

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

.26137.

**KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI'NDA
MANZUM YÜZ HADİSLER**

(DOKTORA TEZİ)

NİHAT ÖZTOPRAK

DANIŞMAN:

Prof. Dr. ORHAN BİLGİN

İSTANBUL - 1993

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VII
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	X
BİBLİYOGRAFYA.....	XI
KISALTMALAR.....	XVIII

GİRİŞ BÖLÜMÜ

A- HADİS VE HADİS İLMİ	1
1) Hadîs kelimesinin lügat ve istilâh manası	1
2) Kur'ân'a göre hadîs	2
3) Sünnete göre hadîs.....	2
4) Hadîs ilmi.....	3
B- YÜZ HADİSLERİ HAZIRLAYAN SEBEBLER	5
1) Hz. Peygamber'in bir hadîsi.....	6
2) Yüz sayısının önemi	7
3) Yüz hadîs tercümelerini hazırlayan diğer sebebler	10

BİRİNCİ BÖLÜM

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA

MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMELERİNE UMÛMÎ BİR BAKIŞ

1) Nüsha ve istinsah husûsiyetleri	13
2) Telif veya tercüme olunanlar.....	14
3) Beyit sayıları ve vezinler	14
4) Nazım şekilleri	16
5) Bazı dil, ifade ve uslûb husûsiyetleri	16
6) Hadîs metinleri ve tercüme husûsiyetleri.....	17
7) Mevzû husûsiyetleri	19

İKİNCİ BÖLÜM
KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA YÜZ HADİSLER

A- MENSUR YÜZ HADİSLER	29
1) Erzurumlu Mustafa Darîr, Yüz Hadîs Yüz Hikâye.....	30
B- MANZUM YÜZ HADİSLER	33
1) Muhammed Hatiboğlu, Ferâh-nâme.....	33
2) Kadîrî, (Manzum Yüz Hadîs Tercemesi)	51
3) Latîfî, Subhatü'l-Uşşâk	58
4) Halvetî Muhyî, Gül-i Sad-berg.....	68
5) Muhammed Visâlî Kütahyevî, Gül-i Sad-berg-i Vâlîde-i Padişâh-ı Cihân.....	74
6) İsmâîl Belîğ, Gül-i Sad-berg	80
NETİCE.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MANZUM YÜZ HADİS METİNLERİ

A- FERAH-NÂME	95
1) Metin	95
2) Hadîslerin Türkçe meâlleri.....	338
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar	351
B- (MANZÛM YÜZ HADİS TERCEMESİ).....	354
1) Metin	354
2) Hadîslerin Türkçe meâlleri.....	378
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar	383
C- SÛBHATÛ'L-UŞŞÂK.....	388
1) Metin	388
2) Hadîslerin Türkçe mealleri.....	427
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar	431
Ç- GÛL-İ SAD-BERG (HALVETİ MUHYİ).....	433
1) Metin	433
2) Hadîslerin Türkçe meâlleri.....	469
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar	475

D- GÜL-İ SAD-BERG-İ VÂLİDE-İ PÂDİŞÂH-I CİHÂN	476
1) Metin	476
2) Hadîslerin Türkçe meâlleri.....	507
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar.....	512
E- GÜL-İ SAD-BERG (BELİĞ).....	515
1) Metin	515
2) Hadîslerin Türkçe meâlleri.....	539
3) Metinde açıklanması gereken bazı husûslar.....	544
F- İNDEKS	546

ÖNSÖZ

İslâmiyet tesirinde gelişen edebiyatlarda, Hz. Muhammed'in hayatının birçok safhası ayrı ayrı ele alınmış ve incelenmiştir. Klâsik Türk edebiyatı da bu yönden çok zengindir. Türk Milleti, Peygamberine olan sevgisini edebiyatına da aksettirmiş, onunla ilgili olarak; mevlîd, hilye, sîret, mi'râc-nâme, kırk hadîs, yüz hadîs ve binbir hadîs gibi eserler meydana getirmiştir. Bu konulardan bazıları ilmî usullerle incelenmiş, fakat gerek manzum ve gerekse mensur olarak kaleme alınan yüz hadîsler üzerinde bugüne kadar derli toplu bilgi veren bir çalışma yapılmamıştır. Fazla sayıda bulunmamakla beraber, yüz hadîsler de edebiyatımızda bir geleneğin mahsulleri olarak mevcuttur. Bu sebeble biz, daha önceki mukayeseli çalışmaları devam ettirmek ve onlara bir yenisini eklemek maksadıyla bu konu üzerinde doktora çalışması yapmanın uygun ve faydalı olacağını düşündük.

Yapılan çalışma üç bölümden ibarettir.

Giriş bölümünde: Hadîs kelimesinin lügat ve ıstılah manası, çok fazla teferruata girilmeden izah edilmiştir. Hadîsin Kur'ân ve sünnette nasıl ele alındığı anlatılarak ilgili âyet ve hadîslerin metin ve meâlleri kaydedilmiştir. Bu çalışmanın asıl mevzûu olmaması sebebiyle "hadîs ilmi" hakkında, birkaç eserden faydalanmak sûretiyle özet bilgi verilmiştir. Daha sonra yüz hadîsleri hazırlayan sebebler üzerinde durulmuştur. Bu kısmın başında, Türk edebiyatında ilk manzum ve mensur kırk hadîs ve yüz hadîsler ele alınmış, sonra incelemesi yapılan eserlere göre yüz hadîsleri hazırlayan sebebler tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde: İncelemesi yapılan manzum yüz hadîslerin müşterek ve farklı yönleri incelenmiş, elde edilen neticeler gösterilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde: Esas konumuz olmamakla beraber aynı dönemde kaleme alınmış mensur yüz hadîsler de araştırılmış, şu anki bilgilerimiz dahilinde bulunabilen tek eser incelenmiştir. Ardından altı müstakil manzum yüz hadîs tek tek tanıtılmıştır. Eserler tanıtılırken önce incelemeye esas alınan nüshanın tavsifi yapılmış, sonra şekil ve muhteva husûsiyetleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca eserlerin müellifleri ve diğer eserleri hakkında, dipnotlarda bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler şâirlerin kendi eserlerinden ve tezkirelerden yararlanılarak çıkarılmıştır.

Bu bölümün sonunda, çalışmalarımızın neticesinde ortaya çıkan sonuçlar kaydedilmiştir.

Üçüncü bölümde: Çalışmalarımızın daha faydalı olması amacıyla altı müstakil manzum yüz hadîsin metinleri tesbit edilmiştir. Bu eserlerden Hatiboğlu'nun Ferâh-nâmesi'nin hikâyeye kısımları hâric, hadîs bölümleri alınmış, diğer eserler tam olarak verilmiştir. Her eser metninin sonuna hadîslerin meâlleri yazılmış ve bulunabilenlerin kaynakları belirtilmiştir. Daha sonra metinde açıklanması gereken husûslar ayrı bir başlık altında toplanmıştır.

Hadîslerin kaynakları araştırılırken önce, belli başlı müteber hadîs kitaplarının fihristi durumunda olan *Concordance'* a bakılmış, sonra sırasıyla *Keşfü'l-Hafâ*, *Câmiu's- Sâgîr* ve *Miftâhu Kunûzü's- Sünne* gibi hadîs fihristlerine müracâat edilmiştir. Ayrıca, *Concordance'*den tesbit edilen kaynakların varsa Türkçe tercümelerine bakılarak hadîslerin meâlleri tesbit edilmiştir.

Manzum yüz hadîslerin tesbiti; şuarâ tezkireleri, *Şakâik-i Nûmaniye* ve *Zeyilleri*, *Osmanlı Müellifleri* vb. eserlerin; edebiyat tarihlerinin; İstanbul ve Ankara katalog fişlerinin; İstanbul, Ankara, Konya, Erzurum, Kayseri ve Manisa'da yazma eser ihtiva eden kütüphanelerin yayınlanmış kataloglarının; diğer şehirlere ait tesbit fişi kataloglarının; Türkçe yazma eser ihtiva eden bazı Avrupa ve Arap ülkeleri kütüphanelerinin mevcut bazı kataloglarının; *TÜYATOK*, *Türkiye Bibliyografyası* ve *Türkiye Makaleler Bibliyografya* sının; bazı mezuniyet, doktora ve doçentlik tezlerinin taranması şeklinde olmuştur.

İncelemeler esnasında örnek olarak verilen beyitlerin altına parantez içinde müellifin mahlasının baş harfi, yanına bizim verdiğimiz metne göre beyit numaraları yazılmıştır.

Âyet meâllerinde Balıkesirli Hasan Basri Çantay'ın *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm'i* ve bir komisyon tarafından hazırlanan *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi* adlı eserlerden yararlandık.

Böyle mühim bir mevzûu teklif eden, tarama safhasında ve iki eserin metninin tesbit edilmesinde danışman olarak yardımcı olan ve sonra beklenmedik bir zamanda Hakk'ın rahmetine kavuşan azîz hocam Prof.Dr. Âmil ÇELEBİOĞLU'ya Allâh'dan rahmet diler; daha sonra tezi yönetme külfetini kabul eden, büyük bir samimiyet ve müsamaha ile problemlerimin giderilmesinde rehberliğini esirgemeyen pek kıymetli hocam Prof.Dr. Orhan BİLGİN'e; yardım ve teşviklerini esirgemeyen diğer hocalarıma samimî teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 1993
Nihat ÖZTOPRAK

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, *Bursalı İsmâil Belîğ*, Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Yay., Ankara 1985.
- ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ Muzilü'l-İlbâs Amme's-Tehâre Mine'l-Ehadîs alâ Elsineti'n-Nas*, Dâru'l-İhyâi't-Tedasi'l-Arabî, Beyrut 1351 (1932), II C.
- AHDÎ, *Gülşen-i Şuarâ*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emîrî Bl., nr. 774, yk. 171^b.
- AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- ALÎ ŞİR NEVÂÎ, *Muhakemetü'l-Lügateyn, İstanbul 1899*.
- ÂŞIK ÇELEBÎ, *Meşâirü's-Şuarâ*, Neşreden: G. M. Meredith-Owens, London 1871, yk. 106^b.
- ATSIZ, Nihal, "Kemâl Paşa-oğlunun Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, VI, İstanbul 1966, s. 71-112; VII, İstanbul 1972, s. 83-135.
- ATSIZ, Nihal, *Âlî Bibliyografyası*, Süleymaniye Ktp. Yay. nr. 3, İstanbul 1968.
- AYDINLI, Abdullah, *Hadîs İstılahları Sözlüğü*, Timaş Bas., İstanbul 1987, 197 s.
- BABİNGER, Franz, *Die Geschichtis Chreihier der Osmanen und Ihre Werke*, Leipzig 1927, s. 254.
- BALTACI, Câhid, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976.
- BIYIKOĞLU, M. Âgah, *Afyon Gedik Ahmed Paşa Kitaplığı Türkçe Yazma Mesnevîler ve Dîvânlar Kataloğu (mezuniyet tezi)*, İstanbul 1975, *Türkiyat Ens.*, nr.1683

- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed İbn İsmâil, *Sahîh-i Buharî ve Tercemesi*, Mtc. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Yay., XVI C., 1987-1989.
- BURSALI CELİLİ, *Gül-i Sad-Berg (Dîvân)*, Süleymaniye Ktp., Ali Nihat Tarlan Bl., yk. 36^b-44^a.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, C. I-III.
- ÇIHAN, Sadık, "Osmanlı devrinde Türk hadîscileri tarafından kırk hadîs dışında muayyen sayıda derlenen hadîs mecmuaları ve bir hadîs üzerine yazılan risaleler", *Atatük Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sayı 2, Ankara 1977, s. 157-173.
- ÇAĞATAY, Neşet, *Yüz Soruda İslâm Tarihi*, İstanbul 1972.
- ÇAKAN, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay. nr. 2, İstanbul 1985.
- ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur'ân-Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, C.I-II-III, İstanbul 1981(1401)
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Sultan II. Murad Devri Mesnevîleri*, (Basılmamış Doçentlik Tezi), Erzurum 1976.
- _____, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 158-161.
- ÇETİN, M. Nihad, *Lâtîfî, İA.*, C. VII, s. 19-22.
- DARİR, *Fütûhu's-Şam*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emiri, Şeriyye, nr. 434.
- _____, *Siyer-i Nebî*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emiri, Şeriyye, nr. 720 m.
- _____, *Yusuf u Zeliha*, İstanbul Üniv. Ktp., TY., nr.311/I., yk.1^b-53^b.
- _____, *Yüz Hadîs Yüz Hikâye*, Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Bl., nr. 438/2, yk. 122^b-235^a; Hacı Mahmut Efendi Bl., nr. 578/1, 94 yk.; aynı bölüm, nr. 662 (noksan); İstanbul Millet Ktp., Ali Emirî, Şeriyye, nr. 1287 (Eski nr. 1154), yk. 1^b-130^b; DTCF. Ktp., nr. 2570, 232 yk.; Aynı Ktp., İsmail Saib-I, nr. 1112, yk. 1^b-38^a; Paris Bibliyotek Nasyonel (Bibliothèque Nationale) Ktp., TY. Bl., nr. 487, 91 yk.

DEFTERDÂR SARI MEHMED PAŞA, *Nesâyahü'l-Vüzerâ ve'l-Ümerâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., nr. 1830; *Devlet Adamlarına Öğütler*, Sadeleştiren: Hüseyin Râgıb Uğural, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

DUKAKİN-ZÂDE YAHYA, *Gül-i Sad-berg* (Mucizât), İstanbul Üniv. Ktp., TY., nr. 3509, 170 yk.

ELBANİ, *Silsiletü'l-Ehâdîse'd-Dâife ve'l-Mevdûa*, C.I, Dımişk, 1384 (1965).

FÂİK REŞAD, *Eslâf*, Haz. Şemseddin Kutlu, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, nr.65, Tarihsiz baskı, 350 s.

GELİBOLULU ÂLİ, *Gül-i Sad-berg*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emiri, Manzum, nr. 1108, yk. 286-290.

GÖÇGÜN, Önder, "Erzurum İll Halk Kütüphanesindeki Türkçe yazma eserler", Selçuk Dergisi (Ayrı basım), sayı 1, Aralık 1986, s. 205-208.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, "Süleyman I.", *İA*, İstanbul 1979, C. XI, S. 101, 148.

GÖLPINARLI Abdülbâki, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, C. I-III, TTK Yay., Ankara 1967.

HALVETÎ MUHYÎ, *Dîvân*, DTCF. Ktp., M. Ozak-I, nr., 1201.

_____, *Gül-i Sad-Berg*, İstanbul Bayezıt Genel Ktp., Nâdir Eserler Bl., nr. 1233/1, yk. 1^b-13^b; Aynı Ktp., aynı bölüm, nr. 1234, yk. 1^a-12^b; DTCF. Ktp., M. Ozak-I, nr. 110/1, yk. 2^a-13^b.

_____, *Surûr-efzâ*, H. Selimağa Ktp., Kemankeş Bl., nr. 452.

HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK. Bas., Ankara 1981, C. I-II.

HATİBOĞLU, *Bahrü'l-Hakâyık*, Haz. İ. Hikmet Ertaylan, İstanbul Edebiyat Fakültesi Mtb., İstanbul 1960.

_____, *Ferâh-nâme*, Macar İlimler Akademisi Ktp., TY., nr. 24. yk. 1^b-253^b; Afyon İll Halk Ktp., Gedik Ahmed Paşa Bl., nr. 17907 (1183) yk. 1^b-177^b; Kayseri Raşid Ef. Ktp., nr. 1074;

Koyunoğlu Müzesi Ktp., nr. 13282, 13290; TTK. Ktp., nr. 430.

_____, *Letâyf-nâme*, Süleymaniye Ktp., H. Mahmud Ef. bl., nr. 3226, yk. 12^b.

İBNİ el-CEVZİ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Mevzûat*, Medîne 1386(1966).C.I.

İBNİ HACERÜ'L-ASKALANİ, *Nuhbetü'l-Fiker Şerhi*, Trc. Talat Koçyiğit, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1971.

İPEKTEN, Haluk, *Aruz Ölçüsü*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay. nr.87, Erzurum 1989.

İSMÂİL BELİĞ, *Gül-i Sad-berg*, İstanbul Üniv. Ktp., TY., nr. 2206/2, yk. 17^b-24^a.

KADRÎ, (*Manzum Yüz Hadîs Tercemesi*), İstanbul Yapı Kredi Bankası Fuâd Köprülü Kitapları, nr. 52 (77), yk. 182^b-189^b.

KARAHAN, Abdülkadir, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs, toplama, tercüme ve şerhleri*, İstanbul 1954.

_____, *Nâbî, İA.*, İstanbul 1964, C. IX, s. 3-7.

KARATAY, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Küçükaydın Mtb., İstanbul 1961, C. I-II.

KÂTİB ÇELEBİ, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, Haz. Ş. Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge, C.I-II. Maarif Mtb., İstanbul 1941-43,

KEFEVÎ, *Râz-nâme*, Üniv. Ktp., TY., nr. 4038, yk. 106^a.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yay., Ankara 1970.

KOÇYİĞİT, Talat, *Hadîs Tarihi*, İlmî Yayınlar Yay., Ankara 1981.

KOMİSYON, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi*, Medîne 1987.

KÖPRÜLÜ, Fuâd, "Kitabiyat Tenkid ve Tahlilleri, İbn Hatib: Ferâh-nâme", *TM II*, İstanbul 1926, s. 489-496.

- KUBAN, Doğan, *Yüz Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul 1970.
- KUT, Günay, Amed-i Dâî, *TÜDAV. İA.*, Aralık 1989, Fas. 14, s. 58.
- LÂTİFİ, *Evsâf-ı İstanbul*, Üniv. Ktp., TY. nr., 3751, yk. 62a.
- _____ , *Sübhâtü'l-Uşşâk*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bl., nr. 348/4, yk. 100^b-115^b; H. Mahmut Ef. Bl., nr. 3837.
- LEVEND, Agah Sırrı, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY-Belleten* 1972.
- _____ , *Dîvan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Metinler*, Enderun Yay., İstanbul 1984, 4.bs.
- _____ , *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK. Bas., Ankara 1984, C. I.
- _____ , *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, TTK. Bas., Ankara 1962.
- MAZIOĞLU, Hasibe, Eski Türk Edebiyatı, *Türk Ans.*, Ankara 1982, C. 32, s. 94, 99.
- MUHAMMED FUAD ABDÜLBAKÎ, *Miftâhu Künûzü's-Sünne*, Lahor 1931.
- MUHYİDDİN İBNİ ARABÎ, *Nûrlar Hazînesi (Mişkâtü'l-Envâr)*, Trc. Mehmed Demirci, İz Yay., İstanbul 1990.
- MUHYİDDİN-İ NEVEVÎ *Riyazü's-Salihîn ve Tercemesi*, Mukaddime, Hadîs ve Sünnet Kısmı, Haz. A. Hamdi Akseki, Ankara 1980, C. I, s. I-II.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Mülim İbnü'l-Haccâc el-uşeyrî en-Nisabûrî, *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi*, Mtc. Mehmed Sofuoğlu, irfan Yay., İstanbul 1988, VIII C.
- NESÂÎ, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, İstanbul 1981, VIII C.
- NEV'Î, *Dîvân*, Haz. Mertol Tulum - M. Ali Tanyeri, İstanbul Ed. Fak. Mtb., İstanbul 1977.
- NEV'Î-ZÂDE ATÂÎ, *Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmileti's-Şakâik*, Tıbbî Bas. Haz. Abdulkâdir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989., s. 401-402, 497.

- OSMAN-ZÂDE TÂİB, *Meşâriku'l-Envâr*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revan Bl., nr. 301.
- PALA, İskender, *Hayriyye*, Bedir Yayınevi, İstanbul 1989.
- PİRİŞTİNELİ İSÂ MESÎHÎ, *Gül-i Sad-berg*, Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., nr. 3351/2, yk. 6^b-25^b.
- RÂMİZ, *Tezkiretü's-Şuarâ*, İstanbul Üniv. Ktp., TY., nr. 91, yk. 35.
- RİYÂZÎ, *Tezkire-i Riyâzî*, Millet Ktp., Ali Emiri, Tarih, nr. 765, yk. 109^a-111^a.
- SÂLİM EF., *Tezkire-i Sâlim*, İkdâm Mtb., İstanbul 1315, s. 173.
- SEFERCİOĞLU, Nejat, *Nev'î Dîvânının Tahlîli*, Kültür Bakanlığı Yay., nr. 1159, Ankara 1990.
- SEFERCİOĞLU, Şükrü Kaya, (ve diğerleri), *Yüz Soruda Türklerin Kürt Boyu*, Ankara 1982.
- SEVGİ, Ahmed, *Lâtîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Basılmamış doktora tezi), Ankara 1987.
- SUBHÎ es-SÂLİH, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*, Trc. M. Yaşar Kandemir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 3. Baskı, Ankara 1981.
- SUYÛTÎ, Celâlüddin b. Ebî Bekir, *el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Beyrut 1990 (1410), II C.
- Şakâik- Nu'maniye ve Zeyilleri*, Neşre Haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı yay., İstanbul 1989, V C.
- ŞEYHİ MEHMED, *Vekâyiü'l-Fudalâ (Şakâik Zeyli)*, İstanbul Bayezit Genel Ktp., Nâdir Eserler Bl., nr. 2361, yk. 89^a; Tıbkı Basıma Haz. Abdulkâdir Özcan, Çağrı Yay. İstanbul 1989, s. 562.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Beliğ", *İA.*, İstanbul 1979, C. II, s. 490.
- TANSEL, Sadeddin, *Yüz Fıkra Yüz Tarih*, Ankara 1963.
- TİRMİZÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul 1981, V C.

UĞUR, Mücteba, *Cumhuriyet Devri Hadîs Neşriyatı ve Hadîs Öğretimi*, 50. Yıl, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. nr. 117, Ankara 1973.

VİSÂLİ KÜTAHYEVİ, *Gül-i Sad-berg-i Vâlide-i Pâdişâh-ı Cihân*, Erzurum Atatürk Üniv. Ktp., A. S. Levend Kitapları, nr. 406, yk. 1^b-19^b.

_____ , *Kıyâfet-nâme*, Erzurum Atatürk Üniv. Ktp., A. S. Levend Kitapları, nr. 269.

WENSICK, A. J., (*Concorcance*) *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzı'l-Hadîsi'n-Nebevî* Çağrı Yay., İstanbul, 1988 VII+I C.

WENSICK, A. J., "Haber", *İA*, C. V/I, s. 3.

YARDIM, Ali, *Mesnevî Hadisleri* (Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Basılmamış Öğretim Üyeliği yeterlilik tezi), Kayseri 1970.

YATMAN, Mustafa, *Osman-zâde Tâib Dîvânından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

_____ , *Osman-zâde Tâib Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, Türkiyat Enstitüsü Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul 1944-1945, Tez nr. 181.

YAVUZ, Kemâl, "Erzurumlu Mustafa Darîr", *Millî Kültür Dergisi*, Eylül 1984, sayı 46, s. 37-38.

YAZIR, Muhammed Hamdi, *Hak Dinî Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul 1979, C.VII.

ZEBİDİ, *Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Trc. Kâmil Mîrâs, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1980, C. XII.

- ? - *Pend-nâme-i Anuşirvân-ı Âdil*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bl., nr. 3780, yk. 143^b-151^a.

- ? - *Terceme-i Sad Kelime-i Ali*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., nr. M. R. 758.

KISALMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
Ank.	: Ankara
Ans.	: Ansiklopedi, -si
(a.s.)	: Aleyhisselâm
B.	: Belîğ
Bas.	: Basımevi
Bkz., bkz.,	: Bakınız
Bl.	: Bölümü
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
C. eb.	: Cilt ebâdı
D.	: Doğum tarihi
DTCF.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ef.	: Efendi
Ed.Fak.	: Edebiyat Fakültesi
Hız.	: Hazret-i
H.	: Hatiboğlu
Haz.	: Hazırlayan
İA.	: İslâm Ansiklopedisi
K.	: Kadri
Kt.	: Kağıt
Ktp.	: Kütüphane
(k.v.)	: Kerremullahi vechehu
L.	: Lâtîfî
M.	: Muhyî
M.E.Bas.	: Milli Eğitim Basımevi
Mtb.	: Matbaa, -sı
Mtc.	: Mütercim
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi

nr.	: Numara
Ö.	: Ölüm tarihi
(r.a.)	: Radıyallahu anh, - anha
(r.aa.)	: Radıyallahu anhüma
s.	: Sahife
(s.a.s.)	: Sallallahu aleyhi vessellem
st.	: Satır
TDAY.	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
DÜDAV İA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Trc.	: Tercüme eden
Üniv.	: Üniversite, -si
V.	: Visâfî
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: ve sâir
Yay.	: Yayınevi, Yayınları
yk.	: Yaprak
Yz.	: Yazı
Yz. eb.	: Yazı ebâdı
TY.	: Türkçe yazmalar

GİRİŞ BÖLÜMÜ

A- HADİS VE HADİS İLMİ

1- Hadis kelimesinin lügat ve ıstılah manası: Hadis kelimesi, Arapça yeni zuhur, yeni vuku', olma, yapma gibi manalarına gelen hadese (حَدَث) fiilinin "fa'il" vezninden bir müştâkıdır. Lügatte söz, haber, yeni, sonradan meydana gelen şey manalarına gelmektedir. Çoğulu ehâdis (أَحَادِيث) gelir.

Istılah yönünden hadis; Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine denmektedir¹. Türkçede bilhassa Hz. Peygamber'in sözleri anlaşılır. Bazı âlimler hadis kelimesinin lügat manasının "yeni" oluşundan hareketle onun "kadîm" kelimesinin mukabili olduğunu söylemişlerdir. Bunlar, kadîm sözüyle Kur'ân-ı Kerîm'i, hadis sözü ile de Resûl-i Ekrem'e izâfe edilen şeyleri kasetmişlerdir. *Hadis ilimleri ve Hadis Istılahları* isimli eserde İbni Hacer Askalanî'nin *Fethû'l-Bârî* adlı eserinden yapılan bir nakilde: "Şeriat örfünde hadîsden maksad Resûl-i ekrem'e izâfe edilen şeylerdir. Hadis sözüyle kadîm olan Kur'ân-ı Kerîm'in mukabili kasd edilmiş gibidir" ifadeleri yer almaktadır.

Hadis ilminde sünnet, haber ve eser kelimeleri de umûmiyetle hadis mânasına kullanılmıştır. Ancak bu tabirlerin kullanılışlarında lügat ve ıstılah bakımından farklılıklar vardır. Bunlardan sünnet kelimesi, daha çok Resûl-i Ekrem'in günlük yaşayışında takib ettiği usul ve kâideler mânasında kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in hem kavlini hem de fi'lini ihtivâ eden hadîsin umûmî mânasına mukabil, onun sadece fiileri demek olan sünnetin daha husûsî bir mânası vardır². Bazı âlimler hadis lafzının, sadece senedleri Hz. Peygamber'e ulaşan (merfû) hadîsleri değil, senedleri sahabeye dayanan (mevkûf) ve tâbiîne varan (maktû) nakilleri de kapsadığını söylerler. Buna göre kelimenin ifade ettiği mâna, haber kelimesiyle kasdolunan mânanın

¹ Subhi es-Sâlih, *Hadis ilimleri ve Hadis Istılahları*, s. 1; Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, s. 9-10; Muhyiddin-i Nevevî, *Riyazü's-Salihîn ve Tercemesi*, "Mukaddime, Hadis ve Sünnet" Bl., Hz. A.Hamdi Akseki, C.I, s. 1; Abdullah Aydınli, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s. 63.

² Subhi es-Sâlih, *a.g.e.*, s. 3.

aynısıdır³. İstilah olarak hadîs ilminde, Allâh'a veya Peygambere dayanan sözlere "Haber-i Sadık" denilmiştir⁴. Bazıları da Hz. Peygamber'den gelen şeylere "hadîs", başkalarından gelen şeylere de "haber" demişlerdir. Bu sebebden tarih ve benzeri bazı ilimlerle meşgul olanlara "ahbârî", Sünnet-i Nebevîyye ile meşgul olanlara "muhaddîs" denilmiştir⁵.

Hadîsciler eser kelimesinin de haber, sünnet ve hadîsle eşmanalı olduğunu söylemişlerdir. Sahâbe ve tâbiînün sözlerine olduğu gibi Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine de eser ismi vermişlerdir. Bu itibarla muhaddise eserî denmiştir⁶.

Ayrıca: Resûlullah'ın Kur'ân olmayarak Allâh'dan rivâyet ettiği, Allâh'a isnâd ettiği söz, fiil ve bilgiler vardır. Bunlara Hadîs-i Kudsi denilmektedir. Burada mâna Allâh'a, söz ve ifade Resûlullah'a aittir⁷.

2- Kur'ân'a göre hadîs: Hadîs kelimesi Kur'ân'da haber, eser, gerçek, söz, Kur'ân, ibretler, kıssalar, Kur'ân'dan başka söz gibi muhtelif manalarda kullanılmıştır⁸. Meselâ:

إِ فَلَمَّا بَايَعُ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا

(= Demek bu söze inanmazlarsa bir üzüntü duyarak arkalarından kendini adeta tüketeceksin)⁹ şeklindeki Kur'ân âyetinde görülen "hadîs" kelimesi, söz veya haber mânasında kullanılmış ve bununla Kur'ân-ı Kerîm kastedilmiştir.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ (= Bununla beraber Rabbinin nimetini durmayıp söyle, anlat)¹⁰ meâlindeki âyetde ise kelimenin müştâkı olan bir fiil "haber ver", "tebliğ et" manalarında kullanılmıştır¹¹. Kur'ân-ı Kerîm'in bazı âyetlerinde de sünnet kelimesi görülür. Sünnet Kur'ân'da âdet, gidilen yol ve âlemin nizâmında görmekte olduğumuz tabîî kanunlar, Allah'ın hükmü, emirleri ve nehiyleri, milletlerin hayatında, ilerlemesinde, yok olmasında Allâh'ın değişmez kanunları mânalarına gelmiştir¹².

3- Sünnete göre hadîs: Hz. Peygamber bir hadîsinde kendi sözleri için bizzat "hadîs" kelimesini kullanmıştır. Ebû Hüreyre Resûl-i

³ Talat Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 10.

⁴ A.J.Wensinck, "Haber", *İslâm Ansiklopedisi*, C.V/I, s. 3.

⁵ İbni Haceri'l-Askalanî, *Nuhbetü'l-Fiker Şerhi*, s. 22.

⁶ Abdullah Aydınli, *a.g.e.*, s. 54-55.

⁷ Abdullah Aydınli, *a.g.e.*, s. 65.

⁸ Muhyiddin-i Nevevî, *a.g.e.*, C.I, s. I-II.

⁹ Kehf Sûresi- 6.

¹⁰ Duha Sûresi- 11.

¹¹ Talat Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 9.

¹² Muhyiddin-i Nevevî, *a.g.e.*, s. II.

Ekrem'e gelerek, kıyâmet günü şefâatine mazhar olacak en mesut insanın kim olduğunu sorduğunda Resûlullâh: “ لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلُ مِنْكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ (= Yâ Ebâ Hureyre! Hadîs bellemek için sende gördüğüm hırsa göre, bu hadîsi senden evvel kimsenin bana sormayacağını zaten tahmin ediyordum...)”¹³ cevabını vermiştir. Açıkça görüldüğü gibi Resûlullah burada, kendi sözleri için hadîs kelimesini kullanmış ve böylece belki de bu kelimenin daha sonraları aynı mânada kullanılması için bir mesaj vermiştir¹⁴.

Diğer bazı hadîslerde de Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine karşılık sünnet, haber, yol, hidayet... gibi mânaların verildiği görülmektedir¹⁵.

4- Hadîs ilmi: Hz. Peygamber, ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ etmek üzere Allâh tarafından gönderilmiş bir elçidir. O, bu görevini yerine getirirken, bilhassa umûmî prensipleri ihtiva eden âyetler hakkında halka daha teferruatlı bilgi vermek durumunda idi. Meselâ: Kur'ân'da namaz kılınmasını emreden âyetlerde, rekâtların adedi, şekli ve vakitleri belirtilmemiş, bunlar Hz. Peygamber'e bırakılmıştır¹⁶. Bu ve benzeri bir çok husûslarda olduğu gibi Hz. Peygamber bir taraftan kendine indirilenleri insanlara tebliğ etmekle, diğer taraftan da tebliğ ettikleri arasında müslümanlar için anlaşılması ve tatbik edilmesi güç olanları açıklamakla görevlendirilmiştir. Nitekim bu husûs Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetlerinde açıkça belirtilmiştir: بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ يَتَفَكَّرُونَ İnsanlara, kendilerine indirileni beyan edesin diye sana Zikir (Kur'ân)i indirdik. Ola ki onlar da düşünürler¹⁷.

”Andolsun ki mü'minler daha evvel apaçık ve kat'î bir sapıklık içinde bulunuyorlarken Allah, içlerinden ve kendilerinden onlara-âyetlerini okur, onları tertemiz yapar, onlara kitap ve hikmeti öğretir-bir peygamber göndermiş olduğu için büyük bir lûtufta bulunmuştur”¹⁸.

“Bir çok İslâm ulemâsı zikrettiğimiz bu âyette geçen “Hikmet” kelimesinin buradaki mânası üzerinde durmuşlar ve Allah'ın isminden sonra Peygamberin zikredilişine ve Allah'a îmandan sonra Peygambere îmanın şart

¹³ Buhârî, Rikâk-51.

¹⁴ Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 3.

¹⁵ Konuyla ilgili hadîsler için bkz.: *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*, C. I, s. 29-32.

¹⁶ Talat Koçyiğit, a.g.e., s. 12.

¹⁷ Nahl Sûresi- 44.

¹⁸ Âl-i İmrân Sûresi- 164.

oluşuna kıyasla, Kur'ân'dan sonra hikmetin zikredilişini göz önünde tutarak bunun sünnetten başka bir şey olmadığı görüşü üzerinde ittifak etmişlerdir"¹⁹.

Hz. Peygamber tebliğ görevini yerine getirirken karşılaştığı her hangi bir meselede önce konu ile ilgili Kur'ân âyetlerine müracat etmiş, eger varsa onun hükmüne göre problemi çözmüş, vahiy yoksa ictihadda bulunmuş ve ictihadın ona sağladığı netice ile hüküm vermiştir²⁰. Böylece ilâhî emirlerin insanlara tebliği ve gerekli görülen yerlerinin izahı, ayrıca insanların karşılaştıkları problemlerin çözümü ve sorularının cevaplandırılması sırasında ortaya çıkan Hz. Peygamber'in söz, fiil, takrîr ve davranışları hadîs ve sünneti oluşturmuştur.

Hadîs, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâmın ikinci önemli kaynağı durumundadır. Onun bu kıymetini çok iyi bilen ashâb, Hz. Peygamber'le sürekli bir arada olmaya çalışmış, hareketlerini yakından takib etmiş, açıklamalarını dikkatle dinleyerek sünneti sıhhatli bir şekilde öğrenmişlerdir. Büyük bir dikkatle elde edilip ezberlenen veya yazılan hadîsler yine aynı titizlikle toplanmış, bir araya getirilmiş ve gümûze kadar intikal ettirilmiştir.

Hadîsin teşekkülünden günümüze intikaline kadar olan safhaları şöylece sıralamak mümkündür:

- 1- Hıfz (ezberleme),
- 2- Kitâbet (hadîslerin yazıya geçirilmesi),
- 3- Tedvîn (hadîslerin yazılı metinler halinde resmen bir araya toplanması),
- 4- Tasnif (belli usullere göre kitaplaştırma)²¹.

Başlangıçta Kur'ân'dan başka bir şeye düşkünlük gösterilmemesi ve önce Allâh kelâmı Kur'ânın kendine has özellikleri ile müslümanlar tarafından iyice benimsenmesi için Hz. Peygamber, hadîslerin yazılmasına müsâde buyurmamıştı²². Bu ve daha başka sebeplerden dolayı Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemeye alışmış bulunan ashab hadîsleri de ezberlemişlerdi. Ancak, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin ekserisi nâzil olup, bir çok hâfız tarafından ezberlendikten ve artık başka birşeyle karışması husûsundaki endişe ortadan kalktıktan sonra Hz. Peygamber hadîsin yazı ile tesbitine müsâade etmiştir²³.

¹⁹ Talat Koçyiğit, *Hadîs Tarihi*, s. 13.

²⁰ Talat Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 14-15.

²¹ İsmâil L. Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, s. 3-4.

²² İsmâil L. Çakan, *a.g.e.*, s. 4.

²³ Subhi es-Sâlih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstihlaları*, s. 15-17.

Gerek kayda geçirilmiş, gerekse ezberlenmiş hadîsler hicri birinci asrın sonlarından itibaren bir araya getirilmeye başlandı²⁴. Tedvin (toplama) dediğimiz bu işlemle hadîsler toplandı ve birden fazla hadîs ihtiva eden sahifeler meydana getirildi. Hicri birinci asrın sonu ile hicri ikinci asrın başı, hadîs tedvîninin başlangıcı olarak kabul edilmekle beraber, asıl hadîs eserlerinin ortaya çıkışı, hicrî ikinci asrın ilk yarısından sonraki devreye raslar²⁵. Ayrıca hicri ikinci asırda hadîs ilminin bütün konuları teşekkül etmiş, her bir konu ile ilgili tarifler, kâide ve şartlar hadîsciler arasında dolaşmaya başlamıştır. Bu hushusdaki ilk eser el-Kâzî Ebû Muhammed er-Râmhumuzî (Ö. 360 H.) tarafından tasnif edilmiştir²⁶. Daha sonra onuncu asra kadar hadîs ilmiyle ilgili telif ve tasnif çalışmaları süratli bir şekilde yapılmıştır. Hicri onuncu asırdan zamanımıza kadar süren devir ise bir duraklama ve donma devri olarak tezahür etmiştir. Asrımızda ise hadîs ilimleri sahasında fâliyetler yeniden canlanmıştır²⁷.

B- YÜZ HADİSLERİ HAZIRLAYAN SEBEBLER

Hz. Peygamber'in söz, fiil, takrir ve davranışları müslümanlar için örnek teşkil etmektedir. Bu örneğin insanlara ulaştırılması amacıyla onun hayatının bütün ayrıntıları, İslâm ulemâ ve şuarâsı tarafından en ince noktasına kadar ele alınmış ve işlenmiştir. İslâm edebiyatında teşekkül eden Mevlid, sîre, Esmâ-yı Nebî, Mi'râc, Mûcizât, Gazavât-ı Resûlullah, Hilye, Hicret, Şefâat-nâme, vb. türler hep onunla ilgilidir²⁸. Bu itibarla Hz. Peyganber gelmiş geçmiş bütün insanlar arasında hakkında en fazla eser verilen ve kendisinden bahsedilen kişidir.

Bu tezin konusunu teşkil eden yüz hadîsler de, onun sözlerinden seçilerek tertip edilen eserlerdir. Türkçe'de bilinen ilk örneği Erzurumlu Mustafa Darîr (Ö. 795/1392-1393'den sonra)'in "*Yüz Hadîs Yüz Hikaye*" adlı eseridir²⁹. Mensur olarak kaleme alınan bu eserin 14. asrın sonlarında tercüme edildiği tahmin edilmektedir. Türkçe ilk kırk hadîs olarak bilinen

²⁴ Talat Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 200.

²⁵ Talat Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 205.

²⁶ İbn Hacerî'l-Askalânî, *Nuhbetü'l-Fiker Şerhi*, s. 6.

²⁷ İbn Hacerîl- Askalânî, *a.g.e.*, s. 7, 8.

²⁸ Bu türlerle ilgili daha geniş bilgi için bkz.: Âmil Çelebioğlu, " Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Şükrü Elçin Armağanı*, s. 158-161.

²⁹ Darîr'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bkz.: Kemâl Yavuz, "Erzurumlu Mustafa Darîr" *Millî Kültür Dergisi*, Eylül 1984, sayı 46, s. 37, 38.

Mahmud b. Ali'nin *Nehcü'l-Ferâdîs* (trc. 759/1358) adlı eserinin de telifi aynı döneme rastlar³⁰. İlk manzum yüz hadîs ise Hatiboğlu (Ö. 1435'den sonra)'nun *Ferâh-nâme*'sidir. Bu eser 829/1425-1426 tarihinde telif edilmiştir³¹. Bilmediği gibi Türkçe ilk manzum kırk hadîs tercümesi ise Kemâl Ümmî'nin 815/1412'de tercüme ettiği *Kırk Armağan*'ıdır³². Burada özellikle belirtmek gerekir ki, mensur ve manzum Türkçe ilk yüz hadîs ve kırk hadîslerin tercüme veya telif tarihleri birbirine çok yakındır. En tanınmış yüz hadîs ise Kastamonulu Lâtîfî (Ö. 990/1582)'nin *Sübhatu'l-Uşşâk* adlı eseridir.

Yüz hadîslerin telif veya tercümelerine sebep olan çeşitli âmiller vardır. Bunları incelemesi yapılan eserler dikkate alınarak şöylece sıralamak mümkündür:

1- Hz. Peygamber'in bir hadîsi: Kırk hadîslerde olduğu gibi aşağı yukarı her yüz hadîs mecmuasının önsözünde yazılma sebeplerinden biri olarak *مَنْ حَفَظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَوْعِينِ حَدِيثًا مَنْ أَمَرَ بِرَيْنِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ فِي زُمرَةٍ وَالْعُلَمَاءُ وَالْفُقَهَاءُ* (= *Ümmetim için din emirlerine dâir kırk hadîs hıfzedeni Allâh Tealâ, kıyâmet gününde fâkihler ve âlimler arasında diriltir.*) şeklindeki hadîs gösterilmektedir. Hz. Peygamber'in bu sözünden hareketle bir çok âlim ve şâir asırlardan beri kırk hadîs ihtiva eden eserler tertib etmiş ve edebiyat tarihinde bir türün meydana gelmesine sebep olmuşlardır. Yüz hadîsler de aynı maksadla tertib edilmiş eserlerdir.

Burada, önemine binaen yukarıda metni ve meâli kaydedilen hadîsin râvîleri, varyantları ve sıhhati hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır³³.

“Bu hadîsin ilk râvîleri olarak kabul edilen zevat şunlardır:

Ali b. Abî Tâlib (Ölm. 40/660), *Ma'âz b. Cebel* (ölm. 18/639), *Abd Allâh b. Mesûd* (ölm. 32/652), *Abu'd-Dardâ* (ölm. 32/652), *Abû Hurayra* (ölm. 57 veya 59/676 ve 678), *Abd Allâh b. Abbâs* (ölm. 68/687), *Abd Allâh b. Umar* (ölm. 73/692), *Abû Saîd al-Hudrî* (ölm. 74/693) ve *Anas b. Mâlik* (92-93/710-711).

Bu rivayetlerin bilhassa son kelimelerinde, gerçi bazı değişiklikler veya ziyadelere tesadüf edilmekte ise de, bu küçük farkların hiç biri esas mânâyı bozacak mahiyette değildir.

³⁰Eser hakkında bilgi için bkz. Abdülkadir Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, toplama, tercüme ve şerhleri, s. 136-146.

³¹Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: II. Bölüm, Hatiboğlu, *Ferâh-nâme* kısmı.

³²Abdülkadir Karahan, *a.g.e.*, s. 146-149.

³³Bu bilgiler sözünü ettiğimiz tür üzerinde daha önce doktora çalışması yapan Abdülkadir Karahan'ın *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, toplama, tercüme ve şerhleri (s.6) isimli eserinden nakledilmiştir.

Bu hadîsin Abu'd-Derdâ rivayetinin sonunda **وَكَلَّمَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَ شَهِيدًا** kelimeleri ve İbn Mesûd'un kinde de **زِيَادَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعْبُودَةٌ كَمَا أَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعْبُودَةٌ كَمَا أَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعْبُودَةٌ** ziyâdesi mevcud olduğu gibi İbn Umar tarîkı ile gelende de **وَكُتِبَ فِي زِمْرَةِ الْعُلَمَاءِ وَحُشِرَ فِي زِمْرَةِ الشُّهَدَاءِ** denilmekte ve Abû Said al-Hudrî'nin naklinde ise **أَدْخَلْتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي شَفَاعَتِي** sözleri bulunmaktadır...

Gerçi hadîs hâfız ları, bu hadîsin, bir çok senedleri olmasına rağmen, zaîf olduğunda birleşmişlerdir. Fakat buna rağmen kırk hadîs kitaplarının cem ve tasnifinde birinci rolü bu hadîs ve onun mânasındaki uhrevî va'd oynamakta, malûm ve mechûl bir çok taliplerden başlayarak muhaddislere kadar ehl-i ulûm'un ve büyük üstadlardan itibaren mübtedilere varıncaya kadar da bilhassa üdebâ sınıfının bu kategoriden eser vücude getirmelerinin bazan ağırlık ve çoğu zaman da hareket noktası olmaktadır”.

Zayıf olmasına rağmen **مَنْ حَفِظَ...** hadîsi ile amel etmenin hükmü ise yukarda iktibasta bulunduğumuz eserde şöyle açıklanıyor: “...zaif de olsalar, amellerin faziletleri hakkındaki hadîsler ile amel, muhaddislerce ittifakla kabul edilen hususlardandır. Sonra Peygamberin sahîh olan **لِيَبْلِغَ الشَّاهِدَ الْغَائِبِ** (= Hazır olanlarınız gâip olanlarınıza tebliğ etsin) hadîsi ile **نُصِرَ اللَّهُ أَمْرًا أَسْمَعُ مَقَالَتِي فَوْعَاهَا كَمَا سَمِعَهَا** (= Allâh, söylediklerimi işitip belledikten sonra, onu duyduğu gibi başkasına eriştirenin, yüzünü ak etsin) hadîsindeki emir ve teşvik, İslâm münevverleri için umûmiyetle hadîs ve hususî olarak ta hadîs-i erbaîn mevzûu ile uğraşmayı tatlı bir vazife telakki ettirmiş ve bu sûretle “zaîf” olan **مَنْ حَفِظَ...** hadîsindeki çok kuvvetli ümit, “sahîh” olan sondaki iki hadîsteki emir ve hayır duâ ile birleşmiştir”³⁴.

2- Yüz sayısının önemi: Yüz hadîslerin hemen hemen hepsinin telif veya tercüme sebeplerinden biri yukarıda da belirtildiği gibi Hz. Peygamber'in kırk hadîs ezberlenmesi husûsundaki hadîsidir. Ancak bu hadîsde belirtilen miktar kırk olduğu halde incelemesi yapılan eserlerde yüz hadîs tercüme edilmiştir. Bunun sebeplerinden biri daha fazla sevab kazanmak ve istenen ibadeti fazlasıyla yapmaktır. Nitekim Muhyiddin İbni Arabî (Ö. 638/1240) *Miškâtü'l-Envâr* adlı Arapça 101 hadîs tercümesini önce kırk hadîs olarak tercüme etmiş, sonra ikinci kırk hadîs tercümesini yapmış, daha sonra bunlara 21 hadîs daha ilave ederek 101 hadîse

³⁴Abdülkadir Karahan, a.g.e., s. 7.

tamamlamıştır³⁵. Halvetî Muhyî de *Gül-i Sad-berg* adlı Türkçe manzum yüz hadîsinde muhtemelen bu usûlü tatbik ederek (40+40+20= 100) yüz hadîs tertib etmiştir³⁶.

Sayıyı belirleyen sebeplerden biri de yüz sayısının din, edebiyat kültür ve ictimâî hayatımızın çeşitli safhalarında sahip olduğu değerdir. Mesela âyette:

“Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin çatıları duvarları üzerine çökmüş (yıkık dökük olmuş) ıssız bir kasabaya uğradı, “ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!” dedi. Hemen Allah onu öldürdü, yüz sene sonra tekrar diriltti, “Ne kadar kaldın burada?” dedi. “Birgün yahut bir kaç saat” dedi. Allah ona, “Bilakis yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Bir de eşeğine bak. Seni insanlar için bir âyet (ibret işareti) kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk sonra tekrar dirilttik)...”³⁷ şeklinde geçmektedir.

Yüz sayısı bazı hadîslerde de görülmektedir.

“Her kim günde yüz kere “lâ ilahe illallah, vahdehü lâ şerikeleh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve ‘alâ külli şey’in kadîr (= Allah’dan başka ilah yoktur, yalnız o vardır, onun eşi ve ortağı yoktur, mülk onundur, hamd onundur, o, herşeye kadirdir.) derse, bu duâ o kimse için on köle azadlamak sevabına muadil olur ve ona yüz hasene yazılır, yüz musîbet de ondan mahvolunur. O gün içinde akşama erişinceye kadar şeytan şerrinden eminlik olur. Ve o kimsenin bu duâyı okumasından daha faziletli hiç bir kimse evrâd ve ezkâr getiremez. Meger ki bu duâyı ondan daha çok okumuş ola”³⁸

“Cennet’te yüz derece vardır”³⁹

Bir başka hadîsde Allâh’ın müslümanlara her yüz yılda bir dinî problemleri çözmek üzere müceddîd göndereceği haber verilmektedir⁴⁰.

Hiz. Peygamber’in yüz sözünü konu olan yüz hadîsler derlendiği gibi Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali’den seçilmiş veciz

³⁵İbni Arabî, *Nurlar Hazinesi* (Mişkâtü'l-Envâr), s. 54-55.

³⁶Bu konuda daha geniş açıklama için bkz.: II. Bölüm, Halvetî Muhyî, *Gül-i Sad-berg* kısmı.

³⁷Bakara Sûresi- 259.

³⁸Zebidî, *Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terçmesi ve Şerhi*, C.XII, nr. 2157.

³⁹Buhârî, *Tevhîd*- 22.

⁴⁰El- Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C.I, s. 243, nr. 740.

sözlerden yüzünü konu olan eserler de telif edilmiştir⁴¹. Ayrıca meşhur İran Hükümdarlarından olan “Anuşirvan” gibi tarihî şahsiyetlerin yüz veciz sözünü konu alan eserler de tertib edilmiştir⁴².

Yüz hadîslerin dışında yüz sayısını esas alarak hazırlanmış başka eserler de kültür ve edebiyatımızda görülmektedir. Yüz hadîslerin üç tanesine ad olan Gül-i Sad-berg (yüz yapraklı gül) daha değişik muhtevalı eserlerde de isim olarak görülmektedir. Örnek olarak Piriştineli İsâ Mesîhî (Ö. 918/1512)’nin münşeati⁴³, Nev’î’nin bir kasidesi⁴⁴, Bursalı Celilî (Ö. 965/1558)’nin Divanı⁴⁵, Dukakin-zâde Yahya (Ö.990/1582)’nın Mûcizâtı⁴⁶ sayılabilir.

Müslümanlar tarafından bilhassa her namazdan sonra ve her zikir meclisinde çekilen tesbihlerden herbiri 99, İmâme ile yüz adeddır. Lâtîfî’nin Türkçe manzum yüz hadîs tercümelerinin ismi de âşıkların tesbihi anlamında “Sübhatü’l-Uşşâk”tır.

Büyük Türk şâirlerinden Ali Şir Nevâî (1441-1501) *Muhâkemetü’l-Lügateyn* (905/1499) adlı eserinde Türkçenin Farsçaya üstünlüğünü isbatlamak için örnek olarak yüz kelime seçmiş ve bunların anlamları üzerinde durmuştur. Yine 16. asrın önemli tarihçi ve şâirlerinden olan Gelibolulu Âlî (Ö. 1008/1599-1600) de, nice tanınmış şâirlerin güzel gazellerinin 20-30’u geçmediğini iddia ederek kendi üstünlüğünü ortaya koymak amacıyla gazellerinden yüz tane seçer ve *Gül-i Sad-berg* ismini verdiği ayrı bir kitapta toplar⁴⁷. Nevâî Türkçenin Farsçadan üstünlüğünü, Âlî de kendisinin diğer şâirlerden üstünlüğünü isbatlamak için yüz örneği yeterli görmüşlerdir. Demekki herhangi bir hususun gücünü isbat etmek için yüz örnek yeterli bir sayıdır.

Günümüzde de dinî, edebî, tarihî bir çok kitabın tertibinde yüz sayısının rol oynadığı görülmektedir⁴⁸.

⁴¹Dört halifeden seçilen yüzer söz asırlarca İslâm ve hasseten Türk edebiyatında işlenmiştir. Meselâ Hz. Ali’nin yüz sözünün Türkçeye nazmen tercümesi için bkz.: *Tercüme-i Sad Kelime-i Ali*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., nr. M.R. 758.

⁴²Bkz.: *Pend-nâme-i Anuşirvan-ı Âdil* (Her söz Farsça birer beyitle tercüme edilmiştir.), Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bl., nr. 3780, yk. 143^b-151^a.

⁴³Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., nr. 3351/2, yk. 6^b-25^b.

⁴⁴Nev’î, *Dîvan*, Haz. Mertol Tulum-M.Ali Tanyeri, XII. Kaside, s. 33-41. Bu *Dîvânın* tahlili için bkz.: *Nev’î Divanı’nın Tahlili*, Haz. M.Nejat Sefercioğlu, XV + 448 s.

⁴⁵Süleymaniye Ktp., A.Nihad Tarlan Bl., nr. 72/4, yk. 36^b-44^a.

⁴⁶İst. Üniv. Ktp., TY., nr. 3509, 170 yk.

⁴⁷Bkz.: İst. Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, nr. 1108, yk. 286-290.

⁴⁸Örnek olarak bkz.: Sadeddin Tansel, *Yüz Fıkra Yüz Tarih*, Ankara 1963; Doğan Kuban, *Yüz Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul 1970; Neşet Çağatay, *Yüz Soruda İslâm Tarihi*, İstanbul 1872; Şükrü Kaya Seferoğlu ve diğeri, *Yüz Soruda Türklerin Kürt Boyu*, Ankara 1982.

Yüz sayısı; yüzde (%) hesaplarında, ölçmede (1m =100cm.), sporda (100m. sürat koşusu, 4X100m. Bayrak koşusu), askeriyede (yüzbaşı)... ve daha başka birçok husûslarda bütün dünyanın ortaklaşa yararlandığı bir sayıdır.

Netice olarak yüz hadîsler derlenirken başka bir sayı yerine 100 sayısının tercih edilmesinde bu sayının yukarıda belirtilen özelliklerinin büyük rol oynadığı kanaatındayız.

Ayrıca kültürümüzde 100 ile ilgili olarak $100 + 1 = 101$ sayısı da görülmektedir. Bu konuda tesbit edebildiğimiz bir açıklama Muhyiddin İbni Arabî'nin *Miškâtü'l-Envâr* adlı eserinde geçmektedir. İbni Arabî bu eserinde 100 kudsî hadîsi bir bütün halinde topladıktan sonra "Allâh tektir tek olanı sever" (*Allahü vitrûn yuhubbü'l-vitra*)⁴⁹ şeklindeki Peygamber hadîsini göz önünde bulundurarak onlara bir hadîs daha ilave eder⁵⁰.

3- Yüz hadîs tercümelerini hazırlayan diğer sebepler: Yüz hadîslerin telif veya tercümelerine sebep olan husûslar içinde Hz. Peygamber'in hadîsi (yukarıda üzerinde durulan hadîs) ve yüz sayısı başta olmakla beraber, daha başka unsurlar da vardır. Bunlardan biri, yapılan bir iyiliğe karşılık olarak eser takdim etmektir. Bu husûsda Vîsâlî örnek gösterilebilir. Vîsâlî, *Gül-i Sad-berg'* inin mensur mukaddimesinde; kendisini daha yüksek payeli müderrislik makamına yükselten sultana teşekkür etmek istediğini, bunu nasıl yapacağını uzun uzun düşündüğünü ve sonunda yüz hadîs tercümesine karar verdiğini söyler⁵¹.

Erzurumlu Mustafa Darîr de, eserini bir büyüğün arzusunu yerine getirmek amacıyla kaleme almıştır. Darîr; *Yüz Hadîs ve Yüz Hikâye*'sinin mukaddimesinde Allah'a şükredip Resûle salavat getirdikten sonra bir beyin arzusu meticesinde eserini telif ettiğini açıkça belirtmektedir. "Tañrı Te'âlâya Şükr idüp Resûle şalavât itdükden şoñra bilgikim beglerden bir ulu devletlü ve yüce himmetlü 'ilm ile rağbetlü ve 'ulemâya 'izzetlü 'adl ile mevşüf ve bezl ile ma'rûf bu dâ'îye işâret buyurdı kim ol 'âlemler fahrı ve âdemler serveri ve velîler kıblesi ve nebiler Ka'besi Muhammed Muş şafâ hazretinuñ hadîş-i şeriflerinden birkaç hadîş yaz ki dem-be-dem mü'tâla'a idevüz gön'lümüz nûri

⁴⁹Buhârî, Daavât-69; Müslim, zikr-5.

⁵⁰İbni Arabî, *a.g.e.*, s. 51.

⁵¹Bkz.: II. Bölüm (Metinler), Vîsâlî'nin *Gül-i Sad-berg* isimli manzum yüz hadîs tercümesinin metni kısmı, yk. 5^b.

arta didi. Bu za'if kul dağı ol işaret ile Tuğe-i Mekki hadişlerinden yüz hadiş ve yüz hikaye yazdı"⁵².

Yüz hadişlerin telif veya tercümelerine sebep olan bir diğer husûs ise okuyucuların duâsını kazanmaktır. İslâmda mü'minin mü'mine yaptığı duânın makbul olduğunu bilen şâirler eserlerinde sık sık okuyucuların duâsını talep ederler.

Yadigâr eylemişem ehl-i dile
Okıduğça şakiri ala dile

Diyekim rağmet eylesün Bâri
Gösterüp Cennet işe didâri

(M. 33-34)

Bütün bunların dışında Hz. Peygamber'in şefâatine nâil olmak, kıyâmete kadar halka faydalı olacak bir iş yapmak, devlet adamlarından maddî menfaatler temin etmek vb. düşüncelerle yüz hadiş tercümelerinin gerçeleştirildiği söylenebilir.

⁵²Darîr, *Yüz Hadis Yüz Hikaye*, Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Bl., nr. 438/2 yk. 124^a.

I. BÖLÜM

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI'NDA MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMELERİNE UMÛMÎ BİR BAKIŞ

Divân edebiyatı da dediğimiz Klâsik Türk Edebiyatı'nın yaşadığı dönem içerisinde yazılmış olan altı Türkçe manzum yüz hadîs tercümesi tesbit edildi. Bunlar; Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme'si*, Kadrî'nin *Manzum Yüz Hadîs Tercümesi*, Latîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk'ı*, Halvetî Muhyî'nin *Gül-i Sad-berg'i*, Visâlî'nin *Gül-i Sad-berg'i* ve Belîğ'in *Gül-i Sad-berg'* idir.

Tesbit edilebilenler dışında çeşitli kütüphane kataloglarında İbni Kemâl ve Âlî üzerine kayıtlı yüz hadîs tercümeleri gözükmektedir. Ancak, bunların adı geçen şahıslar üzerine yanlışlıkla kaydedildikleri, aslında Latîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk* adlı eserinin nüshaları olduğu, tezin II. Bölüm, *Sübhatü'l-Uşşâk* maddesinde açıklanmıştır. Bununla beraber, Âlî ve İbni Kemâl'in de benzer veya değişik isim altında manzum yüz hadîslerinin olabileceği ihtimalini dâima hatırd tutmak gerekir. Nitekim tespit edilen eserlerin dışında telif veya tercüme mahiyetinde daha başka manzum yüz hadîslerin bulunması her zaman için ihtimal dahilindedir.

Manzum yüz hadîsler üzerinde ayrı ayrı durmadan önce umûmî olarak bazı şekil ve muhtevâ husûsiyetlerine temas edilecektir.

1- Nüsha ve İstinsah husûsiyetleri:

Manzum yüz hadîs tercümelerinin nüshaları arasında müellif hatı olarak bilineni yoktur. Kadrî'nin tek nüshası, Visâlî ve Belîğ'in eserlerinin ikişer nüshası bilinmektedir. Zamanla bunların başka nüshalarının bulunması mümkün ise de, şimdilik tek ve iki nüshası bilinen eserlerin eldeki nüshaları müellif hatıyla olan yazmalar kadar ehemmiyetlidirler. Diğer yüz hadîs tercümelerinde Halvetî Muhyî'nin *Gül-i Sad-berg'*inin üç, *Ferâh-nâme'nin* yedi, *Sübhatü'l-Uşşâk'*in otuzdan fazla nüshası tesbit edilmiştir. Nüsha sayılarını gösteren bu rakamların zamanla değişmesi mümkündür. Ancak, katî olmamakla beraber bu sayılar mezkur müelliflerin manzum yüz hadîsleri içinde hangilerinin daha çok yazılıp okunduğu, şöhret kazandığı ve asırlar boyunca unutulmadığı hakkında bir fikir verebilir. Bu açıdan yapılan

değerlendirmede ilk sırayı Latîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk*'ı almaktadır. Eser, Klâsik Türk edebiyatı döneminde kaleme alınmış diğer yüz hadîsler hatta kırk hadîsler içinde asırlar boyunca daha fazla yazılıp okunmuş, münevver zümre veya avâm arasında daha çok rağbet görmüş ve takdir edilmiştir.

Manzum yüz hadîs tercümelerinin tamamının müellifleri bilinmektedir. Bunlardan *Ferâh-nâme* ve Belîğ'in *Gül-i Sad-berg*'inin telif tarihleri kesin olarak bellidir. Diğerlerinin bazıları için takribi bir tarih verilmiştir.

2- Telif veya tercüme olunanlar:

Manzum yüz hadîs tercümelerinden Hatiboğlu'nun ve Kadri'nin eserleri dışında diğerleri telifdir. Hatiboğlu'nun *Ferah-nâme*'si ismini tesbit edemediğimiz ancak aslının Arapça olduğu belli olan bir eserden tercüme edilmiştir⁵³. Kadri'nin *Manzum Yüz Hadîs Tercümesi*'nin ise telif mi, yoksa tercüme mi olduğu bilinmemektedir. Elde bulunan tek nüshasında bu gibi hükümleri ihtivâ eden "sebeb-i telif" veya "hâtîme" bölümleri mevcut değildir. Dolayısıyla diğer tam nüshalar bulunmadıkça eser hakkında bu konuda verilecek hükümler eksik veya yanlış olabilir.

3- Beyit sayıları ve vezinler:

Beyit sayısı müellifi tarafından kesin olarak belirtilen tek manzum yüz hadîs, Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme*'sidir. diğerlerinde toplam beyit sayılarını belirten ifadeler yoktur. Ancak bunların mukaddime veya sebeb-i telif bölümlerinde her hadîsin kaç beyitle veya kıt'a nazım şekliyle tercüme edildiği belirtilmiştir. Böylece bu eserlerin hadîs tercümelerinin kaç beyitten meydana geldiğini tesbit etmek mümkün olmaktadır. Mukaddime, tevhid, nât, sebeb-i telif ve hâtîme... gibi bölümlerin beyit sayıları ise bizim incelediğimiz nüshalara göre tesbit edilmiştir. Dolayısıyla bu bölümlerdeki beyit sayıları başka nüshalarda az da olsa farklılaşabilmektedir.

Bizim incelediğimiz nüshalara göre manzum yüz hadîslerin beyit sayıları şöyledir:

Belîğ'in *Gül-i Sad-berg*'i 183, Kadri'nin *Manzum Yüz Hadîs Tercümesi* 200 (100 kıt'a), Visâlî'nin *Gül-i Sad-berg*'i mensur mukaddime bölümünün dışında 210 (103 kıt'a + 2 beyit + 2 müstezad), Halvetî Muhyî'nin *Gül-i Sad-berg*'i 246 (100 kıt'a + 8 beyitlik bir kıt'a + 38 beyit), Latîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk*'ı 347 (100 kıt'a + 147 beyit), Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme*'si ise 6105 beyittir.

⁵³Bkz. II.Bölüm, Hatiboğlu, *Ferâh-nâme* kısmı.

Beyit sayılarına göre en küçük eser Belîğ'in *Gül-i Sad-berg*'i, en büyüğü ise Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâm*'esidir. Noksan olduğunu tahmin ettiğimiz Kadri'nin eseri hariç tutulursa manzum yüz hadîsler hacim bakımından telif veya tercüme tarihlerine göre, büyükten küçüğe doğru sıralanmaktadır.

Manzum yüz hadîslerde aruz vezni kullanılmış, kalıplar remel ve hafif bahirlerinden seçilmiştir. Visâli'nin eseri hâric tutulacak olursa, diğer manzum yüz hadîslerin tamamı tek bir vezinle nazm edilmişlerdir. Sadece Visâli'de iki müstezâd hezec, bir beyit müzâri vezniyle nazm edilmiştir.

Manzum yüz hadîslerde kullanılan aruz bahir ve kalıpları:

Eser ismi	Bahr	Vezin
Ferâh-nâme (Hatiboğlu)	Remel	Fâ 'i lâ tün / fâ 'i lâ tün / fâ 'i lün
Manzum Yüz Hadîs Tercemesi (Kadri)	Remel	Fâ 'i lâ tün/ fâ 'i lâ tün/ fâ 'i lâ tün/ fâ 'i lün
Sübhatü'l-Uşşâk (Latîfi)	Hafif	Fe 'i lâ tün/ me fâ 'i lün/ fe 'i lün (Fâ 'i lâ tün) (fa' lün)
Gül-i Sad-berg (Halvetî Muhyî)	Hafif	Fe 'i lâ tün/ me fâ 'i lün/ fe 'i lün (Fâ 'i lâ tün) (fa' lün)
Gül-i Sad-berg (Visâli)	Hafif	Fe 'i lâ tün/ me fâ 'i lün/ fe 'i lün (Fâ 'i lâ tün) (fa' lün)
	Müzâri	Mef 'ü lü/ fâ 'i lâ tün/ me fâ 'i lü/ fâ 'i lün
	Hezec	Mef 'ü lü/ me fâ 'i lü/ me fâ 'i lü/ fe 'ü lün mef 'ü lü/ fe 'ü lün
Gül-i Sad-berg (Belîğ)	Remel	Fe 'i lâ tün/ fe 'i lâ tün/ fe 'i lün (Fâ 'i lâ tün) (Fa' lün)

Kadri'nin eseri hâric, tercih edilen kalıplar kısadır. Halkın alışık olduğu 11'li hece ölçüsüne uygundur. Türk edebiyatında en çok kullanılan kalıplardır. Hatiboğlu ve Belîğ mesnevî olarak nazm ettikleri eserlerinde bu nazım

şeklinde en çok tercih edilen kalıpları; Halvetî Muhyî, Visâlî ve Lâtîfî ise kıt'a nazım şekliyle nazmı ettikleri eserlerinde bu nazım şeklinde en çok tercih edilen kalıbı seçmişlerdir. Kadrî'ninki ise her tür nazım şeklinde kullanılabilen ve Türk edebiyatında çok yaygın olan bir kalıptır⁵⁴. Yüz hadîslerde tercih edilen vezinler kırk hadîslerde de en fazla kullanılmış olanlardır⁵⁵.

4- Nazım Şekilleri:

Yüz hadîslerden üçü tek nazım şekliyle yazılmıştır. Bunlardan Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme'si* ve İsmâil Belîğ'in *Gül-i Sad-berg'i* mesnevî, Kadî'nin *Manzum Yüz Hadîs Tercümesi* ise kıt'a iledir. Bu eserlerde ikinci bir nazım şekli görülmez. Diğer eserlerden *Sûbhatü'l-Uşşâk'* ın hadîs tercümeleri kıt'a, öteki bölümleri (sebeb-i telif, nât, münacâat, tazarru) mesnevî; Halvetî Muhyî'nin *Gül-i Sad-berg'* inin hadîs tercümeleri ve hâtîme bölümü kıt'a, sebeb-i telif bölümü mesnevî; Visâlî'nin *Gül-i Sad-berg'* İnin hadîs tercümeleri bölümü kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bilhassa Visâlî'nin eseri; içinde üç kıt'a, iki beyit ve iki müstezad ihtivâ eden mensur mukaddime bölümüyle diğerlerinden farklılık arzeder. Bu özelliği ile yüz hadîsler içinde örnekleri az da olsa en fazla nazım şeklini ihtivâ eden eser durumundadır. Bütün bunlar, manzum yüz hadîs tercümeleri yapan sanatkarların yaşadıkları devrin edebiyat anlayışını da ortaya koymaktadır.

Manzum kırk hadîs müellif ve mütercimlerinin yaptığı gibi yüz hadîs şâirleri de kıt'a nazım şeklini daha çok benimsemişlerdir. Buna sebep olarak, kıt'a nazım şeklinin Dîvan edebiyatı geleneğine uygunluğunun yanında, Molla Câmî (817-898/1414-1492)'nin Farsça manzum *Kırk Hadîs* tercümesinin Türk edebiyatına tesirini, onun eserini Türkçeye aynı nazım şekliyle yâni kıt'a ile tercüme eden Fuzûlî ve Nâbî gibi Türk edebiyatının müstesnâ şâirlerinin tesirlerini göstermek mümkündür. Ayrıca kıt'aların fikrî ve veciz muhtevalı olmaları da bu kanâati teyid etmektedir.

5- Bazı dil, ifâde ve uslûb husûsiyetleri:

Manzum yüz hadîs tercümelerinde umûmî olarak, hitâbî uslûb ve konuşma dilinin hâkim olduğu görülmektedir. Eserlerin esas mevzûu olan

⁵⁴Haluk İpekten, *Aruz Ölçüsü*, s. 152, 171,172, 218.

⁵⁵Abdülkadir Karahan, *İslâm - Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, s. 29.

hadîs tercümelerinde sâde ve samimî, bu kısma nazaran diğer bölümlerde daha ağır bir uslûb hâkimdir. Arapça ve Farsça terkiblere, sıfat tamlamalarına, halkın anlayamayacağı kelimelere ve sanat oyunlarına yer verilmemiştir. Tercümelerin sade oluşunda manzum yüz hadîslerin halka hitâben yazılmış olması, ezberlenmek gâyesi taşıması... vb. husûslar önemli rol oynar. Bu eserlerde çok tatlı bir sohbet havası sezilir. Çoğu zaman müellif, okuyucuyla karşı karşıya imiş gibi samimî bir hava içinde ona hitâb etmektedir. Genellikle hitabının başında veya sonunda sık sık “dinle, işit, gûşunu bana tut, bil, sen sen olasın v.s.” gibi ifâdelerle konuya okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. Çok fazla olmamakla beraber, manzum yüz hadîs tercümelerinde tâbir ve atasözlerine de tesadüf etmek mümkündür.

Manzum yüz hadîs tercümelerinde şi‘riyet çok azdır. Ancak, bazı beyitlerde şâirin samimî bir heyecan içerisinde ve şâirane bir hassasiyetle muvaffak olduğu beyitler de bulunmaktadır. Daha çok tevhid, nât, sebeb-i te’lif, medhiye, hâtîme gibi esas konunun dışındaki bölümlerde edebî özellikler artmaktadır.

Konusu itibarıyla manzum yüz hadîslerde hadîs usûlü ve hadîs ilmi ile ilgili ıstıhlara az veya çok raslamak mümkündür. Râvî, tahrîc, haber, sahîh... vb. bu kelimelere *Ferâh-nâme*’de daha fazla yer verilmiştir.

6- Hadîs metinleri ve tercüme husûsiyetleri:

Manzum yüz hadîslerde Hatiboğlu’nun *Ferâh-nâme*’si haric, umûmiyetle kısa metinli hadîsler tercih edilmiştir. Bazen de bunlar uzun hadîslerden alınmış kısa bölümlerdir. Metinlerin kısa olması muhtemelen hadîslerin ezberlenmek gayesiyle kaleme alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Hatiboğlu’nun eseri devir husûsiyetlerinden olan meclislerde okunmak gâyesiyle kaleme alınmışa benzemektedir.

Hatiboğlu’nun *Ferâh-nâme*’sinde hadîslerin tamamının, Belîğ’in *Gül-i Sad-berg*’inde ise 32 hadîsin râvisi belirtilmiş, diğer yüz hadîslerin hiçbirinde râvî ismi verilmemiştir. Hadîslerin kaynaklarının belirtilmesi durumu da bunlardan pek farklı değildir. *Ferâh-nâme*’de 90 hadîsin, Belîğ’in *Gül-i Sad-berg*’inde 34 hadîsin, Halvetî Muhyî’nin mukaddime bölümünde umûmî olarak, hadîslerin *Mesâbih*, *Müslim* ve *Buhârî*’den seçildikleri açıklanmış, mütebakî eserlerdeki hadîslerin kaynakları ise hiç bir sûrette kaydedilmemiştir.

Bu tezin asıl konusu olmamakla beraber, yapılan araştırmanın daha çok fayda sağlaması için bütün hadîslerin kaynakları araştırılmıştır. Bu konuda önce muteber hadîs kitaplarının fihristi durumunda olan *Concordance'* a mürâcâat edilmiş, burada bulunamayanlar *Keşfü'l-Hâfâ*, *Câmiu's-Sağîr*, *Miftâhu Kunûzü's-Sünne*, gibi eserlerden tesbit edilmeye çalışılmıştır. *Concordance'* de kayıtlı bulunan hadîslerin önce hangi kaynaktan ve hangi bölümünde geçmekte olduğu tesbit edilmiş, daha sonra bu kaynakların Türkçe tercümelî yayınlarına mürâcâat edilerek ilgili hadîsin yeri ve meâlî kontrol edilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde görülmüştür ki; *Ferâh-nâme'* deki hadîslerin tamamı, diğer eserlerde bulunan hadîslerin de çoğu *Kütüb-i sitte'* de mevcuttur. Yukarıda adı geçen eserler vasıtasıyla kaynağı tesbit edilemeyen hadîslerin de tamamına yakını kanaatımızca muteber hadîs kitaplarından alınmış, ancak tesbit edilememiştir. Tesbit edilememelerinin sebebi bu hadîs metinlerinin noksan olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü umûmiyetle bu metinler asıl metnin içinden alınmış bir veya iki cümlelik bir kısımdır. Halbuki hadîs fihristleri, hadîs metinlerin bütünü veya ilk harfleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Hadîs tercümeleri itibarıyla en fazla beyit ihtiva eden eser, Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme''*sidir. Yüz hadîs toplam 1780 beyitle tercüme edilmiştir. Bu eserde 84 ve 85. hadîsler 6 şar beyitle en az, 9. hadîs 33 beyitle en fazla beyit ihtiva eden tercümedir. Hadîslerle ilgili hikayeler daha fazla beyit ihtiva etmektedir. En az beyitli tercüme ise İsmail Belîğ'in *Gül-i Sad-berg'* idir. Belîğ her hadîsi bir beyitle tercüme etmiştir. Diğer eserlerde her hadîs birer kıt'a ile tercüme edilmiş olup, her eserde hadîs tercümeleri 100'er kıt'adan ibarettir.

Tercümelerde âyet, hadîs ve atasözlerinden en fazla yararlanan şâir Kadrî'dir. Yirmi hadîs tercümesinde başlıktaki hadîs metninden lafzen iktibas yapmıştır. Bu bakımdan Kadrî'nin tercümeleri yer yer ağırlaşmaktadır. Âyet hadîs ve atasözlerden hiç yararlanmamış olan şâir Belîğ'dir. Diğerlerinde ise bu husûs yok denecek kadar azdır.

Daha önce de belirtildiği üzere, manzum yüz hadîs tercümelerinin temel gâyesi; cemiyet ahlâkını güzelleştirmek, kardeşliği pekiştirmek ve fertlerin mükemmel birer insan olmalarını temin etmek maksadıyla seçilen hadîslerin ezberlenmesi ve mânalarının kavranmasıdır. Bu itibarla tercümelerde hayâl ve sanat oyunlarına, Arapça ve Farsça terkiplere ayrıca

halkın pek kullanmadığı kelimelere fazla yer verilmemiş, umûmî olarak bütün eserlerde sâde bir tercüme yapılmaya dikkat sarfedilmiştir.

7- Mevzû husûsiyetleri:

Mevzû bakımından manzum yüz hadîs tercümeleri arasında farklılıktan ziyâde müşterek yönlerin daha fazla olduğu söylenebilir. Bu husûs, aynı gâyelerle kaleme alındıkları göz önünde tutulursa tabîî karşılanmalıdır. Çünkü herşeyden önce manzum yüz hadîs tercümeleri, münevver zümreden çok avâm için kaleme alınmışlardır. Bu eserler, fertler arasındaki kardeşliği yardımlaşmayı ve iyiliği tavsiye etmektedir. Ayrıca her ferdin kendine, yaratana, ailesine, akrabasına, komşusuna, içinde yaşadığı topluluğa ve devletine karşı vazifelerinin ne olduğunu göstermektedirler. Hemen hemen manzum yüz hadîslerin hepsi, müştereken yukarda sayılan husûsların gerçekleşmesini gâye edinmişlerdir.

Sayılan bu ortak özellikleri gösterebilmek amacıyla üç tablo hazırlandı. Birinci tabloda manzum yüz hadîs tercümeleri arasındaki müşterek hadîsler, ikinci tabloda bu hadîslerin sayıları ve incelenen altı eser arasındaki dağılımı, üçüncü tabloda ise bunlar arasındaki ortak konular gösterilmiştir.

Birinci tabloda müşterek hadîsler tesbit edilmeye çalışılırken önce bu hadîslerin meâlleri alfabe bırasına göre alt alta dizildi. Sonra karşılına; üst sırada müşterek metinleri, alt sırada farklı varyantları gösteren hadîs numaraları kaydedildi:

MANZUM YÜZ HADİSİLER ARASINDA MÜŞTEREK HADİSİLER

Hadisler	Hatiboğlu	Kadri	Latifi	Halveti Muhyi	Visâli	Belliğ	
Alimin uykusu câhlin ibâdetinden daha hayırlıdır.		22	10, 11	78	58		ayrı meim farklı meim
Alimin âbide üstünlüğü benim ummetime üstünlüğüm gibidir.		22	10, 11	78	30	90	
Allah'dan korkandan herkes korkar.		5	2		58	8	
Allâh tevâzu göstereni yüceltir, kibrihîyi alçaltır.			24				33
Ameller niyete görekdir.			26	52		41	
Ateşin odunu yediği gibi hased de hasenânı yer.	1	8			1		87
	55		30				
Beni seyrek ziyaret et ki sevgin artsın.		76			48		
		91			7, 88		30, 36, 37
Bir saatlik tefekkür almış yıllık ibâdetiden daha hayırlıdır.		10		58	49		
Borç dinde kusurdur.		29		46			
		86	39				
Cennet anaların ayâğı altındadır.	22	26			64		
	27						45
Çok gülmek kalbi öldürür.			56				
			55				
Doğruluk kurtarır yalancılık helak eder.		43					59
Dünya müminin zindanı kafirin cennetidir.	86		94				
Dünya âhiretin tarlasıdır.		57			5		

	Hatiboğlu	Kadir	Lâfî	Muhî	Viâh	Belîğ
Dünya vakti kısa bir andan ibârettir onu ibâdetle geçir.		42	92		36	
Dünya sevgisi bütün kötülüklerin başıdır.	61	4	63	88	37	
Dünya âhiretin köprüsüdür, ibret alın mamur cümeyin.		52		57		
		25			53	
Dünyada garib veya yolcu veya ehl-i kaburdan ol.	72	51		29		
	60			28	29	
Dünyaya râğbet gam ve kederi çoğaltır.		81		22		
Dünyayı terk etmek her faziletin başıdır.						
				88	55	
Dünyada ipek elbise giyen ahirette giyemez.			73	6		77
Emânele riâyet nıka, hıyânet ise fakirliğe götürür.	31	31		93		
				69		
En fazileti ibadet Kur'an tilavidir.	49		1		95	3
			44			4, 5, 6, 11
Gariblerin dîvası kabule yakındır.		21	60, 47		50	
						35
Giynet zinadan daha kötüdür.		67	28			
	55		27, 30			
Güzel söz sadakadır.	14		21	12	39	
	5		20		39	
Hak kaında câhî cömert, cimri âbiddeden daha sevgilidir.	28				59	12
	29	17	48		25	44
Haksızlıktan sakınınız çünkü o kıyâmet gününde zulumdur.						
İçki kötülüklerin anasıdır, ondan sakınınız.	61	100	69			

	Hafiflik	Kadı	Lâzîf	Mahiyi	Visâfi	Relîf
İçki bütün kötülüklerin toplandığı yerdir.	61	100	69			
İlim ile yapılan az amel çoğalır, cehalet ile yapılan çok amel azalır.		22	10	78		
İlim öğrenmek her müslüman erkek ve kadına farzdır.			7		58	9, 10, 11
			8		35	
					74, 79	
İnsanlara merhamet etmeye Allâh da elmez.		18			67	
	3					
İnsanda zinâ ile zenginlik bir arada bulunmaz		90			65	
			68			
İslâmın güzelliği boş konuşmayı terk etmektedir.			53			
	63	94	23, 52		32	57
İslâm içinde ağaran sakal âhirette sahibine nûr olur.	95	55		41		
	10					71
Karıâat bitüp tükemeyen bir hazinedir.		30	89	36	45	
	11	78		86		71
Kardeşinin bir ihtiyacını karşılayanın ihtiyacını Allâh giderir.			37		60	
	29, 80	23, 82	37	13, 50, 70		89
Kardeşinin başına gelene sevinip ortaya çıkarma, Allâh ona rahmet edip seni (o belaya) uğratabilir.		65		73		
Kazayı duadan başka hiç bir şey def etmez.					68	21
				53		
Kim ki müslümanın ayıbını dünyada örtirse Allâh da dünya ve ahirette onun ayıbını örtür.	29	23		50		
Kırk hadis ezberleyen kişi kıyâmete âlimler ve fâkihlerle dirilecektir.		72			17	
Kişi sevdiği ile beraberdir.	37			33		64
		27, 37		97		
Merhamet etmeye merhamet edilmez.		18			67	
	3					

	Hatiböğlü	Kadıri	Lâîfî	Muhîî	Visâîf	Belîğ
Müminin kalbini yıkan Allâh'ın evini (arşını, hazinesini) yıkması olur.		32	46		40	
Müminler bir vücûd gibidir. Başı yada gözü ağrırsa bütün vücûdu rahatsız olur.	81			75		
Mü'min mü'minin ayrıdır.			22	66	91	
Müslüman müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.			49	2	16	
Namazın anahtar temizliktir.					4	17
Sadaka belâları def eder, ömrü uzatır.	89	33	41		3, 62	
Sadaka belâları def eder.		33	41		3	
Sultana sövmeyiniz. Muhakkak ki o Allâh'ın yeriyüzündeki gölgesidir. Mazlumların herbiri onun himayesine sığınır.	89		41	49	62	
Susan selamete erer.	63	94	52, 53, 54	80	32	57
Son sözü Lailaheillah olan kinse cennete girer.						100
Şöhret âfeştir, hakkın rızasına tahammül ise rahattır.		12	74		31	
Örmeden önce ölünüz.		88	61			
Vâiz olarak ölün kâfîdir.			97	30		34

Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi, altı eserde de mevcut olan herhangi bir hadîs yoktur. Beş eserde müşterek olan “Dünya sevgisi bütün kötülüklerin başıdır” meâlindeki bir hadîs, dört eserde müşterek olan “Haksızlıktan sakınınız çünkü o kıyâmet gününde zulümdür”, “Kanâat bitip tükenmeyen bir hazinedir” meâllerindeki iki hadîs, üç eserde müşterek olan onaltı hadîs, iki eserde müşterek olan otuz dört hadîs vardır. Bu itibarla manzum yüz hadîs tercümelerinden hiçbirini bir diğerinden tercüme edilmemiştir denilebilir.

Eserler arasındaki müşterek hadîslerin sayısını göstermek için ayrı bir tablo hazırlandı. Burada her eserin karşısına diğerleriyle kaç müşterek hadîs ihtivâ ettiği rakamlarla belirtildi:

	Hatiboğlu	Kadrî	Lâtîfi	H.Muhyî	Visâfi	Beliğ
Hatiboğlu	-	9	6	6	6	4
Kadrî	9	-	9	9	12	2
Lâtîfi	6	9	-	9	12	2
H.Muhyî	6	9	9	-	5	3
Visâfi	6	12	12	5	-	4
Beliğ	4	2	2	3	4	-
TOPLAM	31	41	38	32	39	15

Bu duruma göre diğerleriyle en fazla müşterek hadîs ihtivâ eden eser, Kadrî'nin *Manzum Yüz Hadîs Tercümesi*; en az müşterek hadîs ihtiva eden eser ise Beliğ'in *Gül-i Sad-berg'* idir. Aralarında on iki müşterek hadîs bulunan Visâfi-Kadrî, Visâfi-Lâtîfi, en fazla ortak hadîsli eserler; aralarında iki müşterek hadîs bulunan Beliğ-Kadrî, Beliğ-Lâtîfi ise en az ortak hadîsli eserlerdir.

Büyük ölçüde halka faydalı olmak gâyesiyle kaleme alınan yüz hadîslerde halkın ihtiyâcı olan husûsların söylenmesi, hatırlatılması, işlenmesi tabîi hatta zarûridir. Dolayısıyla bu eserlerde ele alınan konular aynı zamanda telif edildikleri devir ve bölgeler itibarıyla halkın ictimâî meselerini aksettirmesi bakımından son derece önemlidirler. Manzum yüz hadîs tercümelerini bu açıdan değerlendirip, telif edildikleri devir ve bölgeler itibarıyla halkın maddî ve manevî ihtiyaçlarını tesbit etmeğe çalışmak yerinde

olacaktır⁴. İşte bu amaçla sözü edilen eserlerde işlenen konuların büyük bir kısmı ayrı ayrı grublandırılmış, her konunun karşısına hangi eserin hangi hadîsinde yer aldığı hadîs numaraları verilmek sûretiyle gösterilmiştir. Böylece yüz hadîslerde işlenen ortak konular ve bunların kaçar hadîsle ele alındıkları ayrıntılı olarak ortaya çıkarılmıştır:

**MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMELERİNDE ÜZERİNDE
EN ÇOK DURULAN KONULAR**

	Hatiboğlu	Kadri	Lâtifi	H.Muhyî	Visâfi	Beliğ
Abdest					9	15, 16, 32
Akıllı -Ahmak	42			19, 20		
Allâh'ın ismini zikir	94	80		56	43	96, 97
Allâh rızası	34, 51, 52			8, 72	26, 28	
Ana-Baba	27, 22	26	45		64	45
Borç		29, 86	39	46		
Câhil	5	6, 22	9, 10	78	59	12, 13
Cömert-Cimri	5	28, 44, 49	40		25,57,59, 86	
Dilenci	77	87	42, 43	14, 47		
Dünya	60,61,86, 96	4,25,41, 52,57,81, 77,75,15, 51	63,91,94	28,85,87, 88	5,29,36, 37,51,53, 55	38, 99
Duâ	18, 64	21	44, 45, 47	53	50,68,84, 87, 89	21,22,23, 24,25,26
Emânet	31	31		69, 92		
Fitne	74	34	62			
Gülmek			55, 56	38		
Güzel söz söylemek	14		20,21,23, 83	12, 67	39	58
Hac	2,36,39					
Hastalık ve tedâvisi	75			9,71,82, 93		84,85,86
İlim ve ilim talebi	12,21,54	22,45,58	7,8,10,11	78	14,30,35, 74,75,79	8,9,11,90
Kader				39, 54		
Kanâat	11	30, 78	89	30,36,86	45	71
Kelime-i Şehâdeti Söylemek				80	66,83	96,97,98, 99, 100

⁴ Ancak hemen belirtmeliyiz ki, devrin maddî ve mânevî ihtiyaçlarını gerçeğe uygun olarak yansıtabilmesi için bu tür değerlendirmelerin aynı asırda kaleme alınmış birden fazla eserle yapılması gerekir. Nitekim kırk hadîs tercümeleriyle birlikte asır asır yapılacak bir değerlendirme devir özelliklerinin sağlıklı olarak tesbit edilmesi bakımından daha faydalı olurdu.

	Hatiboğlu	Kadrî	Lâtîfî	H.Muhyî	Visâlî	Beliğ
Kibir	35, 44	24, 44	24	25, 52	21,26, 41	
Koğuculuk-Gıybet	55, 67	67	27,29,30, 51	62		
Komşu		27	80			18
Kur'an tilaveti	40		1		11, 95	3, 4, 5, 6
Lût kavmi fiili	19		65,66,67	26		
Mal-Zenginlik	9,11,43, 73		17,92,93	15,36,37, 84, 86	27	94
Mü'minin özellikleri	29,80,81	32,66	22,35,46, 49, 94	13,23,43, 66, 75	16,18,40, 73, 91	56
Namaz	30, 92				15, 33	18, 19, 27
Niyyet	1	8	36		1,2,8,71	
Oruc	2, 13, 85					14, 51, 87
Ölüm		13,40,46, 59,88,92	61,97,98, 99	18,30,71, 76		34, 40
Sabır		92			44, 94	50
Sadaka	48,70,77, 87	33	41, 83	51	4, 33, 53, 62	
Salavât getirmek	50		3			29
Sevgi	37,53, 88	27, 37		33	12, 77	64
Sûrelerin faziletleri	24,25, 26					2
Şükür				59,60, 61		
Tefekkür		10		58	49	
Tevbekar genç		89		81		66
Zekât			18			
Ziyâret		76, 91			7, 48, 88	30, 36, 37
Zulm (Zâlim)	28, 29,79	17, 93, 47	48			44

Manzum yüz hadîslerde müşterek olarak en fazla üzerinde durulan konu "Dünyâ"dır. Onun fâniliği, aldâtcılığı, zevklerinin geçeci oluşu gibi bilhassa menfî özellikleri söz konusu edilir. Dünya konusu üzerinde en fazla duran şâir Kadrî, aynı meseleyi en az işleyen ise Beliğ'dir. Diğer ehemmiyetli bir konuyu da; ilmin önemi, fazileti, onu teleb etmenin vâcib oluşu ve âlimlerin kıymeti hakkında bilgi veren hadîsler oluşturur. Bu konu üzerinde en fazla duran Visâlî, en az duran Muhyî'dir. Bunların dışında müminlerin çeşitli vasıfları, duâ etmenin önemi, ölüm, sadaka, kibir... sözü edilen eserlerde üzerinde en çok durulan konulardır. Bunlardan müminin vasıflarını sıralayan hadîsleri Lâtîfî, Muhyî ve Visâlî'nin, duâ ile ilgili hadîsleri Beliğ ve Visâlî'nin, ölümle ilgili hadîsleri Kadrî, Lâtîfî ve Muhyî'nin, sadaka hakkındaki hadîsleri daha çok Hatiboğlu ve Visâlî'nin işlediğini görmekteyiz. Bunlar, manzum yüz hadîslerin telif edildikleri devirler ve bölgeler itibarıyla müştereken ihtiyac hissedilen konular olarak mütalaa edilebilir.

Manzum yüz hadîslerin ilk nümûnesi olan ve 15'inci asırda telif edilen *Ferâh-nâme'* de; insanların birbirlerine yardımcı olmaları, zulüm etmemeleri, merhametli olmaları, anaya, babaya, hocaya itâat etmeleri gibi kişi ile toplum arasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik hadîslerin yanında namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, gusl etmek, misvak kullanmaktan bahseden muamelâta dâir hadîsler de bir hayli çoktur. 18'inci asırda telif edilen Belîğ'in *Gül-i Sad-berg'*inde de gördüğümüz muamelâta dâir hadîsler nev'in diğer eserlerinde yok denecek kadar azdır. 15'inci asır ve 18'inci asırlarda bu konuya farklı ehemmiyet verilmesi, müelliflerin kendi şahsı tasarruflarından ziyâde cemiyetin ihtiyacını da aksettiriyor kanâatindeyiz.

Kadrî, Lâtîfî ve Muhyî'nin eserlerinde, diğer manzum yüz hadîs tercümelerine nazaran daha fazla müşterek mevzûlar mevcuttur. Sözü edilen eserlerde dünyaya bağlanmama, ölümü çok zikr etme ve kanâat gibi bilhassa mutasavvıfların görüşlerini aksettiren hadîslere daha fazla yer verilmiştir. Güzel ahlâkı tavsiye eden hadîsler çoktur. *Ferâh-nâme* ve Belîğ'in *Gül-i Sad-berg'* inde görülen namaz, oruç ve hac gibi muamelata dâir hadîsler bunlarda hemen hemen hiç yoktur.

16'ncı asrın sonlarında telif edilen Visâlî'nin *Gül-i Sad-berg'*inde diğer eserlere nazaran daha çok ve değişik konularda hadîsler vardır. Abdest, namaz gibi muamelata dâir hadîsler az da olsa bu eserlerde de görülmektedir. Dünyaya râğbetin fenalığı, ilim taleb etmenin ehemmiyeti, cömertlik, yardımlaşma, tasadduk ve niyetin önemine dâir hadîslerin sayısı bir hayli fazladır. Eserde bulunan; adâlet, cesâret, Allâh'ın sevdiği kul ve kavme muamelesi, cömertlik, kavmin efendisi vb. konularda seçilmiş hadîslerin, özellikle devrin padişahına ve onun vâlidesine hitab ettiği düşünülebilir.

II. BÖLÜM

KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA YÜZ HADİSLER

A- MENSUR YÜZ HADİSLER

Klâsik Türk edebiyatında bir adet mensur yüz hadîs tercümesi tesbit edilebilmiştir. *Yüz Hadîs Yüz Hikâye* adlı bu eser Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr (Ö. 795/1398'den sonra)'e ait sanılmaktadır. Klâsik Türk edebiyatının ilk yüz hadîsi olma özelliğine de sahip olan eser, aşağıda ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Bundan başka, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 301 numarada kayıtlı yazmanın Osman-zâde Tâib (Ö.1136/1723)'e ait *Tuhfetü'l-Hüsna* isimli bir yüz hadîs tercümesi olduğu F.Edhem Karatay⁵⁶ tarafından belirtilmektedir. Ancak sözü edilen yazma yüz hadîs değil, *Meşâriku'l-Envâr* tercümesi olup yüzden fazla hadîs ihtiva etmektedir. Ayrıca Osman-zâde Tâib'den bahseden kaynak ve araştırmalarda da onun böyle bir eserinden söz edilmemektedir⁵⁷.

⁵⁶Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, "Türkçe Yazmalar Kataloğu"*, C. I, s. 21.

⁵⁷Bkz.: Şeyhî Mehmed Ef., *Vekâyü'l-Fudalâ II-III*, Tıbbî Basıma haz.: Abdulkadir Özcan, s. 562; Franz Babinger, *Die Geschichtss Chreihier der Osmanen und ihre werke*, Leipzig, s. 254; A.S. Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 171-172, 364; Mustafa Yatman, *Osman-zâde Tâib Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri*, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul 1944-1945, Türkiyat Enstitüsü, Tez nr. 181; Mustafa Yatman, *Osman-zâde Tâib Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

1- Erzurumlu Muş şafâ Darîr (Ö.795/1398'den sonra)⁵⁸, *Yüz Hadîs Yüz Hikâye*⁵⁹.

Millet Ktp., Ali Emîrî Bl., şeriyye, nr. 1287 (eski nr. 1154), yk. 1^b-130^b.

Telif tarihi : -?- (Muhtemelen 1393'den sonra).

Müstensihi : Muhammed Hasan el-Halil el-Tebrizî.

İstinsah tarihi : -?-

129 yk., Yz. Harekeli nesih., Yz. eb. 11.5x16cm. Her sahifede 11 satır var. Başlıklar nesih yazı ve surhla yazılmış. Çetvelli. Kt. aharlı. C. sırtı kahverengi, kapaklar siyah bez. C.eb. 16x22.5cm.

Eser, kısa bir mukaddime ve esas mevzûu oluşturan yüz hadîs ve yüz hikâyeden meydana gelir.

Mukaddime bölümü besmele, hamdele ve salvele ile başlar. Sonra tercüme sebebi anlatılır. Eser, birçok sıfatları sıralanan ancak ismi belirtilmeyen bir beyin arzusu üzerine kaleme alınmıştır:

“... Buyurdı kim ol âdemüñ nûrı ve ‘âlemüñ fahrı ve nebîlerüñ Ka‘besi ve velîlerüñ kıblesi Muhammed Muş şafâ Hazretinüñ hadîslerinden bir kaç hadîs yaz kim dem-be-dem müte‘ala‘a kılavuz gönlümüz nûrı arta.”⁶⁰

Mütercim bu istek üzerine “Tuḥfe-i Mekki hadîslerinden Yüz Hadîs ve Yüz Hikâyet”⁶¹ yazdığını ifâde eder. Böylece eserinin aslını ve ismini de

⁵⁸Asıl adı Mustafa olan Darîr'in babasının adı Yusuf, dedesinin adı Ömer'dir. Doğuştan kör olduğu için Darîr lâkâbını alan Mustafâ, yazdığı şiirlerinde hem Darîr hemde Türkçe karşılığı olan “Gözsüz” lâkâblarını kullanır. Doğum tarihi belli değildir. 770/1368'de doğum yeri olan Erzurumdan ayrılır. 779/1377-78'de Mısır'a gider. Melik Mansur Ali'ye intisab eder ve yanında beş yıl kalır. Mısır'da iken 784/1382'de tahta Sultan Berkuk geçer. Darîr, Berkuk'un arzusu üzerine *Siyer-i Nebisini* 790/1388'de Arapça aslından tercüme eder. Daha sonra Mısır'dan İskenderiye'ye oradan Karaman mülküne geçer ve burada dört yıl kalır. 795/1393'de Şam'a oradan Halep şehrine Emir Çolpan'ın yanına gelir. Mısır'da başladığı *Fütûhu's-Şâm* adlı tercümesini burada tamamlayarak Emir'e 795/1393'de ithaf eder. Darîr'in bu tarihten sonraki hayatı ve ölümü hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Eserleri Türk dili ve edebiyatı içinde önemli bir yer tutar. Yukarıda ismi zikredilen eserlerinin dışında manzum *Yusuf ü Zeliha* sı ve incelemesi yapılan mensur *Yüz Hadîs Yüz Hikâyesi* bilinmektedir. (Kaynaklar: Mustafa Darîr, *Siyer-i Nebî*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emîrî Bl., Şeriyye, nr. 720 m; *Fütûhu's-Şâm*, aynı ktp. ve bölüm, nr. 434; *İstanbul Kitaplıkları Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, İstanbul 1945, 5. Fas. s. 404-410; Hasibe Mazioğlu, “Eski Türk Edebiyatı”, *Türk Ans.*, C. 32, s. 94...

⁵⁹Gördüğümüz diğer nüshalar: Süleymaniye Ktp., H. Mahmud Ef. Bl., nr. 578/1, 94yk., Aynı Ktp., aynı bl., nr. 662 (Bu nüshada 35 hadîs 35 hikâye mevcut); Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Bl., nr. 438/2, yk. 122^b-235^a; DTCF. Ktp., nr. 2570, 232yk., DTCF. Ktp., İsmail Saib-I, nr. 1112, yk. 1^b-38^a; Paris Bibliyotek Nasyonel (Bibliothèque Nationale) Ktp., TY. Bl., nr. 487, 91 yk. (bu nüshayı görme imkanımız olmadı)

⁶⁰Darîr, *Yüz Hadîs Yüz Hikâye*, İstanbul Millet Ktp., Ali Emîrî Bl., Şeriyye, nr. 1287, yk.1^b.

⁶¹a.g.yer.

belirtmiş olur. Eserin okunmasını ve faydalanılmasını dileyen cümlelerle mukaddime bölümünü bitirir ve hemen “imdi geldük hadîslere” sözüyle esas konuya geçer.

Yüz Hadîs Yüz Hikaye'de her hadîsin önce Arapça metni, ardından Türkçe tercümesi verilmiş, daha sonra hadîs mevzûuna uygun bir de hikâyeye kaydedilmiştir. Hadîs metinlerinin evvelinde ilk râvinin, ismi, sonunda tahrir edilen eserlerin isimleri belirtilmiştir. Hadîsler birden yüze kadar numaralandırılmış, Arapça metnin başına Arapça, tercümenin ve hikâyenin başına ise yazıyla Türkçe numara yazılmıştır.

Darîr'in bu eserinde, Allâh'a inanmanın luzumu, Allâh'ın affediciliği, kendine inananları Cennet'le mükafatlandıracağı gibi halkın îmânını kuvvetlendirici hadîsler çoğunluktadır. Bunların yanında, fertler arasındaki iyi ilişkileri tesis etmeye yönelik ve namaz kılmak, hacca gitmek, oruç tutmak gibi muamelâta dâir hadîsler de bir hayli çoktur.

Eser, mukaddime bölümünde belirtilen “Yüz Hadîs Yüz Hikâyeye” adıyla tanınmaktadır. Gerek bunda, gerekse Darîr'in diğer eserlerinde başka bir isme raslanmaz. Kimin adına tercüme edildiğinde belli değildir. Her ne kadar eserin mukaddimesinde tercüme sebebi olarak bir beyin arzusundan bahsedilmiş isede, bu kişinin ismi veya nerenin beyi olduğu belirtilmemiştir. Ancak bunun *Fütûhu's-Şâm* mukaddimesinde belirtilen Haleb Meliki Çolpan İlhan'ın olması muhtemeldir⁶².

Eser Erzurumlu Mustafa Darîr'e mal edilmekle beraber, nüshalarının hiç birinde onun ismine veya mahlasına rastlanmaz. Darîr'in diğer eserlerinde de böyle bir tercümesinin olduğuna dâir herhangi bir bilgi yoktur. Yüz hadîsin mukaddime kısmında geçen “Dâî” kelimesi ise mütercim ismi olabileceği gibi, “duâcî” manasına gelen bir sıfat da olabilir⁶³. Eserin Darîr'e maledilmesinin bilinen tek sebebi kanaatımızca Millet Kütüphanesi'ndeki nüshadır. Zîrâ bu nüshanın sonunda yüz hadîsden ayrı olarak Darîr'in *Siyer-i Nebî* adlı eserinden alınma Hz. Peygamber'in cemel mucizesini anlatan ve içinde “Darîr” mahlası bulunan bir parça vardır:

Darîr size kitabını tercüme kıldı

Velik lafzını tertib kılmadı miskin⁶⁴

⁶²Darîr, *Fütûhu's-Şâm*, İstanbul Millet Ktp., Tarih, nr. 434, yk. ?

⁶³Bu konuda Günay Kut şu bilgileri veriyor: “Ahmed-i Dâî'ye maledilen Yüz Hadîs Tercümesinin kime ait olduğu belli değildir” Bkz.: Günay Kut, “Ahmed-i Dâî” md., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Fas. 14, s. 58.

⁶⁴İstanbul Millet Ktp., Ali Emirî Bl., Şeriyeye, nr. 1287, yk. 140^a.

Bu parçanın eserin aslından zannedilmesi *Yüz Hadîs Yüz Hikâye*'nin Darîr'e maledilmesine sebep olmuştur.

Bütün bu belirsizliklere rağmen *Yüz Hadîs Yüz Hikâye* ile Darîr'in eserleri arasında dil, üslûb ve bazı mevzular bakımından benzerliklerin olması, ayrıca Ali Emîrî nüshasının sonunda *Siyer-i Nebî*' den bir parça bulunması sebebiyle bu eserin Darîr'e ait olduğu söylenebilir.

Yüz Hadîs Yüz Hikâye çok sade bir dille yazılmıştır. Anlatılan hadîs ve hikâyelerin halka hitabetmesi halk dili ile yazmaya zorlamış olabilir. Darîr'in dilinin Azerî lehçesi olduğunu söyleyenler vardır. Bu doğru değildir. Zîrâ, XIV. yüzyılda Azerî Türkçesi ile Anadolu Türkçesi birbirinden kesin hatlarla ayrılmamıştır. Bu sebeple *Yüz Hadîs Yüz Hikâye* için Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış diyebiliriz.

Yüz Hadîs Yüz Hikâye'nin hiçbir nüshasında telif veya tercüme tarihi belirtilmemiştir. Ancak Darîr'in eserlerinin sonuncusu olduğu ve 795/1393'den sonra tercüme edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir⁶⁵. Kendisinden sonra ilk kaleme alınan ve 829'da tamamlanmış olan Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme*'siyle aralarında çeyrek asır veya daha fazla süre vardır.

Darîr'in yüz hadîsi ile Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâmesi* benzer hadîs ve hikâyeleri ihtiva etmektedir. Baştan sona yapılan karşılaştırma sonucu biri mensur diğeri manzum olmak üzere iki eserin de aynı hadîs ve hikâyeleri işledikleri ortaya çıkmıştır. Fakat daha sonra tercüme edilmiş olan *Ferâh-nâme Darîr*'in eserinden değil, muhtemelen her ikisi de Arapça olan bir başka eserden tercüme edilmişlerdir. Zîrâ Darîr'in yüz hadîsinden daha sonra kaleme alınmış olan *Ferâh-nâme*'de eserin aslının Arapça olduğunu belirten ifadeler vardır⁶⁶. Dolayısıyla Arapça bir eserin nazma çekilmiş şekli olan *Ferâh-nâme* ile benzer hadîs ve hikâyeleri ihtiva eden *Yüz Hadîs Yüz Hikâye*'nin aslının da aynı olması gerekir.

Bu eser, bilinen ilk Türkçe Yüz Hadîs tercümesi olması, Eski Anadolu Türkçesi döneminde kaleme alınması ve türünün tek mensur örneği olması bakımından önemlidir.

⁶⁵Kemâl Yavuz, "Erzurumlu Mustafa Darîr", *Millî Kültür*, sayı 46, s. 38.

⁶⁶Bkz. II. Bölüm, *Ferâh-nâme* md.

B- MANZUM YÜZ HADİSLER

1) Muḥammed Ḥatiboğlu (Ö. 838/1434-1435'den sonra)⁶⁷ *Ferâḥ-nâme*⁶⁸:

Macar İlimler Akademisi Ktp., TY., nr. 24, yk. 1^b-253^b,⁶⁹

Telif tarihi : 829/1425-1426

Müstensihi : Ramazan b. Muhammed

İstinsah tarihi : 928/1521

253yk.; Yz. Harekeli nesih. Yz. eb. 21x15cm. Takibe var. Her s. da 13 st. var. Kt.? C. Koyu kahverengi meşin, miklepli.

Eserin ismi, müellifi tarafından *Ferâḥ-nâme* olarak belirtilmiştir.

Virdüm adın hem *Ferâḥ-nâme*-i yâr

Hem ferâḥ bulur okıyan âşikâr

⁶⁷Kaynaklarda hayatıyla ilgili bilgi bulunamamıştır. Bu konuda eserlerinden elde edilen bilgilerle yetinilmektedir. İsmi Muhammed, mahlâsı Hatiboğlu'dur. Germiyan mülkünde Honas Kalası'nda doğdu. Doğum tarihi kesin olarak belli değil fakat 817/1414-1415 yılında telif ettiği *Letâif-nâme* adlı eserindeki bir beyitte bu tarihte kırk yaşlarında olduğunu belirttiğine göre yaklaşık Hicri 775-780/1373-1379 yılları arasında doğduğu söylenebilir. Tahsili hakkında herhangi bir bilgi olmamakla beraber eserlerinden çok iyi arapça bildiği tefsir ve hadis gibi dini ilimlere vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Fuâd Köprülü Türkiyat Mecmuasında yayınladığı makalesinde bu şahsın II. Murad'ın yevmiye yüz otuz akça vazife ile İznik Medresisi'ne tayin ettiği Hatiboğlu lakabi ile maruf Mevlânâ Tacüddin İbrahim olabileceğini bildiriyorsa da kesin birşey söyleyebilmek için eldeki deliller henüz yeterli değildir. Bilinen üç eseri vardır: 1. *Bahrü'l-Hakâyık*, 812/1409'da telif edilmiş olup arapça *Makâlât-ı Hacı Bektaş Velî* tercümesidir. 2. *Letâif-nâme*, 817/1414'de telif edilmiş olup Mülk Süresinin manzum tercümesidir. 3. *Ferâḥ-nâme*, bu çalışmada ele alınan eserlerden biridir. (*Ferâḥ-nâme* nüshaları dışındaki diğer kaynaklar: Hatiboğlu, *Letâif-nâme*, Süleymaniye Ktp., H.Mahmud Ef. Bl., nr. 3226; Fuad Köprülü, "Kitabiyat Tenkid ve Tahlilleri, İbn Hatib: Ferâḥ-nâme", TM II, s. 489-496; İ. Hikmet ertaylan, *Bahrü'l-Hakâyık*, 23 s. + 8 forma metin; Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevi ler* (Basılmamış doçentlik tezi), s. 125-127, 208-230; Hasibe Mazioğlu, "Eski Türk Edebiyatı", *Türk Ans. C. 34*, Fasikül 256, s. 99; Bunların dışında Esâd Coşan tarafından 1965 yılında Ankara İlahiyat Fakültesinde *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* isimli bir doktora çalışmasının yapıldığını tesbit ettik. Bu tezi adı geçen Fakültenin Kütüphanesinde bulamadığımız gibi, araştırmacının elinde de kalmadığını öğrendik. Dolayısıyla tezi görme imkanı bulamadık. Ancak görüşmeler yoluyla Esad Coşan'ın bilgi ve tecrübelerinden istifade ettik.)

⁶⁸Bu eser üzerinde çalışırken Âmil Çelebioğlu'nun *Sultan I. Murad Devri Mesnevileri* isimli basılmamış doçentlik tezinden bir hayli yararlandık. Bkz.: a.g.e., Erzurum 1976, s. 208-230.

⁶⁹Diğer nüshaları: 1- Afyon İl Halk Ktp., Gedik Ahmed Paşa Bl., nr. 17907 (1183) yk. 1^b-177^b; 2- Kayseri Raşid Efendi Ktp., nr. 1074; 3,4- Koyunoğlu Müz. Ktp., nr. 13282, 13290; 5- TTK. Ktp., nr. 430.

(H. 2175)

Bizim incelediğimiz yüz hadîslerin en hacimlişi Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâmesidir*. Eser yüz hadîs yüz hikaye şeklinde olup 6102+2 beyit ihtivâ eder⁷⁰. Ancak, metinde geçen,

Çün kuluñ bu dâsıñâ nı söyledi
Altı bin beyt şekkeristân eyledi

(B. 297)

beytinden anlaşıldığına göre, bu nüshada 102+2 beyit fazla, Afyon (A) nüshasında ise 120 beyit noksandır. Eser mesnevî nazım şekliyle, aruzun remel bahrinden “Fâ‘i lâ tün / fâ‘i lâ tün / fâ‘i lün” kalıbıyla yazılmıştır.

Şâir, eserin girişinde öncelikle her işe besmeleyle başlamanın önemini belirtir ve sözün çeşitli özelliklerinden bahseder:

Zira kim söz iledür insân ‘azîz
Söz ile olur kamu nesne temîz

Her fazîlet söz ile olur ‘ayân
Gizlü ma‘nî söz ile olur beyân

Söz ile birler kişi Allâh’ını
‘Arz ider Allâh’ına hem âhını

Söz bize ulu ‘ağâdur bi-gümân
Farq olundı söz ile küfr ü imân

(H. 27-30)

....

Söylemekdür âdemüñ her zîneti
Cümle hayvân ortasında ‘izzeti

⁷⁰Bizim metnini verdiğimiz kısım, yüz hikayenin dışında kalanlardır ki toplam 2197+2 beyittir.

Nuḡı olmasa niderler âdemi
 Ḥamdülillâh bize virdi bu demi

Külli maḥlûkuñ 'azîzisin i yâr
 Bir netice kılgıl imdi âşikâr

Bunlardan sonra kırk üç beyitlik tevhid, kırk beyitlik tevhid, kırk beyitlik na't, yetmiş üç beyitlik münâcât yer alır.

Münâcât bölümünde Hatiboğlu özet olarak; nefsine tâbi olduğunu, onun isteklerinden vazgeçemediğini, bu sebeble çok günah işlediğini belirtir. Bütün bu olumsuzluklardan kurtulmak için cenâb-ı Hakk'a

Nefsümi yendür baña Perverdigâr
 İşidürsin âhumı iy Kirdigâr

Raḥmetüni bi-nihâyet bilürem
 El açup senden temennâ kıduram

(H. 150-151)

tarzındaki ifâdelerle niyazda bulunur.

Daha sonra, sebab-i telif ve Sultan II. Murâd medhinde yazılmış bir bölüm gelir. Burada cihanda hiçbir nesnenin sebbsiz olmayacağını, cevherin bile taleb ile hâsıl olduğunu belirten şâir; müşk isteyenin Hitâ ülkesine, inci mercân isteyenin Ummân'a, ilm-i hikmeti arzu edenin Yunan ülkesine gitmesi gerektiğini söyler. Kendisinde de peygamberin sözlerinden oluşan bir hazine bulunduğunu belirten Hatiboğlu müteakip beyitlerde eseri hakkında; yedi yıl önce tercûmeye başladığını aslının Arapça olduğunu, yüz hadîs ve yüz hikâyeden oluştuğunu ve Türkçe nazm ettiğini dile getirir:

Yidi yıldur başlamışdum ben bunı
 Şaḡlar idüm kim toḡa bir gün günü

Bu 'Arab dilini bulam şoylayam
 Döndürem Türki dilinde söyleyem

Tâ ki gizlü ma'niler zâhir ola
 Kıymeti dürler çıka vâfir ola

Yüz hikâyet yüz hadîşdür bu haber
 Okıyan kişi göre kıla nazar

Kim Resûlu'llâh sözidür bu kelâm
 Türki dilde nazm idüp kıldum tamâm

Çün 'Arab dilini kıldum tercüme
 Sözlerüñ hâşını kıldum harcuma

(H. 213-218)

Daha sonra devrin Pâdişâhı Sultan II. Murad'ı medhe başlar. Adâlet, cömertlik ve ahlâkını, düşmana karşı sertliğini anlattıktan sonra; ömrünün uzun devletinin dâyim, düşmanının kahr olması için duâ eder:

Zâtına hulq-ı Muhammed'dür naşib
 Külli mahlûk içre 'adl ile habib

(H. 229)

....

Her kaçan kim düşmana tutar yüzün
 Düşmanı toprağ olup dutar yüzün

Heybet ile hem sürerse atın ol
 Tâkatı tåk ola düşman duta yol

Hâşmınuñ hergiz yaşatmaz yaşını
 Cebr ile keser elini başını

(H. 244-246)

Ber- Hüdâ'ya Kâdir ü Perverdigâr
 Bu şehüñ 'ömrini sen kııl pâyidâr

Furşatın artur ü kahr it düşmenin
 Maşküm olsun hükmine rü-yı zemîn

Vir murād Sulṭān Murād sürsün murād
Şeh Murād virsün murād alsun murād

Devletin pāyende kıl iy Pâdişâh
Bâkı olsun salṭanat tâcı külâh

Pâdişâhum yarıcuñ olsun Aḥad
Ḥaḳḳ ‘ināyet eylesün kılsun meded

Ḥâtıruñdan geçene irsün elüñ
Yoldaşuñ olsun du‘âsı yoḥsuluñ

Maḳşuduñı rûzı kılsun Ḥaḳ Çalab
Maḳşuduñ kılsun se‘âdet Ferd-Rabb

Birlige irgürsün Allâh zâtuñı
Divlet ile sür cihânda atuñı

(H. 251-258)

Bu duâlardan sonra Hatiboğlu, Sultan II. Murad’a nasihatda bulunur. Dünyânın fânî olduğunu, hiçbir malın âhirete taşınamayacağını, yerde güzel bir ad bırakmak gerektiğini ve bunun için kişinin ilm, hilm, adâlet, hulk, lutf ve bezli kendine iş edinmesinin luzûmunu söyler.

Bundan özge bir daḫı vardur ḥaber
İşid imdi nicedür iy mu‘teber

(H. 275)

beytinden itibaren de şiir (manzum eser) vasıtasıyla şâirle birlikte pâdişâhın da yâd edileceğini anlatır. Firdevsî-i Tûsî’nin şiir ve güzel hikayeleriyle Sultan Mahmud’un da anılmasını örnek verir. Bir melikin dünyada ne yaptığı, ömrünü nasıl geçirdiği, ne aldığı, ne bağışladığı, nasıl adâletle hükmettiği bu tür eserler vasıtasıyla anlaşılır. Pâdişâhun yaptıklarını duyanlar duâ eder. onu hayr ile anarlar. İşte Hatiboğlu’nun da maksadı zaman durdukça Şâh Sulṭân Murād’ın adının anılması, mübârek ruhunun dâima şâd edilmesidir:

Tâ bileler bu melik bu dünyede
Neyledi nitdi bu mühmel bünyede

'Ömri nice sürmiş ü ne işlemiş
Kendi ne almış ü ne bağışlamış

Nice 'adl itmiş ne kılmış halk ile
Nice dirilmiş bu halkuñ hulq ile

İşidenler hep du'â kıla aña
Hem aňanlar anı hayr ile aña

(H. 284-287)

....

Kaşdı budur bu kuluñ dahı hemân
Şah adı anılan durdukça zamân

Tâ cihânda yahşî adı yâd ola
Hem mübarek rûhu dâyim şâd ola

Tâze olsun dünyâ durdukça aduñ
Muhkem olsun şâh bünyâdun yâduñ

(H. 293-295)

Müteakip beyitlerde şâir eserinin altı bin beyitten oluştuğunu, yüz hadîs ihtiva ettiğini, adını *Ferâh-nâme* koyduğunu, pâdişâha takdim ettiğini söyler ve bu vesileyle ona yine duâ eder:

Çün kuluñ bu dâsiğâ nı söyledi
Altı bin beyt şekkeristân eyledi

Çün hadîsidür Resûlüñ iy kibâr
Yüz naşihatdür kamu her ne ki var

İsmiñi kıldum Ferâh-nâme i şâh
Adına kendü olur yine güvâh

Uş getürdüm pâdişâh dergâhına
Kim sebeb ola bu kuluñ âhına

(H. 297-300)

....

Bu cenâbuñ devletin ma'mûr kıl
 'Adlin artur eksügin ma'zür kıl

(H. 311)

Sebeb-i telif ve Sultan Murâd Han'ın medhiyesini ihtiva eden bölümün sonunda Hatiboğlu duâsının kabul edilmesini dileyerek Germiyan milkinde *Honas Kalesi*'nde⁷¹ doğduğunu ve çok zahmet çektiğini bildirir.

Bu Hâfî boğlu du'âsın kıl kabûl
 Sen bilürsin zahmeti çok çekdi ol

Mevludi hem Kal'a-i Honâs'dur
 Germiyan Milkinde bellü hâşdur

Pâdişâhuñ kal'ası çok şehri bol
 Kal'alar içinde lîkin hâşdur ol

(H. 314-316)

Sultan II. Murad'ın övgüsünü takibeden bölümde devrin vezirleri medhedilir. Bu kısım toplam 41 beyittir. Adı geçen vezirler: İbrahim Paşa, Muhammed Ağa, Halil Paşa ve Beylerbeyi Hamza Bey'dir. Bunların Pâdişâh'a bağlılıkları, devlete ve millete hizmetleri vb. birçok vasıfları anlatılmış ve başarılı olabilmeleri için Allâh'a duâ edilmiştir.

Vezirlerin medhiyesinden sonra "na't-ı sâni ve İbtidâ-i Kitâb" bölümü gelir. Toplam sekiz beyittir. İlk dört beyti na't, son dört beyiti asıl konu (yüz hadîs yüz hikâye) geçiş karakterindedir. Son iki beyit şunlardır:

Başla imdi sözi bünyâd eylegil
 Bu hadîs-i Aḥmedi yâd eylegil

Ol Muḥammed devletinden iy Hümâm
 Söylegil erkân ile ola tamâm

(H. 369-370)

Müretteb bir eserde bulunması mutad olan tevhid, na't, münacât, medhiye ve sebeb-i te'lif gibi bölümlerden sonra *Ferâh-nâme*'nin asıl mevzûu olan hadîslere geçilir. Hadîsler muhtelif konulardan seçilmiştir. Umûmiyetle ahlâk

⁷¹Bu kale, Denizli ili, Honas İlçesi'ndedir. 6400 nüfuslu ilçenin Belediye başkanı Mesud Öner ile 24.12.1992 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde, kalenin şehrin kenarında bulunduğu, hala ayakta durduğu, ancak tamire muhtac olduğu öğrenilmiştir.

ve ibadetle ilgili oldukları görülmektedir. Bunları konularına göre şu şekilde sıralayabiliriz:

<u>Konu</u>	<u>Hadis numarası</u>
- Alış verişte pişman olan müşterinin ücretinin geri iade edilmesinin mükâfatı,	LXXXII,
- Allâh'dan gelene râzı olmak, onun kelamının dışında sözü çoğaltmamak, onunla olmayı istemek,	XVII, XLVII,LXII,
- Allâh'ın fazlı, kudret eli, malı ve rahmetinin çokluğu; işleri Allâh rızası için yapmanın önemi,	XXXIII, XXXIV, LI,LII,LVI,LXIX
- Allâh'ın hayır dilediği emîre iyi bir vezir vermesi,	LXXVI,
- Amellerin ölçülmesi,	XCIX,
- Ana ve babaya iyilik etmenin önemi,	XXII, XXVII,
- Arife gününün fazîleti,	XCIII,
- Arşı götüren (taşıyan) meleklerin ululuğu, arşın su üstünde durması,	IV, XXXIII,
- Ashab ve tâbiînin fazîletleri,	XXXI,
- Belânın güçlüğünden Allâh'a sığınmak,	LXXXIII,
- Cehennem korkusu,	VI,
- Dünyanın hem tatlı hem acı oluşu, mü'min için zindan kâfir için Cennet oluşu, onda amellere dikkat edilmesi ve bir garib gibi yaşanması,	LX, LXXII, LXXXVI,
- Evlenilecek kadınların vasıfları,	XVI,
- Fakirin Allahı zikretmesinin önemi, Cennet'e zenginlerden önce girmesi, Allâh'ın onlara fırsat vermesi ve duâlarını kabul etmesi,	XLIII, LXIV, LXXIII,
- Ganîmetlerin bölüşülmesi,	IX,
- Güzel huyun önemi,	XIII, XCI,
- Hased, kibir, koğuculuk ve bevli saklayamamanın zararları,	XXXV,XLIV,LV, LXVII,
- Hayır söylemek veya susmak,	LXIII,
- Hz. Peygamber'in ululuğu, ilk şefâatçi oluşu, gazaya gidenlere duâsı, ona çok salavat getirenlerin âhirette komşusu olacağı,	XV, XVII, L,
- Her derdin dermânının oluşu,	LXXV,
- Herkesin çoban oluşu ve raiyyetinden mesul olması,	VIII,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Hısımları hoş tutmanın ve ziyâret etmenin fazileti,	LVII, XCVIII,
- Hocanın sözlerine uymanın mûkâfâtı,	XXIII,
- İçkinin haram oluşu,	XX,LXI,
- İlim isteminin fazîleti, onu gösteriş için okumanın sakıncası, bildiğini saklayanların âkıbeti,	XII,XXI,LIV,
- İmânın esasları,	LXXXVIII,
- İnfâk, ikrâm ve tasadduk etmenin, yetimi gözetmenin önemi ve bunların helal kazançdan yapılmaları,	XLVIII,LVIII,LI X LXX,LXXXIX, XCVIII,
- İslâm içinde ihtiyarlayan, saç ve sakalını ağartan kimselerin durumu,	X,XCV,
- İslâmın beş şartı, namaz, gece namazı, abdest, oruç, hac ve tavaf,	II,XIV,XXX, XXXVI,XXXIX, LXVIII, LXXXV, XCII, XCVIII,
- Kabir azabı,	XLI,LXVII,
- Kalemin ilk yaratılan cisim oluşu,	C,
- Kanaatkar olmanın önemi,	XI,
- Kişinin sevdiği ile beraber olacağı,	XXXVII,
- Kur'ân okumanın fazîleti,	XL,
- Lûtilerin durumu,	XIX,
- Mekke'nin fazîleti,	XXXII,
- Merhamet etmeye merhamet edilmeyeceği,	III,
- Mübalağalı övmenin yanlışlığı,	LXVI,
- Müslümanların yardımlaşmaları,	XXIX,LXXX, LXXXI,
- Niyyetin önemi,	I,
- Selamlaşmanın fazîleti,	XCVIII,
- Sûrelerden Yasin, Duhan, Fâtiha ve İhlâs'ın faziletleri,	XXIV,XXV, XXVI,
- Tuz-ekmek hakkını bilmeyen, birbirlerinin sırrını söyleyen kavmin âkıbeti,	VII,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Zinâ ve recm,	XXXVIII,
- Zülmün kıyâmet gününde zülüm olacağı,	XXVIII,
müslümanın kardeşine ve halkına zulm etmesinin	XXIX, XXXV,
yasak oluşu, başkasına zulm edenin onu razı etmesi	LXXIX, XCVII
hakkındadır.	

Ferâh-nâme'de hadîs tercümelerinden sonra 47 beyitlik hâtîme bölümü gelir. Sondaki 48 ve 49. beyitler müstensih ilavesidir. Hatiboğlu Hâtîme bölümüne, eseri bitirmesini nasib ettiği için Allâh'a şükr ederek başlar. Eserin muhtevasının yüz hadîs yüz hikaye olduğunu tekrar hatırlattıktan sonra; Hz. Peygamber'in hadîsleri sahabelerine söylemekdeki maksadının, ümmetine nakl edilmesi olduğunu, kendisinin de hadîsleri halka ulaştırmak istediğini, hatta kolay anlaşılabilmesi için Arapçadan Türkçeye tercüme ettiğini ifade eder. Müteâkip beyitlerde Sultan Murad'ı tekrar medh eder ve eserini ona takdim etmek istediğini söyler:

'Âleme Sulţân Murâd başdı qadem
Hep 'adûlar qorğudan oldı 'adem

'Adl ile kıldı münevver 'âlemi
İşidür benüm de işbu nâlemi

Gönlüm eydür ki yirin bulduñ hemân
Ĥamdülillâh kim zamân virdi amân

Devlet işigine var sür yüzüñi
Pâdişâha 'arza vir var sözüñi

(H. 2165-2168)

Hatîme bölümünün ortalarında, esere tarih koymanın vâcib olduğunu belirten Hatiboğlu, müteâkip beyitlerde bu eserini 829/1426 Rebîu'l-âhirde tamamladığını, adını *Ferâh-nâme* koyduğunu, kusurlarını bildiğini, okuyuculardan duâ ile anılmayı beklediğini ifade ettikten sonra kendisine duâ edenlere de duâ ederek eserini bitirir. Burada bir noktayı özellikle belirtmekte fayda vardır; Anadolu Türk Edebiyatı'nın 13, 14, 15 ve hatta 16. asırlarda yazılmış olan mesnevîlerde eserin telif tarihi şâir tarafından açıkça belirtilirdi. İstisnalar bir tarafa bırakılacak olursa bu keyfiyet mesnevî tarzında yazılmış hemen bütün eserler için söz konusudur. Bu çok önemli ve faydalı geleneğin

müteakip asırlarda terk edilmiş olmasının sebebini izah etmek gerçekten güçtür.

Ferāh-nāme' nin diğer yüz hadîslerden en önemli farkı, her hadîs tercümesinden sonra konuyla ilgili bir hikâyeyi ihtivâ etmesidir. Hikâyeler de hadîs tercümelerinde olduğu gibi, mesnevî tarzıyla ve aynı vezinle nazmedilmiştir. Bunların tamamı 3905 beyittir.

Hikâyelerin başında “el-*Hikâyetü's-Sâdisü ve'l-'İşrûn*” şeklinde hikâye numarasını belirten bir başlık bulunur. Sonra hadîsin manasına uygun hikâye anlatılır. Bunlar hadîslerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bazen hikâye yerine başka bir hadîs tercümesi⁷² veya konuyla ilgili nasihat⁷³ vardır. Konunun sonunda nasihatte bulunan şâir, her hikâyeyi

Key şağın kim serseri virme cevâb

Söz budur وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

74

klîşe beytiyle veya benzeri bir ibareyle bitirir.

Burada, örnek olarak üçüncü hikâyenin tamamı verilmiştir:

EL-*HİKÂYETÜ'S-ŞÂLİŞÜ*⁷⁵

Nitekim buña münâsib bir haber

Diñle imdi nicedür ol mu'teber

Hoş hikâyetdür buña kıl i'tibâr

Cân ile diñle nedür gör iy kibâr

Bir inek buzağısını bir kişi

İnege karşı boğazlar iy kişi

Rahm idüp esirgemez anı i yâr

Tañrı'dan korkmaz zihî kim düşvâr

⁷²Örnek için bkz.: 9 ve 13'üncü hikâyeler.

⁷³Örnek için bkz.: 10, 14 ve 79'uncu hikâyeler.

⁷⁴Yk. 27^a.

⁷⁵Yk. 25^b-27^a.

Tańrı'dan ҡorķ iy kiři her nesnede
Raħm ҡıl esirge Һaҡ raħmet ide

Mü'mine mü'min anuñçün didiler
Kim aña reşk ider ҡırklar yidiler

Mü'min oldur kim Һalimü'n-nefs ola
Raħm ide esirgeye raħmet bula

İmdi sen de ha ki ğayret ҡılasın
Raħmetüñ çoğın esirge bulasın

Bāri fi'l-cümle bu kişi ir ü ğiç
Tiz boğazladı esirgemedi hiç

Ol inek oğlançuğın ğördi hemān
Kim boğazladı bu kişi bi-emān

Һoř yüzin yire ҡoyup āh eyledi
Cüş ile ğöñlinde Allāh eyledi

Һaҡ Te'ālā ol kiřinüñ āhını
İşidür hep derd ile Allāhını

Sen daħı ger 'ıřķ ile āh idesin
Cüş ile ğöñülden Allāh idesin

Şek degüldür kim iresin raħmete
Elvida' idesin anda zaħmete

Һaҡ Te'ālā ğör ne luş f işledi bol
Ol inegüñ ğācetin ҡıldı ҡabül

Ol kiřinüñ iki eli ҡurudı
Қorķdı er durduğı yirde ҡurudı

Gitdi bir müddet bu işüñ üstine
Gör ki ne gelür bu erüñ üstine

Bir arada otururdu bu kişi
Elcüñezleri için yir teşvişi

Öñine bir yavru düşdi yuvadan
Atası anası indi havadan

Yavricaıklarına t albişur bular
Kim yuvalarına iltüb koyalar

İkisi key t albinurlar üstine
Yavricaıklarına almak kaçdına

Çare kılmazlar alımazlar anı
Nice olsun alacak kuvvet kanı

Bu kişi yavlaq nazar kıldı buña
Raħm idüp şefkat kılar anda aña

Durdu bu yavruyu yirden götürür
Yuvasına qor ü girü oturur

Raħm idüp esirgedi çün ol kuşu
İşid imdi nice olısar işi

Anuñ ile Hax 'ınāyet işledi
Ol kurumuş elini bāğışladı

Elleri gerü yirine geldi
Bu kişi her işi virdi aldı

Ol kuşa bu kişi raħm itdügiçün
Raħmet uma ol yola gitdügiçün

Kurumuş elin yine vire Hudā
Virmedi ol kin ile aña cezā

İmdi sen de rahm idüp iy ihtiyār
Rahm işiginde kıllur iseñ karar

Rahm idüp himmet kıla Rabbü'l-Gani
Cennetü didara ğarķ ide seni

Mü'mine budur hemişe resm ü kār
Dost düşmen dime rahm eyle i yār

Rahm ile rahmet bulunur iy ulu
Özüñe esirgemek olsun bilü

Rahm idüp esirgemek olsa işüñ
Hep esirger sini yoldaşuñ işüñ

Sen esirge cümle maḥlûķı i yār
Kalmasun göñlüñde bir zerre ğubār

Kim esirgiye seni cümle nufüs
Añlayasın neki var ise rumüs

Elüñ altındağıya rahm idegör
Kim geñez ola saña ḳabrüñde gör

Ehl-i beytüñ ile hoş diril i yār
Kim yarınki gün olasın ihtiyār

İy Haḫı b oğlı saña vir öğüdüñ
Kim öğüdi cümle sen elden ḳoduñ

Sen esirge rahm idüp kendüzüñi
Kim günāha ğarķ kılduñ özüñi

Sen seni gör kim ne resmesin esir
Yalvarıgör Hakk'a olur destigir

Destigiri Hak durur her düşmişün
Başda iken her ayağa düşmişün

Hakk'a yalvar kim saña rahmet kıla
Yalvarana şanma kim zahmet kıla

Gider inkârünü Hakk'a ol mu'î'
Sen fesâddan özüni kıl munkatı'

Key şakın kim serseri virme cevab
Söz budur وَاللَّهُ أَكْبَرُ بِالصَّوَابِ

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla Klâsik Türk edebiyâtı'nın ilk manzum yüz hadîsi *Ferâh-nâme'* dir. Altı bin beyitlik bu hacimli eser yüz hadîs ve yüz hikâyeden meydana gelir. Önce Arapça hadîs metinleri verilmekte, her metnin başında râvisi, sonunda kaynağı belirtilmektedir. Macar ve Afyon nüshalarına göre kaynağı belirtilmeyen 10 hadîs vardır ki yapılan araştırmada bunların da diğerleri gibi *Kütüb-i Sitte'* den alındıkları anlaşılmıştır. *Ferâh-nâme'* de ismi geçen hadîs kaynakları: *Buhârî, Müslim, Ebü Dâvud, Tirmîzî, Nesâî ve Muvatta'* dir.

Hadîs tercümelerinde önce konuyla ilgili şerh mahiyetinde uzunca açıklama ve nasihatler vardır. Sonra,

'Âyişe anamız uş virdi haber
Gör ne buyurmuş Resûl-i mu'teber

(H. 1812)

gibi veya benzeri klişe bir beyitle asıl mevzûa geçilir. Girişte açıklamalar bulunduğ u için burda söz uzatılmadan hadîsin serbest tercümesi veya şerhi yapılır. Ve her hadîs tercümesi:

Bu hadîşün ma'nisi budur i yâr
Okıyanlar hod bilürler âşikâr

(H. 1808)

gibi veya benzeri klişe sözlerle biter. Bu tür sözler sebebiyle *Ferâh-nâme* 'de çok miktarda söz tekrarı görülür.

Hadîs tercümeleri başarılıdır. Tercüme içindeki açıklamalar ve nasihatler şerh mahiyetindedir. Ayrıca hikâyelerle konu daha da anlaşılır hale gelmiştir. Hadîslerin açıklama kısmını şâir kendi ağzından, tercümeleri umûmiyetle Hz. Peygamber'den nakletmiştir. Bazı beyitlerde de konuşma uslûbu görülür. İfâde tarzı samimidir. Sâde bir uslûba sâhib olan Hatiboğlu, diğer eserlerinde olduğu gibi birtakım sanat oyunlarına yer vermemiştir. Eserlerinde halk dilini tercih etmiş, yabancı asıllı kelimelere ve yabancı terkiblere fazla yer vermemiştir. Ancak eserde bugün kullanılmayan bâzı arkayık Türkçe kelimeler vardır. Bendeş (614), birler (29), dürişmek (281), irgürmek (258), kullukçı (566), tana (kalmak) (592), gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır. Bu sebeble eser Türk dili tarihi açısından da ehemmiyetlidir.

Şâir, kafiyelerde aynı kelimeleri sık sık kullanmıştır. Resûl-uşûl, 'ayan-beyân, yâr-ihtiyâr, yâr-kibâr, Perverdigâr-yâr... v.b. kelimeler bunlardan bazılarıdır. Redifli kâfiyeye de yer vermiş bazan aynı redifleri birbirine yakın yerlerde sık sık tekrarlamıştır. Mesela; "eyleyen" redifi 1000, 1002, 1004, 1006'ncı beyitlerde birer beyit arayla görülür. Eserin hacmi göz önüne alınırsa bu kusurları bir dereceye kadar mazur görmek mümkündür. Daha çok yabancı kilemelerle kâfiye yapmış ve bunda da başarılı olmuştur denebilir. Devrinin diğer eserlerinde olduğu gibi kâfiye ve aruzun Türkçeye tatbikinden doğan teknik kusurlar bu eserde de mevcuttur.

Ferâh-nâme'de şâirin mahlâsı bazan "İbni Hâtib", bazan "Hâtiboglu" şeklinde geçmektedir.

Rahmet istersen ki Hâk kıla naşib
Ahmed'i zikr eylegil İbni Hâtib

(H. 122)

Bu Hâtib oğlu du'âsın kıl kabûl
Sen bilürsin zahmeti çok çekdi ol

Ayrıca,

(H. 314)

İy Muhammed dut Muhammed yolını
Kim bulasın anda rahmet yolını

(H. 123)

beytinde görüldüğü gibi Hatiboğlu'nun ismi "Muhammed"dir. Doğum yeri *Germiyan* milkinde *Honas Kalası* (bugün Denizli ili, Honas ilçesi'nde)'dir.

Mevlûdi hem Kal'a-i Honâs'dur
Germiyân milkinde bellü hâşdur

(H. 315)

Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi bulunmayan Hatiboğlu'nun doğum tarihi de bilinmiyor. Ancak *Ferâh-nâme*'deki

Geçdi kırkıdan çünkü 'ömründe sağış
Bu geçen 'ömründe yokdur bir sağ iş

Sen sevinmegil şakaluñ ağına
Düşisersin ol Cehennem ağına

(Yk. 48^a)

ifâdelerinden bu eseri telif ettiği yıllarda yaşının 40'ı aştığı ve sakalının ağardığı anlaşılıyor. Özellikle ilk beyti ele olarak bir değerlendirme yapan İ.Hikmet Ertaylan "Şâir Ferâh-nâme'sini yazdığı tarihlerde kırk yaşlarında bulunduğunu söylenmektedir. Bu eserini 829 da bitirip II. Murad'a sunmuş olduğuna göre kırk sene evvel yani 789/1387 de dünyaya gelmiş olması lazım gelir"⁷⁶ diyerek şâirin doğum tarihini tesbite çalışır. Ertaylan'ın bu görüşlerine itiraz eden *Âmil Çelebioğlu*'nun konuyla ilgili değerlendirmesi ise şöyledir: "Halbuki müellifimiz:

İy Haîi b oğlı düriş Hâk yolda sen
Kim naşib oldı saña hulk-ı hasen

....

Geçdi kırkıdan çünkü 'ömründe sağış
Bu geçen 'ömründe yokdur bir sağ iş

Sen sevinmegil şakaluñ ağına
Düşisersin ol Cehennem ağına

(Yk. 48^a)

⁷⁶Hatiboğlu, *Bahrü'l-Hakâyk*, Haz. İ.Hikmet Ertaylan, s. 2.

ifâdesiyle yaşının kırkı geçtiğini ve sakalının ağardığını söylemektedir. Ayrıca *Ferâh-nâme*' den oniki sene önce, yani 817/1414-1415 yılında nazmettiği *Letâyif-nâme*'sinde Hatiboğlu:

Geçdi kırk yıl işde 'ömründe hisâb
Gitmedi bir kez gözüñden işbu hâb⁷⁷

dediğine göre o, daha bu yıllarda kırk yaşlarındadır. Dolayısıyla *Ferâh-nâme*'nin yazıldığı sıralarda onun, elli küsur yaşlarında olması gerekir⁷⁸. Kanaatımızca bu değerlerdir, şâirin *Ferâh-nâme*'yi telif ettiği yıllardaki yaşını daha gerçekçi olarak ortaya koymaktadır. Binaanaleyh şâirin 775-780/1373-1379 yılları arasında doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

Hatiboğlu, *Ferâh-nâme*'yi ilk önce Sultan II. Murad'a, sonra (830/1426-1427'de Karamanoğlu İbrâhim Bey'e ve daha sonra 838/1434-1435 yılında İsfendiyar b. Bâyezid'e sunmuş gözükmektedir⁷⁹.

Ferâh-nâme'nin diğer yüz hadîslerden önemli farkları vardır. Herşeyden önce bu türün en eski ve en hacimli eseridir. Diğer eserlerin en hacimli olan Latîfî'nin *Sûbhatü'l-Uşşâk*'ından bile on yedi misli büyüktür. Hadîslerinin tamamına yakını *Kütübü's-Sitte*'den alınmış olan başka bir manzum yüz hadîs tercümesi yoktur. Ayrıca verilen hadîs metinleri yarım değil tamdır.

Netice olarak dilinin sadeliği ve canlılığı, uslûbunun güzelliği ile eser, Eski Türkiye Türkçesinin dikkat çeken bir nümûnesidir.

⁷⁷Hatiboğlu, *Letâyif-nâme*, Süleymaniye Ktp., H. Mahmud Ef. Bl., nr. 3226, yk. 12^b.

⁷⁸Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevîleri*, s. 229.

⁷⁹Bkz.: Âmil Çelebioğlu, *a.g.e.*, s. 230.

2) Kadri (-?-)⁸⁰ (Manzum Yüz Hadis
Tercemesi):

İstanbul, Yapı Kredi Bankası, Fuad Köprülü
Kitapları, nr. 52 (77), yk. 182^b-189^{b81}.

Te'lif Tarihi : -?-

Müstensihi : -?-

İstinsah Tarihi: 23 Safer 1032/1622

8 yk.; Yz. Arapça ibareler harekeli nesih, Türkçe ibareler nestalik; Yz. eb. 15, 5x 7, 5cm; İki sütun üzre Her s. de 21 st. (7hadıs metni ve 7 kıt'a) var. Tezhib, cetvel ve takibe mevcut değil.

İlk sahifenin başında "Yüz Hadıs-i Şerifdür ki Manzûm Terceme olmuşdur" ifâdesi var. Mevcud olan tek nüshada bu başlığın dışında eserin ismine rastlanmadı. Bundan dolayı gerekli görülen yerlerde eser: *Manzum Yüz Hadıs Tercümesi* ismiyle tanıtıldı.

Eser, kıt'a nazım şekli ve aruzun remel bahrinden "Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün" vezni ile yazılmıştır. Yüz hadıs metni ve bunların tercümesinden ibaret olan yüz kıt'a mevcuttur.

Kadri'nin *Manzum Yüz Hadıs Tercümesi* -eldeki mevcut nüshaya göre- klâsik tertibe uygun değildir. Tevhîd, nât, sebab-i telif vb. bölümler yoktur. Eser, "Yüz Hadıs-i Şerifdür ki Mamzum Terceme olmuşdur" başlığı ile başlar. Ardından besmele gelir, sonra ilk hadıse geçilir. Hadıs metinleri

⁸⁰Türk Edebiyatında "Kadri" mahlasını kullanan birden fazla şâir vardır. İncelemesi yapılan Manzum Yüz Hadıs Tercümesi'nin hangi Kadri'ye ait olduğu belli değildir. Mahlasın dışında sadece, eserin 1032/1623 yılında istinsah edildiği bilinmektedir. Nüshanın müellifin sağlığında istinsah edilmiş olması da mümkündür. Bu itibarla şâir, 17. asrın ilk çeyreği veya daha önce yaşamış Kadri mahlaslılarından birisi olabilir. Yukarıda belirtilen istinsah tarihinden önce yaşamış ve Kadri mahlasını kullanmış üç şâir tesbit ettik:

1- Kadri Efendi, Isparta'da doğdu: Müderrislik, kadılık, Anadolu Kazaskerliği ve Şeyhülislâmlık yaptı. 959/1552'de öldü (Kay: Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Suarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, C. II, s. 793-795; Riyazî, *Tezkire-i Riyâzî*, Millet Ktp., Ali Emiri, Tarih, nr. 765, yk. 109^a-110^a).

2- Kadri, Abdülkadir (Kadri Çelebi) 980/1572-1573'de doğdu. Hoca Sadeddin Efendi'den mülazım oldu. Mihrimah Sultanda Müderrislik yaptı. 1004/1596'da öldü. Arabî ve Fârisiye Mâlik idi. (Kay: Nev'izâde Atâî, *Hadaiku'l-Hakaik Fi Tekmileti's-Sakaik*, Tıbbı basıma haz. Abdülkadir Özcan, s. 401-402; Riyazî, *a.g.e.*, yk. 110^a-111^a.)

3- Kadri, Abdülkadir Kayserilidir. Nakıbul-Eşrâflık yaptı. 1013/1604 tarihinde öldü. (Kay: Nev'izâde Atâî, *a.g.e.*, s. 497.)

⁸¹Bu, tesbit edebildiğimiz tek nüshadır.

birer satıra sığdırılmış ve harekelenmiştir. Daha çok kısa metinli hadîsler tercih edilmiş veya uzun hadîslerin kısa bölümleri alınmıştır.

Hadîsler muhtelif mevzulardan seçilmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Allah korkusu, Allâh'ı zikir,	V, LXXX,
- Ana, baba, salih evlad,	XXVI,XIV,LVI,
- Besmeleyle başlanmayan işin sonunun eksik olacağı,	I,
- Bir saatlik tefekkürün 60 yıllık ibadetten hayırlı oluşu,	X,
- Borcun dinde kusur, kişi ile Cennet arasında uçurum oluşu,	XXIX, LXXXVI,
- Câhilin ibadeti, câhilin kendine düşman oluşu,	XXII,VI,
- Cömertliğin faydası, cimriliğin kötülüğü,	XXVIII, XLIV, XLIX,LXXXVII,
- Doğruluk, doğru konuşmak, susmak, boş şeyleri terk etmek,	L,XLIII,XCIV, XLVIII,
- Dünyanın âhirete köprü oluşu, ona rağbetin kötülüğü v.b.,	IV,XV,XXV, XLI,LI,LII,LVII, LXI,LXXV, LXXVII,LXXXI,
- Fakirlik ve fakir,	II,XVI,
- Fitne,	XXXIV,LXXIV,
- Gariblerin duâsı,	XXI,
- Gıybet,	LXVII,
- Helal kazanç,	XLVI,
- İnsanlara akılları nisbetinde konuşmak,	XCIX,
- İyilerle beraber olmak, iyilik ettiğiniz kişinin şerrinden sakınmak,	LIII-XXXV,
- Kanâat, kanâatkar,	XXX,LXXVIII,
- Kırk hadîs ezberleyen kimsenin kıyâmette âlimlerle olacağı,	LXXII,
- Kibirliye kibr etmek, kirbin helak edici olması,	XXIV, XLIV,
- Kişinin sevdiği kavimle beraber olması,	XXVII, XXXVII,
- Küfre rızanın küfür olduğu,	LXXIII,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Mahluka secde etmenin yanlışlığı,	LXII,
- Merhamet, insaf,	XVII,XLV,LXV, XCV,
- Münâfıklık alametleri,	LXVIII,XXXI,
- Müslümânın aybını örtmek,	XXIII,
- Niyyet, iyi zan, Allâh'ın görünüşe değil kalblere bakması,	III,VIII,XXXVIII
- Ölüm,	, XII,XIII,XXIX, XL,LIX,LXIII, LXVI,LXXXVIII,
- Sabır,	XCII,
- Sadakanın belâları def etmesi,	XLII,
- Şöhretin âfet oluşu,	XXXIII,
- Tevbe eden kimsenin günahsız gibi olacağı, tevbekar gencin Allâh'a yakınlığı,	XII, LXXI,LXXXIX,
- Zinâ ile zenginliğin bir arada olamayacağı,	XC,
- Zâlim, zülüm,	XVII,XLVII, XCIII,

Kadrî, hadîsleri seçerken konusuna olduğu kadar, halk arasında tanınmış, veciz ve kısa metinli olmalarına da dikkat etmiştir. Bu vasıfların yanında vezne uygunluğuna da dikkat ettiği kanaatındayız. Hadîslerin senedleri ve kaynağı hakkında hiç bir bilgi verilmemiştir. Sadece doksan sekizinci hadîsin sahîh olduğu Türkçe tercümesinde belirtilmiştir. Yapılan araştırma sonunda hadîslerin çoğunun *Kütübü's-Sitte* de mevcut olduğu anlaşılmıştır.

İncelemesi yapılan bu eser şerh ağırlıklıdır. Hadîs tercümeleri umûmiyetle bir ve ikinci mısralarda yapılmış, diğer mısralarda ise açıklamalara yer verilmiştir. Pek nadir olarak üçüncü ve dördüncü mısralarda, bazen de dört mısrada birden yapıldığı görülür. Tercümenin bulunduğu mısralarda genellikle Hz. Peygamber'in ismi zikr edilir. Tercüme ve şerhler

başarılıdır. Metne sadakat vardır. Zaman zaman müellif metne sadakat gereği hadîs metnini aynen tekrar eder⁸²:

الصَّبْرُ يَفْتَحُ الْفَرْجَ

Çün dimişdür Muş ı afa “eş-şabru miftāhu’l-ferec”

(K. XLII/I)

مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ

Mā haleka’llāhu şey’en eşbehe min ādeme

(K. XCVII/I)

Bazen de metnin bir kısmını tekrar eder⁸³:

ارْحَمُوا قَوْمًا ثَلَاثًا عَزِيزٌ قَوْمٌ ذَلَّ غَنَى افْتَحَرَ وَالْعِلْمُ يَلْعَبُ بِهَا الْجَهْلَالُ

“İrhamū kavmin şelāşin” çün dimiş Şāh-ı Rusul

(K. XLV/I)

Vezne uygun olan hadîs metinlerini tercümede aynen tekrar ederken, bazı ufak değişikliklere ihtiyacı olan metinleri vezne uydurarak kullanmıştır⁸⁴:

مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ فَهُوَ حَقٌّ لَمْ يَمُتْ

Sāki-i dest-i ecel çün ı oldurur peymāne’i

Devlet anuñ kim soñında qala bir şālih veled

من يكون الابن صالح فهو حق لم يموت

Ger saķi olsa olur qabrinde minhu müm ebed (K. LVI)

Kadrî ayrıca tercümede başka hadîs ve âyet metinlerinden de yararlanmışır⁸⁵. Meselâ: “Âlimin uykusu cāhilin ibadetinden hayırlıdır” Meâlindeki hadîsin manzum tercümesinde “ilmi taleb ediniz” hadîsinden istifade etmiştir.

Server-i ‘âlem dimezdi “uğ lubu’l-‘ilm” iy azız

(K. XXII/I)

⁸²Hadîs metninin tamamının verildiği tercümeler için bkz. LI, LXXIII, XCV’inci hadîslerin tercümeleri.

⁸³Hadîs metninin bir kısmının verildiği tercümeler için ayrıca bkz. XXX, XLVI’inci hadîslerin tercümeleri.

⁸⁴Diğer örnekler için bkz. VIII, LI, LXXIII. hadîsler.

⁸⁵Diğer hadîs metinleri için bkz.: XLIII ve LXXX’inci hadîs tercümeleri, Diğer âyet metinleri için bkz.: VII, XX, XXXIII, LIV, LXVI’inci hadîs tercümeleri XVIII ve XXXIV’üncü hadîs tercümelerinde âyetlerin meâlleri verilmiştir.

“Fitne uyumaktadır onu uyandıran kimseye Allâh lanet eder.” meâlindeki hadîsin manzum tercümesinde ise âyet meâlinden faydalanmıştır:

“Katliden fitne eşeddür”⁸⁶ dir Hudâ Kur’ân’da
(K. XXXIV/I)

Yine tercümelerde az da olsa Türkçe ve Arapça atasözlerine yer vermiştir⁸⁷.

Her kabuñ ne kim içinde var taşına ol şızar
Hile gönülden gelür andan söze âgâz ider
(K. XXVII/3-4)

Çün dinür “lâtef raħu’l-yaküt fi femmi’l-kilâb”⁸⁸
İmdi raħmet âyetin şeytâna ta’lim eyleme
(K. LXXXV/3-4)

Şâirin uslûbunu, Arapça ve Farsça cümle, terkiib ve sıfat tamlamalarının bulunduğu bazı mısraları istisna tutarsak, sâde olarak mütala edebiliriz. Şâir hitâbî bir uslûb kullanmıştır. Sık sık okuyucuya “dinle”, “işit”, “sen sen ol” diye hitab eder. Bir kısım manzumelerde samimiyetin parlak ifadeleri vardır:

Anduğumca gözlerümden yaş yirine kan gelür
(K. XXXV/4)

Sen bu için bir yire cem’ itdüñ ammâ ħayr ola
(K. XLIII/4)

zaman zaman da duâ etmeyi ihmal etmez:

Tevbemiz sen kıl kabûl estağfuru’l-lâhi’l-azim
Yâ Gıyâse’l- müsteğîsin neccinâ mimmâ neħâf⁸⁹
(K. C/3-4)

Tercümede yer yer âyet ve hadîslerden iktibaslar vardır. Metin olarak verilen iktibaslar tercümenin anlaşılmasını güçleştirirken, meâlen yapılan iktibaslar gâyet açıktır.

⁸⁶Bakara Sûresi-191’inci âyeten iktibas yapılmıştır.

⁸⁷Diğer örnekler için bkz.: VI ve LXXXVII. hadîs tercümeleri.

⁸⁸“Köpeklerin ağzına yakut vermeyin”.

⁸⁹“Ey yardım dileyenlerin yardımcısı, bizi korktuğumuzdan kurtar.”

Manzum Yüz Hadîs Tercümesi' nde işlenen her mevzû ile ilgili ekseriya bir nasihat verilmiştir. Bundan dolayı onu didaktik bir eser olarak mütalaa etmek mümkündür.

Eserin dili-bazı kıtalar haric- bugün de anlaşılır vaziyettedir. Arapçadan çok Farsça terkipler vardır. Şâir bir câmide vaaz veriyor gibi anlaşılır bir halk dili kullanmıştır. Bazan mısraın başında veya herhangi bir yerinde Türkçe dil kâidelerine aykırı cümle ve ekler görülür. Meselâ:

Bir kişi gurbette cân virse be-ğavl-i in hadîş

(K. LXIII/I)

El-Emânet (VI/I),olmağlık (VI/4), zî sa'âdet zî mağal (VIII/4), el-'ıyâz (L/4) vb. Sayısı fazla olmayan bu özellik bizce eserin en kusurlu tarafıdır.

Ayrıca az da olsa bazı farklı imlâ husûsiyetlerine rastlamak mümkündür. Metinde geçen Farsça terkiplerin tamamına yakını “ harfi ile yapılmış, “berâder”, “nev-mîd” ve “şâdlık” kelimelerindeki “dal”, “zel” harfiyle yazılmıştır. Aşağıdaki mısralarda ise “ana” kelimesi “anı”, “ilmi” kelimesi “ilme” şeklinde yazılmıştır:

Sen de istignâ yüzün tut *anı* âdemdür dime

(K. XXIV/2)

İlme inkâr eyleme iy münki-i nâdân ki çün

(K. XXII/3)

Bunların yanında eserde “yanşak” (XXIII/4), “tutalım” (XXI/3), “urılmış” (LXIX/3), “birle” (LXXI/2), “tınma” (XCIV/4) vb. arkayik kelimeler görülmektedir. Bu örnekler fazla sayıda olmadığı için dil bakımından incelencek kadar önemli değildir.

Eser aruzun remel bahrinden Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lâ tün / Fâ 'i lün kalıbı ile yazılmıştır. Başka bir vezin kullanılmamıştır. İmâle, zihaf vb. vezin kusurları azdır. Şâirin yer yer vezni doldurmak için luzumsuz bazı kelimeleri (Meselâ: iy, çünkü, çün, gerçi, iy aziz... vb.) kullandığı, aynı fikri birkaç türlü ifâde ettiği oluyor ise de, umûmiyetle vezin sağlamdır. Mısralarda âyet ve hadîs metinlerinin veya Arapça, Farsça atasözü mahiyetindeki cümlelerin kullanılması vezin bakımından oldukça zor bir iştir. Kadrf bu zor işi muvaffakiyetle başarmıştır.

Şâir kâfiye seçmekte titiz davranmamıştır. Tam ve redifli kâfiyelerin yanı sıra yarım, mukayyed ve cinaslı kâfiyeler de görülmektedir. Daha çok Arapça kelimeleri kâfiyelendirmiştir. Sekiz yerde “olur” redifini kullanmıştır.

Kadrî'nin eseri âyet, hadîs ve atasözü ihtiva etmesi bakımından diğer manzum yüz hadîs tercümelerinden farklılık arz eder.

Mevcut nüshada telif tarihi yoktur. Üç yerde müellifin adı yahut mahlası olarak Kadrî geçmektedir:

Ḳadriyâ ölmek dirilmek emr-i Hâḳ'dur gerçi kim

Ölmeden maḳsûda vaşl olmak zihî devletlü baş

(K. XXXVI/3-4)

Merd iseñ miydân-ı 'ışık içinde *Ḳadri* gel beri

Gir erenler yolına merdâne ol erler gibi

(K. LII/3-4)

Mihnet-i dünyâ bizi mesmûm idelden *Ḳadriyâ*

Şâdlık 'âlemleri döndi yılan ayâğına

(K. LXXV/3-4)

Müellifin Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu görülmektedir. Tercümelerinde yer yer Arapça, Farsça cümle, terhib veya kelimeler vardır. Bilhassa tercümede kullanılan hadîs metnlerinin vezne uydurulması gâyesi ile yapılan değişiklikler çok başarılıdır. Bunların yanında Kur'ân ve hadîs bilgisine de sahip olması Kadrî'nin iyi bir medrese tahsili gördüğü kanaatini vermektedir.

Eserdeki bir mısradan, müellifin borç içinde olduğu anlaşılmaktadır⁹⁰. Bu mısranın bulunduğu dörtlükte Kadrî borcun hür bir insanı esir ettiğini, güçlü ve zenginlerin esiri olmanın ise çok zor olduğunu söyleyerek insanlara, benden daha beter borca batmayın diye temenni ve tavsiyede bulunur.

Kadrî'nin bu eseri, dil ve tercüme yönünden diğer yüz hadîsler arasında fazla önemli sayılmaya lâyık değildir.

⁹⁰Bkz. XXIX'uncu hadîsin tercümesi.

3) Lâtîfî (896-990/1491-1582)⁹¹ Sûbhatü'l-
'Uşşâk:

Süleymaniye Ktp., Ayasofya Bl. nr. 378/4, yk. 100^b-115^{b92}

Telif tarihi : -?- (Kanûnî dönemi: 1520-1566)

Müstensihi : -?-

İstinsah tarihi : (XVI'inci asır?)

16 yk.; Yz. Nesih, hadîs metinleri harekeli. Yz. eb. 14x7.7cm. Hadîs metinleri surhla. Hadîs metinleri tek, tercümeleler çift sütun. Her s. de 15 st. var. Cetvel yok. Kt. açık sarı renkli, kalın, aharlı. C. Miklepli, tamir görmüş, kahverengi deriden. C. eb. 20x13.5 cm.

Lâtîfî, eserinin ismini sebab-i telif bölümünde belirtmektedir:

Didüm ismine SÛBHATÜ'L-'UŞŞÂK
Tâ ki elden kıomaya her müştâk (L. 69)

Lâtîfî'nin yüz hadîsi 347 beyitten ibarettir. Aruzun hafif bahrinden

⁹¹Lâtîfî, Kastamonu'da doğmuştur. *Evsâf-ı İstanbul* isimli eserinde verdiği bilgilerden 896/1491 yılında doğduğu anlaşılmaktadır. Asıl adı "Abdüllatif", mahlası "Lâtîfî"dir. Çocuk yaşta şiir yazmaya başlamıştır. Gençliği umûmiyetle İstanbul ve Rumeli'de geçen şâirin tahsili hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. İlim tahsili ile meşgul olduğu, Farsça ve Arapça'yı bir miktar öğrendiği belirtilmektedir. Lâtîfî uzun süre Belgrad imâret katipliği yapmış, İstanbul'a döndükten sonra yine bazı imâret katipliklerinde bulunmuştur. Kanûnî'ye Tezkiresini sunduktan sonra Ebû Eyyûb-ı Ensârî Vakfı Katibliğine getirilir. Sonra Rodos İmâret Katibliğine gönderilir. Bir müddet sonra burdan da ayrılan şâir Mısır'a geçer. Orda da Katiplik görevinde bulunur. Lâtîfî'nin Mısır'a bir kaçkez gidip geldiği tahmin edilmektedir. Kefevî'nin *Râz-nâmesi*' sindeki bir mektupdan 990/1582'de Mısır'dan Yemen'e giderken bindiği geminin batması üzerine boğulduğu anlaşılmaktadır. Eserleri: *Tezkiretü's-Suarâ*, *Divan*, *Evsâf-ı İstanbul*, *Enîsü'l-Fusehâ*, *Evsâf-ı İbrâhim Paşa*, *Füsûl-ı Erbaa*, *Nazmü'l-Cevâhir*, *Sûbhatü'l-Uşşâk*, *Esmâu Süveri'l-Kur'ân*'dir. (Kaynaklar: Nihad Çetin, Lâtîfî md., *İslâm Ans.*, C. VII, s. 19-22; Ahmed Sevgi, *Lâtîfî*, (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin, (Basılmamış Doktora Tezi), s. 9-18; Lâtîfî, *Evsâf-ı İstanbul*, üniv. Ktp., TY., nr. 3751, yk. 62^a; Kefevî, *Râz-nâme*, Üniv. Ktp., TY., nr. 4038, yk. 106^a; Âşık Çelebi, *Meşâiru's-Su'arâ*, Neşreden G.M. Meredith-Owens, London, 1971, yk. 106^b; Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Su'arâ*, Haz. İbrahim Kutluk, C. II, s. 835; Ahdi, *Gülşen-i Şu'arâ*, İst. Millet Ktp., Ali Emiri Bl., nr. 774, yk. 171^b; Katib Çelebi, *keşfü'z-Zünûn*, Haz. Ş. Yaltıkaya ve diğeri, C.I, s. 387; A. Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, s. 178-182).

⁹²Bu nüsha, karşılaştırmalı metne esas olarak alınmıştır. Eserin Türkiye Kütüphaneleri'nde 30'dan fazla nüshasını tesbit ettik.

Fe 'i lâ tün / me fâ 'i lün / Fe 'i lün
 (Fâ 'i lâ tün) (Fa' lün)

kalıbı ile yazılmıştır. Nazım şekli; hadîs tercümeleri kıta, diğer kısımlar mesnevîdir.

Şâir eserine kelime-i tevhîd ile başlar. Zikir, şükür ve Allâh sevgisinin önemini belirtir. Ona göre kişi dâimâ Allâh'ı zikr etmelidir. Allâh sevgisinin derecesi bununla ölçülür. Kişi dünyâda neyi severse devamlı onu zikreder. Allâh'ı seven kalb dâimâ O'nun zikriyle meşgul olmalıdır. Daha sonra şâir, Allâh'ın inayeti olmadan kulun doğru yolu bulamayacağını ifâde ederek, O'nun hidayetini talep eder.

Şâir, 22 beyitlik giriş bölümünden sonra, 16 beyitlik na't bölümüne geçer. Önce böyle bir Peygamberi insanlara gönderdiği için Allâh'a şükür eder. Sonra, Hz. Peygamberi över ve onun bazı vasıflarına temas eder. Ümmetini gafletten uyandırmak, doğru yola ulaştırmak için hadîslerini rehber kıldığını bildirir.

Na'tden sonra 45 beyitlik sebab-i te'lif bölümü başlar. Bu kısmın başında eserin te'lif edilmesine sebep olan hadîs-i şerîfin manzum tercümesi vardır:

Kırk dâne hadîsi bir kimse
 Ezber itse yâ gayra nakl itse

Şühedâ ile haşr ola ol kul
 Fukahâ zümresinde yazıla ol

Dağı yarın ire 'inâyetüme
 Dâhil ola gelüp şefâ'atüme

(L.40-42)

Lâtîfi, hadîsleri nazmen tercüme ederken hayâl ve san'attan kaçındığını, edebe dikkat ettiğini, nazmın mefhumuna mutabık olması için gayret gösterdiğini ifâde etmiştir:

Bu müzeyyen kelâmı zinetden
 Fariğ oldum hayâl ü şan'atdan

Hak'dan ilhâmdur kelâm-ı Nebî
N'ola nazmında gözlesem edebi
(L. 48-49)

Bu yiter ki hemîn muvâfık ola
Nazmı mefhûmına mu'âbık ola
(L. 51)

Fesâhâtın güzel olduğunu ancak kıyâmette fayda vermeyeceğini savunan şâir; gerçek ilmin din ilmi olduğunu, sözün kişiye faydalı olması gerektiğini, nazmın da Hak'dan haber vermesi gerektiğini söyler:

'İlm-i dîndür 'ulûmdan ma'şûd
Ehli anuñla tâ ola mes'ûd

Söz odur kim kişiye nâfi' ola
Ma'şiyet 'illetini dâfi' ola

Nazm odur kim haber vire Hak'dan
Pes n'olur lağv u şî'r-i nâ-hakdan

Hübdur gerçi kim feşâhat da
Meded irmez veli kıyâmetde
(L. 55-58)

Müellif, halk için en mühim hadîsleri seçtiğini, onları herkesin anlayabileceği sadelikte ve Türkçe nazm ettiğini bildirir:

Aradum halk için ehemm olanı
Bileler tâ ki şehd ü semm olanı
(L. 65)

Vâzih u rüşen eyleyüp ta'hrîr
Türki nazm ile eyledüm ta'krîr
(L. 63)

Bu ifâdelerden *Sübhatü'l-'Uşşâk*'ın halk için yazıldığı anlaşılmaktadır. Kütüphanelerde yazma müşhalarının çok sayıda olması da eserin amacına ulaştığını göstermektedir.

Lâtîfî, tercüme ettiği hadîslerin sayısını şu beyitte zikr eder:

Çün 'adedde dür-i hadîş-i şahîh
Oldı *şad dâne* nitekim tesbih
(L.68)

Müteakip beyitlerde ise Hz. Peygamber'in hadîslerini ve bu risâleyi överek
sebeb-i te'lif bölümünü bitirir.

Türkiye kütüphanelerinde otuzdan fazla yazma nüshasını tesbit
ettiğimiz bu eserin sadece iki nüshasında "Haza fi vaşf-ı pâdişâh-ı İslâm"
bölümü yer almaktadır⁹³. Sebeb-i te'lifin ardından gelen 14 beyitlik bu
bölümde Kanûnî Sultân Süleymân (Ö. 974/1566) medh edilmektedir:

Var ümidüm ki zıll-ı Rabb-i Enâm
Hâmi-i milk-i dîn [ü] şâh-ı islâm

Ya'ni ki hazret-i Süleymân Hân
Kâmi'-i küfr ü nâşır-ı imân

Eşiği kıble-i selâtindür
Sâyesi hışn-ı kişver-i dindür
(L. 84-86)

Mehdi-i vaktür o şâh-ı guzât
Ki gazâdur işi 'işâ' ü gadât

Andadur şimdi Zülfekâr-ı 'Ali
Ki açar kâfir illerin o veli
(L. 88-89)

Lâtîfî bu medhiyesinde Hz. Peygamber'in hadîsi hürmetine risâlesinin
Sultan'a hoş gelmesini ve iltifâtını celb etmesini diler:

Umaram ki hadîşi hürmetine
Hoş gele bu risâle hazretine

Nazar-ı iltifâtı vâkı' ola
Şerefini bu nazm câmi' ola
(L. 93-94)

⁹³Sözü edilen nüshalardan biri, incelememize esas aldığımız, diğeri ise Süleymaniye Ktp.,
H. Mahmud Ef. Bl., 3837 numaralı nüshadır.

Bu ifâdelerden dolayı *Sübhatü'l-'Uşşâk*'ın Kanûnî'ye takdîm edildiğini düşünebiliriz. Medhiye daha sonra, Pâdişâh'ın ömrüne ve mülküne duâ ile biter.

Sübhatü'l-'Uşşâk' da daha çok cemiyet hayatını düzenlemeye yönelik hadîsler mevcuttur. Bu hadîsleri konularına göre şu şekilde sıralayabiliriz:

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Adâletle hükmetmenin önemi,	V, VI,
- Allâh'dan korkmanın durumu,	II,
- Anne-baba, mazlum ve gariblerin duâsı,	XLIV, XLV,XLVII,
- Başkalarının ayıbını bırakıp kendi ayıbıyla meşgul olmanın güzelliği,	LXXXI,
- Boş konuşma, çok konuşma ve yalan söylemenin yanlışlığı,	LIII, LIV,LVII,
- Cehalet,	IX,
- Cennet ehlinin çoğunun saf oluşu ve Allâh'ın mahzun kalbi sevmesi,	LIX,LX,
- Cennet yolunun meşakkat, Cehennem yolunun şehvet oluşu,	LXIV,
- Cömert olmak, sadaka vermek, ve dilenciye gözetmenin önemi,	XL,XLI,XLII, XLIII,
- Çalışarak kazanmanın, doğru ve güvenilir tâcir olmanın Allâh indindeki kıymeti,	LXXXIV, LXXXV,
- Dünya sevgisinin kötülüğü, dünya hayatının kısıklığı, lezzeti vb.,	LXIII,XCI,XCIII, XCIV, XCVI,
- Gazab îmân ilişkisi,	XXXI,XXXII,
- Güçlü olduğu zaman af edenin sıkıntılı anında af edileceği, suçunu ifşâ edenlerin dışında bütün ümmetin af edileceği,	XXXIV, LXXVIII,
- Güldürmek ve çok gülmenin kötülüğü,	LV,LVI,
- Güzel, hayırlı, doğru söylemek ve dilini tutmanın faydası,	XX,XXI,XXIII, LII,LXXXII, LXXXIII,

<u>Konu</u>	<u>Hadis numarası</u>
- Hayrın güzel yüzlülerden talep edilmesi,	XXXVIII,
- İçki içmek, ipekli giymek ve haram yemenin hükmü,	LXIX,
	LXXII,LXXIII,
- İhtiyar kimsenin uzun ömre ve mala karşı hırsı,	XLV,
- İlmin farz oluşu,ilm talebi, ilimle amellerin çoğalması,	VII,VIII,X,
- Koğucu, kibirli ve hilecinin durumu; gıybet, kötü huy, hased, fitne ve iki yüzlülüğün kötülüğü,	XXIV,XXVI,
	XXVII, XXVIII,
	XXIX, XXX, L,
	LI, LVIII, LXII,
	LXXX,
- Komşu hakkı,	
- Kur'ân okuyan kimsenin Allâh'la konuşmuş gibi olması,	I,
- Livata, bir oğlanı şehvetle öpme ve zinânın yasak oluşu,	LXV,LXVI,
	LXVII, LXVIII,
- Musîbete sabr etmek ve kanaat,	LXXXVIII,
	LXXXIX,
- Mü'min ve müslümanın bazı vasıfları,	XXII,XXXV,
	XXXVII, XLVI,
	XLIX,
- Namaz, Kâbe'yi ziyâret ve zekâtın önemi,	XIII,XIV,XVII,
	XVIII,
- Ölüm, ölünün arkasından söğmek ve ağlamak,	LXI,XCII,
	XCVII, XCVIII,
	XCIX,
- Pişmanlığın tevbe oluşu,	LXXI,
- Rüşvet alan ve verenin, fâiz yiyen ve aracılık edenin lanetleneyeceği,	LXXI, LXXXVI,
- Sabah vaktinin kıymeti,	XV,
- Salavat getirmenin fazileti,	III,
- Satranç oynama ve seyretmenin sakıncası,	LXX,
- Sultanın Allâh'ın yeryüzündeki halifesi oluşu, ona sövmenin keraheti,	IV,

<u>Konu</u>	<u>Hadis numarası</u>
- Şöhretin âfet oluşu,	LXXIV,
- Tevâzu, güzel ahlak, temizlik, hayra delalet,	XVI,XXIV,XXV, XXXVI,
- Vaadin borç oluşu,	XXXIX,
- Yanlızlığın kötü arkadaşıla beraber olmaktan daha hayırlı oluşu,	LXXVII,
- Zengin olduğu için kişiye ikram etmenin sakıncası,	XII,
- Zülmün kıyâmetde zülümât oluşu hakkındadır.	XLVIII

Hadis tercümelerinden sonra Münacât bölümü gelir. Şâir burada:

İy cemî'-i zünüb için Gaffar

V'iy 'uyüb-ı halâyıka Settar

(L. 298)

hitabıyla söze başlar. Sonra nefis hastalığına tutulmuş günahkâr bir kul olduğunu belirten şâir, bu derde devâ olması için cenâb-ı Hakk'ın rahmetini talep eder:

Maraz-ı nefse kim giriftâruz

Ma'şiyet zaḥmetiyle bîmâruz

Der-gehüündür bu derde dâr-ı şifa

Şerbet-i rahmetüündür aña devâ

(L. 300-301)

Dilerem rahmetünden iy Ḳayyüm

İtmeysin bu âşiyi maḥrüm

(L. 306)

Daha sonraki beyitlerde Şâir Cenâb-ı Hakk'a duâ eder:

Ḳoma taḳlîd ü cehl ile böyle

'ilm vir hem 'amel naşib eyle

(L. 309)

'İlm odur anı vir İlähî baña

Ki iren anuñ ile irdi saña

Yâ İlahî bu kâli hâl eyle
 Şıdk u ihlâş ber-kemâl eyle
 (L. 311-312)

Yâ İlahî bi-hakğ-ı rûh-ı Resûl
 Bu dâ'inüñ du'âsın eyle kabûl

Ben fakîrem t apuñ Kerîm ü Gani
 Kılma muhtâc bir kuluña beni

Hıdmet ü t â 'atum t opuña ola
 İhtiyâcum hemîn kapuña ola

Beni bu lâşeye gurâb itme
 Hem-dem-i nefsümi kilâb itme

Div nefsi baña musahğar kıl
 Melegüñ haşletin müyesser kıl

Beni eyle kanâ'at ile gani
 Tâ ki dünyâ ola katumda deni

Lezzet ü şehvete esir itme
 Nefs(i) cân milkine emir itme

Nefs ü şeyt āndur çü düşmen-i şa'b
 Baña senden meded gerek yâ Rab

Terk-i dünyâyı baña âsân it
 Dağı bir zerre 'ışkuñ ihsân it
 (L.314-322)

Bu du'âya beni görürse eğak
 Her murâdın müyesser eyleye Hâk
 (L.329)

Lâtîfî risâlesinin sonunda 18 beyitlik bir "Tazarru" yazmıştır. Bu kısımda Hz. Peygamber'in vasıflarına temas eder. Sonra kendisi ve bütün ümmet için şefâat talep eder, Hz. Peygamber ve âline salat ü selâm ile eserini bitirir.

‘Ömr olup tâ irince rüz-ı kıyâm
Saña vü âlüne şalât ü selâm

(L. 347)

Lâtîfî, kırk hadîs ve yüz hadîslerin çoğunda olduğu gibi hadîsleri kıt’a nazım şekliyle tercüme etmiştir. Umûmiyetle ilk iki mısradaki konuyla ilgili nasihat vermiş, son iki mısradaki hadîsi meâlen tercüme etmiştir. Tercümeler sade ve anlaşılır vaziyette olup, mana tam olarak aksettirilmiştir. Müellif tercümelerinde başka hadîs metinlerinden veya âyetlerden yararlanmamış, sadece XIV, XIX ve LXXI’inci hadîslerin tercümelerinde tercümesi yapılan hadîslerden nâkıs iktibaslarla bulunmuştur.

Hitâbet uslûbunun hâkim olduğu eserde müellif bazan hadîsleri kendi anlatmış, birkaç yerde de Hz. Peygamber konuşuyormuş gibi yazmıştır. Hadîs tercümelerinin dışındaki bazı beyitlerde Lâtîfî’nin sanatlı bir uslûba sahip olduğu görülür. Özellikle mecâz, tezât, tenasüb, sihr-i helâl gibi edebî sanatları kullanmıştır. Ancak şâir sebeb-i te’lif bölümünde de belirttiği gibi hadîs tercümelerinde sanat oyunlarından ve hayallerden kaçınmış, halkın anlayabileceği şekilde sâde, samimî ve duygulu bir ifâde tarzını benimsemiştir. Tekrara düşmemiştir. Kelime kadrosu oldukça zengindir. Bazı kıtalarda aynı manada üç veya dört ayrı kelime kullanabilmiştir. Arkayık kelime yoktur. Arapça ve Farsça terkipler fazla değildir. Şâir vezni kullanışta ve kâfiye seçmekte başarılıdır. Daha çok Arapça ve Farsça kelimeleri kâfiyelendirmiştir.

Eser; dili, uslûbu, muhtevâsı itibarıyla halk tarafından en çok beğenilen yüz hadîs olmuştur. 30’dan fazla yazma nüshası bulunmaktadır. Başka eserlere de tesir etmiştir⁹⁴. Telif tarihi belli değildir. Ancak muhtevâsındaki Kanûnî medhiyesinden bu padişahın saltanat yılları olan 926-974 /1520-1566⁹⁵ tarihleri arasında telif edildiği anlaşılmaktadır. *Sübhatü’l-Uşşâk*’ın Süleymaniye Kütüphanesi, H.Mahmud Efendi Bölümü 3837 numaralı nüshasının sonundaki “Tahriren fi evveli Recebi’l-Mürecceb sene 974”⁹⁶ tarih kaydı Kanûnî’nin son yılına rastlıyor gibi gözükmeyle telif tarihi

⁹⁴Meselâ bu eserin II, IV, V, VI ,XXV ,XXVII, XXXI, XXXII ,XXXIV,XXXVII ,XLI, XLIV, XLVI, XLVIII, LI, LIV, LVII, LXXI, LXXIV, LXXXIII, LXXXVIII ‘inci hadîs tercümelerini Defterdar sarı mehmed Paşa (Ö.1717) *Nesâyihi’l-Vüzerâ ve’l-‘Umerâ* adlı eserine aynen almıştır. Adı geçen eser için Bkz. Süleymaniye Ktp., Esad Ef.Bl., nr. 1830. Eseri Hüseyin Ragıp Ugural tarafından Latin harfleriyle sadeleştirilmiş şekli, *Devlet Adamlarına Öğütler*, adıyla Kültür ve Turizm Bakanlığınca 1987 yılında yayınlanmıştır.

⁹⁵*İslâm Ans.*, C.XI, s. 101, 148.

⁹⁶Bkz. *a.g.nüsha*, yk. 6^a.

olabileceği intibasını uyandırmaktadır. Ancak nüshanın aynı senenin Receb ayının başlarında yazıldığı, Kanûnî'nin Rebiy'ülevvel ayının sonlarında vefat ettiği göz önüne alınırsa yazmanın Kanûnî'nin ölümünden yaklaşık 4 ay sonraki tarihi taşıdığı ortaya çıkar. Dolayısıyla bu kayıt te'lif değil istinsah tarihini göstermektedir.

Müellifin mahlası iki yerde geçmektedir:

Farz dur Pâdişâha çünki du'â
Sen de eyle *Latîfî* medh ü şenâ
(L.95)

Luţfuñ ile *Latîfî* yi yâd it
Ben kuluñı o günde âzâd it
(L.344)

Yazmalarının hiç birinde “*Latîfî*” nin dışında bir mahlâs mevcut olmamasına rağmen bazı kütüphane kataloglarında *Sübhatü'l-Uşşâk'ın* Gelibolulu Âlî (Ö. 1008/1599-1600) ve Kemâl Paşa-zâde (Ö. 940/1541) adına kayıtlı olduğu görülmektedir⁹⁷. *Osmanlı Müellifleri* dışındaki kaynaklara göre Âlî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk* isimli eseri yoktur⁹⁸. Osmanlı Müelliflerinde ise Lâtîfî'nin eseri ile Âlî'nin *Manzum Kırk Hadîs Tercümesi* birbirine karıştırılmış, Âlî'nin eseri *Sübhatü'l-Uşşâk* diye tanıtılmıştır⁹⁹. *Sübhatü'l-Uşşâk*'ın bazı Süleymaniye ve Mevlânâ nüshalarının Âlî'nin eseri olarak fişlenmesi kanaatımızca bu çalışmaları yapanların *Osmanlı Müelliflerine* dayanarak yaptığı yanlışlıktan ileri gelmektedir.

Öte yandan Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 652 ve 5328¹⁰⁰, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertevniyâl Bölümü'nde 192 numarada kayıtlı bulunan ve Kemâl Paşa-zâde'nin yüz hadîs tercümesi olarak gösterilen

⁹⁷a- Âlî üzerine kayıtlı olan *Sübhatü'l-Uşşâk* yazmaları: Mevlâna Müzesi Ktp., nr. 4265, yk. 28^b-43^a; Süleymaniye Ktp., Âşir Ef. Bl., nr. 429, yk. 62-73; H.Beşir Ağa Bl., nr. 493, yk. 1^b-15^a; Esad Ef. Bl., nr. 3782, yk. 129-130; H.Hüsni Paşa Bl., nr. 677, yk. 69-75; İbrahim Ef. Bl., nr. 418, yk. 147-170; H.Mahmud Ef.Bl., nr. 650, 7 yk.; Serez Bl., nr. 3900, 18 yk.; Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Emanet Hazinesi Bl., nr. 1776; Koğuşlar Bl., nr. 998, yk. 32^b-51^a; İstanbul Üniv. Ktp., TY, nr. 3580, 8 yk.

b- Kemâl Paşa-zâde üzerine kayıtlı bulunan *Sübhatü'l-Uşşâk* yazmalarının buldukları kütüphane ve kayıt numaraları ayrıca verilmiştir.

⁹⁸Bkz. *Âlî Bibliyografyası*, Haz. Nihal Atsız, s. 10-13.

⁹⁹Bu konuda Atsız, şu bilgileri veriyor: “Âlî'nin manzum Kırk hadîsi 1005 (= 25 Ağustos 1596-13 Ağustos 1597)'te telif olunmuştur. Müellif tarafından ad konmamıştır. *Osmanlı Müelliflerin* de (III, 90) *Sübhatü'l-Uşşâk* adı ile gösterilmesi yanlıştır. *Sübhatü'l-Uşşâk* Lâtîfî'nin manzum yüz hadîs tercümesinin adıdır”. Bkz. Atsız, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁰⁰Bkz. *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, Haz. Abdülbaki Gölpınarlı, C.I, s. 85-86, C. III, s. 314.

nüshalar da *Lâtîfî'nin Sübhatü'l-Uşşâk* isimli eseridir. Kemâl Paşa-zâde'nin eserleri arasında da böyle bir eser mevcut değildir¹⁰¹. Bu husustaki yanlışlık muhtemelen müstensihlerden kaynaklanmaktadır¹⁰².

4) Halvetî Muhyî¹⁰³, Gül-i Şad-berg :

İst. Bayezit Genel Ktp., Nâdir Eserler Bl., nr. 1233/1,
yk. 1^b- 13^b¹⁰⁴

Telif tarihi : -?-

Müstensihi : -?-

İstinsah tarihi : -?-

13 yk., Yz. Hadîs metinleri harekeli nesih, tercümelemler nestalik. Yz. eb. 12 X 6.7 cm. Hadîs metinleri surhla, tercümelemler siyah mürekkeble. Çift sütun. Her s. de 15 st. var. Cetvel yok. Kt. az aharlı, açık sarı. C. Yeşil bez kaplı, miklepli. C. eb. 19 X 13.5 cm. 1^b-2^a s. lerinde "Vakafe hâze'l-kitâbu" Ömer Ağa el-Meşhûr be Pasbân-zâde" vakıf mührü var.

Eserin adı, mukaddime bölümümünde *Gül-i Sad-berg* olarak belirtilmiştir:

Gül-i şad-berg dindi nâmına

İrişür búy-ı cân meşâmına

(M.27)

¹⁰¹Nihat Atsız, "Kemal paşa-oğlu Bibliyografyası", *Şarkiyat Mecmuası*, VI/71-112, VII/83-135.

¹⁰²Ahmed Sevgi, a.g.e., s. 126.

¹⁰³Hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. *Sürûr-efzâ* adlı eserinin medhiye bölümünde onun, Osmanlı Sultanlarından Murad Han döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır. Fakat sözü edilen padişah'ın Osmanlılar döneminde tahta geçmiş Murat isimli beş sultandan hangisi olduğu belli olmadığı için, şâirin yaşadığı devir tespit edilememektedir. Gül-i Sad-berg'in Erzurum nushasının tanıtımını yapan Önder Göçgün (Erzurum ilk halk Kütüphanesi'ndeki Türkçe yazma eserler" *Selçuk Derg.*, Sayı 1, s.207) şâirin Edirneli Muhyiddin Gülşenî olabileceğini tahmin etmiştir. Ancak Muhyî Gülşenî'nin eserleri arasında gerek *Gül-i Sad-berg*, gerekse *Sürûr-efzâ* yoktur. Ayrıca Edirneli Muhyî Gülşenî'nin eserleri üzerinde yaptığımız araştırmada yalnız "Muhyî" mahlasını kullandığı anlaşılmıştır. Oysa *Gül-i Sad-berg* müellifi, hem bu eserinde hem de tespit edilebilen *Dîvân* ve *Sürûr-efzâ* isimli eserlerinde "Halvetî Muhyî" mahlasını kullanmıştır. Dolayısıyla aradığımız şâirin Edirneli Muhyî Gülşenî olması mümkün değildir. Tesbit edilebilen eserleri: 1- *Dîvân* (DTCF, Ktp., M.Ozak-I, nr. 1201.), 2- *Sürûr-efzâ*, (H.Selimağa Ktp., Kemankeş Bl., nr. 452), 3- *Gül-i Sad-berg* (incelemesi yapılan eser.)'dir

¹⁰⁴Gördüğümüz diğer nüshaları: İstanbul, Bayezit Genel Ktp., Nâdir Eserler Bl., nr. 1234, yk. 1^a-12^b; DTCF, Ktp., M.Ozak-I, nr. 110/1, yk. 2^a-13^b.

Mukaddime bölümü mesnevî, hadîs tercümeleri ve hâtîme bölümü kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır. Baştan sona aruzun hafif bahrinde "Fe'i lâ tün / me fâ'i lün / fe'i lün" kalıbıyla yazılan bu eser, toplam 246 beyit ihtivâ etmektedir. Nazım şekli mukaddime bölümünde belirtilmiştir:

Dinilür her birine bir kıt'a
Zırâ kâyl degül durur kat'a
(M.26)

Mukaddime'de besmele, hamdele ve salveleden sonra Hz. Peygamber'in bütün insanlara herşeyden haber veren bir "muhibir" olarak gönderildiği anlatılır. Hz. Peygamber'in "Kırk hadîs ezberleyenler fukaha ile haşr olacaktır" buyurduğu belirtilerek bu hadîse uyulması tavsiye edilir:

Kim ki hıfz eyler ise kırk aḥbâr
Fuḫahâ ile ḫaşr ide Ğaffâr

Böyle buyurdi Ḥazret-i server
Şevḫ ile okıyup idün ezber
(M.10-11)

Daha sonra, mevcûd olan hadîslerin *Mesâbîh*¹⁰⁵ *Müslim*¹⁰⁶ ve *Buhârî*'den¹⁰⁷ alındığı ve sahîh hadîslerin seçildiği yazılıdır. Hadîs tercemelerinde edebî sanatlara yer verilmediği, sade bir şekilde şerh edildiği ve kıt'a nazım şeklinin kullanıldığı kayıtlıdır. Eser risâlet gülşeninden koparılmış bir güle benzetilerek isminin *Gül-i Sad-berg* (yüz yapraklı gül) konduğu ifâde edilir. Bu bilgilerden sonra müellif, eserini ehl-i dile yâdigar eylediğini, okudukça kendini hatırlayıp duâ etmelerini temenni ederek mukaddime bölümünü bitirir:

¹⁰⁵Ebu Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud el-Ferrâ el Beğavî (Ö. 516/1122)'nin tertib ettiği bir hadis kitabıdır. *Mesabihü's-Sünne* diye tanır. 4434 hadis ihtiva etmektedir. Eser *Kütüb-i-Sıffe* ve Dârimî'nin *Sünen*'ine dayanmaktadır. (Daha geniş bilgi için bkz. İ.Lütfi Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, s. 99-100).

¹⁰⁶*Müslim*, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî (Ö. 261/875)'nin *el-Câmiu's-Sahîh* isimli eserinin yaygın adıdır. Birçok baskıları vardır. Eserin Mehmed Sofuoğlu tarafından yapıyan Türkçe tercemesi: "Sahîh-i Müslim ve Tercemesi" adıyla 8 cild olarak İstanbul'da 1988 yılında basılmıştır.

¹⁰⁷*Buhârî*; Ebû Abdullah Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî (Ö. 256/870)'nin *el-Câmiu's-Sahîh* isimli eserinin yaygın adıdır. Birçok baskıları vardır. Mehmet Sofuoğlu tarafından yapılan Türkçe tercemesi "Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi" adıyla 16 cild olarak İstanbul'da 1987-1989 yıllarında basılmıştır.

Nicesin yazmışam Meřābih'den
Nūrı efzūn durur meřābihden

Ba'zısı Müslim ü Buḫārī'den
şöyle řāfidür āb-ı cāriden

(M. 13-14)

Ne belāgat feřāḫat oldı 'ıyān
Ne me'ānı olındı anda beyān

Her ḫadiřüñ yazıldı şerhi tamām
İkişer beyt ile olup itmām

(M. 23-24)

Dinilür herbirine bir ḫıt'a
Zirā ḫāyil degül durur ḫat'a

Gül-i Sad-berg dindi nāmına
İrişür bŷy-ı cān meřāmına

(M. 26, 27)

Mukaddime bölümünden sonra hemen hadîs tercümelerine geçilir. Hadîsler muhtelif mevzûlardandır. Umûmî olarak dinî, ictimâî, ahlâkî mevzûlara dâir hadîslerin seçildiği görölmektedir. Bunları şu şekilde sırayabiliriz.

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Akıllı, ahmak	XIX, XX
- Allâh katında yerini bilmek, Ona kavuşmayı arzulamak, onu çok zikretmek, onun rızasını istemek,	VIII,XXXI,XXXI I LVI, LXXII,
- Allahın sevgili kulları,	LXXIX,
- Başkasının ayıbını örtüp kendi ayıbıyla uğraşmanın fazîleti,	V,L,LXV,
- Çok gülmenin kalbe zararları,	XXXVIII,
- Davetsiz olarak bir yemeğe iştirak etmenin hırsızlığa benzemesi,	LXIII,

<u>Konu</u>	<u>Hadis numarası</u>
- Dünyanın faniliği, ona bağlanmanın sakıncaları, Allah katında değersizliği,	XXII,XXIX, LVII, LXXXV, LXXXVII, LXXXVIII,
- Emanete riayetın önemi,	XLV,LXIX,XCII,
- Fakir, aç ve dilenciye yardımın fazileti,	XIV,XVI,LXX,
- Gam ve kederin zararları,	XL,
- Güzel söz söylemek,	XII,LXVII,
- Hediyeyeleşmenin önemi,	X,XI,
- İçki içip tevbe etmeyenın hükmü,	VII,
- İhtiyacı olmadan istemenin fakirliğe sebebiyet vermesi,	XLVII,
- İki kişi arasını islâhın sevabı,	LI,
- İlim ile az amelin çoğalacağı,	LXXVIII,
- İmânın faydaları,	LIV,XCI,
- İpekli giymenin nehyi,	VI,
- İstişarenin önemi,	XCV,
- Kanaat etme ve nefis zenginliğine önem vermenin fazileti,	XXVI,XXXVII,
- Kazanın nezr (adak) ile değil, duâ ile def olacağı,	LVII,LV,
- Kelime-i şehadeti son nefeste söyleyebilmenin önemi,	LXXX,
- Kibr,	XXV, LII,
- Koğuculuğun günah oluşu,	LXII,
- Lûfliğin hükmü,	XXVI,
- Mü'minin hastalığının günahlarına kefarete oluşu,	LXXXII,
- Mü'minin vasıfları (Güvenilir ve kanaatkar olmak, kendisi için istediğini başkası için de istemek, kardeşinin ihtiyacını gidermek, ona giyabında yardım etmek...)	II, IV, XIII, XXIII, XLIII,LXVI, LXXV,
- Niyyetin önemi,	I,
- Ölümün vâiz ve hediye oluşu,	XVIII, XXX,
- Pişmanlık,	LXXXI,
- Salihlerle oturmanın faydası, kötülerle oturmanın sakıncaları,	XXXIV, XXXV,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Sultana sövülmemesi,	XLIX,
- Şükürün önemi (nimete, aza ve insanlara),	LIX,LX, LXI,
- Teennî (ilerisini düşünerek acelesiz davranma)nın her işde hayırlı oluşu,	XCVI,
- Tefekkürün önemi,	LVIII,
- Zenginliğin mal çokluğu ile değil, nefis zenginliği ile oluşu,	XXXVII,
- Zühd hakkındadır.	XXI,

Halveti Muhyî mukaddime bölümünde belirttiği üzere bu eserinde sade bir uslûb kullanmıştır. Sanat oyunlar yoktur. Esasen halka hitab eden manzum yüz hadîslerin bünyesi buna uygun değildir. Tercümelerde hadîslerin mânaları tam olarak aksettirilmeye çalışılmış ve şerh mahiyetindeki açıklayıcı kelimelerin de asıl manayı takviye edici olmalarına dikkat edilmiştir. Hadîs tercümelerine her mısradaki tesadüf etmek mümkündür. Bazen de birden fazla mısradaki görülür. Tercümelerde konuyla ilgili âyet, hadîs ve atasözlerine fazla yer verilmemiş, bir yerde âyet (XCVI/3), bir yerde hadîs (XLVI/2) bir yerde de atasözü (LXV/3-4) den faydalanılmıştır.

Her hadîsin başında “Kâlen-Nebiyü Şalla’llahu ‘aleyhi ve sellem” ibâresi vardır. Hadîslerin kaynakları ayrı ayrı belirtilmemiş umûmî olarak *Mesâbîh*, *Buhârî* ve *Müslim*’den alındıkları ve sahîh oldukları kaydedilmiştir. Bu husus kanaatimizce eserin nasihat amacıyla telif edilmesinden kaynaklanmaktadır. Zîrâ bu tür eserlerde teferruat mühim değildir. Önemli olan îmânı güçlendirecek, amelleri hayra yöneltecek haberleri vermektir. Nitekim Halvetî Muhyî de eserini nasihat amacıyla kaleme aldığını ifâde ediyor:

Bu yiter cümleye naşîhat ü pend
Olduñ ise bu remze ger dâñâ

Çoma kalbünde fikr-i ağıyârı
Zâkir ol her nefesde var cânâ

Burada âhir oldı cümle kelâm
Pendümi güş eyle ahyânâ

(M. 239-241)

Halvetî Muhyî'nin ifadeleri samîmîdir. Hadîs tercümelerinde daha çok hitabî uslûb kullanmıştır. Sık sık "kulak ver, gûşun bana tut, işit, dinle, bil, koma, kıl..." gibi sözlerle okuyuculara hitab eder. Eserde "muhakkak, gûyiya..." gibi bazı kelimeler çokça kullanılmasına rağmen, söz tekrarı fazla görülmez.

Müellifin mahlası eserin üç yerinde geçmektedir:

Şöyle cehd itdi *Halvetî Muhyî*

Bil ki kırk yarmış ola bir müyi

(M. 20)

Halvetî Muhyî 'nün sözün gûş it

Nev-cüvân olasin tamâm her-dem

Büd u nâ-büda olma hiç gam-gîn

Çam u guşş'a çün oldı nişf-ı herem

(M. XL)

İrişüp 'ömrün âhîrine kişi

Dir ise "Lâ ilâhe illallah"

Cennet'e dâhîl ola didi Resûl

Halvetî Muhyî komağıl her-gâh

(M.LXXX)

Yukarıda da görüldüğü gibi müellifin mahlası ilk defa mukaddime bölümünde sonra 40 ve 80'inci hadîslerin tercümelerinde geçmektedir. Mahlasın (veya ismin) mukaddimedede belirtilmesi Klâsik edebiyatımızda bir gelenektir. Müellifin ismini mutad olarak kullandığı bir başka yer ise, eserin son beyitleridir. Bunlardan hareket ederek Halvetî Muhyî'nin bu rishaleyi daha önce ayrı ayrı yazdığı kırk hadîslere yirmi hadîs daha ilave ederek 100 hadîs tercümesi haline getirdiği düşünülebilir.

Eserin dili gâyet sadedir. Terkipler yoktur. Bugün için mânası bilinmeyen bazı kelimeler varsa da, bunların sayısı çok azdır. Ayrıca bu kelimeler eserin kaleme alındığı devir itibarıyla değerlendirilirse anlaşılmayan kelimeler kullanılmadığı söylenebilir.

Halvetî Muhyî'nin kâfiye lûgati çok zengindir. Umûmiyetle mukayyed kâfiye yapar. Er isen [erkek isen]- eriseñ [erimek], bil [bel]- bil [bilmek'den emir], Meşâbih [eser imsi]- meşâbih [kandiller] vs. gibi cinaslı kafiyelere de çok yer vermiştir. Eski kâfiye anlayışına göre makbul sayılan Arapça kelimelerin Arapça, Farsça kelimelerin Farsça, Türkçe kelimelerin de

Türkçe kelimelerle kâfiyelendirilmesine dikkat edilmiştir. Daha çok Arapça kelimelerin kafiyesi vardır.

**5) Muḥammed Vişâli Kütahyevî
(Ö.1057/1647)¹⁰⁸, Gül-i Şad-berg-i Vâlide-i
Pâdişâh-ı Cihân:**

Erzurum Atatürk Üniv. Ktp., A.S. Levend Kitapları,
nr. 406, yk. 1^b-19^b¹⁰⁹.

Telif tarihi : (1595-1598?)

Müstensihi : -?-

İstinsah tarihi : -?-

19 yk.; Yz. Talik siyah mürekkebe hadîs metinleri yer yer harekeli. Yz. eb. 16.8 X 8 cm. Hadîs metinleri tek, tercümele çift sütun. Her s. de 13 (12) st. var. Kenarları yaldızlı ve mavi mürekkeble çerçevesi. Kt. aharlı, saman sarısı, C.Karton cild. Sırtı meşin.

Vişâli, incelemesi yapılan bu eserinin ismini “Gül-i Sad-berg-i Vâlide-i Pâdişâh-ı Cihân” koymuş, Osmanlı Padişahlarından III. Mehmed (1595-1603)’ın Vâlidesi Safiye Sultan’a ithâf etmiştir:

..ve nâm-ı Nâmisin Gül-i Şad-berg-i Vâlide-i Pâdişâh-ı cihân
diyü nâm-ı güzünlerine muzâf kılub...”

(yk. 5^b-6^a)

¹⁰⁸Asıl adı Muhammed’dir. Kaynarlarda; Niğde’de doğduğu için Niğdeli, Kütahya’da uzun üsre görevli ve emekli olarak yaşadığı için Kütahyalı olarak tanıtılır. Doğum tarihi belli değildir. Bursa’da, Müftü Ahmed Paşa Medresesi (Kırk akça payeli)’nde, Kütahya Germiyanoğlu Medresesi (Hâric elli payeli)’nde müderrislik ve çeşitli yerlerde kadılık görevlerinde bulunduğu bilinmektedir. Vişâli, Kütahya’da 1057/1647 tarihinde ölmüştür. Bilinen eserleri: *Gül-i Sad-berg*, *Kasîde-i Bür’e Şerhi*, *Mevlid*, *Vesîletü’l-İrfân* (Kıyâfetname)’dir. (Kaynaklar: Vişâli, *Kıyâfetnâme*, A.Ü.Ktp, A.Sırrı Levend Bl., nr. 269; *Gül-i Sad-berg*, a.g. ktp. ve bölüm nr. 406, yk. 1^b-19^b; *Tarih-i Silsile-i Ulemâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., nr. 2142, yk. 96^b; Şeyhî Mehmed Ef., *Vekâyiü’l-Fuzalâ* (Şakâik Zeyli), Bayezid Ktp., nr. 2361, yk. 89^b; B. Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C. II, s. 49; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, s. 213.)

¹⁰⁹Diğer bir nüshanın varlığını Karahan’ın *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, isimli eserinin 181’inci sayfa, 5’inci dipnotundan öğreniyoruz. Burada: “Prof. Hikmet Ertaylan’da görülen Râif Yelkenci yazması...” ifâdesi var. Yaptığımız araştırma neticesinde bu nüshayı bulamadık.

Aynı ismi mukaddime bölümünün iki yerinde kullanan şâir, eserine başka isimler de vermiştir. *Gül- Sad-berg, Terceme-i Şerif, Mecmû'a-i Latif* müellifin bizzat kullandığı diğer isimlerdir.

İçinde üç kıt'a, iki beyit ve iki müstezad ihtiva eden mukaddime bölümü mensur, hadîs tercümelerini ihtiva eden kısım ise kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır. Kıt'aların tamamı ve beyitlerden biri aruzun hafîf bahrinden

Fe 'i lâ tün / me fâ 'i lün / fe 'i lün
(Fâ 'i lâ tün) (Fâ' lün)

kalıbı ile, beyitlerden diğeri ise müzâri bahrinden

Mef 'ü lü / fâ 'i lâ tü / me fâ 'i lü / fâ 'i lün

kalıbı ile müstezadlar hezec bahrinden

Mef 'ü lü / me fâ'î lü / me fâ 'i lü / fe'ü lün
Mef 'ü lü/ fe 'ü lün

kalıbı ile yazılmıştır. Mensur kısmın içindeki manzumelerle birlikte toplam 210 beyit vardır.

Gül-i Sad-berg 'in mukaddime bölümü Allâh'a hamd ü senâ, Hz. Peygamber'e salât ü selâm ile başlar. Sonra pâdişâhın Allâh katında derecesi anlatılır: Allâh yeryüzünde bazılarının derecesini bazılarından daha yüksek kılmıştır. Pâdişâh da derecesi yüksek olanlardandır. O, yeryüzünde Allâh'ın gölgesidir. Hz. Peygamber'in şeriatının koruyucusu ve onun nurunun aktarıcısıdır. Bu sebeble beş vakit namazda Hz. Peygamber'e salat ve tahiyat ulaştırıldıktan sonra Padişah'a da duâ etmek her müslüman kadın ve erkeğe yerine getirmesi gerekli bir borçtur. Aynı şekilde pâdişâhın annesi ve çocuklarına da duâ etmek gereklidir.

Bunlardan sonra Visâlî kendi durumunu anlatmaya başlar. Yoksul halini soğuk rüzgar karşısında yapraksız ve meyvesiz titreyen söğüt ağacına benzetir. Vaziyetini anlatan bir de beyit kaydeder:

Divârı gam esâsı belâ arş ü ferşi âb
Mihnet-serâ-yı dünyi 'aceb hâne-harab
(yk. 3b)

(Duvarı ğam, temeli belâ, altı ve üstü su kaplı olan bu mihnet serayına benzeyen bina nasıl harab olmasın)

Böyle bir vaziyette iken gönül mülkünü teslim ve rıza kaplar ve ezelde bahsedilen rızkın gelmesini gözlemeye koyulur. Nihayet Sultan bir tezkire ile Visâlî'yi 40 akça pâyeli Müftü Ahmed Paşa Medresesi'nden alarak pâye-i mevleviyetin ilk makamlarından olan Hâric Elli Medresesi'ne tayin eder. Tezkire-i Şerîf, nimetleri ve ihsanları geniş olan sultanın "Hayra delalet eden onu işlemiş gibidir", "Kim ki müslümanın bir ihtiyacını giderirse Allah da onun 70 ihtiyacını giderir" hadîslerinden haberdar ve bunlarla amel etme arzusu doğrultusunda ferman buyurmalarıyla ortaya çıkmıştır. Tezkire sayesinde, nice yıllar yapraksız ve meyvesiz titreyen murad dalı meyve vermeye başlar, bir türlü açamayan gönül goncası açılıp yüz yapraklı gül haline gelir.

Visâlî, nice günler kavuştuğu bu nimete nasıl şükredeceğini araştırır. Sonunda Hz. Peygamber'in bilgi ve ahlâk güzelliği olan hadîslerinden yüz adet inci gibi sözler seçip tercüme ipine dizmeye karar verir.

Şâir, mazhar olduğu nimet-i nâdireye şükür maksadıyla bu eseri kaleme aldığını, ona yüce bir unvan vermek amacıyla ismini "Gül-i Sad-berg-i Vâlîde-i Pâdişâh-ı Cihân" koyduğunu ve nâm-ı güzinlerine ithaf ettiğini kaydeder. Bu vesileyle âlem gül bahçesinde bir gül-i sûri (incelemesi yapılan bu eser) açmış ki o gülün kokusu halkın burnunda kıyâmete kadar kalacaktır.

Şâir, eserinin yazılmasına sebep olan Pâdişah'a tekrar duâ eder. Sonra bu eserini okuyan ve dinleyenlere Hakk'ın nimetine şükretmelerini öğütler. Şükredenin mertebesinin yükseleceğini bildirir.

Mukaddime bölümü eseri okuyan ve dinleyen peygamberin şefaatine nâil olacağı, vesile olan sultanın isminin devamlı anılacağı belirtilerek son bulur.

Gül- Sad-berg'de tevhid, nat, münacât gibi müretteb bir eserde bulunması gereken bölümler yoktur. Sebeb-i telif bölümünden sonra hadîs tercümeleri gelir. Bu bölümde her hadîs birer kıt'a ile tercüme edilmiştir. Hadîsler muhtelif konulardan seçilmiştir. Umûmî olarak; îmân, ahlâk, yardımlaşma, dünyaya bağlanmama... vb. konularda hadîsler tercih edilmiştir. Hadîsleri konularına göre şu şekilde tasnîf edebiliriz:

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Abdestin ve abdest üstüne abdest olmanın fazileti,	IX, XCVII,
- Adaletli olmanın fazileti,	LXII,
- Allâh'ın cesurları sevmesi, sevdiği kul ve kavme muamelesi,	X, XII,LXXVII,
- Allâh'ı zikretmenin, onun nimetleri üzerinde düşünmenin fazilet, zatı üzerinde fazla düşünmesin keraheti,	XIII,XXVI, XLIII,
- Câhîlin velî olamayacağı,	LXX,
- Cömert-Cimri,	XXV,LIX, LXXXVI,
- Cennet'in anaların ayakları altında oluşu,	LXIV,
- Duânın kazayı def etmesi, gizli ve gıyâben yapılmasının makbûliyeti,	LXVIII,LXXXIV, LXXXIX,
- Duâsı makbûl olan kişiler (âdil imâm, garib, mazlum, oruçlu),	L,LXXXVII,
- Dünyanın izzeti,	XXIX,
- Dünya sevgisinin kötülüğü,	V,XXXVI, XXXVII, LI, LIII, LV,
- Gençliğin delilikten bir şube olması,	XLVIII,
- Gösterişin uğursuzluğu,	LXXXII,
- Hayrın güzel yüzlülerden talep edilmesi,	XXXVIII,
- Helal kazanmanın fazileti,	LXIII,
- Hz. Peygamber'i bütün insanlardan çok sevmenin luzumu,	LXXII,
- İlm, âlim, âlimin âbide üstünğü,	XIV,XXX,XXX V, LVIII,LXXIV, LXXV, LXXIX,
- İmânın kısımları, kelime-i şهادeti tasdik edenin mükafatı,	XXIII,LVI,
- Kanaatın tükenmeyen hazine oluşu,	XLV,
- Kapı çalmanın adabı,	C,
- Kavmin efendisi,	LXXVIII,
- Kırk hadîs ezberlemenin hikmeti,	XVII,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Kibirliye kibr etmenin sadaka oluşu ve kibrin zararları,	XXI,XLI,
- Komşuya eziyetin kötülüğü, güvenilir komşu,	XVIII,XLVI,
- Kur'ân ve Kur'ân tilavetinin fazileti,	XI,XLV,
- Merhamet etmeye merhamet edilmeyeceği,	LXVII,
- Mezar ehlinde yardım istenmesi,	XIX,
- Misafirin kâfirine de ikram edilmesi,	XLVII,
- Mü'minin vasıfları,	XVIII, XL,LVII,
	LXXXI, XCI,
- Mü'minlerin kardeşliği, mü'minin kanı gibi malının da haram oluşu,	LXXIII, XCVI,
- Müslümanın vasıfları,	XVI, XXII,LX,
- Namaz,	IV,XV,XXXIII,
	LV,XCIX,
- Namazda bile yılan ve akrebin öldürülmesi,	XCIX,
- Nefsin en kuvvetli düşman oluşu,	LXXX,
- Niyet,	I,II,VIII, LXXI,
- Oruç,	LII,XCVII,
- Sabah vaktinin rızkı temin etmesi,	XLII,XCII,
- Sabır,	XXIII,XXXI,
	XLIV,XCIV,
- Sadaka,	III, XXI,
	XXXIX, XLII,
- Şâirlerin kalblerinin Rahman'ın hazinesi oluşu,	LVI,
- Tefekkür,	XLIII, XLVII,
- Temizlik,	IV,XCIII,
- Vaad,	XX,
- Yahûdîlerden sakınılması,	XC,
- Ziyaretin süresi, ziyaretiçinin bereketi,	VII,XLVIII,
	LXXXVIII,
- Zulmün kıyâmet gününde zulmet olacağı hakkındadır.	XCII.

Hadîs tercümeleri başarılıdır. Tercümede âyet, hadîs ve ata sözlerinden fazla yararlanılmamıştır. Tezat sanatı çok kullanılmıştır. Hadîs

tecümleri umûmiyetle bir ve ikinci mısradada veya üç ve dördüncü mısradada bazen de dört mısradada birden yapılmıştır. Diğer mısralarda açıklayıcı mahiyette bilgiler verilmiştir.

Visâli bu eserinde iki ayrı uslûb kullanmıştır: Biri, mukaddime bölümünde kullandığı uslûbdur ki, sanattır. Bu bölümde söz uzatılmış, âyet ve hadîs metinlerinin yanında Arapça, bilhassa Farsça isim ve sıfat tamlamalarına fazlaca yer verilmiştir. bunlar yerinde ve başarılı olarak kullanılmasına rağmen bölümün anlaşılmasını güçleştirmiştir. Diğeri, hadîs tercümleri bölümünde kullandığı basit ve sade bir uslûbtur. Eserin esas bölümünü oluşturan bu kısımda yabancı terkipler çok azdır. İfadeler samimîdir. Çok sayıda kolayca söylenmiş hissini veren kuvvetli beyitler meydana getirilmiştir. Hadîs tercümlerinde hitabî uslûbu benimseyen Visâli, sık sık okuyucuya nasihat etmeye ihmal etmemiştir. Mukaddime bölümündeki ağır dilden sonra, hadîs tercümlerinde basit bir dil kullanılması şâirin dili kullanılmaktaki kabiliyetini, ve insanların seviyesine göre hitap etme husûsundaki dikkatini göstermektedir.

Visâli, umûmiyetle tam kâfiyeyi tercih etmiştir. Nâdiren yarım ve mukayyed kafiye, yer yer redifler de kullanır. Bilhassa Arapça kelimeler arasında kâfiye yapmıştır. Kâfiye kusurları görülmez. Bir kaç tane vasl ve imâle dışında aruz kusuru da yoktur.

Şâir kendini mukaddime bölümünde “Muhammed Visâli-yi Kütahyevî”¹¹⁰ olarak tanıtmaktadır. Bunlardan Muhammed adı, Visâli mahlası, Kütahyevî ise nisbesidir. Kaynaklarda aslen Niğdeli olması sebebiyle Niğdevî sonradan Kütahya’ya yerleşip ölünceye kadar da orada ikamet etmesi sebebiyle Kütahyevî olarak tanıtılır. *Gül-i Sad-berg’* inde Kütahyevî nisbesini kullanmış olması eserini Kütahya’ya yerleştikten sonra yazmış olduğunu gösterir. *Gül-i Sad-berg’* den Visâli’nin müderrislik ve kadılık yaptığı tesbit edilebilmektedir.

Visâli’nin hâric elli pâyeli medreseye terfi ettirilmesine teşekkür amacıyla kaleme aldığı *Gül-i Sad-berg’* in telif tarihi belli değildir. Ancak mukaddime bölümündeki bilgilere göre Sultan III. Mehmed (1595-1603) zamanında yazıldığı ve Vâlîde Sultan (Safiye Sultan)’a ithaf edildiği açıktır. Buna göre eserin III. Mehmed’in saltanat dönemi olan 1595-1603 yılları arasında yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Visâli’nin hâric pâyesi ile bilinen ilk görevi 1007/1598-1599 tarihin dedir. *Tarih-i Silsile-i Ulema*⁽¹¹¹⁾ adlı esere

¹¹⁰yk. 3^a.

¹¹¹Süleymaniye Ktp., Esad Ef. Bl., nr. 2142, yk. 96^b.

göre Visâî bu tarihte Kütahya Germiyenoğlu Medresesi'nde görev almıştır. Bu itibarla *Gül-i Sad-berg* ' in 1595-1599 yılları arasında telif edildiği söylenebilir.

Visâî'nin bu eseri; mukaddime kısmının mensur olması, birden fazla veznin kullanılması, hadîslerin sade bir dille nazmen tercüme edilmesi gibi husûsiyetleri sebebiyle diğer manzum yüz hadîslerinden farklılık arzeder. Bihassa sâde dili ve samîmî ifâdeleriyle türünün güzel örneklerinden biridir.

6) İsmâîl Belîğ (es-Seyyid İsmâîl İbn Seyyid İbrâhim Belîğ)¹¹², *Gül-i Sad-berg* :

İstanbul Üniv. Ktp., TY. nr. 2206/2,yk. 17^b-24^a¹¹³.

Te'lif tarihi : 1136/1723.

Müstensibi : -?-

İstinsah tarihi : -?-

8 yk.; Yz. Nestalik, siyah mürekkep, hadîs metinleri ve alem isimleri surhla Yz. eb. 156 X 6.7cm. Takibe var. Her s.da 21 st. var. Cetvel yok. Kt. aharlı, nahudî renkli, BON-3 su damgalı. C. Kahverengi deri, şemseli, zencirekli, salbekli, şirazesiz, miklapsız.

Eserin ismi, nât bölümünün başlığında, sebab-i telif bölümünün hem başlığı hem de içinde olmak üzere toplam üç yerde geçmektedir.

Ola şad dâne ehadîş-i şerif

Gül-i Sad-berg aña nâm-ı laîf

(B.31-32)

¹¹²İsmâîl Belîğ 1079/1668'de Bursa'da doğdu. Baba adı es-Seyyid İbrahim, dedesininki es-Seyyid Mehmed Şâhin, künyesi ise Şâhin Emirzâde'dir. İyi bir tahsil gördüğünü Arapça ve Farsça'ya vâkıf olduğunu kaynaklar haber vermektedir. Tokat Mahkeme Nâibliği, imamlık , Evkâf-ı Harameyn Mahkemesi' nde kâtiblik ve imâret şeyhliği gibi görevlerde bulunmuştur. *Güldeste-i Belîğ* ve *Nahbetü'l-Âsar* adlı tanınmış eserleri ile beraber toplam sekiz eseri vardır. Ömrünün çoğu Bursa'da geçen Belîğ, 22 Ramazan 1142/10 Nisan 1729 tarihinde vefat etmiştir. (Bu bilgiler, Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Bursalı İsmail Belîğ*, s.37-84'den özetlenmiştir.)

¹¹³Tesbit edilen diğer nüsha: İskilip Halk Ktp., nr. 1217/5, yk. 71^b-84^b. Bu nüsha noksan olduğu için çalışmalarda Üniversite nüshası esas alındı.

Gül-i Sad-berg, aruzun remel bahrinden “Fe ‘i lâ tün / fe ‘i lâ tün / fe ‘i lün” kalıbı ve mesnevî nazım şekliyle yazılmış olup hadîs tercümeleriyle birlikte toplam 183 beyit ihtivâ etmektedir. İlk 12 beyit tevhid karakterindedir. Bunu, aynı başlık altında toplanmış bulunan 18 beyitlik nât ve 19 beyitlik sebab-i te’lif bölümü tâkip eder. Sultan Ahmed Han b. Sultân Mehmed Han ve Sadrazam Dâmad İbrâhim Paşa hakkında yazılan medhiye bölümü 25 beyittir. Sonra hadîs tercüme bölümü gelir. Her hadîs birer beyitle tercüme edilmiştir. Daha sonra 9 beyitlik hâtîme bölümü ve en sonda da ferağ kaydı bulunmaktadır.

İsmâil Belîğ’in müretteb sayabileceğimiz bu eseri besmele ile başlar. İlk 12 beyitte Allâh’ın bazı sıfatlarından bahsedilir. Allâh’ın, kuvvetiyle insanı topraktan halk eylediği, onun fitratını îmân elbisesini giymeye lâyük yarattığı ve merhametiyle Mahbûb ’una ümmet eylediği ifâde edilir. Sonra 18 beyitlik nât bölümü vardır. Şâir burda kâinâtın Hz. Peygamber’in yüzü suyu hürmetine yaratıldığını belirterek “ لولا ك ” hadîs-i kudsîsine işâret eder. Bütün varlıkların onun Ravza-i enverine yöneldiği ifâde edilir.

Dağı gerdişde degülken eflâk
Şâmına geldi Livâ-yı “Levlâk”

Olsa dil-teşne nola ‘âlemiyân
Yüzi şuyına anuñ oldu cihân

Ravza-i enverine şâm ü seher
Büse-ğâhında gelür şems ü kâmer

(B. 17-19)

Nâtden sonra sebab-i telif bölümü gelir. Bu bölümün başında “

” مَنْ حَفِظَ أَمْرِي أَرْحَمِينَ حَدِيثًا ... ”

hadîsinin arapça metni vardır. Şâir bu hadîsdeki müjdeyi duyunca gevşekliği terk edip yüz hadîs derlediğini ve ona “*Gül-i Sad-berg* ” ismini verdiğini kaydeder. Sonra eserde mevcut olan hadîslerin sahîh olduğu ve her hadîsin birer beyitle açıklandığını belirtir. Kolay ezberlenmesi amacıyla tercümede tafsilata girilmediğini ve sözü uzatmanın luzumsuz olduğunu ifâde eder. Konuya vâkıf olanların kendi noksanlarını afv etmesini de isteyen Şâir, tevazûu da elden bırakmaz. Bölümün son dokuz-on beyitinde şâir Hz. Peygamber’in kendisini ve bütün ümmetini bağışlamasını ve bu eserini

maḥşerde lutfuyla kabul etmesini diler. Son beyitte ise eserden faydalanan temiz yaradılışlı insanların duâ etmesi temennisinde bulunur.

Eserin tertibi hakkında müellifin görüşlerini ihtiva ettiği için sebeb-i te'lif bölümünün tamamı aşağıda verilmiştir.

روى عن انس رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
من حفظ آمتى اربعين حديثاً بعثه الله يوم (القيمة) فقيهاً عالماً
وكتب يوم القيمة شاهداً وشفيحاً

Bu ḥadîş üzre idüp t arḥ-ı füt ū r
Ḥâṭıra itmiş idi böyle ḥuṭ ū r

Ola şad dâne eḥâdîş-i şerîf
Gül-i Şad-berg aña nâm-ı laṭ î f

Her ḥadîşüñ [ki] ola naḳli şaḥîḥ
Çıka bir beyt ile mażmûnı şarîḥ

Olmaya zıkr-i şerîfi tafşil
Ḥıfzı tâ kim ola anuñ teshîl

Bu tetebbu 'le dil-i ḥâḥişger
Eyledi nice eḥâdîşe nazâr

Sübḥa-i dŭr gibi şad dâne laṭ î f
Elüme girdi eḥâdîş-i şerîf

Bir hoş-âyende edâ ile temâm
İḥtiyâr eylemedüm t ū l-ı kelâm

Nükte-i müşkili ehl-i 'irfan
Bir işâretle ider ḥall heman

'Ayb ıt nâb ile olmaz ma'yüb
İhtîşâr oldı sühânde ma' lüb

Rüz ü şeb vird-i zebâne dâ'im
Her hadîşüñ ki me'âli lâzım

'Afv ide vâkıf olan noqsânım
Sen kerem eyle baña sulţâ num

Ne kadar itdüm ise sehv ü haţ â
'Aybuma bakma eyâ kân-ı 'aţ â

Çeşm-i şefkatle idüp her nigeñi
Sâgar-ı hâhişim itmeye teñi

Ümmetinden bir alây bendeleriz
Rü-siyeh mücrim-i şermendeleriz

Bakma noqsânımıza şâd eyle
Rüz-ı ferdâ bizi azâd eyle

Dem-i âhirde olup bize mu'in
Eyle imâñı haţ â dan sen emîn

Luţ f ü ihsânına şâyân eyle
Cümlemiz lâyıķ-ı gufrân eyle

Bu varak-pâremi maşşerde Resül
Var ümidüm ide luţ fiyle kabül

Menfe'at-yâb olan pâk nihâd
Bir du'â ile Belig'i ide şâd

(B. 31-49)

Sebeb-i te'lif bölümünden sonra devrin Pâdişâh'ı ve onun damadı¹¹⁴ hakkında medhiye vardır. Bu bölümde Şâir önce Pâdişâha duâ, düşmanlarına

¹¹⁴Devrin Padişâhı, IV. Mehmed (1648-1687)'in oğlu III. Ahmed (1703-1730)'dir. Damadı ise 1718'de sadarete geçen Damad İbrahim Paşa'dır.

bedduâ eder. Onun adâleti sâyesinde halkın rahat, gönül elhî olanların zevk ve eğlencede olduğunu ifâde eder. Sonra, devrin vezirinin çeşitli özelliklerini anlatır. Onun herşeyden önce Pâdişâh'ın hem veziri hem de damadı olması Hakk'ın bir adâletidir. O; ehl-i dile lutf eden, câize veren, gönlü kırıkların gönlünü hoşnûd eden, Vezir-i Âzam'dır.

Dergeh-i Hakk'a olup dest-güşâ
Şâh-ı devrâna dahı eyle du'â

Hakk anuñ devletüñ efvün itsün
Dil-i a'dalarını hün itsün

Dâd ile dehri o zıll-ı Yezdân
Ser-te-ser itmededür âbâdân

(B. 52-54)

Luṭf idüp ehl-i dile ol dâver
Dil-i virâneni âbâd eyler

Bermekî gibi olup zât-ı kerîm
Nâm-ı pâkidür anuñ İbrâhîm

Gelmedi böyle hidiv-i efham
Merhmet kânî Vezir-i a'zam

Ne vezîr Âşaf-ı şâh-ı devrân
Câ'ize-dâde-i ehl-i 'irfân

(B. 59-62)

Şâir, Damad İbrahim Paşa'yı övdükten sonra esas söylemek istediği konuya geçer. Uzun süredir Resûlun kabirini ziyaret etmek arzusunda olduğunu ancak bir türlü imkan bulamadığını anlatır. Daha sonra Nâbî'nin *Tuhfe-i Nâbî*¹¹⁵ sebebiyle hacca gittiğini ve hiç sıkıntı çekmediğini

¹¹⁵Nâbî (Ö.1124/1712)'nin *Tuhfe-i Nâbî* isimli bir eseri mevcut değildir. O, hacca gitmeden önce pâdişâh IV. Mehmed (1648-1687)'e Haremeyn-i Şerîfeyn hakkında tasvirleri ihtiva eden bir kasîde sunmuştur. Bu vesile ile pâdişâh Nâbî'nin hacca giime isteğini olumlu karşılamış ayrıca, Mısır valisi Abdurrahman Paşa'ya hitâben, her türlü yardım ve kolaylığın gösterilmesi husûsumda bir de fermân göndermiştir. Nâbî, Eyüblü Mehmed Ramî (Sadrazam Râmî Mehmed Paşa)'yı ve başkalarında yanına alarak, bu dîni vecibesini 1089/1678 tarihinde yerine getirmiştir. İsmail Belîğ'in "Tuhfe-i Nâbî" ile

hatırlatarak, *Gül-i Sad-berg* isimli bu eseri vesilesiyle İbrahim Paşa'nın lutfunu talep eder.

Dil-i ğam-gîni ne var şād eyle
Yüz sürem Ravza'ya imdād eyle

Çok zamāndur iderüm sa'y-ı sedid
Rüyet-i Kābr-i Resül'i ümmid
(B. 66-67)

Tuħfe-i Nâbi olup hacca sebeb
Çekmedi rāh-ı talebde o te'ab

Gül-i Şad-berg 'üm ile ben de ne var
Nazar-ı luğ fuñla olsam dūçār

İlticā-yı der-i devlet itdüm
Ka'be'ye ya'nî 'azîmet itdüm
..... (B. 70-72)

İltifātunla aña eyle nigāh
Gele āsān Belibā'ya o rāh
(B.74)

Damat İbrâhim Paşa'ya hitaben yazılan bu beyitlerden eserin ona ithaf edildiği düşünülebilir. Ancak ferağ kaydında, *Gül-i Sad-berg* 'in eski Mısır Kadısı Kethüdazâde'ye ithaf edildiği kayıtlıdır. Kethüdâzâde ise Damat İbrâhim Paşa'nın maiyetinde çalışan bilgili bir kişidir.

Kethüdâ bîk gibi bir dānâ-yı
Eylemiş emrine fermân-rāyı
(B. 63)

kasdettiği kanaatımızca Nâbi'nin yukarıda sözü edilen kasidesidir. Nâbi'nin ayrıca *Tuħfetü'l-Haremeyn* isimli bir eseri vardır. Ancak bu eserin onun hacca gitmesine vesile olması mümkün değildir. Çünkü onu, hac yolculuğunu anlatmak maksadıyla döntüşünün beşinci yılında kaleme almıştır. (Bkz.: Abdülkadir Karahan, Nâbi md., *İslâm Ans.*, C. IX, s. 3-7; İskender Pala, *Hayriyye*, s. 14.)

Gül-i Sad-berg 'de mevcut olan hadislerin çoğu din, ahlâk ve ictimâî hayat ile alakalıdır. Ekserisi ulemâ ve şuarâ arasında çok tanınmıştır. Bunlar konularına göre şu şekilde tasnif edilebilir:

<u>Konu</u>	<u>Hadis numarası</u>
- Abdest,	XV,XVI,XXXII,
- Allah'ın güzeli sevmesi,	LXII,
- Allah'ın ismini zikr etmek,	XCVI,XCVII,
	XCVIII,XCIX,C,
- Allah korkusu,	XXXIII,
- Ana-baba ile çocukların ilişkisi,	XLV,XLVI,XLVI
	I
- Besmele çekmenin fazileti,	I,
- Cehennemde yanacak topuklar,	XXXII,
- Câhilin küfre yakınlığı, câhilin sohbeti,	XII,XIII,
- Cemâatin rahmet oluşu,	XX,
- Çok yemenin kalbi öldürmesi,	LXXII,
- Dinin nasihat oluşu,	VII,
- Doğruluk, doğru söz,	LVIII,LIX,
	LXXVIII,
- Duâ,	XXI,XXII,XXIII,
	XXIV,XXV,
	XXVI,
- Dünyanın âhiret ehline haram oluşu,	XXXIX,
- Ekmeğe hurmet,	LXXI,
- Erkeğin yüz güzelliği,	LXI,
- Fakirlerin Allâh'ın gerçek dostu oluşu, fakirleri	LXXVI,XCII,
gözetmek,	
- Gayret-tembellik,	LXXIX,LXXX,
- Gece ibadeti,	LXXXII,
- Göz zinası,	LXV,
- Güzel söylemek,	LXI, XCIII,
- Helal istemek, helal yemek,	LXVIII, LXIX,
- Hükümdarların bağışlaması,	XLIII,
- Hz. Peygamber'in kabri üzere salavat getirmek, onu	XXIX,XXX,
ziyaret etmek,	

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- İlim talebi, âlim ve âlemin âbide üstünlüğü,	VIII,IX,X,XI, XC,
- İmânı yükseltmek, imanın süsü,	XLVIII,XLIX,
- İnsanları yüzlerine karşı medh etmenin kötülüğü,	LX,
- İpekli giymenin hükmü,	LXXVII,
- İstişâre,	XLVIII,
- Kanaat,	LXXI,
- Kişinin sevdiği ile beraber olacağı,	LXIV,
- Kur'ân'ın en fazîletli kısmı, Kur'ân okumanın ve ezberlemenin fazîleti,	II,IV,V,VI, XXVII,
- Mü'minin iki dünyada da diri oluşu,	XLI,
- Namaz,	XVII,XVIII,XIX, XXVII,
- Nefs,	XCIV, XCV,
- Niyet,	LXXXVII,
- Oruç,	XIV,LI,
- Ölümün insanlara vâiz, mü'minlere rahatlık, münafığa hasret oluşu,	XXXIV, XL,
- Rızkın hayırlısı,	LXXIV,
- Sabır,	L, LI,
- Seferin azabdan bir parça oluşu,	XXXVI,
- Seher vaktinin bereketi,	LII,
- Sevginin miras oluşu,	LXIII,
- Sila-i rahim,	XXXVII,
- Soğuşun zararları her hastalığın evi. ilaç,	LXXXIV, LXXXV, LXXXVI,
- Sözdten önce selam vermek,	LV,
- Süt emmenin huyları değiştireceği,	LXVII,
- Susmanın hikmeti,	LVII,
- Şefâat,	XXXI,
- Şehîd,	XLII,
- Tasadduk, yardım,	LXXXIX,XCII, XCIII,
- Tevazu, rıfk,	LIII,LIV,

<u>Konu</u>	<u>Hadîs numarası</u>
- Tevbekar genç,	LXVI,
- Ümmetin azabı,	XXXVIII,
- Zulm hakkındadır.	XLIV

Gül-i Sad-berg 'de daha çok ilim ve edebiyât sahasında tanınmış hadîsler mevcuttur. Bu itibarla, diğer yüz hadîs ve kırk hadîs risâlelerindekiyle benzerlik gösterir. Hadîs metinleri kısadır. Müellifin kısa metinli hadîsleri seçip bunları birer beyitle tercüme etmesinin asıl sebebi eserini ezberlenmek gâyesi ile kaleme almasındandır. Ancak hadîs metinleri ne kadar kısa olursa olsun tercüme için iki mısra'a sığdırmak kolay değildir. Belîğ bu zor işi başarmış olmakla takdir edilmeye lâyıktır.

Hadîs tercümelerinden sonra hâtîme bölümü gelir. Bu bölümde Şâir, önce bir iki günde yazdığını belirttiği eserini över. Ona göre *Gül-i Sad-berg*, Nebevî bağının yeni açmış taze bir gülüdür. Her tarafı saran renk ve kokusu haşre kadar gitmeyecektir. İşte böyle bir güle şâir bülbül gibi âşıktır. Bölümün 5 (eserin 179)'inci beytinde son defa mahlasını kullanan şâir, telif tarihini de kaydederek eserine son verir.

Ba'de ez elfi mürûr-ı a'vâm
Yüz otuz altıda hatm oldu kelâm
(B. 183)

Nüşhanın sonunda ferğ kaydı vardır¹¹⁶. Bu kısımda Şâir; isim, künye, mahlas ve lâkâbını belirtir. Eserini eski Kahire Kadısı Kethüdâ-zâde'ye ithaf ettiğini kaydeden Belîğ, Kethüdâ-zâde'ye ve onun oğluna duâ ederek bu kısmı bitirir.

Tercümede Arapça ve Farsça terkipler bir hayli fazla olmakla beraber ifâdeler anlaşılmalıdır. Bir beyit içinde hadîs mânasını tam olarak vermenin güçlüğünden olsa gerek, tercümede başka hadîs, âyet ve atasözlerinden lafzen veya manen iktibas yapılmamıştır. Diğer tercümelerde sık sık görülen Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarına da Belîğ'in bu eserinde pek raslanmaz.

Tevhid, na't, sebab-i te'lif ve medhiye bölümlerinde şiir özelliği daha fazla olmakla beraber hadîs tercüme sanat ve şiir yönünden zayıf

¹¹⁶Eser bu kayda göre müellif nüshası gibi gözükmemektedir. Ancak Abdülkadiroğlu, Müellif hattıyla yaptığı karşılaştırmada bu yazının Belîğ'e ait olmadığını kanaatına vardığını belirtmektedir. Bkz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, a.g.e., 264, dipnot. s. 139.

görülmektedir. Hadîs metinleri ve tercümelerinin ezberlenmesini gâye edinen müellif, anlaşılması müşkil fikir ve hayâl oyunlarından sakınmış sözü fazla uzatmamıştır.

Bu nüshada mevcut olan hadîslerin 34 tanesinin kaynağı, aynı hadîslerin 32'sinin de râvisi belirtilmiş, diğer hadîslerin sadece metinleri verilmiştir. Bu durumun müellifden mi yoksa müstensihden mi kaynaklandığı belinmemektedir. 34 hadîsin; 22 tanesi *Câmi' u' s-Sağır*, 8 tanesi *Meşârik*, 3 tanesi *Zübdetü'l-Ahyâr* ve 1 tanesi *Mesâbih*' den seçilmiş gözükmektedir. Diğer hadîsler de muhtemelen adı geçen kaynaklardan seçilmiştir.

Son dönem edebiyât tarihi ve ansiklopedik eserlerin bazılarında Belîğ'in *Gül-i Sad-berg* ine kaynaklık eden bir eserden bahsedilir. Bunlara göre Belîğ, adı geçen eserinde Hanif-zâde Tahir Ahmed Efendi'nin *Âsâr-ı Nev* adlı eserindeki 100 hadîsin her birini birer beyitle tercüme etmiştir¹¹⁷. Diğer taraftan Belîğ ve eserleri hakkında bilgi veren tezkirelerde ise böyle bir kaynaktan söz edilmez¹¹⁸. *Gül-i Sad-berg*' in kaynağı olarak tanıtılan Hanif-zâde'nin *Âsâr-ı Nev* adlı eseri, esasen *Keşfü' z-Zunûn*' a zeyl olarak hazırlanmış olup, 100 hadîsle hiç ilgisi yoktur¹¹⁹. Yapılan araştırmalarda aynı isimde yüz hadîs ihtivâ eden başka bir esere de raslanmadı.

Bu hususda *Gül-i Sad-berg*' de de bir ipucu yoktur. Nitekim müellif:

Bu hadîş üzre idüp tarh-ı fütûr
Hâtıra itmiş idi böyle hutûr
..... (B. 31)

Bu tettebbu'le dil-i hâhişger
Eyledi nice ehadîşe nazâr

¹¹⁷Sözü edilen edebiyat tarihi ve ansiklopedik eserlerden bazıları şunlardır: Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, s. 317; *Türk Dili ve Ansiklopedisi*, C.I, s. 390; Fevziye Abdullah Tansal, Belîğ Md., *İslâm Ansiklopedisi*, C.II, s. 490. Bir fikir vermesi bakımından İslam Ansiklopedisindeki konuyla ilgili bilgileri aynen alıyoruz: "Gül-i Sad-bark. Belîğ bu eserinde, Hanif-zâde Tahir Ahmed Efendi'nin *Âsâr-ı Nev* adlı eserindeki 100 hadîsden her birinin manasını, birer beyit ile izah etmiştir."

¹¹⁸Meselâ bkz.: Sâlim Ef., *Tezkire-i Sâlim*, İstanbul 1315, s. 173; Râmlz, *Tezkiretül'ş-Şu'arâ*, İstanbul Üniv. Ktp., TY., nr. 91, yk. 35.

¹¹⁹Eserin muhtevası hakkında, 1943'de tıpkı basımı gerçekleştirilen *Keşfü' z-Zunûn*' un mukaddimesinde şu bilgiler verilmektedir: "Hanif-zâde'nin *Keşfü' z-Zunûn*' a zeyli vardır. 506 kitap ismine hâvidir. *Âsâr-ı nev* adını taşır Müellif bunu 1172/1758'de bitirmiştir" Aynı mukaddimede *Keşfü' z-zunûn*' un 1835-1858 yılları arasında Leipzig'de sahifenin üst tarafı arapça metin ve alt tarafı latince tercümesiyle 7 cild halinde basıldığı, bu metin ve tercümenin aluncu cildinin sonunda Hanif-zâde'nin *Âsâr-ı Nev*' inin de tab olduğu haber verilmektedir. Bkz.: *Keşfü' z-Zunûn* mukaddimesi, Haz.: Şerafettin Yalçıkaya-Kilisli R.Bilge, C.I, 12 ve 14. sütunlar. Konuyla ilgili bilgi için ayrıca Bkz.: Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, II/299; Fâik Resat, *Eslâf*, Haz.: Şemsettin Kutlu, s. 261.

Subḥa-i dūr gibi şad dāne laṭif
Elüme girdi eḥādîş-i şerif

Bir hoş āyende edā ile temām
İhtiyār eylemedüm tū l-i kelām
..... (B.35-37)

Bu varak pāremi maḥşerde Resül
Dār- ümüdüm ide lutfiyle kabül
(B. 48)

demek sûretiyle eserinin orjinalitesini ortaya koymaktadır¹²⁰.

Beliğ'in kafiye lügati zengindir. Umûmiyetle Arapça ve Farsça kelimelerle yarım ve tam kafiye yapar. Az da olsa Arapça ile Türkçe, Farsça ile Türkçe kelimeleri kafiyelendirdiği görülür. Bazan da redifler görülmektedir.

Türkçe manzum yüz hadîsler içinde Beliğ'in eserinin en önemli özelliği, hadîslerin birer beyitle ve mesnevî nazım şekliyle tercüme edilmiş olmasıdır. Bu konuda Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâməsi* haric diğerleri ikişer beyitle ve kıt'a nazım şekliyle tercüme edilmiştir. Ferâh-nâmede tercümeler mesnevî nazım şekliyle yapılmış, beyit sayısı ise çok fazladır. beyit sayısına bağlı olarak Beliğ'in tercümelerde esas mevzûun dışına çıkmadığı görülmektedir. Muhteva bakımından da abdest, namaz, oruç, Kur'ân tilaveti... gibi muamelata dair konuların diğer eserlere nazaran fazlaca işlendiği dikkati çekmektedir.

Bu nüshada istinsah tarihi ve müstensih ismi yoktur. Üç yerde şâirin mahlası geçmektedir:

Menfe'at-yâb olan pāk-nihād
Bir du'â ile *Beliğ'* ide şad
(B.49)

İltifatuñla aña eyle nigâh
Gele âsân *Beliğ'* âya o rāh
(B.74)

Cāme-i şab' *Beliğ'* olsa ne var
Dil-i şürîde meşel aña hezār
(B.179)

¹²⁰Bu konuda bilgi için bkz.: Abdülkerim Abdülkâdiroğlu, a.g.e., s. 134-135.

Medhiye bölümünde geçen bir beyitten onun yaşlanmak üzere olduğu anlaşılmaktadır¹²¹.

Gelmeden cisme fütür-ı pîri

Pîş-ez-in eyleyelüm tedbiri

(B. 69)

Beliğ'in bu eseri, sade dili, güzel uslûbu ve kısa tercümelere sebebiyle yüz hadîsler içinde önemlidir.

¹²¹Müellif 1079/1668'de doğmuş, bu eserini ise 1136'da telif etmiştir. Bu sırada Şâir 57 yaşındadır.

N E T İ C E

Manzum yüz hadîsler üzerinde yaptığımız bu çalışmaların sonunda ortaya çıkan neticeleri şöyle ifade edebiliriz:

1- Klâsik Türk Edebiyatı'ndaki kırk hadîsler üzerinde daha önce bir doktora çalışması yapılmıştı. Fakat bu konunun devamı ve mütemmimi mahiyetinde olan yüz hadîsler üzerinde -günümüze kadar- tamamını kapsayacak bir çalışma yoktu. Bu araştırma ile manzum yüz hadîslerin umûmî özelliklerini ortaya çıkarmış bulunmaktayız.

2- Bu araştırmadan önce Anadolu sahası Klâsik Türk Edebiyatı'nda kaç adet manzûm yüz hadîs bulunduğu ve ilk eserin hangisi olduğu bilinmiyordu. Çalışmalarımız neticesinde -bugün için- altı müstakil manzûm yüz hadîsin mevcûdiyeti ve ilk eserin *Ferâh-nâme* olduğu tesbit edilmiştir.

3- Darîr'in *Yüz Hadîs ve Yüz Hikâye* adlı eserinin türkçe ilk mensûr yüz hadîs olduğu, ilk manzûm yüz hadîs olan *Ferâh-nâme* ile çok yakın tarihlerde tercüme edildikleri, hadîs ve hikâyelerinin müşterek olduğu yine araştırmalarımız sonucu anlaşılmıştır. Müşterek hadîs ve hikâyeleri ihtivâ eden ve biri mensûr diğeri manzûm olan bu iki eserin, henüz tesbit edemediğimiz bir başka eserden tercüme edilmiş olabilecekleri kanaatine varmış bulunmaktayız.

4- Klâsik Türk Edebiyatı'nda manzûm ve mensûr ilk kırk hadîslerle, ilk yüz hadîslerin birbirlerine çok yakın tarihlerde telif veya tercüme edildikleri ve yüz hadîslerin kırk hadîslerden sonra kaleme alındığı yine bu çalışmalar neticesinde tesbit edilmiş oldu.

5- Manzûm yüz hadîslerin telif veya tercüme edilmelerinde;

- a) Hz. Peygamber'in kırk hadîs ezberlenmesi husûsundaki tavsiyesini ihtivâ eden "men-hafeze erba'ine hadîsen..." hadîsinin önemli rol oynadığı,
- b) Yüz sayısının din, edebiyat, kültür ve içtimâî hayatımızdaki öneminin sayıyı belirlemede etkili olduğu,

c) Ayrıca; bir büyüğe eser takdim etmek, okuyucuların duasını kazanmak, Hz. Peygamber'in şefâatine nâil olmak, faydası kıyamete kadar sürecek bir iş yapmak ve devlet adamlarından maddî menfaatler temin etmek gibi sebeplerin önemli rol oynayabileceği tesbit edilmiştir.

6- Bu eserler telif mahiyettedirler. Tercüme olunanlarda bile telif özellikler fazladır.

7- Manzûm yüz hadîslerin nüshaları tesbit edildiğinde, sayı bakımından Lâtîfî'nin *Sübhatü'l-Uşşâk* adlı eserinin en çok istinsah edilen yüz hadîs olduğu anlaşılmıştır.

8- Tamamının müellifleri bilinmektedir. İkisinin telif tarihleri bilinmekte, diğerlerinin ise yaklaşık olarak tahmin edilmeye çalışılmıştır.

9- Nazım şekli olarak umûmiyetle hadîs metinlerinde kıt'a, diğer bölümlerde ise mesnevî tercih edilmiştir. Eserlerden birinin mukaddimesi mensûrdur. Manzûm yüz hadîslerde -1604 beyitlik Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme*'si hâriç tutulursa- en azı 183, en çoğu 347 beyit ihtivâ etmektedir. Eserlerin beyit sayıları telif tarihlerine göre çoktan aza doğru sıralanmaktadır.

10- Klâsik Türk Edebiyatı'nda manzûm yüz hadîsler arûz vezni ile yazılmıştır. Bir eser hâriç diğerlerinde tek bir kalıp kullanılmıştır. Mesnevîlerde *remel*, kıt'alarda *hafif* en çok tercih edilen bahirdir. Üç eserde *remel*, diğer üç eserde *hafif* bahri görülür. Hafif bahrinden fe 'i lâ tün / me fâ 'i lün / fe 'i lün kalıbıyla yazılan 210 beyitlik bir eserde, bir beyit müzârî, iki beyit hezec bahirlerinden kalıplarla yazılmıştır. Bir eser hâriç diğerlerinde tercih edilen kalıplar kısadır. Halkın alışık olduğu 11'li hece ölçüsüne uygundur.

11- Bu eserlerde umûmî olarak, hitâbî uslûb ve konuşma dilinin hâkim olduğu görülmektedir. Eserlerin esas mevzûu olan hadîs tercümelerinde sâde ve samîmî, diğer bölümlerde bu kısmı nazaran daha ağır bir uslûb hâkimdir. Arapça ve farsça terkiblere sıfat tamlamalarına halkın anlayamayacağı kelimelere ve sanat oyunlarına fazla yer verilmemiştir.

Muhteva bakımından manzûm yüz hadîsler dînî, didaktik ahlâkî eserler arasında zikredilebilir. Aralarında mevzû bakımından farklılıktan çok müstereklik fazladır.

12- Manzûm yüz hadîs tercümelerinde şi'iriyet çok azdır. Edebî özellikler tevhid, nât , sebab-i telif medhiye, hâtîme gibi esas konunun dışındaki bölümlerde artmaktadır.

13- Bu eserlerde hadîs metinleri -Hatiboğlu'nun *Ferâh-nâme*'si hâric- kısadır. Bu keyfiyet, hadîsin aslının kısa olmasından çok, hadîs metninin kısa bir bölümünün tercih edilmesinden kaynaklanmıştır. Yine *Ferâh-nâme* hâriç, hadîslerin râvî ve kaynakları umûmiyetle belirtilmemiştir. Biz bu çalışmamızda bütün hadîslerin kaynaklarını araştırmış, tesbit edebildiklerimizi belirtmiş bulunuyoruz.

14- Bazı kataloglarda biyografik eserlerde, çeşitli edebiyat tarihlerinde, muhtelif ansiklopedilerde ve kütüphane katalog fişlerinde başka şahıslar adına kaydedilmiş olan manzûm yüz hadîslerin hakikî müellifleri ortaya çıkartılmıştır.

15- Kadri, Halvetî Muhyî ve Visâlî gibi şâirlerin manzûm yüz hadîslerinin isimleri, edebiyat tarihleri, biyografik ve bibliyografik eserlerde geçmiyordu. Sözü edilen eserler ilim âlemine kazandırılmıştır.

16- Belîğ'in *Gül-i Sad-berg*'i, Hanif-zâde'nin *Âsâr-ı Nev* adlı eserinin tercümesi olarak biliniyordu. Bu yanlışlık düzeltilmiş, *Âsâr-ı Nev*'in farklı bir mevzûda yazıldığı belirtilmiştir.

17- Lâtîfî'nin eseri üzerinde daha önce yapılan ilmî araştırmalarda tam nüshalarının görülmediği anlaşılmaktadır. Bu eserin iki tam nüshasını bulmuş ve bunlara göre eserin Kânûnî'ye ithaf edilmiş olabileceği ortaya konulmuştur.

Bu konu bütünüyle ilk defa ele alındığı, Türkçe yazma eserler ihtivâ eden kütüphanelerin katalogları henüz düzenli ve sağlıklı olmadığı, aradığımız eserler ortak bir isim taşımadığı ve geniş bir zaman diliminde tarandığı için, tesbit edilen manzûm yüz hadîslere yenilerinin ilâvesi her zaman için mümkündür.

III. BÖLÜM

MUHAMMED HATİBOĞLU'NUN FERÂH-NÂME İSİMLİ MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMESİNİN METNİ

1^b HAZĀ KĪTĀBU FERĀH-NĀME-İ İBNİ HATĪB¹
BİSMİLLĀHİRRAHMĀNİRRAHĪM

1 Bismi'llāhi'r-Rahmāni'r-Rahīm
Kūlli bünyāduñ bināsıdur kadīm

Her binānuñ k'evvelinde besmele
Zikr olunmaya irişmez mısmıla

Zikri imdi tevfiķ-i yoldaş idin
Tevfiķ ehlin özüñe ķoldaş idin

Her ki tevfiķ ehline yoldaş ola
Söz yüzinde fikrine ķoldaş ola

5 Sözi taķķiķ ola ne söyler ise
Ma'niye ķaşd ide ne şoylar ise

Çünki tevfiķ oldı bu yolda işüm
Sözi bünyād eylemek baķşayışüm

Söz ağacından üzeyim bir budak
Kim söz ehli dutmayalar aña dak

Şafha-i sözde çü bir nakş ideyim
Her sözüñ nağzin ana baķş ideyim

¹Ferâh-nâme'nin Macar nüshası M, Afyon nüshası A olarak kısaltılmıştır. Seksen üç beyitlik bu bölüm A'da yok.

- Tâ ki begnesin anı Mâni-i Çin
Remzini fikr eylesün dâyim için
- 10 Gülsitânından sözüñ bir gül üzem
Cevher ile dürri silkine dizem
- Nağmeler öğredeyim bülbüllere
Dâsitân olsun düşe [tâ] dillere
- 2^a Cümle mahlûkât kılsun âferin²
- Naẓm ideyim söz yüzinden bir kelâm
Kim teħassür ide külli ħaş ü ‘âm
- Ĥazret-i Aħmed sözidür didüğüm
Ol ĩtünün şekeridür yidüğüm
- 15 Sihr ü efsün ile kılam bir ħıĥâb
Kim ħavâ bine sevine müsteĥâb
- Sazımı bir perdeden cüş ideyim
Söz ile bülbüli serĥoş ideyim
- Yanaram derd ile çün kim ‘üd-var
Kıluram bin nâle vü efgân ü zâr
- Oda yanmayınca ‘üd olmaz ‘aziz
Büyünü maĥbül ider ehl-i temiz
- Nây yanar nâle-i feryâd ider
Yandığı çün derd-i ĥâlin yâd ider
- 20 Şem‘ oda yaĥar özin şeydâ olur
Yandığınca nür ana peydâ olur

² Beytin birinci mısraı istinsah edilmemiştir. A nüshasında ise bu bölüm mevcut değildir.

'Işık odına çünkü ben pervaneyim
Şan'atım yanmak durur pes yanayım

Ehl-i derdüñ nâlesi süz-nâk olur
İşidenler sözini gam-nâk olur

Derde yoldaş ol ki suz-nâk olasın
Derdimend olur isen pâk olasın

Ehl-i derd olan naşibidür 'ilâc
Derdi olmasa 'ilâc ne ihtiyâc

2^b 25 Bini işbu sözde ta'yib itmeñüz
Kendüyi ögmiş di terğib itmeñüz

Ben degülem ögdüğüm söz ögerem
Söz yüzinden umaram ma'nî görem

Zira kim söz iledür insân 'aziz
Söz ile olur kamu nesne temiz

Her fazilet söz ile olur 'ayân
Gizlü ma'nî söz ile olur beyân

Söz ile birler kişi Allâh'ını
'Arz ider Allâh'ına hem âhını

30 Söz bize ulu 'aâdur bi-gümân
Farq olundı söz ile küfr ü iman

Dünyede 'âdem mükerrem olduğu
Söz iledür külli hürmet bulduğu

Rahmet inmişdür çü söz gökden yire
Lâyık olmaz rahmete her kim yire

Söz yüceldür kamu ulular adın
Söz dirildür külli ölüler adın

Söz iledür dünyede dirlik kamu
Söz iledür âhiret işi 'amu

35 Söylemekdür âdemüñ her zîneti
Cümle hayvân ortasında 'izzeti

Nuṭṭı olmasa niderler âdemi
Ḥamdülillâh bize virdi bu demi

Külli maḥlûḳuñ 'azizisin i yâr
Bir netice kılgıl imdi âşikâr

Kim begensin ehl-i dâniş bu işi
'İzzetüñe lâyıḳ it her cünbişi

Ḥâlk'a şükr eyle imdi ḳo sözi
Kim kamu ḥalkdan 'aziz itdi bizi

40 Şâkir olanlar naşibidür şevâb
Söz budur "va'llâhu a'lem bi's-şavâb"

Fİ-BEYÂN-I TEVḤİD³

Zıkr ider misin ki vardur bir Ğanî
Zıkr iderler külli maḥlûḳât anı

Vaḥş ü ṭayr ü ins ü cinn ü her vücüd
Buldılar hep küllisi andan vücüd

Çarḥ-ı devvâr ü sitâre nüh felek
Her birine yitişür andan dilek

³Bu bölüm A'da yok.

Bu semâda yâ tûran mâh ü kamer
Yire bu nûr kendülerden mi tamar

45 Yâ meşâbih kim bezenmişdür semâ
Kendüden mi buldı bunlar reh-nümâ

Bu döşenmiş ferş kim rû-yı zemîn
Kendüden mi sâkin olmuşdur hemîn

Şekl-i elvân-ı muşavver bu cihan
Kendü m'oldı âşikâra vü nihan

Key nazâr kııl gör nedendür bu tûran
Kııl tefekkür kim durur buni düzen

Kimden oldı bunca bu seyr ü sükûn
Bi-ķarâr sakf-i mu'allâ bu sûtûn

3^b 50 Ķandan irişdi bulara bu naşib
Fikr ider misin buña kimdür Ķalib

Niredendür 'âlemüñ zeyni i yâr
Kimden oldı âdemüñ ħüsn âşikâr

Kimdür iden nev-bahârı bâ-şafâ
Kim kıılır bād-i ħazâni bi-vefâ

Ķandan oldı bu şafâ 'İsâ nefes
Kimden olmuşdur bu ħazrâ dest-i res

Gül-i ra'nâ yâsemîn-i şim-ber
Kim kıılır rüşen buları ħüb-ter

55 'Âlemüñ düzgünin âdem terkibin
Kim düzetmişdür bularuñ tertibin

Leyl-i zülmetden nehârî nür iden
Kim kılupdur bunları iy sîm-ten

Ḥālîḳu'l- Ḥalk-ı Kerîm-i Lemyezel
Ġâfir ü Ġaffâr ü Ḥayy ü Lâyezâl

Râfi' ü Ḳuddûs ü Fettâh ü 'Alîm
Bâ'îş ü Vehhâb ü Tevvâb ü Ḥalîm

Emr anuñ ni'met anuñ fırsat anuñ
Fazl anuñ hikmet anuñ ruḥşat anuñ

60 'İlm anuñ ḥaşlet anuñ 'izzet anuñ
Hükm anuñ 'uzlet anuñ ḳudret anuñ

Ḳatre-i murdâr şudan şüret düzen
Ten yaradur mesken-i sîret düzen

Cân virür imân ü 'aḳl in'âm ider
Fehm ü idrâk-i göñül in'âm ider

4a İns ü cinnüñ Râzıḳ-ı Rezzâḳ'ıdur
Ḥâlḳ ü arz ü semâ Ḥallâḳ'ıdur

Raḥmeti fazli bî-ḥadd ü bî-ḳıyâs
Ni'metiyle dirilür cinn ü ünâs

65 Maḥfi degul ğaybi 'Allâmu'l-Ġuyüb
Setr ider 'afviyle Settâru'l-'Uyüb

Şüyü tatlu bal ü toprakdan şeker
Ḳanı süd eyler dikenden gül biter

Acı incir südine lezzet virür
Ḳara toprakdan yemişler bitürür

Oldurur bülbüle hem dil öğreden
Bes kimüñ hükmedür gelen giden

Küllisi yoğ idi ol var eyledi
Kimisin yâr kimin ağıyar eyledi

70 Od ü şu toprağı yili cem' ider
Cân vırür birler anı tekrar ider

Hikmetüñ hükminde fermândur bular
Fazluña dutar ümid iy Kirdigâr

Fazl ü rahmet ber-kemâl-i Zü'lcelâl
Hâzret-i 'İzzet Kâdim ü Lâyezâl

Ferd ü Yezdân ü Muğış ü Müstecib
'İzz ü Sübhân yâ Refi' ü yâ Mücib

Bu ne milkdür 'izz ü temkin ü liķâ
Bu ne hâzretdür müdâm fazl ü baķâ

75 Bu ne 'izzetdür Muķim ü Lâzelil
Bu ne ķudreddür tolu hüküm ü delil

4b Bu ne fırsatdur 'azilden munķatı'
Bu ne ruķşatdur şafâdan müctemi'

Milkinüñdür bî-nihâyet 'iddeti
'İzzetinüñ lâ-mekândur müddeti

Ķudretinüñ haddi vü pâyânı yoķ
Hikmetinüñ 'ilminüñ a'yânı yoķ

Aķl irişmez fikr idüp 'aķıllaruñ
Zihni kül'ünddür ķamu gâfillerüñ

80 Ni'meti perverde eyler canları
Raḥmeti toylar kamu insanları

Yir ü gök hem yirde gökde ne ki var
Küllü anuñ varlığın kıılır şumâr

Cümle-i ervâḥ-ı eşbâḥ ictimâ'
Küllisi anı kııurlar istimâ'

Yalvarup el açup eydürler hemân
Raḥmet eyle raḥm kııl yâ Müste'ân

**DERNA'T-I SEYYİDİ'L-MÜRSELİN ve HÂTEMİ'N-
NEBİYYİN MUḤAMMED RESÛLU'LLÂH 'ALEYHİ VE
SELLEM⁴**

Ḥaḳ Te'âlâ ḥâzretinden şubḥ ü şâm
Muştafâ'nuñ rûḥına yüz biñ selâm

85 K'ol durur âḥir zamân peygamberi
Cümlenüñ hep enbiyânuñ serveri⁵

Rehber-i ehl-i tarîkat tâcıdur
Yir ü gök ehli anuñ muḥtâcıdur

Şâḥıbu'ş-şer'-i güzîn-i enbiyâ
Menba'u'l-fazl-ı refîḳ-ı aşfiyâ

5a Kâmilü'l-'aḳlı'ş-şafâ Rûḥu'l-emîn
Mazḥar-ı dîn raḥmeten li'l-'âlemîn

Şâḥ-ı kevneyn mecma'-ı luḳf ü vefâ
Maḥzen-i esrâr-ı Ḥaḳ şıdḳ ü şafâ

⁴Der Na't-i Seyyidi'l-Mürselin ve Hâtemi'n-Nebiyin A.

⁵Cümlenüñ: Cümle'i M.

90 Faḥr-ı ‘âlem dü cihânda ser-güzin
‘Âşileredür Şefi‘ül-müzîbîn

Mesned-i ümmet günâhâ dest-gir
Bunda sulṭân anda hoş Şâh-ı Emîr 6

‘İşkına olmuş durur pes dü cihan
Ne var ise âşikâre vü nihân

Çünkü “Levlâk” âyeti oldu nidâ⁷
Kâyim oldu anuñ il'arz ü semâ

Tâc-ı devlet başına kondı müdâm
Dü cihânda buldı bâkî müstedâm

95 Çünkü oldu rahmet-i Haḫ mâyesi⁸
Oldı ‘âşî ümmetüñ sermâyesi

Dutmuş iken bu cihânı küfr-i şirk
Boyamışken cânları tezvîr-i çirk

Kılıcınuñ âbı yudı kıldı pâk
Korķusından oldu kâfirler helâk⁹

قَابَ قَوْسَيْنِ ۖ طَرْفَةَ الْعَيْنِ menzili
Ḥâzret-i ‘izzetde ķurdı maḫfili

Ķurb-ı أَوْ أَدْنَا yı dutmuşdur maķâm
Kıldı سَبْحَانَ الَّذِي أَسْرَأَ 'yı tām¹⁰

100 Ķılıcaķ ثُمَّ رَنَا 'yı ol ķabûl
Ķıldı Cibrîl لَوْ رَدَوْتُمْ diyü ol¹¹

⁶Dest-gir: dest-in A.//hoş: hod A.

⁷nidâ: ķuvâ A.

⁸oldı: oldur A.

⁹korķusından: korķusundan A.

¹⁰tām: ḫâm A.

¹¹Cibrîl لَوْ رَدَوْتُمْ: Cebrâ'il لَوْ رَدَوْتُمْ A.

5b Na‘linin ser-tâc kıldı âsümân
 Kānberi oldu melekler bî-gümân¹²

Gāh يَا سَيِّدِ gāh الْمَنْ نَشْرَحُ ḥiṭāb¹³
 Gāh طَهَّ وَالضُّحَى : buldı cevāb

Gāh aña خُلِقَ عَظِيمٌ didi Ḥudā
 Kılmadı hiç kendüden anı cüdā¹⁴

Geh Sirāc ü geh Münir ü geh Muṭī‘
 Geh Beşir ü geh Nezir ü geh Şefi‘¹⁵

105 Geh Ḥasib ü geh Nesib ü geh Ḥabib¹⁶
 Geh Münib ü geh Mücib ü geh Ṭabib

Her bir ismi bir cevābında didi
 ‘İzzet idüp oḥşayurak söyledi

Çün didi Ḥaḳ aña toḳsan bir kelām
 Bildiler bu sırrı küll-i ḥāş ü ‘ām¹⁷

Salṭanatda kıldı çün faqrı qabül
 Pes anın الْفَقْرُ فَخْرِي didi ol

Vaşfı مَا زَاغَ الْبَصَرُ dur aşikār
 Kılmadı Firdevs bāğın ihtiyār

110 Kendü-y-içün kıldı Ḥaḳq anı Ḥabib
 Bunca mu‘cizler aña kıldı naşib

¹²Kānberi: Kamberi A.

¹³Yāsīn: Yāsīn A.

¹⁴kendüden: kendiden A.

¹⁵Geh: gāh A., beğir: mübeğğir A.

¹⁶Geh Ḥasib ü geh Nesib ü geh Ḥabib: Gāh Ḥabib gāh Nesib gāh Ḥasim A.

¹⁷Bildiler bu sırrı küll-i: Bildi bu sırrı be-küll-i A.

Efđal[ü] ekmel diyü yazdı benām
Ol sebebden kıyım oldu bu nizām

Sāyesin aldı vü şaldı göklere
Bunda'nın vehmin düşürdi öglere

Bunda işitdi ki Bū Bekr ü 'Ömer
Göklere hüküm idi وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ 18

6^a Biri 'Oşmān ü 'Aliyy'ül-Murtażā
Geldiler müşriklere Hāķ'dan kızā

115 Geldi Kır'an indi āyāt beyyināt
Zi-sa'adet zi-kerāmet mu'cizāt

- Çok gāzāsında melā'ik iş idi
كَاشَفَتْ كَافً مَارَمِيَّتَ إِذَا رَمِيَّتَ kiş idi

Cebre'il geldi أَنَانِي der Çalap
Yi şa'āmı dir أَبَيْتُ عِنْدَهُ رَبِّ

Görđi görenler anı 'ayne'l- yakın
Kim odur ol 'ālim-i 'ilme'l- yakın

Çaldı Aħmedçün nübüvvet kösüni
Mensüh itdi enbiyā kullisini¹⁹

120 Hüküm anuñ Kır'an anuñ fermān anuñ
Emr anuñdur derd anuñ dermān anuñ

Din anuñdur bākī dīn edyan nedür
Ol var iken herze vü hedyān nedür

Rāħmet isterseñ ki Hāķ kıla naşīb
Aħmed'i zıkr eylegil İbni Hātib

¹⁸İşitdi ki Bū Bekr: İşitdi Ebū Bekr A.// Göklere hüküm idi: Gökde hükümdü A.

¹⁹Nübüvvet kösüni: Nübüvvetde kösin A. //Enbiyā küllisini: enbiyānuñ küllisin A.

İy Muhammed dut Muhammed yolını
Kim bulasın anda rahmet bolını²⁰

Pes Muhammed yoludur görklü şevâb
Ber-hemîn "Va'llâhü a'lem bi's-şevâb"

Fİ BEYÂNİ'L-MÜNACÂT²¹

125 Yâ ilâhî iy Kerîm ü Lemyezel
 Hâlık ü Hâllâk ü Hayy ü lâyezâl

6b Mün'im-ü Muhtâr ü Settâr ü Mükîm
 Râzık ü Rezzâk ü Raḥmânü'r-Rahîm²²

Kâyinâtuñ vercişindensin ğanî²³
Hem münezzehsin bilürem iy Ğanî

Hükümüñe bu ins ü can femandur
Hikmetüñ her derlere dermandur²⁴

Fazluñ ile 'aşileri iy Kerîm
Raḥm kırup 'afv idersin yâ Raḥîm

130 Derdüme binüm daḥı iy Pâdişâh
 Fazluñı dermân irür püşt-i penâh²⁵

Ğarq olmışam günâh deryâsına
Düşmişem buğz ü ḥased ğavgâsına

²⁰İy: uy A. / bolını: yolını A.

²¹ M, MÜNACÂT-I İLÂHÎ A.

²²Râzık ü Rezzâk ü Raḥmânü'r-Rahîm: Râzık u Raḥmânü'r-Rezzâku'r-Rahîm A.

²³Vercişinden: verdiğinden A.

²⁴ins ü cân: ins ü cinn A. //derlere: derdlere A.

²⁵Fazluñ ile: fazluñı A.

Kibr işiginde komyşam başımı
Nefse işmarlamışam her işümi

Gönlüme alup nifakuñ perdesin
Şöyle maqbül itmişem perverdesin

Kim göñülden çıkmaga virmez rızā
Mesken idinüp baña virür cezā²⁶

135 'İşğ ile ben nefse olmuşam gulām
Çakerem bu yolda uş kahr ü zülām²⁷

Bu hañâlardan hañarlar oldu çok
Zikr idersem haddi vü pâyânı yok

Zevk ü 'işretdür birâder kâhkağa²⁸
Bunları yîñmege tã'atdur behā

Bende hod yokdur 'ibâdetden eşer
Pes ne vech ile kılam bundan hâzer²⁹

7^a Yâ ilâhî fazluñı yoldaş kıl
Merhamet kıl rahmetüñ koldaş kıl³⁰

140 Nefsüm elinden beni kırtar i Hağ
Za'f-hâlüm luğ idüp hâlüme bak

Nefs yîñilmez çok naşihat kıuram
Şoñra bi-zâr idiserdür bilürem³¹

²⁶Cezâ: cüdâ A.

²⁷ben nefse: bir nefse A.// bu yolda uş: bu yolda ben A.

²⁸birâder: murâdum M.

²⁹hâzer: hañar A.

³⁰Bu beyit A nushasında yok.

³¹bi-zâr: bi-dâd A.

İy diriġā nefis elinden nideyüm
Bilmezem hiç niçe tedbir ideyüm³²

Ṭatlu cānumdan uşandum zīnhār
İşbu nefsiñ ġayretinden āh ü zār

Kim haṭālara kılupdur mübtelā³³
Dün ü gün kılur baña kahr ü belā

145 Bir muzaffer olmadum nefse hiç
Haḡ katından yolumı eyledi piç

Dilegin virdüm toyınca ben aña
Yiteri yıldüm şuyınca dört yaña³⁴

Birgün aşşı kılmadı baña bu nefis
Hey ziyānum arturur bu rics ü naḡs³⁵

Yā İlähī nefis elinden dād dād
Kıl beni bu ġuşşadan bir laḡza şād³⁶

Āhuma feryād irür yā dest-gir
Nefis elinden yüzüme çok geldi kİR

150 Nefsiimi yendür baña Perverdigār³⁷
İşidürsin āhumı iy Kirdigār

Raḡmetüñi bİ-nihāyet bilürem
El açup senden temennā kıluram

³²hiç : ben A.

³³haṭālara kılupdur: haṭālar çok kılupdur A.

³⁴yiteri yıldüm: yitri bilmedüm A.

³⁵Arturur bu rics: arturur bu hıcs A.

³⁶ġuşşadan: ġuşşa A.

³⁷yendür: bildür M.

7b Bi-nihāyet rahmetüñ iy Ber-Ḥudā³⁸
Zerresinden bizi kılmagıl cüdā

Hiç şevāb aşlında yokdur azıgum
Āh ü gözüm yaşı çokdur yazıgum³⁹

Bu zamāne kahrı yā çarḥ-ı kebūd
Oğlı kıızı boynuma eyledi būd⁴⁰

155 Yā ev ü barḥ guşşası yā derd-i māl⁴¹
Yā cihānuñ zahmeti yā bunca ḥāl

Yā şeyātin şerri yā hışm-ı zemān
Yā bu dünyā fikri hiç virmez amān

Yā bu nefis arzüsü yā baht-ı siyāh⁴²
Bāğ ü bağçe ḥasreti yā derd ü āh

Hiç bulımadum bulardan bir ḥalāş
Yaşum akar gönlüme tolup bu yās⁴³

Yā ilāhi çün beni kılduñ eşir⁴⁴
Merḥamet kıl yine sen ol dest-gİR

160 Raḥm idüp bu derdüme kıl bir devā
İşbu kemter ḥāceti sen kıl revā⁴⁵

Ber-Ḥudā yā Ḥasbiya 'llāh iy Qadīm
Şey'e li 'llāh ḥazretüñden yā Raḥīm

³⁸Bi-nihāyet rahmetüñ iy Ber-Ḥudā: Ol bi-gāyet rahmetüñ iy pİR-Ḥudā A.

³⁹Āh ü gözüm yaşı çokdur: Ahımı gözüm yaşı çok M.

⁴⁰Oğlı: oğlu A./būd: but M.

⁴¹Metinde "derd ü māl" yazılı, biz mana yönünden "derd-i māl" şeklinde yazdık. Yā: A'da yok.

⁴²Yā baht-ı siyāh: bu baht-ı siyāh A.

⁴³bulardan: bu şerden A.// yaşum akar: başum akar M.

⁴⁴beni: meni A.

⁴⁵idüp: kıl A./kıl bir: bir kıl A.//ḥāceti: ḥācetin A.

Çün beni kılduñ bu bend ile kemîn⁴⁶
Fazluñ ile yine sen kılgıl emîn

Fazluña çün olmuşam ümmid-var
İşigüñde kıluram efgân ü zâr

Tuħfeler düzdüm yüzümüñ karasın
Uş götürdüm göñlüümüñ âvâresin

8^a 165 Hep güñahlarum götürüp boynuma
Gözyaşı-y -le şokdum elüm koynuma⁴⁷

Ferd ü fariğ olmuşam bu dem heman
Fazluña tutub ümid iy Müste'an

Tâ'atum yokdur ki girem araya
Kanı tâ'at kim kapuña yaraya⁴⁸

Gözlerüm yaş ü dimâgum kırımış
Fazl işigin yaşdanuben durımış⁴⁹

Aç ü susuz cigerüm biryandur
Yüregüm baş gözlerüm giryandur⁵⁰

170 Baş açuk yalın ayak 'uryân ten
Bî-muħâba yüregüm toptolu kan

Kılmazam bir iş itmege ħurüş
Dört yaña gözüm elüm boş ħâlüm uş

Bağlamışdur yolımı fişk ü fücür
Ol sebebden olmuşam ħıdmetde dūr⁵¹

⁴⁶beni: meni A.

⁴⁷göz yaşı-y-le: gözlerüm yaşı-y-le A.

⁴⁸yokdur ki: yokdur ħü M.//kapuña: tapuña. A.

⁴⁹yaşdanuben: şıganuben A.

⁵⁰susuz: susuzam M. //giryândur: biryândur M.

⁵¹olmuşam: düşmişem A.

Hor ü gamin ü beriyye çâkerem⁵²
Gözlerümden âb-ı nemgin dökerem

Kimsenem yokdur ki yalvarı varam
Bağaram dört yaña tımâr umârum

175 Çok günâhum yok penâhum işüm âh
Kara yüzüm dertlü sözümdür güvâh

Taglu yürek bağlu ayak ser-nigün
Yaşlu gözüm başlu ciger tolu hün⁵³

Yâ ilâhi ber-Hudâ Ferd ü Mu'in
Yine fazluñdur sığıncağum hemîn⁵⁴

8b Bini setr eyle i Settâre'l-'uyüb
Fazluñ ulaşdur i Ğaffârez-zünüb⁵⁵

Ḳullaruñdan za'f hâlem ben za'if⁵⁶
Sen Ğanisin luţfuñ öküş yâ laţif

180 Çünkü 'afvuñ toprağı başlara tâc
Cümle 'âlemler saña muhtâc ü ac

Uş Ḥaţibuñ oğlu yüzi kara ḳul⁵⁷
Hiç naşihât va'z [ü] pend itmez ḳabül

Yine sendendür 'inâyet ḳıl Ḥudâ
Fazluñı erzâni ḳıl ḳılma cüdâ

⁵²Beriyye çâkerem: beriyye ḥu çâkerem A.

⁵³gözüm: ḳarıḳ A.

⁵⁴fazluñdur sığıncağum: fazluñ sığıncağum A.

⁵⁵ulaşdur: öküşdür A.

⁵⁶ḳullaruñdan za'f: ḳullaruñdan za'if A.

⁵⁷Ḥaţibuñ oğlu: ki Ḥaţiboğlı A.

Ꞑamu h acetler  apu dadur  ab l
Sen  av  me h r her milletde ol⁵⁸

Sa na  irk get rene vird n dilek
Bu i i bell  bil r ins   melek

185  alb-i vir ni ‘im ret eyled n
 ok cef luya kefarete eyled n⁵⁹

Bi-nev lar h zret nde zinded r
Ra b   y bis  udret n  ab ndad r⁶⁰

Fazlu  ile bir ‘in yet i legil
Ben g n hk r  dah  ba ı la ıl⁶¹

 y Hud vend  Ker m  P di ah
Sen Ra imsin ra m  ıl  adir  l h

Dest-g r olsun ba a ol Mu tafa
 ah-ı ‘ lem Server-i k n-i vefa

190 Ol sebep olsun [ki] sen i san  ıl⁶²
Fazl   ra met yolunu  san  ıl

9a Sini bir bilmi em anı H k Res l
A a  mmet olmu am hem sa a  ul⁶³

 unki t ‘atdan ba a yokdur ni ab
Dirlig mden ba a hi   ılma hi ab

⁵⁸sen: pes A.

⁵⁹cef luya: cef lu a A.

⁶⁰ ab ndadur: fey zinded r A.

⁶¹Ben: men A.

⁶²sebeb: sebebden A.

⁶³olmu am: bigiyem A.

Fısk ile 'ömrüm güzer kıldı kamu⁶⁴
'Adl idersen bellü yirümdür tamu

Merhamet it imdi fażluñ kıl naşib
Uş yüzi kara kuluñ İbni Hatib

195 İşigüñde derd ile zâri kıtur
Yüzini toprağa urup yaqılır⁶⁵

İmdi yiter pes söze irdi kemâl
Pes kemâlün hod rucü'ı intikâl⁶⁶

Kesr it imdi sözüñi degdi cevâb⁶⁷
Ber-hemin vallâhu a'lem bi's-şavâb

FÎ-BEYÂN-I SUHAN-I KİTÂB VE ELKÂB-I HÛMÂYÛN HALLEDE MÛLKEHÛ ⁶⁸

Nesne olmaya cihânda bi-sebeb
Gevheri kim hâşıl itdi bi-ţaleb

Her yemişden dürlü lezzet isteyen
Bi-ţaleb bulmadılar anı yiyen

200 Her karnışdan şekker isteyen kişi
İstemekdür dün ü gün anuñ işi⁶⁹

Kim şanâ'at idine müşk-i 'atâ
Pes aña seyrân gerek milk-i Hıttâ

⁶⁴kıldı: oldı A.

⁶⁵zâri kıtur: zâr kıturam A. // yüzüni: yüzi A./ yaqılır: yaqıluram A.

⁶⁶yiter: bize A. // pes: bes A.

⁶⁷it: id A.

⁶⁸VE ELKÂB-I : FÎL-BÂB-I A.

⁶⁹dün ü gün: yaz ü güz A.

Her kime kim dürr ile mercan gerek
Pes 'azîmet cânib-i umman gerek⁷⁰

9b 'İlm-i hikmet kim kılsa arzû
Milk-i Yunan'a gerek gösterde rû

Kim gönül simürği-y-içün ura lâf⁷¹
Ol gerekdür kim tolana küh-ı Kâf

205 Şaḥş-ı kâmil bulmağıçün bir murâd
Seyr kılar irte gice hem-çü bād

Er bilinmez zâhir itmese hüner
Pes geñez şaḥur anı her bî-hüner

Şad hezâr arzû taleb kılan kişi
Baş ü cân terk eylemek durur işi⁷²

Pes bu sözlerden budur şimdi nazar
Ya'ni ma'lûm ola bir mefkûd haber⁷³

Kim zamânlar geçmiş idi üstine
Hiç şurû' itmezdi kimse kaçdına

210 Zîre kim ehli bilinmezdi i yâr
Genc idi gizlenmiş i şâh-ı kibâr

İy hemîşe kıanda genc ü kân ola⁷⁴
Halk gözinden ol gerek pinhân ola

Genc budur ki peyâmbere sözüdür⁷⁵
Kamu sözler gice bu gündüzüdür

⁷⁰cânib-i : cânını M.

⁷¹ura lâf: ura o lâf A.

⁷²eylemek durur işi: eylemekdür cünbüşi A.

⁷³mefkûd: ma'kül A.

⁷⁴genc ü kân: kim genc kân A.

⁷⁵genc budur : genc ḥod budur A.

A ve M nüshalarındaki "Peygamber" kelimesi vezin gereği "Peyamber" şeklinde yazılmıştır.

Yidi yıldur başlamışdum ben bunu⁷⁶
Şaklar idüm kim toğa bir gün günü

Bu 'arab dilini bulam şoylayam
Döndürem Türki dilinde söyleyem⁷⁷

215 Tâ ki gizlü ma'niler zâhir ola
Kıymeti dürler çıka vâfir ola⁷⁸

10^a Yüz hikâyet yüz hadişdür bu haber
Okıyan kişi göre kıla nazar

Kim Resülü'llâh sözidür bu kelâm
Türki dilde nazm idüp kıldum tamâm

Çün 'arab dilini kıldum tercüme
Sözlerüñ hâşını kıldum harcuma⁷⁹

Gözledüm kim birbirin bulam nagâh⁸⁰
Eyledüm kılam bunu baña penâh

220 Nâgehân gördüm ki bu devr-i zaman
Bir nazar ehlin ögüb virdi aman

Ol cihâna çünki gösterdi vücüd
Zâhir oldı 'adl ü dâd ü luftı cüd

'Âlemi kıldı münevver ol 'Aziz
Kulli bâtil işleri kıldı temiz

Çün kudümında müşerref oldı halk
Acımaz oldı zulümdan külli halk

⁷⁶ben: A'da yok.

⁷⁷bulam: görem A. //dilinde: dilince A.

⁷⁸dürler çıka: dürlü cefâ A.

⁷⁹kıldum: sürdüm A.

⁸⁰Gözledüm kim birbirin: gözlerüm kim bir yerin A.

Şâh-ı 'âlem ma'den-i luḡ ü vefâ
'Adl ile oldı küdüretden şafâ⁸¹

225 Şâh Murâd İbni Muḡammed Ḥân'dur⁸²
Mesnedi cecdi neseb - 'Oşmân 'dur

Mazhar-ı şer'-ı sa'âdet ma'deni
Memleket ışşı cihângir-i ganî

Faḡr-ı şâhân-ı Süleymân-taḡt şâh
'Adl ü dâdı yoḡsula püşt ü penâh⁸³

Hükmine münkâd musaḡḡhardur cihan
Meşḡül olmuşdur du'âya ins ü can

Zâtına ḡulḡ-ı Muḡammed'dür naşib
Küllî maḡlûḡ içre 'adl ile ḡabib

230 Dünyeye bünyâd uralı Kirdigâr
Şeh getürmedi bu resme rûzigâr

Bende kıldı ḡalkı 'adl ile tamâm⁸⁴
Hep kemîn olmuşdur aña ḡâş ü 'âm

Görse Ḥâtem bunı kılduḡın 'aḡâ
Göredi kendü 'aḡâsını ḡaḡâ

Rezmine ḡer görsedi Rüstem-i Zâl⁸⁵
Ḗoyadı başın öninde resm-i dâl

Bezmine ireydi Cem şunaydı câm
Ḥâşıl iderdi özine nîk-nâm⁸⁶

⁸¹küdüretden: küdüretler A.

⁸²İbni: Ḥan A.

⁸³yoḡsula: yoḡsul A.

⁸⁴ḡalkı 'adl ile: 'adl ile ḡalkı A.

⁸⁵Rezmine: Remzini A.

⁸⁶İderdi: idcydi A.

235 'Adlini göreydi Kisrâ nicedür
Özinüñ bileydi kesri nicedür

Görelərđi Rüstem ü İsfendiyâr
İşiginde bende olaydı bular⁸⁷

Bu sa'âdet kim bufia yoldaşdur
Zehr ü zahmetler 'adüya aşdur

Kılıcını kim kınından çıkara⁸⁸
Yas için düşmenleri geyür kara

Hâtır-ı hayr itmege başlarsa yol
Dünyâ mälın vire kılmaya kabül

240 Göñli vâsi'dür adı yahşi ola
Kullarına ya'ni dünyâ bahş ola

Qoya bir kulını bir milkde dura
Şer'i icrâ eyleyüp hükmin süre⁸⁹

11^a Hem bugün yigitligi çağındadır
Pâdişâhlar cümle ayağındadır

Kimse incinmez elinden ille genc
Kim yaşatmaz anı kılar karşı genc⁹⁰

Her kaçan kim düşmana tutar yüzün
Düşmanı toprağ olup dutar yüzün⁹¹

245 Heybet ile hem sürerse atın ol
Tâkatı tağ ola düşman duta yol

⁸⁷Rüstem: Husrev A. // bular: bi-şumâr M.

⁸⁸kılıcını kim: kılıcı kaçan A.

⁸⁹bir milkde: milkinde A. // eyleyüp: eyleye A.

⁹⁰anı kılar karşı: fâş ider anı A.

⁹¹tutar: dutar A. // toprağ: toprağ A. //dutar: düşer A.

Haşminuñ hergiz yaşatmaz yaşını
Cebr ile keser elini başını

Her kaçan kim 'azm idüp dutsa gazâ
Âh idüp dutar kamu kâfir 'azâ⁹²

Çün kemân alup eline açâ kiş
Nice kâfirler birağup kaçâ kiş⁹³

Cenge kaplan gibi çün meşgûl ola
Nice kâfir işiginde kül ola⁹⁴

250 Kabzasından kılıcıdur bür-şiken
Dâyim oldur durmadın leşker-şiken⁹⁵

Ber-Hudâ'yâ Kâdir ü Perverdigâr
Bu şehüñ 'ömrini sen kıl pâyidâr

Furşatın artur ü kahr it düşmenin
Maḥkûm olsun ḥükmine rû-yı zemîn

Vir murâd Sulṭân Murâd sürsün murâd
Şeh Murâd virsün murâd alsun murâd

Devletin pâyende kıl iy pâdişâh
Bâkî olsun salṭanat tâcî külâh

11^b 255 Pâdişâhum yarıcuñ olsun Aḥad
Ḥaḫ 'inâyet eylesün kıl sun meded

Ḥâṭruñdan geçene irsün elüñ⁹⁶
Yoldaşuñ olsun du'âsı yoḥsuluñ

⁹²kâfir 'azâ: kâfir gazâ A.

⁹³cenge: çünki A. /gibr-i bigi A. // kâfir: kâfirler A.

⁹⁴kış: kişin. A.

⁹⁵leşker-şiken: düşmen söken A.

⁹⁶geçene: giçene A.

Mağşüduñ rûzı kılsun Hâk Çalab
Mağşüduñ kılsun se'âdet Ferd-Rab

Birlige irgürsün Allâh zâtuñı⁹⁷
Devlet ile sür cihânda atuñı

Kıl ğazâlar kes başın kâfirlerüñ
Pes imâna gelmeyen neñdür senüñ

260 Sür Muhammed devleti-y-le işüñi
Aç ğazâlar niyyetine kişüñi⁹⁸

Götür İslâmuñ livâsını yürü⁹⁹
Saña yardımcı melek ins ü peri

Virse düşmen gözine toprağ ü taş
Başına vur dâyim olsun gözi yaş¹⁰⁰

Hâk müyesser idivirsün ruşsatuñ
Sür cihân durduğca artsun furşatuñ

Liki bir söz dağı var iy Şehriyâr
Diyeyim ben kıl sen anı ihtiyâr¹⁰¹

265 Dünyânuñ yokdur beğası iy ulu
Kimde var ise bilür akl ü bilü

Luğf gösterdür kılurak kahrını
Tatdurur tiryäk virür hem zehrini¹⁰²

Ne virür iseñ birağur ardına
Hay inanma bu cihânuñ nerdine

⁹⁷irgürsün: irgürsin A.

⁹⁸niyyetine: niyyetinde A.

⁹⁹livâsını: tinâbını M.

¹⁰⁰virse: virme A.// vur: ur A.

¹⁰¹kıl sen anı: sen kıl anı A.

¹⁰²gösterdür kılurak: gösterür kılur M. //tiryäk: A tiryäk / hem: M'de yok.

12a Ka‘beteyn virdi elüñe bu kebüd
Gösterür başdan başa dünyâyı pud¹⁰³

Şoñra senden dahı naqşını alur
Ne ki var cem‘ itdügüñ girü qalur

270 Çün ölüm irer kişi bundan göçer
Uşlular qablel-memât gözin açar

İş edinür kendüye bir kaç işi
Kim budur iki cihân arâyışı

Biri ‘ilim ü biri hilm ü biri ‘adl
Biri hulq ü bir luğ ü biri bezl¹⁰⁴

Hâşılı bunlardan olur yahşi ad
Bunlaruñla bulnur yarın murād

Hamdüli’llāh sende bu hâşıl durur
Küllisine hod topuñ ‘āmil durur

275 Bundan özge bir dahı vardur haber
İşid imdi nicedür iy mu‘teber

Ol didigüm şi‘r-i nāzük taze ter
Kim oқınduğınca hüb-ma‘ni biter

Nitekim Firdevs-i Tüsi söyledi¹⁰⁵
Şi‘rile nāzük hikāyet eyledi

Anı ol Sultān Maḥmūd ol zamān
Oқıdı anuñ ile buldı amān

¹⁰³pud: put M.

¹⁰⁴Bu beyit A nüshasında 273’üncü beyitle yer deTMiğmiştir.

¹⁰⁵Firdevs-i Tüsi: Firdevs hevāsın A.

Adı hem ol ikisinüñ yād olur
Oқınur her dem yiñi bünyād olur

280 Hem ikinci 'ömr şî'ridür erüñ¹⁰⁶
'Ömri eksük şî'ri yoқ kişilerüñ

12^b Kimde kim nāzük ṭabî'at var ola
Şî're dürişsün ki ber-ḥor-dār ola¹⁰⁷

Mādiḥ añlamaḡu memdūḡ yigirek¹⁰⁸
Sevine her bir zamān rūḡ yigirek

Pes ḡaraḡ budur kişi düzer kitāb
Söz yüzinden getürür dürlü ḡicāb

285 Tā bileler bu melik bu dünyede
Neyledi nitdi bu mühmel bünyede¹⁰⁹
'Ömri nice sürmiş ü ne işlemiş
Kendi ne almış üne baḡıslamış
Nice 'adl itmış ne kılmış ḡalk ile
Nice dirilmiş bu ḡalkuñ ḡulḡ ile

İşidenler hep du'ā kıla añā
Hem añanlar anı ḡayr ile añā

Çün kitāb içinde adı söylene
Oқına ḡoş 'adl ü dādı söylene

Zihi dirlik kim bu şāḡ kılmış ḡurüş¹¹⁰
Yaḡşi adı şî'r ile oқınur uş

¹⁰⁶Hem: her A.

¹⁰⁷Dürişsünki: dürişesiz ki A.

¹⁰⁸Mādiḡ: mādem A.

¹⁰⁹bünyede: dünyede A.

¹¹⁰kim: A'da yok.

- Zihi sultân ü zihî şâh-ı zamân
290 Medhî ile şâd olur devr-i zamân
- Yâd olur şimdi oqınur añılur¹¹¹
Naqş olur ismi kitâb içre qalır
- Pâdişâhum şî'r eyitmekden murâd
Bu durur sultân ü şâ'ir ola yâd¹¹²
- Qaşdı budur bu quluñ dağı hemañ
Şâh adı añıla durduqça zamân¹¹³
- 13^a Tâ cihanda yağşı adı yâd ola
Hem mübâbek rûhı dâyim şâd ola
- 295 Taze olsun dünyâ durduqça aduñ
Muħkem olsun şâh bünyâduñ yâduñ
- Bu cihânuñ zevqını sürgil müdâm¹¹⁴
Şâd ü hürrem 'ömrüñ olsun müstedâm
- Çün quluñ bu dâsiñanı söyledi
Altı bin beyt şekkeristân eyledi¹¹⁵
- Çün hadîşidür Resûlüñ iy kibâr¹¹⁶
Yüz naşihatdür kamu her ne ki var
- İsmiñi qıldum Ferâh-nâme i şâh
Adına kendü olur yine güvâh
- Uş getürdüm pâdişâh dergâhına
300 Kim sebab ola bu quluñ âhına

¹¹¹yâd olur: yad oluben A. / oqınur: ismi A.

¹¹²A'da yok.

¹¹³şâh: şâhuñ M.

¹¹⁴zevqını: havfını A.

¹¹⁵bin: A'da yok.

¹¹⁶çün: hüb A.

Şâh begenürse zihî devlet benüm
Hem se'âdet içre çok 'izzet benüm

Ger düşer olursa hâzretde kabûl
Düşerem bu vech ile şâhib-kabûl

Yâ ilâhi şirin eyle vir dilek
Gice gündüz çok yimiş durur emek

Şek degüldür kim Resûl'üñ sözünü
Kim sebep idinse izi tozun¹¹⁷

305 Niyetine iri'serdür ol kişi
Hâk kabûl ider ne-y-ise cünbişi

Zire kim her kişi kim Peygamberüñ
Mesned idinse sözün ol serverüñ

13b Her ne kim maqsûdı vardur irişe
Hâk Te'âlâ'dan 'inâyet irişe

Ber-Ĥudâ'yâ kâdir ü Ferd ü Şamed¹¹⁸
Vâsi'u'l-ĥayyu'l-'azîm كَمَا أَحَدُ

Sen ĥudûmını mübârek eylegil
Devletin şâhuñ mübârek eylegil¹¹⁹

310 Vir ĥurûfinca se'âdet bi-zevâl¹²⁰
Noktasınca rûzi ĥıl devr-i kemâl

Bu cenâbuñ devletin ma'mûr ĥıl
'Adlin artur eksügin ma'zûr ĥıl

¹¹⁷izi tozunı: dutsa izini A.

¹¹⁸Ferd ü Şamed: Ferdü's-Şamed A.

¹¹⁹Şâhuñ mübârek: bu şâh bârek A.

¹²⁰vir ĥurûfinca: virdi key nice A.

Yâ İlâhî hem 'inâyet işlegil
Şağlu şollu beglerin bağışlağıl

İl vilâyet memleket her ne ki var
'Izzetüñ haqqı aña kıl pâyidâr

Bu Hañiboğlu du'âsın kıl kabûl
Sen bilürsin zağmeti çok çekdi ol

315 Mevludi hem kal'a-i Honas'dur
Germiyan milkinde bellü hâşdur

Pâdişahuñ kal'ası çok şehri bol
Kal'alar içinde likin hâşdur ol

Toğrulıqda halkına budur nişân¹²¹
Tañgriye vü pâdişâhına hemân

Ellerin 'arşa açuben kâmusı
Hep du'â kılur koyuben nâmusı

Sâyesine şığınub sulţânumuñ¹²²
Devlet işigine geldüm hânnumuñ

14^a 320 Armağânumdur şeha binüm du'â
Pes du'âdan gayrı senden ne doğa¹²³

Çün du'âdan hâşıl olur her şevâb
İşbudur va'llâhü a'lem bi's-şavâb

**FÎ BEYÂNİ VÜZERÂ'İL-KİRÂM EDÂMÂ'LLÂHÜ TE'ÂLÂ
MA'ÂLİYEHUM¹²⁴**

¹²¹toğrulıqda: A. toğrulıqda / Tengriye: Tañrıya A.

¹²²sâyesine şığınub: sâyesinde şığınuben A.

¹²³şeha binüm: benüm şâha A. // ne doğa: ne du'â M.

¹²⁴FÎ BEYÂNİL-MEDH-İ VÜZERÂ-I' KİRÂM A.

Ber-huşûşâ şâhibu's-şadril-kirâm
Mefhâr-i maḥdüm-1 ḥâş ü 'âm devâm¹²⁵

Meclis-i 'âli-i ḥükümet der-beḳâ
Maḫhari'l-islâm-1 ḳâmil mehlikâ¹²⁶

Maḫla'il-ikbâl-i zü'l-fazli'l-kirâm
Câmi'-i elṫâf-1 şâh-1 muḫterem¹²⁷

325 Sırr-1 İbrâhim Paşa-yı kâmurân
Mesned-i ehl-i 'ulüm şâhib-ḳırân

Ol âşaf şıfat vezir-i kâmuran¹²⁸
Cümle maḫlûḳuñ penâhidur 'ayan

Ḳurb-1 ḫâzret vâfir-i eşfâḳdur
Menba'-1 sırr ma'den-i aḫlâḳdur¹²⁹

Kimsenüñ ḫâḳḳın ḫasâret eylemez
Ol işigde zerre ḡâret eylemez¹³⁰

Şâh ḳatında sevgülü dil-dârdur
Pâdişâha key muvâfiḳ yârdur

330 -Yâ ilâhî -'ömrünü ḳıl pâyidar-
Şâhına baḡışlaḡıl Perverdigâr¹³¹

Hem yine Sulṫânüñ ol sevdük vezir¹³²
Kim Muḫammed Aḡa ol şâh-1 emir

14b Memleket sermâyesi şâhib-ḳalem
Defter ü divân ü zü'l-fazli'n-ni'am

¹²⁵Ber: bu A. // Mefhâri: mu'cızı: A.

¹²⁶ḫükümet der-beḳâ: ḫükümetdur beḳâ A.//kâmil: ḫılmüñ A.

¹²⁷câmi'-i elṫâf: câmilu'l-elṫâf A.

¹²⁸vezir-i kâmuran: vezir-i nâmdar A./penâhidur 'ayan: penâh-1 şehriyâr A.

¹²⁹vâfir-i eşfâḳ: vâḳıril-eşfâḳ A.// ma'den-i aḫlâḳ : Ma'denü'l-aḫlâḳ A.

¹³⁰ḫasâret: ḫasâdet M. // ḡâret: ḡâdet M.

¹³¹baḡışlaḡıl: baḡışlagil A.

¹³²sevdük: sevdüḡi A.

Seyyidü'l-küttâb muhtâru'l-mülük
Kâtibü's-sırrı'ş-şafâ ehli's-sülük

İftihâru'l-aşrı zi'l-cüdiş-şafâ
Menba'uş-şıdk ü sehâ luţf-ı vefâ

335 Vâfiru'l-eşvâk-ı maflüb-ı cihân
Seyyidü'l-aḥbâb maḥbûbiz-zamân¹³³

Şanıısı gökcek ḥalâyıkdan yaña¹³⁴
Hep du'â kıılır kamu yoḥsül aña

Şevket ışşı ḥûb tabi'at zû-fünûn
Hep musaḥḥardur aña cümle fünûn

Küllî millet bezmine müştâkdur
Pâdişâh katında key inaḥdur¹³⁵

İy Ḥudâvendâ Kerimâ Ber-Ḥudâ
Kılma anı pâdişâhından cüdâ

340 Hem yine faḥr-ı mevâli-yi imâm¹³⁶
'Âlim ü 'âdil fażâyil-i tamâm

Fâyıku'l-muḡlık 'azîmu'l-kâ'ime¹³⁷
Müntekı mütkın kemâli'd-dâ'ime

Vâri' ü ver'ü imâmu'l-müslimîn
Kâmilü'l-'aḡlu'ş-şafâ Rûḥu'l-emîn

Kimdür ol medḥ itdügüm iy şehriyâr¹³⁸

'İlm ile meşḥûr bellü âşikâr

¹³³vâfiru'l-eşvâk-ı: vâfiru'l-eşfâk-ı A. // aḥbâb: aḥbâb A. / maḥbûbbi'z-zemân: maḥbûb-ı zemân A.

¹³⁴şanıısı: şanusı A.

¹³⁵inaḥ: izâm A.

¹³⁶mevâli-yi: me'âli ol A.

¹³⁷Fâyıku'l-muḡlık: Fâyık-ı muḡlık A. // müntekı: müttekı A.

¹³⁸kimdür: kim durur M.

Ḳāzıyu'l-ḳuzẓāt-ı şāh-ı muḫterem
Ol Ḥalil Paşa me'ālī pür kerem

15^a 345 Niceler andan tutarlar fāyide¹³⁹
رَبِّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً

Mu'takıddur pādişāha bendedür
Ḥālīşen muḫliş 'aleynā zindedür¹⁴⁰

Yā İlähi seyyid-i Mevlā-yı Ḥaḳ
Şāhına bağışlağıl iy yüce Ḥaḳ¹⁴¹

Hem yigāne Ḥamza Beg Paşa-yı can¹⁴²
Ḥükm ile begler bigidür bu zamān

Ḥaḳ Te'ālā devletin ḳılsun müdām
Şāha bağışlasun anı nik-nām

350 Mefḫari'l-faḫru'l-cuyüş-i ser-firāz¹⁴³
Āşikāradür aña her gizlü rāz

Cümle ḫükm ile ḫükümet neki var
Küllü mensübdur aña hep aña var¹⁴⁴

Pādişāh ḳatında mergüb ol emir
Ol daḫi külli za'ife dest-gir¹⁴⁵

Şāhı 'ādil kendi 'ādil zihi devr¹⁴⁶
Hep vilāyetden götürdi zülm ü cevr

¹³⁹ondan tutarlar: dutarlar andan A.

¹⁴⁰pādişāha: pādişā-ı A. //aleynā: anunla A.

¹⁴¹bağışlağıl iy yüce: bağışlagil iy ḫoca A.

¹⁴²yigāne: yigān A. //paşa-yı: beligā-yı A.

¹⁴³Mefḫari'l-Faḫr: mu'ciz-i Faḫr A.

¹⁴⁴ḫükm ile: ḫükm-i A. //hep aña var: hep neki var A.

¹⁴⁵-a'ife: ~a'if ü A.

¹⁴⁶kendi 'ādil: kendü 'āḳıl A.

Hak Te'ala 'ömrini kılsın mezid
Şah katında hergiz olmasun ba'id¹⁴⁷

355 Baki devlet begleri erkân ile
Hidmet ider Padişaha cân ile

Genc Hümâ'nuñ säyesin kıilup maķâm
Hep 'adûlardan alurlar intiķâm¹⁴⁸

Furşatın artur bularuñ padişah
Kıl 'inâyet mihrin anlara penâh

15b Şad ü hürrem kahr kılsunlar 'adü¹⁴⁹
Görmesünler hiç huşümet qorhu

Çün komışlardur yoluña canları
Devletüfidür baki dutsun anları¹⁵⁰

360 İy Hudävendâ Kerimâ Kirdigâr
Şaha bāğışl' anları Perverdigâr

El açanlardan götürü vir hicâb¹⁵¹
Bu du'âyı iy Hudâ kıl müstecâb

Çün du'adan hâşıl olur bu şevâb
İş budur va'llâhü a'lem bi's-şavâb

DER-NA'T-I ŞÂNĪ VE İBTİDÂ-İ KİTÂB¹⁵²

¹⁴⁷hergiz olmasun ba'id: olmasun hergiz mezid M.

¹⁴⁸A nüshasında birinci ve ikinci satırlar yer değiştirmiştir.

¹⁴⁹Şad ü hürrem: şah-ı hürrem A.

¹⁵⁰devletüfidür: devletünle A.

¹⁵¹götürü vir: götürürsin A.

¹⁵²Fi: M'de yok.

Dem anuñ ismiyledür iy bül-vefâ
Kim Resül-i Hâk durur ol Muştafâ¹⁵³

Fâhr-ı 'âlem meşhar-ı merdândur¹⁵⁴
Mazhar-ı Hâk şâhib-i Qur'an'dur

365 Hâce-i kevneyn şâh-ı Enbiyâ
Seyyidü'l-insân kân-ı fi'z-ziyâ

Şâh-ı server mahşerün sulţânıdur
Nür-ı Yezdân ü şefâ'at kânıdur

Meşveret anuñla kıl evvel i yâr
Şoñra andan kıl sözüñi âşikâr¹⁵⁵

Vir şalavât kabiliyyet vire Hâk
Doğrı tut himmet ki niyyet vire Hâk¹⁵⁶

Başla imdi sözi bünyâd eylegil
Bu hadiş-i Aḥmedi yâd eylegil

370 Ol Muḥammed devletinde iy hümâm
Söylegil erkân ile ola tamâm¹⁵⁷

¹⁵³A'da yok.

¹⁵⁴Merdân: Yezdân A.

¹⁵⁵sözüñi: sözini A.

¹⁵⁶tut himmet ki niyyet vire Hâk: dut niyyet ki himmet vire çok A.

¹⁵⁷söylegil: söylene A.

I

الحديث الأول عن ابي حفص عمر ابن خطاب رضى الله عنه قال سمعتُ رسول الله
 صلى الله عليه وسلم اِتِّمَاعًا لِعَمَالٍ بِالنِّيَّاتِ وَالنَّيَّاتِ لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ
 إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ نِيًّا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ تَزَوَّجَهَا فَهِيَ هِجْرَتُهُ
 إِلَى مَا هَجَرَ إِلَيْهِ الْبَخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ

EL-ḤADİŞÜ'L-EVVELÜ¹⁵⁸

İy 'azizler işidün bir hoş haber
 Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Muṣṭafā' dandur rivāyet iy ulu
 Bunu kim dutarsa odur bahtulu

Rāvisi durur Ebū Ḥafş ü 'Ömer¹⁵⁹
 Şefkatı hep kamu anlardan 'umar

Mesnedi Müslim Buḥārī'dür i yār¹⁶⁰
 Hem Ebū Dāvud'dan oldı āşikār

375 Nicedür bunlarda resm ü ittifāk
 Şaḥḥ rivāyetdür ki yoḡdur hiç nifāk

Ḥaḡ Resūli ḡaḡ buyurdı bu sözi
 Bu ḡadīşüñ ma'nisidür aḡ gözi

Her 'amel niyyet ile olur dürüst¹⁶¹
 Zinhār olımañuz ḡayr işde süst

¹⁵⁸DER-BEYĀN-I EVVEL Kİ ḤADİŞ A.

¹⁵⁹rāvisi durur: rāvisidur A.

¹⁶⁰mesnedi: mesnedüm A.

¹⁶¹niyyet ile olur: niyyetle dir olur A.

Bir kiřinüñ niyyeti neyse temâm
Eline şol gire dir şahib-kelâm

16b Niyyeti ya'ni kişinünn ne-y-ise
Teñgrinuñ hoşnüdlüğına nay ise¹⁶²

380 Tañrı andan hoşnüd olur dir Resül
şöyle buyurmuşdur ol pāk-uşül

Niyyeti ger āhiretse kiřinüñ
Āhiret olur zuhūri iřinüñ¹⁶³

Dünyā-y-ise dünyā girür eline¹⁶⁴
'Avrat ise 'avrat alur hem yine

Niyyetüñ yoğ ise nesne bulımaz
Bilki niyyet söze nesne olımaz

Nitekim bir kişi başlaya namāz¹⁶⁵
Niyyet itmese namāzı olımaz

385 Mu'teber degül namāz niyyetsüzün
Borç ödenmez anuñ ile iy güzün

Niyyet ile kılur isen iy řafā¹⁶⁶
İşid añı da ne didi Muřtafā

Ger riyā-y-ise namazuñdan ğaraž
Hāřıluñ riyā olur kibr ü ğaraž

Fāyideñ ne hāřıl olmaz çün řevāb
Ol namāzı kılma terk it yoğ řavāb¹⁶⁷

¹⁶²hořnüdlüđına: hoşnüdlüği A. //ne-y-ise: nāy ise M.

¹⁶³āhiret olur 'uhūri: āhiretde tođrı olur M.

¹⁶⁴dünyā-y-ise: dünyā ise A.

¹⁶⁵nitekim bir : niyyet ile A.

¹⁶⁶kılur isen: de kılurısañ M.

¹⁶⁷řavāb: řevāb A.

Bu adişi ol Resül-i bā-şafā¹⁶⁸
 anda buyurmuşdur işid Muştafā

390 Mekke'den ünkim sefer ıldı Resül¹⁶⁹
 Kim Medine'ye gele ol pür-uşül

Çok müsülmānlar bile geldi i yār
 Her biri bir nesne ıldı iħtiyār

Kimi yola Teņgri'ün girmiş idi¹⁷⁰
 Göçmedin ol Tañri'ya irmiş idi

Ba'zıları kim göçüben gitdiler
 Nesne bulavuz diyü fikr itdiler¹⁷¹

Ba'zılar 'avrat alavuz didiler
 Geldiler niyyetlerine irdiler

395 Bu adişi anda buyurdı Resül
 Her sözi maqbül her işi uşül

Her kimün gelmekligi neyse didi
 İrişür aña didi aydın yidi

Ha Resüli'nün sözi oldur tamām¹⁷²
 Her biri buldı dilegin iy hümām

Niyyetüñi ayr ıl sen de i yār
 Dünyayı terk eyle illā zinhār¹⁷³

¹⁶⁸adiři ol: hadiş oldur A.

¹⁶⁹ünkim : ünki A.

¹⁷⁰Teņgri: Tañrı A.

¹⁷¹Nesne bulavuz: asta nolavuz A.

¹⁷²oldur: oldı A.

¹⁷³ayr: ayra A. //dünyayı: dünyā A./ illā zinhār: vü illā zinhār A.

Niyyetüñe irişesin bî-güman
 Hâk peyamber sözidür kılma gümân¹⁷⁴

II

الحديث الثانی عن عبد الله ابن عمر رضی الله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآيَتَاءَ الزَّكَاةِ وَحَجَّ الْبَيْتِ وَصَوْمَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ

EL-ĤADİŞÜ'S-ŞĀNĪ¹⁷⁵

- 400 İy şafâ kânı keremler ma'dini
 Luṭf deryâsı vü şaḳlayan dini¹⁷⁶
- 21^a İy güzîn-i yâr-ı ma'sûḳ-ı niyâz
 Hâḳ özünden râzî olsun bî-niyâz¹⁷⁷
- Aç gözüñi aḳluñı dir başuña
 Şan özüñe şandugñ yoldaşuña

Dinüñi berk eylemekde key düriş
 Neki var dünyâda dîn yolıdur iş¹⁷⁸

Hâk Resüli'nüñ sözin işit i yâr
 Bu söze cânuñ gibi kıl i'tibâr¹⁷⁹

¹⁷⁴Hâk peygamber sözidür: Sözüdür peygamberüñ A. Bu beyitten sonra birinci hikaye gelmekte olup toplam 90 beyittir.

¹⁷⁵DER BEYÂN-I İKİNCİ ĤADİŞ A. M'de başlık yok. Bu başlık diğerlerine uygun olarak tarafımızdan yazıldı.

¹⁷⁶deryâsı: deryâsın M.

¹⁷⁷yâr-ı: bâri A./niyâz: zibâ A.// bî-niyâz: her şabâ A.

¹⁷⁸var: vardır A.

¹⁷⁹söze : sözi A.

405 Şah rivâyetdür ki 'Abdullâh kıılır
İbni 'Ömerdür ki 'âlimler bilür

Mesnedi Müslim Buḥâridür 'ayân
Hem Nesâvî Tirmizi kıılır beyân

Ḥoş buyurmuşlar bular bi'l-ittifâk
Dîn yolında ḳomamışlardur nifâk

Uş ikincisi ḥadişüñ yaz oḳı
İblisüñ gözlerine mıḫlar ṭoḳı¹⁸⁰

Sañâ vü baña gerekdür key ḳatı
Bu ḥadiş ile bulavuz ḳıymeti¹⁸¹

410 Kim Resülu'llâh dilinden söylenür
İşid imdi kim ne resme şoylanur¹⁸²

Didi beş nesne-y-ledür İslâm düürüst¹⁸³
Bu kelâmı şoylamakda olma süst

Budur evvel kim şehâdet viresin
Tañrı bir Peygamberi Ḥaḳ göresin¹⁸⁴

Nedür ol ikincisi beş vaḳt namâz
Kim müsülmân oldise anı ḳomaz

21^b Nedür ol üçüncüsü virmek zekat
Şöyle buyurmuşdur uşda beyyinât

قَوْلُهُ تَعَالَى اَقِيْمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

185

¹⁸⁰uş ikincisi ḥadişüñ yaz oḳı: bu ikinci ḥadiş yazusun oḳı M.//ṭoḳı: doḳı A.

¹⁸¹ḥadiş ile: ḥadişüñ A./ḳıymeti: cân ḳıymeti A.

¹⁸²dilinden: elinden A.// şoylanur: söylenür M.

¹⁸³nesne-y-ledür: nesne iledür A. // şoylamakda: söylemekde A.

¹⁸⁴bir Peygamberi: peygamberini A.

¹⁸⁵Bu ayet A'da yok.

415 Çün nişāba yite maluñ iy ulu
Vir zekātuñ kim olasin bahtulu

Nedür ol dördüncüsi iy ihtiyār
Hacca varmağdur gücün yitse i yār

قَوْلُهُ تَعَالَى وَحَجَّ الْبَيْتِ مِنْ أَسْطَاعِ الْوَسِيلَا 186

Gör bu kez bişinci ne dutmağ durur¹⁸⁷
Ramazān ayın oruc tutmağ durur

Her ki bu bişi getürse yirine
Şanmañ ol iki cihānda yirine

Er gibi getür yirine bu işi
Görmeyesin evvel ahır teşvişi¹⁸⁸

420 Çün hadiş oldı rivāyet iy kibār
Oğumağdan tutması yegdür i yār

Dut elüñden geldügince olma süst
Kendü hālünce dinüñ eyle dürüst

Dil ile olmaz müsülmānem demek
İ'tikāduñ yog ise çekme emek

İ'tikāduñ berk idüp iy mu'teber
İ'tikād aşlından işit bir haber¹⁸⁹

¹⁸⁶Bu ayet A'da yok.

¹⁸⁷dutmağ: katmağ A.

¹⁸⁸Er gibi getür: Ol ki getüre A. / işi: bişi A. // görmeyesin: görmeye A./teşvişi: ol teşvişi A.

¹⁸⁹aşlından: aşlında A. Bu beyitten sonra ikinci hikaye gelmekte olup toplam 65 beyittir.

III

الحديث الثالث عن عمر ابن العاصي رضوالله او قال عليه السلام الرَّاحِمُونَ
يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ اِرْحَمُوا فِي الْاَرْضِ يَرْحَمَكُمُ مَنْ فِي السَّمَاءِ

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ¹⁹⁰

İy güzin-i şâhibu's-şıdķı's-şafâ
Din yolında bekleyen 'ahd ü vefâ

425

Gel şerî'at şilkine diz özüni
Zulmet içinde koma kendözüni¹⁹¹

Aç gözüñ ğaflet uyhusından uyar
Dünye cünbişlerini kıl tar ü mar¹⁹²

Bir sa'at aķluñı divşür başuña
Ḥayr şangıl işüñe yoldaşuña

Ṭut kulağuñ al bu ma'niden ḥaber¹⁹³
Gör ne buyurmuş Resül-ı mu'teber

Şahḥ Abdullâh kılmuşdur 'ayân
İbni 'Amru'l-'Āş'dur bellü beyân

430

Tirmizî vü hem Ebü Dāvud i yâr
Kıldı istihrâc bellü aşikâr

¹⁹⁰ÜÇİNCİ ḤADİŞ A.

¹⁹¹gel: ger A. / silkine: ipligine A./ özüni : öziñ A.//koma kendözüni: komağil kendözüñ A.

¹⁹²uyhusından uyar: uyhusın uyan A. // kıl tar ü mar: kılğıl beyân A.

¹⁹³ut: dut A.

Mesnedi bunlar durur bu ma'ninüñ
İmdi gelüñ ma'niyi bundan umuñ¹⁹⁴

Ol Resülu'llâh sözin bildür 'ayân
Uşbu üçünci hadişi kıl beyân¹⁹⁵

25a Ol Resülu'l-hâşimi bedr-i münir¹⁹⁶
'Âşilere cümle oldur desti-gir

Hoş buyurmuş bu hadişi Muştafa
Raḥm kıl mü'minlere göster vefa

435 Kıl şefekat raḥm idüp her kişiye
Saña şefekatden ü raḥmet işiye

Nitekim uşda Resül virdi haber
Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Şol kişilerde ki şefekat var ola
Raḥmet anuñ ile bile yâr ola

Ḳankı mü'minüñ ki gönlinde i yâr
Şefekat ü raḥmet bile kıla karar

Raḥm idüp esirgiyecek bir kılı¹⁹⁷
Raḥmete gider anuñ toḡru yolu

440 Ḳaḳ esirger raḥmet ider ol kıla
Raḥmet içinde ebed bâkı kıla¹⁹⁸

Raḥmete kavuşdura Allâh seni
Ḳıl şefekat bir za'ife yâ ğani¹⁹⁹

¹⁹⁴ma'nıyi: ma'nisin A.

¹⁹⁵uş bu: uş A. / hadişi: hadişini A.

¹⁹⁶Resül-i Hâşim: Resülu'l-Hâşim M.

¹⁹⁷idüp esirgiyecek: idicek kim esirger A.

¹⁹⁸bâkı : dâyim A.

¹⁹⁹bir: bu A./yâ: kııl A.

Hem esirge bu yir ehlin iy dede
Kim saña gök ehli hep şefkat ide

Sen yir ehlini esirgersen i yâr ²⁰⁰
Gökler ehli hep seni kılar kibâr

Bu hadişün hükmi böyledür haber
Tut hadişün hükmini iy mu'teber

445 İ'tikad it bu hadise iy kişi²⁰¹
Olasın yarın Muhammed yoldaşı

25^b Bu hadiş okınduğundan iy kibâr
Hükmini kılamak gerekdür ihtiyâr

Yoğsa ger yüzbiñ hadişi kılar beyân
Dutmayıcağ hükmini girü hemân

Buyruğın tut bu hadişün râğıb ol
Rağm-ı rağmet işigini kılar kabûl²⁰²

²⁰⁰ehlini: ehlin ger A.

²⁰¹i'tikad: iltifât A.

²⁰²rağm-ı: rağm kılar A. / işigini: işigin A. Bu beyitten sonra üçüncü hikaye gelmekte olup toplam 45 beyittir.

IV

الحديث الرابع عن جابر ابن عبد الله الانصاري رضو ان النبي عم
قال اذن لي ان احدث عن ملك من ملائكة الله من حطقت عرشه ان
ما بين شجت اذنه الى عنقر (مسيرة سبعة مائة عام) اخرج ابو
داود والنسائي

EL-HADİŞÜ'R-RÂBİ'U²⁰³

İy mürüvvet ma'deni ehl-i kerem²⁰⁴
Şāhibu'l-'aql-ı 'azîz-ı muhterem

450 Ma'den-i şıdk ü şafâ şāh-ı güzîn
Gel berü diñle Resûlu'llāh sözin

Kim Resûlüñ sözini anlar ise
Cân kulağını virüb dinler ise²⁰⁵

'İbret alup i'tikādın berk ide
Bu cihānda ümmet adıyla gide

Ümmeti oldur Resûlüñ şeksüzün
Kim kabül ide Resûlu'llāh sözin

Hem Resûlüñ sözile kıla 'amel
Kılma gāfil oluben tül-ı emel

455 'Ālim oldur 'ābid oldur zāhid ol
'İlmi-y-ile gözleye ol toğrı yol²⁰⁶

²⁰³HADİŞ-İ DÖRDİNCİ A.

²⁰⁴ma'deni: kâni v'ey A.

²⁰⁵kulağını virüb: kulağın virüben A.

²⁰⁶ol: A'da yok. /toğrı: toğru A.

Her işe Hâk buyruğın piş idine
Hem Resûl buyruğunu iş idine²⁰⁷

Vüs'ü fâkatça bu yoldan çıkmaya
Toğrısın duta yoluñ yañılmaya²⁰⁸

Söz öküşdür bari her işde i yâr
Hâkına kılmağ gereksiz i'tibâr

Hem sözün peygaberün kim işide
Cehd ide dâyim ki ol yola gide²⁰⁹

460 İ'tibarum bu durur iy mu'teber
Hâk Resûli gör nice virür haber²¹⁰

Râvisi Câbir durur bu ma'ninüñ
Menba'idur ma'ninüñ andan umuñ²¹¹

28a Kâmu 'âlem bu sözüñ muhtâcudur
Hem Ebû Dâvud istihrâcudur

Ol Resûl-i ma'den-i şıdk ü şafâ
Gör nice zıkr eylemişdür Mustafâ

Hâk Resûli eydür iy şâh-ı güzîn
Aç kulağüñ diñle peygamber sözün

465 Baña destür oldı dir iy şehriyâr
'Arşı götüren feriştehler ki var

Ululuğın anlaruñ vaşf eyleyem
Her birin şöyle ki vardur söyleyem

²⁰⁷piş: biş A.// Resûl buyruğunu: Resûlüñ buyruğın A.

²⁰⁸yoldan: yolda M. 457-459 M'de bu beyitlerin ikinci mısralarının yerleri kendi aralarında de'iştirilerek yazılmış.

²⁰⁹yola: yolda A.

²¹⁰virür: virdi A.

²¹¹ma'ninüñ: ma'niyi A.

Hak Te'alâ anlara virmiş naşib
Şöyle uludur bular dir ol Habib

Tâ kulağından ki var dutmuş egin
İki yağırını arasına degin

Yidi yüz yıllık yoldur iy ulu
Şöyle zıkr itmiş hadişi ol Ulu²¹²

V

الحديث الخامس عن ابن هريره رضوان رسول الله عليه السلام قال السخِيُّ
قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنَ النَّارِ وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ
مِنَ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّارِ وَجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ
عَابِدٍ بَخِيلٍ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ

EL-ĤADİŞÜ'L-ĤĀMİSÜ²¹³

470 İy keremler ma'deni şirîn liķā
Küfr-i 'illetden beri pāk İ'tikā²¹⁴

'Āşık-ı mihter güzin-i ihtiyār
Şāfi derd ile boyanmış toğri yār²¹⁵

30^b Hāk yolına i'tikādın bağlayan
'İşk elinden yana yana ağlayan²¹⁶

²¹²Bu beyitten sonra dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 49 beyittir.

²¹³ĤADİŞ-İ BİŞİNCİ A.

²¹⁴liķā: nihān A. // i'tikā : ol 'ayān A.

²¹⁵boyanmış: bu yaḥşi A.

²¹⁶yana yana : göyne göyne A.

Hakḳ'ı bulmağa taleb kılan kişi
Gice gündüz Hakḳ ile olan kiři²¹⁷

Aç kulağın al bu ma'niden haber
Diñle peygamber sözün iy mu'teber

475 Cān ile gel bu haberden güş kı
Bu şarābdan özüñi serḥōş kı

Cüş idüp bu ma'niye kı i'tibār
Ma'nisini kı özüne ihtiyār

Hak Resūli'nün sözine bī-gümān
Güş ider ehl-i zemīn ü āsūmān²¹⁸

Uşda bişinci ḥadiş iy mu'teber
Hak Resūli'nün sözidür bu haber²¹⁹

Tirmizi'den oldı istiḥrāc i yār
Bu Hüreyre'den rivāyet āşikār

480 Rāvī eydür şöyle buyurdı Resūl²²⁰
Ol ki her sözi uşul ender uşul

Bu ḥadişün ma'nisin kıldı beyān
İşid imdi eydayım bī-rāyegān²²¹

Şol ki cevmerd ola cevmerdlik kıla²²²
Her cihetden luḫ idüp merdlik kıla

²¹⁷gice: dün A.// kişi: işi A.

²¹⁸ider ehl-i : idüb aḫla A.

²¹⁹Resūlünün: Resūlu'llāh A.

²²⁰Rāvī eydür şöyle buyurdı Resūl: Rāviler şöyle buyurdı dir Resūl A.

²²¹bī: bin A.

²²²şol ki: şöyle A.

Dünyelige i'tibâr eylemeye
Virdüğün minnet idüp söylemeye²²³

Hakk için cevmerd ola her nesnede
Ne iderse Tafrı 'ışkına ide

485 Hiç bir işde riyâsı olmaya
Hak katında işi girü kalmaya

Şöyle cevmerd ola ol 'âkıl kişi
Kim anuñ katına ire bir kişi²²⁴

Tafrı virdüğünü dirig itmeye
Âz ü çoğ ol kişi kuru gitmeye²²⁵

Şol kişi kim bu işe kâyim ola
Bî-riyâ cevmerdliğı dâyim ola

Hakk'a yakın ola dir anı Resül
Ademilere de yakın ola ol²²⁶

490 Cennet'e dağı yakın olur didi
Her ki cevmerddür anuñ kaydın yidi

Bunlara yakın ola bi'l-ittifak
Lâ-büd olısar durur otdan ırak²²⁷

Hem bahiller hakkına dağı i yâr
Şöyle buyurdı Resül-i ihtiyâr

Kim bahil ise olur Hak'dan ırak
Ademilerden vü Cennet'den ırak

²²³eylemeye: eylemese A. // söylemeye: söylemese A.

²²⁴katına : katında A.

²²⁵çoğ: çok A.// kuru: kuru A.

²²⁶ola bir anı: olısar anı A.// ola: oldı A.

²²⁷A'da yok.

Liki bunlar oda yakın olısar
Bellüdür oda bahiller yanısar

495 Dağı cāhil kim saḥī ola didi
Ḥaḡ atında sevgölürekdür didi

Şol 'ibādetler kılandan şöyle bil²²⁸
'Ābid ü zāhid evla ola bahil

Ḥaḡ Resūli şöyle buyurdi i yār
Bu ḥadīşüñ ma'nisinde āşikār²²⁹

31b Key şaıngıl kim bahil olmayasın²³⁰
Hem bahillik kimseye kılmayasın

Ha düriş cevmerd olıgör dünyede
Key degül her kim bahil adı gide²³¹

VI

الحديث السادس عن ابن هريرة رضى قال رسول الله ما رأيت (مئل)
النار نام هاريتها ولا مئل الجنة نام طالبتها

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀDİSÜ²³²

500 İy ma'āni ma'deni v'iy pür-hüner
Kim saña erzāñidür 'ilm ü hüner

²²⁸şol 'ibādetler: şöyle 'ibādetde A.

²²⁹ma'nisinde: ma'nisinden A.

²³⁰kim: A'da yok.

²³¹adı: ide A. Bu beyitten sonra beğinci hikaye gelmekte olup toplam 95 beyittir.

²³²ḤADİŞ-İ ALTINCI A. M'de başlık yok. Bu başlık diğerlerine uygun olarak tarafımızdan yazıldı.

'Işk erisin 'ışk ile geldün i yâr
Dost katında 'âşıkadur i'tibâr

'Işk ile bünyâd olan 'âkıl kişi²³³
Hidmet olur 'ışk erinün cünbişi

Korhu gitmez hiç içinden uyımaz
Şâd olub gülmez ü hiç nesne yimez

Tamudan korhâr ü ister Cennet'i²³⁴
İhtiyâr eyler belâ-yı mihneti

35^b 505 Tamudan korkar kişi iy ihtiyâr
Uyımaz gülmez cihânda iy kibâr²³⁵

Zire kim uşde Resül virdi haber
Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Kıldı altıncı hadişinde beyân²³⁶
Ümmetine gösteri virdi 'ayân

Bü Hüreyre'dür rivâyet eyleyen
Bu hadiş ile be-gâyet söyleyen

Tirmizîden oldı istihrâc i yâr
Bu hadişün nakli iy pâk ihtiyâr

510 Hâk Resüli gör nice yâd eylemiş
Bu hadîşi gör ne bünyâd eylemiş

Didi peygamber bu sırra irmedüm
Hiç şamu gibi 'acayib görmedüm²³⁷

²³³âkıl: 'âşık A.

²³⁴korhâr ü : korkanlar A.

²³⁵korkar: korkan A.//uyımaz: uyımak A.

²³⁶hadîşinde:hadîşinden A.

²³⁷şamu: bunufi A.

Kim tamudan korqarin diyen kişi
Fāriġ-i dūn-gūn olur yir teşviři²³⁸

Dağı Cennet'den 'acāyib görmedüm
Fikr-i tedbir idüp aña irmedüm

Kim uyur anı taleb kılan kişi
Hoş ferāġat terk idüp bu cünbişi

515 Tamudan korġan ü Cennet isteyen
Tañrı hışmından da korġaram diyen²³⁹

Ġaflet uyġusın uyımasa gerek
Kim Haġ'a irişe kişi tizrek

Ġaflet uyġusın uyūyan āřikār
Bellü ol ġayvan durur ne i'tibār²⁴⁰

²³⁸dūn-gūn olur yir: olupda uyur kor M.

²³⁹korġan: korġar A.//da: M'de yok./korġaram: korġaram A.

²⁴⁰ol ġayvan durur: öli gibidür A. Bu beyitten sonra altıncı hikaye gelmekte olup toplam 60 beyittir.

VII

الحريث السابع عن انس بن مالك رضي الله عنه أن النبي عليه السلام
قال لما عرجني مَرَّوتٌ بقومٍ لهم أظفارٌ من نحاسٍ يخمشون بها وجوفهم
فظمتُ من هولاء الذين يا كلون لحوم الناس وما يقعون في إغراضهم
اخرجه ابوداود

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'U²⁴¹

38b Gel i 'ākıl al haber bu ma'niden
Añlağıl ma'nî zamîrin nâmeden²⁴²

Qıl teferrüic gönlüñ ile bu sözi
Fikr idicek gör nedür sözüñ yüzi

Vir bu ma'niden görünenden haber
Añlasunlar hâl nedür iy mü'teber

520 Söz yüzinden fikr ile götür niķāb
Hem 'ayān olsun şevābiyle 'ıķāb

Hālūñi hāl it gerekdür iy kibār²⁴³
Hāl olınan hāle olur i'tibār

İşid imdi hāli nedür bu sözüñ
Aķluñı başuña divşür aç gözüñ²⁴⁴

Ġavrını gözle sözüñ nitmek gerek²⁴⁵
Hāķ Resūli didügin itmek gerek

²⁴¹ḤADİŞ-İ YİDİNCİ A.

²⁴²amîrin nâmeden: amîrini neden A.

²⁴³hālūñi: hāli A.

²⁴⁴başuña divşür: divşür başuña A.

²⁴⁵gözle: diñle A.

525 Hâk Resûlî Hâk buyurdu bu sözi
 Diñleyüb dutanuñ olur aq yüzi

Añlağıl imdi sözüñ maqşüdını
 Şaklamakdur bunda maqşüdum dini²⁴⁶

Dili saklarsañ mesâviden şaķın
 Bunı şaklayan olur Hâkķ'a yaķın²⁴⁷

Yime etin yoldaşuñıñ iy ulu
 Var ise zātuñda ger 'aql ü bilü²⁴⁸

'Aķluñı cem' eyle iy yâr-ı güzın
 Aç ķulağıñ diñle peygamber sözin

39^a 530 Añla yidinci hadişinden haber
 Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

Râvisi kimdür bunuñ iy şehriyâr
 Hem Enes bin Mâlik eydürler i yâr

Cümle 'âlem bu sözüñ muhtâcıdur²⁴⁹
 Hem Ebü Dâvüd istihrâcıdur

İmdi gel peygamberüñ diñle sözin
 Naķş idin gel göñlüñ içinde sözin

Oı Resül eydür ki Mi'râc gicesi
 Uğradum bir ķavme işit nicesi

535 Gördüm anlaruñ bakır dırnaķları
 Yüzlerini yırtub ağlar çokları²⁵⁰

²⁴⁶maqşüdum dini: maqşüd dini A.

²⁴⁷dili: dîni M.// Bunı: Dini M.

²⁴⁸zātuñda ger: başuñda bil M.

²⁴⁹cümle: ķamu A.

²⁵⁰gördüm anlaruñ: anlaruñ gördüm A./dırnaķları: dırnaķların A. // yüzlerini yırtub: yüzlerin yırtar A. / çokları: çokların A.

Zâri kıluben figân ider kamu²⁵¹
 Kıjgırub yaqar aman virmez tamu

Şordum anda Cebra'il'den bu işi
 Hall idivir baña bu müşkil işi

Qaysı halkdur bu halâyıqdan bular²⁵²
 Ne 'amelden vâkı' olur bu hûlar

Cebra'il eydürki yâ Ahmed işit
 Ümmetüñe di buña göre iş it

540 Bu kavüm ehl-i mesâvidür şağın
 Bilmedi bunlar tuz ü etmek hağın

Halkuñ etin yir idi bu kavm-i şüm
 Bunları tamu yakup eyler hücüm²⁵³

Bu kavüm gözlerdi halkuñ her birin
 Faş iderler idi hep gizlü sırın²⁵⁴

39b Eyü yavuz hep gözedürler idi
 Biri hâlin birine dirler idi

Hak Te'âlâ bunları gör neyledi
 Tamu içinde giriftâr eyledi

545 Bu hadişüñ ma'nisi iy mu'teber
 Hak Resûli şöyle virmişdi haber²⁵⁵

²⁵¹zâri kıluben: zâriler kılub A.

²⁵²Qaysı halkdur bu: kanqı halk durur A.

²⁵³bunları: bunlara A. /yakup: enin A.

²⁵⁴sırın: râzın A.

²⁵⁵virmişdi: virmişdür A. Bu beyitten sonra yedinci hikaye gelmekte olup toplam 43 beyittir.

41b

VIII

الحديث الثامن عن ابي عمر رض الله عنه قال سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ كَلَّهْمُ رَاعٍ وَكَلَّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّةٍ فِي الْإِمَامِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّةِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّةِ وَالْمَرَأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀMİNÜ²⁵⁶

İki 'âlem halkına sensin ulu
Sini Hâk kılmış cihânda bahtulu

Zâtuña virmiş hidâyetler delim
Ol Kerîm ü ol Raḥîm ü ol 'Alim²⁵⁷

Bunca luḫfi kim saña Hâk işledi²⁵⁸
Her bir a'zâyı saña bâğışladı

Sen daḫı bu luḫfa şükr eyle i yâr
Şükr ider isen olursın ihtiyâr

550 Şükr idenler irişürler menzile
Şâkir olmayan kalısar tanzile

Virdüğine şükr kıl қо teşvişi
Şâkir olan başa iltür her işi

Baş a ilet her işün iy şehriyâr
Elüñ altındağını hoş tut i yâr²⁵⁹

²⁵⁶ḤADİŞ-I SEKİZİNCİ A.

²⁵⁷'Alim: Ḥalîm A.

²⁵⁸Hâk: çok M.

²⁵⁹ilet: iltür A.//tut: dut A.

Kim Resûlu'llâh sözidür bu haber
Key işit bu ma'niyi iy mu'teber²⁶⁰

Ƙıl sekizinci hadiŕe sen nazâr²⁶¹
Yavuz işlerden ŕakın eyle hazer

555 Râvisin taħķik bil bellü beyân²⁶²
Enes İbni Mâlik iydürler 'ayân

Naķlidür Müslim Buħârî'nün i yâr
Tirmizi'nün biledür iy mu'teber²⁶³

Bu kelâm taħķik Resülün sözidür
Ƙamu sözlerden bu söz kendüzidür²⁶⁴

Ŗöyle buyurmuş Resül-i ber-güzin
Tut Ƙulaĝuñ diñle peygamber sözin²⁶⁵

42^a Cem' ile virdi haber kim külli siz
Elünüz altındaĝı çobanısız

560 Bekçisiz siz Ƙamusın Tañrı size
Ŗorisardur herbirin rize rize²⁶⁶

Begleri ra'ıyyetün çobanıdur
Anlaruñ yazuĝı yoķsul Ƙanıdur

Ĥaķ Te'âlâ ra'yetin begden ŕorar
'Adli yoķsa anı dergâhdan sürer

²⁶⁰işit: işid A.

²⁶¹hadîŕe sen: hadîŕine M.

²⁶²râvisin: râvisi A.

²⁶³iy mu'teber: Ƙul i yâr A.

²⁶⁴sözlerden: söz dün A.

²⁶⁵tut: dut A.

²⁶⁶rize rize: sizden bize A.

Kendü evi kavminüñ herbir kişi
Bekçisidür boynınadur teşvişi

Hak Te'âlâ ehl-i beytini i yâr
Her kişinüñ derdini andan şorar²⁶⁷

565 Avratı da bekçisidür evinüñ²⁶⁸
Evini andan şorar herbirinüñ

Hocasınüñ kulu kullukcı dahı
Bekçidür aña şorar anı dahı²⁶⁹

Seyyidinüñ mälını şorar aña
Hep cevâbın viriser öñden şoña

Bu hadisüñ ma'nisi de iy 'aziz
Şöyle zıkr itmiş dürür ehl-i temiz²⁷⁰

²⁶⁷kişinüñ derdini: kişinüñdür yine M.

²⁶⁸evinüñ: erinüñ A.

²⁶⁹bekçidür: bekçisidür A. / anı: hem A.

²⁷⁰Bu beyitten sonra sekizinci hikaye gelmekte olup toplam 39 beyittir.

IX

الحديث التاسع عن ابي هريره رضو قال اهدى رجل لرسول الله غلاماً يقال
 له مَدْعَمُ فَبَيَّنَ مَا مَدَعَمُ يَحْظُ وَجَلَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ع م اِنَا اصابهُ بَيْنَهُمْ غَرَبٌ
 فَقَتَلَهُ فَقَالَ النَّاسُ هُنَيْئاً لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ اِنَّ الشَّطْلَةَ
 الَّتِي اخَذَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الصَّفَانِمِ ثُمَّ يُصَيِّبُهَا الْمَقَاسِمُ لِتَشْعَلُ عَلَيْهَا نَارًا فَلَمَّا سَمِعَ
 ذَلِكَ النَّاسُ بِشِرَاكِ اَوْ بِشِرَاكَيْنِ اِلَى النَّبِيِّ ع م فَقَالَ شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ اَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ
 وَمُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ

EL-ḤADİŞŪ'T-TĀSİ'U²⁷¹

İy ki deryâlar senüñ luţfuñda kem
 Saña maḥkümdur kamu sensin ḥakem

570 Hâḫ saña virmiş hidâyet iy kibâr
 Şerḫ idemez luţfuñı diller ki var

Seni a'lâ eylemiş maḥlûkdan
 Zâtuñı kılmış müretteb ḥulkdan

Bu cihân ḥalkın saña kılmış kemîn
 Ḥalk içinde seni kılmışdur emîn ²⁷²

Luţfu iḥsânuñ irer herbirine²⁷³
 Kimse irmez zâtuñuñ tedbîrine

İşid imdi bu ğarâyibden ḥaber
 Bir ḥaberdür kim ḥadiş-i mu'teber

²⁷¹ḤADİŞ-İ °OKUZINCI A.

²⁷²seni kılmışdur emîn: eylemiş seni güzün A.

²⁷³luţf-ı: luţfuñ A.

- 575 Ol Resül-i Hâşimi şıdk ü şafâ
Şöyle buyurmuş hadîsi Muştafâ
- Bü Hüreyre'den rivâyet âşikâr
Naqlidür Müslim Buḥârî'nüñ i yâr
- 44b Al toḳuzuncı hadîşüñ ma'nisin
Bil nicedür bu yoluñ ḥüyin ḥosın
- Bu haber taḥkik Resül'üñdür 'ayân
Müttefikdür râviler eyle beyân²⁷⁴
- Râvi eydür bu sözi añla yara
Bir ḡulam getürdiler Peyḡamber'e
- 580 Müdḡam adlu ḡul idi ol ḡul i yâr²⁷⁵
İşid imdi ḡalini iy ihtiyâr
- İşi ḡüci ne-y-idi ol ḡamberüñ
Devesin güder idi Peyḡamberüñ
- Deveyi çöze dururdu ḡulḡ ile²⁷⁶
Añsuzın bir oḡ doḡundı ol ḡula
- Düşdi öldi ol ḡulamı gördiler
Herbirisi bir yaña yügürdiler
- Oḡ nireden geldüḡi bilinmedi
Ne ḡikâyetdür nedür bulunmadı²⁷⁷
- 585 Bu ḡalâyık didiler kim bu kişi
Cennet'e lâyıḡ imiş bunuñ işi

²⁷⁴eyle: bellü A.

²⁷⁵müdḡam: midḡam A.

²⁷⁶çöze: şeşe A.

²⁷⁷nireden: ne yirden A.//nedür: bu ne M.

Döndi Peygamber buyurdi ki i yâr
Eyle dimeñ aña kılmañ i 'tibâr²⁷⁸

Bu kişi Hâyber günü iy zül-'atâ
Ol ganîmet mālına kıldı haça

Ya'ni kâfirden alınan mâldan
Bu telef kıldı işid bu hâlden

Aldı bir tonı üleşmedin mālı
İşid imdi nice olısar hâli

45^a 590 Ol Hudâ haqi-y-içün kim bu canum
Kudreti elindedür cân ü tenüm

Ol tonı kim aldı māl üleşmedin
Varuben yoldaşlara ulaşmadın

Haqq 'Alimdür od olıсарdur aña
Cümle mañlûk hep kalıсарdır taña

Ol kavüm çünkim işitdi bu sözi
Bildiler ne gösderür sözüñ yüzi²⁷⁹

Birbirine iy bürâder didiler
Kayduñuz görüp yaraç yiñ didiler²⁸⁰

595 Nesne varsa kimseñüzde getürün²⁸¹
Bi-kayd oluñ andan oturuñ

Her biri bir vech ile yir teşvişi
Geldi bir na'lin elinde bir kişi

²⁷⁸kılmañ: kılmaq A.

²⁷⁹nc: kim A.

²⁸⁰görüp: görüñ A.

²⁸¹kimseñüzde getürün: siz gözde görüñ A.

Yâ Resûla'llâh didi Muḥammed'e
Ol şefâ'at issi girçek Aḥmed'e²⁸²

156

Ol ğanîmet mâlını üleşmedin
Aldum idi yoldaşa ulaşmadin

Çünkü od olurmuş anda baña
Niderem ben bunı uş didüm saña

600 Altun ise baña gerekmez bunı
Yarını gerek niderem bu günü

Bu ḥadîşüñ ma'nisi iy şehriyâr
Şöyle buyurmuş Resûl-i ihtiyâr²⁸³

X

الحديث العاشر عن شرحيل انه قال يا كعب بن مرة حديثاً عن رسول الله
يَقُولُ مِنْ شَابٍ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ كَأَنَّ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

EL-ḤADİŞÜ'L-'ĀŞİRÜ²⁸⁴

İy ki bahrisin ma'ânî bahrine
Gel nazar kıl bu ma'ânî şehrine

Gör ne âbâdan olupdur bu bilâd
Nice bünyâd iylemiştir bu mirâd²⁸⁵

Sen ki 'âlem ḥalkınuñ ḥandânısın
Ehl-i 'irfânuñ zarıfuñ cânısın²⁸⁶

²⁸²Ol şefâ'at issi girçek: 'Āşiler sancağı ol A.

²⁸³Bu beyitteñ sonra dokuzuncu hikaye gelmekte olup toplam 26 beyittir.

²⁸⁴ONINCI ḤADİŞ A.

²⁸⁵mirâd: midâd A.

²⁸⁶zarıfuñ: tariķ-i A.

- 605 Ma'den-i luḡ ü keremsin iy ulu
 Hülḡ ile zātuñ olupdur toḡtolu
- Gör bu şehriñ Bâri'i bünyâdını
 Kim virürsin nefis eline dâdını²⁸⁷
- 'İlm ile bildüñ cihânı ser-teser
 'Âlime hîdmet kılungsın iy püser
- İmdi vâcibdür bu şehri göresin
 İslü issine ḡakını viresin²⁸⁸
- Kim Resûlullâh sözidür hep kamu
 İşid imdi ne dimişdür iy 'amu
- 610 Añla onuncı ḡadıñüñ ḡükmi ne
 Vâkıf olḡıl bu kelâmuñ ḡükmine
- ḡaḡ Resûli gör ne buyurmuş i yâr
 ḡamdüli'llâh bu şafâya şad hezâr
- ḡa'bu'l-Aḡbar'dur rivâyet eyleyen
 Bu ḡadıñ ḡükminde ḡâyet söyleyen
- 47a Şaḡ rivâyetdür Ṭahâvi naḡlidür
 Şanmañuz kim bu kelâmı 'aḡlidür
- Ol Resûl-i Hâşimi bedr-i münîr
 Ol ki yoḡdur beñdeşi 'âlemde bir
- 615 ḡaḡ'dur anuñ ḡavli fi'li her cihet²⁸⁹
 Ne ki ḡükmidür dürüst her bir şıfat

²⁸⁷Gör... Bâri'i: Görebilirsen şehriñ M. / Kim virürsin nefis eline: viresin yoḡsulına A. //

Kim virürsin nefis eline: Viresin yoḡsulına A.

²⁸⁸İslü... viresin: ḡaḡkı müsteḡakına irḡüresin A.

²⁸⁹ḡavli fi'li: fi'li ḡavli A.

Biz anuñ qavlini kılduq ihtiyâr
Hem dağı hükümüne maḥkûmuz i yâr²⁹⁰

Ḥaḳ dimişdür Ḥaḳ buyurdu Ḥaḳ sözi
Sünnet oldu vâcib-i muṭlaḳ sözi²⁹¹

Ol Resûl-i şâhib-i şıdḳ ü şafâ
Gör ne buyurmuş durur ol Muştafâ

Her ki İslâm dîni içinde i yâr
Ḳocalıḡa irişe dir iy kibâr

620 'Arz idicek herbiri varlu varın
Ol ḳocalıḡ aña nûr ola yârın

Şöyle gelmişdür *Peyamber'den haber*
Naḳl-i meşhûrdur ḥadiş-i mu'teber²⁹²

Hoş şafâdur mü'mine pırlık demi
Zıkr ü tesbîḡ ü şalât ola demi

Dîn içinde saç ü saḳal ağara²⁹³
Likin olmazsa yarın yüzi ḳara

Bu ḥadişüñ ma'nisinde iy 'aziz
Böyle buyurmuş durur ehl-i temîz²⁹⁴

²⁹⁰hükümüne: hüküm ise M.

²⁹¹Sünnet oldu vâcib-i: Bize sünnet vâcib ü A.

²⁹²gelmişdür: gelmiş durur A.// meşhûrdur: meşhûr durur A.

²⁹³saç ü saḳal: saç-şakalıñ A.

²⁹⁴Böyle buyurmuş: Şöyle zıkr itmiş A. Bu beyitten sonra onuncu hikaye gelmekte olup, toplam 28 beyittir.

XI

الحديث الحادى عشر عن عائشه رضوا قالت قال رسول الله ع م ان كُنتُ
تُرِيدِينَ الإسْرَاعَ وَاللُّحُوقَ بِي فَلْيَكْفِكَ مِنَ الدُّنْيَا كَرَادِ الرَّكْبِ وَأَيَّكَ وِ مَجَالِسَةَ
الْإِغْنِيَاءِ وِ لَأَيَسْتَحْلِقِي ثَوْبًا حَتَّى تُرَقِّقَهُ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ (صدق رسول الله)

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀDĪ 'AŞARA²⁹⁵

625 İy ma'āni gencine şāhib dilir
V'iy ma'āni maḥzeninde şehd ü şir²⁹⁶

Kıl taşavvur bu ma'āni lezzetin
Sen bilürsin bu ma'āni 'izzetin

Ma'ni şehri köşesinde dut maḳām²⁹⁷
Kim alasın rüzigārdan intikām

İntikām almak cihāndan iy kibār
Diler iseñ ma'niye kıl i'tibār

Ma'nidür yoldaş saña iy pür-kerem
Ma'niye yoldaş olandur muḥterem

630 Ma'ni-y-ile irişür menzile er
Ne dilerse kişi ma'niden diler

Ma'ni Peygamber sözidür mu'teber
'Āyişe'ye virdi Peygamber ḥaber²⁹⁸

²⁹⁵ḤADİŞ-1 ON BİRİNCİ A.

²⁹⁶A'da yok.

²⁹⁷köşesinde: köşesindedür A.

²⁹⁸'Āyişe'ye virdi Peygamber: Kim Resül 'Āyişe'ye virdi A.

- 49a 'Āyişe şöyle rivāyet eyledi²⁹⁹
Bu kelāmı ol be-gāyet söyledi
- Didi yā 'Āyişe bini göresin
Ger dilerseñ kim bana tiz ıresin³⁰⁰
- Dünyeden atlu azuğınca i yār
Şol kadar kılmak gereksin ihtiyār
- 635 Bu kadar rızka kanā'at eylegil
Dağı ıhlāş ile tā'at eylegil
- Key şakın baylar ile oturmağıl
Anlaruñ olduğı yirde durmağıl
- Dağı hiç bir tona eski dimegil³⁰¹
Yamayup geymekde kayğu yimegil
- Ton yamalı olduğıdur kesr-i nefis
Nefis bu hāli istemez hiç bir nefes
- Kesr-i nefis itmege düriş iy kişi
Kesr-i nefis eylemege kıl cünbüşi³⁰²
- 640 Onbirincisi hadişiñ iy hümām³⁰³
Uşda bu sözde tamām oldu tamām
- Bu sözi pes Hāk Resüli söyledi
'Āyişe eşaḥḥ rivāyet eyledi³⁰⁴

²⁹⁹'Āyişe şöyle: Nitekim 'Āyişe A.

³⁰⁰yā:A'da yok./bini göresin: bini çün göresin A.//dilerseñ kim bana tiz:dilersin bana tiz sen A.

³⁰¹bir tona: dona A.

³⁰²kişi: ulu A.//Kesr-i ... cünbüşi: Kim olasın sen bu yolda bahtulu A.

³⁰³Onbirincisi: Onbirinci M.

³⁰⁴pes Hāk Resüli söyledi: taḥkık Peyamber didi A.// eşaḥḥ: anamuz A. Bu beyitten sonra on birinci hikaye gelmekte olup toplam 40 beyittir.

XII

الحديث الثانی عشر عن كعب بن مالك رضو قال سمعتُ قال مَنْ طَلَبَ العِلْمَ
لِيُجَارِيَ بِهِ العُلَمَاءَ أَوْ لِيُجَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ (به) وَجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ
أَرَى خَلَهُ النَّارَ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ صَدَقَ رَسُولُ

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀNĪ 'AŞARA³⁰⁵

İy ki luḫfuñdan cihān ḫalkı ğani
Pür kerem kılmış seni Rabbü'l-Ġani

Luḫfuña müştāk olup her bir vücūd
İşidenler şıdk ile kıılır sücūd

Ḥaḫ saña devlet ğünün yār eylemiş
Cümle maḫlûkı ḫırîdâr eylemiş

645 Ṭopuñı kılmış cihānda ber-ğüzîn
Anuñ için cümle ḫalk dinler sözin

Zihi kim kılmış özüñi ihtiyâr
Yaradılmış ortasında üstüvar

Pür leḫâyıfdür vücūduñ pertevi
Ḥaḫ yolında ḫavlüñi fi'lüñ ḫavi

Ma'ni bâbında özüñ kılı yarar
'Āleme fetvâ virür iseñ yarar³⁰⁶

³⁰⁵ḤADİŞ-i ON İKİNCİ A.

³⁰⁶Fetvâ virür iseñ: müftü olur iseñ A.

İmdi gel bu ma'niye kıl bir nazar
Gör bu nakli nice durur ma hâzar³⁰⁷

650 İbni Mâlik'dür rivâyet eyleyen
Tirmizî naklinde gâyet söyleyen³⁰⁸

Hağ Resûli'nün sözün kıllur beyân
Şağ rivâyetdür hadîş eyler 'ayân³⁰⁹

51b On ikincisi hadîşün iy ulu³¹⁰
Nicesi ma'nî virür 'ağl ü bilü

Şöyle geldi Hağ Resûli'nden hıtab
Her kişi kim 'ilm okıya der-kitâb³¹¹

Ol 'âlimler yolına gitmek için
Hem fağihler ile bağış itmek için

655 Kanda bir 'âlim görürse ol kişi
Teşvişi aña izâ' virmek işi

Dâyimâ zağmet vire 'ilm ehline
Bağmaya ol kişi kendü cehline

Kanda bir dehrî vü mülhid var ise
Anlaruñla dost olup yürür ise³¹²

Baña bu hağ hürmet eylesün diyü
'İzzet için fikr idüp kayğu yiyü

Her ki 'ilmi bunlaruñ çün okıya
Bağış için 'ızzet için diye kıya

³⁰⁷nice durur: nicesidür M.

³⁰⁸naklinde gâyet: naklinden be-gâyet A.

³⁰⁹beyân: 'ayân A./ eyler 'ayân: bellü beyân A.

³¹⁰On ikincisi: Hem bu on iki M.

³¹¹geldi Hağ Resûlinden: gelmişdür ki Peyğamber A.// der: dir A.

³¹²Kanda bir dehrî vü: Pes ki kanda dehrî A.//olup: yürür ise: oluben yürise A.

660 Hâk Te'âlâ anı yarın kamuya
Rüsvâ idüp ü kıoya tamuya³¹³

Bu hadîşüñ ma'nisi budur i yâr
Şöyle te'vil eylediler ulular

Hâk Resüli'nüñ sözidir bu kelâm
Râvisidir İbni Mâlik vesselâm³¹⁴

XIII

الحديث الثالث عشر عن عائشة رضي الله عنه قال سمعتُ رسول الله عليه السلام
إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِيُدْرِكَ بِحُسْنِ الْخَلْقِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ

EL-HADİŞÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ 'AŞARA³¹⁵

Ey ki ma'nî bülbülisin her şabâh
Ma'ni yoluñ dürişüb bulduñ şalâh

Çün şalâhiyyet yolın kılduñ kabül
Anuñ için topuñadur cümle kul

665 İhtiyârisin cihân mañlûkınuñ
Ma'sûkısin cümle 'âlem halkınuñ

Saña beñdeş yok durur 'âlemde bir
Ma'ni yolında muzaffer lâ-nazîr

³¹³Rüsvâ idüp ü: Halk içinde anı M.

³¹⁴Bu beyitten sonra on ikinci hikaye gelmekte olup toplam 42 beyittir.

³¹⁵HADİŞ-I ON ÜÇÜNCÜ A.

'İlm ile alduñ Ulu'dan himmeti
'İlm ile bulduñ cihānda hürmeti

'İlm iledür kişiye devlet günü
'İlm iledür bu cihānuñ düzgünü³¹⁶

'İlm ile sürer kişi her maḥfili
'İlm ile alur kişi her menzili

670 'Ālim ol cehd eyle 'ilm öğren i yār³¹⁷
Her zamanda 'ilme olur i'tibār

'İlm ile şoyla peyāmbere sözünü
Kim bilesin lezzetini tuzunu³¹⁸

54^a Uş rivāyet 'Āyişe virdi haber³¹⁹
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Bir kiş' oruç tutsa tã'at eylese
Her gice gündüz 'ibādet eylese

Ḳanķı mü'minüñ ki gökcek huyı var³²⁰
Ṭatlu dil ile olupdur üstüvar

675 Ol 'ibādet ehli kişi ol zamān
Her ne menzile irişürse hemān

Ḥulķ-ı gökçek aña daḥı irişür³²¹
Serd olan irmez neçe kim dürişür

Çünkü mü'min kişiler ḥulķ eylese
Her sözi dilinde yumşak söylese

³¹⁶A'da yok.

³¹⁷eyle 'ilm: ile A.

³¹⁸şola: söyler A./tuzunu: süzünü A.

³¹⁹'Āyişe virdi: kıldı 'Āyişe A.

³²⁰huyı: ḥulķı A.

³²¹aña daḥı: daḥı aña A.

Hiç sözünden kimsene incinmeye
Buğz idüben nefis atına binmeye

Muştafa'dan şöyle gelmişdür haber
Ol durur Allâh katında mu'teber³²²

XIV

الحديث الرابع عشر عن علي ابن ابي طالب كرم الله وجهه قال قال رسول الله
صلى الله عليه إن في الجنة عرقاً يرى ظهورها من بطونها (و بطونها)
و ظهرها فقال أعرابي بمن هي يا رسول الله قال لمن اطاب الكلام اطعم
الطعام و ادا المصيام و صلى بالليل والناس نيامٌ اخرجه مسلم

EL-ḤADİŞÜ'R-RĀBİ'U 'AŞARA³²³

680 İy ki sen bildüñ cihānuñ lezzetin
İhtiyār itdüñ ululuḡ 'ızzetin

Hiç za'iflara dimezsın merḡaba
Aḡiret ḡorḡusını ḡılduñ hebā

Bu cihānda nice devrān süresin
Güni-y-ile āḡirine iresin³²⁴

Ġaflet ile ḡoş olupsın mu'teber
Āḡiret işinden olup bī-ḡaber³²⁵

Dünye ḡoşluḡına ḡıldun ihtiyār³²⁶
Ġāfil olma çarḡ işinden iy kibār

³²²Bu beyitten sonra on üçüncü hikaye gelmekte olup toplam 28 beyittir.

³²³HADİŞ-I ON DÖRDİNCİ A.

³²⁴Bu cihānda: ululuḡda A./ile: gele A.

³²⁵A'da yok.

³²⁶ḡoşluḡına: ḡoşluḡını A.

685 Bu cihānda Cennet için kıl yarağ
Kim saña Cennet ola yarın turağ³²⁷

Cennet aḥvālini tedbir eylegil
'Aqluñ ile gönüñi bir eylegil³²⁸

Fıkr idüben aña Cennet ḥālini
Gör ne buyurdu Resül aḥvālini

Şaḥ rivāyetdür 'Alī virdi ḥaber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Çün bu ḳavlüñ rāvisi oldı 'Alī
Sen bu sözi yaḥşi aña iy veli³²⁹

56^a 690 Tirmizi'den oldı istiḥrāc hem
Bu ma'āniye ḳamu muḥtāc ne'am

Ḥağ Resüli buyruğıdur bu kelām
Şad hezār olsun aña bizden selām

Şöyle buyurmuş Resül-i mu'teber
Cennet'üñ aḥvālini virdi ḥaber

Didi köşkler vardur uçmağda i yār
Nürdandur cümle hep şağf ü divār³³⁰

Taşradan baḳıcağ içi görünür
Hem içinden baḳsa taşı görünür³³¹

695 Böyle diyicek Resülu'llāh hemān
Bir 'arab tırdı yirinden ol zemān

³²⁷turağ: durağ A.

³²⁸bir: pır A.

³²⁹iy: yā A.

³³⁰hep şağfı divar: şağf ü A.

³³¹Taşradan baḳıcağ: Taşrasından baḳsañ A.//içinden: içinde A.

Yâ Resûla'llâh didi eyle i yâr
Kime mensûb durur ol köşkler ki var³³²

Didi Hâk Peyğamberi ol dem aña
Şol kişiler giriser yarın aña

Her sözüñ toğrusunu söyleyeler
Kandasa miskinleri şoylayalar³³³

Huş tular hoş ta'am yidüreler
Egine hem toncuğaz geydüreler

700 Yaşî ihlâş ile oruc tular
Bu oyunu Hâk'dan anlar üteler
Hem yine halk uyhuda iken i yâr
Dün namâzın kim kılsa üstüvâr
Bellü bilüñ anlaruñdur bu maqâm
Rûzigârdan anlar alur intikâm

56^b Böyle didi Hâk Resûli bu sözi
K'ol durur yazuğ düninüñ yılduzı³³⁴

³³²eyle: ol A./mensûb durur ol köşkler ki: mensûbdur bu köşkler k'anda A.

³³³Kandasa miskinleri: Kanda ise miskini A.

³³⁴didi Hâk Resûli bu: hem buyurdu Peyğamber A./düninüñ: toninüñ A. Bu beyitten sonra on dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 24 beyittir.

XV

الحديث اخامس عشر عن ابي هريره رضى الله عنه قال قال رسول الله
صلى الله عليه انا سيد ولد آدم يوم القيمة وانا اول من يشق عنه القبر و

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀMİSÜ 'AŞARA³³⁵

İy ki şāhib 'aql sensin bī-gümān
Devr cevrinden bulduñsa amān³³⁶

705 Kıl tefekkür bu cihānuñ naqşını
Ma'rifetden vir gönüle bahşını

Ma'rifetdür dünyede hāşıl ki var
Bundan artuğı hebādur ne ki var

Ma'rifetdür gönlüni kılan diri
Söyledügi ma'rifetdür yol eri³³⁷

Ma'rifetle vardı ol yolu varan³³⁸
Ma'rifetle irdi Allāh'a iren

Ma'rifetdür evliyānuñ dirligi
Ma'rifetle buldılar ol birligi

710 Düni gün sen dağı dürtüş iy ulu
Var ise zātuñda ger 'aql ü bilü

Nefsi dün it kıl teḥammül zaḥmete
Kim teḥammülden iresin raḥmete

³³⁵ḤADİŞ-I ON BIŞINCI A.

³³⁶ki: A'da yok. //ki: M'de yok.

³³⁷A'da yok.

³³⁸yolu: yola A.

'İlm-i hikmetdür fetâyil dünyede
'İlmi olmayan kişilerdür gedâ

Çıl kanâ'at râhat istersen i yâr
Kim kanâ'at kılanadur bahtiyâr

Dem urursañ ma'rifetden ur hemîn
Şabri şan'at kııl gider dünye ğamın

58^a 715 Çılllet-i hâle bırak bu nefsi sen
Kim olasın nefsüñ elinden ğasen

Nefs-i emmâre seni târ itmeye
Muğma'inne ola hiç kâr itmeye³³⁹

Dutasın marziyye merzı 'de mağâm
Alasın bu rüzigârdan intikâm

Bilesin ol Hâlık'ũñ birliğini
Dutasın Peyğamber'ũñ dirliğini

Çılasın ne kim buyurdu Muştafâ
Bulasın yarın şefâ'atden vefâ

720 Ger kılursañ dirliğüñ bunda temiz
İlk şefâ'at senüñ olur iy 'aziz³⁴⁰

On beşincidür ğadış-i mu'teber
Şöyle gelmişdür peyamberden ğaber³⁴¹

Bü Hüreyre'den rivâyetdür şahih
Kim buyurmuş Muştafâ vechü'l-meliğ

³³⁹ola hiç: ol kişi M.

³⁴⁰senüñ: aña M.

³⁴¹On beşincidür ğadış-i: On beşinci ğadışden M. //Peyğamber'den: mtellifden A.

Mesnedi Müslim Buḥārî naklidür
Şanmağl kim bu kelâmı 'aqlıdur

Şöyle kim Peyğamber eydüpdür i yâr
Ben olam yarın kıyâmetde kibâr³⁴²

725 Ululuk binüm durur yarın didi
Bu ḥadîşinde kayıd şöyle yidi³⁴³

Hem kabirden kıopan evvel ben alam³⁴⁴
Ümmete evvel şefâ'at ben kılam

İlk şefâ'at hem benüm ola kabül
Kim 'ibâdet ehli olsa yahşi kü³⁴⁵

58^b Ben añâ ol dem şefâ'at eyleyem
Anı rahmet ḥüni-y-ile toylayam

Bu ḥadîşün ma'nisi budur 'ayân
Kim buyurmuşdur Resül Faḥr-ı cihân³⁴⁶

³⁴²eydüpdür: eydür kim A.// yarın: yar A.

³⁴³yidi: didi A.

³⁴⁴Hem kabirden: Dağı kabrinden A./evvel: ilk A.

³⁴⁵olsa: ola A.

³⁴⁶Faḥr-ı cihân: bellü beyân A. Bu beyitten sonra on beşinci hikâye gelmekte olup toplam 28 beyittir.

XVI

الحديث السادس عشر عن معقل بن يسار رضو جاء رجله الى رسول
الله فقال إني أحببت امرأة ذات حسبٍ وجمالٍ واتبها لآتليدُ أفأتزوجها
قال لا ثم أتاه الثانية فنبهه ثم أتاه الثالثة فقال تزوجوا الولود
فإني مكاثركم (الأمم) اخرجها بوداود

EL-ḤADİŞÜ'S-SÂDİSÜ 'AŞARA³⁴⁷

730 İy haqâyık silkinün dürr dânesi
Ma'rifet gevherlerinün dânesi

'Aql düldüline bindünse müdâm
'İlm işiginde geçür devri devâm³⁴⁸

Bağla şehvet yolunı tut ma'rifet
Kim olasın yirde ferişte şifat

'Ucb ü kibr ü kini göñlüñden gider
Toğrı yola er tevâzu'la gider³⁴⁹

60^a Menzile iren kişi iy nâ mudâr
Meskenet işiginı kılur qarar

735 Çünkü bu 'aql ile şâhib kal'asın
'İlm ile maḥv eyle nefsün kal'asın

Mışr-ı cânı nefis odından key saqın³⁵⁰
Kim tecelli keşf ola 'ilme'l-yakın

³⁴⁷ḤADİŞ-İ ON ALTINCI A.

³⁴⁸devâm: zemân A.

³⁴⁹yola er tevâ'u'la gider: yol yürü olasın bahtiyâr A.

³⁵⁰Mışr-ı cânı: Cân-ı Mışrın A.

Ol işikte aczüñi kıl pîş-rev
Gözle miskinlik ile vaqt-i girev

Hem-nişin ol derd ile Eyyüb- var
Zahmet İbrâhim bigi kıl ihtiyâr³⁵¹

Ƙıl tehammül şabr idüp Yahyâ bigi
Dürlü zahmet nüş kıl deryâ bigi³⁵²

740 Çün bilürsin kim geçer bu rûzigâr³⁵³
Düzinüñ kılur ecel hep târ ü mâr

Atañ anañ dostlarıñ kardeşleriñ
Oğluñ ü kızuñ işüñ yoldaşlarıñ³⁵⁴

Ƙanceri vardı bular iy nik ü nâm
Tutdı herbiri yir altında mağâm

İmdi 'ibret al bulardan iy ulu
Var ise zâtuñda ger akl ü bilü³⁵⁵

Hâıruñ cem' eyle divşür aklıñı
İstima' it gör ne söyler naqlüñi

745 Muştafâ sözin kıluram saña yâd
Yaşsi diñle 'ışk ile iy hoş nihâd

İşde Mu'kıl İbni Seyyâr'dür diyen³⁵⁶
Bu sözi bellü rivâyet eyleyen

³⁵¹bigi: gibi M.

³⁵²bigi: gibi A.

³⁵³Çün: Pes A./ geçer bu: giçedür A.

³⁵⁴dostlarıñ: kor gider A.// Oğluñ ü: Oğl ü A.

³⁵⁵ger: bil M.

³⁵⁶İşde... diyen: Uşda diñle Mu'kıl bin Seyyâr'den A.

- 60^b Bu onaltıncı hadîşinde Resûl
Şöyle buyurmuş durur ol pür-uşûl³⁵⁷
- Bir kişi geldi Resûle dir haber
Yâ Resûla'llâh i şâh-ı mu'teber³⁵⁸
- Bir nisâ buldum aşıl hem görki hûb³⁵⁹
Likin oğlan eylemez dirler uşub
- 750 Ne buyurursın kılayın mı kabûl³⁶⁰
'Avrat idinmege yarar muki ol
- Alma dir Peygamber añ'ol 'avratı³⁶¹
Kılma anuñ gibilere da'veti
- Bir zamândan şöra yine ol kişi
Geldi eydür yâ Resûl gör bu işi
- Yine bir 'avrat dağı buldum i şâh
Ger buyurursañ nikâh idem nikâh³⁶²
- Yine destür virmedi aña Resûl
Alma dir ol 'avratı kılma kabûl
- 755 Geçdi birkaç gün gine geldi ol er³⁶³
Söyleyüp Peygambere 'avrat diler
- Döndi Peygamber aña eydür i yâr
Evlenüp şol 'avratı kıl ihtiyâr

357pür: pāk A.

358j: M'de yok.

359bir nisâ: bed nisâ A.

360buyurursın: buyurursız A.

361an'ol: aña A.

362idem nikâh: it kıl nikâh A.

363gine: yine A.

Kim anuñ oğlı kıızı ola be-cidd
 Hoş olur anuñ gibi 'avratda cidd³⁶⁴

Dağı şol 'avrat ki erden kaçmaya
 Anı aluñ kim sözüñüz açmaya³⁶⁵

Tiz tiz oğlan toğuranı aluñuz
 'Avratuñ anuñ gibisi olur öz

61^a 760 Niceleri ben yarın kahr eylerem
 Sizüñ ile anlara fahr eylerem

Ümmetüm çoğ olduğın ben isterem³⁶⁶
 Maşser ehline şefä'at gösterem

Zinhâr evlenmegi ta'cil idüñ
 Ümmet arturuñ beni tafzil idüñ

Bu hadişüñ ma'nisi budur i yâr
 Devlet anuñ kim kılursa ihtiyâr³⁶⁷

³⁶⁴Hoş: Yaşşı A./anuñ gibi 'avrat da: 'avrat anuñ bigi A.

³⁶⁵aluñ kim: al ki A.

³⁶⁶çođ: çoğ A.

³⁶⁷Bu beyitten sonra on altıncı hikaye gelmekte olup toplam 40 beyittir.

XVII

الحديث السابع عشر عن عبد الله ابن عمر رضو أن رسول الله عليه السلام قال
لَا تُكْمِرُ الْكَلَامُ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ فَاتَهُ يَسْوَدُ الْقَلْبُ وَإِنَّ أْبْعَدُ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ قَائِمٌ
الْقَلْبَ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'S-SÂBİ'U 'AŞARA³⁶⁸

İy ma'ânî gülşeninüñ bülbüli
Ma'rifetler gülsitâminuñ güli

765 Fikr ider misin bu devrün cevriñi
Añlamaduñ mı bu dehrün gavrını³⁶⁹

Çarḥ-ı gaddâruñ bilür misin işin
Zihn ider misin nicedür dönişin

Naşş kılduñ mı gönüle iy kibâr
Bu ta'accübden nesin iy toğrı yâr

63a Hiç anar mısın bu aḥvâli i şâh³⁷⁰
Kim kılışardur ecel 'ömri tabâh

Çün bilürsin neyler ol çarḥ-ı kebûd³⁷¹
Kımadı kımaz cihânda bir vücûd

770 Çün havâledür bize dest-i ecel
Zinhârâ giçürmesin tübu'l-'acel³⁷²

³⁶⁸ḤADİŞ-İ ON YİDİNCİ A.

³⁶⁹devrün: derdüñ A. //añlamaduñ mı: anladun mı hiç A.

³⁷⁰anar mısın bu aḥvâli: bu aḥvâli anar mısın A.

³⁷¹Çün bilürsin neyler: Ḥöd bilür misin ki A.

³⁷²Zinhârâ geçürmesin: Zinhâr giçürmeye M.

Tevbe kıl fırsat durur iy nev-cüvan
Kim mecâl virmeyiser çarh-ı girân

Akl mi'yârında bulduñsa naşib
Tevbey'i giçürme zinhâr iy habîb³⁷³

Niceler geldi vü geçdi bu zamân
Pes bayağıdur naqşı yok hemân

Müstakırr ol tevbeye kıl fikrünü³⁷⁴
Mîhr-i Hakk'ı tut Hakk'a kıl zikrünü

775 Zikr-i Hakk kılur gönülleri şafa
Zikr-i Hakk'dan bulunır anda vefâ³⁷⁵

Nitekim uş virdi peygamber haber
İstima' it bu sözi iy mu'teber

Hoş rivâyet kıldı 'Abdu'llâh i yâr³⁷⁶
Bellü bil İbni 'Ömer'dür âşikâr

Hem Kitâb-ı Tirmizî'dendür 'ayân
Zâhire meşhûrdur bellü beyân³⁷⁷

Onyedincisi hadîşüñ iy ulu
Zikr-i Allâh ma'nisidür toptolu

780 Sözi çok söylemegi iş itmeñüz³⁷⁸
Zikr-i Allâh'dan ziyâde gitmenüz

63b Söz çoğ olsa Tañrı zikrünsüz i yâr
Şöyle kim gönül kararur âşikâr

³⁷³giçürme: giçürmeye M.

³⁷⁴Mustakırr: Müstakıll M.

³⁷⁵vefâ: şafa

³⁷⁶kıldı 'Abdu'llâh: kıldılar anı A.

³⁷⁷Zâhire: Zâhiren A.

³⁷⁸söylemegi: söylemege A.

Ƙasvetü'l-Ƙalb ma'nisi budur 'ayân
Kim Ƙarardur dir göñüli bu beyân³⁷⁹

Pes göñül Ƙararacaq zihî firâƘ³⁸⁰
Raĥmetinden Tañrı'nuñ olur ıraƘ

Raĥmet isterseñ Çalap'dan iy hümmâm
Zinhâr sen olmağıl mükşir kelâm³⁸¹

785 Kim sözi HaƘ söyleyen didi Resül³⁸²
Tañrıyı zikr eylesün dir ol uşul

Tañrı zikrin itmez ise ol kişi
HaƘ Ƙatında hiç Ƙabül olmaz işi

Raĥmet-i HaƘ'dan ırağ olur Ƙatı
Elde variken geçüren fırsatı³⁸³

Zikr-i Allâh'ı müdâm tekrar idüñ
Raĥmet-i HaƘƘ'ı size siz yâr idüñ

Bu ĥadişüñ ma'nisi budur hemîn
Zikre meşğül oluñuz yâ elh-i din³⁸⁴

³⁷⁹Kim: Dir M.

³⁸⁰zihî: zire A.

³⁸¹isterseñ: idersen M. // sen: M'de yok.

³⁸²HaƘ: çoƘ A./Resül: A'da yok.

³⁸³geçüren: geçürmek A.

³⁸⁴Bu beyitten sonra on yedinci hikâye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

XVIII

الحديث الثامن عشر عن عبد الله ابن عمر قال إذا أراد رسول الله عليه السلام
أن يستودع الجيش فقال استودعكم الله دينكم و أمانتكم و خواتم أعمالكم أخرجه
أبو داود

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀMINÜ 'AŞARA³⁸⁵

790 İy ki deryâlar qatunıda zerredür
'İlm deryâsile gönülün ğarredür³⁸⁶

Ğarq oluben kim bu 'ilmün baħrine³⁸⁷
Pâdişâhsın bu ma'ânî şehrine

Çün ma'ânî şehrinün sultânısın
Ehl-i ma'ninün tamâmet cânısın³⁸⁸

Rüşen eyle ma'nile gönülleri
Şâd oluben müstemi' bülbülleri³⁸⁹

Ma'rifet bostânına başub qadem
Şâd ü kâm eyle gönülleri bu dem

795 Çün bilürsin çarḡ-ı ğaddaruñ işin
İmtihân itdün nicedür cünbişin

Kimseye meyl ü meħâba itmedi³⁹⁰
'Āqıl ü dâna diyüp gözetmedi

³⁸⁵ḤADİŞ-I / A.

³⁸⁶gönülün: gönül A.

³⁸⁷oluben kim sen: olupsın bu M.

³⁸⁸ma'ninün tamâmet: ma'nânuñ dilâ bir A.

³⁸⁹oluben: olsun M.

³⁹⁰Kimseye: Kimsene A.

'Ālim ü cāhil k̄atında bir durur
Yā cūvān ü pir-i nā-tedbir durur

Çünkü bu çarḫ-ı şanāyi' böyledür
Sini ol derddür ki böyle söyledür³⁹¹

Söyle derdüñi 'ayān it 'āşıka
Sırruñı dimegil illā şādıka

800 Şādıku'l-kavl iseñ iy şāh-ı kibār
Gel işit Peygamber'üñ kavlın i yār

Onsekizinci hadiṣ iy mu'teber
Uşda 'Abdullāh virmişdür haber

65b Rāvisidür bu hadiṣüñ iy ulu³⁹²
Hem Ebü Dāvud'dan olmuşdur ğulu

Ḥaḫ Resüli'nden virür bunlar haber
Kim Resü'lillāh sözidür mu'teber

Ḥazret-i Aḫmed kaçan kim iy kibār
Fikrini dāyim ğazā kılsa i yār

805 Yā ğazāya leşkerin gönderse ol
Ḥoş naşihatler kılmur idi Resül

Dinüñüz işmarladum dirdi Ḥaḫ'a
Hem sizi virdüm emānet muṭlaḫa

Ḥayr ile a'mālünüz ḫatm eylesün
Ḥaḫ riyāñuz kibrünüz ketm eylesün

³⁹¹şanāyi': münayi' A./Sini ol: Bini bu A.

³⁹²iy: ol A.

Ṭoğrılığūñuz mezid itsün Ḥudā³⁹³
Niyyetūñüz ḥayrın itmesün cüdā

‘Ākıbet ḥayrı sizūñ yoldaşūñuz
Himmetüm olsun bile ḳoldaşūñuz

810 Ḥaḳ Te‘ālā yardımı yoldaş ü yār³⁹⁴
Hem mu‘in olsun size Perverdigār

İşbu resme gönderürdi leşkeri
Varuben anda döker leşker ḳanı³⁹⁵

Her kime himmet Resūlu'llāh ḳıla
Yardım ü yārī añā Allāh ḳıla

Ol çeri dāyım muḳaffer ola hem
Pes ‘ināyet ola anlara Ḥakem

Bu ḥadişūñ ma‘nisi budur ‘aziz
Ḥūkmüni tut dirliğüñ eyle temiz³⁹⁶

³⁹³oğrılığūñuz: oğrı yolūñı A.

³⁹⁴Te‘ālā yardımı yoldaş: seña yoldaş vire dāyım A.

³⁹⁵Varuben anda: Varup anlarda A.

³⁹⁶'aziz: hemin A.//tut... temiz: dut dileğüñ pāk it hemin A. Bu beyitten sonra on sekizinci hikāye gelmekte olup doplam 47 beyittir.

XIX

الحديث التاسع عشر عن ابن عباس رضو قال رسول الله صلى الله عليه السلام لا
يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ آتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا وَ فِي رِوَايَةِ ابْنِ هُرَيْرَةَ عَنْ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عَلِمَ قَوْمٌ لَوْطٍ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

EL-ĤADİŞÜ'T-TĀSİ'U 'AŞARA³⁹⁷

815 İy ki 'aqlın kendüye iş eyleyen
Toğru yolda aqlını piş eyleyen

68^a 'Aql ile kılan kamu işin dürüst
'Aql olan olmaya her işde süst³⁹⁸

Diñle imdi saña 'aqluñ yâr ise
'Aql mağzeninde behreñ var ise³⁹⁹

'Aql işinde var ħarifuñ iste bul
Kim sözüñ düşe mağallinde қаbül

Her sözi kim söyleyesin iy ulu
Ger қаbül ider ise 'aql ü bilü

820 Sen de bulursın қаbüliyyet i yâr
Teşni' imezler sözüñe ulular

Hem naşihat bābına düşer sözüñ
Şoħbete lāyık ideğör kendüzüñ

³⁹⁷ĤADİŞ-İ 19 A.

³⁹⁸işin: işi A.// her: ħaqq A.

³⁹⁹behren: behrūñ A.

Aç gözüni başuña dir 'aqluñı
'Aql idüben oqı her bir naqlüñi

'Aql idüp añla bu sözüñ aşlını
'Aql ile düriş bilesin faşlını⁴⁰⁰

'Aqluñı başına dir iy mu'teber
On toquzuncı hadişden vir haber⁴⁰¹

825 Kim Resülu'llâh buyurmuşdur i yâr
İbni 'Abbâs Bū Hüreyre iy kibâr

Râvisi bunlardur iy şâh-ı güzîn
İşid imdi añla Peyğamber sözün

Tirmizi'nüñ naqlidür işbu haber⁴⁰²
Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

Haq Te'âlâ rahmet itmez dir Resül
Şol kişiye k'oğlana vat' ide ol⁴⁰³

Dağı 'avrat hâlide her kişide⁴⁰⁴
Haq buyurmaduğı yirden iş ide

68^b 830 Dağı bir yirde buyurmuşdur Resül
Haq dimişdür her sözi ol pür-uşül⁴⁰⁵

Bunlara hiç rahmet eylemez Çalab⁴⁰⁶
Tevbe kılmazsa nice kılsun taleb

400sözüñ: sözden A.//faşlını: fa'luñı A.

401vir: sor A.

402iş: hem A.

403kişiye k'oğlana vat' ide: kişi ki vat' ide oğlana A.

404kişide : kişinüñ M.

405dağı bir : bir dağı A.// dimişdür: buyurdı A./ol pür: pāk A.

406eylemez: itmez ol A.

Şol kişiler dünyede mel'undur
Raḥmetinden Tañrı'nuñ mağbündur

183

Lût kavmi işini kim işleye
Âhiretde barmağını dişleye⁴⁰⁷

Raḥmet olmaz aña hergiz iy ulu
Cümlesi şād olıcağ ol kaygulu

835 Bu sözi taḥkik buyurdı ol kibār
Añla cānuñ gibi kılğıl i'tibār

Ṭut ḥadīşüñ ḥükmeni bu işde sen⁴⁰⁸
İşidüp ṭutmağ durur qavl-i ḥasen

İşleme bu işi iy şāh-ı güzİN
Var ise zātuñda ger İslām ü dİN

Bu ḥadīşüñ ma'nisin gör iy ulu
Ḥükmini dut var ise sende bilü⁴⁰⁹

⁴⁰⁷barmağını: barmağın ol A.

⁴⁰⁸ut: Dut A.

⁴⁰⁹Bu beyitten sonra on dokuzuncu hikaye gelmekte olup toplam 42 beyittir.

XX

الحديث العشرون عن عمر رضو قال قال رسول الله ع م كل خمير حرام
ومن شرب الخمر في الدنيا وهو يريد منها ولم يبت لم يشربها في الآخرة
اخرجه داود

EL-ḤADİŞÜ'L-‘İŞRÜN⁴¹⁰

70^b İy ki dünyâ zevkine bil bağlayan
Zevk idüp ya'nî ki işin şaklayan⁴¹¹

840 Dünye hoşluğun özine yâr idin
Kendüzine zulmeti dil-dâr idin

Ḥamr içüp maşlık yiyüp kılan zinâ
Bunları ma'sûk idinen özine

Gâfil olup iy ölümün añmayan
Vaktidür imden girü uyan uyan

Hiç ölüm nidâsını añmaz mısın
Atañ anañ neyledi görmez misin

Niçe gâfilsin bu işlerden i yâr
Kılısar ölüm seni de târ ü mâr

845 Nâz ile besledüğüñ nâzük teni
Altına alur bu yir öper seni

⁴¹⁰ḤADİŞ-I YİRMİNCİ A.

⁴¹¹zevkine: zevk ile M. // ya'nî ki: ki ya'nî A./ şaklayan: bağlayan M.

Çürüdür yir etüñi toprak senüñ
Hiç belürmez ol senüñ nâzük tenüñ⁴¹²

Añsuzın gelür seni kıılır ħarâb
Ol şerâb didüğüñ olur hem serâb⁴¹³

Ħamr içüp neye irişesin i yâr
Niçe bir kılasın anı ihtiyâr

71^a Gel berü Peygâmbere'ün işit sözün
Gör ne söyler işit ol şâh-ı güzîn⁴¹⁴

850 Uş yigirminci ħadiş virür ħaber
İşid imdi kim ne dir ol mu'teber

Râvisi kimdür 'Ömer' dündür ħıfâb
Naql iden Müslim Buħârî'den cevâb

Kim Resûlu'llâh buyurdu iy ulu
İşidüñ bilüñ kamu kiçi ulu

Küllü müskir ħamrdür dir ol hümâm
Küllü müskir hem yine didi ħarâm⁴¹⁵

Kim içerse herbirin dir dünyede
Tevbe kılmadın ki dünyeden gide

855 Âħret süçisini ol içmeye
Ya'ni Cennet bağlarından geçmeye

Zira uçmağa giren iy şehriyâr
Âb-ı Kevşerden kılısar iftâr⁴¹⁶

⁴¹²Hiç belürmez ol senüñ: Eşeri kıalmaz erir A.

⁴¹³olur hem: aslı "hem olur", vezin gereği kelimelerin yerleri deĝiştirildi.

⁴¹⁴Peygamber'ün işit : işit Peygamber A.//söyler: dir A.

⁴¹⁵hümâm: imâm A.// ħarâm: müdâm A.

⁴¹⁶iftâr: inkıfâ' A.

İmdi ma'lûm oldu her kim hamr içe
Tevbe kılmadın ki dünyeden geçe⁴¹⁷

Uçmağa ol kişi hergiz girmeye
Girse dağı Āb-ı Kevşer görmeye⁴¹⁸

Fâşık adı key yavuzdur iy kişi
Tevbe kıl terk eylegil ol cünbüşi

860 Tevbeyi zinhâr özüñe pişe kıl
Ölümün añ ölmedin endişe kıl

Ġâfil olma kim saña virmez aman
Bu sözi taḥkîk bil kılma güman⁴¹⁹

71b Kıl gümanuñı gönülden târ ü mâr
Dertlü olan derdine timâr umar

Bu ḥadıṣüñ ma'nisin taḥkîk bil
Ölmedin tevbe idüp kayduñ yigil⁴²⁰

⁴¹⁷ki: M'de yok./geçe: göçe A.

⁴¹⁸âb-ı: âb u A.

⁴¹⁹kılma: olma A.

⁴²⁰Bu beyitten sonra yirminci hikâye gelmekte olup toplam 40 beyittir.

XXI

الحديث الحادى والعشرون عن ابى هريرة رضو قال رسول الله ع م
 مَا مِنْ رَجُلٍ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُهُ فِيهِ عِلْمًا اسْتَهْلَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقَ الْجَنَّةِ وَمَنْ
 أَبْطَأَهُ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ أَخْرَجَهُ ابوداود

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀDĪ VE'L-'İŞRÜN⁴²¹

İy ki 'ılme dürişenler dün ü gün
 Gel beşâretdür saña diñle bugün

865 Hürmet ü 'izzet senüñdür iy 'azîz⁴²²
 Saña mensübdur zire dirlik temiz

'İlm iledür hep kamu şöhret ki var
 'Ālim olan kişiyedür i'tibār

'İlme düriş kim bulasın rahmeti
 Cehl ile çeksün ço cāhil zaḥmeti⁴²³

'İlm ile düriş iresin menzile⁴²⁴
 Viresin zevk ü şafā her maḥfile

'İlm iledür ḥāşılı herbir işüñ
 'İlm iledür zîneti her cünbişüñ⁴²⁵

73^b 870 Cünbişüñi cem' idüp iy baḥtiyâr⁴²⁶
 Diñle Peygamber ne buyurdu i yâr

⁴²¹ḤADİŞ-İ 21. A.

⁴²²Hürmet ü 'izzet: 'İzzet ü ḥürmet A.

⁴²³cāhil: ḥāşıl A.

⁴²⁴'İlm ile düriş: 'İlme düriş kim A.

⁴²⁵zîneti: ra'yeti A.

⁴²⁶baḥtiyâr: iḥtiyâr A.

Uşda yigirmi birincidür hadîs
İşit imdi hükmi nedür iy harîf

Bü Hüreyre'den rivâyetdür haber
Ol Rasûlu'llâh buyurmuş mu'teber

Her ki bir yola gide 'ilm isteyü⁴²⁷
'İlm ile bir menzile irem deyü

İsteyene Haq Çalap 'ilmi virür
'İlm ile ol kişi hem Cennet bulur⁴²⁸

875 'İlm ile âsân olur Cennet yolu
'İlm ile hem qahr olur miñnet kılu

Her kim ol 'ilm ü edeb bilür i yâr⁴²⁹
Pes aña Cennet virür Perverdigâr

Dünya vü hem ululuq aşl ü neseb
Ata ana nisbeti olmaz hısâb⁴³⁰

Bunlaruñ ile kişi bulmaz naşib
Haq Te'âlâ dergehinde iy habib

Bunlaruñla Cennet'e varmaz kişi
Hoş 'amelde olmıyacaq cünbişi

880 Ata ana ululuğı-y-le i yâr
Cennet'e girmez kişi iy ihtiyâr

Ger girürmişse neseble iy ulu
Âl-i Peygâmbere gireydi bilgilü⁴³¹

⁴²⁷bir yola: bu yolda A.

⁴²⁸ol kişi hem: hem ol kişi A.

⁴²⁹'ilm ü edeb bilür: 'ilmle 'amel kılsa A.

⁴³⁰nisbeti: hürmeti A.

⁴³¹bilgilü: iy ulu M.

Bu hadişün ma'nisinde iy 'aziz
Şöyle buyurmuş durur ehl-i temiz⁴³²

XXII

الحديث الثاني والعشرون عن عمرو بن عاص رضو قال قال رسول الله عليه وسلم
رضى الرب في رضى الوالدين وسخط الرب في سخط الوالدين و في رواية
الجنة تحت اقدام الامهات اخرجہ الترمذی

EL-HADİŞÜ'Ş-ŞĀNĪ VE'L-'İŞRŪN⁴³³

İy ki ata ana hoşnüd eyleyen
Âhıretde özüne sūd eyleyen⁴³⁴

Ata ana hıdmetin kılan kişi
Ata hoşnüdlığı olan cünbüşi

885 Hürmet eyle ataña vü anaña
Pes cihānda iş budur dağı saña

'İzzet ü hürmet atana kıl i yār⁴³⁵
Kim olasın Hâk katında ihtiyâr

77a Ata ana hürmetin key şaklağıl
Bu tekebbürligi sen elden koğıl

⁴³²buyurmuş durur: buyurmuşdur ol A. Bu beyitten sonra yirmi birinci hikaye gelmekte olup toplam 69 beyittir.

⁴³³HADİŞ-I 22 A.

⁴³⁴Sūd: süz A.

⁴³⁵'İzzet ü hürmet: Hürmet ü 'izzet A.

Yüzünü ayağına sür atanuñ
Öp elini ayağını ananuñ⁴³⁶

Gönlünü yıkma bularuñ key şaşın
Hoş ri'ayet eyle anlaruñ haşın

890 Ata ana haşkını saşlar isen
Ataña anaña toğrı yār isen

Haş katında bulasın çoş raşmeti⁴³⁷
Ol sebebden çekmeyesin zaşmeti

Atañ anañ saña oldılar sebab
Böyle taşdır eylemişdür Ferd ü Rab⁴³⁸

Anlaruñ hoşnüdlüğüdür saña yār
Ata ana alkışıdır neki vār

Al du'āsını bularuñ iy ulu
Cehd kıl kim olmayasın kayğulu

895 Nitekim uşda haşber virdi Resül
Gör ne buyurmuş durur ol Pāk-Uşül⁴³⁹

Key işitgil bu haşişüñ ma'nisin⁴⁴⁰
Uş yigirmikinci haşişden disin

Rāvisidür bu sözüñ 'Amr ibni 'Aş⁴⁴¹
Tirmizi'den naşl olmuşdur haşvāş

Taşrınıuñ hoşnüdlüğü dir Haş Resül⁴⁴²
Ata ana hoşnüd olmaşdur şabül

436Öp elini: Öpüb elin A.

437çoş: çün A.

438taşdır: taşrır M.

439buyurmuş durur: buyurmuşdur A.

440haşişüñ ma'nisin: haşışı mu'teber A.//haşişden: haşişinden M.

441İbni 'Aş: bin 'Ami A.// haşvāş: haşvamı A.

442Haş: ol A.

Yine hem hışm-ı Hudā dir iy kibār
Ata ana kaçırmağıdur ki var⁴⁴³

77^b 900 Ya'ni ata ana hoşnüd olsalar
Oğuluñ hakkında alkış kılsalar⁴⁴⁴

Hoşnüd olur hem ol oğlandan Hudā
Raħmetinden Haħķ anı kılmaz cüdā⁴⁴⁵

Hoşnüd olmasa yine ata ana
Hışm idüben hem ilense oğlına

Haħ Te'ālā daħı hoşnüd olamaz
Ol kişi āhirde raħmet bulamaz⁴⁴⁶

Daħı bir yirde buyurmuşdur Resül
Gör nice zıkr eyler ol řāh-ı uşül

905 Cennet analar ayağı altıdur
Hıdmet it imdi anaña vaħtidur⁴⁴⁷

Bu ħadıřüñ ma'nisi budur hemİN
Hıdmet it kim bulasın İslām ü dİN⁴⁴⁸

⁴⁴³hem hışm-ı Hudā dir iy: hışm-ı Hudā'dur ol A./ki var: i yār A.

⁴⁴⁴Oğuluñ: Yaħři oğl A./kılsalar: itseler A.

⁴⁴⁵hem: A'da yok./Haħķ anı: anı Haħ A.

⁴⁴⁶āhirde: her giz/bulamaz: eylemez A.

⁴⁴⁷analar ayağı altıdur: ana ayağı altındadır A. // it imdi anaña vaħtidur: eyle: kılmayasın āh ü zār M.

⁴⁴⁸Bu beyitten sonra yirmi ikinci hikāye gelmekte olup toplam 107 beyittir.

XXIII

الحديث الثالث والعشرون عن ابي عمر رضو قال قال رسول الله عليه السلام
 الْعَبْدُ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ وَاحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ كَانَ لَهُ إِجْرَانِ أَخْرَجَهُ الْبُخْرِيُّ
 وَمُسْلِمٌ وَالْمَوْطَأُ وَابُو دَاوُدَ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ VE'L-'İŞRÜN⁴⁴⁹

82a İy ki 'abd olup şatılan dünyede
 Hıdmete bil bağlayup kılan edā⁴⁵⁰

Hıdmete var 'ömrüñi şarf eyleyen
 Hocasına kendüyi za'f eyleyen

Dürişen hıdmet işiginde müdām
 Hıdmete ikdām iden dāyım devām⁴⁵¹

910 Hıdmet idenler irişür menzile
 Hıdmet itmeyen kalur hod tanzile

Toğruluğ ile kılanlar hıdmeti
 'Ākıbet anlar bulısar hürmeti

Hocasına her ki o hıdmet kıla
 Hağ katında yarın ol hürmet bula

Nitekim Resül bize virdi haber⁴⁵²
 İşid imdi kim nedir ol mu'teber

449ḤADİŞ-1 23 A.

450'abd: kul A.// Hıdmete bil: Hıdmetine A.

451Dürişen: Dürüşiben A./ işiginde: işinde A.// dāyım: dām ü A.

452Resül bize: uşda Resül A.

Uşda yigirmi üçlüncidür hadîş
Bunu taḥkîk bilmeyenlerdür ḥabîş

915 Râvisidür hem Ebû ‘Ömer i yâr⁴⁵³
Mesnedi Müslim Buḥârî âşikâr

Bu ḥadîşi ḥüb söyler ol Resûl
Hâşimî bedr-i dücâ şâh-ı uşûl

Ḳul kaçan ḥocasına ola mutî‘
Olsa hem yatlu fikirden munkatî‘

Ḳocası ḥaḳın getürse yirine
Ṭoḡruluk kılsa müdâm tedbirine

Hem yine Ḳaḳ ḳulluḡın daḡı i yâr
Yirine getürse her dem âşikâr⁴⁵⁴

920 Ol ḳula Ḳaḳ vire dir iki şevâb
Şöyle virdi aña Peyḡamber cevâb

Bir ḥoca ḳulluḡını ḳılduḡıçün
Birine buyruḡını ṫutduḡıçün⁴⁵⁵

Bu ḥadîşüñ ma‘nisi budur bilüñ
El-emânet ḥocaya ḥidmet ḳılüñ⁴⁵⁶

⁴⁵³hem Ebü: daḡı Ebî A.

⁴⁵⁴Ḳaḳ: A’da yok./ḳulluḡın: kulluḡını A.//getürse her dem âşikâr: getüre aña Perverdigâr A.

⁴⁵⁵ḳulluḡını: ḳulluḡın A.// Birine: Biri Ḳaḳ A.

⁴⁵⁶Bu beyitten sonra yirmi üçüncü hikâye gelmekte olup toplam 75 beyittir.

XXIV

الحديث الرابع والعشرون عن انس بن مالك رضوان النبيء م قال لِكُلِّ شَيْءٍ
 قَلْبٌ و قَلْبُ الْقُرْآنِ يَسْ قَرَاهَا كَتَبَ اللَّهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ وَ عَنْ
 أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْقُرْآنِ الدُّخَانَ فِي لَيْلَةٍ أَصْبَحَ
 يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ أَخْرَجَهُمَا التِّرْمِذِيُّ صَدَقَ

EL-ḤADİŞÜR-RĀBİ‘U VE'L-‘İŞRŪN⁴⁵⁷

İy ki Qur'an'a duriş gel dün ü gün
 Okı kim Qur'an durur bayram dügün⁴⁵⁸

Fāriğ olma bir nefes okı müdām
 Her ki Qur'an oğur olur müstedām

925 Gice gündüz sen de Qur'an ile ol
 Kim yarın hazretde olasın kabül

Söyle bülbül gibi Qur'an zikrini
 Komağıl dilden Hudā'nuñ şükrünü⁴⁵⁹

Cān lafzından 'ayān eyle i yār
 Olma hāmüş oğı Qur'an iy kibār⁴⁶⁰

86a Vaqt ola hamüşliğa destür ola
 Toprak altında özüñ mestür ola

⁴⁵⁷YİRMİ DORDİNCİ ḤADİŞ QUR'AN'UN FAZİLETİN BİLDİRÜR A.

⁴⁵⁸kim: sen A.

⁴⁵⁹Komağıl dilden: Hayfa komağıl A.

⁴⁶⁰laf'ından: lutfunda A.// oğı Qur'an iy kibār: iy şirin güflär ü zār A.

Şimdi söylerken dilün iy ser-firaz
Okı Ƙur'an'ı 'ayân it gizlü râz

930 Nağme-i murğı beyân eyle bugün
Gizlü Ƙalmasıñ bu söz iy zû-fünün⁴⁶¹

Zâhir eyle Türk dilinde bu sözi⁴⁶²
Mübtediler furça Ƙılsun bu yüzi

Añılasunlar kim bu Ƙur'an neyimiş
OƘıyanlar niceşi ağnâyimiş

Ƙamu 'âlem devlet-i Ƙur'an durur
Anuñ içün mesken-i dil can durur

Çürimez Ƙur'an oƘıyanlar dili
Hüb-ı ra'nâ bu gülistân bülbülü⁴⁶³

935 'Âdetüñ Ƙur'an oƘumak Ƙıl i yâr
Diler iseñ gide göñlüñden gubâr

Nitekim uşda Resül virdi haber
Şah rivâyetdür hadîş-i mu'teber

Hem Enes bin Mâlik eydür iy kibâr⁴⁶⁴
HâƘ Resülü'nden rivâvetdür i yâr

Kim Resülu'llâh buyurdu şeksüzin
İşid imdi añla Peygâmbere sözün

Didi Peygâmbere ki herşeyüñ ki var⁴⁶⁵
HâƘ Te'âlâ emri ile göñli var

⁴⁶¹Nağme-i: Nefha'-i A. // söz: ma'ni A.

⁴⁶²Türk dilinde: Türki dilde A.

⁴⁶³A'da yok.

⁴⁶⁴Hem Enes bin: Enes İbni A.

⁴⁶⁵ki: Birinci "ki" M'de yok.

940 Çalıbi vardur didi herbir nesnenüñ
 Bu haber ki aklıña siñsin senüñ⁴⁶⁶

86^b Çalıb-i Çur'an süre-i Yâsin'dür
 Okuyan kişiyi otdan kırtarur⁴⁶⁷

Her kişi kim okıya birkez anı
 Âhiretde kırtara otdan cânı

Anı birkez okıyanı iy hüâm⁴⁶⁸
 Hâtmeyi onkez okımışca tamâm

Müzd vire Allâh aña dir ol Resül
 Şöyle buyurmuş hadişinde uşül⁴⁶⁹

945 Bü Hüreyre hem rivâyet eylemiş
 Bu hadişinde be-ğâyet söylemiş

Kim Resülü'llâh dilindendür haber
 Hoş buyurmuşdur O şâh-i mu'teber

Süre-i Duğân okursa bir kişi
 İşid imdi nice olısar işi

Her gice şubhında yetmiş biñ melek⁴⁷⁰
 Yalvarur 'Allâh'ına diler dilek

Bu kişinüñ yarlıgandüğün diler
 Okıyana rahmet-i Hağ diş biler

950 Bu hadişüñ ma'nisi budur hemîn
 Okıyanlar tamudan olur emîn

⁴⁶⁶ki: key M.

⁴⁶⁷Yâsin'dür: Yâsin durur A. //Okuyan... kırtarur: °amu odundan çıkarda sin' kırorur A.

⁴⁶⁸okıyanı iy hüâm: okıyan kişi temâm A.

⁴⁶⁹müzd vire: müjde virür A./ dir ol: didi A.//uşül: Resül M.

⁴⁷⁰subhında: subğa degin A.

Hak buyurdu bu sözi iy merd-i pāk
Bu söze inanmayan olur helāk⁴⁷¹

XXV

الحيث الخامس والعشرون عن ابي بن كعب رضو قال قال رسول الله ما أنزل
الله في التوراة والإنجيل مثل أم القرآن وعن انس رضو أن رجلاً جاء فقال
يا رسول الله اني أحب هذه السورة قل هو الله أحد إن حبكم الجنة اخرجهما
الترمذى صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀMİSÜ VE'L-'İŞRÜN⁴⁷²

İy ma'āni añlayan 'ākıl kişi
Başuña dir aqluñı қо teşvişi

Nefs-i emmāre şerinden key şaķın
Qıl zebün anı Hāķ'a olğıl yaķın

Ejdehādur ķamuyı ol şayd ider
Niceler mekrinden uşānub gider

955 Sen saķın nefsuñ dilegin ķomağıl
Tañrınuñ emrin dutub tağılmağıl⁴⁷³

Nefse ğālib ol göresin hikmeti
Ger dilerseñ çekmeyesin zaħmeti

Yu ğazabdan göñlüñi kibri gider
Hāķ yola giden kişi eyle gider

⁴⁷¹Bu beyitten sonra yirmi dördüncü hikāye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

⁴⁷²YİRMİ BİŞİNCİ HADİŞ A.

⁴⁷³Tañrınuñ: Hāķ A./dutub tağılmağıl: dut tağı olağıl A.

Ƙıl tevāzu' ādem iseñ iy kibār
 Tođrulıķ göster yoluñda toğru var⁴⁷⁴

Hāksin aşluñda sākinlik gerek
 Sākin olmağdur bu yolda yigirek

960 Giç taşavvurdan özüñi hāliş it
 Derd-mend ol isteyü dermāne git

88b Kişi şāhib-derd olubilmek gerek
 Derd ile her cünbüşi Ƙılmađ gerek⁴⁷⁵

Giç hasedden ħurmenini vir yile
 Nice istersin anı yile yile

Gel berü uş ma'rifet diñle i yār
 Gör ħadişinde Resülün kim ne var

Añla yigirmi beşinciden ħaber
 Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber⁴⁷⁶

965 Şaĥ rivāyetdür Ebi Ka'buñ sözi
 Bunu Peyğāمبر diyüpdür kendüzi⁴⁷⁷

Ya'ni Tevrat'da vü İncil'de meger
 Gelmedi hiç Fātiĥa'dan mu'teber

Bañā geldi dir Resül bu süreti
 Ümm-i Ƙur'an' dur yedidür āyeti

Ƙur'an'uñ aşlı dimek olur bu söz
 Ya'ni her ma'nıye olur Ƙulavuz⁴⁷⁸

⁴⁷⁴tođru: toğrı A.

⁴⁷⁵her: A'da yok.

⁴⁷⁶A'da yok

⁴⁷⁷Bunu: Bana A. / diyüpdür: didi dir A.

⁴⁷⁸aşlı: ehli A.// ma'nıye: ma'nide A.

Ne kadar ma'nî ki hep Qur'an'da var
Fâtiha'dan külli olur âşikâr

970 Likin anı evliyâ bilür kamu
Añlamaz ayruķ kişiler iy 'amu

Pes adı Seb'a'l-meşanı' dür bunuñ⁴⁷⁹
Yidi äyetdür dimek olur bilüñ

Bir dağı her kim namâzını kılar
Bu iki kez oқınur dimek olur

Hem yine uşda Enes virdi haber
Bir kişi Peygâmbere geldi meger

89a Yâ Resûla'llâh diyüben ol kişi
Hidmetüñe şoraram dir bu işi

975 Ben severem قُلْ لِّوَالِدِي إِحْسَانًا
Oқyam ben müjdeyi vire Ağad

Anda Peygâmbere buyurdu bu sözi
Ol kişi hoş dinledi açdı gözi

Ger severseñ sevdüğüñ seni i yâr
Cennet'e ilte vü gösderde didâr

Bu hadiřüñ ma'nisi budur hemân
Kim buyurdu ol Resül bellü beyân⁴⁸⁰

⁴⁷⁹Pes: Bir A.

⁴⁸⁰hemân: 'ayân A. Bu beyitten sonra yirmi beşinci hikâye gelmekte olup toplam 40 beyittir.

XXVI

الحديث السادس والعشرون عن ابن سعيد الخزري أنّ رجلاً كان يقرءُ
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ يُرَدُّهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ فَذَكَرَ ذَلِكَ
 لَهُ وَكَانَ الرَّجُلُ يَتَّقَلُّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَلَدِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَعْمَلَ ثُلُثُ

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀDİSÜ VE'L-'İŞRÜN⁴⁸¹

İy ma'āni sâzını güş eyleyen
 Ma'ni yolına gönül hoş eyleyen

980 Nefsi tebs eyle ma'āni kıl fütüh
 Şād ü gām olsun sevinsün tende rüh

Key şağın gönül evi yıkılmasun⁴⁸²
 Zūlm ile can mışr oda yakılmasun

91^a Cehd kıl kim nefsüñi hor idesin
 Şād olasin çünki bundan gidesin

Mesken ola nüh felek saña maqām
 Sen alasin rüzigārdan intikām

Olasın cümle küdüretden şafā
 Hem şefā'at kıla yarın Muştafā

985 Sā'at-i manşūra kılma i'tikād
 İtme fānīdür günine i'timād⁴⁸³

Sen özüñe dāyim isterseñ hayāt⁴⁸⁴
 Tevbe kıl kim zāyi' olsun seyyi'at

⁴⁸¹FAZİLET-İ KÜL HÜVA'LLĀH A.

⁴⁸²gönül: gönülün A./ yıkılmasun: yıkılmasın A.

⁴⁸³i'timād: i'tikād A.

⁴⁸⁴isterseñ: iderseñ M.

Gülsitānuñı senüñ almaya Һar
Şolmaya sebzüñ günüñ olmaya tār⁴⁸⁵

Һäpıruñ cem' eyleyüp iy mu'teber
Diñle imdi nice gelmişdür Һaber

Cān kulağın aç ki Һoş diñleyesin
Bu ma'ānı sırrını añılayasın

990 Uş yigirmi altıncı Һadışüñ 'ayan
Kim Resülu'llāh buyurmuşdur beyan⁴⁸⁶

Rāvisi taħkik bu sözüñ Bū Sa'id
Hıkd ü inkār ü Һased andan ba'id

Ol rivāyet eyler eydür iy kabār
Bir kişi Peyğambere geldi i yār

Didi kim ırte namāzında hemān
قُلْ لِّوَالِدِيَّ⁴⁸⁷ oқuram her zamān

Lik' azırğaram heman bu süreti⁴⁸⁸
Yā Resüla'llāh digil bu sireti

91b 995 Döndi Peyğāmbere buyurdu kim niçün
Sen azırğarsın anı ol Tañrı çün

Kim canum Һudreti elinde anuñ⁴⁸⁹
Häpıruña gelmesün bu söz senüñ

قُلْ لِّوَالِدِيَّ⁴⁹⁰ kim iy kişi
Sen oқursan işid imdi bu işi

⁴⁸⁵Gülsitānuñı senüñ almaya: Gülsitānuñı olmaya senüñ A. // günüñ: bağıñ A/ tār: nār A.

⁴⁸⁶buyurmuşdur: didi bellü A.

⁴⁸⁷oқuram: oқur idüm A.

⁴⁸⁸Lik': Lik bin A. / hemān: A'da yok.

⁴⁸⁹Һudreti elinde: Һudret elindedür A.

⁴⁹⁰iy: A'da yok.

Qur'an'ın üç bahşının bir bahşidür⁴⁹¹
Okıgıl kim sırrı dahı yahşidür

Bu hadişün ma'nisi iy şehriyâr
Şöyle buyurmuş Resül-i ihtiyâr⁴⁹²

XXVII

الحديث السابع والعشرون عن بهرام بن الحكيم عن جده قال قلت يا رسول الله
لِمَنْ أَبْرُ قَالَ أَمَكَ قَالَ فَطُتْ ثُمَّ لِمَنْ قَالَ أَمَكَ قَالَ فَطُتْ
قَالَ فَطُتْ) ثُمَّ لِمَنْ قَالَ أَبَاكَ ثُمَّ الْأَقْرَبَ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'U VE'L-'İŞRÜN

1000

İy gönül şehrini ma'mür eyleyen
Hıdmet ile kayguyı dūr eyleyen

Ġuşşa'i tār eyleyüp takrîr iden⁴⁹³
Kızbi terk idüp sözün taḥkîk iden

Fikr idüben 'aqlını cem' eyleyen⁴⁹⁴
Cân ü dilden Ḥaḳ sözi sem' eyleyen

Şehvet ü hırşuñ ḳapuların yapan
Kehrübâ-veş zühd ü taḳvâyı ḳapan

Nefsi vü buhl ü ḥased fesh eyleyen⁴⁹⁵
'İlm ü dîni özine nesh eyleyen

⁴⁹¹bağşınuñ: bağşda M.

⁴⁹²Bu beyitten sonra yirmi aluncı hikâye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

⁴⁹³YİRMİ YİDİNCİ ḤADİŞ A.

⁴⁹⁴Fikr idüben 'aqlını: Fikrini cem' idüben A.

⁴⁹⁵Nefsi vü buhl ü ḥased: Nefs-i buhlî ḥasedden A.

1005 'İlm ü hilm ile kılan nefsi zebün⁴⁹⁶
Zühd ü takvâyı idinen reh-nümün

Kuvvet-i lâ havl ile iş eyleyen
Bu kelâmı özine piş eyleyen

Hâk-şinâs olan kelâmında müdâm
Raḥm ile kılan özünü müstedâm

Nefsi arzûsını terk iden kişi
İy şalâhiyyet olan her cünbişi

93a Gel berü diñle Resülün sözüni
Añlayasın her sözünüñ yüzünü⁴⁹⁷

1010 Tirmizî'dendür bu sözüñ şâbiti
Da'viye inanmayan isder bitü⁴⁹⁸

Bir kişi şordu Resûlden bir haber
Hoş cevâb virdi Resûl-i mu'teber

Didi kim iy Server-i şâh-ı usûl
Kime eylük ideyim dir yâ Resûl

Didi kim anaña eyle eylügeni⁴⁹⁹
Nitekim ol saña kıldı eylügeni

Didi andan soñra kime kılayım
Cân ü gönülden kime yakılayım

1015 Yine eydür an anaña kııl eylügeni
Nitekim ol saña kıldı eylügeni

⁴⁹⁶nefsi: nefsinî A.

⁴⁹⁷Añlayasın... yüzünü: Hâturufidur berk idüben sözüni A.

⁴⁹⁸isder: ister A.

⁴⁹⁹anaña: ataña A.

Didi andan soñra kime *kılayım*
Cân ü gönülden kime *yakılayım*

Didi peygamber yine anaña *kıı*
Hây anaña anaña anaña *kıı*⁵⁰⁰

Şordı üç kez bu kişi *kııdı* *ğulu*
Eylügi kime *kılayım* *iy ulu*

Üçkezin dañi Resül virdi haber
Anaña *kıı* eylügi iy mu'teber

1020 Yine dördünci kezin şordı ol er
Kime eylük ideyim iy mu'teber⁵⁰¹

Didi andan soñra eylük ataña
Hıñşmuña vü kavmüñe eyle aña⁵⁰²

93b Ş öyle buyurdu Resül-i ber-güzin
Kimde var ise dutar islâm ü din

Bu hadişüñ ma'nisi budur i yâr
Kim tutarsa olur anda ihtiyâr⁵⁰³

⁵⁰⁰anaña: ataña A. // Hây.. kııı: Anaña kıııı hay hem ataña kıııı A.

⁵⁰¹A'da yok.

⁵⁰²eyle aña: hem it aña A.

⁵⁰³olur anda: anıı olur A. Bu beyitten sonra yirmi yedinci hikâye gelmekte olup toplam 36 beyittir.

XXVIII

الحديث الثامن والعشرون عن ابن عمر رضوان النبي عليه السلام
قال اظلم ظلمات يوم القيمة اخرج البخاري والترمذي

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞĀMİNÜ VE'L-'İŞRÜN⁵⁰⁴

95^a İy ölüm qorxusu nedür bilmeyen
Hiç ölüm zehrini içem şanmayan

1025 Bi-vefâdur çarḥ-ı ğaddâr iy kibâr
Kimseye meyl eylemez iy şehriyâr

Çarḥ zâlimdür seni maġbün ider
Devr ḥâyindür zamirüñ dün ider⁵⁰⁵

Ġaflet ile nice maġrûr olasin
Ḥaḫ kapusından müdâm dür olasin

Nefsüñ arzûsını berk kuşanasın⁵⁰⁶
Kendüzüñden gün ola üşenesin

Niceler bu çarḥa inandı i yâr
Şoñra âh idüp didi kim zinhâr

1030 Key saḫın kim dünyeye aldanmañuz⁵⁰⁷
Ġâfil olup bâki qalam şanmañuz

Zulm kıлмаñ kimseye iy nâmüdâr
Zâlim olanlara qaḫır kirdigâr

⁵⁰⁴YIRMİ SEKİZİNCİ ĤADİŞ A.

⁵⁰⁵devr ḥâyindür: çarḥ fânidür A.

⁵⁰⁶arzûsını: arzûsında A.

⁵⁰⁷kim dünyeye: dünyâyı siz A.

Nefse uyup kimse hakkın yimegil
Yiyüben sonra ödeyem dimegil⁵⁰⁸

Zulm idersen soñra zulmet bulasın
Kendüzüñe ya'ni taqşır kılasın

Nitekim İbni 'Ömer virdi haber
Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

95^b 1035 Naklidür Müslim Buḥārî'nün i yâr
Cân bigi kılgıl bu söze i'tibâr

Ya'ni kim zulm eylese bu dünyede
Âhiretde zulmete uğrar dede⁵⁰⁹

Ya'ni zulmet karañulıkdur dimiş
Zulmeti tefsir idüp kaydın yimiş

Zulm iderse ya'ni bir Tañrı kılı⁵¹⁰
Âhiretde karañu ola yolu

Sin içinde karañulıkdı kâla
Kıpcaq maşerde karañu ola

1040 Hem şırâṭ üstünde iy şâh-ı güzîn
Karañulıq ola açmaya gözin

Bitisi daḥı kara ola dimiş
Zulm idenlere kayıt şöyle [yimiş]⁵¹¹

Bu ḥadışün ma'nisi iy şehriyâr
Böyle buyurmuş Resül-i ihtiyâr⁵¹²

⁵⁰⁸yiyüben: şimdi yirsem A./ dimegil: digil A.

⁵⁰⁹ulmete: 'ulme A./iy dede: dede A.

⁵¹⁰bir : her A.

⁵¹¹şöyle: böyle A.//[yimiş]: dimiş M.A.

⁵¹²A'da yok. Bu beyitten sonra yirmi sekizinci hikaye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

الحديث التاسع والعشرون عن عبد الله ابن عمر قال رسول الله المسلم أخ المسلم لا يظلمه' ومن كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته' ومن فرّج عن مسلم كربةً فرّج الله عنه بها كربةً من كربات يوم القيمة' ومن ستر مسلماً ستره الله عنه' يوم القيمة' أخرجه البخاري ومسلم والترمذي وداود

EL-ḤADİŞÜ'T-TASİ'U VE'L-'İŞRÜN⁵¹³

İy ki İslâm işiginde şād olan
Küfri inkârı koyup azād olan

Ḥaḫ Te'ālā buyruğın' olan muḫı'
Zilleti kılan özinden munḫatı'

1045 Ḥoş düriş İslām işiginde müdām
Olasın maḫşerde yarın şād ü kām⁵¹⁴

97b Ğavrına bu gerdişüñ yok i'tibār
Nice döndüği bilinmez iy kibār⁵¹⁵

Her nefes bir dürlü naḫş ider bu devr
Her zamana gösterür bir dürlü ğavr⁵¹⁶

Devr işinden saḫın olma bî-ḫaber
'Āḫıbet ḫün eyleyiserdür ciger

Key saḫın kim benlik olmasun ḫicāb⁵¹⁷
Meskenet düť kim bulasın feth-i bāb

1050 Dār-ı islāmda temizüñ var ise
İ'tikāduñ saña toğru yār ise

⁵¹³YIRMI DOKUZINCI ḤADİŞ A.

⁵¹⁴olasın maḫşerde yarın: kim yarın maḫşerde olasın A.

⁵¹⁵gerdişüñ: gerdünüñ A.// döndüği bilinmez: döndüğini bilmez A.

⁵¹⁶Zamana gösterür bir dürlü: zaman bir dürlü gösterür bu A.

⁵¹⁷benlik: benlüğüñ A.

İrişür hükümün geçer eflâkden
Şâd olursın kurtulasın hâkden⁵¹⁸

Uş bugün bunda zeliliseñ ne var
Yarın anda saña olur i'tibâr

Hürmet ü 'izzet bulasın iy 'aziz
Dirliğüñi bunda kılursañ temiz⁵¹⁹

Dirlik ehlinüñ nedür sermâyesi
İşid imdi eydeyim uş mâyesi

1055 Bunı Peygâmbere buyurdu iy ulu
İşidür dutar kimise bahtulu⁵²⁰

Uşda yigirmi toközuncü haber
Kim buyurmuşdur Resül-i mu'teber⁵²¹

Bir müsülmân bir müsülmânüñ dağı
Kardeşidür dir hadiş bil iy sağı⁵²²

Birbirine zulm itnese gerek
Dağı zulm itdürmese hem yigirek

98a Kuvveti yiterse zulm itdürmeye
Zulm işiginde kişi hiç durmaya

1060 Dağı her kim bir müsülmân kardeşüñ
Hâcetin bitürdi vire yoldaşuñ

Hâk Te'âlâ vire aña hâcetin
Ne diler ise bitüre hâcetin⁵²³

⁵¹⁸kurtulasın: kurtulursın A.

⁵¹⁹kılursañ: kılur iseñ A.

⁵²⁰işidür: işidüp A.

⁵²¹Resül-i: O şâh-ı A.

⁵²²bil: uş A.

⁵²³bitüre: yitüre A.

Dağı her kim bir müsülmānuñ i yār

209

Ğuşşasın gideri vire ne ki var⁵²⁴

Hağ Te‘ālā ol kişiyi iy yara

Āhiret ğuşşalarından kırtara⁵²⁵

Dağı her kim bir müsülmānuñ didi

Setr idüben ‘aybını örtse didi⁵²⁶

1065 Hağ Te‘ālā ol kişinüñ iy kibār

Āhiretde ‘aybını örte i yār⁵²⁷

Bu ħadışüñ ma‘nisi budur hemİN

Kimde var ise duta islām ü dİN⁵²⁸

X X X

الحدیث الثلاثون عن ابی زَرٍّ رضی اللهُ عنه قال قال رسول الله عليه السلام
لَا يَزَالُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَقْبَلًا عَلَى الْعَبْدِ وَهُوَ فِي صَلَوَتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ
فَأَنَّا التَّفَتَ إِنصَرَفَ عَنْهُ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّمَاوِيُّ

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞELĀŞÜN⁵²⁹

İy selāmet yolına giden kişi⁵³⁰

Hağ yolında muhkem eyleyen işi

Dün ü gündüz Hağ yolına dūrişen

İ‘tikād ile murāda irişen⁵³¹

⁵²⁴Ğuşşasın gideri vire: Ğuşşası sen anuñ gider A.

⁵²⁵A'da yok.

⁵²⁶A'da yok.

⁵²⁷i yār: didi M.

⁵²⁸Bu beyitten sonra yirmi dokuzuncu hikāye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁵²⁹OTUZINCI ĤADİŞ A.

⁵³⁰giden: giren M.

⁵³¹gündüz: gündür A./dūrişen: durasın A.// irişen: iresin A.

Hâtırũndan geçmesũn iy mu'teber
Kim sa'âdetden saña ola haber⁵³²

1070 Zaḥmet ile çek cihānuñ cevriñi
Tā'at eyle kim bulasın ğavrını

Tā'at ile nefsi kılursañ zebũn
Bulasın ḥurmet 'aḫā yarınki gün

İ'tikād ile 'ibādet eyle sen
Pişe idin özũne ḥulḳ-ı ḥasen

Sa'y kıl cehd eyle tā'at yolunı
Menzile irür 'ibādet yolunı

100^a Kıl tevā u' sa'y kıl iy ihtiyār
Diler iseñ saña ola baḫt yār⁵³³

1075 Kişide kim olmaya 'ilm ü edeb
Rāzı olmaz yarın andan Ferd ü Rab

Bi-ḫayālîḳ ḥāşıl eyler çok ziyan
Ḥayra irişmez şoñı iy merdüman⁵³⁴

Kıl 'ibādet iy ulu bekle edeb
Kim yaḫın ola saña ol Ferd ü Rab⁵³⁵

Nitekim uşda Ebü Zer söyledi⁵³⁶
Ḥaḳ Resũlinden rivāyet eyledi

Kim Resũlu'llāḫ buyurdı bu işi
Añla imdi nicedür bu cünbişi

⁵³²sa'âdetden: 'ibâdetden A.

⁵³³sa'y kıl iy: Şabr kılup A.// diler iseñ: dileseñ A./ baḫt: yaḫşi A.

⁵³⁴A'da yok.

⁵³⁵A'da yok.

⁵³⁶söyledi: başladı A.

- 1080 K l kaan kılsa edeb birle namaz
D rt yaña bakmasa dir Şah-ı Hic z⁵³⁷
- H t r n cem' eylese dir iy kib r
C n   g n l birle kılsa i'tib r⁵³⁸
- H k Te' l  kudret ile ol kula
KarŐu gel r rahmeti yile bile
- Ne kadar kul evre yaña bakmaya
D nyen n fikrine g nli akmaya⁵³⁹
- G nl ni tağıtmaya cem' eyleye
Korhu-y-ile hoş 'ibadet eyleye
- 1085 H k Te' l ll h olur aña yağın
G fil olmağıl hazer kıl key sađın⁵⁴⁰
- unki g nlin tağıda kul d rt yaña
H k Te' l  dağı hi gelmez aña
- 100b Geliyorurken d ner giri gider
B yle buyurdu Res l-i mu'teber⁵⁴¹
- Zi-hayıf kim H k saña gelmiş iken⁵⁴²
Saña ok luft   kerem kılmış iken
- Kend z nden sen H k'ı y d idesin
İblisi sev nd r p Ő d idesin
- 1090 Bu hadiŐ n ma'nisi budur i y r
Ő yle zikr itmiŐd r ol Şah-ı kib r⁵⁴³

⁵³⁷Őah-ı Hic z: ol Şah-b z A.

⁵³⁸c n   g n l birle: G n l   c n ile A.

⁵³⁹bakmaya: bakmasa A. //D nyen n... akmaya: D nye fikrin oya t  ki bakmaya A.

⁵⁴⁰A'da 1084'den  nce. hazer kıl: imdi A./ sağın: Şağın A.

⁵⁴¹buyurdu: zikr etdi A.

⁵⁴²H k: sen M.

⁵⁴³Bu beyitten sonra otuzuncu hik ye gelmekte olup toplam 29 beyittir.

الحديث الحادى والثلاثون عن عمر بن حصين رضى ان النبى عم قال خير
الناس قرنى ثم الذين يلونهم قال عمران فماترى اذكر بعدة قرنا او ثلثة
ثم ان بعدهم قومكيشهدون ولا يستشهدون ويخونون ولا يؤتمنون وينذرون
ولا يوفون ولا يظهر فيهم الا السممن وزان في روكية يحلفون ولا يستحلفون
اخرجه البخارى ومسلم والترمذى

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤADİ VE'S-ŞELÂŞÜN⁵⁴⁴

102^a İy ki şefkat yolına kılan vefâ
Ḥulk ü luḫf ile kılan ḥalka şafa⁵⁴⁵

Olmayan hiç 'ahd ile inşâfa süst
İy tevekkülde kılan 'azmin dürüst

Kendüyi Ḥaḫ yolına teslim iden
Toḫrulugı özüne ta'lim iden

Her işi Ḥaḫ'dan bilen kendüzine
Kısm olana râzı olan özüne

1095 Nefs işine iltifât eylemeyen
Nefs' uyup nâ-mahremi körlemeyen

Kendüzin ḫa'ata munḫâd eyleyen
Dâyima bu iş ile ad eyleyen

Zahmeti kılan özine ihtiyâr
Ḳâyım olan her işinde üstüvâr

Ḥaḫ rızâsında geçüren ömrünü
İ'tikâd ile dutan Ḥaḫ emrini

İş bu sîretler ile ülfet tutan⁵⁴⁶
Ol durur her oyumu ḫalkdan utan

1100 Kimde kim yoḫdur bu resm ile 'amel⁵⁴⁷
Göñlüni olup durur ḫül-i emel

⁵⁴⁴OTUZ BİRİNCİ ḤADİŞ A.

⁵⁴⁵kılan: iden A.

⁵⁴⁶sîretler ile: sîretlere A.

⁵⁴⁷yoḫdur bu resm ile: bu resme yoḫ durur A.

Bunları kıl bâki isdersen hayât
Gör ne buyurmuş Resûl-i kayinât

Külli halkuñ yigreği iy şehriyâr
Uş zamanumdağı halkdur dir i yâr⁵⁴⁸

Pes bulardan şöfra gelen halka hem
Şöyle buyurdi Resûl-i muhterem

102^b Kim müsülmânlar durur anlar dağı
Yaşsi kavmdür diyü afdı iy sağı⁵⁴⁹

1105 Pes üçünci kavm olardan şöfradur
Anlaruñ vaşfını işit nicedür⁵⁵⁰

Hem olar dağı müsülmânuz diye
Şormadın tanukluğu vire kıoya

Hem emânete hıyânet kılalar
Biri birine inanmaya bular

Va'de'i yirine getürmeyeler
'Ahd idüp peymânı bitürmeyeler⁵⁵¹

Virmedin and başlaya and içmege
Kanda varısa bu kavim uçmağa

1110 Dün ü gün işleri mâl divşüreler
Yiyüp içüp dâyima semriyeler⁵⁵²

Hak Resûli şöyle buyurdi i yâr
Kim saña zıkr eyledüm iy ihtiyâr

⁵⁴⁸halkdur dir: halk durur A.

⁵⁴⁹A'da 1103'den önce. /afdı iy: oldı A.

⁵⁵⁰A'da yok.

⁵⁵¹bitürmeyeler: yitürmeyeler A.

⁵⁵²Yiyüp içüp dâyima: Yiyecckler yiyeler A.

Bu hadiřiřüñ ma'nisi budur hemîn
İmdi bundan key sağın yâ ehl-i dîn

Ėâfil itme bu haberden özüñi
Rûzigârdan key sağın kendüzüñi⁵⁵³

XXXII

الحديث الثانی والثلاثون عن ابن عباس رضو قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
لَمَلَكًا مَا أَطْيَبَكَ مِنْ بَلَدٍ وَاحِبَكَ إِلَيَّ وَ لَوْلَا أَنَّ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكَ مَا سَكَتُ
سَاعَةً غَيْرَكَ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

EL-ĖADİŐÜ'Ő-ŐĀNĪ VE'Ő-ŐELĀŐŪN⁵⁵⁴

- İy Ėicâz'uñ řevđine iren kiři⁵⁵⁵
105^a Ėacc ü 'ömre luşfunı gören kişi
- 1115 Mekke'yi kılan ziyâret şeksüzün
Baş açuğ yalın ayak azın řazîn⁵⁵⁶
- Dâğ ü şaş kühü bayâbanlar geçer
Dürlü dürlü muştelif şular iđer⁵⁵⁷

Bir sa'at bir dem oturup durmayan
Ėorhular çeküp yüzün döndürmeyen

Ka'be 'iřđına gice gündüz giden
Mâl ü mülki şânümânın terk iden
Cân ü göñülden riyâyı gideren
Anda peyđamber nürün oldur gören

⁵⁵³itme: olma A. Bu beyitten sonra otuz birinci hikaye gelmekte olup toplam 55 beyittir.

⁵⁵⁴OTUZ İKİNCİ ĖADİŐ A.

⁵⁵⁵řevđine: zevđine A.

⁵⁵⁶azın: şazîn A.

⁵⁵⁷geđer: geğerüp A.// iğer: iğerüp A.

1120 Bâb-ı şeybe işgine süren yüzün
Hak-ı pâ iden bu yolda kendüzin⁵⁵⁸

Zemzem içüp Ka'be'yi kılan tavâf
Urmasa gerek durur her işde lâf⁵⁵⁹

Tutağın uran Hacer tutağına⁵⁶⁰
'Âkıbet ol girür uçmak bâğına

105b Yidi eşrâtı yirine getüren
Şoñra oldur râhat olup oturan⁵⁶¹

Dünye milkinüñ 'azizi Mekke'dür
Dükeli yirüñ temizi Mekke'dür

1125 Nitekim uşda hadişinde Resül
Gör ne buyurmuşdur ol pâk- uşül⁵⁶²

Mekke'ye birgün Resül eydür i yâr
Nice kutlu şehrsin iy kutlu yâr

Âh ne sevgülü şehirsin sen baña
Geregince toyamadum ben saña

Git dimeyeler idi senden beni
Hâşa kim terk ide idüm ben seni

Senden artuğ yirde hiç olmayadum
Dağı yirde birgün eglenmeyedüm⁵⁶³

1130 Hâk buyurdı baña tiz git didiler
Likin uş göñlüm benüm sini diler

⁵⁵⁸işgine: işigine A. // bu: o A.

⁵⁵⁹gerek durur her işde: gerck o her sözde A.

⁵⁶⁰u]ağın: Dudağın A./ tutağına: dudığına A.

⁵⁶¹A'da yok.

⁵⁶²buyurmuşdur ol: buyurmuş durur A.

⁵⁶³olmayadum: olmazdum A.// eglenmeyedüm: eglenmezdüm A.

Bu hadîş ma'nisi uş budur haber
Kim buyurmuşdur Resûl-i mu'teber⁵⁶⁴

XXIII

الحديث الثالث والثلاثون عن ابي هريره قال قال رسول الله عليه
السلام ملائ لا يفيض نغفته سحَاء الليل والنهار وتَأَرَأَيْتُمْ مَا أَنْفَقَ
سُنْدُ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَآتَهُ لَمْ يَفِضْ مَا فِي يَدِهِ وَكَانَ عَرْشُهُ
عَلَى الْمَاءِ وَيَدُهُ الْمِيزَانُ يَحْفَظُ وَيَحْفَظُ أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ

EL-ĤADÎŞÜ'S-ŞĀLİŞÜ VE'S-ŞELĀŞÜN⁵⁶⁵

İy muqadder olana kâni' olan
Nefs taqazalarına mâni' olan

Dün ü gün Haq virdüğine şükr iden
Şürk ile Allâh'ı dâyim fikr iden

Taqdir işine muti' olan müdâm
Tebdirün terkine olan şad ü kâm

1135 Dünye tebdîrini terk iden kişi
Âhiret kaygusu olan cünbişi

'Aqla râğıb nefis işin terk eyleyen
Haq yolına göñlini berk eyleyen

107^b Cân ü göñül den dutan togru yolu
Ol kişi irer neye şunsa eli⁵⁶⁶

Tañrı virdügin kanâ'at eyleyen
Güci yetdügince tã'at eyleyen⁵⁶⁷

⁵⁶⁴Resûl-i: o şah-ı A. Bu beyitten sonra otuz ikinci hikaye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁵⁶⁵OTUZ ÜÇÜNCÜ ĤADİŞ A.

⁵⁶⁶şunsa: şuna A.

⁵⁶⁷yetdügince: yetdükçe A.

Ger kulağ tatar iseñ bendin yaña
Bu hadisün ma'nisin diyem saña

1140 Hağ Resülinden rivâyetdür haber
Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

Tañrınıñ kudret eli toptoludur
Dün ü gün durmaz ulaşdurur virür

Ne çakar kim harc idüp ulaşdura
Her giz eksilmez nedenlü kim vire

Zire kim görmez mi ol gözün i yâr
Yiri gögi yaradaldan kirdigâr

Harc ider kudret elinden iy ulu
Hiç dükenmez yine dâyim toptolu

1145 Hem yine şöyle buyurdı ol Resül
Her sözi hağdur uşul ender uşul

Tañrınıñ Arşı şu üstünde durur
Hem terâzu kudret elinde durur

Dâyima darter virür perverdigâr
Her işi mizân ile çalır i yâr

Dağı şu kim Arş anuñ üstindedür
Bahr-i hayvândur adı kim zindedür⁵⁶⁸

Hağ Te'âlâ uluları dir yarıñ
Ol şu-y-ile diri çılısar varıñ

1150 Tañrınıñ kudret eli durmaz müdâm
Viren alan ol durur cümle tamâm

⁵⁶⁸Kim zindedür: andadır A.

Kendüzünden bilmegil sen bu işi
Cümle Allāh işidir ço teşvişi

Bu ḥadīşüñ ma'nisi budur 'ayān
Kim Resūlu'llāh buyurmuşdur beyān⁵⁶⁹

XXXIV

الحديث الرابع والثلاثون عن معاذ ابن جبل رضوا ان رسول الله قال
لَا يُنْجَى أَحَدَكُمْ عَنْهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَّعِدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ
فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَعِدُّوا وَرُومُوا وَشِيئًا مِنَ الدُّلْجَةِ وَالْقَصْدُ الْقَصْدُ أَخْرَجَهُ الْمَرَّطَاءُ
صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'R-RĀBİ'U VE'S-ŞELĀŞÜN⁵⁷⁰

İy 'ibādet yolına dāyim olan
Dün ü gündüz tã'ata kâyim olan

Tã'ata meşgûl olan leyl ü nehār
Key saqın tã'at yolında zinhār

1155 Ğarra olup tã'atuñ 'arî eyleme⁵⁷¹
Ben 'ibādet iderem dib söyleme

Tã'atı kıl ille tã'at gibi kıl
Cehd idüp riyâyı terk idüp çoğıl⁵⁷²

⁵⁶⁹buyurmuşdur: saña kıldı A. Bu beyitten sonra otuz üçüncü hikâye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

⁵⁷⁰OTUZ DÖRDÜNCÜ ḤADİŞ A.

⁵⁷¹Garra: Mağrûr A.

⁵⁷²riyâyı ter idüp: bu riyâyı A.

- 109^b Halk yüzinde tã‘at itme iy kibâr
Tã‘atuñi gizlegil iy toğru yâr⁵⁷³
- Halka karşı kılduğun tã‘at degül
Aña mağrür olmağıl ‘âdet degül⁵⁷⁴
- Tã‘at oldur anı mağfi kılasın
Zâhir ola yarın anda bulasın
- 1160 Bunda zâhir olan anda gizlenür
Bunda gizlü olan anda gözlenür
- Tã‘atum var diyü ğarrâ olmađıl⁵⁷⁵
Kendüzüñe odı şatun almağıl
- Tã‘at oldur anı Hâk kıla kabül
Olmağ için kııl nice gerekse bol⁵⁷⁶
- Yağşı tã‘at fazl-ı Hâk’dur kişiye
Devleti olana fazlı işiye
- Nitekim uşda Resül virdi haber
Bir haberdür kim ‘aziz ü mu‘teber
- 1165 Uş Mu‘az İbni Cebel kıldı ‘ayân
Râvisidür bu sözüñ bellü beyân⁵⁷⁷
- Bu sözi meşhür ü ma‘lüm bilüñüz
Hâk Resüli didi kim hiç biriñüz
- Tã‘at itmek ile kırtulmayısar
Ol ümidi biriñüz bulmayısar

⁵⁷³halk yüzinde: halka karşı A.// gizlegil: toğrı kııl A.

⁵⁷⁴karşı: yüzinde A.// olmağıl ‘âdet: olma ‘ibâdet A.

⁵⁷⁵ğarrâ: mağrür A.

⁵⁷⁶olmađ için: olmayıcağ A.

⁵⁷⁷A'da yok.

Ḥaḳ meger faẓl eyleye ҡurtulasız
Raḥmet-i Ḥaḳ faẓlı yile bulasız

Didiler iy Tañrı'nuñ Peyğamberi
Evliyâlar enbiyâlar serveri

110^a 1170 Tâ'atuñla iy 'aziz-i ihtiyâr
Sen de ҡurtulmayısar mısın i yâr

Didi ol menzili ben de bulmayam
Tâ'at ile ben daḥı ҡurtulmayam

Meger Allâh baña da faẓl eyleye⁵⁷⁸
Bini raḥmet ḥüni-y-ile toylaya

Raḥmet eyleye baña ol bir Ḥudâ
Raḥmetinden bini ҡılmaya cüdâ

İlle kim siz toḡru söyleñ zinhâr
İşüñüz hem toḡru işlen iy kibâr

1175 Câyız oldur işüñüz işleyesiz
Maşlahatda dünıye ҡaydın yiyesiz⁵⁷⁹

Her şabaḥ turuñ işüñüze varuñ⁵⁸⁰
Aḥşam olduḳda evüñüze gelüñ

Gice daḥı hem biraz işlerseñüz⁵⁸¹
Bir sebep çün işleyelüm dirseñüz

Hem rivâyetdür gice daḥı biraz⁵⁸²
Maşlahatdur işleyesiz çoḡ u az

⁵⁷⁸Allâh baña da: Allâh da baña A.

⁵⁷⁹A' da yok.

⁵⁸⁰turuñ: duruñ A.

⁵⁸¹hem: A'da yok.

⁵⁸²rivâyetdür: revâdur A.

Likin elbetde bir iş lâzım degül
Küllü mezheb ehli kılmazlar kabül⁵⁸³

1180 Kim işüñüz gücünüz terk idesiz
Dâyima dün-gün 'ibâdet idesiz

Vüs'-ı tākāt qadr-i tã'at kıluñuz
Dağı işüñüze meşgül olunuz⁵⁸⁴

İlle dâyim togru söylen zînhâr
Togru söyleyen bulur her işde yâr⁵⁸⁵

110b Bu hadişüñ ma'nisini ol Resül
Şöyle buyurmuş durur ol pāk-uşül⁵⁸⁶

XXXV

الحدیث الخامس والثلاثون عن أسماء بنت عمیس رضی الله عنها قال سمعت
رسول الله ع م یس العبد عبد تخیل و نسی الکبیر المنعان یس
العبد عبد تجبر و اغندی و نسی الجبار لا علی یس العبد عبد سس
ولها و نسی القبر و البلی یس العبد عبد غنا و طفی و نسی المبتد
و المنتهی یس العبد عبد یقوده الدنیا یس العبد عبد هو یضله
یس العبد عبد رغیب یدله صدق رسول الله

EL-ĤADİŞÜ'L-ĤĀMİSÜ VE'Ş-ŞELĀŞÜN⁵⁸⁷

112b İy tekebbürlik olan dâyim işi
Kibre meşgül eyleyenler cünbişi

1185 Kendü kendüyi begenenler müdām
Dünyeden alam diyenler intikām

Ġaflet ile dâyimi mağrūr olan ⁵⁸⁸
Kibr-i inkār ile Ĥağ'dan dūr olan

⁵⁸³kılmazlar: hep kılmaz A.

⁵⁸⁴tākāt: tã'at a.// Dağı işüñüze: hem işüñüze dağı A./ olunuz: olun A.

⁵⁸⁵yâr: bār A.

⁵⁸⁶Bu beyitten sonra otuz dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 45 beyittir.

⁵⁸⁷EL-ĤADİŞ-İ OTUZ BEŞİNCİ A.

⁵⁸⁸dâyimi: dâyim iy A.

Nefse uyup kendüyi kılan ulu
Sen olırsın kamulardan alu

Her kişi kendü bilisile iden
Bu'zacuğ yollara yaluñuz giden⁵⁸⁹

'Ömrüni şarf eyleyen benven diyü
Âhiret işini kılmayan kayu

1190 Yañılursın yañılursın iy kibâr⁵⁹⁰
Gel rucü' eyle bu işden zinhâr

Gör Resûlu'llâh ne buyurdu saña⁵⁹¹
Kavl-i şâdıkdur bu söz saña baña

Uşda Esmâ söylemiş durur 'ayân
Hâk Resûlinden rivâyetdür beyân⁵⁹²

Gör ne çirkin kûl durur şol kûl didi
Meskenet kodi tekebbür eyledi

Hem ne çirkin kûl durur ol kûl i yâr
Kim ululana özin duta kibâr⁵⁹³

1195 Hey ne yatlu kuldur ol kûl dir o şâh
Halka ol zulm eyleye kıla günâh⁵⁹⁴

113^a Añmaya anı ki Hâk kâzı ola
Nefse zulm itdügine râzı ola

Hem ne yatlu kûl olur ol kûl yine
Gaflet' uya gelmeye Hâk öñine

⁵⁸⁹Bu'zacuğ: bu uzak yola iy A.

⁵⁹⁰yañılursın yañılursın: yalıfuzsın yalıfuzsın A.

⁵⁹¹Gör: Kim A.

⁵⁹²beyân: 'ayân A.

⁵⁹³A'da yok.

⁵⁹⁴Hey: Hem A./dir o şâh: i şâh M.// ol 'ulm eyleye: 'ulm eyleyüp A.

Sin içinde yanasın hiç ańmaya⁵⁹⁵
 Çüriyüp toprak olasın şańmaya

Hem ne yatlu kıl durur ol kıl kim ol
 Tańrı hıkmin işidüp kılmağ kabıl

1200 İlk neden peydā olupdur bilmeye
 Şońra nite olasından ańmaya⁵⁹⁶

Hem ne yatlıdur şu kıl dinin şatar
 Dünya alur kendüyi oda atar⁵⁹⁷

Hem ne çirkindür şu kıl kim dünyeye
 Gür tama' ola vü şehvete uya⁵⁹⁸

Nefse uymağ ile halkdan ola dur⁵⁹⁹
 Gür tama' olmağ kişiyi girü kor

Bu hadişüñ ma'nisi budur heman
 Kim Rasulu'llāh kılmağdur beyan⁶⁰⁰

XXXVI

الحديث السادس والثلاثون عن ابن عباس إن الأقرع بن جابر سئل
 رسول الله قال الحج في كل سنة أومرة واحدة قال بل مرة واحدة
 فمن زاد (فهو) فتطوع أخرجه أبو داود

EL-HADİŞÜ'S-SĀDİSÜ VE'Ş-ŞELĀŞÜN⁶⁰¹

1205 İy Hicāz aħvālini şoran işid
 Hacca varmağı gözet sen de iş it⁶⁰²

⁵⁹⁵yanasın: yatasın A.

⁵⁹⁶olasından: olasın A.

⁵⁹⁷yatlıdur şu kıl dinin şatar: kıl durur dinin şatan A. // alur: alup A./ atar: atan A.

⁵⁹⁸ola vü: idüp vü A.

⁵⁹⁹Nefse uymağ ile: Nescne ummağ ile M./dur: ğor M.

⁶⁰⁰kılmađdur: kalbe durur. A. Bu beyitten sonra otuz beşinci hikāye gelmekte olup toplam
 58 beyittir.

⁶⁰¹ A.

⁶⁰²şoran işid: gören kişi M.// Hacca... iş it: Gice gündüz harc olandur cünbüşi M.

Hacca varmağa tefekkür idici⁶⁰³
Ol yola varmaqluğuñ yoğdur güci

Her kaçan mālun nişāba kim ire
Vācib olur hacc idesin iy yera

Güc buyurmaz Hāḡ Te‘alā ḡūlna
Gel işit imdi Resūlūñ ḡavli ne

İbni ‘Abbās'dur rivāvet eyleyen
Saña bu sözi be-ḡāyet söyleyen

1210 Bir kişi şordı Resūle iy nihād
İbni Hābis dirler idi aña ad⁶⁰⁴

Hacca yıldan yıla bir mi varalum
Yoksa bir yiter mi nice görelüm

Ol Resūl-i Hāşimi bedr-i münir
Döndi ol kişiye işit kim ne dir⁶⁰⁵

Bir yiter ‘ömrinde görmek Ka‘be’yi
Yılta bir Hacc eylemek daḡı eyi

Liki borç olsa yiter birkez hemān
Artuḡı külli taḡavvu‘dur i cān

1215 Bu ḡadīşūñ ma‘nisi budur hemīn
Hacca var gücüñ yiticek ol emīn⁶⁰⁶

⁶⁰³varmağa: varmaḡı A.

⁶⁰⁴iy nihād: iy hoş nihād M.// Hābis: Tālib A.

⁶⁰⁵kim: A'da yok.

⁶⁰⁶emīn: zemīn M. Bu beyitten sonra otuz altıncı hikāye gelmekte olup toplam 39 beyittir.

XXXVII

الحديث السابع والثلاثون عن انس بن مالك رضو أن رجلاً سئال النبي
فقال متى الساعة قال وما أعذرت لها قال لاشيئ إلا اتيت أحب الله ورسوله
فقال أنت مع من أحببت أخرجه البخارى ومسلم وابوداود والترمذى

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'U VE'Ş-ŞELĀŞÜN⁶⁰⁷

İy muhib olan gönülden Tañriya
Hâtıruña gelmesün şaķın riyâ

Hüccet-i tevḥidi dilüñden i yâr
Zinharâ kıлма gönüñden güzâr

Maķşadı aķşadur ol ha kıлма red
Maṭlab-ı a'layı cehd it eyle ked

118^a Ol maķâmı özüñe kılgıl maķâm
Kim ola her bir işüñ anda tamâm⁶⁰⁸

1220 Ol maķâmuñ çünki A 'lâ'dur adı
Cümle aķluñ ol aradur maķşadı

Şâni-i vâḥıd muhibbisen 'ayân
Zâhir eyle bir netice kılm beyân

Çün maḥabbet-Ḥakk'a sensin da'vici
İmdi kendü nefsiñe kıлма güci⁶⁰⁹

Da'vi'ye ma'nî gerek dir ulular
'Āşıķa hem bir nişân isder bular⁶¹⁰

607 A.

608 özüñe kılgıl: kılgıl özüñe A.// ola her bir işüñ anda: olasıñ her bir işüñde A.

609 maḥabbet: muhibbi A.// güci: M'de yok.

610 isder: ister A.

İmdi sen dağı muhibsen Tañrıya
Sevdüğün ile koparsın bi-riyā⁶¹¹

1225 Nitekim uşda Resül virdi haber
Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Bir kişi şordı Resüle iy kibār
Kim kıyâmet naht kopar iy ihtiyâr⁶¹²

Didi aña ne şorarsın bu işi⁶¹³
Nesne hiç yaraqladuñ mı iy kişi

Didi nesnem yok iledesi aña
İlle şol kim münkir olmadum saña

Severem Tañrıyı hem Peyğamberin
Sevgüde hiç fark itmezem birin⁶¹⁴

1230 Didi Peyğamber ki şöyle bilesin
Kimi seversen onuñla bilesin

Sevdüğü-y-ile kopar her bir kişi
Aña mensübdur ne-yise cünbüşi

Sevdüğün ile koparsın sen dağı
İ'tikâduñ her ne-y-ise iy sağı

118^b Bu hadişün ma'nisi budur i yâr
Hükmüni tut özüñe kıl ihtiyâr⁶¹⁵

⁶¹¹sen dağı muhibsen: sen de ger muhibseñ A.// koparsın: olursın A.

⁶¹²kıyâmet... iy: ne vaqt kopar kıyâmet A.

⁶¹³nc: ki A.

⁶¹⁴severem: hem severmen A./ Peyğamberin: Resülin A.// itmezem: itmezmen A.

⁶¹⁵Bu beyitten sonra otuz yedinci hikâye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

XXXVIII

الحديث الثامن والثلاثون عن ابن عباس رضو قال سمعتُ عمر وهو (جالسٌ) على
 منبرِ رسولِ الله ع م يقولُ الله بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ وَ كَانَ
 فِيهَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةُ الرَّجْمِ فَقَرَأَ آيَتَهَا وَعَيْنَهَا وَ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ رَجَمَ
 أَبُو بَكْرٍ وَ قَالَ لَوْ لَمْ أَكْرِهْ أَنْ أَزِيدَ فِي كِتَابِ اللَّهِ لَكُنْتُ فِي الْمُصْحَفِ أَخْرَجَهُ
 أَبُو دَاوُدَ وَ التِّرْمِذِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'S-ŞĀMINÜ VE'S-ŞELĀŞÜN⁶¹⁶

İy ki taqşir eyleyen kendüzine
 Gice gündüz iş güc idinen zinā⁶¹⁷

1235 Gel özüñe hayf ü taqşir eyleme
 Tevbe kıl 'ömrün muqaşşır eyleme

'Ömrine toymaz zinā kılan kişi
 Hâşıl olmaz bu iş olan cünbüşi⁶¹⁸

Dünyede hem âhiretde ħor olur⁶¹⁹
 Hem eşinden yoldaşından dūr olur

Şābit olursa kılurlar sengisar
 Yire koyup taş ururlar il ü şar

Āhiretde hem kıpar yüzi kıra
 İmdi sen kendüzüñi bir key ara⁶²⁰

1240 Ger zinā kılduñ ise gel tevbe kıl
 'Ār kıлма bāri bir tevbeyle kıl⁶²¹

⁶¹⁶A.

⁶¹⁷Gice: Her gice A./ iş güc idinen: yitip kılan A.

⁶¹⁸A'da yok.

⁶¹⁹ħor: dur A.

⁶²⁰bir: gel A.

⁶²¹Ƙıl: it A.// kııl: git A.

Yoħsa bugün tevbe'yi kılmayasın
İrte ħod bu fırsatı bulmayasın

Çeyneyesin barmağunı iy kibār
İrmeye elün kılasın āh ü zār

Şağlığun bu resme kıalmaz tiz geçer
İrişür 'ömrü bu cān kuşu uçar⁶²²

Raħm kıalmaz kimseye hergiz ecel
İntebih zinhār zinhāru'l-'acel⁶²³

1245 Miħnet evinde maħabbetdür heba
Gelmedin yine kıılır tiz merħaba

120^b Kıahr evidür bu mu'ayyen āşikār
Bāki kıalmaz 'ömre yokdur päyidār

Çarħ elinden kimse hiç olmaz emİN
'Āciz olmışdur kamu rü-yı zemİN

İmdi sende var ise akl ü bilü
Ta'cil eyle tevbe kııl iy baħtulu

Uşda Peyğamber buyurmuşdur ħaber⁶²⁴
İşid imdi nicedür iy mu'teber

1250 İbni 'Abbās'dur rivāyet eyleyen
Diñle bu sözi be-gāyet söyleyen

Ol ulu eydür ki eyyāmda meger
Ĥalka va'z ider iken bir gün 'Ömer

Okıdı işitdi eydür ol ulu⁶²⁵

————— Ĥağ Te'ālā Aħmed'i kııldı ulu
⁶²²A'da yok.

⁶²³intebih: tevbe kııl A.

⁶²⁴buyurmuşdur: virüp durur A.

⁶²⁵işitdi: işitdüm A.

Luḡ idüp Qur'ân viribidi aña
İşbu âyetde bile geldi aña

Ma'nisin söyler bu halkuñ yüzine
Er ü 'avrat kaçkısı kılsa zinâ

1255 İkisin daḡi depeleñ taş ile
Halk cem' olup kamu yoldaş ile⁶²⁶

Bilinedek gömüñ eyleñ sengisâr
Dirilüp taş ile dögsün il ü şar

Gerçi yazılmaz bu âyet Muşhafa
Ma'nisi bâkidür iy şıdk ü şafâ

121^a Seyyid-i aşhâb-ı şâh-ı ber-güzin
Ne buyurmuşdur işit 'Ömmer sözün⁶²⁷

Böyle geldi Qur'ân içinde bu söz
Zâniler tenbihidür bu yaluñuz⁶²⁸

1260 Hâk Resûli kıldı bunuñla 'amel
Farz oluben kaldı andan bu 'amel

Muşhafa yaza-y-idüm bu âyeti⁶²⁹
Liki bir nesne de kırkaram katı

Hâk Kitâbın ya'ni arturmuş olam
Ol iş ile bir günâh itmiş olam

⁶²⁶cem' olup: biriksünler A.

⁶²⁷buyurmuşdur: buyurdı key A.

⁶²⁸tenbihidür: şehridür A.

⁶²⁹yaza-y-idüm: yazar idüm A.

Gerçi Muşhaf'da yazılmaz bu kelâm

Ma'nisin sābit bilürler hâş ü 'âm⁶³⁰

Farzı mutlakdur bu söz bellü beyân

Halk içinde şöyle olmuşdur 'ayân⁶³¹

- 1265 Bu hadişüñ ma'nisi budur hemîn
Kimde var ise tutar İslâm ü din⁶³²

XXXIX

الحديث التاسع والثلاثون عن ابن عباس رضو قال قال رسول الله عليه السلام
مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ خَمْسِينَ مَرَّةً خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ
صدق رسول

EL-ḤADİŞÜ'T-TĀSİ'Ü VE'Ş-ŞELĀŞÜN⁶³³

İy heves kılan Hicāz'a gitmege

Varup anda Ḥacc ü 'umre itmege⁶³⁴

İşid imdi nicedür anda haber

Kim kılasın ol işi iy mu'teber

İbni 'Abbas'dan rivāyetdür işit

Sen dahı varup añā göre iş it⁶³⁵

Ḥaḡ Resülinden 'ināyet eyledi⁶³⁶

İşid imdi kim ne resme söyledi

⁶³⁰ma'nisin: ma'nisi A.

⁶³¹şöyle: meşhūr A.

⁶³²tutar: dutar A. Bu beyitten sonra otuz sekizinci hikâye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁶³³ A.

⁶³⁴Ḥacc-ı 'umre: 'umre ḥaccı A.

⁶³⁵işit: işid A. // varup: varsa A.

⁶³⁶'ināyet: rivāyet A.

- 1270 Elli kez kılsa hisâb ile tavâf
 Hâk anuñ külli süçin kıla mu'af⁶³⁷
- Her günâhdan kurtıla dir ol Hümâm
 Anadan toğmış gibi ola tamâm
- Şek degül ol herki vara Ka'be'ye
 Hâk anuñ cümle günâhını yuya⁶³⁸
- 123a Bu hadîşüñ ma'nisi budur i yâr
 Ka'be'ye sa'y eyleyüp sen dağı var⁶³⁹

XL

الحديث الاربعون عن ابي مسعود رضو قال سمعت رسول الله يقول من
 قرأ حرفًا من كتاب الله فله به حسنةٌ والحسنةُ بعشر أمثالها لا أقولُ
 لِمَ حرفٌ ولكن أقولُ الألفِ حرفٌ واللام حرفٌ واخرجه الترمذی
 (أو ائيم حرفاً)

EL-ĤADİŞÜ'L-ERBA'ÜN⁶⁴⁰

- İy ki Qur'an ile olan âşına
 Raḥmet eyler Hâk Qur'an yoldaşına⁶⁴¹
- 1275 Cehd kıl Qur'an ile dün gün düriş
 Er gibi düriş ki taḥkîk oldur iş⁶⁴²
- Hoş muvâfık saña Qur'an iş olur
 Hâk yolında mürşid ü hem-piş olur⁶⁴³

⁶³⁷süçin: şuçın.

⁶³⁸A'da yok.

⁶³⁹yâr: kibâr A. // Ka'be'ye sa'y eyleyüp sen dağı: Ka'be-i cehd eylemektür ne ki A. Bu beyitten sonra otuz dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 52 beyittir.

⁶⁴⁰A.

⁶⁴¹Eyler: M'de yok.

⁶⁴²düriş: oluñ

⁶⁴³Hoş muvâfık saña Qur'an: Qur'an hoş muvâfık A. // mürşid ü hem: mürşiddür A.

Zira Kur'an külli rahmetdür i yâr
Virbidi Peygambere perverdigâr⁶⁴⁴

Ûullarına ya'ni Hâk rahm eyledi
Merhamet kıldı vü rahmet eyledi

Nitekim uşda nebînü sözidür⁶⁴⁵
Söz gökinde her sözüñ yılduzıdur

125^b 1280 İbni Mes'üd'dur rivâyet eyleyen
Bu sözi oldur be-gâyet söyleyen⁶⁴⁶

Her ki Tañırınıñ Kitâbı'ndan diye
Başlaya ya'ni ki bir harf okuya

İbni Mes'üd'a Resül virdi cevâb
Hâk Te'âlâ bire on virür şevâb⁶⁴⁷

Şöyle kim bir harf elif bir harf lâm
Mim bir harfdür didi işbu kelâm

Bu hadişüñ ma'nisi böyle dimiş
Seyyid-i Kevneyn kayıt şöyle yimiş⁶⁴⁸

⁶⁴⁴virbidi: virdi A./ Peygambere: Peygambere anı A.

⁶⁴⁵Nebîfüz: Peygamber A.

⁶⁴⁶oldur be-: illâ ki A/ söyleyen: eyleyen A.

⁶⁴⁷bire: birine A. 1282-1283 arasında A'da şu beyit var:

Lâkin eyle bile bir harf durur

Bellü anuñ herbiri bir harf durur

⁶⁴⁸Bu beyitten sonra kırkinci hikâye gelmekte olup toplam 52 beyittir.

الحديث الحادى والاربعون عن عايشه رضو أن يهودية دخلت عليها
فذكرت عذاب القبر فقال نعم عذاب القبر حق قالت فما رأيت رسول الله
عليه السلام بعد ها صلى صلوة الاتعون من عذاب القبر اخرجه البخارى و
مسلم

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤADĪ VE'L-ERBA'ÜN⁶⁴⁹

1285 İy cihānda ğarra olan şād ü kām
Ġāfil olma sin ğazābından müdām⁶⁵⁰

Ġaflet ile unıdan her qorhuyı
Ġaflete münis iden hılk-ı huyı

Sin ğazābını unıdup añmayan
İşini yoldaşını begenmeyen

128^a Gūr 'azābı haqdur iy yār-ı güzin
Gel işit uş da Resūlu'llāh sözün⁶⁵¹

'Ayşe anadan rivāyetdür meger⁶⁵²
Gūr nedür dir ol 'aziz-i mu'teber

1290 Bir Yahudī 'avratı geldi dir ol
Sin 'azābından 'aceb hıvf itdi bol⁶⁵³

Baňa eydür sin 'azābından senüñ
Tañrı şaklasun emİN olsun canüñ

'Ayşe anamız şorar Peyğambere⁶⁵⁴
Hāşimİ bedr-i münir ol Servere

649A.

650olma sin: olan gūr A.

651uşda: imdi A.

652meger: haber A.

653bol: ol M.

654sorar: sordı ol A.

Yâ resûla'llâh didi ol pāk-zāt
Gür 'azābından di nicedür şifāt

Var mđdur bu sin 'azābı iy ulu
Bir haber vir baña taḥkik bilgilü

1295 Hāḡ Resûli didi ḡaḡdur ol 'azāb
Te'kid ile ḡaḡ diyü virdi cevāb

'Ayşe anamuz yine virdi haber
Gördüm andan ol Resûl-i mu'teber

Her kaçan kim başlayup kılsa namāz
Hāḡ Te'ālā'ya idüp nāz ü niyāz

İsti'ānet diler idi ol Kerim
Yâ ilāhî dirdi iy Ḥayyu'l-'azim⁶⁵⁵

Şıgınuram gür 'azābından saña
Raḡmet eyle ümmetüm ḡoḡıl baña

1300 Bu ḡadişüñ ma'nisi budur 'ayān
'Ayşe ana şöyle kılmışdur beyān⁶⁵⁶

Gür 'azābından ḡatı ḡavf itdi ol⁶⁵⁷
Var ise 'aḡluñ sözin ḡalgıl ḡabül

İşbu resme ḡavf idüp ḡoḡ söyledi
Şaḡınuñ diyü vaşıyyet eyledi⁶⁵⁸

⁶⁵⁵iy: A'da yok.

⁶⁵⁶ana: anamuz A.

⁶⁵⁷Gür: Sin A.

⁶⁵⁸ḡoḡ: ḡoş A. Bu beyitten sonra kırk birinci hikāye gelmekte olup toplam 53 beyittir.

XLII

الحديث الثاني والاربعون عن شتاذ بن اوس رضو ان قال رسول الله
قال الكثير من دان نفسه وعطل لما بعد الموت والفاجر من اتبع هواها
رُمِّىَ تَمُنُّ عَلَى اللَّهِ اُخْرَجَهُ الترمذی

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀNĪ VE'L-ERBA'ÜN⁶⁵⁹

Eyleyen zireklik iy 'âkıı kiři⁶⁶⁰
'Aklı ile işlâh iden her cünbişi

Nefse kahr eyle gider kibr ü hased
Kâbil olsun şulha bu cism ü cesed

1305 Ādemiye çün gâzab lâzım degül
Herbir işde olma imdi nefse kıl

Pes gâzab zehrine iy yâr-ı güzîn
Hilm tiryâkına vir İslâm ü dîn⁶⁶¹

Key sakıñ şöhret seni aldamasun
Menzilüñden sini girü komasun

Hırş odına yanma zinhâr ceħd kıı⁶⁶²
Uş Resülu'llâh sözini añıla bil

131^a Uşda Şeddâd İbni Veys kııldı 'ayân
Râvidür gör nicesi kııur beyân

1310 Hâk Resüli zıkr ider dir bu işi
Şol durur 'âkıı kişi zirek kişi

⁶⁵⁹A.

⁶⁶⁰Eyleyen zireklik iy: iy zireklik eyleyen M.

⁶⁶¹Hilm: 'ilm A.

⁶⁶²odına yanma: odın yandırma A.

Şimdi bunda nefsinı kahr eyleye
 Āhiretde ol işe fahr eyleye

Cennet ü didār için kıla ‘amel
 Kılmaya dünyā için tül-i emel

Hem yine fācir kişi fāsık kişi
 Nefsi yolında geçüren her işi⁶⁶³

Nefs dileğine vire kendüzünü
 Nefsine kul ide kendü özünü⁶⁶⁴

1315 Diye kim Allāh kerīmdür nideyim
 Hāli bugün ben bu işi ideyim⁶⁶⁵

Yarın ol Allāh baña Cennet vire
 Şanmasun ol yarın uçmağa gire

Kılmayınca her kişi yahşı ‘amel
 Hem yine terk itmedin tül-i emel⁶⁶⁶

Cennet'e kanda giriser bir kişi
 Olmayıcak Hakk için her cünbişi

Rāhat olmaz ol kişi anda i yār
 Kanda görsün Cennet ü hür ü didār

1320 Bu hadişüñ ma'nisi budur ‘ayān
 Kim Resūlu'llāh bunı kıldı beyān⁶⁶⁷

⁶⁶³yine fācir kişi: fācir kişi vü hem A.// yolında: dileğinde A.

⁶⁶⁴A'da 1314'den önce /kendü özünü: kendüzünü A.

⁶⁶⁵hali: diye A.

⁶⁶⁶yine: dağı A.

⁶⁶⁷'ayān: hemān A. Bu beyitten sonra kırk ikinci hikāye gelmekte olup toplam 45 beyittir.

XLIII

الحديث الثالث والاربعون عن انس رضو أن رسول الله قال اللهم احيني
 مِسْكِينًا وَأَمْنِي مِسْكِينًا وَأَحْسُنِي فِي زَمْرَةِ الْمَسَاكِينِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ قَالَتْ فَقَالَتْ
 عَائِشَةُ لِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ

EĻ-ĤADİSÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ VE'L-ERBA'ÜN⁶⁶⁸

İy du'â ehli du'âdan iste dâd
 Bu kelâmı her du'âdan eyle yâd

Kim saña Hâk meskenet rûzi kıla
 Bilesin her hâli sen kıldan kıla

133^b Şıdık ile el götürüp kılğıl du'â
 İ'tikâd ile eyit yâ Rabbenâ

Baña miskinligi sen erzâni kııl
 Hâcetüñ bu olsun ayruğı koğııl

1325 Zira kim ol Hâk Resüli iy kibâr
 Her kaçan kılsa du'â ol ihtiyâr

Her du'âsında dilerdi meskenet⁶⁶⁹
 Hep aña dutmuş idi himmet niyet

Nitekim uşda Enes virdi haber
 Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Hâk Resülinden rivâyet eyler ol
 Bu kelâmı key be-ğâyet söyler ol

Kim Peygamber her kaçan kılsa du'â
 Eydür idi kim "ilâhî Rabbenâ"⁶⁷⁰

⁶⁶⁸A.

⁶⁶⁹dilerdi: diyeler dilerdi A.

⁶⁷⁰Peyamber... kılsa: kaçan kılsa Resülu'llah A// Eydür idi kim İlâhî Rabbenâ: El açup eydür idi yâ Rabbenâ A.

- 1330 Dirligümde bini miskîn eylegil
Öliceک miskîn adile söylegil⁶⁷¹
- Yine maḥşerde beni miskîn kıpar
Bu du‘âmı sen kıbül it Kırdigâr
- ‘Ayşe anamuz didi kim yâ Resûl
Eyle niçün dirsın iy şâh-ı uşûl⁶⁷²
- Didi Peyğamber yâ ‘Âyişe işit
Sen de var bu söze göre bir iş it⁶⁷³
- Yarın anda uçmağa miskînler
Baylardan kırk yıl öñdin gireler
- 1335 Yine ‘Âyişe vaşıyyet eyledi⁶⁷⁴
Te’kid idüp bunı gâyet söyledi
- 134a Didi bir miskîn ki مَشِينٌ لِّلّٰهِ ide
Koma kim maḥrûm olup şöyle gide⁶⁷⁵
- Ger yarım ḥurma daḥı var ise vir⁶⁷⁶
Kırık gönderme anı zinhâr dir
- Hem daḥı didi yâ ‘Ayşe saḥın⁶⁷⁷
Kibrden miskînliğe olgıl yakın
- Tâ ki Ḥaḳ Tañrı kıyâmetde seni
Kendüye yakın kıla iste anı

⁶⁷¹söylegil: koğıl A.

⁶⁷²Şâh-ı : pāk-i A.

⁶⁷³yâ ‘Âyişe: bu sözi sen A.// Sen de: Sen daḥı A./biri A’da yok.

⁶⁷⁴‘Âyişe: ‘Âyişe’ye A.

⁶⁷⁵Koma kim maḥrûm olup: Maḥrûm itme koma kim A.

⁶⁷⁶Ger : Kim A.

⁶⁷⁷yâ: ki A.

Raħmet ide gözlerün göre didār

Bu ħadişüñ ma'nisi budur hemin

Hükmini tut yār idin yā ehl-i dīn⁶⁷⁸

XLIV

الحدیث الرابع والاربعون عن عبد الله ابن مسعود رضو ان التبی قال
لا یدخل الجنة من كان فی ظبه مثقال ذرة من الكبر فقال رجل ان الرجل
یحب ان ینكون ثوبه حسنا ونعله حسنا قال ان الله جمیل یحب الجمال
الكبر بطر الحق ومعض النابر اخرجہ مسلم وابو داود والترمذی

EL-ĤADİŞÜ'R-RĀBİ'U VE'L-ERBA'ÜN⁶⁷⁹

İy tekebbürligile faħr eyleyen

Kibr ile kendüzini қаhr eyleyen

Zulm idersin kendü nefsüne yine

Ĥışm ider Allâh kibr eyleyene⁶⁸⁰

Kin tutuben kimseye kibr eyleme

Faħr idüben bu gün uluyam dime

1345

Sen bu işde yañılırsın zinhār

Ulu Allâh'dur Ĥudâ Perverdigār

136^a

Ĥayf kılma kendüzüñe iy ulu

Meskenet kıl olmayasın қаygulu

Nitekim uşda Resül virdi ħaber

İbni Mes'üd'dan rivāyet mu'teber

⁶⁷⁸Bu beyitten sonra kırk üçüncü hikāye gelmekte olup toplam 36 beyittir.

⁶⁷⁹A.

⁶⁸⁰İder M'de yok.

Ol Resül-i Hâşimî bedr-i münîr
Cân kulağ ile işit imdi ne dir

Cennet'e hiç girmeye dir şol kişi
Kim müsülmânlara kibr ola işi

1350 Ululanmağdur kibir ya'nî i yâr
Zerre deñlü her kimüñ gönlinde var

Görmeye Cennet yüzün didi Resül
Her sözi Hâk'dur uşul ender uşul

Bir kişi yine dönüp şordı aña
Yâ Resûla'llâh haber virgil baña

Her kişi diler ki yağşı ton geye
Yağşı na'leyn geye hem yağşı yiye

Bu dağı kibr eylemek midür didi
Hâk Resüli bu kibir degül didi

1355 Hâk didi kendüzüñüz gökçek tutuñ
Namusı şınsun anuñ ile putuñ

Kendü görklüdür görüklüyi sever
Görklüye irmege her kişi iver

Kibri tefsir itdi ol şâh-ı güzin
İşid imdi uşda Peyğamber sözin

Kibr şoldur didi Peyğamber yine
Hâk sözi işitmeye ululana⁶⁸¹

136^b Uluyam dip kimseyi begenmeye
Kendü hâli nicedür hiç añmaya

⁶⁸¹A'da yok.

1360 Gözine gösdermeye hep hor bağa
Tiz helāk olur aña yoğdur beğa

Pes tekebbürlik yavuz işdür i yār
Meskenetdür kişide her ne ki var

Bu hadişiñ ma'nisi budur hemin
Hükmüni tutar olan İslām ü dīn⁶⁸²

XLV

الحديث الخامس ولاربعون عن ابن مسعود قال قال رسول الله من نزلت به
فاقة فانزلها بالناس لم تمت فاقته من نزلت به فاقة فانزلها بالله فيوشك
الله به بيزت عاجل أو اجل اخرجه الترمذی

EL-ĤADİSÜ'L-ĤĀMİSÜ VE'L-ERBA'ÜN⁶⁸³

İyki yoğsullığa cānın tağlayan
Dün ü gün yoğsulluğičün ağlayan

138b Yoğsul olduğına dāyim 'ār iden
Dāyima eksükligin güftār iden

1365 Rızquñı Allāh'dan iste iy ulu
Yoğsul olduğuña olma kayğulu

Tañrı virür rızqımı her kişiyē
Himmeti olana nesne işiyē

Şabr kıl yoğsulluğuña odına yan
Niyyet eyle Tañrı luğfına tayan

⁶⁸²Bu beyiten sonra kırk dördüncü hadıs gelmekte olup toplam 43 beyittir.
⁶⁸³A.

Nitekim uşda Resül kıldı beyân
İbni Mes'üd'dan rivâyettür 'ayân

Didi her kimse ki yoksül olısa
Halka ol yoksulluğın 'arz eylese

1370 Ol kişi bu halk içinde hor olur
İşine yoldaşına hem kor olur

Dağı hiç gitmez anuñ yoksulluğı
Mağbul olmaz Hağ katında kulluğı

Liki yoksul zâri kırup inlese
Hâlini Allâh'ına 'arâ eylese

Hağ Te'âlâ rızkını virür hemân
Sözünü düketmeden hem ol zamân⁶⁸⁴

Yâ dağı birkaç sa'at sonra virür
Diledüğü mağşudına irürür⁶⁸⁵

1375 Himmeti olan murâda irişür
Olmayan irmez nice kim dürişür

Qıl tevekkül ol Çalap dergâhına
Destigir oldur kılınıñ âhına

139a Bu hadişüñ ma'nisi budur 'ayân
Hağ Resüli şöyle kılmışdur beyân⁶⁸⁶

⁶⁸⁴hem: dağı A.

⁶⁸⁵irürür: irgürür A.

⁶⁸⁶Bu beyitten sonra kırk beşinci hikâye gelmekte olup toplam 85 beyittir.

XLVI

الحديث السادس والاربعون عن ابي عبد الرحمن وعبد الله بن مسعود رضو قال
رسول الله وهو صادق المصدي والذی لا اله غیره ان احدکم لیعمل بعمل
التار حتى لا یكون بینہ وبينها الآزراع فیسبق علیه الكتاب فیعمل بعمل اهل
الجنة فیدخلها اخرجه البخاری ومسلم

EL-HADİŞÜ'S-SĀDİSÜ VE'L-ERBA'ÜN⁶⁸⁷

İy cihānda qavline şadık olan
Âhiret işlerine şadık olan

141a Kavli-y-ile fi'lini bir eyleyen
Bu fi'ilde yaşsi tedbir eyleyen

1380 Şadıku'l-kavl olgıl iy yâr-ı güzîn
Var ise zātuında ger İslâm ü din

Liki bu işler saña mensüb degül
Kim olasın sen cihānda yaşsi kul

Dilemez herbir kişi kendüzünü
Kim cehennem ehli kıla özüni

Hak Te'âlâ yaşsi durur iy kibâr
Eydür ol hak rahmetin kıla şumâr⁶⁸⁸

Nitekim uşda haber virdi Resül
Bu qavi hücret durur olmuş kabül

1385 Râvisidür İbni Mes'üd iy ulu
Hükmini dutanlar olur bahtulu

687A.

688yaşsi durur: yaşsisidür A.//Eydür... kıla: Ehl-i cennetden kıla sini A.

And ier ol Hak Resli iy kibr
Eydr ol Hak Tafr Hakk'in i yr

Ya'ni sizden biriñz klsa 'amel
Terk klup ne ki var tl-i emel

ol kadar klsa ki bu kişi hemn
Cennet'e lyk ola hi ekszin

Cennet ile anuñ arasında yol
Bir zir' deñl kla artu degl⁶⁸⁹

1390 Liki bu kişi tamuludur i yr
Bir işi işi ler tamu işinden ki var⁶⁹⁰

Ol 'amel kim kld hep olur heb
Hak atnda birisi olmaz rev

141^b Zira tadirde tamulu idi ol
T'at klsun nice gerekse bol⁶⁹¹

Ol bir işi an tamuya iledr
Hep 'azbn grnce andadur

Gir ol bir kişi kim virr haber⁶⁹²
Cennet ehli idi tadirde meger

1395 Taşir itdi gine kend zine
Hamr ip an eyleyp kld zina

aybet  buhtn  hem buhl  hased⁶⁹³
Hali degl hi birinden bu cesed

⁶⁸⁹artu: eksk A.

⁶⁹⁰iřinden: işi lerinden A.

⁶⁹¹A'da yok.

⁶⁹²Gir: Yine A./ bir kişi kim: kişi in A.

⁶⁹³aybet: rayret A.

Bu günâhlar şöyle oldu ictima'
 Tamuya kılmağa kaldı bir zira⁶⁹⁴

Liki taqdirde bu Cennet ehlidür
 Hâk katında bu 'ameller sehldür⁶⁹⁵

Bu kişi de kıldı bir yaḥşi 'amel
 Fâsid oldu cümle bu tül-i emel

1400 Bu ḥaḫâlar külli red oldu i yâr
 Cennet ehli oldu bu şâhib kibâr

Bir 'amel kıldı vü Cennet buldı
 O sebebden aña rahmet olıdı

Bu ḥadıṣüñ ma'nisi budur ḥaber
 Şöyle zıkr itmiş Resül-i mu'teber⁶⁹⁶

XLVII

الحديث السابع ولاربعون عن ابي هريره رضو قال رسول الله عليه السلام
 قال الله تبارك وتعالى اِنَا اَحَبُّ عِبْدِي لِقَائِي اَحَبُّتُ لِقَاءَهُ وَاَنَا كَرِهَ لِقَائِي
 كَرِهْتُ لِقَاءَهُ اَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'S-SÂBİ'U VE'L-ERBA'ÛN⁶⁹⁷

İy maḥabbet potasında kaynayan
 Hâk yolında cân ile baş oynayan

⁶⁹⁴kılmağa: girmeye A.

⁶⁹⁵ehlidür: ehliidi A./ sehldür: sehliidi A.

⁶⁹⁶Bu beyitten sonra kırk altıncı hikâye gelmekte olup toplam 26 beyittir.

⁶⁹⁷A.

Hakk'ı sevüp Hakk'ı isteyen kişi
Hak yolında hayr-ı tâ'atdür işi⁶⁹⁸

1405 Hak dileğinde olan leyl ü nehâr
'Ömri harc iden Hak'a iy toğrı yâr

Cevr-i zahmetler çeken hak yolda bol
İhtiyâr idüp bile kılan kabül

Gel Resûlu'llâh sözini eyle güş
Bir sa'at kıl bu yaña cüş ü hurûş

Bü Hüreyre'dür rivâyet eyleyen
Bu hadîşi ol be-ğayet söyleyen⁶⁹⁹

Hak Resûlinden kılur şerh ü beyan
Söyle zıkr itmiş Resûlu'llâh 'ayan

1410 Hak Te'âlâ buyruğudur dir 'ulüm
Baña gelmek dilese herbir kulum

Görmek istese beni dir Kirdigâr⁷⁰⁰
Ol kulumı ben dağı yüzbiñ hezâr

Hem yine ol ber-Hudâ virür haber
Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber

Kullarumdan herki baña gelmegi
Yigrenür ise benümle olmağı

143b Ben de andan yigrenürem dir Hudâ⁷⁰¹
Rağmetümden kıluram anı cüdâ

⁶⁹⁸sevüp: seven A./ kişi: müdâm A.// hayr-ı tâ'atdur işi: geçüren dâm u devâm A.

⁶⁹⁹söyleyen: söyledi M.

⁷⁰⁰İstese: İsterse A.

⁷⁰¹andan yigrenürem: anı yigrenürmen A.

1415 Sevmezem ol kulumı ben de hemân
Redd iderem hâzretümden bi-gümân⁷⁰²

Bu hadîşüñ ma'nisini ol Resül
Şöyle buyurmuş durur ol pür-usül⁷⁰³

XLVIII

الحديث الثامن والاربعون قال رسول الله قال الله عز وجل أَنْفِقْ يَا أَبَنَ
آدَمَ أَنْفِقْ عَلَيْكُمْ أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ وَصَلَّمُ وَالتِّرْمِذِيُّ

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞĀMİNÜ VE'L-ERBA'ÜN⁷⁰⁴

İy kitâblar sözüni derc eyleyen⁷⁰⁵
Varını Hâk yolına harc eyleyen

Hâk için tartınmayan hiç varını
Ol cihetden isteyen dildârını

Viredur Hâk yolına sen varuñı
Gör ne buyurmuş Resülün kârını⁷⁰⁶

145^a 1420 Bū Hüreyre'den rivâyetdür haber
Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

Hâk Te'âlâ kulumna virür cevâb
“Ya benî Âdem“ diyüb kılar hıfâb⁷⁰⁷

İy kulum dir ben saña şol virdüğüm
Ya'ni harc eyle anı kılma düğüm⁷⁰⁸
Virdüğümü yoluma harc eylegil
Harc ile anı dükene dimegil

⁷⁰²A'da yok.

⁷⁰³pür: Pâk A. Bu beyitten sonra kırk yedinci hikâye gelmekte olup toplam 30 beyittir.

⁷⁰⁴A.

⁷⁰⁵sözünü: sırrını A.

⁷⁰⁶Viredur... varını: Virinüz varuñı ol Hâk yolına A.// Resülün kârını: Ĥudâ hâş kulumna A.

⁷⁰⁷“Ya Benî Âdem” diyüb: “Ya'bne Âdem” düyüben A.

⁷⁰⁸ben saña şol: şol saña ben A.// eyle: A'da yok.

Harc idem ben dağı senüñ yoluña
Ne dilerseñ irürem maqsüduña

1425 Eksük itmeyem diledüğüñ virem
Herne-y-ise hâcetüñe irgürem

Vir benüm yolıma varuñ iy sağı
İste benden ne dilerseñ sen dağı

Virürem ben virdüğüñ yirine
Birine on ona yüz herbirine

Bu hadişiñ ma'nisi budur hemîn
Hağ Resüli şöyle buyurmuş yemîn⁷⁰⁹

XLIX

الحديث التاسع والاربعون عن انس رضو قال رسول الله كل نبيّ سأل سؤالا
وقال ليكل نبيّ دعوة مستجابة تزدي لامتته واتى اجتناب دعوتى شفاعة لامتى
يوم القيمة اخرجه البخارى مسلم

EL-ḤADİŞÜ'T-TÄSİ'U VE'L-ERBA'ÜN⁷¹⁰

İy du'adan şey'e li'llâh eyleyen
El götürüp derd ile âh eyleyen

1430 İsti'ânet dileyen ümid-vâr
Dileyen ere virür Perverdigâr⁷¹¹

Aç elüñi 'arşa karşı âh di
Dünyeden döndür yüzüñ Allâh di

⁷⁰⁹ma'nisi: ma'nisini M./ hemîn: dimiş A.// şöyle buyurmuş yemîn: kaydını şöyle yemiş

A. Bu beyitten sonra kırk sekizinci hikâye gelmekte olup toplam 34 beyittir.

⁷¹⁰A.

⁷¹¹Dileyen erc: dileyenlere A.

İ'tikād ile ümîdüñ tut Hâk'a
İsteyenler maħrûm olmaz muflâka⁷¹²

İste imdi derd ile iy nâ mudâr
Kimse'yi red eylemez Perverdigâr⁷¹³

147^a Ehl-i da'vetdür be-küllî enbiyâ
Hem du'â ehli durur hep evliyâ

1435 Nitekim uşda Resûl virdi haber
Enes İbni Mâlik'e ol mu'teber⁷¹⁴

Didi her peygamberüñ vardur du'â
El açup kim didiler yâ Rabbenâ

Herbirinden bir du'â oldu kabûl
Dâr-ı dünyâda mu'ayyen oldu ol

Likin uş benüm daħı var bir du'â
Dilemedüm kim ola bunda revâ

Gizledüm dilemedüm bunda anı
Ümmetüme saqlaram yarın anı⁷¹⁵

1440 Yalvaram yarın iñâ'at eyleyem
Ümmetüme hoş şefa'at eyleyem

Ben du'âmı sakladuğumdan murâd
Şöyle dutmuşam Hudâ'ya i'tikâd

Kim şefa'at eyleyem hep ümmete
Hiç şüphem yok durur o himmete

⁷¹²maħrûm olmaz: ħali kılmaz A.

⁷¹³Kimse'i: Kimsene A.

⁷¹⁴Enes İbni: Enes bin M.

⁷¹⁵A'da yok.

Bu hadiřüñ ma'nisin böyle didi
Bu günāhlu ümmetüñ kaydın yidi⁷¹⁶

L

الحديث الخمسون عن ابي مسعود رضو أنّ رسول الله أني الناس ليوم
القيمة أكثرهم على صلوة اخرجہ الترمذی

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤAMSÜN⁷¹⁷

İy ki peygāamber yaqının isteyen
Ya'ni peygāamberle qonş' olsam diyen⁷¹⁸

1445 Dāyima baqsam yüzine dün ü gün⁷¹⁹
Ol yiter idi baña bayram düğün

Ḥaḡ baña rüz eylese ol sā'ati
Viredüm ol müjde kamu ta'ati⁷²⁰

149a Çäre bulsam hidmetine irmege
Yāḡu bir kerre cemālin görmege⁷²¹

İde-y-idüm 'ışqına qurbān-ı cān
Terk ideydüm yolına cān ü cihān⁷²²

İy Peyamber qonşusı olsam diyen⁷²³
Dün ü gün bu devletüñ kaydın yiye

⁷¹⁶Ma'nisin: ma'nisini M. Bu beyitten sonra kırk dokuzuncu hikaye gelmekte olup toplam 36 beyittir.

⁷¹⁷A.

⁷¹⁸peygāamber yaqının: peygāambere yakın A.// Ya'ni: A'da yok.

⁷¹⁹baqsam: baqam A.

⁷²⁰Ol: A'da yok./ ta'ati: her tā'ati A.

⁷²¹Yāḡu bir kerre: Yāḡud bir kez ḡub A.

⁷²²ideydüm: kılaydum A.

⁷²³İy: Tek A.

1450 Uş 'ilâcın buldum o derdüñ i yâr⁷²⁴
Sini aklıñ kılımadı-y-ise güzâr

Zahmetüñe merhem irdi iy kişi
Güş kıl bunı ço ayruk teşvisi⁷²⁵

İbni 'Abbas İbni Mes'üd'dan haber
Gör nedür dirler i şâh-ı mu'teber

Râvilerdür hoş rivâyet kıldılar
Bu añulmaz derde merhem buldılar⁷²⁶

Hağ Resûlinden rivâyet şöyledür
İşid imdi kim hikâyet nicedür⁷²⁷

1455 Hâşim-i server Resûl-i ber-güzin
Kim dilerse dir baña ola yakın⁷²⁸

Baña çok virsün şalavâtı müdâm
Çünkü o maşşer günü ola tamâm⁷²⁹

Çok benüm konuşlğumda ola ol
Tek şalavâtı getürsin baña bol⁷³⁰

Bu hadişüñ ma'nisi budur 'ayan
Okıyanlar hep bilür bellü beyan⁷³¹

⁷²⁴o: ol A.

⁷²⁵zahmetüñe: zahmuña A./ irdi: irişi A.// kıl bunı ço ayruk: kılan çor ayruk bu A.

⁷²⁶A'da yok.

⁷²⁷hikâyet nicedür: rivâyet nitedür A.

⁷²⁸ber-güzin: ser-güzin A.// baña ola: ola baña A.

⁷²⁹o: ol A.

⁷³⁰Çok: çâğ A.// baña: bunda A.

⁷³¹Bu beyitten sonra ellinci hikâyec gelmekte olup toplam 39 beyittir.

Lİ

الحديث الحادى والخصون عن انى رضى قال يارسول الله التفة كنها لله
إلى النبأ؛ فلا خير فيه اخرج الترمذى

151a EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀDĪ VE'L-ḤAMSŪN⁷³²

İy ki ḥarc iden varın Ḥaḳ yolına
Küll-i fi'li şādık olan ḳavline

1460 Mālını şarf eyleyen miskinlere
Bağlamayan göñli ḥışm ü kinlere⁷³³

Vir yidür elüñde giyi ulasın
Yarın anda Ḥaḳ didârın bulasın⁷³⁴

Ne ki virdise saña Perverdigâr
Yolına ḥarc eyle aña yine var⁷³⁵

Her neye ḥarc eyler isen mālufı
Hep ḥayırdur ger bilürsen ḥālufı⁷³⁶

Ḥarc it imdi saña sağık yâr iken
Kendüzüñe şimdi ḥükmüñ var iken

1465 Anı bulürsin ki bu çarḥ-ı kebūd
Ḳomayırdur cihānda bir vücūd

Kāyināt içinde saña Pāk-zāt
Virdi çok dürlü sa'adet mu'cizāt

⁷³²A.

⁷³³göñli: göñül A.

⁷³⁴giyi ulasın: kini idcsin A.// bulasın: göresin A.

⁷³⁵aña yine: yine aña A.

⁷³⁶eyler: ider A.// ḥayırdur: şevabdur A.

Virdüğinden sen de harc eyle aña
Tâ ki sini hayr ile dâyim aña⁷³⁷

Nitekim uşda Resül virdi haber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Hem Enes bin Mâlik eydür iy kibâr⁷³⁸
Şah rivâyetdür bu söz iy toğrı yâr

151^a 1470 Hâzret-i Aḥmed buyurdu bu işi
Ya'ni her kim ki ḥalâl mâlın kişi⁷³⁹

Her neye kim harc ide külli şevâb
Cümlesine Hâḫ Çalap virür şevâb⁷⁴⁰

İlle meger harc idüp evler yapa
Ol durur kim Hâḫ tarîḫından şapa⁷⁴¹

Bu işe لَا كَيْفَ فِيهِ dir Resül
Ḥayrı yokdur nice düzerseñ uşul

Bu ḥadîsüñ ma'nisi iy şehri-yâr
Şöyle zîkr itmîş Resül-i ihtiyâr⁷⁴²

⁷³⁷A'da yok.

⁷³⁸Hem: A'da yok./bin: İbn A.

⁷³⁹Her: A'da yok./ kişi: iy kişi A.

⁷⁴⁰ide: ider A./ şevâb: şalavât A.// Cümlesine Hâḫ Çalap: Tafırı çündür dügeli A.

⁷⁴¹kim Hâḫ tarîḫından : fi'li vü ḳavlınden A.

⁷⁴²Bu beyitten sonra elli birinci hikâye gelmekte olup toplam 25 beyittir.

LII

الحديث الثاني والخمسون عن ابى أُمَامَةَ الْبَاهِلِي أَن رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ
أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَاعْتَمَنَ لِلَّهِ وَتَمَعَّ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ الْإِيمَانَ (ابوداود)

EL-ḤADİŞÜ'S-ŞĀNÎ VE'L-ḤAMSŪN⁷⁴³

1475 İy maḥabbet yolına dün gün yilen
Bu maḥabbetden yelan olduñ yelan⁷⁴⁴

Ne dürişürsin 'abes yire müdām
Sözüñi vü kavlüñi eyle tamām

Gice gündüz ne yilersin yoḫ yire
Gel berü ḳalma 'abeş gel iy yara

Mertebeñ bil ne işe buyrulduḡuñ
Ya'ni imdi sen ne işdür ḳılduḡuñ

Niçe bir bu yoḫ yire yügüresin
Neyleyüp nitdüñ soñra göresin⁷⁴⁵

1480 Nice bir nefsiñe viresin 'azāb
Ḳılasın kendüzüñi şöyle ḫarāb

Nice 'ömri şarf idersin yoḫ yire
Dāsitan olup düşesin dillere

153a Nice bir kendüzüñe kin idesin⁷⁴⁶
Yirüñi maḫşerde siccin idesin

⁷⁴³A.

⁷⁴⁴muḥabbetden: muḥabbetde A.

⁷⁴⁵neyleyüp nitdüḡün: neyledüñ nitdüñ A.

⁷⁴⁶bir: A'da yok.

Gel berü gel 'ışık ile tut doğru yol
Gör ne buyurdu saña şâh-ı rusûl

Hağ Resûli'nden rivâyetdür i yâr
Tut sözünü kavlini kıl ihtiyâr

1485 Her kişi kim şâdıkı'l-ı-kavl ola ol
Şol kişidür kim didi şâhib-ı kabûl

Tañrı-y-içün seve kamu sevdüğün
Tañrı-y-içün men' ide yigrendüğün⁷⁴⁷

Tañrı-y-içün kıla kılduğın 'ağâ
Tañrı'çün men'eyleye olmaz hağâ

Bu işi her kim kılursa iy hümâm
Bayık anuñ dîni kâmildür tamâm

Bu hadîşün ma'nisi budur hemîn
Duta hükmin kim dese İslâm ü dîn⁷⁴⁸

LIII

الحديث الثالث والخمسون عن عمر ابن خطاب رضو قال قدم على رسول الله
سبن فإذا امرأةٌ مِنَ النَّبِيِّ تسمى فإذا وَجَدتَ صبيًا فإل النبي اخزنه فإلصقته
فبطنها فإرضعته فقتال رسول الله صلى الله أترون هذه المرأة طارحةً ولدها
فإلنار فقت لاولله يا رسول الله وهو تقدر لا تطرحه فقتال الله أرحم بعبيده
مِنَ هذه المرأة بولدها أخرجها البخارى ومسلم

EL-ĤADİŞÜ'S-ŞĀLİŞÜ VE'L-ĤAMSŪN⁷⁴⁹

156^b 1490 İy ki rağm olan bu gönlünde kavî⁷⁵⁰

Küllî rağm ile tolan yöñli evi

⁷⁴⁷A'da yok.

⁷⁴⁸Bu beyitten sonra elli ikinci hikaye gelmekte olup toplam 77 beyittir.

⁷⁴⁹A.

⁷⁵⁰olan bu: ile olan A.

Merhamet kıl külli maḥlûka i yâr
Raḥm kıl hep ḳamuya yalvar var

Her kimüñ göñlinde var esirgemek
Ḥaḳ ḳatında çekmez ol zaḥmet emek

Göñli imân evi olan iy ‘amu
Raḥm ider ol yoḳsula baya ḳamu⁷⁵¹

Hep esirger cümle maḥlûka tamâm
Merhametde hep berâber ḥâş ü ‘âm

1495 Göñli evinde imân olan kişi
Merhametdür dâyima anuñ işi

Nitekim uşda ‘Ömer virdi ḥaber
Bir ḥaberdür kim ‘aziz ü mu‘teber⁷⁵²

Ḥaḳ Resûli’nden rivâyet ḳıldı ol
İşid imdi ne dir ol şâhib-uřûl⁷⁵³

Ya‘ni bir gün kim ğazâdan Resûl’e
Ḳul ḳaravař çoḳ getürdiler bile

Anda bir ‘avrat ki gördüm geldi
Berk yapışd’ oğlancuğını aldı

1500 Bağrına başdı anı esirgedi
Öpdi ḳuçdı ya‘ni ‘özrin diledi

Didi Peyğâmbir bir od yansa ya‘ni
İşbu ‘avrat birağa mı oğlanı

⁷⁵¹evi: A’da yok. // ol yoḳsula baya: hep yoḳsulı cümle A.

⁷⁵²‘aziz ü: ‘aziz-i A.

⁷⁵³uřûl: ḳabül A.

Pes 'Ömer didi Resüle seyyide
Geñiyile nite birağur oda⁷⁵⁴

157^a Bilki vallâhi birağmaz yâ Resül
Nice birağur oda oğlını ol

Didi Peyğamber yine döndi meger
Hağ Te'âla kullarını yâ 'Ömer

1505 İşbu 'avrat oğlanın kim sağınur
Tañrı bundan dağı artuğ sağınur

Zira bir adı anuñ Rağmân'dur⁷⁵⁵
Cümle rağmet hağnesine kândur

Bu hağişüñ ma'nisin böyle dimiş
Bu za'if ümmetinüñ kağdın yimiş⁷⁵⁶

LIV

الحديث الرابع والحسون عن ابن هريرة رضو قال قال رسول الله من سُئِلَ
عن علم فَوَكَّمَهُ اللهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَمَةِ اخرجہ ابو داود
فكنه

EL-ĤADİŞÜ'R-RĀBİ'U VE'L-ĤAMSÜN⁷⁵⁷

İy ki 'ilm eyitmege olan bağil
Tañrı hağm ider bağile bellü bil

Tağşir itme 'ilm öğretmege sen
Eydivir yirüñ Cehennem kağma sen

⁷⁵⁴A'da yok.

⁷⁵⁵bir adı anuñ: anuñ bir adı A.

⁷⁵⁶Bu beyitten sonra elli üçüncü hikaye gelmekte olup toplam 48 beyittir.

⁷⁵⁷A.

1510 Şorana sen bildüğünden vir cevāb
Gerek ise saña Cennet'de nişāb⁷⁵⁸

Virdi 'ilmi Hāḡ saña sen daḡı vir
Virüriseñ bulasın ecr-i kebir

Yoḡsa ger buḡl ider isen bu işe
Yarın anda düşisersin teşvişe

Zi-ḡayıf 'ālim kim ola buḡl ide⁷⁵⁹
Dünyeden ol buḡl adı-y-ile gide

Fāyideyçün buḡl kılma zīnhār
Gel kerem ḡıl sözümi dut iy kibār⁷⁶⁰

1515 Gör baḡıl için nedür didi Resül
Cennet'e hergiz baḡıl bulmaya yol

İmdi buḡl adını yār idinmegil
Yirüñi ḡürüñda ḡar idinmegil

159b Oḡı bu destānı gör kim ol Resül
Gör nice zıkr eylemiş ol pür-uşül⁷⁶¹

Bü Hüreyre'dür rivāyet eyleyen
Bu kelāmı ol be-ḡāyet söyleyen

Didi ol her kimse kim 'ilmi bile
Şorana eyitmeye taḡşır ḡıla

1520 Yarın aḡzına ura otdan licām
Ya'ni uyandur licām dir ol hümām

⁷⁵⁸A'da yok.

⁷⁵⁹'ālim kim: kim 'ilmi A.

⁷⁶⁰A'da yok.

⁷⁶¹ol pür-: pāk ü A.

Şorsalar bir mesele saña i yâr
Takşir eyleme eyit iy nâ mudâr

Bu hadişiñ ma'nisini gör okı
Görmez olsun iblisün boynın doğı⁷⁶²

LV

الحديث الخامس والخمسون عن ابي هرير رضو آنَّ النبيَّ قال اَيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ
فانَّ الحسدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ لِحَطْبٍ قَالَ اَوِ الْعَسْبَ ر اورد

EL-ĤADİŞÜ'L-ĤĀMİSÜ VE'L-ĤAMSÜN⁷⁶³

İy şanâ'at idinen kibr ü ĥased
Kimden istersin bu fi'l ile meded

Qılma bu fi'li rucû' it zinhâr
Aşşı gelmez kimseye bundan i yâr

1525 Niçeleriñ şerbetin kıldı serâb
Niçeleri bu ĥased kıldı ĥarâb

İstima' itme ĥasüduñ sözüni
İctima' eyle bu sözüñ süzumı

Kibri gönülden gidergil berü kaç
Bu ĥasedden gönlüñi aç gözüñ aç⁷⁶⁴

Gör ne söyler Bû Hüreyre iy ulu
Râvisidür bu sözüñ iy bahtulu⁷⁶⁵

⁷⁶²Bu beyitten sonra elli dördüncü hikâye gelmekte olup toplam 63 beyittir.

⁷⁶³A.

⁷⁶⁴A'da yok.

⁷⁶⁵Râvisidür... bahtulu: Râvidür Tafırı Resülinden ulu A.

- 162^b Kim Resül kıldı vaşiyet iy kibâr
Özüñüz şaklañ hasedden zinhâr⁷⁶⁶
- 1530 Kim hased kılursa müzdin yir didi⁷⁶⁷
Nitekim od kırı odun yir didi

Hem kırı otı ki yir od iy 'amu
Şöyle yir hased dağı müzdin kamu⁷⁶⁸

Şöyle zıkr itdi Resül-i kâyinât
Oқыr isen uşda âyet beyyinât

İmdi key saqın hasetden cehd kıł
Şadıq ol bu yolda inkârı koğıl⁷⁶⁹

Şadıq olanlar irişür menzile
Şıdkı olmayan qalur hod şanzile
- 1535 Bu hadişüñ ma'nisin dut iy kibâr
Kendüzüñe yâr idingil bunı yâr⁷⁷⁰

⁷⁶⁶iy kibâr: eyledi A.// zinhâr: siz didi A.

⁷⁶⁷kılursa: eylerse A.

⁷⁶⁸A'da yok.

⁷⁶⁹ol: A'da yok.

⁷⁷⁰Bu beyitten sonra elli beşinci hikâye gelmekte olup toplam 30 beyittir.

XLVI

الحديث السادس والخمسون عن ابن عمر رضي الله عنهما قال سمعت رسول الله
يقول مَنْ خَافَ اذْلَجَ (وَ مَنْ اذْلَجَ) بَلَغَ الْمَنْزِلَ (اِلَّا سَلَعَتِ اللّٰهُ غَالِيَةً)
أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللّٰهِ الْجَنَّةُ اَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'S-ŞĀDİSÜ VE'L-ḤAMSÜN⁷⁷¹

164^a İy yola giden irem dip menzile
Key saşın kim almayasın anzile⁷⁷²

Key yarağ eyle ki menzildir irak⁷⁷³
Yolda alup özüne ılma firak

Yol yarağın Şöyle ıl iy merd-i pak
Kim arāmı sini ılmaya helak

Dinüni berk eyleyüp yoldaş idin
'Aqluñı hem mürşid ü oldaş idin

1540 Yol uzakdur imdi dur dünle uyan
Ne yatarsın göçdi gitdi kāruban

āfileden key saşın ayrılmağıl
İmdi gāfil oluben oturmağıl

Yola giden dünle gider iy kibār
Kārubandan aluben ılmaya zār

Yol yarağın düzdün ise iy ulu
İmdi vaktidür urigel ıl ğulu⁷⁷⁴

771 A.

772 saşın: Şaşın A.

773 yarağ: yarak

774 urigel: durugel A.

Haḡ Resūline uyanlar ṣāddur
Bū Hüreyre rāvidür irṣāddur

1545 Ol Resül-i Hāşimi bedr-i münir
Gör nice oldı bize Haḡ'dan beşir

Bu ḡadīşinde buyurmuş bu ḡaber⁷⁷⁵
Mürşidündür Bū Hüreyre mu'teber

Menzile iremeyem diyen kişi
Ḳorḡusından dünle gitmekdür işi⁷⁷⁶

164b Dünle giden kişi menzile irer
Ḳoş meta'ların alur aşşı ider⁷⁷⁷

İmdi bilün kim metā'ı Tañrınun
Görklüdür hem eyüdür kızdur anuñ⁷⁷⁸

1550 Ol metā' kim eydürem Cennet durur⁷⁷⁹
Aña varmayan işi miḡnet durur

Degme kişinün eline girmez ol
Yaḡşı yaraḡ itmeyen olmaz ḡabül

Key yaraḡ gerek aña bi'l- ittifāk
Key uzak yoldur ṣoñı olur firāk

Bu ḡadīşün ḡükmi budur iy 'aziz
Şöyle bilün dirliḡi eyleñ temiz⁷⁸⁰

⁷⁷⁵buyurmuş bu: buyurmuşdur A.

⁷⁷⁶Ḳorḡusından: Ḳorḡudan ol A.

⁷⁷⁷aşşı ider: ağır iner A.

⁷⁷⁸eyüdür kızdur anuñ: 'ālidür kızduruñ A.

⁷⁷⁹kim: M'de yok.

⁷⁸⁰şöyle... eyleñ: Yaḡşı kıluñ bunda dirliḡi A. Bu beyitten sonra elli altıncı hikāye gelmekte olup toplam 36 beyittir.

الحديث السابع والخمسون عن انس رضو ان رسول الله قال من ستره ان
يُسبَطَ عليه في رزقه او نسي في اشبه فليصل رحمه اخرجه البخاري

EL-ḤADİŞÜ'Ş-SĀBİ'U VE'L-ḤAMSŪN⁷⁸¹

İy cihanda 'ömrin uzun dileyen
'Ömr uzunu elüme girse diyen

1555 Ger mecāl ister iseñ ol devlete
Virme yüz gönlün içinde 'illete⁷⁸²

Qıl taşadduq ehl-i beytüñ hoş tut
Kim bulardur 'ömrüñüñ hırşına kut

Diler iseñ 'ömr uzunına devam
Şol raḥim yoldaşları hoş tut tamām⁷⁸³

Rızkuñı giñ olmaq isterseñ i yār
Şulbı yoldaşları hoş tut zinhār

Nitekim uşda Enes virdi ḥaber
Bir ḥaberdür kim 'aziz ü mu'teber

1560 Ḥaḳ Resüli'nden rivāyet eyler ol
İşid imdi ne dir ol şāḥib-uşul⁷⁸⁴

166^b Kim diler ise didi ol ser-firāz
Rızkı giñ ola yaḥud 'ömri dırāz⁷⁸⁵

781 A.

782 tut: dut A. // bulardur: bulardan A.

783 tut: dut A.

784 usul: ḳabül A.

785 yaḥud: vü hem A.

Hıřmını avmini hoř dutar mūdām
Uş hadişün ma'nisi oldu tamām⁷⁸⁶

LVIII

الحديث الثامن والخمسون عن ابي هريرة رضو قال رسول الله ء م مَنْ تصَدَّقَ
بصدقةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا طَيِّبًا إِنَّمَا يَضَعُهَا فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ
يُرْتَبِهَا كَمَا يُرْتَبُ أَحَدُكُمْ فَلَوْهٗ أَوْ فَصِيلَةٌ حَتَّىٰ يَكُونَ (اعظم من جبل)

EL-ADİŐÜ'S-SĀMİNÜ VE'L-AMSÜN⁷⁸⁷

İy helāl mālın taşadduğ eyleyen
Yoksul ü miskinleri hoş gözleyen⁷⁸⁸

ıl taşadduğ mālunı ılma yavuz
Birine on bulasın onuna yüz

167^b 1565 Ger taşadduğ ılır iseñ bī-riyā
Hiç gümānsuzdur varursın Tañrı'ya⁷⁸⁹

İmdi cehd eyle taşadduğ idegör
Kim geñez ola saña abründe kür

Viribi gitsün ileyünce i yār
Kim varıcağ bulasın iy iħtiyār⁷⁹⁰

Yığma yüzün vir hālünce sā'ile
ağ atında biri ona řayıla⁷⁹¹

Nitekim uř Bū Hüreyre'den aber
Şağ rivāyetdür işit iy mu'teber

⁷⁸⁶dutar mūdām: dutsun ol imām A. // oldu: b'oldı A. Bu beyitten sonra elli yedinci hikāye gelmekte olup toplam 18 beyittir.

⁷⁸⁷A.

⁷⁸⁸Yoksul: Yoğsul A.

⁷⁸⁹varursın: virürsin A.

⁷⁹⁰A'da yok.

⁷⁹¹A'da yok.

1570 Şöyle buyurmuş hadîşinde Resül
Her kimesne kim taşadduk kıla ol

Kim taşadduk eyleye kesb-i halâl
Hak kabül itmez anı illâ halâl

Zira her kim ki taşadduk ide bol
Tañrınıñ kudret eline virür ol

Hak Çalab bisler anı iy 'akılun
Nitekim siz dañı bislersiz kulun⁷⁹²

Yâ deveñüz köşegi gibi ki var
Şöyle bisler anı Allâh iy kibâr

1575 Şol kadar bisler ki çâğ gibi olur⁷⁹³
Yarın ol kul varıcağ hâzır bulur

İmdi sizlerden birüñüz iy 'aziz
Kim taşadduk kıla birliğin temiz⁷⁹⁴

Hak Te'âlâ şöyle bisler dir Resül
Uş hadîşüñ ma'nisi şâhib-kabül⁷⁹⁵

⁷⁹²Çalab: Te'âlâ A.// dañı: oda A.

⁷⁹³Şol: Ol A.

⁷⁹⁴birliğin: dirliğin A.

⁷⁹⁵Uş: Ol. Bu beyittin sonra elli sekizinci hikâye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

LIX

الحديث التاسع والخمسون عن ابن عمر قال رسول الله ع م كافل اليتيم له
أو لغيره انا وهو كهاتين في الجنة قال الراوى بالسبابة والوسطى اخرجهمسلم

EL-ḤADİŞÜ'T-TĀSİ'U VE'L-ḤAMSŪN⁷⁹⁶

İy yetimler ḥāline kılan nazār
Kıl yetim mālından āhından ḥazer⁷⁹⁷

Ḳatma anuñ ḥabbesin sen mālūña
Varuña şükr eyle herbir ḥālūñe

1680 Liki hoş tüt kanda görseñ bir yetim⁷⁹⁸
Kim naşib ola saña dürr-i yetim

Ger yetimi hoş tütarsañ iy 'aziz⁷⁹⁹
Dünyede dirlik kıtur iseñ temiz

Dutasın Cennet işiginde maḳām⁸⁰⁰
Almış olasın cihāndan intikām

Sen yetimleri göricek zīnhār
Yaḫşi söyle hoş tütup iy nāmūdār⁸⁰¹

Nitekim uşda Resül virdi ḥaber
Bü Hüreyre'den rivāyet mu'teber

⁷⁹⁶A.

⁷⁹⁷yetim mālından: yetimlîñ mâli A.

⁷⁹⁸tüt: dut A.

⁷⁹⁹Ger: Kim A./tütarsañ: dutarsañ

⁸⁰⁰Dutasın: Kılasın A.

⁸⁰¹tütup: dutup A.

- 1585 Her kişi kim bir yetimi göre ol
 Hoş tutup esirgeyüp kılsa kabül⁸⁰²
 Arkasını yipse eyü söylese
 Bağrına başup deragüş eylese⁸⁰³
- 169b Ol gerek yād olsun ü gerek hışım
 Yād ü biliş bir olur bunda kısım
 Cennet içinde benümle dir Resül
 Koņı olısar bileme didi ol
 Liki barmağın işâret eyledi
 Mü'mine ya'nî beşâret eyledi⁸⁰⁴
- 1590 İmdi sen dağı yetimi göricek
 Merhamet eyle yanına iricek
 Gör ne buyurdı Resül-i ber-güzin⁸⁰⁵
 Sünnetin dutup kabül eyle sözün
 Bu hadiřüñ ma'nisi budur 'ayân
 Hükümüni dutmağdur iş bellü beyân⁸⁰⁶

⁸⁰²göre: görse A.// }utup: dutup A.

⁸⁰³A'da yok.

⁸⁰⁴eyledi: kıldı ol A.// eyledi: kıldı ol A.

⁸⁰⁵ber-güzin: ser-güzin

⁸⁰⁶Bu beyitten sonra elli dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

LX

الحديث الستون عن ابي هريره ان رسول الله قال ان الدنيا حلوة خضرة
وان الله مستخلفكم منها فانظروا كيف تعملون فاتقوا الدنيا واتقوا

EL-ḤADİŞÜ'S-SİTTÜN⁸⁰⁷

İy ki dünyā zevkini iş idinen
Dünyenüñ lezzetini piş idinen⁸⁰⁸

Hoşlığına dünyenüñ mağrūr olan
Haq yolında ol sebeble dūr olan

1595 Sen inanma dünyenüñ varlığına
Saña yüz gösderdügi yarlığına⁸⁰⁹

171^a Dünye aldādı niçeleri i yār
Key saqın aldar seni de zīnhār⁸¹⁰

Gösterür tiryāk virür zehrini
Ṭatdurur luṭfını kıılır қаһrını⁸¹¹

Çarḥ-ı ğaddāra inanma iy ulu
Şād ider kıılır seni geh қаyğulu⁸¹²

Nitekim uşda buyurmışdur Resül⁸¹³
Her sözi anuñ uşul ender uşul

⁸⁰⁷A.

⁸⁰⁸Dünyenüñ lezzetini: Dünye lezzetlerini A.

⁸⁰⁹gösderdügi: gösterdügi A.

⁸¹⁰saqın: şaqın A.

⁸¹¹A'da yok.

⁸¹²kıılır seni geh: şoñra kıılır key A.

⁸¹³uşda: A'da yok.

1600 D nyeye hem g k ek durur hem  atludur⁸¹⁴
Liki Ta rı sizi bundan ayırur

Deg sir r ayru  yire ilt r didi⁸¹⁵
Key sa ınu  d nyed r ebter didi

Key naz r k lu  ne i lersin ne var
Sa ınu  otdan   'avratdan i y r⁸¹⁶

D nyeye v  'avrat bular d  man durur
Bunlara uyan  on  pe m n durur

U   adi  n ma'nisi oldu tam m
A lı olanlar dutarlar vessel m⁸¹⁷

LXI

الحديث الحادي والستون عن خديقه قال سمعتُ رسولَ اللّٰهِ يقولُ
في خطبةِ الخمرِ جمعُ الإثمِ والنِّسَاءِ حَبَاءِ الشَّيْطَانِ وَحَبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ
كُلِّ خَطِيئَةٍ

EL- ADİŐ 'L- ADİ VE'S-SITT N⁸¹⁸

1605 İy ki  amr i  p diyenler budur i 
Terk k l zinh r anı cehd it d ri ⁸¹⁹

Ol necis  mm 'l  b yis r sa ın
Zinh r   zinh r olma ıl ya ın⁸²⁰

⁸¹⁴hem: birincisi A'da yoktur.

⁸¹⁵Deg sir r: Degi  r.

⁸¹⁶otdan: oddan A.

⁸¹⁷Bu beyitten sonra altmıŐıncı hak ye gelmekte olup toplam 24 beyittir.

⁸¹⁸A.

⁸¹⁹Anı: M'de yok.

⁸²⁰ b yis r sa ın:  b 'isd r sa ın A.// zinh r  ... ya ın: Zinh r  sen olma ya ın M.

Çün olur cümle günahlara sebeb

Ƙılmaya 'âkıı kişi anı taleb

172^b 'Aqlunuñ bünyâdını yıķar ķamu
Anı terk itmeyenüñ yiri ŧamu⁸²¹

İy idenler ŧanmanuz anı ŧerâb⁸²²

Evveli miħnet durur ŧoñı serâb

1610 Dinüñi ķılır telef iy nâmüdâr
ŧerr ü ŧürinden cihân cümle ŧolar⁸²³

ŧayyibü'n-nefs aña ķılmaya nazâr

Dini içün duriŧen ķılsun ħazer⁸²⁴

Çünkim ol cümle günâhuñ baŧıdur

Anı terk eyle ki kâfir aŧıdur⁸²⁵

Nitekim uŧda Resûlu'llâh didi

Bu za'if ümmetlerüñ ķaydın yidi

Uŧ ħuzeyfe'dür rivâyet eyleyen

Bu kelâmı ol be-gâyet söyleyen

1615 Ben işıtdüm dir Resûl'den ol kişi
ŧöyle taķrîr eyledi bu cünbiŧi

Kim günâhlar cümle cem' olduğı yir

Ol sücidür didi ol ŧâh-ı kebîr

Daħı 'avrat İblisün ŧuzağıdur⁸²⁶

Düŧmenüñüzdür size key yağıdur

821 terk itmeyenliŧi: idenliŧi olur A.

822 İy idenler ŧanmanuz: Anı idenler ŧanur A.

823 ŧerr ü: ŧerr-i A.

824 A'da yok.

825 Çünkim: çünki A.// Anı... aŧıdur: Terk imdi kim bi-dinler işıdır A.

826 ŧuzağıdur: duzağıdır A.

Dağı her dürlü günâhlaruñ başı
Dünye sevmekdür dir ol 'âkıl kişi

Bu hadîşüñ ma'nisi budur 'ayân
Okıyanlar çün bitür bellü beyân⁸²⁷

LXII

الحديث الثمن والستون عن سعد ابن ابن وقاص رضو قال رسول الله
من سعادة ابن آدم رضاهُ بما قضى الله له ومن شقاوة ابن آدم تركه
استخار الله ومن شقاوة ابن آدم سُخطُهُ بما قضى الله اخرجه الترمذی

EL-ĤADİŞÜ'S-ŞĀNĪ VE'S-SİTTŪN⁸²⁸

1620 İy sa'âdet şem'inüñ pervânesi
Kim tapuñdur ol işüñ divânesi

Diler iseñ kim sa'âdet ola yâr⁸²⁹
Meskenet kıl kendüzüñe ihtiyâr

Râzı ol Ĥağ'dan gelene iy ulu
Tâki şoñra olmayasın kayğulu

Nitekim uşda Resül virdi ĥaber
Gör ne buyurmuş o şâh-ı mu'teber⁸³⁰

Âdem oğlında sa'âdetden nişân
Ol durur kim Tañrı ĥükmine bu cân

1625 Râzı ola Tañrı'dan gelene ol
Ne gelürse şükr ide kıla kabül

⁸²⁷çün: hep A. Bu beyitten sonra altmış birinci hikâye gelmekte olup toplam 22 beyittir.
⁸²⁸A.

⁸²⁹A'da birinci mısra ikinci mısra ile yer değiştirmiştir.

⁸³⁰virdi: virsün A.// buyurmuş: buyurur A.

Âdem oğlunuñ yine bed-bahtı hem
Şol durur didi Resül-i Muhterem

Tañrı'dan hayr istemeği terk ide⁸³¹
Nefsini şerrüñ yolına berk ide

Tañrı'nuñ hükmine râzı olmaya
Ne gelürse şükr ü minnet kılmaya

Bu hadişüñ ma'nisi budur hemân
Devleti olan bulur bundan emân⁸³²

LXIII

الحديث الثالث والتستون عن ابي هريره رضو عن النبي عم قال مَنْ
كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَلِيلًا خَيْرًا أَوْ لِيَصُتُ أَخْرَجَهُ الْبَخْرَى وَمَسْلَمٌ

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ VE'S-SİTTÜN⁸³³

1630 İy ki Tañrı birligin yād eyleyen
İnanub İslāma bünyād eyleyen

Sağlayan İslām içinde kendüzin⁸³⁴
Her qavülde toğrı söyleyen sözin

İy kıyāmet güne kılan i'tikād
Haq durur haq söyledün iy hoş nihād

Gel berü diñle Resülün qavlini
Sünnetidür dut anuñ her fi'lini

⁸³¹hayr istemeği: istemeği ol A.

⁸³²Bu beyitten sonra altmış ikinci hikâye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

⁸³³A.

⁸³⁴Şağlayan: Şağlayan A.

Bü Hüreyre'den rivâyetdür i yâr
İşid imdi kim ne dir ol ihtiyâr

1635 Her kim ol Hâk birliğine inanur
Hem dağı maşşer günimî hâk bilür

175^b Ne ki söyler ise hayrın söylesün⁸³⁵
Yâhu dınmasun ü hiç söylemesün

Bunları kılan müsülmandur tamâm
Şöyle bilsünler anı hep hâş ü 'âm⁸³⁶

Bu hadişüñ ma'nisi budur hemîn
Duta hükmin kimdese İslâm ü dîn⁸³⁷

LXIV

الحديث الرابع والستون عن مصعب بن عمير أَنَّ لَهُ فَضْلًا عَلَى مَنْ
دُونَهُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّمَا نَصَرَ اللَّهُ هَذِهِ بِالْإِمَّةِ بِضَعْفَاتِهِمْ
بِدَعْوَتِهِمْ وَإِخْلَاصِهِمْ

EL-ĤADİŞÜ'R-RÂBİ'U VE'S-SİTTÜN⁸³⁸

177^a İy uluyam diyüben laf eyleyen
Kendü kendüzine inşâf eyleyen⁸³⁹

1640 Ululuk binümdür uş bugün diyen
Kendüzini ya'ni ta'rif eyleyen

Benden özge dağı ulu yok diyen
Şimdi bu iş baña ta'alluk diyen⁸⁴⁰

⁸³⁵hayrın: ol hayr A.

⁸³⁶Şöyle: Bellü

⁸³⁷Bu beyitten sonra altmış üçüncü hikaye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁸³⁸A.

⁸³⁹uluyam diyüben: ki uluyam diyüp A.//inşâf: evşâf A.

⁸⁴⁰dağı: var mı A.// ta'alluk diyen: ta'allukdur din A.

Kendüzüñe ulu dime zinhār
Ol söz ile kılsarsın āh ü zār

Ululukda var durur birkaç hüner
Sende kaçkısıdur iy şahib-hüner

Bir neseb bir meskenet biri 'ilim
Biri toğrı söylemek biri hilim

1645 Ulu olan dünyede bunlar durur
Bunlaruñ kaçkısı sende var durur

Çün bulardan biri sende yok i yār
Ululanmađ saña düşmez zinhār

İmdi bāri hālüñi bil iy za'if
Sen hüner ehline hiç olma harif

Nitekim uşda Resül virdi haber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Uşda Mu'sā'dur rivāyet eyleyen⁸⁴¹
Diñle bu sözi be-gāyet söyleyen

1650 Muş'ab adlu bir şahābe dir özin
Ululardı aşhāb içinde kendüzin⁸⁴²

177^b Yaş içinde ulu yidi bay idi
Dügelinden ol kişi ağna yidi

Hağ Resüli bir gün anı yüzledi
Bu za'ifları begenmezsiz didi⁸⁴³

⁸⁴¹Mu'sā'dur: Mus'ab'dur A.

⁸⁴²Muş'ab: Şa'b M./Ululardı: Ulu gördi A.

⁸⁴³begenmezsiz: begenmezsiz A.

Ümmete Hâk Tañrı virmez nuşreti
İlle miskinlerle virür fırsatı

Zira kim her bir za'if kıılır du'â
Diyicek ihlâş ile yâ Rabbenâ

1655 Hâk Te'âlâ'llâh anı kıılır kabûl
Ol sebebdendür kaviler bula yol

Ululanup 'ucb iderseñ iy kişi
Key şaķın olursın iblis ķardeşi⁸⁴⁴

Uş hadişüñ ma'nisi budur i yâr
Ben uluyam dime illâ zînhâr⁸⁴⁵

LXV

الحديث الخامس والستون عن ابن عمر رضو قال قال رسول الله عليه
السلام وأنا الطين حايطاً من حصر فقال ما هذا يا عبد الله قلت حيط
اصلحه يا رسول الله قال الامر ايسر من ذلك اخرجہ الترمذی

EL-ĤADİŞÜ'L-ĤĀMİSÜ VE'S-SİTTÜN⁸⁴⁶

İy gice gündüz 'imâret eyleyen
Kendü dirlüğini ğâret eyleyen

Dünye ğod hergiz 'imâret olmadı
Milk benümdür diyene hiç kıalmadı

179^a 1660 Saña da kıalmaz cihân iy şehriyâr
Niçeler kııldı elinden âh ü zâr

⁸⁴⁴A'da yok.

⁸⁴⁵Ben uluyam dime: Uluyam dime vü A. Bu beyitten sonra altmış dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

⁸⁴⁶A.

Niçe benven diyeni urdı yire⁸⁴⁷
Zîrek ü 'âkıl olan bunı yire

Kılmadı bir kimseye hergiz vefâ⁸⁴⁸
Çok severmen diyene kılur cefa

Mâ-tekâddem geldiler gavğa-y-ile
Hep sefer kıldı vü gitdi vay ile⁸⁴⁹

Derd-i hasretdür bunuñ işi hemân
Ne 'imâret yiridür işbu viran⁸⁵⁰

1665 Sen dahı cehd it 'imâret eyleme
Kendü kendüzüñe gâret eyleme

Nitekim uşda Resül virdi haber
Ol 'Ömer oğlına şâh-ı mu'teber

Birgün ol divâr meger yapar idi⁸⁵¹
Ol Resül yoldan gelüp geçer idi

Ne yaparsın iy 'Ömer oğlı didi
Hâzret-i Aḥmed anuñ kaydın yidi

Didi kim yâ Seyyid-i kân-i kerem
Şunda bugün bir divârcuḫ yaparam

1670 Hâḫ Resüli dönüben didi aña⁸⁵²
Fâyidelü'ş yig idi bundan saña

Eyü iş bundan geñezdür işlegil
Tâ'at ile kendüzüñi bislegil⁸⁵³

⁸⁴⁷urdi: vurdi A.

⁸⁴⁸kimseye: kişiye A.

⁸⁴⁹Hep sefer: Hepisini A.

⁸⁵⁰Derd-i: Cevr ü A.// yiridür işbu: yiri durur bu A.

⁸⁵¹divâr meger: meger divâr A.

⁸⁵²aña: A'da yok.

⁸⁵³işlegil: işleseñ A./ bislegil: bislescñ

Bu hadîsün ma'nisi uş bu durur
Hükümüni tutan kişi okur görür⁸⁵⁴

LXVI

الحديث السادس والستون عن ابن موسى الأشعري ان رسول الله سمع
رجلاً يُثني على رجبٍ ويَطربحُ في المدحِ فقال اهلکم او قطعتم ظَهَرَ
هذا الرجل اخرجہ مسلم وزانَ رزينُ اماآته لَوْ سَمِعَكُمْ ورضي قولكم ما اقم

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞĀDİSÜ VE'S-SİTTÜN⁸⁵⁵

İy müsülmân kardaşın ögen kişi
Yanlış eydürsin [ki] zinhâr ol işi

Ögme bir kardaşuñı ol iş degil
İş idinme anı kim cünbiş degil

1675 Yile virürsin 'ibādâtın şamu
Cenneti gen yiri kılırsın şamu⁸⁵⁶

Nitekim uşda Resülu'llâh didi
Ümmetinüñ gör nice kaydın yidi

İşidür Aşmed meger gider iken
Bir kişi bir kişiyi öger iken

Key mübâlig idüp ögdi ol kişi⁸⁵⁷
Key ta'accub kıldı Aşmed bu işi

Didi kim bu sözüñüz sâkin kıluñ
Yoşsa ol kişi helâk oldı bilün

⁸⁵⁴Bu beyitten sonra altmış besinci hikaye gelmekte olup toplam 24 beyittir.
⁸⁵⁵A.

⁸⁵⁶Cenneti gen yiri kılırsın: Cennetüñ yirin kılırsın sen A.

⁸⁵⁷mübâlig: mübâliğa M.

1680 Dost gibi zinhâr olursın zinhâr
Ya'ni tiryâk dip virürsin zehr-i mâr⁸⁵⁸

Arkasını şıduñuz düşürdüñüz
Çünkü bu sözi aña uşurduñuz

Ol kişi kim işidicek bu sözi
Râzı olursa bu söze kendüzi⁸⁵⁹

Ol helâk ola vü hiç kırtulmaya
Kendüzünüñ n'olduğını bilmeye

181^a Bu hadişinde Resül şöyle didi
Kimseyi ögmeñ didi kaydıñ yidi⁸⁶⁰

LXVII

الحديث السابع والستون عن ابن عباس رضو مّر رسول الله على قبرين
فقال انهما (ليعدّبان وما) يعدّبان في كبيرة أما أهدهما فلان يمسي
بالتميمة وأما الآخر فكان لا يستتره من بوله ثم غرس على هذا واحدا
ثم قال لعله ان يخفف عنهما ما لم ييبسا اخرجهُ الجماعة إلا الموطأ

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'U VE'S-SİTTÜN⁸⁶¹

1685 İy 'azābından Hâk'uhn āgāh olan
Dün ü gün fi'li vü kavli āh olan

Gür 'azābından emîn olma saqın⁸⁶²
Ṭarfetü'l-'aynuñ bigi bilgil yaqın

⁸⁵⁸A'da yok.

⁸⁵⁹olursa bu söze: olur bu söz ile A.

⁸⁶⁰A'da birinci mısra şöyle : Bu hadişüñ ma'nisi budur didi.// kimseyi: Kimse'i A. Bu beyitten sonra altmış altıncı hikâye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

⁸⁶¹A.

⁸⁶²olma: olup A./saqın: saqın A.

Ġāfil olma iy bürāder zinhār
 ıl anuñçün dāyima efgān ü zār

K'ol 'azābuñ ħiffetidür key şedid⁸⁶³
 Her dem ü her lahza her sâ'at cedid

Bilme kendüzüñden anı sen ırağ
 Cehd ıl ol zulmet için yak çırāğ

1690 Ki 'azāba hiç nihāyet yok durur
 Şol senüñ fikr itdügüñden çok durur⁸⁶⁴

Nitekim uş İbni 'Abbās söyledi
 Ha Resülinden rivāyet eyledi

Haret-i Amed meger bir gün i yār
 Mabere üzre ılur yidi güzār

İki sin üzre işāret eyledi
 Ol işāretde işit kim neyledi

İşbu iki kabır için virdi cevāb⁸⁶⁵
 İy yarenlar atı virürler 'azāb

1695 Likin iki iş için key sehel iş
 İş idinüp anı terkine düriş⁸⁶⁶

Biri ovcı yidi meşhür āşikār
 Biri bevlin salamazdı iy kibār

182^b Sidügi tonın ılur idi ħarāb
 Anuñ için şimdi çekerler 'azāb

863K'ol: Ol A./key: ki A.

864Ki: Ol A.// fikr itdügüñden: şanuñdan ol gey A.

865abr için: abredip A.

866A'da yok.

Bir ağaçcuğ diledi tâze meger
İki şâh itdi anı ol pür-hüner

Birini bir sinde birin birine
Dike qodı şor anuñ tedbirine

1700 Didi işbu iki yaş budaq ki var
Nice kim yaşdur bular ümîd-var

Bunlaruñ dağı 'azābı yiyniye⁸⁶⁷
Hāq Te'alā fazl idüb anı qoya

Uş hadişiñ ma'nisi oldı tamām
Kim nazār kılan oqurlar hāş ü 'ām⁸⁶⁸

LXVIII

الحديث الثامن والستون عن اوس بن اوس الثقفي رضو قال سمعتُ
رسول الله يقول مَنْ غَسَلَ (يوم الجمعة) وَاغْتَسَلَ وَبَكَرَ وَابْتَكَرَ وَمَشَى وَلَمْ
يَرْكَبْ وَدَنَا مِنَ الْإِمَاءِ (فَاسْتَمَعَ) وَلَمْ يَلْغُ وَسَمِعَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ
أَجْرٌ عَمَلٍ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا صَدَى رَسُولِ اللَّهِ

EL-HADİŞÜ'S-SĀMİNÜ VE'S-SITTÜN⁸⁶⁹

İy mesācid yolına giden qavi
Diñle hālūñden haber iy ma'nevi

Mescide varmaqda var bunca naşib
Anı terk eyleme zinhār iy ḥabīb

1705 Bunca dürlü ḥāşiyetler var i yār
Kim saña yaraqlamış Perverdigar⁸⁷⁰

⁸⁶⁷yiyniye: neyise A.

⁸⁶⁸Bu beyitten sonra altmış yedinci hikaye gelmekte olup toplam 24 beyittir. •

⁸⁶⁹A.

⁸⁷⁰yaraqlamış: kılmış yāri A.

Cum'ayı terk eyleme sen iy 'aziz

281

Tafilecek gusl eylegil anı temiz

184^a Cum'a yolını sakın terk itmegil⁸⁷¹
Yönelincegez katırak gitmegil

Adımuñda bunca fâyide saña
Usañ olma ne durursın varsaña⁸⁷²

Aşşı-y-içün bir kişi iy nāmudār
Bunca yıllık yollara kıur sefer

1710 Nitekim Veys İbni Mālik'den haber⁸⁷³
Hak Resūli'nden rivāyet mu'teber

'Avratına dahı gusl itdüre hem
Cum'a yolın tutuben vura qadem⁸⁷⁴

Mescide varur iken şöyle yayak
Gider iken dimeye yakın ırak

Varuben otursa imāma yakın
Hak huzürüdür heman 'ilme'l-yakın⁸⁷⁵

Huṭbe okınur iken söylemeye
Difleye dınmaya nesne dimeye

1715 Böyle iden kişiye iy nāmudār
Hak virür bir adımına iy kibār

Şöyle buyurmuşdur ol şahib-kabül
Her ki cum'a gün şabah gusl ide ol⁸⁷⁶

⁸⁷¹sakın: şakın.

⁸⁷²Usañ: Uşañ A.

⁸⁷³İbni: bin A.

⁸⁷⁴vura: dura A.

⁸⁷⁵otursa imāma: oturma imama M.// Hak huzürüdür: Hak'a mensübdür A.

⁸⁷⁶A'da yok.

Ya'ni bir yıllık 'ibâdetce sevâb
Def' ider andan yine bunca 'azâb

Gündüz oruç gice kılmışca namaz
Ol kişi kılmış gibi nâz ü niyâz

Bir adımıña bu deñlü müzd virür
Varmayan kişi bunu kında görür

184^b 1720 Bu hadişüñ ma'nisi budur hemîn
Cum'aya var kendüzüñ kılgıl emîn⁸⁷⁷

LXIX

الحديث التاسع والستون عن ابن هيريرة رضى قال قال رسول الله لما
قضى الله الخلق كتب في كتابه وهو العرش سبقت رحمتي على غضبي
أخرجه البخاري ومسلم صدق رسول الله (عنه فوق)

EL-ĤADİŞÜ'T-TĀSİ'U VE'S-SİTTÜN⁸⁷⁸

İy Ĥudâ'dan raĥmetin kılan talep
Raĥmetin bulam mıki diyen 'aceb

Key saķın raĥmete münkir olmağıl⁸⁷⁹
Ĝaflete mağrur oluben ħalmağıl

Raĥmetinden kesme ümidüñ i yâr
Kendüzüñ kıl zinhâr ümid-vâr⁸⁸⁰

Ķorĥu-y-ile ümid arasında ol
Eyl' iden mü'min olur şâhib-ķabül

⁸⁷⁷Bu beyitten sonra altmış sekizinci hikaye gelmekte olup toplam 42 beyittir.
⁸⁷⁸A.

⁸⁷⁹saķın: saķın

⁸⁸⁰A'da yok.

- 1725 Raḥmetinden Tañrı'nuñ kesme ümid
Tâ ki şofıra olmayasın nâ-ümid
- 186^b Raḥmeti çoğdur Ğudâ'nuñ iyi ulu⁸⁸¹
Raḥmeti ḥağdur cihâna toptolu
- Nitekim uşda Resül virdi ḥaber
Bü Hüreyre'den rivâyet mu'teber
- Ḥağ Te'alâ ḥalkı yaratdı tamâm
Hem o dem yazdı kitâbında be-nâm⁸⁸²
- Raḥmetüm ḥışmumdan artuğdur didi
Bu kemîne ḥullaruñ ḥaydın yidi⁸⁸³
- 1730 Şimdi 'Arş üstünde durur ol Kitâb
Yazılup durur içinde bu ḥıṭâb⁸⁸⁴
- Raḥmeti ḥışmını yinmişdür 'ayan
Zâhir ü meşhür durur bellü beyan⁸⁸⁵
- Bu ḥadışuñ ma'nisi budur i yâr
Okıyanlar ḥod bilürler âşikâr⁸⁸⁶

881iy ulu: toptolu M.

882Hem o dem: Ol sa'at A.

883ḥışmumdan artuğdur: ḥışmumı uş yifdi A. // kemîne ḥullaruñ: "a'if ḥullarınufi A.

884Yazılup: Yazılı A.

885meşhür durur: meşhürdür M.

886Bu beyitten sonra almış dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 15 beyittir.

LXX

الحديث السبعون عن جرير بن ثابت قال قال رسول الله من أنفق في
سبيل الله كتب الله له سبع مائة ضعفاً أخرجه الترمذی

EL-ḤADİŞÜ'S-SEB'ÜN⁸⁸⁷

İy ki Hâk yolına in'âm eyleyen
Liki her in'âmını 'âm eyleyen

187^b Tañrı 'ışkına virenler mälını
Ol durur yahşi kılan in'âmını

1735 İy virüben minnet itmeyen kişi
Temmiz itdün bilesin her cünbişi⁸⁸⁸

Virüñüz zinhâr taqşir eylemeñ
Er gibi bu işde te'hîr eylemeñ⁸⁸⁹

Uş Huzeyme'den rivâyetdür i yâr
Kim Resûlu'llâh buyurmuş âşikâr

Kim ki Tañrı yolına harc eyleye
Az u çok virdüğünü söylemeye

Hâk anuñ birine yedi yüz vire
Dağı anı uçmağına givire⁸⁹⁰

1740 Hem naşib ider anuñ didârını⁸⁹¹
Enbiyâlar kılar aña yârını

887A.

888Temiz itdün bilesin: sen temiz itdüğü M.

889te'hîr: tadbîr A.

890vire: virür A.// givire: givirür A.

891anuñ: aña M.

Bu ḥadīṣūn ma‘nisi budur ‘ayān
Okuyan görüp bilür bellü beyān⁸⁹²

LXXI

الحديث الحارثي والسبعون عن عبد الله ابن مسعود رضو قال كنا
مع رسول الله في قبّة نجوى من اربعين فقال اترصون ان تكونوا رب
اهل الجنة قال نعم قال والذي نفس محمد بيده اني لارجوان
ان تكونوا انصف اهل الجنة وقد لك لا يدخلكها الا نفس مسلمة وما
انتم في اهل الشرك الا كسعره بيضاء في جلد الثور الا الاسود وكسعره
سوداء في جلد الثور الاحمر اخرج البخاري ومسلم

EL-ḤADĪŞÜ'L-ḤĀDĪ VE'S-SEB'ÜN⁸⁹³

189^a İy ki İslām işiginde kıl olan
Ya‘ni müslim ad ile maqbül olan

Din yolını dürişüb ma‘mür iden
Kendüyi küfr işiginden dür iden

Ḳāyim İslām yolına bil bağlayan⁸⁹⁴
Dāyim ol yolu dutuben ağlayan

1745 İmdi gel şaṅa beşāret kılayım
Ḥaḳ Resūli’nden işāret kılayım

Bu beşāret şanmağıl kim ‘aḳlıdur
Mu‘teber Müslim Buḫārī naḳlidür

Ḥaḳ Resūlinden işāretdür i yār
İbni Mes‘ut’dan rivāyet aşikār

Birgün ol şāh-ı resūl-i Muştafā
Oturup aşḫāb ile şıdḳ ü şafa⁸⁹⁵

⁸⁹²Bu beyitten sonra yetmişinci hikāye gelmekte olup toplam 24 beyittir.

⁸⁹³A.

⁸⁹⁴Ḳāyim: Dāyim A.

⁸⁹⁵oturup: oturur A.

Cennet ehlinden haber virdi Resül
Ne haber didi işit iy pür-uşul

1750 Ehl-i uçmağdan ki vardur didi siz
Dörtde biri olmağa rāzı mısız

Didi anlar rāzıyuz biz yâ Resül
Tek olalum bu kadar anda qabül

Yine üç bahşında bir bahşi i yâr
Olmağa raız mısız dir ol kibâr

Yine aşhâb böyle didi herbiri
Râzıyuz iy Tañrı'nuñ peygâmberi

Döndi Peyğamber çü and içdi temiz⁸⁹⁶
Didi ol Tañrı haқиçün iy 'aziz

189^b 1755 Kim Muğammed nefis' anuñ qabzındadur
Tende cānum anuñ ile zindedür⁸⁹⁷

Umaram ben Cennet ehlinden ki var
Yarusı siz olasız iy ihtiyâr

Zira girmez Cennet'e illâ meger
Şol ki müslim'dür mu'ayyen mu'teber

İmdi siz kâfirler içinde i yâr
Ağ kıla benzer qara öküzde var

Yâ qara kıl gibisiz bu mişl ile
Kim kızıl öküz arasında ola⁸⁹⁸

⁸⁹⁶çü: A'da yok.

⁸⁹⁷A'da yok.

⁸⁹⁸Kim kızıl öküz: Kıızıl öküzler A.

1760 Ya'ni kâfirler igen çokdur didi
Ehl-i İslâm az diyüp kaydın yidi

Hem bu giçen enbiyâ ehl-i 'ayan
Key olursa siz kadar olur heman

Eyl' olcaq Cennet ehliniün iy yâr
Yarusı siz olırsarsız aşikâr

Böyle did'ol Hâşim-i bedr-i münir
Ümmetüñ kaydın yedi şâh-ı emir

Ümmet olıbilür isen iy 'aziz
Kılğıl imdi ol yola dirlik temiz⁸⁹⁹

1765 Uş hadişüñ ma'nisin didüm saña
Okıyan bilür nazar kılar aña⁹⁰⁰

LXXII

الحديث الثاني والسيمون عن ابن عمر رضو قال اخذ رسول الله
بمنكبي فقال كى فى الدنيا كأنك غريبٌ أو كعابِرٍ سبيلٍ وَعَدَدَ نَفْسَكَ
مِنْ اصْحَابِ الْقُبُورِ اخْرَجَهُ الْبُخَارَى وَمُسْلِمٌ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ

EL-ĤADİŞÜ'Ş-ŞĀNĪ VE'S-SEB'ÜN⁹⁰¹

İy bu dünyâ sevgüsin yâr idinen⁹⁰²
Dünyeyi sevgülü dil-dâr idinen

Key maĥabbet gösteren bu dünyeye
Ne özenürsin bu mühmel bünyeye

⁸⁹⁹olıbilür: olabilür A.// ol yola: bu ola M.

⁹⁰⁰Bu beyitten sonra yetmiş birinci hikâye gelmekte olup toplam 42 beyittir.

⁹⁰¹A.

⁹⁰²yâr: yâd M.

Eyle mi şanursın iy şâh-ı kibâr
Kim vefâ kılar saña bu fânidâr⁹⁰³

Niçeleri kıldı bu ebter zebûn
Şöyle mahrûm itdi göstermedi gün⁹⁰⁴

1770 Niçelere kıldı tiryâkıını zehr
İlk vefâ gösterdi sonra kıldı kahr

Niçeye uşda senüñem didi devr
Kahr kıldı yine gösdermedi ğavr⁹⁰⁵

Niçeleri şöyle kılmışdur ħarâb
Kim şarâb mişlinde virmişdür serâb

İmdi pes saña daĥı kılmaz vefâ
Luţf ider gibi kılar cevri ü cefâ

192a Mağrur olma key saķın ğaddârdur
İ'tibâr eyleme key mekkârdur

1775 Bellü bil bunda müsâfirsın i yâr
Kendüzüñe kılar bunu ihtiyâr

Nitekim Peyğâmbere uşda söyledi⁹⁰⁶
'Ömmer oĝlına vaşiyet eyledi

Uş ħaber virdi bize İbni 'Ömer
Kim ħalâyık şefkat anlardan umar

Geldi bir gün geymiş Aĥmed şâlinı
Omzuma ħodı mübârek elini

⁹⁰³kılar: kıla M.

⁹⁰⁴mahrûm: maĝbün A.

⁹⁰⁵A'da yok.

⁹⁰⁶Peyğâmbere uşda: uşda Peyğâmbere A.

Didi kim dünye içinde şöyle ol
Bir ğarib gibi ki çekmiş ola yol⁹⁰⁷

1780 Yāhu bir yol erisin yola gider⁹⁰⁸
Uşlular işbu yoluñ kaydın ider

Ƙıl yarağuß tedbir eyle rāy Ƙıl
Kendüzüñi ululardan şayğıl⁹⁰⁹

HāƘ buyurmuşdur Resül bu pendi tüt
Şu hadişüñ 910 مَوْتُو قَبْلُ أَنْ تَمُوتَ

Uş hadişüñ ma'nisi oldı tamam
Bellü meşhürdur bilürler hāş ü 'ām⁹¹¹

LXXIII

الحديث الثالث والسبعون عن ابن زبیر رضو انّ ناساً من اصحاب رسول
الله قالوا ليتي نذهب اهل الدثور بالأجور يصلون كما نصلى و يصومون
كما نصومو ويتصدقون بفضول أموالهم قال أوليس قد جعل الله لكم ما تصدقون ان
تسيحوا صدقةً وكم تكبيرة صدقةً والنهي عن المنكر صدقةً أخرجه مسلم بُكِّلَ

EL-HADİŞÜ'Ş-ŞĀLİŞÜ VE'S-SEB'ÜN⁹¹²

İy taşadduk itmeg' olmayan güci
Hiç buyurmadı saña Allāh güci

1785 Şanmağıl kim sen taşadduk itmezsin
Ƙalmışın dime o yola gitmezsin

Sen taşadduk ehlisin yā ehl-i dīn⁹¹³
Uş gör imdi fi'lüñi 'aynel-yağın

⁹⁰⁷ol: bil A.// yol: il A.

⁹⁰⁸Yāhu: Yāhud A.

⁹⁰⁹A'da yok.

⁹¹⁰Buyurmuşdur: buyurmuşdur hem A./tüt: dut A.// Şu hadişüñ: Şol hadişü.

⁹¹¹Bu beyitten sonra yetmiş ikinci hikāye gelmekte olup toplam 12 beyittir.

⁹¹²A.

⁹¹³ehlisin: elhi A.

Nitekim geldi Ebü Zer'den haber
Râvidür bilürsin anı mu'teber⁹¹⁴

Didi kim dervişler aşhâblar
Dirilüb Aḥmed katına geldiler

Didiler kim iy Resül-i muḥterem
Hâşim-i bedr-i dücâ şâh-ı kerem⁹¹⁵

1790 Bâylarumuz külli müzdi aldılar
Hiç bize komadılar kapladılar

Zira kim bizcileyin kıtur namaz
Ḥac idüp oruc dutar birin komaz⁹¹⁶

Mâllarınunı hem zekâtın çıkarur
Anı hep miskinlere üleşdürür⁹¹⁷

Biz daḥı şavm ü şalâti iderüz
Ḥalümüzce iş bu yola giderüz

Mâlumuz yok liki virevüz zekât
'Acizüz bu işde nedür mu'cizât

193^b 1795 Bu zekât müzdinde maḥrûmuz i şâh
Anunı için uş kıturuz derd ü âh

Bunlara döndi Resül virdi haber
İşid imdi kim ne dir iy mu'teber⁹¹⁸

Didi kim eyle şanur mısız ki siz
Ḥaḫ yolına şadaḫa itmeyesiz

⁹¹⁴Ebü Zer'den: Ebi Zer'den A.// anı: anı iy A.

⁹¹⁵Bedr-i dücâ: bedri'd-dücâ.

⁹¹⁶idüp: ider A./birin: bize A.

⁹¹⁷hep miskinlere üleşdürür: yoḥsula taşadduḫlar kıtur A.

⁹¹⁸haber: cevab A.//İşid... mu'teber: İşidince gösterdi şavâb A.

Niçe kim tesbiḥ idersiz şıdk ile
Uşlu kişi anı taşadduk bile⁹¹⁹

Niçe kim tekbir idersiz dāyimā
Ol taşadduk yirinedür kâyimā⁹²⁰

1800. Niçe kim taḥmîd idersiz ol Ḥaḳ'a
Ol taşadduk yirinedür muṭlaḳa

Niçe kim tehlil idersiz siz bilün
Ol taşaddukdur aña meşgûl olun

Emr-i ma'rûf kim getirürsüz dile
Ol taşadduk durur uş te'vil ile⁹²¹

Nehy-i münker hem taşaddukdur i yâr
Size virdi bunları Perverdigâr

Uş ḥadıſün ma'nisi oldı tamam
Zıkr-i tesbiḥ idenüñdür bu kelâm⁹²²

⁹¹⁹Uşlu kişi: Uşlular A./taşadduk: tasaddukdur A.

⁹²⁰A'da yok.

⁹²¹taşadduk durur: taşaddukdur M.

⁹²²Bu beyitten sonra yetmiş üçüncü hikâye gelmekte olup toplam 10 beyittir.

LXXIV

الحديث الرابع واسبعون عن عائش رضو أنّ رسول الله قال المِسْوَاكُ
مَطَهْرَةٌ لِللِّغَمِ مَرْضَاتِ الرَّبِّ أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ

EL-ḤADİŞÜ'R-RĀBİ'U VE'S-SEB'ÜN⁹²³

1805 İy şevāb için taleb kılan kişi
Ḥayr için olan bu kamu cünbişi⁹²⁴

Ṭālib olan cān ü gönülden aña
Tā ki hoşnüd ola Ḥaḫ birgün baña⁹²⁵

'Ömrünü şarf eyleyen Ḥaḫ yolına
İ'tikād ile tūran bu kavline⁹²⁶

Dün ü gün dürişüb isteyen şevāb
Bil nicedür aña bu işde şavāb⁹²⁷

'Āyişe anamuz uş virdi haber⁹²⁸
Gör ne buyurmuş Resül-i mu'teber

195^a 1810 Didi kim misvāk arıdur ağızı
Tañır hem hoşnüd olur işit sözi⁹²⁹

İmdi hoşnüd eyle Allāh'ı i yār
Ḳoma misvākı elüñden zīnhār

923 A.

924 Ḥayr için: Müjd için A./ bu kamu: ne kim var A.

925 hoşnüd ola Ḥaḫ bir gün baña: bir gün: hoşnüd ola Ḥaḫ saña A.

926 tūran bu kavline: bu işde bulma A.

927 Bil: Şor A.

928 'Āyişe anamuz uş: Uş 'Āyişe anamuz A.

929 A'da yok.

Arıdur ağzuñı Hâk hoşnüd olur

293

Bunca yazukdan seni şâfi kıılır

Bu hadîşüñ ma'nisi budur i yâr

Okıyanlar hod bilürler âşikâr⁹³⁰

LXXV

الحديث الخامس والسبعون عن ابي ذرّاء أنّ رسول الله ع م إنّ الله قال أنزل
الدّاء والدّواء وجعل لكلّ داءٍ دواءً فنادواؤو بحلالٍ ولانداؤوز بحرامٍ

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀMİSÜ VE'S-SEB'ÜN⁹³¹

İy cihānda derd ile rencür olan

Ḥastalığ ile şifādan dūr olan

1815

İy marazlar zaḥmetine ḥabs olan

Renc ile ḥalq ortasında debs olan⁹³²

Renc yoḡdur kim anuñ dermānı yoḡ

Bir eceldür kim anuñ amānı yoḡ

Pes ecelden artuḡınuñ iy kibār

Ne ḡadar renc var ise dermānı var

Nitekim uşda Ebū Derdā didi⁹³³

Rāvidür bu sözde ḡāyet söyledi

Ḥāzret-i Aḡmed buyurdı dir i yâr

Her ki renc ile kıılursa āh ü zār

⁹³⁰Bu beyitten sonra yetmiş dördüncü hikāye gelmekte olup toplam 13 beyittir.

⁹³¹A.

⁹³²A'da yok.

⁹³³Ebū Derdā: Ebi'd-Derdā A.

Derdi olan buldı dermān-ı devā⁹³⁴

Hem yine Aḥmed buyurđı bī-garaž

Ḥaḳ Te‘ālā’dan ki geldi her maraž

Aña dermānın bile virdi Ḥudā

Derd-i dermāndan düşürmedi cüdā

Didi hem derdüñüze dermān idüñ

Dürüşüñ rencüñüze amān idüñ⁹³⁵

Liki dermānı ḥarāmdan eylemeñ

Anı dermān ola diyü söylemen

1825 Bu ḥadıñüñ ma‘nisi budur hemīn

Derdüñe iste devā olğıl emīn⁹³⁶

LXXVI

الحديث السادس والسبعون عن عائش رضي قالت قال رسول الله إن أراد
الله بالأمير خيراً جعل له وزيراً صديقاً إن نسي ذكره وإن ذكر اعانه وإن
أراد الله به غير ذلك جعل له وزيراً سوءاً إن نسي لم يذكره وإن ذكر لم
يُعنه أخرجه أبو داود

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀDISÜ VE'S-SEB‘ŪN⁹³⁷

İy cihānda pādişāhlıḳ eyleyen

Bu fenā milkinde şāhlıḳ eyleyen

Mağrur olan dünyenüñ begligine

Aldanan bir iki gün yegligine⁹³⁸

⁹³⁴buldu dermān-ı devā: bulur dermān-ı revā A.

⁹³⁵amān: dermān M.

⁹³⁶Bu beyitten sonra yetmiş beşinci hikaye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁹³⁷A.

⁹³⁸yegligine: begligine A.

Bu cihānda bāki alam Şanmağıl
Bir iki gün hoŐluđa aldanmağıl

Dünye aldar sini güler yüzüne
Bir dağı hāzırlamıŐ dürr izne

1830 ıldı nice Őehlern 'mrini kem⁹³⁹
Sini dağı ıldı birkaç gün hākem

Bir kerem gösterdi saňa iy hmām
Niçeleri Őapuňa ıldı glām

Bu seni Şayd itmek indr i yār
Key sağın aldanmağıl iy Őehriyār⁹⁴⁰

Ulularn sözüni Őut iy ulu⁹⁴¹
Tā ki Őoňa olmayasın aygulu

198a Ra'yeti 'adl ile eyle Őād  kām
Őonlur elbetde hod kām  nā-kām⁹⁴²

1835 ıl naŐıhat ululardan sen abl
Kim naŐıhat ehlidür Őāhib-abl

Nitekim uşda Resl virdi haber
'ĀyiŐe anamuza ol mu'teber

Hāđ resli Şöyle buyurmuş i yār
Hāđ Te'ālā her emiri kim diler

Aňa bir girçek vezir rzi ılır
Ol anı hāyr eylemekde ındurur

Hem unutsa hāyrı ol beg iy ulu
Añdurur aňa vezir ılır glu

⁹³⁹Őehlern: pādŐāh A.

⁹⁴⁰A'da yok.

⁹⁴¹Őut: dut A.

⁹⁴²A'da yok.

1840 Yine eydür Hâk Te'âlâ bir begi
Dilemese ol kişi dirmez ögi

Bir vezîr virür aña Perverdigâr⁹⁴³
Hâyır aındurmaz aña kılur bi-kâr

Ger añarsa begi kındurmaz aña
Cehd ider unutturur hâyır aña⁹⁴⁴

Bu hadîşüñ ma'nisi budur haber
Key saqın yatlu vezîrden kıl hâzer⁹⁴⁵

LXXVII

الحديث السابع والسبعون عن ابن عمره رضو ان رسول الله ع م قال
مَطْلُ الْغَنِيِّ ظَلْمٌ اَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ

EL-ĤADİŞÜ'S-ŞĀBİ'U VE'S-SEB'ÜN⁹⁴⁶

İy taşadduk eyleyen Hâk yolına
'Āşık ü şâdık olan bu kavline

1845 Tañrı yolına kılan mālın sebîl
Şâdık olursañ senüñdür selsebîl

Cennet ehlidür dimiş cevmerd kişi
Bunı şan'at idinendür merd kişi

Her kimüñ kim gözi göñli ola tok
Minnet itmez virdüğini az ü çok

⁹⁴³Bir: Bed A.

⁹⁴⁴hâyır aña: hâyırın añar M.

⁹⁴⁵Bu beyitten sonra yetmiş altıncı hikaye gelmekte olup toplam 62 beyittir.

⁹⁴⁶A.

Sen de virdüğüni minnet eyleme
Fahır idinüben şunu virdüm dime

Hayr iderken zulm kılma iy ulu
Sâ'ili zinhâr kılma kaygulu

201^b 1850 Nitekim uşda Resülu'llâh didi
Bü Hüreyre hoş rivâyet eyledi

Bay kişi sâ'ili tiz göndermese
Virdüğünü aña tizcek virmese

Çatı zulm itmiş olur dir sâ'ile
Vir cevâbını bu resme mâ-y-ile⁹⁴⁷

Bu hadîşüñ ma'nisin iy şehriyâr
Şöyle buyurmuş Resül-i ihtiyâr⁹⁴⁸

LXXVIII

الحديث الثامن والسبعون عن ابي سعيد الخدري رضو قال رسول الله
لما وقعت بنو اسرائيل في المعاصي نهاهم علماءهم فلم ينتهوا فجالسوهم
في مجالسهم واكوههم وشاروههم فضرب الله قلوب بعضهم (ببعض) ولعنهم
على لسان داود وعيسى بن مريم ذلك بما عصوا وكانو يعتدون فجلس
رسول الله وكان متكئا وقال لا والذي نفسي محمد بيده حتى تاطروهم (اطرا)

اخبره داود

EL-HADİŞÜ'S-ŞĀMINÜ VE'S-SEB'ÜN⁹⁴⁹

İy cihânda ma'siyet kılan kişi
Hep günâh olan gice gündüz işi

1855 Fâriğ ol gel ma'siyetden iy ulu
Olmayasın âhiretde kaygulu

⁹⁴⁷dir: di A. //mayile: sâ'ile A.

⁹⁴⁸ma'nisin: ma'nisi A. Bu beyitten sonra yetmiş yedinci hikâye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

⁹⁴⁹A.

Her günäha tevbe kıl iy ihtiyâr
Kendüzüñe hâkim iken iy kibâr

Gel berü gel hoş naşîhat dinlegil
Tevbe kıl bu mühmel işleri çoğıl

Nitekim uş Bû Sa'id viridi haber
Bir haberdür kim 'aziz ü mu'teber⁹⁵⁰

Râvidür ol Hâk Resûlinden 'ayan
Şöyle kalmışdur Resûlu'llâh beyan⁹⁵¹

1860 Kim Beni İsrâ'il itdiler günâh
Ma'şiyetle meşgûl oldılar i şâh

Nehy idüp 'âlimleri men' itdiler
Bunlaruñ sözün işitmedi bular

203^a Gördiler ol halkı öğüt tutmadı
Bunlaruñ sözün olar işitmedi

Ayrılub bunlar çıkub gitmediler
Koyuben anları terk itmediler

Pes bular dahı karışdı ol zaman
Meşgûl oldılar günâhlara heman

1865 Hâk Te'âlâ anlara kıldı hitâb
Küllinüñ göñlin kırıtıdı dir Kitâb⁹⁵²

⁹⁵⁰kim: M'de yok.

⁹⁵¹Resûlu'llâh: Resûl bellü A.

⁹⁵²hitâb: 'ıtâb A.// göñlün kırıtıdı dir: göñlinden çıkdı A.

La'net itdi onlara külli Zebür
Gitti anlardan şafâ vü şevk ü nür

İncil içinde toñuz oluñ didi
Toñuz oldu küllüsi heb ğorladı

Ma'şiyetler şümlüğünden ol kavüm
Şüret-i tebdil oluben oldu güm⁹⁵³

Bunı eydicek Resül-i kāyināt
Otururken tırıgıldı pāk-zāt⁹⁵⁴

1870 Didi ol Tañrı ğaķıçün kim benüm⁹⁵⁵
Ķudret elindedür anuñ bu cānum

Size ğurtulmağa andan çare yok
Toğrı yola varmayınca az ü çok

Tā ki tā'at şıdķ ile ğılmayasız
Pes ol işden siz de ğurtulmayasız

Böyle dimişdür Resül-i mu'teber⁹⁵⁶
Ma'şiyetden siz dağı ğılun ğazer

Bu ğadışuñ ma'nisi budur i yār
Oķıyanlar ğod bilürler āşikār⁹⁵⁷

⁹⁵³A'da yok.

⁹⁵⁴eydicek: işidicek A./pāk-zāt: ol pāk-zāt M.

⁹⁵⁵kim: A'da yok.

⁹⁵⁶dimişdür: diyüp çok A.

⁹⁵⁷Bu beyitten sonra yetmiş sekizinci hikāye gelmekte olup toplam 18 beyittir.

LXXIX

الحديث التاسع والسبعون عن ابي موسى الاشعر قال كان رسول الله
جالسا فجاء رجل يستأجنا فاقبلنا علينا بوجهه فقال اشفعوا توجروا ويقضى
الله علينا لسان رسول الله ماشاء اخرجه البخاري

EL-ḤADİŞÜ'T-TĀSİ'U VE'S-SEB'ŪN⁹⁵⁸

1875 İy şefaķat eyleyen yoķsüllara
Şefaķatın tartınmayan hiç anlara⁹⁵⁹

Yoķsulı esirgeyüp yāri kılan⁹⁶⁰
Dirliğin ol vech ile arı kılan

Raħm idüb yoķsula şefaķat eyleyen
Ḳuvvetüñ yetdükçe eyü söyleyen

توجروا hem اشفعوا didi Resül
Sen de Peygāmbere sözini kııl қаbül

204^b Uş Ebî Mūsā durur zıkr eyleyen⁹⁶¹
Bu ḥadişi ol be-ğāyet söyleyen

1880 Mescid içinde Resül-i ihtiyār⁹⁶²
Ḳıbleye qarşu otururdu i yār

Bir kişi şordı Resül'den bir ḥaber
Döndi bizden yaña şāh-ı mu'teber⁹⁶³

958A.

959tartınmayan hiç: hiç tartınmayan M.

960esirgeyüp: esirgiyen A.

961Mūsā durur: Mūsā'dur A.

962Mescid: Mihrāb A.

9631880-1884'üncü beyitler M'de 80'inci hadisin sonundadır. şordı Resül'den: geldi vü şordı A.// bizden yaña: dutdı bizden yaña A.

Didi kim sizler şefâ'at eyleñüz
Raħm idüb yoqsula eyü söyleñüz

Kim bize daħı şevâb olsun i yâr⁹⁶⁴
Tañrı'nuñ ħükmini bildüm âşikâr

Kim Resüllillâħ bunu virdi ħaber⁹⁶⁵
Kıl şefâ'at sen daħı iy mu'teber

1885 Bu ħadisüñ ma'nisi budur 'ayân
Oқыanlar çün bilür bellü beyân⁹⁶⁶

⁹⁶⁴bize: size A.

⁹⁶⁵Kim: Çün A.

⁹⁶⁶bilür: bilüp A. Bu beyitten sonra yetmiş dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 13 beyittir.

LXXX

الحديث الثمانون عن انس بن مالك قال قال رسول الله أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا كَانَ
او مظلومًا فقال رجلُ يا رسول الله انصُرهُ إِنَّ كَانَ مَظْلُومًا افرايتَ إِنْ كَانَ ظالِمًا
فكيف انصُرهُ قال نُحْجِرُهُ وتمنعوه عن الظلم فإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ اخرجہ البخاری

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞEMÂNŪN⁹⁶⁷

İy ki yardım eyleyen yoldaşına
Yoldaşıña yardım it ol āşinā

205b Yoldaşuña yardım eyle iy kibār
Gör ne buyurmuş Resül-i ihtiyār

Hem Enes bin Mâlik eydür iy ulu
Ḥaḡ Resüli'nden rivāyet bahtulu⁹⁶⁸

Şöyle dir kim ırardaşuña yardım it
Bu geh inkar işiginde durma git⁹⁶⁹

1890 ırardaşuñ zālīm eger maẓlūm ola
Yardım eyle kim işüñ ma'lūm ola

Bir kişi şordı Resüle iy ulu
Maẓluma yardım idevüz bilgilü⁹⁷⁰

Zālīme yardım nicesi virelüm
Biz bu sırra pes ne resme irelüm⁹⁷¹

967 A.

968 Hem: A'da yok.// bahtulu: bilgilü A.

969 Bu geh: Buña A.

970 1890-1894'üncü beyitler M'de 79'uncu hadisin sonundadır. 1890 M'de yok.

971 sırra: söze A.// irelüm: idelüm A.

Haḳ Resūlillāh buyurdi ol zamān
Zālīme zūlm eylemeñ didi hemān⁹⁷²

Pes ana yardım olur men' eylemek
Zūlm kıılma diyübenin söylemek⁹⁷³

1895 Bu ḥadisüñ ma'nisinden iy ulu
Şöyle buyurmuş Resül-i bahtulu⁹⁷⁴

LXXXI

الحديث الحدى والثمانون عن نعمان بن بشير رضو قال رسول الله المؤمنون
كرجلٍ (واحدٍ) اذا شتمك رأسه تراعى له سائر الجسد بالحصى والشهر
اخرجه البخارى وسلم صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀDĪ VE'Ş-ŞEMĀNÜN⁹⁷⁵

İy özine birligi piş eyleyen
İttifākı kendüye iş eyleyen

Dün ü gün birlik maḳāmını dutan
Oldur aḫir oynı ḳamudan üten

Birlige boyun urup olan muḫı'
Fäsîd işden oldur olan munḳatı'

Birlik ile irişür menzile er
İttifāk iden bulur her işde fer

1900 Nitekim uşda Resül virdi ḥaber
Añla imdi niçedür iy mu'teber

⁹⁷²Haḳ: Ol A.// eylemeñ didi: eyleme dimeñi.

⁹⁷³diyübenin: diyübeni A.

⁹⁷⁴ma'nisinden: ma'nisinde A.// bahtulu: bilgilü A. Bu beyitten sonra sekseninci hikâye gelmekte olup toplam 18 beyittir.

⁹⁷⁵A.

Bu sözi kıldı 'ayân İbni Beşir⁹⁷⁶
Şah rivâyetdür işit añla i şir

Hâzret-i Ahmed sözi taḥkik budur
Küllü mü'minler bir âdem gibidür

Her kaçan bir kişide ağrısa baş
Küllü endâmları anuñ içü taş⁹⁷⁷

207^a İttifâk eyler be-küllü hep başa
Anuñ ile bile ağrur iy paşa

1905 Bile kızar bile ditrer kâmusı
Râhat olmaz küllü qorlar nâmusı

İmdi mü'minler daḥı şöyle olur
Her kaçan kim birine zaḥmet gelür

İttifâkı küllisi ola melül
İttifâk olmasa mü'min olmaz ol

Bu ḥadişüñ ma'nisi budur 'ayân
Kim Resûlu'llâh buyurmışdur beyân⁹⁷⁸

⁹⁷⁶'ayân: beyân A.

⁹⁷⁷anuñ: kim var A.

⁹⁷⁸A'da yok. Bu beyitten sonra seksen birinci hikaye gelmekte olup toplam 12 beyittir.

LXXXII

الحديث الثانی والثمانون عن هريره رضوان رسول الله ع م قال من
أقال مسلماً أقاله الله عشرته أخرجه ابو داود

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀNİ VE'Ş-ŞEMĀNŪN⁹⁷⁹

İy şatu bāzār iden kişi işid
Tut bu sözi var buña göre iş id⁹⁸⁰

1910 İtdügün bāzār içinde iy 'aziz
Zinhār key saqın İslāmı temiz

Kim saña kesbüñ helâl ola i yâr
Kesb didükleri helâldür ne ki var⁹⁸¹

Kesbüñ eyle dut peyember sözüni⁹⁸²
Āhiri kâr görisersin yüzüni

Bü Hüreyre'den rivâyetdür bilün
Sözi taḥkikdür dutun hizmet kılun

Ḳavl-i Peygamber budur kim şorsa
Şatusına kim peşimân olsa⁹⁸³

208^a 1915 Râzi olsa anı ol şatan kişi⁹⁸⁴
Girü döndürse işitgil bu işi

979 A.

980 İy... işid: Nitekim uşda hikâyetde meger M. // iş idi: başar M.

981 helâdur: helâl A.

982 Kesbüñ eyle: Kesbüñ helâl eyle A.

983 Şatusına kim: Şatun olduğına A.

984 anı ol: kim anı A.

Ol kıyâmet günü olduğda ata
Hak Te'âlâ dir iki elin tuta

Bu hadîsüñ ma'nisi böyle dimiş
Bu za'if ümmetlerüñ kaydın yimiş⁹⁸⁵

LXXXIII

الحديث الثالث والثمانون عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله
من جهد البلاء ودرك الشقاء وشماتة الأعداء أخرجه البخاري مسلم

EL-ĤADİSÜ'Ş-ŞĀLİSÜ VE'Ş-ŞEMĀNŪN⁹⁸⁶

209^b İy kazāya dūn ü gün viren rızā
Ol rızāñla def' olur senden kazā

Sen rızāñı muhkem eyle muḥlaқа
Ol rızā ile irişersin Hāk'a

1920 Rāzı olanlar alupdur menzili
Cennet içinde qurupdur maḥfili

Rāzı ol sığın kazādan Tañrı'ya
Ol kazāyı Hāk Çalap senden şava

Nitekim uşda Resūlu'llāh didi
Bū Hüreyre hoş rivāyet eyledi

Şıgınuñ Allāh'a dir ol İhtiyār
Her belānuñ qatılığından i yār

⁹⁸⁵ümmetlerüñ: ümmetinüñ A. Bu beyitten sonra seksen ikinci hikāye gelmekte olup toplam 33 beyittir.

⁹⁸⁶A.

Dağı iş oñmaduđından siz bilüñ⁹⁸⁷
Hem yine yavuz kazâdan şıgınuñ

1925 Düşmenüñ savunmasından didi hem
Şöyle zıkr itdi Resülu'llâh ne'am⁹⁸⁸

LXXXIV

الحديث الرابع والثمانون عن انس بن مالك رضوا قال كان رسول الله
عليه السلام لا يدخر شيئاً لِعَدِّ اُخْرَجَهُ الترمذ

210^b EL-ĤADİŞÜ'R-RABİ'U VE'Ş-ŞEMĀNÜN⁹⁸⁹

İy ki rızq için melül olan kişi
Râzı olğıl rızkuña қо teşvişi

Virdübine şükr kıl Hâk Tañrı'ya
Şäkire Hâk yarıcıdur bi-riyâ⁹⁹⁰

Kısmetine râzı olanları Hâk
Rağmet eyler hiç gümansuz muñlak

Rızq için olma melül iy ihtiyâr
Gör ne işlerdi Resül-i bahtiyâr

1930 Nesne gizlemezdı hiç irte için
Sen nidersin gizleyüp pes ne için

Bu ĥadıñüñ ma'nisi budur i yâr
Kim Resülu'llâh buyurmuş aşikâr⁹⁹¹

⁹⁸⁷İş: A'da yok.

⁹⁸⁸Bu beyitten sonra seksen üçüncü hikaye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

⁹⁸⁹A.

⁹⁹⁰Hâk yarıcıdur: Hâk'dur yarıcı A.

⁹⁹¹Bu beyitten sonra seksen dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

LXXXV

الحديث الخامس والثمانون عن قتادة ان رسول الله ع م قال رسول الله
صِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءِ اِنِّي (احتسب) على الله ان يَكْفِرَ السَّنَةَ الَّتِي قَلْبُهُ اَخْرَجَهُ الترمذی

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀMİSÜ VE'Ş-ŞEMĀNÜN⁹⁹²

İy oruc tutan[ki] yevmü'l-'âşure
Kim tamam ide orucın aş ura

Müjde olsun çün saña iy mu'teber⁹⁹³
Gör nice virdi Resülu'llâh haber

Uş Ḥatâda'dur rivâyet eyleyen
Bu sözi oldur be-gâyet söyleyen

212^a 1935 Şöyle buyurdu ḥadîşinde Resül
Her ki 'âşure gün oruc duta ol

Tafrı'dan umaram o bilün i yâr⁹⁹⁴
Dağı öñindeki yıluñ ne ki var

Hep yazukların bağışlaya aña
Uş ḥadîşüñ ma'nisin didüm saña⁹⁹⁵

992 A.

993 Müjde olsun çün: Müjde-gân olsun A.

994 o bilün: ol yıluñ A.

995 Bu beyitten sonra seksen beşinci hikaye gelmekte olup toplam 42 beyittir.

LXXXVI

الحديث السادس والثمانون عن ابن هريرة رضى قال رسول الله عليه السلام
الدُّنْيَا سَجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّتُ الْكَافِرِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

EL-ḤADİŞŪ'S-SĀDİSŪ VE'Ş-ŞEMĀNŪN⁹⁹⁶

İy cihānuñ hoşluğın yār idinen
Dünyeyi sevgülü dildār idinen

Dünye hoşluğı degüldür saña yār
Aç gözüñi aqluñı dir iy kibār

1940 Kimseye göstermedi dünyā vefā
'Ādetidür dāyima cevr ü cefā

Meyl ider bigi saña virür dilek
Kim saqın imdi ki gaddārdur felek⁹⁹⁷

214a Devr-i cevrinüñ elinden zinhār
Kimseye virmez dilekçe ihtiyār⁹⁹⁸

Mü'mine Ḥağ bunı zindān eyledi
Bu da mü'min yüregın kan eyledi

Nitekim uşda Resül virdi haber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

1945 Bū Hüreyre'den rivrayetdür yaqın
Ḥağ Resüli sözüdür 'ilmel-yaqın

⁹⁹⁶A.

⁹⁹⁷bigi: iseñ //Kim: Key A.

⁹⁹⁸dilekçe: gefince A.

Mü'minün zindânıdır dünya didi
Kâfirün uçmağıdır kaydın yidi

Bu hadişün hükmi budur iy ulu
Kimde var ise bilür akl ü bilü⁹⁹⁹

LXXXVII

الحديث السابع والثمانون عن تميم دارى رضى ان النبى قال الدين النصيمة
قلنا لمن قال لله تعالى وليكاتبه ورسوله ولائمة المسلمين عامتهم صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'Ü VE'Ş-ŞEMĀNŪN¹⁰⁰⁰

- 215b İy ki dîn yolında kılan i'tikâd
Dîn içinde çıkararı hem yahşi ad
- Ṭođrı yol dutub naşihat eyleyen
Ol naşihat zevkı-y-ile iñleyen¹⁰⁰¹
- 1950 'İşğ ile Ḥağ yolına giren kişi
Ḥayra harc eyler müdām ol cünbişi

Nitekim uş Ḥağ Resüli'nden ḥaber
Şöyle zıkr olmuş durur ol mu'teber¹⁰⁰²

Bu hadişinde Resül kılmış 'ayān
Ṭođrı dîn oldur dimiş bellü beyān

Ḥayrı şana Tañrı çün hoş sırdur
İ'tikâd ide ki Tañrı birdür¹⁰⁰³

⁹⁹⁹Bu beyitten sonra seksen altıncı hikaye gelmekte olup toplam 31 beyittir.
1000A.

¹⁰⁰¹eyleyen: diñleyen A.//iñleyen: añlayan A.

¹⁰⁰²uş Ḥağ Resülinden: uşda Resül virdi A.// ol: iy A.

¹⁰⁰³idc: it A.

Zahmet evidür çü rāhat yok durur¹⁰⁰⁹
Cevr ü gavğa kahr ü miḥnet çok durur

Çok murād isteyene kılmaz vefā
Az vefā isteyene çokdur cefā¹⁰¹⁰

Çün karar itmez geçer bu çarḥ-ı dün
Aḳluñı dir başuña iy zū-finün

1965 Gel işit Peygāmbere'ün kavlin i yār
İbni Nu'mān'dan rivāyet āşikār

Hāḳ Te'ālā dünyede sevse ḳulın
Saḳlar anı gösderür toḡrı yolın

Nitekim şayrusını saḳlar kişi
Aña şu virmez saḳınur soñ işi

217^b Ḳulını da Tañrı şöyle saḳınur
Zi-Kerim gör nice rahmetler ḳılır

Bu ḥadişüñ ma'nisi budur 'ayān
Hāḳ Resüli şöyle kılmışdur beyān¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁹çül: A'da yok.

¹⁰¹⁰A'da yok.

¹⁰¹¹Bu beyitten sonra seksen sekizinci hikaye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

LXXXIX

الحديث الثمانون عن علي ابن ابي طالب كرم الله وجهه ان رسول الله ع م
قال بارؤوا بالصّدقة فانّ البلاء لا يتخطها اخرجها البخارى

EL-ḤADİŞÜ'T-TĀSİ'U VE'Ş-ŞEMĀNŪN¹⁰¹²

1970 İy taşadduḡ eyleyenler mālını
Hiç bilür misiz taşadduḡ ḡālını¹⁰¹³

Ḥayrını ihlāş ile kılan i yār
Birine on viriser Ḥaḡ āşikār

Daḡı bundan özge var bir fāyide

رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً

Bir daḡı var şāḡıbu'l-ḡayra murād
Ḥayr idenlerüñ olur 'ömri ziyād¹⁰¹⁴

Bir daḡı var fāyide ḡayr issine
Virdüḡin alur gider bilesine¹⁰¹⁵

1975 Pes bulardan soñra bil iy mu'teber
Uş Resülu'llāḡ buyurmuşdur ḡaber¹⁰¹⁶

Ol 'Aliyyübni Ebi Ṭālib ki var¹⁰¹⁷
Bu ḡadişüñ rāvisidür iy kibār

1012A.

1013bilür misiz: bilür misin A.

1014A'da yok.

1015Virdüḡin... bilesine: Virdüḡi ḡayrı kılar Ḥaḡ dostına A.

1016buyurmuşdur: buyurmuş bir A.

1017Aliyyübni Ebi: 'Ali Ibni Ebü A.

219a Hâk Resûli şöyle buyurmuş bunı
Kim taşadduk kıılmağa dutsa yöni¹⁰¹⁸

Ta'cil idüñ hayrı ivüñ virmege
Cehd kıluñ ehline irgürmege¹⁰¹⁹

K'uğrayub geçmez belādan siz bilüñ
Zinhar hayruñuza ta'cil kıluñ

1980 Kim taşadduk kılsa redd eyler belā
Hem 'ıvaž birine on olar ola¹⁰²⁰

Uş hadiñüñ ma'nisi oldı tamām
Bunı meşhürdur bilürler hâş ü 'ām¹⁰²¹

XC

الحديث التسعون عن بريرة رضوا قال سمعت رسول الله لا تُعْطَوُ الحِكْمَةَ
غَيْرَ اِغْلِيهَا فَتَظْلِمُوْهَا وَلَا تَنْعَمُوْهَا اِهْلِيهَا فَتَظْلِمُوْهُمْ اَخْرَجَهُ ابو داود

EL-HADİŞÜ'T-TİS'ÜN¹⁰²²

İy ki dāyim toğrı söz olan işi
Toğrı söylemek idinen cünbişi

Toğrı sözden kimse maħrüm olmadı
Dutmayanlar işi ma'lüm olmadı

Toğrı söz ehlini isteğil müdām
Ƨut sözini kim olasın müstedām¹⁰²³

1018yöni: bunı A.

10191977-1978 A'da yok.

1020birine on olur ola: dağı on ala A.

1021Bu beyitten sonra seksen dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 25 beyittir.

1022A.

1023Ƨut: Dut A.

1985 Sen dağı iy toğrı sylermen diyen
Ya'ni kim söz bilmeznı kaydın yiyen

Toğrı söyle vir naşihat bilmeze
Yne getir kma kim yoldan aza¹⁰²⁴

Liki toğrı sözde vardur bir haber
Hoş buyurmuşdur Resl-i mu'teber

220b Uş Brde'dr rivyet eyleyen
Bu naşihatda be-gyet söyleyen

Hzret-i Ağmed buyurdu iy yara
Toğrı sözi ağlamaz kişilere

1990 Söylemek zlm eylemekdür ol sze¹⁰²⁵
Hağ Resli'nden vaşıyyetdr bize

Dağı söz ağlar kişilerden sözi
Tartınan zlm eylemişdür kendüzi

Kimseye zlm eyleme iy iştiyr
Toğrı sözi bilene di znhr

Uş hadişün ma'nisi oldu tamm
Okıyanlar cn bilürler hş  'm¹⁰²⁶

¹⁰²⁴Yne: Yüze A.

¹⁰²⁵Sylemek: Diye A./ eylemekdür: eylememekdr A.

¹⁰²⁶cn: hd A. Bu beyitten sonra doksanncı hikaye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

XCI

الحديث الحارث والتسمون عن ابيدردا رضو قال سمعت رسول الله مامن
شيئ يوضع في الميزان اشقل من حسن الخلق ليبلغ الرجل به درجة صاحب
الصلوة والصوم اخرجه الترمذ

EL-ĤADİŞÜ'L-ĤĀDĪ VE'T-TİS'ŪN¹⁰²⁷

İy eyü ĥulķ eyleyen her maĥlūķa¹⁰²⁸
Şükr kıł ol ĥulķı viren ĤĀlıķa

1995 Ĥulķ durur her ādemi kılan şafā
Ĥulķ irişdürür yarın evvel şafā

ĤĀlıķ olan kişiyē Ĥaķ yār olur¹⁰²⁹
İki 'ālemde o ber-ĥor-dar olur

Ĥulķ ile alur kişi her menzili
Ĥulķ ile yir idinür her maĥfili

Ĥulķı olan ĥāşıl ider her murād
Ĥulķı olan kişi bulur i'tikād¹⁰³⁰

Nitekim uşda Resül-i mu'teber
Buyurur ĤĀlıķ kıtında bir ĥaber¹⁰³¹

2000 Rāvisidür hem Ebū Derdā i yār
Tirmizi'nün naklidür bu āşikār

Ĥāzret-i Aĥmed sözidür iy ulu
Kim yarın maĥşer güninde bilgilü

1027 A.

1028 eyü: eyi.

1029 ĤĀlıķ: Ĥulķı.

1030 murād: şevāb A.// Ĥulķı: ĤĀlıķ.

1031 kıtında: ĥaķkında.

- 222^a Her ‘amel kim tartıla mizân ile
Kim kazandılar cihanda kan ile
- Hiç eyü hulkdan ağır nesn’ olmaya
Hulk ağır gele kalanı gelmeye
- Hem eyü hulk sebebiyle bir kişi
Girü qalmaya başa ilte işi
- 2005 Gündüz oruç gice kılmışca namaz
İledür mertebesin girü qomaz
- Şol oruc tutup namaz kılanlaruñ
Mertebesine irişe anlaruñ

Hâlık olan kişiler olur ğani
Hulk-ı baylık virdi saña ol Ğani

Bu hadişüñ ma’nisi budur i yâr
Okıyup bilen kıurlar ihtiyâr¹⁰³²

XCII

الحديث الثانی والتسعون عن بلال بن أمّامة أنّ رسول الله عم قال عليكم
بقيام الليل فأنته من راب الصالحين قبلكم وان من قيايل قرنة الى الله
ومهاة عن الاناء وتكفير التيمات ومطرزة الداء عن الجسد اخرج الترمذی

EL-HADİŞÜ’Ş-ŞĀNĪ VE’T-TİS‘ŪN¹⁰³³

- 223^b İy gicelerde turup kılan namaz¹⁰³⁴
Kıl şanrâ‘at kendüzüñe çoğ ü az

¹⁰³²Bu beyitten sonra doksan birinci hikaye gelmekte olup toplam 27 beyittir.°

¹⁰³³A.

¹⁰³⁴}urup: durup A.

2010 Dün namâzın kıl günâhadur devâ¹⁰³⁵
Gicelerde Hâk kılur hâcet revâ

Küllî halk uyhuda yaturken i yâr
Sen Çalab dergâhına yalvarı var

Uyhuya varmış iken vahş ü tuyûr
Hâli kılmışken cihâmı cümle nûr

Yüzüni toprağa vur sen gözüñ aç
Dök gözüñ yaşını kaldur elüñ aç

Dilüñi depret eyit yâ Rabbenâ
Ben yüzi qarayı şalma yabana

2015 Dile cümle zâcetüñ kılur kabûl
Kamu hâcetleri maqbûl ider ol¹⁰³⁶

Nitekim uşda Resûl virdi haber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Şah rivâyetdür Bilâl eydür i yâr
Ol Resûl-i Hâşim-i şâh-ı kibâr

Ya'ni sizüñ üzre olsun bu kelâm
Gicelerde dün ü gün kılun kıyâm¹⁰³⁷

Kim ol iş öñdin geçen şâlihlerüñ
Küllisinüñ işidür hep anlaruñ¹⁰³⁸

2020 Gice duruben namaz kılan kişi
Tañrıya yakın olur anuñ işi

1035kıl: kılan A.

1036A'da yok.

1037A'da yok.

1038A'da yok.

Şâfi kıılır maḥv ider ol seyyi'ât
Şöyle zıkr itmiş Resül-i kāyinât¹⁰³⁹

XCIII

الحديث الثالث والتسعون عن عائشة رضوان رسول الله ع م قال ما من يوم
اكثر ان يعتق الله فيه عبدا من النار من يوم عرفة وانه ليدنو ويتجلى ويأمر
بهم الملائكة فيقول ما أرادوا هؤلاء اخرجهم مسلم والتسائى صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'S-ŞĀLIŞÜ VE'T-TİS'ÜN¹⁰⁴⁰

İy Çalab'dan raḥmetin kıılan taleb
Ol қаpuda zınhar bekle edeb

Raḥmet uman ol Ḥudā'dan iy ulu
El avuç kıılır du'ādan toptolu

Dāyimā yalvarmağ olur işleri
Ol dilege tā ki қoya dişleri¹⁰⁴¹

2025 Yalvar imdi elüñi aç iy kibār
Ṭoprağa vur yüzüñi kııl āh ü zār¹⁰⁴²

Yönüñi dön Ka'be'ye yüz vur Ḥaқ'a
İ'tikād ile varana Ḥaқ baқа

Yaş ile toldur gözüñ yüzüñ yara
'Arfe gün 'Arfe tağında vur yire¹⁰⁴³

¹⁰³⁹ider ol: kıılır. Bu beyitten sonra doksan ikinci hikaye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

¹⁰⁴⁰A.

¹⁰⁴¹tā ki қoya: қoya tā ki A.

¹⁰⁴²vur yüzüñi: özüñi A.

¹⁰⁴³gün: günü A.

Nitekim uşda Resül-i mu'teber
Yevm-i 'arfe haqqına virdi haber

225^b Rāvisi 'Āyişe anamuz anuñ
Raḥmete ğarķ eylesün cānuñ tenüñ¹⁰⁴⁴

2030 Hāķ Resüli dir ki Hāķ yoķsülları
Eyle kim 'arfe ğüni çoķ kulları

Hāķ Te'ālā'llāh azād eyler ķamu
Anda varana ḥarām olur ŧamu

Eyle kim ol ğün olur ol ķül azād¹⁰⁴⁵
Ol ķadar olmaz dir ayruķ ğünde dād

Hāķ Te'ālā Raḥmeti olur yaķın
Kulları var kim ğörür 'ayne'l-yaķın

Kullarına ğün nazar ķılır tamām
Hep feriştehler dururlar ḥāş ü 'ām

2035 Faḥr ider eydür bu duran kullarum
Key ırakdan ğeldi çeküp yollarum¹⁰⁴⁶

Zaḥmet ile baş açuķ yalın ayak
Aç ü şusuz yürüdiler hep yayak¹⁰⁴⁷

Māl ü mülki ḥanumān terk idüben
Her biri ğöñlin baña berkidüben

Ġeldiler raḥmet 'umarlar ķamusu
Yalvarurlar hep ķoyuben nāmusu

¹⁰⁴⁴Cānuñ tenüñ: cān ü tenüñ A.

¹⁰⁴⁵ol ķül: kullar A.

¹⁰⁴⁶ider... kullarum: iderler bu durān kullara A.// yollarum: yollara A.

¹⁰⁴⁷hep: hem A.

Siz fanuķ oluñ ferişteher bular
Raħmet itdüm hep be-küllü ne ki var

- 2040 Uş ħadîşüñ ma'nisi oldı dürüst
Ĥükmüni ħutmaķda imdi olma süst¹⁰⁴⁸

XCIV

الحديث الرابع والتسعون عن ابي هريره ان رسول الله قال يقول الله
ظن عبدي بي وانامعه اذا ذكرني في نفسي ذكرته في نفسي واذا ذكرني في ملائ
ذكرته في ملائ خير منه وان تقرب الى الله شيئا تقربت اليه زراعاً وان اتاني يمسي
اتيته هروكة اخرجها البخاري ومسلم والترمذي

EL-ĤADİŞÜ'R-RĀBİ'U VE'T-TİS'ÜN¹⁰⁴⁹

227^a İy Ĥudā'yı isteyenler dāyimā
Ol yola muħkem ħuranlar ķāyimā

Ķanda kim ister iseñ ħāzır durur
İstedüģüñ ol virür ķādir durur¹⁰⁵⁰

İsteyen bulur ü maħrüm olmaz
İstedüģüñ liki ma'lüm olmaz

İster iseñ girçek iste iy ulu
Ķim bulasın ķalmayasın ķayģulu

2045 Nitekim uşda Resül virdi ħaber
Bir ħaberdür kim 'aziz ü mu'teber

Bü Hüreyre'den rivāyetdür i yār
Ĥoş beşāretdür mu'ayyen āşikār

¹⁰⁴⁸Bu beyitten sonra doksan üçüncü hikāye gelmekte olup toplam 22 beyittir.

¹⁰⁴⁹A.

¹⁰⁵⁰Ol virür: virür ol. A.

Ḥak Resūli eydür iy şōh-ıgūzin
İşidüñ nedir size Allāh sözin¹⁰⁵¹

Dir ki kulum ne kılursa i'tikād
Kıluram ol resm ile ben daḥı yād¹⁰⁵²

Kendü nefsinde añarsa ol beni
Ben de nefsumde añaram dir Ğanī

2050 Ger cemā'atda añarsa bini ol
Bir cemā'atda añam ben daḥı bol

Ger baña gelürse kulum bir qarış¹⁰⁵³
Ben yakın varam kulum bir arış

Ger yürüyü gelür ise ol baña
Ben yügürü yügürü varam aña

227^b Uş ḥadişüñ ma'nisi budur i yār
Oқыyanlar ḥod bilürler āşikār¹⁰⁵⁴

XCV

الحديث الخامس والتسعون عن عمر بن شعيب عن ابيه وأمه قال قال رسول الله
لَاتَنْتَفُوا الشَّيْبَ فَانَّهُ مِنْ مَسْلَمٍ يَشِيْبُ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ الْإِكَانَتْ لَهُ (نورا) يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وفى رواية كتب الله بها حسنة وخط عنه بها خطيئة اخرجها بوداورد صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'L-ḤĀMİSÜ VE'T-TİS'ÜN¹⁰⁵⁵

İy kocalıqdan şikāyet eyleyen
Pirlige ya'nī kināyet eyleyen

¹⁰⁵¹nedir size: dir ise A.

¹⁰⁵²resm ile: Resūli A.

¹⁰⁵³gelürse kulum: kulum gelürse A.

¹⁰⁵⁴Bu beyitten sonra doksan dördüncü hikaye gelmekte olup toplam 117 beyittir.

¹⁰⁵⁵A.

- 2055 Pırligi teps eyleyüp hır gözleyen
'Ar idüp ya'ni yigitlik özleyen¹⁰⁵⁶
- 232^a Pırligi kılma şikâyet iy ulu
Yarın ol pırlık 'azızdür bahtulu¹⁰⁵⁷
- Hâk katında pırligün kadri yüce
Anda bellüdür nedür yigit kıca
- Pırlere hürmet kıılır Pervedigâr
Ol netice bellüdür bunda i yâr¹⁰⁵⁸
- Bü netice ol sebebdendür bilün
Hürmet eyleñ pırlere 'izzet kıluñ
- 2060 Hâk Te'âlâ pırlere hürmet ider
Ol sebebden bunda hürmetle gider¹⁰⁵⁹
- Nitekim uşda Resül-i ber-güzin
Ne didi pırler hakkında gör sözin
- Şakaluñuz ağını yolmañ didi¹⁰⁶⁰
Hürmeti çokdur diyüp kaydın yidi
- Dağı şol müslim ki işi sağ ola
Ya'ni anlar kim şakalı ağ ola
- Anuñ ol aklığı yarın iy ulu
Nür ola mahşer yirinde toptolu
- 2065 Hâk katında ak şakallu dirler
Hürmet idüp anı kaydın yirler¹⁰⁶¹

1056teps: deps A.// 'Ar: °ar A.

1057bahtulu: bilgilü A.

1058A'da yok.

1059sebebden: sebeble A.

1060Şakaluñun ağını: Şaklañuz ağını siz M.

1061A'da yok.

Dağı bir yirde rivāyet eyledi
Ol Resūlu'llāh be ğāyet söyledi

Ḥaḳ Te'ālā luṭf idüp uşda kitāb
Her bir aḳ kıla virür Ḥaḳ bir şevāb

Def' ider her bir kıla hem bir ğünāh
Aḳ şaḳala ḥürmet idüp ol İllāh

232b Uş ḥadışüñ ma'nisi oldı dürüst
Ġāfil olmayan bu yolda oldı süst¹⁰⁶²

XCVI

الحديث السادس والتسعون عن انس بن مالك رضى قال رسول الله تَتَّبِعُ الصَّيِّتِ
ثَلَاثَةَ اَهْلُهُ (وماله) وعمله فيرجع اثنان ويبقى معه واحد يرجع اهله وماله
اخرجه (ويبقى عمله) البخارى ومسلم والترمذى

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀDİSÜ VE'T-TİS'ŪN¹⁰⁶³

2070 İy ki dünyāda kılan yaḫşi 'amel
Ġaflet ile kılmayan tül-i emel

Yaḫşi dirlik kişiyе yoldaşdur
Āḫiretde iş ü hem kıldaşdur

Dirlik ehli kişiler yaḫşi olur
Cennet ü didār anuñ baḫşi olur¹⁰⁶⁴

Dirlik ehlinüñ olur her bir naşib
Dirlik ehlidür olan anda ḥabib¹⁰⁶⁵

¹⁰⁶²Bu beyitten sonra doksan beşinci hikaye gelmekte olup toplam 27 beyittir.

¹⁰⁶³A.

¹⁰⁶⁴baḫşi: baḫşiş A.

¹⁰⁶⁵chlidür... ḥabib: ehli dürüşgil iy ḥabib M.

Nitekim uşda Enes virdi haber
Hak Resüli'nden hadiş-i mu'teber¹⁰⁶⁶

2075 Bir kişi kim dünyeden naql eyleye
Aħiret yolın duta aql eyleye

Aña üç nesne bile yoldaş olur
şanasın anuñ ile koldaş olur

234^a Bile uyarlar varurlar sinleje
Ya'ni komazlar kimesne kınlaya¹⁰⁶⁷

İkisi döner giri gider i yār
Birisi anuñ ile kıılır karar

İşid imdi kim durur duran giden
Müşkilin anuñ katında ħal iden

2080 Biri kavmidür birisi mālıdur
Birisi daħı 'amel aħvālídür

Ol iki dönen nedür kavm ile māl
Ol biri yaħři 'ameldür bile al¹⁰⁶⁸

Bile kalur çün 'amel senüñ ile
Yaħři diril ceħd idüp anuñ ile¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁶hadis-i: O şah-ı A.

¹⁰⁶⁷komazlar: korqarlar A.

¹⁰⁶⁸A'da yok.

¹⁰⁶⁹Bu beyitten sonra doksın alıncı hikāye gelmekte olup toplam 38 beyittir.

XC VII

الحديث السابع والتسعون عن ابي هريره رضو قال قال رسول الله من كانت
 عنده مظلمة لآخذ من عرضه أو شئ فليتحلله منه اليوم من قبل ان لا يكون له
 دينار ولا درهم ان كان له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمته وان لم يكن له محسنات
 أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه اخرجه البخاري

EL-ḤADİŞÜ'S-SĀBİ'Ü VE'T-TİS'ÜN¹⁰⁷⁰

İy ki zulum idüp yoqsul^[1] inciden
 Zulum ile altun alan incüden¹⁰⁷¹

Mazluma güc eyleyüp mälın alan
 Bî-günâh mazlûmı rencide iden¹⁰⁷²

236^a 2085 Hüküm idüben yoqsula zulum eyleyen
 Yirini şamuda ma'fûm eyleyen

Ḥayf idersin kendüzüñe zînhâr
 Kılırsın yarın anda âh ü zâr

Gel bugün yoqsulı hoşnûd eylegil
 Kõ ziyanı bundaken sûd eylegil¹⁰⁷³

Bunda cehd eyle bugün kurtıl i yâr
 Yarına koma ki yoqdur anda kâr

Ne kılırsañ bunda kıl itdür helâl
 El-emânet irteye koma vebâl¹⁰⁷⁴

2090 Yarına korsañ katı düşvârdur
 İşid anda kim nice iş vardur¹⁰⁷⁵

1070 A.

1071 'ulm idüp: "idüp 'ulm" olmalı. // altun alan: alan altun A.

1072 iden: kılan A.

1073 bundaken: bunda iken A.

1074 A'da yok.

1075 anda: imdi A.

Bü Hüreyre'den rivāyetdür i yār
 Hāzret-i Aḥmed buyurdı āşikār

Kim kimi incitse mālını alup¹⁰⁷⁶
 Yā daḥı zūlm itdise dögüp sögüp

Rāzı kılsun anı özinden bugün
 Kılmasa Hāḫ issidir yarınki gün¹⁰⁷⁷

Altununa akça alur ol kişi¹⁰⁷⁸
 Key saḫın kim yavuz idersin işi

2095 Ger 'amel kılmış olursa baḫtulu
 Zālīmüñ zūlminden ötrü iy ulu¹⁰⁷⁹

Maḫluma virürler alurlar anı
 'Adli yirine yitürür ol Ğanī

Ger şevābı yoğ ise ol zālīmüñ
 Yazuğın virürler aña maḫlumüñ

236^b Maḫlum anda alısardur intikām
 Zira kim oldur 'aziz ü intikām¹⁰⁸⁰

Yarına ḳoma bu işi key düriş
 Uş işitdüñ kim yarın müškildür iş¹⁰⁸¹

2100 Key eşaḫdur bu ḫadiş iy şehriyār
 Kimsenüñ üstünde ḫaḫın ḳoma var¹⁰⁸²

1076incitse mālını: Kim incildür mālın A.

1077A'da yok.

1078Altununa akça alur: Ne alur akça ne altun A.

1079ötrü: A'da yok.

1080'aziz ü intikām: 'azizü zü'n-tikām A.

1081A'da yok.

1082eşahdur: şahihdür A. Bu beyitten sonra doksan yedinci hikaye gelmekte olup toplam 180 beyittir.

XCVIII

الحديث الثامن والتسعون عن عبدالله ابن سلام قال قدم النبي المدينة
جِنَّةً فَلَمَّا اسْتَبْنَتْ وَجْهَهُ عَرَفْتُ اَنْ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كِرَابٍ وَكَانَ اَوَّلَ مَا قَالَ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ افْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَصَلُّوا الرِّحَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ
نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ اَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ صَدَقَ رَسُولُ اللّٰهِ

EL-ḤADİŞÜ'Ş-ŞĀMİNŪ VE'T-TİS'ŪN

İy selāmu'llāha taķşir eyleyen
Āşikār itmeyüben sırr eyleyen

Cân içinde i'tikāduñ berk kıł
Ol selām sırr eylemegi terk kıł

Kıł şevābın kendüzüñe ihtiyār
Zin hārā vir selāmuñ āşikār

Şaḥ rivāyetdür bu söz iy nik nām
Uşda 'Abdu'llāh didi İbni Selām¹⁰⁸³

2105 Haķ Resüli kim Medine şehrine
Geldi evvel kim irişdi behrine

244^a Didi 'Abdu'llāh ki baķdum yüzine
Beñzemez yüzi yalancı yüzine

Geldügi sā'at ki söyledi kelām
Āşikār eylen didi virüñ selām

Yidürüñ didi ta'āmı dervişe
İy müsülmānlar kıluñ bunu pişe

Ḳavmüñüzi hoş tutuñ yā müsülimin
Ḳanķıñuz de var ise islām ü dīn

¹⁰⁸³didi ibni: buyurdu didi A.

2110 Gicelerde halk uyurken iy kibâr
Dün namâzını kılunuz ihtiyâr

Ķâyim olun bi-riyâ bu sünnete
Bî-meşakkat girisersiz Cennet'e

Çün Medîne şehrine geldi Resûl
Bu yidi evvel sözi iy pür-uşul

Uş hadîşün ma'nisi oldı tamâm
Ma'nî ehli hep bilürler hâş ü 'âm¹⁰⁸⁴

XCIX

الحديث التاسع والتسعون عن عبد الله ابن مسعود رضو انه قال قال
رسول الله عليه السلام وَرَبُّوْ أَعْمَالِكُمْ قَبْلَ أَنْ تَوَزَّوْ اٰخِرْجَهُد اٰوَد

EL-ĦADİŞÜ'T-TĀSİ'U VE'T-TİS'ŪN¹⁰⁸⁵

İy 'amel kırup dürişenler müdâm
Diler iseñ kim olasin müstedâm

2115 Key dürtüş yaḥşi 'amel kıl zinhâr
Olmasun illâ kılasın âşikâr

Gizlü kıl ne kim kılar iseñ 'amel
Key sakın kılmayasın tül-i emel

Vezn kıl her bir 'amel kim kılasın
Bir 'amel işle ki veznin bilesin¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸⁴Ma'ni: Ya'ni A. Bu beyitten sonra doksan sekizinci hikâye gelmekte olup toplam 36 beyittir.

¹⁰⁸⁵A.

¹⁰⁸⁶bilesin: bulasın M.

Nitekim uş İbni Mes'üt'dan haber
Hak Resüli'nden rivâyet mu'teber

- 246^a Her 'amel kim kılasız tartuñ didi
Andan öñ kim tartalar kaydın yedi¹⁰⁸⁷
- 2120 Bu hadişüñ ma'nisi budur 'ayân
Okıyanlar hod bilür bellü beyân¹⁰⁸⁸

C

الحديث الماعن عباد بن صامت رضو قال قال رسول الله ع م أول ما خلق الله
النَّمَّ فقال له أكتب قال ما أحب قال القدر ما كان وهو كائن إلى الأبد أخرجه
ابوداؤد والترمذي وقال وكان عليه السلام أول ما خلق الله العقل فقال له اقبل
فأقبل ثم قال له أنير فأنير فعان وعزتي وجلالي ما خلقت خلقاً أحب إليّ
وأكرم على منك بك أعرف وبك وبك احمل وبك اطاع وبك أعطى اخذ وبك
أعطى وبك أتى وبك أعتب وقال عليه السلام أول ما خلق الله روجي وفي رواية
نوري ونوره هو العقل فهو عرض قائم بجوهرة فلا ينعقد أن يسمى روح النبي
عليه السلام ملك لخلبة صفات الملائكة عليه ويسمى عقلاً لوقور عقله وعلماً
لكتابية المكنونات به ونوراً لنورانيته فعله هذا التفسير يكون روح النبي عليه السلام
هو المخلوق الأول وعنده لاعتبارات مؤملك وعقل ونور وعلم صدق رسول الله

EL-ḤADİŞÜ'L-MİE¹⁰⁸⁹

İy cihân varlığına şoran haber
İşid imdi nicedür iy mu'teber

Nice ma'mür eyledi dünyeyi Hak
Ne sebab oldı okı andan sebak

- 247^b Gör cihân bünyâdınıñ aşlı nedür¹⁰⁹⁰
Kıl teferrüc anı bir bir nicedür
- Sen bu ma'niyi eger añlar iseñ¹⁰⁹¹
İşid imdi ma'niye sen yâr iseñ

- 2125 Uş 'Ubâde İbn Şâmit'dür diyen
Hak Resüli'nden rivâyet eyleyen¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁷öñ kim: ol git A.

¹⁰⁸⁸Bu beyitten sonra doksan dokuzuncu hikâye gelmekte olup toplam 21 beyittir.

¹⁰⁸⁹A.

¹⁰⁹⁰Gör: Kim A.

¹⁰⁹¹ma'niyi... iseñ: ma'nâsın añlar iseñ A.

¹⁰⁹²diyen: i yâr A.// Hak... eyleyen: Hak Te'âlâ bellü meşhür âşikâr A.

H zret-i A med buyurdu dir i y r
H k Te' l  bell  me h r   ik r¹⁰⁹³

 unki b ny d eyledi evvel kadem
İlk v c da geldi s yledi kalem

H k Te' l  a a h km itdi ki yaz
Ne yazayın dir kalem kıldı niy z

H k buyurdu yine yaz diy  kel m
Ne kim olmu dur olaca dur tamam¹⁰⁹⁴

2130 C mle yaz bir noktasın sehv eyleme
Key sa ın mekt bu n  ma v eyleme

Bir riv yetde da ı iy  ehriy r
G r ne buyurdu Res l-i i tiy r¹⁰⁹⁵

'Aklı yaratdı dir evvel ol kad m
Yine kend ye anı kıldı ned m

Gel didi geldi v  git didi gider
H k a a g r nicesi 'izzet ider

Didi kim 'izz m ha ı  n bilgil 
Hi  yaratmadum[ki] senden sevg l 

2135 Senden ey  hem yine senden 'aziz
Gelmeyiser bu cih na bir temiz

248ª Sen f  ile biliser bilen beni
Sen f  ile bulısar bulan beni

¹⁰⁹³A'da yok.

¹⁰⁹⁴olmu dur: oldu v  A.

¹⁰⁹⁵i tiy r: mu'teber A.

Senüñ ile şükr ide şâkir olan
Hem senüñ ile muþı' ola olan

Ben daþı sen olduĖuñ yire virem
Ne virürsem olmaduĖuñı yirem¹⁰⁹⁶

Ne alursam olduĖuñ yirden alam
Ne kılırsam olduĖuñ yire kılam

2140 AlduĖum sen aldıĖuñ yirden şevâb
Kıldığum sen kılduĖuñ yire 'azâb¹⁰⁹⁷

Haþ Resüli şöyle kılmıþdur 'ayân
Bir rivâyetde daþı kıldı beyân¹⁰⁹⁸

Ya'ni kim evvel cânım yaratdı dir
Bir rivâyetde nûrum yaratdı dir

İmdi hem 'aql ü qalem hem nûr ki var¹⁰⁹⁹
Câındur PeyĖâmbere'üñ cümle i yâr

Bir qalem adıyle bir 'aql adile
Bir keret nûr adile geldi dile

2145 Bu üçi PeyĖâmbere'üñ cânı durur
Cümle cânlaruñ bular kânı durur

İmdi evvel cânını PeyĖâmbere'üñ
Öñ yaratdı qamudan ol serverüñ¹¹⁰⁰

Dükelin yazan Peyâmbere cân idi
Pes qalem ismiyle anuñçün didi

¹⁰⁹⁶virem: direm A.// olmaduĖuñı yirem: olduğum yire virem A.

¹⁰⁹⁷A'da yok.

¹⁰⁹⁸'ayân: beyân A. // beyan: 'ayân A.

¹⁰⁹⁹hem 'aql: 'aql u hem A.

¹¹⁰⁰Öñ: ilk A.

Pes 'aķıl didügi anuñçün durur
'Aķlı ol Peyğamber'ün kâmil durur

248^b Eksügi yok külli maħlûķ hep bilür
İşid imdi kim ne-y-içün didi nür

2150 Zire kim Peyğamber'ün nüri i yâr
Tañrı nürından durur bil aşikâr

Uş ħadişün ma'nisi oldı tamâm
Oķıyanlar ħod bilürler ħâş ü 'âm¹¹⁰¹

FÎ BEYÂNİ TÂRİĦ DER-ĦATM-İ KİTÂB VE MEDĦ-İ ŞÂNÎ¹¹⁰²

Ħamdüli'llâħ pâdişâħa şad hezâr
Kim bu cünbişden beni Perverdigâr

LuĦ idüp iĥsân idüp kıldı ħalâş
Ħâşıl oldı 'avnı-y-ile bu ħavâş

Bu sözi çün vus'-ı tâķat söyledüm
Göre bildügümce gördüm şoyladum

2155 Yüz ħikâyet yüz ħadişdür bu kitâb
Nazm oldı faşl faşl ü bâb bâb¹¹⁰³

Ħaķ Resül aşĥâbına virdi ħaber
Şâħ-ı 'âlemden ħadiş-i mu'teber¹¹⁰⁴

Te'kid ile kim vaşiyet eylemiş
Hem vaşiyet hem naşihat eylemiş

Ümmete işmarlamış kıl sun diyü
Bu za'if ümmetlerün kaydın yiyü

¹¹⁰¹Bu beyitten sonra yüzüncü hikâye gelmekte olup toplam 78 beyittir.

¹¹⁰²A.

¹¹⁰³oldı faşl faşl: olındı vus'-ı tâķat A.

¹¹⁰⁴aşĥâbına virdi: virdi aşĥâbına A.// ħadiş-i: vaşiyet A

252^a Rāviler kılmuş rivāyet iy ulu
Ben daḥı buldum okıdum baḥtulu¹¹⁰⁵

2160 Mübtedilere geñez olsun didüm
Ol sebebden bu işüñ kaydun yidüm

Çün ‘arab dilini kıldum āşikār
Zāhir oldı ma‘nisi her ne ki var

Türki dilinde bu sözi söyledüm
Tercüme kıldum u hem nazm eyledüm

Çün tamām oldı bu söz kıldum nazār
Söz nizāmın nāşiden kıldum ḥazer¹¹⁰⁶

Fikr idüp gördüm ki bu çarḥ-ı giran
Kıldı peydā devr bir şāhib-ķıran¹¹⁰⁷

2165 Başına irgürdi devlet tācını
Ol ŧoyurđı ‘ālemüñ muḥtācını

‘Āleme Sulṭan Murād başđı kadem
Hep ‘adūlar ķorḥudan oldı ‘adem

‘Adl ile kıldı münevver ‘ālemi
İşidür benüm de işbu nālemi

Gönlüm eydür ki yirin bulduñ heman
Ḥamdüli’llāh kim zamān virdi aman¹¹⁰⁸

2170 Devlet işigine var sür yüzüñi
Pādişāha ‘arza vir var sözüñi¹¹⁰⁹

1105buḥtulu: bilgilü A.

1106A’da yok.

1107peydā devr: bize de bize.

1108A’da yok.

1109‘ar’a vir var: ‘ar’ kıl dir A.

Çün şıgındum Tañrı'ya gitdi gamām¹¹¹⁰
Hamdüli'llāh kim bu söz oldı tamām

Söz yüzinde gerçi kılmışsın günāh
Her günāhı 'afv ider ol pādışāh

252^b Liki vācibdür ki tārih kōnıla
Tārih ile biline düşe dile

Şāh adına bu sözi nām eyledüm
Hem Rebī'u'l-āhire tām eyledüm¹¹¹¹

Hem sekiz yüz dağı yigirmi tokuz
Hicrete geçmiş idi kim işbu söz

2175 Nazm olundı bu söze tārih kōdum
Şād oluben hāme'i elden kōdum

Virdüm adın hem Ferāh-nāme i yār
Hem ferāh bulur oқыıyan āşikār

Cüş idüp kanum tamarda kaynadı
Zikri fikrinde yüregüm oynadı

Şöyle kim her beyti kılınca tamām
Kendüzümden varur idüm iy hümām

Bu hevesde kim 'ayıblarsa beni
Diyesiz kim olda bilür 'aybını

2180 Her kaçan kim emr irüp irse zevāl
Hem nihāyet bula her hālden havāl¹¹¹²

¹¹¹⁰gitti: kılmaz A.

¹¹¹¹Ham Rebī'ul-āhire tam: Rcbi'u'l-āhirde tamām A.

¹¹¹²A'da yok.

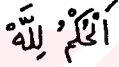
Göç idüp vaqtüm çü kabre irişe
Key hırâş ide gönül cân durişe

Hoş 'amellerden bilürem boş elüm
Key kavî nefsum günâha uş halüm¹¹¹³

Böyle kıldı bini çünkim rüzigâr
Kala dirdüm bâri benden yâdigâr¹¹¹⁴

Vaqt ola kim düşe bir şahib-dile
Luft ile hoş oğına düşe dile

253^a 2185 Çün Resûlu'llâh sözidür bu kelâm
Bu sebebden bir du'adan añılam¹¹¹⁵

Dilerem ol Çalab
Çün günâhum çoğ imiş 'afv ide Rab¹¹¹⁶

Oğya bir fâtiha luft ide bol
Hem şevâbın baña bağışlaya ol¹¹¹⁷

Ol sebab ola Çalap luft işleye
Hem anı vü hem beni bağışlaya

Hâk katında bula ol kişi naşib
Diye ol miskîn za'if İbni Hâfîb¹¹¹⁸

2190 Şey'e li'llâh eylemiş bizden du'â¹¹¹⁹
Oğyalum kim Çalap kıla revâ

¹¹¹³Hoş: Hod A.// günâha uş halüm: günahkâr uş halüm A.

¹¹¹⁴dirdüm: direm A.

¹¹¹⁵du'adan: du'ada A.

¹¹¹⁶günâhum: günâhı A.

¹¹¹⁷ol: bol A.

¹¹¹⁸A'da yok.

¹¹¹⁹Şey'e li'llâh eylemiş bizden: Hâk katında bizden añıla A.

Bu kitābı okıyıcak iy kişi
İ'tikādı muhkem it ko teşvişi

Rahmetinden kaçma Allāh' uñ i yār
Takşir itmegil du'āya zīnhār

Hağ Te'ālā fazl idüb rahmet ider¹¹²⁰
Sen kerem kıl şanma ol zağmet ider

Şāh Murād'un devletine kıl du'ā¹¹²¹
Ol du'ādan luğ ile rahmet doğa

2195 Gāzilere ol durur şimdi penāh
Furşatın arturı vir iy pādişāh¹¹²²

Yā ilāhi rahmetüñe kıl yağın
Hem Cehennem'de 'azābuñdan sağın¹¹²³

Anları kim 'āşıye kılur du'ā
Cennet eyle yirini yā Rabbenā

253b Rahmet eyle ol kula virgil şevāb¹¹²⁴
İş budur vallāhü a'lem bi's-şevāb

Tañrı rahmet eyleye ol cān için
Fātiha okıyalar yazan için

2200 Yā İlāhi dinleyeni yazanı¹¹²⁵
Rahmetüñle yarlıgağıl yā Ğani

1120fa'l: rahmet A.

1121Şāh: Şeh A.

1122arturı vir iy: arturdı anuñ A.

1123Hem: Ol A.

1124Rahmet... virgil: Takşirātuma sen du'ā kıl bol A.

1125Yā İlāhi: Okıyanı A.

HADİSLERİN TÜRKÇE MEALLERİ

I- Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan şey ancak odur. Artık her kim nâil olacağı bir dünya (malı) veyâ nikah edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş ise, onun hicreti (Allâh'ın ve Resûlünün rızâsına değil) hicret etmiş olduğu şeydir. (*Buhârî, Vahy-1*)

II- İslâm Beş şey üzerine kurulmuştur: Allâh'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allâh'ın Resûlü olduğuna şehâdet etmek, namâz kılmak, zekât vermek, hacc etmek, ramazan orucunu tutmak. (*Buhârî, Kitâbul-îmân-1*)

III- Ömer İbni As (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Merhametli olanlara Rahman merhamet eder. Siz yeryüzündekilere acıyın ki, göktekiler de size acısın! (*Tirmîzî, Birr-16; Ebî Dâvûd, Edeb-58.*)

IV- Câbir İbni Abdullâh el-Ensârî (r.a.), Nebî (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Arşı götüren meleklerden birinin ululuğunu anlatmam için bana izin verildi. Şunun gibi uludur ki bir kulağından iki kürek ortasına kadar yedi yüz yıllık yoldur." (*Câmiu's-Sağîr, I/906*)

V- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Cömert olan, Allâh'a, halka ve Cennet'e yakın; Cehennem'den uzaktır. Cimri ise halktan ve Cennet'ten uzak, Cehennem'e yakındır. Hak katında câhil cömert, cimri âbiden sevgilidir"

VI- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Cehennem gibi kaçanı uyuyan (bir felaket) görmedim. Cenet gibi de arayanı uyuyan (bir güzellik) görmedim. (*Tirmîzî, Cehennem-8.*)

VII- Enes bin Mâlik (r.a.), Nebî (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Mi'râc gecesi bir kavme uğradım. Bakırdan dırnakları vardı. Onlarla yüzlerini yırtıyorlardı. Cebrâil'e bunların hangi kavim olduğunu sordum. O da bana; "halkın etini yiyen, birbirlerinin sırlarını ifşâ edenlerdir" dedi. (*Ebû Dâvud, Edeb-35.*)

VIII- Ömer (r.a.), ben Resûlullâh'dan şöyle işittim demiştir: Herbirerleriniz güdücüdür (yâni elinin altındakileri iyi korumakla vezifelidir) ve herbirerleriniz idaresi altındakilerden sorumludur. Devlet adamları birer çobandır ve herbiri idare ettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesi içinde bir çobandır ve idaresi altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının evinde bir çobandır ve oda idaresi altındakilerden sorumludur. Hizmetçi de efendisinin

malında bir çobandır ve elinin altındakilerinden sorumludur. (*Buhârî, Vesâyâ-9.*)

IX- Ebû Hüreyre (r.a.), şöyle dedi: Resûlullâh'ın bir adamın hediye ettiği kölesi vardı. Ona Müdğam denirdi. Hayber fethinden sonra kendisine bir ok isabet etti ve ölümü oracıkta vaki oldu. Bunun üzerine insanlar: "Ona Cennet mübârek olsun" dediler. Resûlallah: "Hayır, nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki Hayber harbinde taksim edilmemiş olan ganimetlerden aldığı bir örtü, onun üstünde bir ateş olarak alev alev yanmaktadır." İnsanlar bunu duyduktan sonra bir kişi, (ganimet taksim edilmeden alınmış) bir veya iki adet pabucu Resûlullâh'a getirdi. Bunun üzerine Resûlullâh: "Ateşden bir ayakkabı tasma" buyurdu. (Farklı bir rivâyet için bkz.: *Müslim, İmân-183.*)

X- Kâ'b b. Mürrre dedi ki, Resûlullâh (s.a.v.)'den işittim şöyle buyurdu: Her kim müslümanlıkta bir kıl ağartırsa o (ağarmış kıl) kendisi için kıyâmet günü ışık olacaktır. (*Tirmîzî, Fezâilü'l- Cihâd-8.*)

XI- Âyişe (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Şâyet bana ulaşmak istiyorsan dünyadan, bir yolcunun azığı kadarı sana yetsin! Zenginlerle beraber oturmaktan sakın ve bir elbiseyi, yamalayınca kadar eskimiş görme! (*Tirmîzî, Libâs-36.*)

XII- Ka'b bin Mâlik (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'dan şöyle işittiğini söyledi: İlim adamları ile boy ölçüşmek veya ayak takımı ile mücadele etmek ve halkın yüzünü (dikkatini) kendine çevirmek için ilim tahsil eden kişiyi Allâh Cehennem'e sokacaktır. (*Tirmîzî, İlim-6.*)

XIII- Âyişe (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'dan şöyle işittiğini söyledi: Mü'min, güzel ahlâkı sebebiyle oruç ve namaz sahibinin derecine behemal ulaşır. (*Tirmîzî, Birr-61.*)

XIV- Ali İbni Ebî Tâlib (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: "Cennet'te içlerinden dışları ve dışlarından içleri görünen ğurfeler (odalar) vardır." Bunun üzerine bir arabî kalkdı ve "Yâ Resûlallah! bunlar kimin içindir?" dedi. Resûl-i Ekrem buyurdu ki: "Tatlı konuşan, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uykuda iken geceleyin namaz kılanlar içindir." (*Tirmîzî, Birr-52.*)

XV- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (s.a.v.)'ın şöyle dediğini nakletti: Ben kıyâmet gününde Âdem çocuklarının seyyidiyim. Ben kabri ilk yarılıp açılacak olan kimseyim. (*Müslim, Fazâil-3.*)

XVI- Makil bin Yesâr (r.a.), şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek; Ben güzel ve soylu bir kadın buldum, yalnız çocuk

doğurmuyor, onunla evlenebilir miyim? diye sordu. Resûl-i Ekrem de: Hayır diye cevap verdi. Sonra kendisine (o adam) ikinci defa geldi onu (bundan yine) menetti. Sonra üçüncü defa geldi. Bunun üzerine; Kocalarını çok seven çok doğuran, kadınlarla evleniniz. “Çünkü ben (kıyâmet gününde) sizlerin çokluğuyla diğer ümmetlerin peygamberlerine karşı iftihar edeceğim” buyurdu. (*Ebû Dâvud*, Nikâh-3; *Nesâî*, Nikâh-11.)

XVII- Abdullah İbni Ömer (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’ın şöyle dediğini söyledi: Allâhın zikrinin dışında sözü uzatma çünkü onsuz sözü uzatmak kalbi karartır. İnsanların Allâh’dan en uzak olanı da kasvetli (katı) olan kalbdır. (*Tirmîzî*, Zühd-47.)

XVIII- Abdullah İbni Ömer (r.a.)’den rivâyet edilmiştir. Hz. Peygamber orduyu uğurlayacağı zaman şöyle söylerdi: “Dininizi, emânetinizi ve işlerinizin akıbetlerini Allâh’a ısmarladım.” (*Tirmîzî*, Duâ-44.)

XIX- İbni Abbâs (r.a.), Resûlullâh (s.a.v.)’ın şöyle dediğini söyledi: “Erkek veya kadına duburundan yaklaşan bir erkeğe Allâh nazar (rahmet) etmez.” Ebî Hüreyre de Peygamberimizden şöyle rivâyet etti: “Lût kavminin amelini işleyen kişi melundur.” (*Tirmîzî*, Hudûd-24.)

XX- Ömer (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’ın şöyle dediğini söyledi: Bütün (sarhoş edici) içkiler haramdır. Kim dünyada içki içerse âhirette içmeyecektir. Meger ki (içkiyi bırakıp) tevbe ede. (*İbni Mâce*, Eşribe-2.)

XXI- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’ın şöyle dediğini rivâyet etti: Allâh, ilim isteyerek bir yola giren kimseye Cennet yolunu kolaylaştırır. Ameli Cennet'e girmeye yetmeyenin soyu, nesebi Cennet'e girmesine fayda vermez. (*Ebû Dâvud*, İlm-1)

XXII- Ömer İbni As (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’ın şöyle dediğini nakletti: “Rabb’in rızası ana ve babanın rızasında ve Rabb’in hışmı ana ve babanın hışmındadır. Ve Cennet’in anaların ayakları altında olduğu rivâyet edildi.” (Noksan ve farklı bir rivâyet için bkz.: *Tirmîzî*, Birr-3.)

XXIII- Ebî Ömer (r.a.) Resûlullâh’ın şöyle dediğini nakletti: Kul efendisine iyilik ve doğrulukla ibâdet eder ve Rabb’inin ibâdetini de güzel yaptığı zaman onun ecri iki kat olur. (Buhârî, İtk-17.)

XXIV- Enes bin Mâlik (r.a.), Nebî (a.s.)’ın şöyle dediğini rivâyet etti: Her şeyin bir kalbi vardır. Kur’ân’ın kalbi de Yâsin’dir. Allâh onu bir kez okuyana on defa Kur’ân’ı hatm etmiş gibi sevab yazar. Her kim de Duhan Sûresini geceleyin okursa kendisi için yetmiş bin melek istiğfar ettikleri halde sabahlar (*Tirmîzî*, Sevâbü’l-Kur’ân- 6,7.)

XXV- Ebî bin Ka'b (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Allâh Tevrat'ta ve İncilde Ümmü'l-Kur'ân (Fâtihâ) benzeri bir sûre indirmedir. Enes (r.a.)'ın rivâyetine göre: Bu esnada bir adam geldi ve Ben "Kul hüvellâhü Ahad" sûresini severim" dedi. Hz. Peygamber: Eger seversen o sevdiğin seni Cennet'e koyar buyurdu. (*Tirmîzî, Tefsîru Sûre-15.*)

XXVI- Ebû Saîd Hudrî (r.a.) Şöyle demiştir: Bir kişi devamlı "Kulhuve'llahu ahad" sûresini okuyordu. Sabah olunca Resûlullâh'a geldi ve durumu anlatarak, bunu anımsadığını söyledi. Resûlullah da cevaben:

- "Hayatım elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, bu sûreyi okumak, elbette bütün Kur'ân'ın üçte birine denk olur." (*Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân-13.*)

XXVII- Behrâm bin Hakîm ceddinden rivâyet etmiştir; dedi ki: Yâ Resûllah! dedim, kime muavenet edeyim? Resûl-i Ekrem, annene! buyurdu. Sonra kime? dekim; annene! buyurdu. Sonra kime? dedim; annene! buyurdu. Sonra kime dedim; sonra banana ve sonra en yakınına! buyurdu. (*Tirmîzî, Birr-1.*)

XXVIII- İbn Ömer, (r.a.), Nebî aleyhisselâmın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Zulüm, kıyâmet gününde zulmetlerdir." (*Buhârî, Mezâlim-8.*)

XXIX- Abdullah İbni Ömer (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: Müslüman müslümanın (din) kardeşidir. Müslüman müslümâna zulm etmez, müslümân müslümânı (tehlikede ve musîbette) terk de etmez. Her kim müslim kardeşinin hâcetinde bulunursa Allâh da onun hâcetini yerine getirir. Her kim bir müslümandan bir keder (bir darlık) giderip onu ferahlatırsa, Allâh da onun kıyâmet gününün kederlerinden bir kederini giderip ferahlatır. Her kim bir müslümanı (dünyadaki aybından) örterse, Allâh da onu kıyâmet gününde örter. (*Buhârî, Mezâlim-3.*)

XXX- Ebû Zerr (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Kul namazında iken (yüzüyle) sağa sola dönmediği müddetçe Allâh Teâla da (rahmet nazarıyla) ona yönelmeye devam eder, (yüzüyle) sağa sola dönecek olursa, (Allâh da) ona yönelmekten vazgeçer. (*Ebû Dâvud, Salât-161.*)

XXXI- İmrân b. Hüsayn (r.a.) Peygamberin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İnsanların hayırlısı benim asrım (daki sahabilerim) dir. Sonra onlara yakın olan (tabii)lerdir. Sonra onlara yakın olanlardır (yâni tabiiilerin tabii'leridir). Onlardan sonra gelen kavim şehâdet etmeleri istenmeden şâhidlik edecekler; hıyânet edecekler, kimse bunlara itimat etmeyecek; bunlar adak adayacaklar fakat adaklarını yerine getirmeyecek. Artık bunlar arasında (tıka basa yemek içmek) semizlenmek meydana çıkar. Bir rivâyette buna "yemin

etmeleri istenmeden yemin ederler” ifâdesi ilave edilmiştir. (*Buhârî, Şehâdet-16, 17.*)

XXXII- İbni Abbâs (r.a.) dan rivâyet edilmiştir, dedi ki: Resûlullâh (s.a.v.), Mekke için şöyle buyurdu: “Ne güzel bir beldesin ve bana ne kadar sevimlisin! Benim kavmim beni çıkarmamış olsaydı senden başkasında oturmazdım.” (*Tirmîzî, Menâkıb-90.*)

XXXIII- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’ın şöyle dediğini söyledi: Allâhın ikrâm hazînesi doludur. Hiçbirşey onu eksiltmez. O, gece gündüz devamlı akar. Allâhın gökleri ve yerleri yarattığı günden beri infak ve ihsân buyurduğu nimetlerin mahiyetini ve mikdârını bana bildirebilir misin? Şüphesiz onun harcamış olduğu meblağ kudret elinde ve hazînesinde bulunan nimetlerden hiçbir şey eksiltmez. Onun arşı su üstündedir. Onun kudret elinde terâzî vardır. (*İbni Mâce, Mukaddime-13.*)

XXXIV- Muaz İbni Cebel (r.a.) Resûlullâh’ın şöyle dediğini söyledi: “Sizden hiç bir kimse kendi ameli ile kurtulamıyacaktır.” (Sahabiler); Ya Resûlallah! Sende mi amelikle kurtulamayacaksın? diye sordular. Resûlullâh: “Ben de amelikle kurtulamayacağım. Ancak Allâh beni rahmeti ile muhafaza edecektir.” (*Müslim, Münâfikîn-71,72.*)

XXXV- Esmâ binti Umeyş (r.a.), Resûlullâh (a.s.)’dan şöyle işittiğini söyledi: Ne çirkin kuldur şol kul kim tekebbürlük ede, kendini begene ve yüce yaradanını unuda. Ne yaramaz kuldur şol kul kim büyüklene, zulm ede ve Allâhı anmaya. Ne kötü kuldur şol kul kim Allâhın hükmüne boyun egmeye, neden yaratıldığını sonunda ne olacağını anmaya. Ne kötü kuldur şol kul kim dünya arzuları için dinini sata. Ve ne yaramaz kuldur şol kul ikim tama edip şehvete dala. (*Tirmîzî, Kıyâmet-17; İbn Hanbel, 5/445.*)

XXXVI- İbni Abbâs (r.a.)’dan rivâyet edildiğine göre el-Akra b. Hâbis Peygamber (s.a.v.)’e: Hac bize her sene mi farzdır, yoksa (ömrümüzde) bir kere mi? diye sormuş, Peygamber (s.a.v.) de; -Yok hayır bir keredir. Kim daha fazla yapacak olursa, o nâfiledir diye cevap vermiştir. (*Ebû Dâvud, Menâsik-1.*)

XXXVII- Enes bin Mâlik (r.a.) şöyle dedi: Bir adam Resûlullâh’a Kıyâmet ne zaman kopacak? dedi. Resûlullâh o adama söyle sordu: O saate, o güne ne hazırladın? Adam: Hiç birşey hazırlamadım. Ancak ben Allâh ve Onun Resûlünü seviyorum. dedi. Resûlullâh adama: Sen sevdiğin kimse ile berabersin” buyurdu. (*Müslim, Birr-161.*)

XXXVIII- İbni Abbas (r.a.), Ömer (r.a.) Resûlullâh’ın minberi üzerine çıkmış halde iken şöyle dedi: Hiç şüphe yok ki Allâh, Muhammed’i

hak peygamber olarak gönderdi ve ona KİTAB'ı indirdi. Ona indirilen bu kitabın içinde recm âyeti de vardı. Biz bu ayeti okuduk, ezberledik ve Resûlullâh recm etti. Ebubekir de recm etti. Ve sonra şöyle dedi: Allâhın kitabını artırmış olmaktan korkmasaydım onu (zinâ âyetini) Mushaf'a yazardım. (*Müslim*, Hudûd-15; *Buhârî*, Muḥâribîn-16.)

XXXIX- İbni Abbas (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: "Her kim elli kez Beytulla'ı tavaf ederse annesinin onu doğurduğu gün gibi günahlarından çıkar." (*Tirmîzî*, Hacc-41.)

XL- Ebî Mesûd (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'dan şöyle işittiğini söyledi: Allâhın kitabından bir harf okuyana birine on sevab verilir. "lam" harfinin benzeri gibi. Onda elif bir harf, lam bir harf ve mim bir hafdir. (*Tirmîzî*, Sevâbu'l-Kur'ân-16.)

XLI- Âişe (r.a.) şöyle söyledi: Bir yahûdî kadın yanıma geldi ve kabir azabından bahsetti. Bu konu hakkında Resûlullâh da şöyle buyurdu: "Evet kabir azabı haktır." Bundan sonra Resûlullâhı her namazda kabir azabından (Allâh'a) sığınırken görmüşümdür. (*Müslim*, Mesâcid-125.)

XLII- Şeddâd bin Evs (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Akıllı-şuurlu adam o kimsedir ki nefsini (Allâh'a karşı) köleleştirir (veyâ hesaba çeker) ve ölümden sonraki (hayat) için (iyi) amel işler. (Nefsini yenmekten) âciz adam da o kimsedir ki nefsini arzusuna uydurur (yani nefsini haramdan alıkoymaz). Sonra Allâh'tan (mağfiret) temennî eder. (*İbni Mâce*, Zühd-31.)

XLIII- Enes (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Allâhım Beni yoksul olarak yaşat, yoksul olarak canımı al ve kıyâmette yoksullar grubu içinde beni haşret! Âişe (r.a.) niçin yâ Resûlallah? diye sordu. Resûl-i Ekrem buyurdu ki: Çünkü onlar, zenginlerinden kırk sonbahar (yıl) önce Cennet'e gireceklerdir. Yâ Âişe! Yoksulları sev ve onları kendine yakın et; cenâb-ı Allâh da kıyâmet günü seni yakın eder. (*Tirmîzî*, Zühd-25.)

XLIV- Abdullah İbni Mesûd (r.a.), Nebî (a.s.)'in şöyle dediğini nakletti: Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse Cennet'e giremez. Bu esnada bir adam: İnsan elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever, dedi. Resûlullâh: "Şüphesiz Allâh Cemîl (güzel) dir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı def' ve inkar etmek, insanları hor görmektir" buyurdu. (*Müslim*, İmân-147.)

XLV- İbni Mesûd (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Her kime geçim darlığı iner ve o da bu geçim darlığını insanlara arzederse

onun ihtiyacı kapatılmaz. Her kime bir geçim darlığı iner ve o da bunu Allâha arz ederse Allâh ona er veya geç bir rızık ihsan eder. (*Tirmîzî, Zühd-14.*)

XLVI- Ebî Abdurrahman ve Abdullâh bin Mes'ûd (r.a.) Kendisi doğru söyleyici, kendisine de doğru bildirilen ve Allâh'dan başka ilâh olmadığını bildiren Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: "Muhakkak ki sizden biriniz Cehennem'liklerin amelini yapmaya bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) yazı önüne geçer (yani onu önler). Bu defa kişi Cennet ehlinin (hayırlı) amelini yapar ve Cennet'e girer. (*Buhârî, Bedii'l-Halk-6.*)

XLVII- Ebî Hüreyre (r.a.) Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: Allâhu Teâlâ şöyle buyurdu: Kulum bana kavuşmayı sevdiği zaman, ben de ona kavuşmayı severim. Kulum bana kavuşmayı sevmezse ben de onunla buluşmayı istemem. (*Buhârî, Rikâk-41.*)

XLVIII- Resûlullâh, Azîz ve Celîl olan Allâh'ın şöyle dediğini söyledi: "Ey Âdemoğlu, sen fakirlere nafaka ver ki, ben de sana nafaka vereyim." (*Buhârî, Kitâbu't- Tefsîr- 159.*)

XLIX- Enes (r.a.) Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Her peygamber bir istek istedi ve şöyle buyurdu: -Her peygamberin bir duâsı vardır, onunla duâ etti de duâsı kabûl olundu. Ben ise duâmı kıyâmet gününde ümmetime şefâat için ayırdım." (*Buhârî, Da'avât-1.*)

L- İbni Mesûd (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Kıyâmet gününde bana yakın olan insanların çoğu, salavât üzere olanlardır."

LI- Enes (r.a.), Resûllah'ın şöyle buyurduğunu rivâyet etti: Allâh için yapılan infak sevabdır. Ancak onun rızası için yapılmayan binada hayır yoktur.

LII- Ebî Umâme el-Bâhilî (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Kim Allâh için sever, Allâh için buğz eder, Allâh için verir ve Allâh için red ederse onun îmânı, kâmil olur. (*Ebû Dâvud, Sünnet-15.*)

LIII- Ömer İbni Hattâb (r.a.) şöyle dedi: Peygamberin huzuruna bir takım esirler gelmişti. Bunların içinde emzikli bir kadın vardı. (Çocuğunu kaybetmişti.) Bu kadın esirler arasında çocuğunu bulunca hemen alıp onu sinesine bastı ve (derin bir şefkatle) çocuğunu emzirmeye başladı. Bu yüksek şefkat levhasını görünce Peygamber bize: "Şu kadının kendi çocuğunu ateşe atacağını sanır mısınız?" dedi. Ben de: Hayır, atmamağa muktedir oldukça atmaz! dedim. Peygamber (s.a.v.): "İşte Yüce Allâh kullarına bu kadının çocuğuna şefkatinden daha merhametlidir" buyurdu. (*Buhârî, Edeb-18.*)

LIV- Ebî Hüreyre (r.a.) Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Her kime ilimden birşey sorulurda o ilmi saklarsa kıyâmet günü ona ateşten bir gem vurulacaktır. (*Tirmîzî*, İlm-3/2787.)

LV- Ebî Hüreyre (r.a.), Nebî (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Hasedden uzak durun. Çünkü hased, ateşin odunu (veyâ râvi dedi ki yaş otu) yediği (yakıp mahvettiği) gibi sevabları yer (giderip mahveder). (*Ebû Dâvud*, Edeb-44; *İbni Mâce*, Zühd-22.)

LVI- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh'dan şöyle işittiğini demiştir: Kim (yolda kalmaktan) korkarsa geceleyin de yola koyulur ve kim geceleyin de yola koyulursa menziline ulaşır. Dikat edilmelidir ki, Allâh'ın malı pahalıdır ve dikkat edilmelidir ki, Allâh'ın malı Cennet'tir. (*Tirmîzî*, Kıyâmet-14.)

LVII- Enes (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Her kimi rızkında kendisi lehine bollatma yapılması ve ecelinde yine kendi lehine geri bırakılma yapılması sevindirirse, o kimse hısımlarıyla ilgilenip hısımlık bağına ekleyip dursun.". (*Buhârî*, Edeb-12.)

LVIII- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini nakl etti: Sadaka veren kimse helâl kazançdan versin. Aksi halde Allâh kabul etmez. Allâh ancak helâl olan tasadduku kabul eder. Zîrâ sadaka veren önce Allâh'ın kudret eline verir. Allâh da o sadakayı sizin oğlunuzu beslediğiniz gibi besler. Sonra o sadaka dağdan daha büyük olur. (*İbni Mâce*, Zekât-28.)

LIX- Ebî Hüreyre (r.a.), şöyle dedi: Resûlullâh (s.a.v.): "Yetimin işlerine bakan kimse, ister yetimin akrabasından olsun, ister yabancılardan olsun, benim ile o, Cennet'de şu iki parmak gibi bulunacağız" buyurdu. Hadîsi rivâyet eden, şahadet ve orta parmağı ile işâret etmiştir. (*Müslim*, Zühd-42.)

LX- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Muhakkak ki dünya tatlı ve güzel görünür. Allâh sizleri onda halîfe kıldı da nasıl amel edeceğinize bakmaktadır. Dünyadan sakınınız ve korununuz. (*İbni Mâce*, Fiten-19.)

LXI- Hüzeyfe (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: İçki, bütün günahların toplandığı yerdir. Kadın, şeytanın tuzağıdır. Dünya sevgisi bütün günahların başıdır. (*Câmiu's- Sağîr*, I/3662.)

LXII- Sa'ad İbni Ebî Vakkas (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Allâh tarafından kendisine takdir edilene razı olması Âdem oğlunun mutluluğundan, Allâh'dan hayır dilemeyi terketmesi Âdem oğlunun betbantlığından ve Allâh tarafından kendisine takdir edilene karşı kırgın olması Âdem oğlunun bedbahtlığındandır. (*Tirmîzî*, Kader-15.)

LXIII- Ebî Hüreyre (r.a.), Nebî (a.s.)'ın şöyle dediğini nakletti: "Allâh'a ve son güne îmân etmekte olan her kişi hayır söylesin yâhud sussun." (*Buhârî*, Edeb-31.)

LXIV- Musab (r.a.) şöyle rivâyet etti: Sad adlu bir sahabe yaşı ve zenginliği sebebiyle ashab içinde büyüklenirdi. Resûlullâh ona, "Niçin zayıfları bagenmiyorsun, Allâh bu ümmete zayıfları sebebiyle yardım eder. Zîrâ zayıflar duâyı ihlâs ile yaparlar ve Allâh da kabul eder" dedi.

LXV- İbni Ömer (r.a.), şöyle rivâyet etti: Bir gün duvar balçıklıyordum. Hz. Peygamber geldi ve "ne yapıyorsun yâ Abdullâh" dedi. Yâ Resûlallah bir duvar örüyorum dedim. Resûlullâh bana "sana fâideli iş ondan daha kolaydır. Allâha itâat eyle ve özünü onunla besle" dedi.

LXVI- Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.) şöyle dedi: Peygamber (s.a.v.) bir kimsenin bir adamı övdüğünü ve övmeye uzatıp aşırı gittiğini işitti de: "siz bu adamı helâk ettiniz- yâhud: Bu adamın sırtını yardımınız!" buyurdu. (*Buhârî*, Edeb-54.)

LXVII- İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullâh (s.a.v.) iki kabir üzerine uğradı da: - "Bunlar azab olunmaktadırlar. Hemde azab olmaları büyük bir şey için değildir. Şu kabrin sahibine gelince o, sidiğini yaparken insanlardan perdelenmezdi. Şunun Sâhibi ise koğuculuk ederdî" buyurdu. Sonra yaş bir hurma çubuğu istedi, onu iki parçaya ayırdı, birini şu kabrin üstüne, birini de şu kabrin üstüne dikti. Sonra: "Bunlar kurumayıp taze kaldıkça, onlardan azablarının hafifletilmesi ümid edilir." buyurdu. (*Buhârî*, Edeb-46.)

LXVIII- Evs (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'dan şöyle işittiğini söyledi: Her kim cuma günü (başını ve vücudunun geri kalan kısmını) yıkar ve gusleder erkenden yola çıkıp (hutbenin evveline) yetişir (bir şeye) binmeyip yürür, imanının yakınına oturarak abesle iştilal etmeyip (konuşmadan) hutbeyi dinlerse onun için attığı her adıma bir senelik oruç ve namazının ecri vardır. (*Ebû Dâvud*, Tahâret-127.)

LXIX- Ebî Hüreyre (r.a.) Resûlullâh'ın şöyle dediğini söyledi: Allâh mahlukâtı yaratmayı hükmettiği zaman, arşının üstünde, yanında bulunan bir kitabda tesbit edip: "Şüphesiz benim rahmetim, gazabımın önüne geçmiştir." diye yazdı. (*Buhârî*, Tevhîd-28.)

LXX- Cermi bin Kâbil (r.a.) Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Her kim Allah yolunda (cihâd için küçük veya büyük) bir harcama yaparsa o harcama kendisi için yedi yüz misli olarak yazılır. (*Tirmizî*, Cihadın fazîletleri-4.)

LXXI- Abdullâh İbn Mesûd (r.a.), şöyle demiştir: Biz (kırk kişi kadar bir topluluk) bir kubbenin içinde Peygamber (s.a.v.)'in beraberinde bulunuyorduk. Peygamber: "Sizler Cennet ehlinin dörtle biri olmanıza râzı olur musunuz?" buyurdu. Bizler: Evet! dedik. Peygamber: "Muhammedin nefsi elinde bulunan Allâh'a yemin ederim ki, ben sizin Cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle ümid ediyorum. Şu da muhakkak ki, Cennet'e müslüman nefisten başkası girmeyecektir. Sözler şirk ehline nisbetle siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl mesabesinden başka değilsiniz. Yahud da sanki kırmızı öküzün derisi üzerindeki siyah kıl mesabesinde!" buyurdu. (*Buhârî, Rikâk-45.*)

LXXII- İbni Ömer (r.a.) şöyle demiştir: Resûlullâh benim omzundan tuttu da bana: "Abdullah, sen dünyada yabancı kimse gibi yâhud yolcu gibi ol ve nefsini kabir ehli gibi say." dedi. (*Buhârî, Rikâk-3.*)

LXXIII- Ebî Zerr (r.a.) şöyle dedi: Peygamberin sahâbilerinden birtakım insanlar: Yâ Resûlallah! zenginler büyük büyük ecirleri alıp gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi oruç tutarlar, fazla olarak mallarının artanı ile sadaka verirler, dediler. Resûlullâh: "Allâh Teâlâ, size tasadduk edecek şey vermemiş mi ki böyle söylüyorsunuz? Her tesbihinize mukabil sadaka ecri vardır. Her tekbirinize mukabil sadaka ecri vardır." buyurdu. (*Müslim, Zekât-53.*)

LXXIV- Âişe (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: Misvaklanmak, ağzın temiz kalmasına ve Rabb'in râzı olmasına sebeptir. (*Buhârî, Savm-27.*)

LXXV- Ebî Derdâ (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: "Allâh indirdiği derde devâsını da indirdi. Her bir derd için bir devâ kıldı. Helâlınden tedâvî olunuz, haramından sakınınız." (*Ebû Dâvud, Tıbb-1,11; Tirmîzî, Tâbâbet-2.*)

LXXVI- Âyişe (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Allâh bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman ona doğru (konuşan ve doğru iş yapan) bir yardımcı verir. Eğer o unutursa (bu yardımcı, unutulan işi) ona hatırlatır. Eğer başkan bu işi kendisi hatırlarsa başkana yardımcı olur. Eğer Allâh onun hakkında başka birşey dilemişse ona kötü (huylu) bir yardımcı verir. Eğer (yapılması gereken bir işi) unutursa (vezir bu işi) ona hatırlatmaz. Eğer (başkan bu işi kendiliğinden) hatırlarsa (o zaman da bu yardımcı o işin yapılmasında) ona yardımcı olmaz. (*Ebû Dâvud, İmâret-4.*)

LXXVII- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması bir zulümdür. (*Buhârî, Havâlât-1.*)

LXXVIII- Ebî Sa'îdi'l-Hudrî (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Benî İsrâîl günahla, itâatsizlikle meşgul oldu. Âlimleri onları uyardığı halde dinlemediler. Daha sonra âlimleri de ayrılmadıkları için onlara karıştılar ve onlara benzediler. Allâh cümlesinin gönlünü birbirine vurdu ve gönülleri karardı. Zebur ve İncil'de bunlara lânet etti. Hinzır olun dedi. Hepsî hınzır oldu. Bunları söyledikten sonra Resûlullâh oturdu. Ve canım kudret elinde olan Allâha yemin olsun ki doğru yolu rehber edininceye kadar size kurtuluş yoktur dedi. (*Ahmed b. Hanbel, I/391.*)

LXXIX- Ebî Mûsâ el-Eşarî (r.a.) Şöyle dedi: Peygamber (s.a.v.) mescidde otururdu, bu sırada kendisine bir kimse (birşey istemek yahud bir hâcet dileğinde bulunmak için) gelirse yüzünü bizlerden yana döndürür ve: “(Bu işin olması için) bana delâlet ediniz, sizlere bunun ücreti, sevâbı verilir. Bununla berâber Allâh, Peygamberinin şefâati ve niyazı üzerine dilediği şeyi muhakkak yerine getirir” buyurdu. (*Buhârî, Edeb-36.*)

LXXX- Enes b. Mâlik (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini söyledi: “Sen Müslüman kardeşine ister zâlim olsun, ister mazlûm olsun yardım et!” Bir adam: Yâ Resûlallâh! Müslümân kardeş mazlûm olduğu zaman ona yardım ederim, fakat o zâlim olduğu zamân ben ona nasıl yardım ederim, bana haber ver dedi. Resûlullâh: “Onu zûlmünden ayırırsın-yâhud: Onu zûlmünden men edersin- işte bu men' etmek, ona yardımdır.” buyurdu. (*Buhârî, İkrâh-7.*)

LXXXI- Nûman bin Beşir (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Bütün müminler bir tek kimse gibidir. O adamın başı ağrırsa, vücudunun diğer kısımları birbirlerini hasta organın eylemine, uykusuzlukla ve hareketle iştirâke çağırırlar. (*Müslim, Birr-67; Buhârî, Edeb-27.*)

LXXXII- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Allâh bir müslümana ikâle (alış verişte cayan kimsenin malını geri alma) yapan kimsenin günahını affeder. (*Ebû Dâvud, İcâre-52.*)

LXXXIII- Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: (Def'ine ve çekmeye güç yetmeyen) belâ şiddetinden, (insanı helake sürükleyen) zorluk ve meşekkate erişmekten, kazânın kötüsünden, düşmanın sevinciyle meydana gelecek hüznün ve kederden Allâh'a sığınınız. (*Buhârî, Kader-12.*)

LXXXIV- Enes bin Mâlik (r.a.), şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullâh (a.s.) yarın için bir şey gizlemezdi.

LXXXV- Katada (r.a.) Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini nakletti: Aşûre gününün orucunun, kendinden önceki seneye keffaret olmasını Allâh'dan kuvvetle ümid ediyorum. (*Tirmîzî, Savm-47.*)

LXXXVI- Ebî Hüreyre (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini söyledi: Dünya mü'minin zindanı, kâfirin ise Cennet'idir. (*Müslim, Zühd-1.*)

LXXXVII- Temîm Dârî (r.a.), Nebî (a.s.)'ın şöyle dediğini nakletti: "Din ancak nasihattır" Biz, kimin için? diye sorduk. Resûlullâh: "Allâh için, Kitabı için, Resûlu için, müslümanların imâmları için ve bütün halk için nasihattır" buyurdu. (*Müslim, İmân- 95.*)

LXXXVIII- Katâda bin Nu'mân (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Allâh, bir kulunu sevdiği vakit onu dünyadan korur; tıpkı sizden birinizin hastasını sudan korumaya devam etmese gibi. (*Tirmîzî, Tıbb-2.*)

LXXXIX- Ali İbni Ebî Tâlib (k.v.), Resûlullâh (s.a.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Sadaka vermek için acele ediniz. Çünkü belâ sadakadan uğrayıp geçemez. (*Câmiu's-Sağîr, I/128.*)

XC- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'dan şöyle dediğini işittim: Anlamayan kişilere hikmetden söz etmeyin, söze (hikmete) zulm etmiş olursunuz. Anlayabilen kişiden de hikmeti gizlemeyin ki kişiye zulm etmiş olursunuz.

XCİ- Ebî Derdâ (r.a.), Resûlullâh'dan şöyle işittiğini söyledi: Teraziye konulan hiç bir şey, güzel ahlakdan daha ağır değildir. Güzel ahlak sahibi bu sayede oruç ve namaz sahibinin derecesine behemehal ulaşır. (*Tirmîzî, Birr-61.*)

XCII- Bilâl bin Ümâme (r.a.)- Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: "Gece kalkıp namaz kılmak sizin üzerinize olsun zîrâ gece kalkıp namaz kılmak sizden evvel gelen sâlihlerin âdetidir. Gece namazı kılmak kişiyi Allâha yaklaştırır, günahlarını yok eder ve vücudunu hastalıktan korur." (*Tirmîzî, Salât-168, Daavât-101.*)

XCIII- Âyişe (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini nakletti: Allâh Teâlâ arefe günü bir çok kulunu azad eder. Diğer günler onun gibi değildir. Allâh o gün kullarına rahmet eder. "Zahmet çekip evime geldiler ey benim meleklerim siz şâhid olun ki ben bunları bağışladım" der.

XCIV- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Yüce Allâh şöyle buyurur: Ben kulumun beni zannı yanındaım (irâdem

kulumun beni anlayışına göre ilgilenir). Kulum beni andığı zaman ben muhakkak onunla berâber bulunurum. O beni gönlünde gizlice zikrederse, ben de onu bu suretle nefsimde (yânî zatımda) zikrederim. Eger o beni bir cemâat içinde zikrederse, ben de onu bu cemaat ferdlerinden daha hayırlı bir cemiyet içinde anarım. Kulum bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim. (*Buhârî*, Tevhîd-15.)

XCV- Ömer İbni Şuayb (r.a.), baba ve annesinden Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakl etti: Sakahnızın akını yolmayın. Müslüman olarak sakalı ağaran kişi için ağaran her kıl kıyâmet gününde sahibine nûr olur. Bir başka rivâyette de Hz. Peygamber her bir ak kıl için Allâh bir sevab yazar ve bir günah siler buyurdu. (*Ebû Dâvud*, Teraccül-17; Farklı bir rivâyeti için bkz.: *Tirmîzî*, Cihâd-9.)

XCVI- Enes b. Mâlik (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini söyledi: Oluyu kabre kadar takib eden üç şey vardır: âilesi, malı ve ameli. Bunlardan âilesi ve malı geri döner, ameli ise onunla beraber kalır. (*Buhârî*, Rikâk-42.)

XCVII- Ebû Hüreyre (r.a.), Resûlullâh'ın şöyle dediğini nakletti: Üzerinde (bir dîn) kardeşinin nefesine yâhud malına tecâvüzden doğmuş bir hak bulunan kimse, dînâr ve dirhem bulunmayacak (kıyâmet günün) den evvel, bugün dünyada mazlûmdan o hakkı bağışlamasını istesin. (Helallaşmadığı takdirde) zâlimin sâlih ameli bulunursa, ondan zâlimin haseneleri bulunmazsa, mazlûmun seyyielerinden alınıp zâlim üzerine yükletilir. (*Buhârî*, Mezâlim-10.)

XCVIII- Abdullah İbni Selâm (r.a.)'dan rivâyet edilmiştir; dedi ki: Resûlullâh'ın Medine'ye geldiği bir sırada ben de yanına geldim. Resûlullâh'ın yüzünü seçtiğim zaman O'nun yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını bildim. Konuştuğu ilk söz olarak şöyle demişti: "Ey müslümanlar! Selâmı yayın, yemek yedin ve herkes uykuda iken namaz kılın ki, selâmetle Cennet'e giresiniz." (*Tirmîzî*, Kıyâmet-15.)

XCIX- Abdullâh İbni Mesûd (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini söyledi: Amelleriniz tartılmadan önce tartınız. (Farklı bir rivâyet için bkz.: *Tirmîzî*, Kıyâme-25.)

C- Ubbâd bin Sâmit (r.a.), Resûlullâh (a.s.)'ın şöyle dediğini rivâyet etti: Allâh Teâlâ önce kalemi yarattı. Ona "yaz" dedi. Kalem "ne yazayım" dedi. Allâh, "olmuş ve olacak ne varsa hepsini yaz" dedi. Başka bir rivâyetde Peygamber; Allâh önce aklı yarattı. Ona gel dedi geldi, git dedi gitti. Ve Allâh buyurdu ki, "İzzum ve celâlim hakkı için bana senden daha sevgili senden

daha aziz hiçbirşey yaratmadım. Beni seninle bilirler ve seninle şükr edip beni anarlar. Seninle bana itaat ederler. Ben ne alıp verirsem senin olduğun kişiye veririm ve senin olduğun kişiden alırım.” Başka bir rivâyetde Resûlullâh buyurdu ki, “Allâh önce benim nûrumu yarattı. Nûrdan kasıd akıl, kalemden kasıd peygamberin canıdır. Allâh birkez akıl, bir kez kalem, bir kez de nûr adıyla seslendi. Böylece önce Peygamberin nûru yaratıldı. Peygamber bütün herşeyden daha sevgili idi. Allâh bu sebeble ona kalem dedi. Akıl demesinin sebebi peygamberin akli gibi tamam ve kâmil olmasındandır. Nûr demesinin sebebi ise Peygamberin canı Allâhın nurundan olduğu içindir.” (*Ebû Dâvud*, Sünnet-16; *Tirmîzî*, Kader-16.)

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

9'uncu beyitte geçen "Mâni-i çin" meşhur çinli bir ressamın ismidir. İran'ın Sâsâniyan sülalesi Hükümdarlarından Şapur'un zamanında İran'a gelmiş ve peygamberlik iddia ederek mezhebini neşretmek istemişse de, Şapur tarafından idam edilmiştir. Tasvirleri havi (Erteng) yahut (Ërcenk) adlı mecmuası meşhurdur (Agah Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mef'umlar*, s. 169).

93'üncü beyitte geçen "Levlâk" sözü "Sen olmasaydın" anlamına gelmekte olup bir Hadîs-i kudsîden alınmıştır. Es-Sagâni hadîsin asılsız olduğunu söyler. (El-Elbâni, *Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Daife*, C.I., s. 7). Aliyyü'l-Kâri ise, haberin asılsız olmakla birlikte taşıdığı mananın doğru olduğunu belirtir. (Aliyyü'l-Kâri, *el-Mevzûât*, s. 67-68).

98'inci beyitte geçen "Tarfetü'l-'ayn" sözü "Bir kere göz açıp kapayıncaya kadar olan an" anlamındadır. "Kâbe kavseyn" terkihi Necm Süresi-9'dan iktibas edilmiştir. Peygamberimizin Mirâc gecesi Allâh'a iki yay aralığı kadar yaklaştığını haber verir.

99'uncu beyitte geçen "Ev ednâ" sözü "Yahut daha yakın" anlamında olup Necm Süresi-9'dan iktibastır. "Sübhâne'illezi esrâ" sözü işrâ Süresi-1'den iktibastır. Âyetin tamamının meâli. "Kulu Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'i bir gece Mescid-i Haram'dan (alıp) Mescid-i Aksâ'ya kadar götürün (zât-ı ecelle ve alâ her dürlü nakısalardan) münezzehdir" şeklindedir.

100'üncü beyitte geçen "Sümme denâ" sözü "sonra (Cebrâil Allâh'a yaklaştı" anlamında olup Necm Sûresi-8'den iktibastır. "Lev denevtü" sözü "Yaklaşsam" anlamında olup bir hadîsden iktibastır. Hadîsin tamamında Hz. Peygamber: "Cibrîl, bir parmak ucu daha yaklaşısam muhakkak yanardım." buyurmaktadır. (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dinî*, C.VII, s. 4579).

102'nci beyitte geçen "Yâsin" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'in 36'üncü Sûresi, "Elem neşrah (inşirah)" Kur'ân-i Kerîm'in 94'üncü Sûresi, "Ve'd-Duğâ" Kur'ân-ı Kerîm'in 93'üncü Sûresi, "Tâhâ" Kur'ân-ı Kerîm'in 23'üncü Sûresi'nin ismidir.

103'üncü beyitte geçen "Hulkın 'azîm" sözü vezin gereği böyle yazılmış ancak asıl imlâsı şeklidir. Bu söz Büyük bir ahlak (üzeresin)" anlamında olup Kalem Sûresi-4'den iktibas edilmiştir.

108'inci beyitte geçen "El-Fağru fağrî" sözü "Fakirlik benim övüncümdür." anlamında bir hadîsdir. Bu hadîs İbni Hâcer'e göre mevzûdur (*Kesfü'l-Hafâ*, II/ 1835.)

109'uncü beyitte geçen "Mâ zâğal- başar" cümlesi "Gözü (gördüğünden) kaymadı" anlamında olup Necm Sûresi-17'den iktibastır.

113'üncü beyitte geçen "Ve'n şakka'l-kamer" sözü "Ay ikiye ayrıldı." anlamında olup Kamer Sûresi-1'den iktibas edilmiştir.

116'nci beyitte geçen "Mâ rameyte iz rameyte" cümlesi "Attığın zamanda (Yâ Muhammed) sen atmadın." anlamında olup Enfal Sûresi-17'den iktibas edilmiştir.

117'nci beyitte geçen "Etâni" kelimesi "Bana verdi" anlamındadır. Meryem Sûresi-30'dan iktibas edilmiştir. "Ebîtü 'inde Rabb" sözü "Rabb'ın yanında kalırım" anlamında olup bir hadîsden iktibastır. Hadîsin tamamı meâlen şöyledir: "Rabb'im'in yedirip içirdiği halde kalırım (geceleirim). (Zeynüddin Ahmed, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, C.VI, s. 290-291.)

118'inci beyitte geçen "Aynel-yakîn" terkibi "çıplak gözle" anlamında olup Tekâsür Sûresi-7'den iktibastır. "İlme'l-Yakîn" terkibi "Şüphesiz ve kâfi bir bilgi" manasında olup Tekâsür Sûresi-5'den iktibastır.

232'nci beyitte geçen "Hâtem (Hâtim-i Tâî)" ismi İslâmdan evvel, Arab kabileleri arasında cömertliği ile tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'in lâkâbidir.

308'inci beyitte geçen "Küfüven ehad" cümlesi "Hiçbir şey O'na eş ya da denk değildir." anlamında olup İhlâs Sûresi-4'den iktibastır. •

345'inci beyitte geçen "Rabbenâ enzil 'aleynâ mâ'ide" cümlesi "Ey Rabbımız bize bir sofrayı indir." anlamında olup Mâ'ide Sûresi-114'den iktibastır.

414 ve 415'inci beyitler arasında geçen "Eķimü's-şalâte ve âtû'z-zekât" cümlesi bir âyet olup Bakara-Sûresi 43'den iktibastır. "Dosdoğru namaz kılın, zekat verin" anlamındadır.

416 ve 417'inci beyitler arasında geçen "Ve hacce'l-beyte men isteġâ'a ileyhi sebiylen" âyeti "Ona bir yol bulabilenlerin, gücü yetenlerin Beyti ziyaret etmesi Allâh'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır." Âl-i İmrân Sûresi-97'den iktibastır.

975, 993, 997'nci beyitlerde geçen "Ķul hüve'llâhü eġad" İhlâs Sûresi'nin ilk âyetidir. Bu beyitlerde Sûrenin ismi yerinde söylenmiştir.

1971'inci beyitte geçen Arapça cümle için, 345'inci beyit hakkında yazılan not'a bakınız.

2185'inci beyitte geçen "El-Hükmü Lillâh" sözü "Hüküm Allâh'ındır." anlamına gelmekte olup En'âm Sûresi-57, Yûsuf Sûresi-40, 67, Mü'min Sûresi-12'nci âyetde geçmektedir.

1253 ve 1254'üncü beyitler arasında geçen, "Eş-Şeyhü ve'ş-Şeyhâtü izâ zenâ fe'r cimühümâ" cümlesi "İhtiyar bir erkekle ihtiyar bir kadın zinâ ederlerse Allâh'dan bir ceza olarak onları recm ediniz." anlamında bir hadîstir. Bu hadîs hakkında *Keşfü'l-Hafa* da şu bilgiler var: "..Nesâi ve Abdullah İbni Ahmed de bu hadîsi *Zevâidü'l-Müsned'de* zikretmişlerdir. Ahmed ise Zeyd İbni Şabit'den rivâyet etmiştir. Bu ikisi hadîs konusunda Amr üzerinde ittifak etmişlerdir. Şâfiî, Tirmizi ve diğerleri de Amr'dan o da bazılarında rivâyet etmiştir ki; bu hadîs önceleri tilâvet edilirmiş, daha sonra hükmü bâki kalmakla beraber lafzı nesh edilmiştir. Suyûtî *Itkan'* da bu hadîsi Zeyd İbni Hubeyş'den nakletmiştir. İbni Hubeyş demiştir ki: Ebî İbni Ka'b bana dedi ki: Ahzab Sûresini kaç hâyet olarak biliyorsun? Dedim ki: Yetmiş iki veya yetmiş üç âyet. Dedi ki: Eger Bakara Sûresi'ne denk olsaydı ve eger biz Recm âyetini onda okusaydık (dediğin olurdu). Dedim ki: Recm ayeti nedir? Dedi ki: İhtiyar bir erkekle ihtiyar bir kadın zina ederlerse Allâh'dan bir ceza olarak onları recm ediniz. Allah azîzdir hakîmdir." (*Keşfu'l Hafâ*, II/1579).

1323'üncü beyitte geçen "Yâ Rabbenâ" sözü "Ey Rabbimiz" anlamındadır.

1329'uncu beyitte geçen "İlâhî Rabbenâ" kelimeleri "Allâhım, Rabbımız" anlamlarına gelmektedir.

1336'ncı beyitte geçen "Şey'e Lillâh" terkibi "Herşey Allah içindir" anlamındadır.

1473'üncü beyitte geçen "Lâ hayra fihi" cümlesi "Onda bir hayır yoktur" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

1781'inci beyitte geçen "Mütü qable en temütü" cümlesi "Ölmeden önce ölünüz" anlamında bir hadîsdir. Bu hadîsin sabit olmadığı ve Sûfîlerin sözü olduğu söylenir. (*Kesfu'l Hafâ*, II/2669).

KADRÎ' NİN MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMESİ NİN METNİ

YÜZ HADİŞ-İ ŞERİFDÜR Kİ MANZUM TERCEME OLMUŞTUR¹¹²⁶

I

مَنْ لَمْ يَبِدْ بِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ ابْتَرُ وَأَجْدَعُ

- 1 İbtidâ-i kâr Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm
Dimese işinde bir kişi dinle billâhi'l-'Azîm¹¹²⁷
Nâkış u ebter qalır anuñ işi olmaz tamâm
İhtirâz itmek gerek estağfurullâhi'l-'Azîm

II

الْفَقْرُ فَخْرِي وَأَنَا أَتَخَرُّ مِنْهُ

- Çün dimişdür Muşafâ الْفَقْرُ فَخْرِي iy kibâr
'Âriyetdür geydügün 'uryân gezersen itme 'ar
Bir kefendür mâye-i sermâye-i bay ü gedâ
Ne fakîr 'âr eylesün ne hâce itsün iftiḥâr

III

حَسَنُ الظَّنِّ مِنَ الْإِيمَانِ

- 5 Mü'min-i muḳbil şu vaktin kâmil-i imân olur
Kendüye ne şansa anı şana her qardaşına
Sü-i zann itmek ne lâzım bir müselmân kimseye
Bir kişi ğayra ne şansa çün gelürmiş başına

¹¹²⁶Tek nüsha, Yapı Kredi Bankası, Fuat Köprülü Kitapları, nr. 52 (77).

¹¹²⁷"Bir" kelimesi çıkarıldığı takdirde vezin düzelmektedir.

IV

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كَيْ خَطِيئَاتٍ

Merd iseñ murdâr-ı dünyâ cifine dil virme çok
 Hıbb-ı dünyâ her günâhuñ 'arşıdur mi'râcıdur
 Târik-i dünyâ egerçi şuretâ tecriddür
 Hâk-ı pâyı 'âlem-i ma'nide başlar tâcıdur

V

مَنْ خَافَ اللَّهَ خَافَ كَيْ شَيْئٍ وَمَنْ خَافَ غَيْرَ اللَّهِ عَوَّ خَافَ كَيْ شَيْئٍ

Diñle iy mü'min muvahhid kim buyurmuşdur Resül
 Kim kabül itse bu nuçkı olur ol maqbül kul
 10 Kim ki Hâk'dan kôrkar ise kôrkar andan her kişi
 Kim ki Hâk'dan kôrkmaz ise her kişiden kôrkar ol

VI

الْجَاهِلُ عَدُوٌّ لِنَفْسِهِ كَيْفَ صَادِقٌ لغيره

El-emânet dostlığından ihtirâz it câhilün
 Kendüye düşmendür ol gayra ne deñlü yâr olur
 كَلُّ مَشْرُءٍ مَشْرُءٌ إِلَّا جَاهِلٌ لَيْسَ بِشَيْءٍ
 Hem-nişin-i câhil olmaklık katı murdâr olur

VII

الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَى وَإِذَا قَدَّرَ عَفَى

Şâdıku'l-va'd olmağ isterseñ vefâ kıl 'ahdüñe
 Cün dimişdür Fahr-ı 'âlem eş-şalâtü ve'selâm
 'Afv-ı cürm it kudretün yitdükde yâ-hod Hâk'a şal
 İntikâm itme ki إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

VIII

نِيَّةُ الْمَوْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ عَمَلِهِ

- 15 İy dil elden geldügince hayra olsun niyyetüñ
 Çün dinüpdür نِيَّتُ الْأَخْيَارِ كَيْرٌ مِنْ عَمَلٍ
 Niyyet-i hayrın cümle şer üzre gâlib eyleyen¹¹²⁸
 Buldı rahmet kurb-ı Hâk'da zî-sa'âdet zî-maḥal

IX

شَرَّ النَّاسِ مَنْ آكَلَ وَخَدَهُ

- Mizbân ol yaluñuz yime ta'âmuñ sen sen ol
 Olmasun dirseñ eger 'abdu'l-buṭün aduñ senüñ
 Çün طَعَامٌ وَأَجْرٌ يَكْفِيكَ إِلَّا تَشْتَبِهَ iy saḥî
 İşbu ḥanda Ḥâtem-i Tay olsun üstâduñ senüñ

X

تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً

- 20 Fikr ile farḫ eylemek bir laḫza bâṭıldan Ḥâk'ı
 Yig degül midür 'ibâdet eylemekden şaşt sâl
 Fikr Raḥmâni şıfatdur 'ucb şeytâni cihet
 Fikr ile yâr ol [hemiş] olmaḫ dilersen bî-melâl

XI

عُلُوُّ الْحَقِّ مِنَ الْإِيمَانِ

- Himmet-i 'âlidür imânuñ nişanı iy 'aziz
 Ḳadriüñ alçaḫsa ḫayuramaz himmetüñ a'lâ gerek
 Fikr-i ferdâdan güzer ḫıl terk-i tecrid ol bugün
 Kâse-i ḫırşı şımaḡa seng-i istiḡnâ gerek

¹¹²⁸"Cümle" kelimesi, "üzre" kelimesinden sonra getirilirse vezin düzelmektedir.

XII

الشَّهْرَةُ آفَةٌ وَالْحَمُولَةُ رَاحَةٌ

Şöhret âfetdür şaķıngıl şöhretinden 'âlemüñ
Râhat isterseñ taħammül eyle bārī miħnete
Niğ ü bedden bir kişi ħalkuñ diline düşmesüñ
Yoħsa anı iki günde uğradurlar âfete

XIII

أَكْثَرُ زِكْرِ عَادِمِ اللَّذَاتِ وَمَفْرُوقِ الْجَمَاعَاتِ

25 Hādīmu'l-lezzātı çok zıkr it fenā-dārında kim
Çün degüldür ħāne-i 'ömrüñ esāsı üstüvār
Māzī vü müstaķbelüñ naķdi hemān imrüzdur
Bu demi hoş gör eger ferdāyı dırsen issi var

XIV

بَرُّوا أَبَانَكَ يَبْرُوا ابْنَكَ

Atañ için sen ne eylük eyledüñ oğluñ saña
İde anı âhiretde yatduguñ yir nür ola
Gel kıyās it sen ki kendü nefsiñ için virmedüñ
Virmesi ħayrı senüñ-çün ne kadar maķdūr ola

XV

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ أَنْزَهَبَ آخِرَتَ بَدْنِيَاءٍ غَيْرِهِ

30 Bilki شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ olardur kim henüz
Ėayrı dünyāsı çün öz dininde noķşān eyleye
Nā-kes ol nā-kes dūrür kim ħayrı rızķın ħayrdan
Şaķına ya'ni bunuñla oña iħsān eyleye

XVI

إِذَا رَأَيْتُمُ الْفَقِيرَ فِي بَابِ الْأَمِيرِ فَيَسَّ الْفَقِيرُ

Bir fakîri görsen çü ekşer der-i şâhânde¹¹²⁹
 Âzı vardır anda pes dîn ü diyânet az olur
 El-emânet ol gedâdan ihtirâz it zinhâr
 Gey ol müfsid olur yâhud dâver-i gammâz olur¹¹³⁰

XVII

اتَّقُوا الظَّلمَ فَإِنَّهُ ظُلْمَةٌ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

Her ne deñlü ser-bülend olsañ tefâhürlenme kim
 Pâdişâhum Pâdişâhlar Pâdişâhı'ndan şaķın
 Bir gün o a'zâñı berg-i bîd-veş lertzân ider
 İmdi sen mazlûmuñ âh-ı şayha-gâhundan şaķın

XVIII

مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُ اللَّهُ لَهُ

35 İy birâder Hâlık'uñdan raķmet istersen eger
 Raķmuñı her şey'e eksük eyleme bu anda
 Raķm kıll yir üzre yir altında raķmet bulasın
 Raķm idersen raķm idem dimiş Hudâ Kûr'an 'da

XIX

من أئى على أربعين ولم يغلب خيره على شره ولينجه على النار

Kırķ yıl içre bir kişinün hayrı gâlib olmasa
 Şerri üzre ol kimesne 'aķıbet merdûd olur
 Rûhı eşyâ şekline girse anuñ ile çıkar
 Eyle olsa ehl-i eşrâruñ maķâmı od olur

¹¹²⁹"çü" edatı, "ekşer" kelimesinden sonra getirilirse vezin düzelmektedir.

¹¹³⁰"ol", "yahud" kelimesinden sonra; "olur", "müfsid" kelimesinden önce getirilirse vezin düzelmektedir.

XX

اَطْلُبُوا الْحَاجَةَ مِنْ حَسَنِ الْوُجُوهِ

- 40 Hâcet istersen eger bir hânde-rûdan istegil
 Lik andan kaç kim ola vech-i عُجْبُوا فَحَطَّرِ بِر
 Dest-i nâ-kesden harîr ü perniyân-püş olmadan
 Bir şa'ir-i hasret olsun merdüm-i san'at-pezir

XXI

دَعْوَةُ الْغُرَبَاءِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ

- İy garîbi inciden ahından itgil ihtirâz
 Çünkü âh-ı süz-nâküñ kurb-i Hâk'da râhı var
 Tütalım kim şehr-yâr-i heft-kişversin bugün
 Bunda niçin zulm idersin anda Hâk dergâhı var

XXII

نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ

- Server-i 'âlem dimezdi اَطْلُبُوا الْعِلْمَ iy 'azîz
 Nevm-i 'âlim olmayaydı zühd-i 'âbidden güzîn
 'İlme inkâr eyleme iy münkir-i nādân ki çün
 'İlm ile ma'lûm olupdur evvelîn ü ahırîn

XXIII

مَنْ سَتَرَعَيْبٍ مُسْلِمٍ سَتَرَاللَّهُ عَيْبَهُ فَوَالدُنْيَا وَالْآخِرَةَ

- 45 İy berâder 'aybuñı fâş olmasun dirseñ eger
 Sen dañı luţf eyle kimse 'aybını fâş eyleme
 Raţb ü yâbis bulduğın söyler ne gelse diline
 Kendüñe luţf eyle bir yañşağı yoldaş eyleme

XXIV

التكبر مع على المتكبر صدقة

Kim ki söyleşmez senüfle ‘âr ü istikbâr ider
Sen de istiğnâ yüzün tut anı âdemdür dime
‘Âlem-i ma‘niye bak iy münkir-i şüret-perest
Ben mükerrem oldum andan benden ol kemdür dime

XXV

الدنيا قنطرة الاخرة فاعتبروها ولا تعمرونها

50 Muştafâ dünyâya köpidür geçün yapmañ didi
Hiç yıl üzre hânenün olmaz işi üstüvâr
Her ne deñlü hâce-i Hind ü ‘Acem olsañ eger
Mâla mağrûr olma kim dünyâ degüldür ber-çarâr

XXVI

الجنة تحت اقدام الاممات

Gey ri‘âyet kıl huķûķu’l-vâlideyni iy ‘aziz
Ĥak-i pâyi çün [ki] Cennet’e işâretdür saña
Pes gam u şâdide bunlardur hevâdârũñ senũñ
Üstüne pervâne hem şem‘-i hidâyetdür saña

XXVII

مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَكْثَرَ زَكَرَهُ

Bir kişi dünyâyı çok zıkr itse ikrâh eylese
Fan helâkidür anuñ girçek gibi ‘ızz nâz ider
Her kabuñ ne kim içinde var taşına ol şızar¹¹³¹
Ĥile gönülden gelür andan söze âgâz ider

¹¹³¹Metinde her ne kadar "firar" okunuyorsa da kanaatımızca "sızar" olmalıdır.

XXVIII

طعام الجوارد رواً و طعامُ البخيلِ رواً

55

Ni'meti derde devâdur bir şehâvet ehlinün
Pes elemdür bir le'imden yidüğüñ nân ü nemek
Çek ne deñlü kim çekerseñ miñnet-i renc ü 'anâ
Bir ħâsis ü nâ-kes ü nâmerde muhtâc olma tek

XXIX

الدِّينُ شَيْنُ الدِّينِ

Fâhr-ı 'âlem çün dimiş **الَّذِينَ سَيِّئُوا** iy 'azîz
Olmağıl benden beter medyün-ı müstağrak hele
Râstî bir merdüm-i âzâdı eyler esir
Ĥayli müşkildür bir âdemden zebun olmağ hele

XXX

الْقَاعَةُ كَثْرًا لَا يَفْنَى

60

İhtiyâr itse kanâ'at gencin [i] bir ihtiyâr
'Âlemün sultânıdur ol **كَثْرًا لَا يَفْنَى** sı var
Şâhdan yigdür ħuâür-ı ħal ile ħanı gedâ
Pâdişâhuñ ħod başı üzre niçe gavğası var

XXXI

الامانةُ تجرى الرزقُ والخيانةُ تجرى الفقرى

Ehl-i 'aql-iseñ emânetde ħıyânet eyleme
Bulmadı kimse ħıyânet birle ber-ĥor-dârlık
Yig degül mi mâyil olsan istikâmet kıлмаğa
Çünkü olmazmış ħıyânetden beter murdârlık

XXXII

مَنْ هَدَمَ طَلَبَ الْمُؤْمِنِ فَكَانَ هَدَمَ بَيْتِ اللَّهِ

İy sevâbî ħacc-ı ekber isteyen 'âli-nazar
Gir gönül mülkin tavâf kıl gör ne Beytullâh'mış
Rûĥ-i kudsiler tavâf eyler anuñ her küşesin
Dil nazâr-gâh-ı Ĥudâ'dur ĥoş yüce der-gâhmış

XXXIII

الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ وَتَزِيدُ الْعُمْرَ

- 65 Ādemüñ 'ömrin ziyād eyler taşadduq eylemek
Hem belā-y-ile kaāyı def' ider insāndan
Çün virürler kurb-ı Hāq'dan نَعْمَ أَجْرُ الْعَالِمِينَ
Munkaṭı' olmak yaraşmaz hayrdan ihsāndan

XXXIV

الْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعْنُ اللَّهِ مَنْ أَيَقْضَى

"Katlden fitne eşeddür" dir Hudā Qur'an 'da
La'nete lâyıkdur ol kim fitne'i ikāā ider
Şüret-i insāndan bir iblīs -i pür-vesvādur
Ādeme iğvā virür Hāq'dan kaçır i'rāā ider

XXXV

اتَّقُوا شَرَّ مَنْ أَحْسَنَتْ إِلَيْهِ

- 70 Hoş dimiştür Muştafā Muhtār-ı Hatmü'l-Mürselin
Kime eylik eyleseñ andan saña noqşān gelür
Bendeñe bendler geçüpdür bir le'imü'ṭ-ṭab' kim
Añduğumca gözlerümden yaş yirine kan gelür

XXXVI

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَقْبِضَ رُوحَ عَبْدٍ جَعَلَ فِيهَا حَاجَةً

Kim ele giç gire maqşüduñ perişān olma kim
Dirter maqşüd-ı niğ āyed dilā āheste bāş
Kadriyā ölmek dirilmek emr-i Hāq'dur gerçi kim
Ölmeden maqşüda vāsıl olmak zihī devletlü baş¹¹³²

¹¹³²"Vāsıl" kelimesi, "vasl" olarak değiştirilirse vezin düzelmektedir.

XXXVII

مَنْ أَحَبَّ قَوْمًا فَهُوَ مَعَهُمْ

Diñle iy mü'min-muvaḥhid hoş buyurmuşdur Resül
Her ne'i sevse bir âdem ḥaşr olar anuñla ol
Her kişi bir söz bilür ammâ budur ben bildüğüm
Haḫḫ'ı buldı isteyen sen de dilerseñ iste bul

XXXVIII

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ

75 Zāhirin ma'mūr iderse zāhid-i şüret-perest
Ġam degül sen baṭınuñ pāk eyle iy 'ālī-naẓar
Ehl-i ma'nī şürete kılmaz naẓar sen 'ārif ol
Gerç'olar Etrāk içinde sikke-şüret mu'teber

XXXIX

مَنْ دَخَلَ قَبْرًا بِلَا عَمَلٍ فَكَأَنَّمَا رَكِبَ الْبَحْرَ بِلَا سَفِينَةٍ

Bu ḥadişüñ mücibince ḳabre girmek zādsuz
olmağ ister bī-sefine o sefih
İy iden dergāh-ı Haḫḫ'a bī-'amel 'azm-i sefer
Bī-devāde[v] ḳaṭ' olınamadı Şaḫrā-yı Tih

XL

الْمَوْتُ كَأَنَّ كُلَّ نَارِيهِ وَالْقَبْرُ بَابٌ كُلُّ النَّاسِ دَاخِلُهُ

80 Çün dinür الْمَوْتُ كَأَنَّ يَشْرَبُ الْأَرَاخَ فِيهِ
Ḳabr [bir] bāb-ı belādur kim girür bay u faḳir
İşbu çarḫ-ı pīre-zenden bulımazsın bir ḫalāş
Ger şabiyy-i şir-ḫār ol ger çuvān-i şir-gir

XLI

الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَجَعَلَهَا طَاعَةً

Dünye bir sâ'atdür ol sâ'ate tâ'at gerek
Vay eyler iseñ ol bir tâ'ata şad ma'şiyet
Bu fenâ dünyâyı terk itse gedâ-yı nâ-tüvân
Ol sürer lâ-büd beķā dārında bāķi salţanat

XLII

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرْجِ

Çün dimişdür Muştafâ الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرْجِ
Şabr kııl her işde şabr itmek selâmet gösterür
Hey'et-i ta'cil bir âyinedür her âyine
Baķar olsañ saña her yüzden nedâmet gösterür

XLIII

الصدق ينجي والكذب يهلك

85

Çün dimiş الخَائِنُ خَائِفٌ Habib-i Zü'l-Celâl
İstikâmet kııl belâdan bulmağ isterseñ necât
Pes سَوَادُ الْوَجْهِ فِي الرَّأْسِ miş kezzâblıķ
Cidd ü cehd it var ise maħv ola senden bu şıfât

XLIV

ثَلَاثٌ مَهْلَكَتُ بَخْلٌ وَعَجْبٌ وَهَوَاءٌ

Mefħar-ı 'âlem dimişdür çün ثَلَاثٌ مَهْلَكَتُ
Biri buħl ü biri 'ucb ü biri nefsânî hevâ
Yalıñuz bu cünd-i islâmı birisi tağıdur
Sen bu üçin bir yire cem' itdün ammâ ĥayr ola

XLV

أَرْحَمُوا قَوْمٍ ثَلَاثَ عَزِيزٍ قَوْمٍ نَدَىٰ وَغَنَىٰ افْتَحَرَ وَالْعَالَمَ يَلْعَبُ بِهَا الْجَهَالُ

إِرْهَمُوا قَوْمَ ثَلَاثَ çün dimiş şāh-ı Rusul

Biri ol mün'im ki dehr ide faķiru'l-hāl anı

90 Birisi evvel 'aziz iken ola soñra zelil

Biri ol 'ālim ki taħkir ide her cāhil anı

XLVI

الْجَالِبُ الْمَرْزُوقُ وَالْمُخْتَكِرُ مَلْعُونٌ

Server-i 'ālem dimiş çün جَالِبُ الْمَرْزُوقِ dur

Pes bu kavli gözleyen faħru's-şahābī Bū Bekir

Fī-sebīlillāh sebīl it kurb-ı Hāķķ'a māluñı

Mürkir-i mel'un olurmuş olma şaķın muhtekir

XLVII

مَنْ أَدَىٰ جَارَهُ فَكُنَّا قَتَلَ سَبْعِينَ نَبِيًّا

Hāne-i hem-sāyeñe itseñ ezā nā-ħaķ yire

Cürm-i heftād-ı nebī kaḫl eylemekdür fi'l-meşel

Hoş dimişdür bu hadişi Aħmed-i Muħtār-ı Hāķ

Sende var [sa ger] bu şan'at vaķtdur insāfa gel

XLVIII

الْعَبْدُ يَدْبِرُ وَاللَّهُ يَقْدَرُ

95 Gerçi çün tedbir düzdi tālib-i tūl-i emel

Āh kim merg irdi ol tedbiri tağyir eyledi

Hāķķ olunmaz ceħd ile levh-i ezelden anı kim

Kātib-i ceffe'l-ķalem cebhüñde taħrīr eyledi

XLIX

لا يجمع الشح والايمن فى قلب للنور ابدًا

Mü'minūñ kalbinde imān buhl ile cem' olmya
Kim dimişdür Muştafâ Cennet yüzün görmez bahıl
Çün kilidi Cennet'ün miftāhı cömerd elidür
Cān fidā kıl ger bisāṭ-ı kurbā isterseñ sebil

L

سعادة المرء أن يذكر لسان الصدق

100

Diñle bu ra'nâ hadişi benden iy ferhunde -fāl
Rāst sözden pāk kişide olmya niğū-nişān
Toğruluk iki cihāna yaraşur dirler veli
Egrilikden el-'ıyāz u kizb elinden el-aman

LI

كن في الدنيا غريبًا اوعابد السبيل او من اهل القبور

Kāmil-i imān olur mü'min şu vaktin kim ola
كَانَ فِي الدُّنْيَا غَرِيبًا أَوْ عَابِدًا سَبِيلًا
Mən āqlı qubūr
Āhîrî olsañ gerekdür çünkü
Er-rahil iy sâlik-i rāh-ı haqîkat er-rahil

LII

الدنيا كالمرأة الفاحشة لا يرحق لصحتها الا المخنث

Fāhişe 'avret durur dünyā-yı dūn-ı pîrezen
Çekme bār-ı mihnetin şol bir 'acūzuñ har gibi
Merd iseñ miydān-ı 'ışq içinde Qadrî gel beri
Gir erenler yolına merdâne ol erler gibi

LIII

وَمَنْ حَالَطَ الْاِحْيَارَ وَقَرَّ وَمَنْ خَالَطَ الْاِرْزَانَ حَدَرَ

105

عَالَطُ الْاَحْيَارَ olan herbiri ber-ḥor-dār olur

عَالَطُ الْاِرْزَانَ sürerseñ fakr ü ḥor ü zār olur

Birisinden yüzün ağ alnuñ açuğdur gün gibi

Birisinden başuna dünyâ kaḫāsı dār olur

LIV

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ اِحْتِدَاءِ ابْنِ آدَمَ كَجَرَى الدَّمِ

كَهَنَاسِ eyleyen qo

Zāhirinden ādeme iğvā viren iblīsī. gör

Ḳangısından iḫtirāz itsün bu miskīn ādemi

Cümle endāmında ḳan gibi gezen iblīsī gör

LV

مَنْ بَيَّصَ لِحْيَةً فِي الْاِسْلَامِ كَانَتْ لَهُ نُورًا فِي الْاٰخِرَةِ

Her kimüñ İslām içinde liḫyesi olsa sefid

Server-i ‘Ālem dimiş ‘uḳbāda anı nūr olur

110

Zāhirüñ ammā sefid ü bāṭınuñ olsa siyāh

Key şaḳın ol müy-ı ebyāz saña mār u mūr olur

LVI

مَنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ فَهُوَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ

Sāḳi-i dest-i ecel çün toldurur peymāne’i

Devlet anuñ kim soñında ḳala bir şāliḥ veled

مَنْ يَكُونُ الْاَبْنُ صَالِحًا فَهُوَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ

Ger şaḳi olsa olur ḳabrinde minhu müm ebed

LVII

الدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ

Kişt-zār-ı dār-ı dünyā āhiret ḥarmānidur
Fi'l-ḥaḳīka kim ekincisi cihān sulṭānidur
Hāşıl-ı meZRÜ'-ı 'ömrüñ biçmeden dest-i ecel
Ol bekā milke yerag it kim bu dünyā fānidür

LVIII

مَنْ كَانَ شَعْبَةً تَزُرُّ الْحِرْصُ عَلَى الْعُمْرِ وَالْمَالِ

115 Ger bisāṭ-ı pīre başşaydı ḳadem bir zü'l-fünün
İki sene zāhir olmağın ḳabiḥ ef'al olur
Birisi ömre ḥariş olmaḳdadur günden güne
Birisi daḫı ḥariş-i māl olup meyyāl olur

LIX

وَمَنْ مَاتُوا لَهُمُ الْقِيَمَةُ

Bu ḥadişi dinle iy iden ḳıyāmetden su'al
Her ḳaçan kim ölesin ol gün ḳıyāmetdür saña
Ḥāne-i hem-sāyene ger mātem irişse fi'l-meşel¹¹³³
Bilmiş ol imdi ḳıyāmetden 'alāmetdür saña

LX

لَا يَدْخُلُ الْمَلِكُ بَيْتًا فِيهِ صَوْرَةٌ

120 Bu ḥadiş-i Muştafā'dur müstemi' ol iy 'aziz
Ol eve girmez melek kim anda bir taşvīr ola
Ḳalbūni pāk eyle gel ālā yişinden 'ālemüñ
Āyine jengār olıcaḳ ne ḳadar tenvīr ola

¹¹³³Mısra içindeki "ger" cdatı çıkarılırsa vezin düzelmektedir.

LXI

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَرْضَنِي مَفَاتِيحَ كَوْزِ الدُّنْيَا مَا كَتَمْتُ أَقِيلَهَا فَكَلَّمْتُ

Virseler ger saña kenz-i 'âlemüñ miftâhını
İhtiyâr itme bu sevdâdan güzer kıl gözün aç
Sen sen ol murdâr dünyânuñ menâlin isteme
Ancak anı iste birgün tok olasın birgün aç

LXII

إِذَا سَجَدَ مَخْلُوقٌ الْمَخْلُوقَ إِهْتَزَّ الْعَرْشُ وَالْكَرْسِيُّ

Çünkü bir mahlûk bir mahlûka secde eylese
'Arş u Kürs'i dıtrer ol hayf ile tırılmaz muttaşıl
Secde itmekden bu mıdur kim gara bir âdemi
Hağ Te'âlâ'ya şerik itmek dilersin itmegil

LXIII

مَنْ مَاتَ مِنَ الْغُرْبَةِ فَقَدْ مَاتَ شَهِيدًا

125 Bir kişi gurbetde cân virse be-ıavl-i in hadiş
Kurb-ı Hağ'da ol şehidüñ ecri 'ındallâh bâk
Çok mıdur bir şahş'a gurbetde şehâdet menzili
Hağğ'a irse hasret ile ehl-i beytinden ırak

LXIV

إِنَّ أْبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْقَلْبُ الْقَاسِ

İstemezseñ Hağret-i Hağdan ırağ olmak eger
Halk içinde kâsiyel-kalb olma şakın sen sen ol
Hüsn-i hulğ olmaz cihânda hânde-rûlıkdan güzel
Halk-ı 'âlem gam degül gam-gin olursa sen sen ol

LXV

لاتظهره الشمانة لِأَخِيكَ الْمُبْتَكَى فَمِرْحَمُ اللَّهِ وَيُعَافِيهِ وَيَتْبَلِيكَ

- 130 Bir kişi çün bir belāya mübtelādur raħm kıl
Dime Őenlik eyleyüp oħ vay ne bulmış yirini
Kim bile ol bula ħalāř sen olasın mübtelā
Kimse bilmez ħod bilürsin Tañrınıñ taķdİRini

LXVI

المؤمنون لا يموتون بل ينظون من دار الفناء الى دار البقاء

- Server-i ‘Ālem dimişdür ‘ālim ölmez iy ‘ziz
Gerçi vardur كَلِّ شَيْئٍ قَالِكَ إِلَّا وَفَهْمُهُ
Ma‘nide ol ħayydur ammā zāhiren ölmek midür
Dār-ı fāniden beķāya intiķāl itdise bu

LXVII

الغيبةُ أشدُّ من الزنا

- İħtirāz it söylemekten ħıybetin bir kimsenüñ
Çün zinā itmekden artuķdur ħünāhı ħıybetüñ
Tā ħelāl itdürmeyince ‘özr idüp cürmin ‘aceb
‘Afv ider mi pādiřāħlar pādiřāħı ħıybetüñ

LXVIII

علامةُ المنافقِ ثلثُ إِذَاعَةٍ خَلْفَ وَإِذَا اتَمَّنَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ

- 135 Üç ‘alāmet var münāfıķlık niřānı diñle kim
Ĥaķ yirin ehl-i nifāķuñ derk-i esfeldür dimiş
Birisi kezzablık biri ħılāfu’l-va‘ddür
Biri emānetde ħıyānet terki efďaldür dimiř¹¹³⁴

¹¹³⁴Metindeki "biri" kelimesi, "bir" şeklinde deħiřtirilirse vezin düzelmektedir.

LXIX

يَالَيْتَ رَبِّيَ مُحْتَمِلٌ لَمْ يَخْلُقْ مُحْتَمِلًا

Server-i 'Âlem taḥayyürden vücûdun maḥv idüp
Gâh gâh eydürdi ben ḥalk olmayaydum kâşki
Çün fenâ üzre urılmışdur binâsı 'âlemüñ
N'ola ḥalk oldumsa bâri ölmeyeydüm kâşki

LXX

إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى عِبَادًا خَلَقَهُمْ لِمَنَافِعِ النَّاسِ

140 Hâk Te'alâ kullara ḥalk eylemişdür Resûl
İstifâde eylesün diyü cemi'un-nâs ol
Buñ deminde kim i'ânet kılsa bir dermândeğe
Yiridür teşbih olursa Hızr ile İlyâs ol

LXXI

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَمْ يذَنْبْ لَهُ

Şıdık u ihlâs ile istiğfâra gelse bir kişi
Mağfîret birle günâhından vücûdı pâk olur
Kulları üzre Hudâ'nuñ luṭfi ḥaḫdur gerçi kim
Hâk Te'alâ'nuñ bu luṭfindan aḫıllar çâk olur

LXXII

مَنْ حَظَّ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا كَتَبَ اللَّهُ فِي حَرِيرِ الْعُلَمَاءِ

Kırk ḥadiş ezberlese bir kişi şeksüz şüphesüz
Hâk Te'alâ anı 'âlimlerle tahrîr eyleye
Zi-sa'âdet ol kişinüñ 'âlim u şâdik olup
Bâğ-ı 'Adn[i] ecr anuñçün ol Hudâ yir eyleye

LXXIII

رِضَاءُ الْكُفْرِ كُفْرٌ

- 145 Çün rızâ'u'l-küfr olduğundan sonra hem
Küfre virmeklik pes rızâ küfrmiş iy muhteşem¹¹³⁵
Yâ elüñle yâ dilüñle men'e kâdir iseñ it
Kâdir olmazsañ eger kalbünden ıglâz it dedem

LXXIV

مَا تَرَكْتُ فِتْنَةً بَعْدِي أَخْرَجَ مِنَ الرِّجَالِ التِّسَاءَ

- Çün erenler üzre 'avratlardan artuğ iy 'aziz
مَا تَرَكْتُ فِتْنَةً بَعْدِي dimiş Şâh-ı Rusül
Bunlar [uñ] şerrinden el-ħağ el-'ıyâz u el-amân
Vus' ü tākāt yitdüğince ihtirâz it bilmiş ol

LXXV

الدُّنْيَا حَتِيَّةٌ فَاتَّقُولِ مِنْهَا

- 150 Zâhirâ temsîl-i dünyânuñ yılan nağşındadır
Tıfl-veş aldanma ol mâruñ siyâh u ağına
Miħnet-i dünyâ bizi mesmûm idelden *Kadriyâ*
Şādlık 'âlemleri döndi yılan ayâğına

LXXVI

يَا أَبَا هُرَيْرَةَ زُرْنِي عِنَّا تَزِدُّنَا حُبًّا

- Server-i 'Älem dimiş Yâ Bū Hüreyre tiz tiz
Gelme dil levħhinde tā taşvîr-i ħubbuñ yazasın
Her gice ger olur ise kadre kıymet qalmaya
Pes bu ma'nice gerekdür gözlemek endâzesin

¹¹³⁵Bu mısradâ "pes" ve "rıżâ" kelimelcrinin yerleri birbirleriyle değıştirildiğı zaman vezin düzelmeğtedir.

LXXVII

حَلَاوَةُ الدُّنْيَا حَرَارَةُ الْآخِرَةِ

Lezzet-i dünyâ damâguñda halâvetdür veli
Dâr-ı 'uqbâda harâretdür yanarsın odlara
Zâhir-i nefsiñ nigâhında mülevves itme kim
Pirezendür kahbezen dünyâ ki hiç varmaz ere

LXXVIII

عَزَّ مَنْ قَتَعَ نَلَّ مَنْ طَمَعَ

155 Kulle-i küh-ı felek farkda ferd olsam diyen
Beklesün kâf-ı kanâ'at gencini 'anğa gibi
Azını çok eyleyen tami' zelil ü hor olur
Yüklenür derd ü belâ bärin har-ı 'İsâ gibi

LXXIX

حَمَرْتُ طِينَةَ اِدمِ بِيَدِي اِربعِينَ صَبَاحًا

Kırk şabâh ol Zü'l-Celâl insâna ta'zîm etmegin
Dest-i kudretle yogurdu âdemüñ toprağını
'Arş ü Kürs arz u semâya gerçi şıgmaz ol İlâh
Âdemüñ kalbinde kırmışdur veli otağını

LXXX

لَا تَكْتُمُوا الْكَلَامَ بِعِيرِ ذِكْرِ اللَّهِ فَإِنَّهُ لِيَسْوَدَ الْقَلْبَ

160 İy berâder ger dilersen kâsiyel-çalb olmamak
Zikr-i Hâk'dan gayra arturma kelâmuñ sen sen ol
Fâhr-ı 'Âlem çün dimiş لَا خَيْرَ إِلَّا بِالشُّكُوتِ
İmdi iy dil şad-zebân ü lâl hem-çün süsen ol

LXXXI

الرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا تَكْفُرُوا بِهِمَّ وَالْعَمَّ

‘Āqıl isen eyleme dünya-yı dūna raġbeti
Raġbet-i dünya kişinün ħalbini ġam-ġin ider
Rūbeh-i dehrūñ bulanlar ħayd ü bendinden ħalāş
Şir-i nerdür rûĥ-ı ħudsiler aña taĥsin ider

LXXXII

مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ قَضَى اللَّهُ لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً

Bir kişiniñ bir kişi kılsa revā bir ħācetin
Ĥaĥ Te‘ālā kıla yitmiş ħācetin anuñ ħabūl
Olmamaĥ dırseñ eger de[r] ġāĥ-ı Ĥaĥ’da nā-ümīd
Kimseyi nev-mīd gönderme ħapuñdan sen sen ol

LXXXIII

رُبَّ اشْخَصٍ أَغْبَرَ نِيَّ طِفْرَيْنِ لَوْ أَقْسَمَ اللَّهُ لَابْرَهُ

165 İy niçe julide müy
Ĥırĥası ħaĥkāndur kendi kir ü paş¹¹³⁶
Ĥaĥ te‘ālā anların sözlerini aytmaz iken
El-emānet anları kendüñ gibi itme ħıyās

LXXXIV

مَنْ طَلَبَ وَجَدَّ وَجَدَّ

Bir kişi bir işe ħālib olsa ħayr ü şerr eger
Her ne isterse bular iĥdām-ı tam itmek gerek
Ger vişāl-i Ka‘be isterse ‘azizüm bir kişi
Pes yola ħıĥmaĥ gerek andan kelām itmek gerek

¹¹³⁶Bu kıt’anın iki mısraının okunuşunda zorlandığımız için metni aynen veriyoruz.

ای چیز ولیدر موی ری شوا غیر خرقه سی فلانا مورا انطاف کنده کله
هه تقالی انار یسنر لرین ایتدی لیک الامانت انار یه کنز و کیمه ایتم قیالی

LXXXV

لَا تَعْطِي الْحِكْمَةَ غَيْرَ اَعْلِيهَا فَتَنْظِلُوهَا

- 170 Fi'l-ḥakīka aña zulm itmek gibidür iy 'aziz
 Hikmeti ehlinden artuḡ şaḡşa teslim eyleme
 Çün dinür لَا تَطْرَحُ الْيَاقُوتَ فِي فَرْجِ الْاِبْلَاجِ
 İmdi rahmet âyetin şeytâna ta'lim eyleme

LXXXVI

الَّذِينَ هَائِلٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ وَلَوْ كَانَ رِزْقًا

- Şāhibi-y-le Cennet ortasında hâyil ola deyn
 İy 'azizüm ol geger olursa bir dirhem daḡı
 Minnet-i medyünlık dem-beste eyler âdemi
 Eger olursa fi'l-meşel Hızır u Mesih-dem daḡı

LXXXVII

مَنْ نَهَى سَائِلًا نَهَيْتُهُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

- Sâ'ili maḡrüm gönderse çapudan bir kişi
 Raḡmet-i Haḡ'dan muḡaḡḡak ol kişi maḡrüm olur
 Bu mişâl meşhürdür "varın viren yâd olmamış"
 İmdi bir var nesneyi yoḡdur diyen ma'düm olur

LXXXVIII

مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا وَحَاسِبُوا قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا

- 175 Heçr ile ölmezden ol da'vâ-yı 'ışka yoḡ şübüt
 Kim dinilmişdür Ḥabibüm مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا
 Mü-be-mü eyle ḡisâb-ı nefsiñi inşâfa gel
 Var mı gör sende rızâ-yı Lâ-yenâm u Lâ-hefüt

LXXXIX

مَمِّنْ شَيْئِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ شَأْنٍ تَائِبٍ

Kim yigit 'unfuvânında olur ise tevbe-dâr
Hakk'a andan sevgilü 'âlemde bir ferd olmaya
Dest-i tevbe dutmada evvel kâdem baş oynaya
Merd-i meydân-ı maḥabbet ola nâdân olmaya

XC

الرِّئَاءُ وَالْغِنَاءُ فِي الْمَرْءِ لَا يَجْتَمِعَانِ

180

Hoş dimişdür bu hadîsi Sipeh-sâlâr-ı dîn
Âdem oğlanında cem' olmaz zinâ-y-ile ğinâ
Cürmi çok maḥrem görür estagfurullâhi'l-'azîm

رَبَّنَا يَا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

XCI

لَا تَنْزِلُ الرَّحْمَنُ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاطِعٌ رَحْمٍ

Çün şilâ-yı rahm rahmetle muḳârîndür dilâ
Pes bu ma'nice şilâ itmek olurmuş farz-ı 'ayn
Fi'l-ḥaḳîka çün tarîk-ı rāḥ-ı rahmetdür şilâ
Sen anı terk eyleyü pes

أَيْنَ يُشِيشُ أَيْنَ أَيْنَ

XCII

الموتُ جسرٌ يُصلُ الْحَبِيبَ إِلَى الْحَبِيبِ

Cisr-i vuşlatdur ecel kim ehli ehle irgürür
Şüretâ eyler delâlet gerçi hecr-i cisrete
Cümle-i eşyâ idermiş aşlına lâ-büd rücu'
Cân Cenâb-ı kibriyâ'ya ten türâb-ı vaḥdete

XCIII

إِنَّ اللَّهَ لَيُعْلِي الظَّالِمَ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يَغْلَتْهُ

- 185 Şanma zâlim sengi zulm üzre yıkılmazmış bugün
Gerçi Cennet'dür aña miḥnet-serây-ı rûzigâr
Sille-i dest-i felekden şöyle kim bir gün ola
Gâh gâhî 'âleme 'ibret-nümâ-yı rûzigâr

XCIV

وَمَنْ سَكَتَ سَلِمَ وَمَنْ صَمَتَ (نَجَا)

- dür şâmit olmak âdeme
'Ârif ola kese dilün dut pâdişâh-ı 'âlem ol¹¹³⁷
Alduğına virmek ile bād-peymândur dehir
Tınma yoḥsa başuñı ğavgâya virdün epsem ol

XCV

الْإِنصَافُ نِصْفُ الدِّينِ

- Çünkü الدِّينُ نِصْفُ الدِّينِ dür dimiş Resül
Kim işidüp bunı inşâf eylemez inşâf aña
190 Kim ki inşâfi şıfatla ola şâfi muttaşîf
Dâr-ı Haḫ'dur bu 'amel sığmaz güzâf u lâf aña

XCVI

إِذَا نَكَحَ ابْنُ آدَمَ صَاحَ الشَّيْطَانُ وَيَقُولُ وَأَوْلَاةَ لِمَنْ عَصَمَ نِصْفَ دِينِهِ

- Kim ki bu ḫavl üzre nikâhu'ş-şer'a icâb eylese¹¹³⁸
Dininün nişfını ihfâz eyledi şeytândan ol
Server-i 'âlem dimiş اِسْرَائِيلُ غُرَابِكُمْ
Pes faẓiletdür nikâh itmek bilirseñ andan ol

1137"Dut" kelimesi çıkarıldığında vezin düzelmektedir.

1138"Ki" edatı çıkarıldığı zaman bu mısraın vezni düzelmektedir.

XCVII

مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ

مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَشْبَهَ مِنْ آدَمَ

Gerçi şun'undan yaratdı on sekiz biñ 'âlemi
Halk-ı 'âlem âdemî-zâduñ elindendür zebûn
Pes eceldendür zebûn illâ ki miskîn âdemi

XCVIII

حَسَنُ الْمَرْءِ تَرَكَ مَالًا يَعْنِيهِ

195 Diñle benden bu hadîşi kim şahîh aqvâldür
Terk-i mälâya'nî itmek efzal-i a'mâldür
Kim ki bir zâyid yire beyhûde söz ikşâr ider
Ehl-i aqla bu katı gâyet kabîh ef'âldür

XCIX

كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

Çün dinüpdür كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ الْعُقُولِ
Câhile 'irfân sözün diyen perişândur yine
Degme bir hayvân ne bilsün çeşme-i hayvân nedür
Manıku't-Ṭayr'ı bilen ancak Süleymân'dur yine

C

الْخَمْرُ أُمَّ الْخَبَائِثِ فَأَخْتَدِرُوهُ

200 Çünkü hamr ümmü'l-ḥabâyişdür gerekdür ihtirâz
Gerçi haqqullâh olanuñ tevbesi olur mu'âf
Tevbemiz Sen kıl kabûl estagfurullâhi'l-'azîm
يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيثِينَ نُجِّنَا وَمِمَّا نَخَافُ

HADİSLERİN TÜRÇE MEALLERİ

- I- Kim bir işe besmeleyle başlamazsa onun işi, sonu eksik ve faydasız olur.
II- Fakirlik övüncümdür, ben onunla iftihar ederim.
III- İyi zan imandandır.

IV- Dünyâ sevgisi, bütün kötülüklerin başıdır. (*Câmiu's-Sağır*, II/662.)

V- Kim ki Allâh'tan korkarsa herşey ondan korkar, kim ki Allâh'tan başkasından korkarsa o, herşeyden korkar. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2499.)

VI- Câhil kendine düşmandır, başkasına nasıl dost olur?

VII- Kerem sahibi, vaat ettiği zaman vaadini yerine getirir, ve gücü yettikçe afv eder. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1925.)

VIII- Mü'minin niyyeti, amelinden daha hayırlıdır. (*Câmiu's-Sağır*, II/9295.)

IX- İnsanların şerlisi, yemeği tek başına yinen kimsedir.

X- Bir saatlik tefekkür, altmış yıllık ibadetten daha hayırlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1004.)

XI- Himmetin yüksek olması îmândandır.

XII- Şöhret âfetdür, ezâ ve cefâyâ tahammül ise rahattır.

XIII- Lezzetleri yok eden ve insanları birbirinden ayıran ölümü çok zikrediniz. (*Tirmizî*, Zühd-4, Kıyâmet-26.)

XIV- Babana yaptığın iyilikler, oğlun tarafından da sana yapılır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/900.)

XV- Allâh katında insanların en şerlisi, başkasının dünyası için kendi ahiretini terkedendir.

XVI- Bir emirin kapısında gördüğünüz fakir ne kötü fakirdir.

XVII- Zulümden sakınınız muhakkak ki o, kiyâmet gününde bir zulümdür. (*Buhârî*, Mezâlim-8.)

XVIII- Kim ki insanlara merhamet etmezse Allâh da ona merhamet etmez. (*Buhârî*, Edeb-18, 29; *Müslim*, Fezâil-65.)

XIX- Kırkına gelibde hayrı şerrine gâlib olmayan kişi Cehennem'e yönelsin.

XX- Hacetinizi güzel yüzlülerden talep ediniz.

XXI- Gariblerin duâsı kabule yakındır. (Başka bir rivâyeti için bkz. *Keşfü'l-Hafâ*, I/1303.)

XXII- Âlimin uykusu câhilin ibadetinden hayırlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2865.)

XXIII- Kim ki bir müslümanın aybını örterse Allâh'da dünya ve ahirette onun aybını örter.

XXIV- Kibirliye karşı kibir sadakadır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1011.)

XXV- Dünyâ âhretin köprüsüdür, ondan ibret alınız fakat onu ma'mur etmeyiniz.

XXVI- Cennet annelerin ayakları altındadır. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1078.)

XXVII- Kim ki bir şeyi çok severse, en fazla onu zikret.

XXVIII- Cömert kişinin yemeği devâ, cimrininki ise derttir. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1653.)

XXIX- Borç, dinde kusurdur. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1236.)

XXX- Kanaat bitip tükenmeyen bir hazinedir. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1900.)

XXXI- Emanete riayet rızka, hıyânet ise fakirliğe götürür. (*Câmiu's-Sağir*, I/3081.)

XXXII- Kim mü'minin kalbini yıkarsa muhakkak ki o Allâh'ın evini yıkmış gibi olur.

XXXIII- Sadaka belaları def eder, ömrü artırır. (Yakın manalı bir başka hadîs için bkz. *Tirmîzî*, III/968.)

XXXIV- Fitne uyumaktadır, onu uyandıran kimseye Allâh lanet eder. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1817.)

XXXV- İyilik ettiğiniz kimsenin şerrinden sakınınız. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/86.)

XXXVI- Allâh bir kulun ruhunu ele (avuca) almayı irad ettiği zaman, onda bir ihtiyaç kılar. (*İbn Hanbel*, III/429.)

XXXVII- Kim ki bir kavmi severse o, onlarla beraberdir. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/2353.)

XXXVIII- Muhakkak ki Allâhu te'âlâ sizin görünüşünüze bakmaz, fakat kalblerinize bakar. (*Müslim*, Birr-32; *İbn Mâce*, Zühd-9.)

XXXIX- Amelsiz kabre giren kimse, gemisiz denize açılan kimse gibidir.

XL- Ölüm bir kasedir herkes ondan içecektir. Kabir bir kapıdır her insan ondan geçecektir.

XLI- Dünya hayatı kısa bir andan ibarettir. Onu da ibâdetle geçir. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1331.)

XLII- Sabır, mutluluğun anahtarıdır. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1590.)

XLIII- Doğruluk kurtarır, yalancılık helak eder.

XLIV- Üç şey helak edicidir; cimrilik, kibir ve nefsanîyet.

XLV- Üç kişiye acıyın: bir kavmin aşağı bir hale düşen yücesine, yoksullaşan zenginine ve cahillere oyuncak olan bilginine. (*İbnü'l-Cevzî*, *Mevzûat*, I/236-237; *Kesfü'l-Hafâ*, I/318.)

XLVI- Ailesinin rızkını temin için çalışan rızıklandırılmış, vurguncu ise lanetlenmiştir. (*İbn Mâce*, Ticâret-6; *Dârimî*, Buyû-12.)

XLVII- Komşusuna eziyet eden kimse, yetmiş peygamberi öldürmüş gibidir.

XLVIII- Kul tedbir alır ve Allâh takdir eder.

XLIX- Mü'minin kalbinde cimrilik ve îmân ebedî olarak bir arada olmaz.

L- Muhakkak ki doğru konuşmak, insanın saadetindedir.

LI- Dünyada garib (yabancı), yolcu veya ehl-i kuburdan ol. (*Buhârî, Rikâk-3; Tirmîzî, Zühd-25.*)

LII- Dünya, fahişe kadın gibidir. Onun ile ancak şahsiyetsiz kişiler ilgilenir.

LIII- İyilerle düşüp kalkan kimse behhudar olur, kötülerle düşüp kalkan ise alçalır.

LIV- Şeytan insanın damarlarında kanın dolaştığı gibi dolaşır. (*Câmiu's-Sağîr, I/2036.*)

LV- İslâm içinde sakalını ağartan kimseye o (Ağaran sakal) âhirette nûr olur. (*Tirmîzî, Fazâilü'l-Cihâd-9; Nesâî, Cihâd-26.*)

LVI- Sâlih bir evladı olan kimse ölmez diridir.

LVII- Dünya ahiretin tarlasıdır. (*Kesfü'l-Hafâ, I/1320.*)

LVIII- İhtiyarlayan bir kimsenin ömre ve mala karşı hırsı artar.

LIX- Ölüm kişinin kıyâmetidir. (Farklı bir metin için bkz. *Kesfü'l-Hafâ, II/2618.*)

LX- İçinde resim bulunan bir eve melek girmez. (*Buhârî, Bedü'l-Hulû- 17, Nikâh-76; Müslim, Libâs-85, 86, 96.*)

LXI- Dünya hazinelerinin anahtarları Allah tarafından bana verildi. Onları kabul etmedim. Ve birgün aç, birgün tok olurum dedim. (*Buhârî, Cenâiz-72, Meğâzî-27; Müslim, Fezâil-30.*)

LXII- Bir mahluk başka bir mahluka secda ettiği zaman, arş ve kürsi titrer.

LXIII- Gurbette ölen kişi şehid olarak ölür.

LXIV- Muhakkak ki insanların Allâh'dan en uzak olanı, katı kalbli olandır. (*Tirmîzî, Zühd-62.*)

LXV- Kardeşinin başına gelene sevinip ortaya çıkarma, Allâh ona rahmet edip, seni (o belaya) uğratabilir. (*Tirmîzî, Kıyâmet-54.*)

LXVI- Mü'minler ölmez. Bilakis, fanî olan dünyadan bakî olan âleme geçerler.

LXVII- Gıybet zinâdan daha kötüdür. (*Kesfü'l-Hafâ, II/1812.*)

LXVIII- Münafığın alâmeti üçtür; vadettiği zaman yerine getirmez, emanet edildiği zaman hıyânet eder, konuştuğu zaman yalan söyler. (*Nisâf, İmân-20.*)

LXIX- Keşki Muhammedin Rabbi beni Muhammed olarak yaratmasaydı.

LXX- Muhakkak ki Allâh, insanlar faydalansın diye onları (peygamberleri) kul olarak yarattı.

LXXI- Günahlarından tevbe eden, günahsız kimse gibi olur. (*İbn Mâce, Zühd-30.*)

LXXII- Allâh, kırk hadîs ezberleyen kimseyi âlimlerle yazar. (*Keşfü'l-Hafâ, II/2465; Câmiu's-Sağîr, II/6649.*)

LXXIII- Küfre rıza küfürdür.

LXXIV- Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım. (*Câmiu's-Sağîr, II/7871.*)

LXXV- Dünya bir yilandır. Ondan sakınınız.

LXXVI- Yâ Ebâ Hüreyre beniseyrek ziyaret et ki sevgin artsın. (*Keşfü'l-Hafâ, I/1412.*)

LXXVII- Dünya lezzeti ahiret ateşidir. (*Ahmed b. Hanbel, 5/342.*)

LXXVIII- Kanâatkarın derecesi yüksek, tamahkarın düşük olur.

LXXIX- Âdemin toprağını ellerimle kırk sabah yağurdum.

LXXX- Allâh'ı zikretmenin dışında sözü çoğaltma, muhakkak ki o kalbi karartır. (*Tirmîzî, Zühd-62.*)

LXXXI- Dünyaya rağbet gam ve kederi çoğaltır.

LXXXII- Bir kişi müslüman bir kadşesinin bir ihtiyacını giderirse, Allâh'da onun yetmiş ihtiyacını giderir.

LXXXIII- Nice pejmurde kimseler vardır ki Alâh'a yemin etseler, Allâh onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz. (*Tirmîzî, Menâkıb-54; İbn Mâce, Zühd-4; Ahmet b.Hanbel, 3/145.*)

LXXXIV- İsteyen ve çalışan kimse istediğine kavuşur.

LXXXV- Hikmeti ehlinden başkasına teslim etme, bu ona zulm etmektir.

LXXXVI- Borç, bir dirhem bile olsa kişi ile Cennet arasında bir uçurumdur.

LXXXVII- Dilenciye boş çeviren kimseyi, kıyâmet gününde melekler boş çevirir.

LXXXVIII- Ölmeden önce ölünüz, hesaba çekilmeden önce hesaplaşınız. (*Keşfü'l-Hafâ, II/2669.*)

LXXXIX- Hiç birşey Allâh'a tevbekar bir gençden daha sevgili değildir. (*Câmiu's-Sağır*, II/8050.)

XC- İnsanda zinâ ile zenginlik bir arada bulunmaz.

XCI- Silayı rahmi kesen bir kavme rahmet inmez.

XCII- Ölüm, seveni sevgiliye ulaştıran bir köprüdür.

XCIII- Muhakkak ki Allâh zâlime mühlet verir verir de, onu yakalayacağı zaman göz açtırmadan ansızın yakalar. (*Buhârî*, Tefsîr Sûre-11/5; *Müslim*, Birr-62.)

XCIV-Susan kimse selamete erdi ve susan kimse kurtuldu. (*Tirmîzî*, Sünen IX/309.)

XCV- İnsaf dinin yarısıdır.

XCVI- Ademoğlu nikahlandığı zaman şeytan perişan olur ve "yazıklar olsun ona ki dininin yarısını muhafaza etti"der.

XCVII- Allâh ademe benzer birşey yaratmadı.

XCVIII- Boş şeyleri terkededen insan, ne güzel insandır. (*Tirmîzî*, Zühd-11; *İbn Mâce*, Fiten-12.)

XCIX- İnsanlara akılları seviyesinde konuşunuz.

C- İçki kötülüklerin anasıdır, ondan sakınınız.

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

II'nci hadîs birinci mısradaki geçen "El-Fağru Fağrî" sözü "Fakirlik övüncüdür"

anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

VI'ncı hadîs üçüncü mısradaki geçen "Küllü şey'in Şey'un illâ Câhilün Leyse bi-Şey'in" sözü "Her şey bir şeydir, ancak câhil hiçbir şey değildir." anlamında Arap atasözüdür.

VII'nci hadîs dördüncü mısradaki geçen "innellâhe 'azîzün zü'ntîkâm" cümlesi "Şüphesiz ki Allâh mutlak Gâlib'tir, intikam sahibidir." anlamına gelmekte olup İbrahim Sûresi-47'den iktibas yapılmıştır.

VIII'inci hadîs ikinci mısradaki geçen "Niyyetü'l-ahyâr hayrun mi 'amel" sözü "Hayırlı kimselerin niyeti, amellerinden daha hayırlıdır." anlamına

gelmektedir. Başlıktaki hadîsde mevcut olan "mü'min" yerine vezin gereği "ahyar" kelimesi konmuştur.

IX'uncu hadîs üçüncü mısradaki geçen "Ta'âmu vâhidun yekfike'l-işneyn" cümlesi "Bir kişilik yemek iki kişiye kâfidir." anlamındadır.

IX'uncu hadîs dördüncü mısradaki geçen "Hâtem-i Tay" ismi İslâm'dan evvel, Arab kabileleri arasında cömertliği ile tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd'ın lâkâbıdır.

XV'inci hadîs birinci mısradaki geçen "Şerre'n-nâs indellâh" sözü başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

XX'nci hadîs birinci mısradaki geçen "abûsen kamtarîr" sözü "Burtarik (ekşi, çirkin) suratlı" anlamında olup İnsân Sûresi-10'dan iktibas.

XXII'nci hadîs birinci mısradaki geçen "utlubu'l-'ilm" cümlesi "İlmi talep ediniz." anlamında bir dahîs-i şeriftir.

XXIX'uncu hadîs birinci mısradaki geçen "Ed-Deynü Şeynün" sözü "Borç kusurdur" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

XXX'uncu hadîs ikinci mısradaki geçen "Kenzün lâ yefnâ" sözü "Bitmeyen hazine" anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

XXXIII'üncü hadîs üçüncü mısradaki geçen "Ni'me ecru'l-'âmilîn" cümlesi "Böyle yapanların mükafatı ne güzeldir" anlamında olup Âl-i İmrân Sûresi-136'dan iktibas.

XXXIV'üncü hadîs birinci mısradaki geçen "Katlden fitne eşeddür" ibaresi Bakara Sûresi-191'den meâlen iktibas.

XXXIX'uncu hadîs ikinci mısradaki geçen "Râkibu'l-baħr" sözü "Denize açılmak" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas.

XXXIX'uncu hadîs dördüncü mısradada geçen "Şaḥra-yı Tih" ismi; Mısır ve Şam arasında Tûr-ı sinâyı hâvi Şibh-i cezirede vâki çöl ki, Beni İsrâil orada Hz. Mûsâ ile yollarını şaşırıp kırk sene dolaşmışlardır.

XL'inci hadîs birinci mısradada geçen "El-mevtü ke'sün yeşribül-ervâh fihi" sözü "ölüm bir kâsedir bütün ruhlar ondan içecektir." anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

XLII'inci hadîs birinci mısradada geçen "Eş-şabru miftâhu'l-ferec" cümlesi "Sabır mutluluğun anahtarıdır." anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîs aynen iktibas edilmiştir.

XLIII'üncü hadîs birinci mısradada geçen "El-ḥâinu ḥâifun" ibaresi "Hâin korkaktır." anlamında hadîs-i şeriftir. Üçüncü mısradada geçen "Sevâdü'l vechi fi'd-dâreyni" sözü "iki dünyanın yüz karası" anlamına gelmektedir.

XLIV'üncü hadîs birinci mısradada geçen "Şelâşün mühlikât" sözü "Üç şey helak edicidir." anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

XLV'inci hadîs birinci mısradada geçen "İrḥamü ḫavmün şelâş" cümlesi, "Üç kavme merhamet ediniz." anlamında olup başlıktaki hadîsten nâkıs iktibas yapılmıştır.

XLVI'inci hadîs birinci mısradada geçen "Câlibü'l-merzûḫ" sözü "Helal kazanan rızıklandırılmıştır." anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LI'inci hadîs ikinci mısradada geçen "Kâne fi'd-dünyâ ḡarîbun ev 'âbiri men fi's-sebil" sözü, "Dünyada garîb (yabancı) veyâ yoldaki yolcu gibi ol" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LI'inci hadîs üçüncü mısradada geçen "Min ehli'l-ḫubûr" sözü "Kubur ehlerinden" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LIII'üncü hadîs bir ve ikinci mısradaki geçen "Ḥālîṭü'l-aḥyâr" sözü "İyilerle düşüp kalkan kimse anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LIV'üncü hadîs birinci mısradaki geçen "Fî şudûri'n-nâsi ve's-vâs" cümlesi "İnsanların kalplerine şüphe ve tereddüd sokan" anlamına gelmekte olup Nâs Sûresi-5'den; "Ḥannâs" kelimesi "sinsi şeytan" anlamında olup Nâs-Sûresi-4'den iktibasdır.

LVI'nci hadîs üçüncü mısradaki geçen "Men yekûnû lehû İbnün şâlih fehüve ḥayyûn lem-yemût" ibaresi başlıktaki Arapça hadîs metninin vezne göre bazı değişiklikler yapılarak aynen alınmış şeklidir. Hadîsle aynı manaya gelmektedir.

LXVI'nci hadîs ikinci mısradaki geçen "Küllü şey'in ḥâliḳun illâ vechehu" sözü, "O (Allâh)'nın zatından başka herşey helak olucudur" anlamında olup Kasas Sûresi-88'den iktibasdır.

LXXIV'üncü hadîs ikinci mısradaki geçen "Ma terektü fitneten ba'dî" sözü, "Benden sonra (daha zararlı) bir fitne bırakmadım." anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibasdır.

LXXX'inci hadîs üçüncü mısradaki geçen "Lâ ḥayra illâ bi's-sükût" cümlesi, "Sukut etmekte hayır vardır." anlamında bir hadîsdir.

LXXXIII'üncü hadîs birinci mısradaki geçen "Rubbe şa'rûn ağberûn" ibaresi "Nice beyaz saçlı" anlamında olup başlıktaki hadîsden iktibasdır.

LXXXV'inci hadîs üçüncü mısradaki geçen "Lâ tetraḥu'l-yâkûte fi femmi'l-kilâb" sözü "Köpeklerin ağzına yakut vermeyin" anlamındadır.

LXXXVIII'inci hadîs ikinci mısradaki geçen "Mütü ḳable en temütü" sözü, "Ölmeden önce ölünüz" anlamında olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibasdır.

XC'inci hadîs dördüncü mısradaki geçen "Rabbenâ yâ Rabbenâ fağfirlenâ ve'rham lenâ" sözü, "Ey Rabbımız bizi bağışla ve bize merhamet et" anlamında duâ cümlesidir.

XCI'inci hadîs dördüncü mısradaki geçen "ayne yemşi eyne eyne" ibâresi "Nereye gidiyor, nereye, nereye?" anlamındadır.

XCIV'üncü hadîs birinci mısradaki geçen "Ümmü mecmûi'l edeb" sözü, "Bütün edeblerin anasıdır" anlamındadır.

XCV'inci hadîs birinci mısradaki geçen "El-insâfu nişfu'd-dîn" sözü başlıktaki hadîs metninin aynen iktibas edilmiş şeklidir. "İnsaf dinin yarısıdır" anlamına gelmektedir.

XCVII'nci hadîs birinci mısradaki geçen "mâ halekallâhu şey'en eşbehe min âdeme" sözü, "Allâh âdeme benzer birşey yaratmadı" anlamında olup başlıktaki hadîs metninin aynen iktibas edilmiş şeklidir.

XCIX'uncu hadîs birinci mısradaki geçen "kelimü'n-nâs 'alâ kâderi'l-'uqûl" cümlesi "insanlara akılları seviyesinde konuşunuz." anlamındadır. Başlıktaki hadîs metni, bir zamir (?) eksikliği ile iktibas edilmiştir. Manayı bozmayan bu eksiltme vezin zaruretinden yapılmıştır.

C'üncü hadîs dördüncü mısradaki geçen "Yâ Gıyâşe'l-müstağîşin neccinâ mimmâ neḥâf" cümlesi "Ey yardım dileyenlerin yardımcısı, (Allâh) bizi korktuğumuzdan kurtar." anlamında duâ cümlesidir.

LÂTİFİ 'NİN SÜBHATÜ'L-UŞŞÂK İSİMLİ MANZUM
YÜZ HADİS TERCÜMESİNİN METNİ

HÂZÂ RİSÂLE-İ
SÜBHATÜ'L-'UŞŞÂK¹¹³⁹

Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm

1 İtdi Ḥâlık bizi b-ḥamdillâh
Kâ'il-i "Lâ ilâhe illallâh"

Şâkir iseñ bu ni'mete şükr it
Kâdir oldukça Kâdir'i zikr it

Şükr ü ḥamdı mezîd-i ni'metdür
Zikr ü tã'at aña iṭã'atdur

Her ne cãn ki aña maḥabbet ider
Mihri miḳdãri zikr ü tã'at ider

5 Lezzet-i zikri ile zevkı olur
Zerre-i mihri ile şevkı olur

Ne ki sevse cihãn içinde kişi
Anı zikr itmek olur anuñ işi

¹¹³⁹Bu eserin Süleymaniye (Ayasofya Bl., nr. 378, yk. 100^a-115^b) nüshası A, Süleymaniye (H.Mahmud Ef. Bl., nr. 3837, yk. 1^b-6^a) nüshası M, Bâyezid (Nadir eserler Bl., nr. 1419, yk. 40^b-52^a) nüshası B, Nuruosmaniye (nr. 4897, yk. 39^b-54^a) nüshası N olarak kısalulmuştur. Yapılan karşılaştırmada A nüshası esas nüsha olarak ele alınmıştır. HÂZÂ RİSÂLE-İ SUBĤATÜ'L-'UŞŞÂK: HÂZİHİ ŞERĤU EHÂDÜŞİ'N-NEBEVİYYE 'ALEYHİ'S-SELÂM-EL-MÜSEMMA Bİ-SUBĤATİ'L-'UŞŞÂK N.

Zıkr-i Mecnûn niteli Leylâ'dur
Vâmık'ın virdi dilde 'Azrâ'dur

Her ne dilde ki yok maḥabbet-i Ḥaḳ
Zıkr olunmaz dilinde Ḥaâret-i Ḥaḳ

Dil ki olmaya 'ışk-ı Ḥaḳ'dan eşer
Yegdür andan hezâr kerre ḥacer

10 Anı zıkr eylemez ḳanı bir şey
Dir cemâd ise zıkr idüp yâ Ḥay

Gelünüz biz de olalum her-gâh
Zâkir-i "Lâ ilâhe illallâh"

Her kime ki 'inâyet itdi Ḥudâ
Buldı anuñ hidâyet ile hüdâ

Kime tevfiḳı oldu ise refik¹¹⁴⁰
Buldı der-gâh-ı Ḥaḳḳ'a toḡru ṫarik

101^a Olmasa ger 'inâyeti hem-râh
Kim bulurdı Cenâb-ı Ḥaḫrete râh

15 İy nice zann iden özin mes'üd
Uyanup buldı kendüye merdüd

Yâ irâdetde redd ola yâ ḳabül
Yigrek oldur ümidi kesmeye ḳul

Umaruz ki 'inâyet itmiş ola
Rûz-ı evvel hidâyet itmiş ola

İy nem-i raḫmetün yemm-i ḡufrân
Ḳaṫresin ḳıl bu 'âŝiye iḫsân

¹¹⁴⁰refik: rakî'ḳ B.

Yağı var eyleyen vüçüdüdür
Bizi güstâh iden bu cüdüdür

20 Tâ ki bildük seni Kerim ü Ğafür
Keremüñ eyledi bizi mağrür

Keremüñ mücrime penâh oldu
Luftuñ arada 'özü-ğâh oldu

Sensin ol mertebe Kerim ü Raḥim
Korqaram ḥâli kıala nâr-ı caḥim

**DER NA'T-I NEBİYYİ'L-'İZÂM 'ALEYHİ'Ş-ŞALÂTÜ VE'S-
SELÂM VE 'ALÂ ÂLİHİ VE AŞĖABIHİ'L-KİRÂM¹¹⁴¹**

Şükr k'ol Hâdi-i hidâyet-baḥş
Bize virdi Peyamber-i meh-veş

Oldı nür-ı cemâli ḥalka delil
Anuñ ile görindi Ḥaḳḳ'a sebîl¹¹⁴²

25 Bâ 'iş-i âferiniş-i dü-cihân
Sebeb-i raḥmet-i zemîn ü zamân

Ḥaḳ ret-i Muştafâ Ḥabib-i Ḥudâ
Ümmeti-çün çoḳ eyler idi büka¹¹⁴³

Ümmete Hâdi-yi sebîl olup ol
Gösterürdi Cenâb-i Ḥaḳrete yol

¹¹⁴¹Bu başlık M'de yok. NEBİYYİ'L-'İZÂM: NEBİ B, NEBİYYİ'L- 'İZÂM 'ALEYHİ'Ş-ŞALÂTÜ VE'S-SELÂM: NEBİ 'ALEYHİ'S-SELÂM N.

¹¹⁴²ḥalka: Ḥaḳḳ'a N./delil: Cemil M.

¹¹⁴³çoḳ: çoḡ N.

- 101b Gāyetine bu menzilüñ irdi
 Âhîret yoların haber virdi
- Didi bu rāhda emn yokdur
 Nefs ü şeytān harāmisi çokdur
- 30 Cān hālāş ide mi yatan gāfil
 Menzil-i emne ola mı vāşıl
- Din metā‘nı elden aldurur ol¹¹⁴⁴
 Naqd-i imānı yolda çaldurur ol
- 32 Arası bu vücūd ile ‘ademüñ
 Pür-htaşardur hāzer gerek yi-gamuñ
- Söyledi bu yoluñ mehāfetini¹¹⁴⁵
 Bildürüp cümle emn ü āfetini
- Gösterüp rāh-ı müstaķimi bize¹¹⁴⁶
 Emr ü nehy ü recā vü bimi bize
- 35 Bu ehādişi rāh-ber kıldı
 Sālik-i Hāķķ’a hem-sefer kıldı
- Olmayavuz bu yolda tā güm-rāh
 İltevüz menzil-i rāāsına rāh
- Düzaşından dağı hālāş olavuz
 Cennet-i ‘Adn içinde hāşş olavuz¹¹⁴⁷
- Ne ki emr irdi ol Nebiyy-i faşih
 Bize virdi haber hadiş-i şahiş

1144metā‘ını: metā‘ın N.

1145yoluñ: yol M.

1146Gösterüp: Gösterür N.

1147Bu beyit N’de yok.

SEBEB-İ TE'LİF-İ RİSÂLE-İ SÜBHATÜ'L-'UŞŞÂK ¹¹⁴⁸

Ol Resûl-i emîn ü şâdık-ı va'd
Bir hadîşinde eylemiş buni 'ahd¹¹⁴⁹

40 Kırk dâne hadîşi bir kimse
Ezber itse yâ gayra nakl itse

Şuhedâ ile haşr ola ol kul
Fuğahâ zümresinde yazıla ol

102^a Daği yarın ire 'inâyetüme
Dâhil ola gelüp şefâ'atüme

Bu kelâmı çün istimâ' itdüm¹¹⁵⁰
Ferahumdan şurup semâ' itdüm

Dil ü cânuñ bu oldı sevdâsı
Cem' ola tâ mübârek enfâsı

45 Gerçi kim istiñâ' atüm yoğ idi
Heves-i rağbetüm veli çoğ idi

Feth-i bâb-ı kelâm idüp Fettâh
Oldı söz kufline dilüm miftâh¹¹⁵¹

Bu eñâdişi eyledüm tedvîn
Tâ ri'âyet ola bu dîn-i güzîn¹¹⁵²

Bu müzeyyen kelâmı zînetden
Fâriğ oldum hayâl ü şan'atdan

¹¹⁴⁸A,N, SEBEB-İ TE'LİF-İ RİSÂLE B, M'de başlık yok.

¹¹⁴⁹Bir: Bu N.

¹¹⁵⁰çün: çü N.

¹¹⁵¹Feth-i..idüp: Feth-ı bâb eyleyüp başa N.//oldı: kıldı M,N. N nüshasında bu beyitten sonra 59 ve 61'inci beyitler geliyor.

¹¹⁵²güzîn: güzîn B.

Haḫ'dan ilhâmdur kelâm-ı Nebî
N'ola nazmında gözlesem edebi

50 Kaḫl-i Hikmet kelâm-ı mu'cizdür
Nice 'allâme bunda 'âcizdür

Bu yiter ki hemîn muvâfıḫ ola
Nazmı mefhûmına muṭâbıḫ ola

Göriccek tâ ahâli-i İslâm
Bile mu'ciz peyâmıdır bu kelâm¹¹⁵³

Meyl-i i'câz ide koyup siḫri
Ya'nî kim vird idinmeye şi'ri¹¹⁵⁴

Vây o 'ömre anuñla zâyi' ola
Cehl-i 'ilm añlaya vü kâni' ola

55 'İlm-i dîndür 'ulümdan maḫşûd
Ehli anuñla tâ ola mes'ûd

Söz odur kim kişiyeye nâfi' ola
Ma'şiyet 'illetini dâfi' ola¹¹⁵⁵

102^b Nazm odur kim ḫaber vire Haḫ'dan¹¹⁵⁶
Pes n'olur laḡv u şi'r-i nâ-ḫaḫdan

Hûbdur gerçi kim feşâḫatda
Meded irmez velî kıyâmetde

Umaram kim bu mücib-i gufrân
Ola derd-i me'âşiyeye dermân

60 Derd-i dil-ḫasteye devâ yazdum
Bast-ı Kânûn idüp Şifâ yazdum

¹¹⁵³peyâmıdır: Peygamberdür A, kelâmıdır B.

¹¹⁵⁴kim: ki B,N.

¹¹⁵⁵kim: ki N.// illetini: illeti A.

¹¹⁵⁶ki: kim B.

Olmayaydı eger Resül ü Kitâb
Kim bilürdi nedür haḫâ' ü şavâb

Şive-i şi'ri itmedüm çendân
Tâ ki her kimse idine iz'ân

Vââih u rüşen eyleyüp taḫrîr
Türki nazm ile eyledüm tefsîr¹¹⁵⁷

Behre-mend ola tâ ki mü'minler
Sebeb-i rahmet eyleye Dâver

65

Ardum ḫalk için ehemm olanı
Bileler tâ ki şehd ü semm olanı¹¹⁵⁸

İştifâ baḫrimüñ güherlerini
Nür deryâsınuñ dürerlerini

Cem' idüp dürc-i nazma derc' itdüm
Naḫd-i 'ömrümde aña ḫarc' itdüm

Çün 'adedde dürr-i ḫadiş-i şaḫîḫ¹¹⁵⁹
Oldı şad dâne nitekim tesbîḫ

Didüm ismine SÜBHATÜ'L-'UŞŞÂK
Tâ ki elden ḫomaya her müştâk¹¹⁶⁰

70

Kim bu gencine ye ola gencür¹¹⁶¹
Olur ol ḫâzin-i ḫazâne-i nür

Bunı sen şanma dürr-i 'ummâni
Ḳâ'r-ı cöndür bu gevherüñ kâni

¹¹⁵⁷tefsîr: taḫrîr B, N.

¹¹⁵⁸tâ: A'da yok.

¹¹⁵⁹Çün: Çü M.

¹¹⁶⁰müştâk: 'uşşâk A.

¹¹⁶¹gencineye: gencine A.

103^a Gördi luḡfın bu dürr-i dil-cūnuñ
Cigerin deldi reşg-i lü'lünüñ

Ger şatılsa bu dürr-i bī-hem-tā
Olmaz iki cihān birine behā

Buñā şarrāf ehl-i 'irfāndur
Müşteri olmaz ol ki nā-dāndur

75 Nicedür belki şeb-çerāğ-ı hüdā
Ki virür nūr-ı sırrı Ʒalbe Ʒiyā¹¹⁶²

Ʒarañu dillere çerāğ-ı münir
Nūr-bağş olmada Ʒamer-tenvir

Her kime ki bu nūr ola hādi
Yol vire Ʒulmet içre her vādi

Hızr-ı tevfiƷ ile refiƷ ola ol
Bula āhır Ʒayāt āb'ına yol

Ʒanı iksir-i devlete Ʒālib
Kımyā-yı sa'ādete rāğıb

80 'İllet-i naƷd-i cān bunuñla gider
Kımyadur ki Ʒalbi ħāliş ider

Mürde-diller bulur bu sözle Ʒayāt
Dem-i 'İsā-y-le nitekim emvāt

Dil ki yokdur safāsı mürdedür ol
Zinde eyler anı kelām-ı Resül

¹¹⁶²Ki: Kim B.

Ṭutsa mir'at-ı kalbi' jeng-i hevā
Vir aña işbu şaykal ile cilā

HAZĀ FĪ VAŞF-I PĀDİŞĀH-I İSLĀM¹¹⁶³

Var ümidüm ki zıll-ı Rabb-i enām
Hāmi-i milk-i din [ü] şāh-ı İslām¹¹⁶⁴

85 Ya'ni ki Ḥazret-i Süleymān Ḥān
Kāmi-i küfr ü nāşır-ı imān

103^b Eşigi kıble-i selāṭındür
Sāyesi hışn-ı kişver-i dindür

Oldı İslām'a çüm zahir ü mu'in
Buldı kuvvet anufla beççe-i dîn

Mehdi -i vaḫtdür o Şāh-ı guzāt
Ki gazadur işi 'işā' ü gadāt

Andadur şimdi Zülfeḫār-ı 'Alī
Ki açar kāfir illerin o Velī

90 Olmasa tîg-i sedd-i İskender
Ṭola ye'cüc-ı fitne her kişver

Bā'ış-i intizām-ı devrāndur
Vāriş-i milket-i Süleymān'dur

İdüp İslām dînini ihyā
Kıldı şer'-i Muḫammed'i icrā

Umaram ki ḫadişi ḫürmetine
Ḥoş gele bu risāle ḫazretine

¹¹⁶³M'de başlık yok. B ve N'de bölümün tamamı yok.

¹¹⁶⁴şāh: şeh M.

Nazar-ı iltifâtı vâkı' ola
Şerefini bu nazm câmi' ola

95 Farâdur pâdişâha çünki du'â
Sen de eyle Laţîfî medh ü şenâ

Yâ İlâhî be-nûr-ı Faħr-ı cihân
İki 'âlemde kıl anı sulţân

Ƙâdir it 'ömrini müeyyed kıl
Mâliken milketin muħalled kıl

I

مَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ مَعَ اللَّهِ فَلْيَقْرَأِ الْقُرْآنَ

Her ki isterse Hâķ ile kelimât¹¹⁶⁵
Dâyim itsün kırâ'at-ı Ƙur'ân
Ola Tûr-ı tilâvetinde Kelim
Reşg ide aña Mûsâ-i 'İmrân

II

104a مَنْ خَافَ مِنَ اللَّهِ خَافَ مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ

Ol ki ħavf itdi Hâżret-i Hâķ'dan
Ƙorĸar andan cemî'-i ħalkullâh
101 Hâşyet-i Hâķ'dan ol ki ħâlidür
Ƙorĸıdur her kişiden anı İlâh

III

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً لَمْ يَبْقَ زُنُوبُهُ زَرَّةً

Şalavâtı dilüñden eyleme dür
Tâ şefâ'atden alasin behre
Her ki bir kerre kim vire şalavât
Ƙalmaz anuñ günâhı bir zerre

¹¹⁶⁵isterse: ister B.

IV

لَا تَسْبُوا السُّلْطَانَ فَاتَهُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ

- 105 Kıl du‘ā pādişāha sögme şağın
Anı zîrā Ḥalife kıldı İllāh
Sen o zāt-ı şerîfî şanma güzāf
K’ol durur yir yüzinde Zıllu’İllāh

V

عَدُوٌّ سَاعَةٍ يَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً

- Hâkim olan kimesne bir sâ‘at
Emr-i Ḥaḫḫ üzere ger ‘adâlet ide
Ola mı bu şevâb ‘adle ‘adil
Ger o yitmiş yıl ‘ibâdet ide

VI

إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمَامٌ عَارِلٌ

- Ol şehüñdür sa‘âdet-i kevneyn¹¹⁶⁶
Meyli yok zulme ‘adle mâyildür
Ḥazret-i ‘izzete eḫabbü’n-nās
Yevm-i maḫşer de şāh-ı ‘ädildür

VII

- 104b أَلْعِلْمُ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ

- 111 Merd ü zenden her ehl-i islāma¹¹⁶⁷
Farz-ı ‘ayn oldı ‘ilm-i dîn oğımāḫ
Oldı ol ‘ilm ile ‘amel vâcib
Fark ola tâ anuñla bâṭıl ü ḫaḫ

¹¹⁶⁶Ol: O A,M. / Ol şehüñdür: Şeh odur ki N.

¹¹⁶⁷zenden: zen B.

VIII

أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ

Cümle mechûli idegör ma'lûm¹¹⁶⁸
 'İlme şarf eyle var 'ömrüni heb
 Dime geçti zamānı taḥşilüñ
 Mehdden laḥde dek kıl anı taleb

IX

لَا فَعْرَ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ

115

Cehle beñzer cihānda faqr olmaz
 Qatı yoḥsül cihānda cāhildür
 Māl ile cāhili ğanı şanma¹¹⁶⁹
 Ol kişidür ğanı ki kāmildür

X

إِنَّ قَلِيلَ الْعَمَلِ مَعَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَإِنَّ كَثِيرَ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ

Ne 'amel ide olmayan 'ilmi
 'İlm ile azacuk 'amel çok olur¹¹⁷⁰
 Cehl ile sehl olur keşir 'amel
 O da sehv ü ḥaṭā ile yoğ olur

XI

مَنْ تَقَدَّمَ عَالِمًا فَكَأَنَّمَا جَلَسَ عَلَى الْمُصْحَفِ

'Ālim üzre otursa bir 'āmī
 Māl ü cāh için anı görme revā¹¹⁷¹
 'İlmi taḥfif ider şu mertebe kim
 Muşaf üzre cülüs ider gūyā

1168mechûli: mechülüñ N.

1169Cāhili: nākışi A, M, B.

1170çok: çoğ N.

1171görme revā: revā görme N.

XII

105^a مَنْ أَكْرَمَ إِلَى عَنِّي لِيَفْنَاءِ زَهَبَلَهُ نُتْنَا بِرِينِهِ

Bir ğaniye Şu kim ğināsi iğün

İtse dūnyā-perest olup ikrām

121 Őülüşān-ı nuğūd-ı dīni gider

Anda noğşān-pezir olur İslām

XIII

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ

Her ne dem ki irişe vağt-i Őalāt

Ŧur edā it anı vü olma kehel¹¹⁷²

Ŧıl namāzı namāzdur bil anı

Yevm-i āĦir de Őonrılan evvel

XIV

مَنْ تَرَكَ وَتَمَتَّأَ مِنَ الصَّلَاةِ (كَأَنَّمَا) ذَبَحَ نَفْسَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ

Her ki bir vağt namāzı eyleye terk

Kendü nefsinı kendü ğātildür

125 Dökdi ğanın بِغَيْرِ سِكِّينٍ

Şol kişi kim Őalātu mühmildür¹¹⁷³

XV

الصَّبْحَةُ تَمْنَعُ الرِّزْقَ

Her ki vağt-i seĦerde Ħufte ola

Aña ŐubĦ uyğusu virür keselāñ

Ol ğün anuñ başına ğün toğmaz

Hem anuñ rızğına gelür noğşān¹¹⁷⁴

¹¹⁷²iriŐe: irse M./it: eyle N./vü olma kehel: kehel olma M.

¹¹⁷³Őalātu mühmildür: Őalāta mühmildür N.

¹¹⁷⁴onuñ: N'de yok./gelür noğşān: virür keselān N.

XVI

رُؤْمٌ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسَعُ عَلَيْكَ التَّرْتِيبُ

Ger dilerseñ cihānda vüs'at-ı rızık
Hâzır ol dāyima şahāret ile
Yüri 'ālemde şayyib ü şāhir
Bulasın rızkı tā ki vüs'at ile

XVII

مَنْ مَلَكَ زَادًا وَدَاحِلَةً تَبَلَّغَهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يُجِجْ فَلَا عَلَيْهِ

105b

إِلَّا أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا

Güci yetdükde zād ü rāhileye¹¹⁷⁵

Ka'be -i her ki olmaya zāyir

131

Yā Yahūdī ola yā naşrānī

Mevt irüp çünki 'ömri ola āhir

XVIII

الزَّكَاةُ قَسْطَرَةُ الْإِسْلَامِ

Yolına vardı dīn-i İslām uñ
Her kişi ki eyledi zekātın edā
Bile farz oldı çün zekāt ü şalāt¹¹⁷⁶
Virmeyen itmedi şalātın edā

XIX

رَأْسُ الْحَقْلِ مُدَارَةُ النَّاسِ بَعْدَ الْإِيمَانِ

Res-i 'aql oldı ¹¹⁷⁷ بُعْرَ إِيْمَانٍ

Halk ile eylemek müdarāyı

135

Ki müdarā zamānidur bu zamān

'Ārif añlar bu remz ü imāy¹¹⁷⁸

¹¹⁷⁵yetdükde: yitdikçe N.

¹¹⁷⁶çün: çünki B.

¹¹⁷⁷ba'de imān: ba'dchu imān N.

¹¹⁷⁸'Ārif añlar: 'Aqıl ögülü Ā.

XX

إِنَّ مِنْ مَّوْجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَرْزُلُ السَّلَامِ وَحُسْنُ الْكَلَامِ

Mücb-i mağfiret durur bil anı¹¹⁷⁹
 Halka bezl-i selâm ü hüsn-i kelâm
 Sebkat it sen selâmı gayrıdan¹¹⁸⁰
 Hem al ikrâm ile selâmı müdâm

XXI

الْكَلِمَةُ الْبَيِّنَةُ صَدَقَةٌ

106^a Hâcet ehline luğ ile söyle
 Dağı gösterme aña gülmez yüz
 Eyü söz ki güler yüz ile aña
 Vir cevâbın ki şadağa eyü söz¹¹⁸¹

XXII¹¹⁸²

خَيْرُ الْكَلَامِ مَا هَلَّ وَدَلَّ

141 Kelimâtuñ hayırlusı bu kim
 Her ne deñlü olursa ola qalil
 Bir söz ile edâ ola biñ söz
 Ya'nî ola biri biñine delil

XXIII

الْمُؤْمِنُ مِنْ مِرَاةِ الْمُؤْمِنِ

Şâf olup birbirin müşâhedeye
 Oldı mir'atı mü'minüñ mü'min
 Her ne yüzden ki ide aña nazâr
 Görür anda şifâtınuñ 'aynın

1179 mağfiret durur: mağfiretdür A.

1180 sen: A'da yok.

1181 cevâbın: cevâbı N./şadağa: şadağadır A,N.

1182 XXII ve XXIII'üncü hadisler B ve N'de yer değiştirmiştir.

XXIV

وَمَنْ تَوَاصَعَ رَفَعَهُ اللَّهُ وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ

- 145 Kim tevāṣū‘la ḥalka ḥulḳ itse
 Ḥaḳḳ anuñ ḳadrini refi‘ eyler
 Her ki kibr ile vaż‘ ide ḥalka
 Rabb-ı ‘izzet anı va i‘ eyler

XXV

حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ

- Ḥüsn-i şüret kişide sîretsüz
 Şekl-i bî-cândur meşelde hemîn
 Dîn-i mü‘min dürüst degül ansuz
 Ḥüsn-i ḥulḳ oldı çünki nişfu’d-dîn

XXVI

لَا يَدْخُلُ جَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي ظَمِيرِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْكِبْرِ

- 106b Kibriyâ ki Ḥaḳ‘uñ ridâsıdur
 El uzadan fuîül u bâḫıl olur¹¹⁸³
 Kimde ki zerre deñlü kibr olsa
 Anı şanma behişte dâḫıl olur

XXVII

تَرَكَ كَلِمَةً مِنَ الْغِيْبَةِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ صَلَوَةٍ

- 151 Ğıybetüñ bir sözini terk idegör
 Hiç çekme nevâfile zaḫmet
 Ḥaẓret-i ‘izzete o sevgülidür
 Ḳılmadansa namâzı biñ rek‘at

¹¹⁸³bâḫıl olur: bâḫıldur N.

XXVIII

الْغَيْبَةُ اَشَدُّ مِنْ الرَّثَا

Mümkin oldukça eyle hıfz-ı lisân
Virme hergiz mesâviye ruhşat
Ğıybete söz kaçırmağıl zinhâr
Ki ziñadan eşedd imiş ğıybet

XXIX

سُوُّ الْخُلَيْقِ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلَّ الْعَسَلَ

155 Hüy-ı bedden hâzer gerek zinhâr
Ki anuñla olur ‘amel fâsid¹¹⁸⁴
Sû-yi hulk ile bozma a‘mâluñ
Kim olur hall ile ‘asel fâsid

XXX

إِنَّ الْحَسَدَ تَأْكُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُ النَّارُ الْحَطَبَ

Kimsenüñ gel kemâl ü mâline¹¹⁸⁵
Hased itme hasûd olup zinhâr
Hasenâtını yir hased kişinüñ
Nitekim yir ocağda hîme’i nâr¹¹⁸⁶

XXXI

مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى انْفَاذِهِ مَلَأَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ اِمْنًا وَاِيْمَانًا

107a Her ki vaqt-i ğazabda hışma gelüp
Hışmını yudsa şabr idüp bir ân¹¹⁸⁷
Kâdir olup yâ anı def’itse
Tola kalbine emn ile imân

¹¹⁸⁴olur ‘amel: ‘amel olur A.

¹¹⁸⁵kemâl ü mâline: kemâl-i rızqına N.

¹¹⁸⁶ocağda: ocağdan N./hîme’i: hîzemi B.

¹¹⁸⁷ki: A’da yok.// idüp: ide B.

XXXII

الغضبُ يُفسدُ الايمانَ كما يُفسدُ الصَّبورَ العملَ

- 161
- Gāzab u hiddeti ço mü'min iseñ
 Ki gāzab fāsīd eyler imānı
 Şehd ü şîrîn ise ne deñlü 'asel
 Telh ider pāre-i şabūr anı

XXXIII

مَنْ اصْلَحَ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ اسْتَوْجَبَ ثَوَابَ شَهِيدٍ

- İki kişi arasını her ki
 Zahmete girüp eylese ıslāh¹¹⁸⁸
 Vācib olur aña şevāb-ı şehīd
 Çünkü ol vire bir fesāda şalāh¹¹⁸⁹

XXXIV

مَنْ عَفَى عِنْدَ الْقُدْرَةِ عَفَا اللَّهُ عِنْدَ الْمُسْرَةِ

- 165
- Bulsa bir kimse düşmene fırsat
 Kādir olduğda eylese anı 'afv
 'Afv idüp buñ deminde anı Hudā
 Niçe niçe günāhın eyleye maḥv¹¹⁹⁰

XXXV

نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَنِيَّةُ الْقَاسِقِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ

- Niyyetin ḥayra itse bir mü'min¹¹⁹¹
 'Amelinden o niyyet afḍaldür
 Niyyetin şerre kılsa bir fāsık
 'Amelinden eşedd ü mühmeldür

1188ki: ne N./eylese: eyleye B.

1189şalāh: Melāh N.

1190B'de, mısralar 'Afv..., Niçe..., Bulsa..., Kādir... şeklinde sıralanmıştır.

1191itse: eylese M.

XXXVI

الدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كِفَايَةُ

- 107^b Bir kişi ki şevâb kaçdın idüp
 Bir kişi hayr işe delâlet ider¹¹⁹²
 O şevâba olur anuñla şerik
 O kişi ki ne hayr ü tã'at ider¹¹⁹³

XXXVII

مَنْ قَضَى حَاجَةً لِأَخِيهِ قَضَى اللَّهُ حَاجَةً

- 171 Kim kazâ itse Hâk rıââsıçün
 Hâcetin çursa bir müslimānuñ¹¹⁹⁴
 İtdügi eylik olmaya zâyı'
 Bitüre hâcetini Hâk anuñ

XXXVIII

أَطْلُبُوا الْخَيْرَ حَسَابِ الْوَجْهِ
 عِنْدَ

Kerem ehli olur vecih âdem
 Hüsni-şüret delil-i siretdür
 Zıst-rüdan şağın kerem umma
 Dile andan ki hüb-şüretdür

XXXIX

الْبَعْدَةُ رَيْنٌ

- 175 Her kişiye ne va'de kim itseñ
 Sa'y idüp va'deye vefâ idesin
 Va'de çün zimmetünde deyn oldı
 Vâcib oldı anı edâ idesin

¹¹⁹²ki: kim N.//ider: ide M, B, N.

¹¹⁹³sebâba: şevâbda B, N.//ider: ide M, B, N.

¹¹⁹⁴çursa: çurursa M.

XL

السَّخِيُّ فِي جَوَائِرِ اللَّهِ وَأَنَا رَفِيقُهُ

Gel giderseñ seḥā ʔarīḳına git
 ʔurbet-i Ḥakk'a yok bu deñlü ʔarīḳ¹¹⁹⁵
 Ḥaḳ civārındadur saḫi dāyim
 Ḥazret-i Muştafa'dur aña refīk

XLI

1196

الْمَدَقَةُ تُطْفِئُ نَضَبَ الرَّبِّ

108^a

Geldügince elüñden it şadaḳa
 Ki taşadduḳ belāyı def' ider
 Eyle vaḳt-i belāda anı penāh
 Gażab-ı Kāhir'i o def' eyler

XLII

مَنْ نَهَى سَائِلًا جَائِعًا عَلَى بَابِهِ عَذَّبَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ الْغِي سَنَةً

181

Her ki bir sā'ili süre maḫrüm¹¹⁹⁷
 ʔapusında didükde şey'lillāh
 Ḥabs idüp vādi-i Cehennem'de
 Aña biñ yıl 'azāb ide Allāh

XLIII

لَا تَرُدُّ السَّائِلَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرٍ

ʔoma kapuñda sā'ili maḫrüm
 Külli olmazsa cüz'i vir bāri
 Virmez iseñ tamām ḫurmāca
 Vir anuñ bāri nişf-ı miḳdāri

¹¹⁹⁵bu: o M.

¹¹⁹⁶Bu hadīs ve tercümesi N'de yok. B'de ilk iki mısraı yok.

¹¹⁹⁷süre: süsse M.

XLIV

دَعْوَةُ الْغَرِيبِ مَقْرُونَةٌ بِالْأَجَابَةِ

- 185 Al ele göñlini ġarībūñ kim
 Hastadur göñli ħâtırı maħzūn¹¹⁹⁸
 Ğurabānuñ du‘āsın eyledi Ĥaĥĥ
 Da‘vet içre icābete maĥrūn

XLV

دَعَاءُ الْوَالِدِ لَوْلَدِهِ كَدَعَاءِ النَّبِيِّ لِأُمَّتِهِ

- Vālidūñ bed-du‘āsını zinhār
 Cehd idüp almasun cihānda veled¹¹⁹⁹
 Veled üzre du‘ā-i vālidī Ĥaĥ
 Eylemez da‘vet-i Nebī gibi red¹²⁰⁰

XLVI

ظَبُّ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ اللَّهِ

- 108b İy ki itdūñ göñüller āzürde
 Sırr-ı dilden hiç olmaduñ āġāh
 Dil mekân-ı Ĥudā-yı ‘arş-ı mekin
 Ķalb-i mü‘min vasi‘-i ‘arşullāh

XLVII

اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ وَكَلِمَةَ الْكَافِرِ

- 191 Yirde ħalmaz du‘ası maẓlūmuñ
 Kāfir olsa daĥı olur maĥbūl
 Zālimūñ tiġ-ı zulmi başın alur¹²⁰¹
 Baş açā çünki pädişāhına ħul

¹¹⁹⁸göñli: göñli vü M.

¹¹⁹⁹Vālidūñ: Vālidin B./cihānda: M’de yok.

¹²⁰⁰gibi red: gibidür N.

¹²⁰¹‘ulmi: M’de yok./alur: urur B.

XLVIII

الظُّلْمُ ظُلْمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Her ki zulm itdi zîr-i destine
Yarın ol zulmi aña zülmet olur
Ol zamân ki ecel boğazın ala
Aña cân virmesi meşakkat olur

XLIX

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ

195 Mü'min ol kimsedür ki tâ andan¹²⁰²
Nefret itmeyeler dil ü cânlar
Ne elinden ne hod dilinden anuñ
Hergiz incinmeye müslimânlar

L

مَنْ كَانَ نَدَاجِبِهِ فِي الدُّنْيَا كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانًا مِنَ النَّارِ

Şol ki dünyâda iki yüzlü ola
Nitekim şekl-i millet-i seg-sâr¹²⁰³
Hâme gibi iki zebânı ola
Ağzı içre iki zebâne-i nâr¹²⁰⁴

LI

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَعَامٌ

109a Birbirinden bu halka söz iledüp
Zemme vü nemme olmağıl mâ'il
Bu şıfatlarla her ki ola mevşûf
Olmaz ol kimse Cennet'e dâhıl

¹²⁰²ki: B'de yok.

¹²⁰³seg-sâr: seg-sâr ola M.

¹²⁰⁴zebâne-i nâr: zebânı ola M.

LII

رَاحَةُ الْإِنْسَانِ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ

Çatı çok güft ü gūya itme heves
Mümkün oldukça eyle hıfz-ı lisān
Dut dilüñ rāḥat olayın bir iseñ
Ki süküt oldu rāḥat-ı insān

201

LIII

مَنْ حَسَنَ اسْلَامِ الْمَرْءِ تَرَكَهُ مَا لَا يَعْينِيهِ

Jeng-i lağv ü kelām-ı fāḥişden
Her ki mir‘at-ı dīni eyledi pāk
Hüsn-i İslām ı anda gördi ‘ayān
Şüret-i ma‘nī-i kulüb-i idrāk

LIV

مَنْ كَثُرَ مَزَاحُهُ زَهَبَ وَقَارُهُ

Bir kişi ki laṭife’i çok ide
Eksilür ‘ır u vaqarı gider¹²⁰⁵
Açılır nüktelerle her sırrı
Keşf olur cümle ‘aybı ‘arı gider¹²⁰⁶

205

LV

وَيْلٌ لِلَّذِي يَحْدِثُ لِيُضْحِكَ وَيُلْهَى لَهُ

Oldı veyl caḥimi anuñ için
Güldüre ḥalkı şüh u şakrak ola
Sebeb-i daḥk için mecālisde
Sözleri lağv u fuḥş-ı muṭlak ola

¹²⁰⁵çok: çoğ N.//‘ır u: ‘ır ile N.

¹²⁰⁶olur: ola N.

LVI

كَرُّتُ الصَّحِكَ نُعَيْتُ الْعَلْبَ

- 109b Bu cefâ-ḥâne cāy-ı ḥande degül
Saña bilsem neden gelür gülmek
Zinde-diller bu kırkıdan gülmez
Kâlbe gülmekten irişür ölmek¹²⁰⁷

LVII

مَنْ كَذَبَ كَذِبَةً فَهُوَ مُطْعُونٌ

- 211 Çünkü kizb oldı mücib-i zillet
Her ki 'âdet idinse mağbündür
Mü'min adında her ki kâzib ola
Didi Peygâmbere anı mel'ündür

LVIII

مَنْ عَشَى ظَمِيسَ مِنَّا

- Hile vü ḥud'a ehli mekkârı
Didi bizden degül Resûlü'llâh
Ya'nî mü'min degül münâfıkdur
Anı ḥaşr eylemez bizümle Allâh¹²⁰⁸

LIX

إِنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ بُلُؤُ

- 215 Yüri pür-ḥile vü dağal olma
La'übâli vü şâdıku'l-ı-kavl ol
Cennet ehlinüñ ekşeri bön olur
Sen daḥı bönlük eyle mağbül ol¹²⁰⁹

¹²⁰⁷ölmek: gülmek N.

¹²⁰⁸Allâh: İlah M, B.

¹²⁰⁹sen.. ol: Var sen daḥı bönlük eyle kabül A, M, N.

LX

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ كَ طَبِّ حَزِينٍ

Ferah u şādlık yaraşmaz aña
Tālib-i Hakk olan gerek maḥzūn
'Ömrüñ oldukça gülmeſeñ yime ğam¹²¹⁰
Kālb-i maḥzūnı çün sever Bi-çün

LXI

مُرْتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا

110^a 'Ākıbet terk ider seni dünyā
Şimdiden gel aña vidā' eyle
Çünkü kaṭ'-ı 'alākadur āhır
Her ta'alluḡdan inkıṭā' eyle

LXII

إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ فِتْنَةٌ وَفِتْنَةُ قَوْمِي الْعَمَلُ

221 Oldı bir fitne her bir ümmet için
Olara bā'ış-i ḡalāl oldı¹²¹¹
Ümmeçiün didi ki Peyġamber
Bulara fitne milk ü māl oldı

LXIII

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كَيْ خَطِيئَةٍ

Bu ne ğaflet durur ki cān ü dilūñ
Mā-sivā sevgüsile toṗtoludur
Gerçi çoḡdur günāhuñ envā'¹²¹²
Ḥubb-ı dünyā bu cümleden uludur

¹²¹⁰gülmeſeñ: gülmeſen B.

¹²¹¹Olara: Onlara N.

¹²¹²günāhuñ: cihānın N.

LXIV

حَفَّةُ الْجَنَّةِ بِالْمَكَارِهِ حَفَّةُ النَّارِ بِالشَّهَوَاتِ

- 225 Zahmete Hâk yolında katlan kim
Cennetüñ yolu pür-meşakkatdür
Yüri lezzâtı ço ki rāh-ı cahîm¹²¹³
Dükeli lezzet ile şehvettür

LXV

مَنْ قَبْلَ غَلَامًا بِشَهْوَةٍ عَذَّبَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي النَّارِ أَلْفِ عَامٍ

- Bir hevâ ehli nefse tâbi' olup
Öpse şehvetle ger bir oğlanı
Hâk Te'âlâ 'azâb idüp yarın
Yağa biñ yıl o cürmiçün anı¹²¹⁴

LXVI

لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا قَوْمِ لُوطٍ

- 110^b 'Amel-i kavm-i Lût ile her ki
'Amel idüp 'ikâba oldı maḥal¹²¹⁵
La'netu'llâha düşdi maḥzar ol
Qavl-i şeytân ile çün itdi 'amel

LXVII

إِذَا رَكِبَ الذَّكَرَ زَكَرًا اهْتَزَّتْ عَرْشُ الرَّحْمَنِ فَإِنَّ مَاتَ مُشْرِكًا وَطَلَعُونَا

- 231 Qaçan itse livâḫa bir mel'ün
'Arş-ı Rahmân olur o dem lertzân
Ger bu ḫâl ile ölse kâfir olur
İledür küfre anı ol tuğyân

¹²¹³rāh-ı: nār-ı B.

¹²¹⁴Yağa: Nice N.

¹²¹⁵ki: kim M.// 'ikâba B: 'ikâb A.

LXVIII

أَلرَّزَا يُورثُ الْفَقْرَ

Ne kadar ki ğanī ola zānī¹²¹⁶
 ‘Ākıbet faqr olur aña ğālib
 Müriş-i faqr imiş zinā zinhār
 Devleti olan olmasun t̄alib

LXIX

الْخَمْرُ جَمَاعُ الْإِثْمِ

235 Hoş dimişdür diyen şarāba şer-āb
 Ki niçe niçe şerri cāmi’dür
 Şerre cür’et virür fesāda kıvām
 Nefs ü şeytāna katı tābi’dür

LXX

مَنْ لَعِبَ بِالسَّطْرَنْجِ أَوْ نَاطِرٍ إِلَيْهِ كَأَلَاكٍ لَحْمِ الْخَنْزِيرِ

Lu‘b-ı şaṭrancı her ki şuĝl idinüp
 İste yanınca yāhūd aña nigāh
 Gūdüben bir alay ḥanāziri
 Etin ekl eylemişce ide günāh

LXXI

لَعَنَ اللَّهُ الرَّائِسَ وَالْمُرْتَشِيَّ

111ª Ekşeri zūlmüñ irtişādandur
 Yir kıomaz ‘adl ile bir işe daḥı
 لَعَنَ اللَّهُ didi Peyĝamber
 Cān-ı rāşıye mürteşıye daḥı

¹²¹⁶ki: kim M.

LXXII

اتَّقُوا فِي الْبُنْيَانِ عَنِ الْحَرَامِ فَاتَهُ أَسَاسُ الْخَرَابِ

- Ol binānuñ ne ola bünyādı¹²¹⁷
 K'ola māl-ı ھاṛām ile bünyād
 241 Ol esāsuñ olur ھاṛābı ھاṛīb
 Sehl olur ol 'imāret ü ābād¹²¹⁸

LXXIII

مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ

- Her ki zen gibi zeyn idüp kendin¹²¹⁹
 Geydi bunda ھاṛīr-i raḥşende
 ھاḳaldı 'uryān şiyāb-ı Cennet' den
 Geymes anda libās-ı tābende

LXXIV

الشَّهْرَةُ أَفَّةٌ

- N'ola ıtıtsa cihānı kibr ü riyā
 ھاḳ-ı 'ālem esir-i şöhretdür
 245 Şaḳın iy zineti tefāhur iden¹²²⁰
 Ğāfil olma ki şöhret āfetdür

LXXV

الْعَيْنُ حَقٌّ

- ھاḳatı gösterme kendüñi ھاḳka
 Naḳar-ı ھاşm-i bedden eyle ھاḳer
 Ğöz deger ādeme bu söz ھاḳdur
 Eşerinden irer kişiyeye zārar

¹²¹⁷Ol: O N.

¹²¹⁸olur ھاṛābı: ھاṛāb olur N./ھاṛīb: yakın M.// 'imāret ü ābād: 'imāret-i ābād N.

¹²¹⁹idüp: ide N./kendin B.: kendüyi A.

¹²²⁰zineti: zincte N.

LXXVI

لَا يَفْلَحُ قَوْمٌ تَغْلِبُهُمْ امْرَأَةٌ

- 111b Şağalın virdi her ki dest-i zene
Olmadı merd-i kâbile işlâh
Zen aña hâkim oldı ol maḥkûm¹²²¹
Olmaz ol kimse ‘âkıbet iflâh

LXXVII

الوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنْ جَلِيسِ السُّوءِ

- 251 Keşretüñ zaḥmeti keşir olur
Bu cihânda ḥużûr-ı yektâlık
Nâ-muvâfık ḥarîf ü hem-demden
Kişiyе yeg degül mi tenhâlık

LXXVIII

كُلُّ أُمَّةٍ مَعَاذَ إِلَّا الْمَجَاهِرُونَ

- ‘Afv ola ol kimesne ümmetden
K’itdügi cürmi eyledi ihfâ
Lik anuñ günâhı olmadı ‘afv
K’itdügin ḥalka eyledi ifşâ

LXXIX

النَّدَامُ تَوْبَةٌ

- 255 Çün günâh işledüñ peşimân ol
Ki nedâmet aña keffâretdür
Ol işe cân ü dilden ol nâdim
Tevbe didükleri nedâmetdür

¹²²¹oldı: olur N.

LXXX

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ حَتَّى يَأْمَنَ جَارُهُ عَنْ بَوَائِقِهِ

Ƙoñşı haƘƘın ri'âyet it her gâh
İtme hem-sâyeñi şaƘın ğam-gîn
İtmez ol kimse Cennet'i mesken
Cârı cevrinden olmasa ger emîn

LXXXI

طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ

112^a

Eylük oldur Ƙoyup elüñ 'aybın¹²²²
Kendüñüñ 'aybına ola meşğül
Ögmeye nefsini yirüp ğalkı
Hoş degüldür bu resme red ü Ƙabül

LXXXII

ظِلِّ الْحَقِّ وَلَوْ كَانَ مَرًّا

261

Çünkü gördüñ bir işi bāıldur¹²²³
Hâtır-ı ğalk için aña dime ğaƘ
Söyle ğaƘƘı ne deñlü acı ise
Ehl-i dîn olana budur elyâƘ

LXXXIII

أَفْطَلُ الصَّدَقَةِ كَلِمَةٌ حَقٌّ

Bulamaz bu şevâbı bir âdem¹²²⁴
Günde biñ aca ger vire nafaƘa
Söyle ğaƘƘı yirinde itme sükût
ĦaƘ söz oldı çün afđal-ı şadaƘa¹²²⁵

¹²²²elüñ: ilüñ M, N.

¹²²³işi: işe N.

¹²²⁴Bulamaz: Bulımaz N.

¹²²⁵çün: çü N.

LXXXIV

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ

- 265 Ol ki biñ zaḥmet ü meşakḳatle¹²²⁶
Dest-i rencin idindi ḳüt-ı ḥalāl
Oldı maḥbûbı Ḥaḳḳuñ ol kâsib¹²²⁷
Buyurupdur Ḥabîb-i ḥüb-ḥışâl

LXXXV

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّ وَالصَّادِقِينَ

- Tâcir olan kişi ticâretde
Şâdıḳu'l-ḳavl olup olursa emîn¹²²⁸
Enbiyâ eşdıḳâ daḥı şühedâ¹²²⁹
Ḥaşr olıcaḳ bile ḳopa yarın

LXXXVI

لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ آكِلَ الرِّبَا وَمَوْلَاهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاعِدَهُ

- 112b Çün ribâ-ḥõra la'net itdi Resûl
Olmaz İslâm' olan aña mâ'il¹²³⁰
Kâtib ü şâhidi yiyen yidüren
Oldılar hep bu la'nete dâḥıl

LXXXVII

جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَائِي

- 271 Nik ü bed levḫa-i cebinüñde
Dest-i taḳdîr ile k'olundı raḳam¹²³¹
Bir bir ol 'âkıbet gelür başuña
Rûz-ı evvel ne yazdı ise ḳalem¹²³²

¹²²⁶meşakḳatle: meşakḳat B.

¹²²⁷Oldı: Olur B.

¹²²⁸ticâretde: ticâretten N.//olup olursa: olısar N.

¹²²⁹Enbiyâ: enbiyâ vü N.

¹²³⁰olan aña: aña olan B.

¹²³¹Nik ü bed: Niyyetüñ bed N.// Dest-i: Olki N./ki: N'de yok.

¹²³²ḳalem: raḳam N.

LXXXVIII

مَنْ تَصَبَّرَ عَلَىٰ مَصِيبَةٍ يَعْرِضُهُ اللَّهُ

Her ki bu ‘alem-i havādişde
Uğrasa bir muşibete nā-gāh
Aña şabr itse itmese şekvā
‘Ivażın eyleye aña Allāh

LXXXIX

الْقَنَاعَةُ مَا لَا يَنْفَدُ

275 Milk ü māl ādemi ğanī itmez
Kāni‘ ol ki ğinā kanā‘atdur
Tama‘u hırşı ko ki kāni‘ olan
Şāhib-i genc-i bī-nihāyetdür¹²³³

XC

طُوبَىٰ لِمَنْ كَانَ فَقِيرًا فِي الدُّنْيَا وَعَزِيزًا فِي الْآخِرَةِ

Her ki dünyā-yı dūndan yudı el¹²³⁴
Bu televvüşden ol temiz oldı
Geçdi dünyāda gerçi zillet ile¹²³⁵
Āhiretde velī ‘aziz oldı

XCI¹²³⁶

مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ وَمَوْتُ الْأَغْنِيَاءِ مُصِيبَةٌ

113a Gel igen tālib-i ğinā olma
Ki ğaniye ölüm muşibetdür
281 Zillet ü fakr ile ölürseñ öl
Fuķarā mevti çünki rāhatdür

¹²³³olan: ola N.//genc-i:gence N.

¹²³⁴el: eli N.

¹²³⁵zillet: lezzet N.

¹²³⁶XCI ve XCII’inci hadisler B de yer deġiştirmiştir. XCI’inci hadis N’de yok.

XCII

الدنيا ساعة فاجعلها ساعة

Ṭayanup 'ömre kıılma ṭül-ı 'emel
'Ömr devrin geçürme ğaflet ile¹²³⁷
Çünkü dünyâ zamâni sâ'at imiş
Geçür ol sâ'ati 'ibâdet ile

XCIII

رولة الأغنياء في الدنيا لابقاء لها ودولة الفقراء في الآخرة لأفنائها

Ağniyâ devletin şorarsañ eger
Dâr-ı dünyâdadur baķāsuzdur
Fuķarâ 'ızz ü devleti 'ammâ
Milk-i 'uķbâdadur fenâsuzdur¹²³⁸

XCIV

الدنيا سجن المؤمن من وجنة الكافر

285 Oldı dünyâ çü mü'mine zindân
Merd-i haķķa bu evde rāhat yoķ
Oldı dünyâ behişt-i ehl-i ḡalâl
Ni'met ü mālına nihâyet yoķ

XCV

الشيخ شاب في حب الأثنين طول العمر وكثرة المال

Pir olan kimesne yigit gibidür
Râğıb olmaķda bir iki hâle
Olur anuñ maķabbeti ğâlib
Ṭül-ı 'ömr ile keşret-i mâle

¹²³⁷'Ömr... ile: 'Ömr ü dini ğaflet ile geçürme N.

¹²³⁸Fuķarâ B: Fuķarânuñ A.// Milk-i 'uķbâdadur: Mülk-i 'uķbâda N.

XCVI

حَلَاوَتُ الدُّنْيَا مَرَارَةٌ الْآخِرَةُ وَمَرَارَةُ الدُّنْيَا حَلَاوَةٌ الْآخِرَةُ

- 113^b Ey taleb-kâr-ı lezzet-i dünyâ¹²³⁹
 Âhıretde bu nüş niş olısar
 Acı dirlikleri bu dünyānuñ
 Ehl-i ‘ukbāya ıatlu yemş olısar¹²⁴⁰

XCVII

كَهَى بِالمَوْتِ وَاعِظًا

- 291 Kaşd-ı cân ide çün bedende ecel
 Qal‘alar olmaya anı hâfız
 Ğayrı nâsih naşihatın koyalum
 Mevt hâli hemîn ola vâ‘ız¹²⁴¹

XCVIII

لَا تَسْبُوا الْأَمْوَالَ

- Sögme ölmışlere vebâle girüp
 Ğayra gir it du‘â-i Ğayr ile yâd¹²⁴²
 Çünkü anlar nizâ‘ı kat‘ itdi
 Sen de dilden kıl anları âzâd

XCIX

إِنَّ المَيِّتَ لَيُعَذِّبُ بِبُكَاةِ أَهْلِهِ

- 295 Akrabâdan birisi fevt olsa
 Girye vü zârı kılma anuñ için
 Aña zirâ ‘azâb olur o bükâ
 Gel ‘azâğ itme aña cânuñ için

1239Ey: İy N.

1240Yemş: ‘ayş B, N.

1241hâli: hâle N.

1242it: ire M./yâd: yâr M.

C

يَبْعَثُ كُلَّ عَبْدٍ عَلَى مَامَاتٍ عَلَيْهِ

- 297 Ne 'amelle ölürse bir âdem
O 'amel üzre yine haşr olısar¹²⁴³
Ölmedin idegör bed işleri terk¹²⁴⁴
Her 'amel çünki şâhibin bulısar

MÜNÂCÂT¹²⁴⁵

- 298 İy cemi'-i zünüb için Ğaffâr
Ve iy 'uyüb-ı hâlâyıka Settâr
- 300 Rû-siyâhem bugün mişâl-i kelâğ
Kaṭre-i raḥmetüñle kıl anı ağ
Maraż-ı nefse kim giriftâruz
Ma'siyet zaḥmetiyle bîmâruz¹²⁴⁶
Der-gehüñdür bu derde dâr-ı şifâ
Şerbet-i raḥmetüñdür aña devâ
Her ne cürm ü günâhı k'eyler idük
Haḳ Te'âlâ Kerîm'dür dir idük
Baḫr-ı cüduñ bilüp vasi'ü ferâḫ
Keremüñ eyledi bizi güstâḫ
Cenneti zeyn iden cemâlün için
Düzaḫı var iden celâlün için

305

¹²⁴³'amcl: maḫal N.

¹²⁴⁴idegör bed işleri terk: terk idegör bed işini N.

¹²⁴⁵MÜNÂCÂT: MÜNÂCÂT-I KÂZİYE'L- HÂCÂT N.

¹²⁴⁶bîmâruz: bîzâruz N.

Mihr-i fābende Nūr-ı Ahmed için
Hurmet-i Hāzret-i Muḥammed için

Dilerem rahmetüñden iy Ḳayyüm
İtmeyesin bu āşii mahrüm

Sensin ancak o pâdişâh-ı Ğani
İns ü cāndan ğani vü müstāġni

Ḳavle fi'üm vuvāfık it yâ Rab
İtme 'âlim-lisân ü cāhil-ḳalb

Ḳoma taḳlid ü cehl ile böyle
'ilm vir hem 'amel naşib eyle

310 Dimen ol 'ilmi ki 'ibâretdür¹²⁴⁷
Adıdur 'ilm ol cehâletdür

'İlm odur anı vir İlähi baña
Ki iren anuñ ile irdi aña¹²⁴⁸

Yâ ilâhi bu ḳâli ḫâl eyle
Şıdk u iḫlâşı ber-kemâl eyle

114b N'oldı sözden 'iḫâ'at olmayıcaḳ¹²⁴⁹
Ḳula senden 'inâyet olmayıcaḳ

Yâ ilâhi bi-ḫaḳḳ-ı rûḫ-ı Resûl
Bu du'â-güy du'âsın eyle ḳabûl¹²⁵⁰

315 Ben fakirem ḫapuñ Kerim ü Ğani¹²⁵¹
Ḳılma muḫtâc bir ḳuluña beni

¹²⁴⁷Dimen B.: Dilemen A.

¹²⁴⁸aña: saña B.

¹²⁴⁹sözden: bizden N.

¹²⁵⁰du'â-güy: dâ'inüñ B.

¹²⁵¹fakirem: kerimem N.

Hıdmet ü t̄ō'otum ƫapuña ola
İhtiyācum hemin ƫapuña ola

Beni bu lāşeye gurāb itme
Hem-dem-i nefsi mi kilāb itme¹²⁵²

Div nefsi baña musahħar ƫıl
Melegüñ haşletin müyesser ƫıl

Beni eyle ƫanā'at ile ğanī
Tā ki dünyā ola ƫatumda denī

320 Lezzet-i şhvete esir itme
Nefsi cān milkine emir itme

Nefs ü şeytāndur çü düşmen-i şa'b
Baña senden meded gerek yā Rab

Terk-i dünyāyı baña āsān it
Daħı bir zerre 'ışƫuñ iħsān it

O ƫoduğda cenābuña cānı
Aña sen yoldaş eyle imānı¹²⁵³

Bu du'āya o kim diye āmīn
Eyle cümle belālaruñdan emīn¹²⁵⁴

325 Eyle luƫ ü 'ināyetüñle refiğ
Oğıyanlara tevbe vü tevfiğ¹²⁵⁵

Anuñ için bu nuşa'i yazdum
Surħ yirine ħün-ı dil ezdüm

Tā ki gördükde bir kerimü's-şān¹²⁵⁶
Bendesı çün du'ō ƫıla iħsān

¹²⁵²Hem-dem-i: Hem daħı N./kilāb: kelāğ M.

¹²⁵³sen B: A ve N'de yok.

¹²⁵⁴eyle: ide N.

¹²⁵⁵İtmeye: İtmesin B.

¹²⁵⁶Bu beyit B'de yok.

- 115^a Maḥz-ı cūdından ide luḫ-ı belîğ
İtmeye luḫ idüp du‘âyı diriğ¹²⁵⁷
- İde Hâk rahmetiyle bendeyi yād
Cân-ı gam-gîni eyleye dil-şād
- 330 Bu du‘âya beni görürse e hâk
Her murādın müyesser eyleye Hâk

TAZARRU‘-I KÂ‘İL BÂ-RESÛL-İ CEMİL

İy muḫâṭab hıtâb-ı لَوْزُكُ
Sebeb olan vücūd-ı eflâke

Sâyir-i milk-i ‘âlem-i Melekût
Tâyir-i evc-i t̄arum-ı Lâhût

Sensin ol şâh-bâz-ı evc-i yaqîn¹²⁵⁸
Cilve-gâhuñ feâ-yı çarḫ-ı berîn

Ümmi‘i nüktedân-ı مَا أَفْهَى
Kâşif-i sırr-ı remz-i أَوَّادِنِي

- 335 Menzil-i kurb-ı ḫaḫrete sâlik
لِي مَخَّ اللّٰه maḫâmına mâlik

İy mah-i enver-i şeb-i esrâ
Nûr-ı ‘arş-ı Hudâ vü bedr-i dücâ¹²⁵⁹

Sû-yı ‘arşa du‘â gibi gitdüñ
Yire rahmet gibi nüzül itdüñ¹²⁶⁰

¹²⁵⁷Tâ ki: Bunı B.

¹²⁵⁸şâhbâz-ı: Pâdişâh-ı N.

¹²⁵⁹bedr-i: evc-i B.

¹²⁶⁰gibi: olup B.

Yine mi'râc ola diyü her şeb
Seni gözler göz açup encüm hep

Âferinler zihî cemâl ü kemâl
'Âşıkı oldı Hâlık-ı müte'âl¹²⁶¹

340 Saña virildi şadr-gâh-ı kabûl
Haq huâûrında her sözüñ maqbûl

Hâzretüñdür eyâ Nebiyyâ'llâh
Vâsıta بَيْنَنَا وَبَيْنَ اللَّهِ

115b Turduğñ gibi maḥâ-ı rahmetsin
Menba'-ı çeşme-i mürüvvetsin

Saña muhtâc o günde sulṭânlar
Kem-terin bende ola her hânlar¹²⁶²

İy Resûl-i Kerim ü hûb- hışâl
Keremüñdür şefi'-i ümmet-i dâl

345 Luṭfuñ ile LAṬİFÎ' yi yâd it
Bu kuluñı o günde âzâd it¹²⁶³

Seni itdi kerim-i kân-ı kerem
Senden umar himem cemî'i ümem¹²⁶⁴

Yüz urıcaq saña gedâ vü ğani
Behre-mend it şefâ'atüñden anı

'Ömr olup tâ irince rûz-ı kıyâm
Saña vü âlüñe şalât ü selâm

¹²⁶¹'Âşıkı: 'Âşıkufî B.

¹²⁶²ola her hânlar: olamaz cânlar B.

¹²⁶³Bu: Ben B.

¹²⁶⁴himem: dağ N.

HADİSLERİN TÜRKÇE MEALLERİ

- I- Kim Allâh ile konuşmak isterse Kur'ân okusun.
- II- Kim Allâh'dan korkarsa, herşey ondan korkar. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2479.)
- III- Bir kere salavat getiren kimsenin zerre kadar günahı kalmaz.
- IV- Sultana sövmeyin çünkü o, yeryüzünde Allâh'ın gölgesidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/9788.)
- V- Bir saatlik adâlet yetmiş yıllık ibâdetten hayırlıdır.
- VI- Kıyâmet gününde insanların en sevimsisi âdil imâmdır (*Tirmîzî*, Ahkam-4.)
- VII- İlim, müslüman her erkek ve kadına farzdır. (*İbni Mâce*, Mukaddime-4.)
- VIII- Beşikten mezara kadar ilim taleb ediniz.
- IX- Cehâletten daha şiddetli fakirlik yoktur. (*Künûzü'l-Hakâik*, II/177.)
- X- Muhakkak ki ilim ile beraber yapılan az amel çoğalır, cehâletle beraber yapılan çok amel ise azalır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/6152.)
- XI- Âlimin önüne geçen insan Mushaf üzerine oturmuş kimse gibidir.
- XII- Kişiye zenginliği sebebiyle ikram eden kimsenin dininin üçtebiri gider.
- XIII- Kul kıyâmet gününde önce namazı için hesaba çekilir (*Tirmîzî*, Salat-188; *Ebâ Dâvûd*-145; *Neseî*, Salat-9.)
- XIV- Bir vakit namazı terk eden kimse, kendini bıçaksız kesmiş olur.
- XV- Sabah, rızkı temin eder (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1588.)
- XVI- Dâima taharet üzre ol, rızkın çoğalır.
- XVII- Mala ve yolculuk edecek güce malik olan kimse, onu Allâh evini ziyarete harcasın. (*Tirmîzî*, Hacc-3.)
- XVIII- Zekat islâmın fıtratıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1416.)
- XIX- İmandan sonra akıllı olmanın şartı insanlarla hoş geçinmektir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4370.)
- XX- Muhakkak ki selâm vermek ve güzel söz söylemek mağfireti kazandırır. (*Câmiu's-Sağîr*, I/2499.)
- XXI- Güzel söz sadakadır. (*Buhârî*, Cihâd-128, Edeb-34; *Müslim*, Zekât-26.)

XXII- Mü'min, mü'minin aynasıdır. (*Ebî Dâvûd*, Edeb-49; *Tirmîzî*, Birr-18.)

XXIII- Sözü hayırlısı az ve yol gösterici olanıdır.

XXIV- Allâh, tevâzû gösteren kimsenin kadrini yükseltir, kibirli hareket edenin alçaltır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/2445.)

XXV- Güzel ahlak dinin yarısıdır. (*Câmiu's-Sağîr*, I/3718.)

XXVI- Kalbinde zerre mikdarı kibir olan kişi Cennet'e giremez. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/3117.)

XXVII- Gıybetden bir kelimeyi terk etmek Allâh'a, bin rekat namazdan daha hayırlı gelir.

XXVIII- Gıybet zinâdan çok daha kötüdür. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1812.)

XXIX- Sirkenin balı bozduğu gibi kötü huy da iyi ameli bozar. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4722.)

XXX- Muhakkak ki ateşin odunu yediği gibi, hased de hasenâtı yer.

XXXI- Kim ki sinirli anında kendine hâkim olursa, Allâh onun kalbini î mân ve emniyetle doldurur. (*Tirmîzî*, Birr-74; *İbn Mâce*, Züld-18, *Ahmed b. Hanbel*, III/438.)

XXXII- Buzun balı ifsâd ettiği gibi, gazab da î mânı bozar. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1806.)

XXXIII- Kim ki iki kişi arasını ıslah ederse ona şehid sevabı vacib olur.

XXXIV- Güçlü olduğu zaman afv eden kişiyi, Allâh da sıkıntılı zamanında afv eder. (*Câmiu's-Sağîr*, II/8854.)

XXXV- Mü'minin niyyeti amelinden hayırlıdır, fasıkın niyyeti ise amelinden şerlidir. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2836.)

XXXVI- Hayra delalet eden kimse onu işlemiş gibi olur. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4247. Benzer bir rivâyet için bkz. *Müslim*, î mâret-133; *Ebâ Dâvûd*, Edeb-115; *Tirmîzî*, İlm-14.)

XXXVII- Kim kardeşinin bir ihtiyâcını giderirse, Allâh da onun bir ihtiyacını giderir. (Farklı bir rivâyet için bkz. *Buhârî*, Mezâlim-3.)

XXXVIII- Hayrı güzel yüzlülerden talep ediniz. (*Câmiu's-Sağîr*, I/1107; Farklı bir rivâyet için bkz. *Buhârî*, Mezâlim-3.)

XXXIX- Vaad borçtur. (*Câmiu's-Sağîr*, II/5686.)

XL- Cömert Allâh'ın yakınındadır. Ben de onun arkadaşıyım.

XLI- Sadaka Rabb'in bazabını def' eder (*Tirmîzî*, III/168.)

XLII- Dilenciye kapısından boş çeviren kimseye Allâh, Cehennem'de bin yıl azab eder.

XLIII- Dilenciği reddetmeyin, şayet yarım hurma bile olsa verin (*Künûzü'l-Hakâik*, II/161.)

XLIV- Gariblerin duâsı kabule yakındır. (Farklı bir rivâyet için bkz., *Kesfü'l-Hafâ*, I/1303.)

XLV- Ana ve babanın çocuklarına duâsı, Hz. Peygamberin ümmetine duâsı gibidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4199.)

XLVI- Mü'minin kalbi Allâhın tahtıdır. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1886.)

XLVII- Kâfir dahi olsa mazlûmun ahından sakınınız. (*Buhârî*, Zekât-63; Mezâlim-9; Cihâd-56, Meğâzî-60; *Müslim*, îmân-29.)

XLVIII- Zulm kıyâmet gününde zülmettir. (*Buhârî*, Mezâlim-8.)

XLIX- Müslim, bütün müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir. (*Buhârî*, îmân-4, 5; Rikâk-26; *Müslim*, îmân-64, 65; *Tirmîzî*, Kıyâmet-52, îmân-12.)

L- Dünyada iki yüzlü olan kimsenin kıyâmet gününde ateşten bir dili olur.

LI- Koğucu Cennet'e giremez. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/3116.)

LII- İnsanın rahatı dilini tutmasına bağlıdır.

LIII- Faydasız şeyleri terk etmek, kişinin dininin güzelliğindedir. (*Tirmîzî*, Züld-11; *İbni Mâce*, Fiten-12.)

LIV- Çok konuşan kimsenin vakarı gider. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/2592.)

LV- Yazık o kimseye ki güldürmek için söz söyler. Yazık ona, yazık ona. (*Ebû Dâvûd*, Edeb-80; *Tirmîzî*, Züld-10.)

LVI- Çok gülmek kalbi öldürür. (*Tirmîzî*, Zühd-2; *İbni Mâce*, Zühd-19, 24.)

LVII- Bile bile yalan söyleyen kimse melûndur.

LVIII- Hileci insan bizden değildir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/8879.)

LIX- Muhakkak ki Cennet ehlinin çoğu ahmaktır.

LX- Muhakkak ki Allâh hüznü kalbi sever. (*Câmiu's-Sağîr*, I/1888.)

LXI- Ölmeden önce ölünüz. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/2669.)

LXII- Her ümmete bir fitne musallat olmuştur. Kavminin fitnesi ise maldır.

LXIII- Dünya sevgisi bütün kötülüklerin başıdır. (*Câmiu's-Sağîr*, I/3662.)

LXIV- Cennete götüren şey zorluklara katlanmaktır. Cehenneme götüren şey ise şehvetlerdir. (*Müslim*, Cennet-1; *Ebû Dâvûd*, Sünnet-22; *Tirmîzî*, Cennet-21; *Nesâî*, îmân-3.)

LXV- Bir oğlanı şehvetle öpen kimseye Allâh Cehennem'de bin yıl azab eder.

LXVI- Lût kavminini amelini işleyen kimseye Allâh lânet eder. (*Kunûzü'l-Hakâik*, II/69.)

LXVII- Erkek erkeğe yanaştığı zaman Rahmân'ın arşı sarsılır. Şayet ölürse müşrik ve melûn olarak ölür. (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr-12; *Müslim*, Fezâilü's-Sahâbe-123, 125; *Tirmîzî*, Menâkıb-50.)

LXVIII- Zina fakirlik getirir. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1432.)

LXIX- Şarab kötülüklerin toplandığı yerdir. (*Câmiu's-Sağîr*, I/3662.)

LXX- Satranç oynayan ve seyreden kimse hınzır eti yemiş gibidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/2597.)

LXXI- Rüşvet alan ve verene Allâh lanet eder. (*Tirmîzî*, Ahkâm-9; I, Ahkâm-2; *Ahmed b. Hanbel*-II/164, 190, 194.)

LXXII- Haram üzerine bina etmekten sakınınız. Şüphesiz ki perişanlığın sebebi odur.

LXXIII- Dünyada ipek elbise giyen kişi, ahirette giyemez. (*Buhârî*, Libhas-25; *Müslim*, Libâs-11, 21.)

LXXIV- Şöhret afettir.

LXXV- Göz değmesi haktır. (*el-Muvattâ*, Ayn-1; *Ahmed b. Hanbel*, III/447.)

LXXVI- Kadınların idare ettiği kavim iflah olmaz.

LXXVII- Kötü insan ile beraber olmaktan, yalnız olmak daha hayırlıdır. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/2893.)

LXXVIII- Ümmetin her ferdi afv edilecektir. Ancak işlediği suçu ifşa edenler hariç. (*Buhârî*, Edeb-10; *Müslim*, Zühd-52.)

LXXIX- Pişmanlık tevbedir. (*İbni Mâce*, Zühd-30; *Ahmed b. Hanbel*, I/376, 423, 433.)

LXXX- Kötülüklerinden komşusu emin olmadıkça hiç bir kul Cennet'e giremez. (*Câmiu's-Sağîr*, II/9964.)

LXXXI- İnsanların ayıbını bırakıp kendi ayıbıyla meşgul olan insan ne güzel insandır. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1683.)

LXXXII- Acı bile olsa doğruyu söyle. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1890.)

LXXXIII- En kıymetli sadaka doğru sözdür.

LXXXIV- Çalışan, Allâh'ın sevgili kuludur.

LXXXV- Dürüst ve güvenilir tacir, Nebîler, siddikler ve şehidlerle beraberdir. (*Tirmîzî*, Buyû-4; *İbni Mâce*, Ticâret-1; *Dârimî*, Büyû-8.)

LXXXVI- Allâh'ın Resûlu ribâ (faiz) yiyen, yediren, onu yazan ve şahidlik yapanlara lanet etti. (*Buhârî*, Libâs-86; *Ebâ Dâvûd*, Büyü-4; *Tirmîzî*, Büyü-2.)

LXXXVII- Kavuşacağıın mukadderatı yazan kalemin mürekkebi kurumuştur. (*Buhârî*, Nikâh-8; *Nisâî*, Nikâh-4.)

LXXXVIII- Başına gelen her müsibete sabreden kimseye Allâh karşılığını verir.

LXXXIX- Kanaat eksilmeyen maldır. (*Kesfû'l-Hafâ*, II/1900.)

XC- Dünyada fakir, ahirette azîz olan insan ne güzel insandır.

XCI- Dünya hayatı kısa bir andan ibarettir. Onu da ibadetle geçir. (*Kesfû'l-Hafâ*, I/1331.)

XCII- Fukara ölümü rahattır. Zengin ölümü musibettir.

XCIII- Zenginlerin devleti dünyadadır, bâki değildir. Fakirin devleti ise âhiretdedir, fâni değildir.

XCIV- Dünya mü'minin zindanı, kâfirin Cennet'idir. (*Müslim*, Zühd-1; *Tirmîzî*, Zühd-16.)

XCV- İhtiyar iki şeyi sevmekte genç gibidir. Bunlar uzun ömür ve çok maldır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4971.)

XCVI- Dünya lezzeti (tadı) ahirette acı, dünya acısı ahirette tatlı olur. (*Ahmed b.Hanbel*, V/342.)

XCVII- Vaiz olarak ölüm kâfidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/6245.)

XCVIII- Ölülerinize sövmeyiniz. (*Buhârî*, Cenâiz-97, Rikâk-42; *Müslim*, Fezâilü's-Sahabe-221, 222; *Tirmîzî*, Birr-51.)

XCIX- Muhakkak ki akrabalarının arkasından ağlaması ölüye azab olur. (*Buhârî*, Cenâiz-32, 33, 44, Megazî-8; *Müslim*, Cenâiz-16, 18, 19.)

C- Her kul işlediği ameller üzerine hesaba çekilir. (*Müslim*, Cennet-83.)

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

XIV'üncü hadîs üçüncü mısradaki geçen "Bi gayri sikkîn" sözü, "Biçaksız" anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîsten nâkıs iktibas yapılmıştır.

XIX'uncü hadîs birinci mısradaki geçen "Ba'de îmân" sözü "imandan sonra" manasına gelmekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LXXI'inci hadîs üçüncü mısradaki geçen “Le‘ana’llâh” sözü “Allâh lanet etsin” anlamına gemekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

331'inci beyitte geçen “Levlâk” sözü “sen olmasaydın” anlamına gelmektedir, bir hadîs-i kudsiden alınmıştır. Es-sagâni hadîsin asılsız olduğunu söyler. (El-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Daife*, C. I, s. 7), Aliyyü'l-Kâri ise haberin asılsız olmakla birlikte taşıdığı mananın doğru olduğunu belirtir. (Aliyyü'l-Kâri, *El-Mevzûât*, s. 67-68.)

334'üncü beyitte geçen “Mâ evhâ” ibâresi Necm Sûresi-10'dan iktibastır. Âyetin meâli: “Cebrâil vahy etti Allâh'ın kuluna vahy ettiğini” şeklindedir. Aynı beyitte geçen “Ev ednâ” sözü Necm Sûresi-9'dan iktibastır. Âyetin meâli: “Böylece Peygambere olan mesafesi iki yay aralığı kadar, yahud daha az oldu” şeklindedir.

335'inci beyitte geçen “Li me'allâh” ibâresi bir hadîsden nâkıs iktibastır. Hadîsin meâli: “Benim Allâh ile öyle bir vaktim var ki onda bana ne bir yakın melek ne de mürsel bir Nebî yetişemez” şeklindedir. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2159.)

HALVETÎ MUHYÎ 'NİN GÜL-İ SAD-BERG İSİMLİ
MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMESİNİN METNİ

GÜL-İ SAD-BERG 1265

- 1b Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm
- 1 Ḥamd-i bi-ḥad Raḥîm ü Raḥmâna
Şükr-i bi- 'ad Kerîm ü Yezdâna
- Ḥalk idüpdür bu cinn ü insânı
Bileler tâ ki cinn ü ins Anı
- Gönderibdür kamuya bir muḥbir¹²⁶⁶
Cümlesinden ḥaber virür bir bir
- Şöyle bir muḥbir eyledi irsâl
Âḥir olmaya medḥ' ola meh ü sâl
- 5 Ol kadar oldı şadıku'l- aḥbâr¹²⁶⁷
Serfürü itdi efâal ü aḥyâr
- Dergeh-i 'izzetine oldı delîl
Ḥasret ile ḳomadı ḥor ü zelîl
- Nûrı aḥbârı irdi zülmet-i dil
ḳomadı yaḳdı dilde bir ḳandîl
- 'Âlem-i ḳalbi eyledi pür nûr
Yoḳ cihân gibi hiç şeb-i deycür

¹²⁶⁵Bu eserın Bâyezid- 1233 numaralı nüshası B1, aynı kütüphanenin 1234 numaralı nüshası B2 olarak kısalulmuşur.

¹²⁶⁶Gönderipdür: Gönderüpdür B2.

¹²⁶⁷aḥyâr: aḥbâr B2.

Ger habîr olduñ ise bil haberin
Bulasîñ dilde tâ ki nûr eşerin

10 Kim ki hıfz eyler ise kırk aḥbâr
Fuḳahâ-y-ile ḥaşr ide Ğaffâr

Böyle buyurdi Ḥazret-i Server
Şevḳ ile okıyup idüñ ezber

Yazmışam bir nice ḥadiş-i şaḥîḥ
Hep olındı ma‘ânisi taşḥîḥ¹²⁶⁸

2^a Niçesin yazmışam Meşâbih ‘den
Nûrı eفزün durur meşâbih ‘den¹²⁶⁹

Ba‘zısı Müslim ü Buḥârî ‘den
Şöyle şâfidu[r] âb-ı cârîden

15 Yüz ḥadiş oldu cümlesi anuñ
Her birisi ğidâsıdur cânuñ

Nice şerḥ eyledi ise şurrâḥ
Tercem’ olındı fetḥ idüp fettâḥ

Yazdılar gerçi nice ehl-i kemâl
Liki herbiri oldu bir rehe dal

Herbirinde ḳonıldı bir lezzet
Benzememez birbirine bî-minnet
Güne güne olursa ni‘metler
Bulunur dürlü dürlü lezzetler

20 Şöyle ceḥd itdi Ḥalveti Muḥyi
Bil ki kırk yarmış ola bir müyi

¹²⁶⁸Hep olındı: olınupdur B2.

¹²⁶⁹Nicesin: Kimisin B2, Bu beyit ile 14. beyit B2 nüshasında yer deĝiştirmiştir.

Mü-şikâf olana olur rüşen
 Hürde-bîn olana olur ahsen¹²⁷⁰

Nüktedân olan añlar anı hemân
 Ne kadar nükte oldu ise nihân¹²⁷¹

Ne belâgat feşâhat oldu 'iyân
 Ne ma'ânî olındı anda beyân

Her Hâdişüñ yazıldı şerhi tamâm
 İkişer beyt ile olup itmâm

25 Şerh olındı kamuda remz ü me'âl
 Gözede nice reşh olursa zülâl

Dinilür herbirine bir kıt'a
 Zirâ kâyil degül durur kat'a

GÜL-İ-ŞADBERG dindi nâmına
 İrişür büy-ı cân meşâmına

2b Her kişinüñ dimâg' anı tuymaz
 Tuyan ammâ ki büyına çoymaz

Her kimüñ kim dimâgı fâsid ola
 Tuymaz anı cihân egerçi tola

30 Almışam ravza-i nübüvvetden
 Gülbün-i gülşen-i mürüvvetden

Gülsitân-ı risâletüñ gülidür
 Ehl-i 'irfân kulûbi bülbülidür

¹²⁷⁰rüşen: 'âhir B2.// ahsen: bâhir B2.

¹²⁷¹ise: anda B2.

B2'de bu beyitten sonra aşağıdaki beyit vardır:
 Fehm ider ma'ni subh-ı kâmil anı
 Tab'-ı nâzûfi bulur nezâketini

Andelib olduñ ise ol güle ger
Çeşm-i cân ile eyle aña nazar¹²⁷²

Yadigâr eylemişem ehl-i dile
Okıdukça hakiri ala dile

Diye kim rahmet eylesün Bâri
Gösterüp Cennet içre didârı

35 Hem civâr eyleye Rüsûli ile
Mu'tenem eyleye vüşûli ile

Çâr-yâr ile eyleye hem-dem
Âl ü aşhâbı-y-ile giçüre dem

Cümle mü'minler ile anı mücîb
İre bâğ-ı cinân içinde naşîb

Diyelüm cümle bu söze âmîn
Luţfı-y-ile icâbet ide O ħîn

I

قال النبي صلعم إنما الأعمال بالنيات ولكن امرئى مانوى

Niyyet ile olur 'ibâdet-i Hak
Dem-be-dem niyyetün eyle taşhîh¹²⁷³

40 Her kişi niyyetine göre bulur
Böyle buyurdu bil hadîş-i şahîh

¹²⁷²na'ar: niger B2.

¹²⁷³Dem-be-dem niyyetün eyle: Dâyimâ eyle niyyetün B2.

II¹²⁷⁴

قال النبي صلعم الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

- Müslim odur ki müslim olanlar
Sâlim ola lisân ü destinden
3a Kimsenüñ kalbi olmaya mecrüh
Yâ ‘adüsi ola yâ dostundan

III¹²⁷⁵

قال النبي صلعم الْمُهَاجِرُ مَنْ هَاجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ

- Diler iseñ şevâb-ı hicret eger
Ma’şiyet kişverinde itme karar
Bil muhâcir o kimsedür bi-şekk
1276 ne ise ide firâr
مَا نَهَى اللَّهُ

IV¹²⁷⁷

قال النبي صلعم لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

- 45 Mü’min olmaz şu kimse illâ ki
Nefsine şandüğünü ğayra şana
Kâmil olmak dilerseñ ey mü’min
Ne düşerse var işle arasına¹²⁷⁸

V¹²⁷⁹

قال النبي صلعم وَلَا تَكُونُوا طَعَانِينَ

- Seng-i ta’n atma kimseye zinhâr
Kalbi nerm mi ya saht midur ki şına
Şişe-i kalbe tokundısa eger
Ne bilürsin ki şâyed ola şına¹²⁸⁰

1274B2’de bu hadis 4. sırada.

1275B2’de bu hadis 5. sırada.

1276“Allâh-ın nehyettiği şeyler”.

1277B2’de bu hadis ikinci sıradadır.

1278arasına: ada şana B2.

1279B2’de bu hadis üçüncü sıradadır.

1280tokundısa: dokunursa B2.

VI

قال النبي صلعم مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدَّنْيَا لَمْ يَلْبِسْهُ فِي الْآخِرَةِ

Zen için olnupdur bil ki harir
Giyme anı cihānda key er iseñ¹²⁸¹
50 Bunda giyenler anda giymezi imiş
Giyme âteş içinde ger eriseñ

VII

قال انبي صلعم مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدَّنْيَا لَمْ يَشْرَبْ مِنْهَا حُرْمَةً فِي الْآخِرَةِ

Şurb-ı hamr itse bir kişi bunda
Mey-i Cennet'den ol ola maḥrûm¹²⁸²
3b Şıdk ile tâ'ib olur ise eger
Ola faẓl-ı Hudâ-y-ile merḥûm

VIII

قال النبي صلعم مَنْ أَغْبَرَتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

Pâyını dâyim eyle ḥāk-âlûd
Râḥ-ı tã'at içinde her bari
Ḥaḳ yolında ğubâr iden ḳademin¹²⁸³
Ḥaḳ ḥarâm eyleye añâ nârı

IX¹²⁸⁴

قال النبي صلعم إِذَا مَرَّ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كَتَبَ لَهُ مِنْهُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا

Her kaçan 'abd-ı 'âbid u 'âmil
Bir maraz 'arız ola yâḥud sıfâr¹²⁸⁵
Şıḥhat üzre ḥa ardaki 'amelüñ
Yazıla ecri tola pes esfâr

¹²⁸¹Zen için olnupdur: Zen için ḥalk olundu B2.//key: ger B2.

¹²⁸²ol ola: ola ol B2.

¹²⁸³ġubâr: ġubâ B2.

¹²⁸⁴B2'de hadîş metninin devamında şu kelimeler de vardır:

يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا

¹²⁸⁵Bir: Yâ B2, yâḥud sıfâr: ya esfâr B2.

X

قال النبي صلعم تَهَادَرَا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُدْهَبُ وَحَرَ الصَّدْرِ

Düşmeni dost itmek dileyen¹²⁸⁶

Viregörsin hemân hedâyâyı

Bu muhakkak hediye dilde kıomaz

Giderür gill ü gışş ü sevdâyı

XI

قال النبي صلعم جُبِلَتْ الظُّلُوبِ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا

Halk olundı kulüb-ı âdem bil

Kim ki ihsân iderse anı seve

60 Kıoma ihsân ü cüdü elden hiç

Her kişi dir isen ki cânı seve

XII

قال النبي صلعم الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

4a Şadıku'l-kavl server-i 'âlem

Didi şîrîn suhan olur şadağa

Herkesün hâtırını taıyib it

ıatlu dil vir yoğis' eger nafağa

XIII

قال النبي صلعم إِنَّ مِنْ مُوجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ إِثْخَالَ السُّرُورِ عَلَى أَخِيكَ الْمُؤْمِنِ

Bula taııkık-i ma'firet Hık'dan

ıalib-i mü'minleri iden mesrür

Bunda vir dâyima kulüba feraı

Bulasın anda sen de tâ ki sürür¹²⁸⁷

¹²⁸⁶itmek: eylemek B2.

¹²⁸⁷sen de : B1'de yok.

XIV

قال النبي صلعم هديّةُ اللهِ تعالى على المؤمن السائلِ على بابِه

- 65 Gelse sâ'il kapuñia redd itme
Armağân-ı Hudâ durur sâ'il
Hiç tehî dest eyleme vir aña
Buğday etmek yogise buğdi ðil

XV

قال النبي صلعم نِعْمَ العَوْنُ على تَقْوَى الله المَالُ

- 'Avn-ı Hağğ oldı māl taqväya
Koma anı tefekkür eyle me'äl
Neye yarar dime şağın mālı
Hağ halâldan virüp dir yeme âl¹²⁸⁸

XVI

قال النبي صلعم مَآئِنَ عَمَلٍ أَفْضَلُ مِنْ اشْبَاعِ كَبْدٍ جَائِعٍ

- 70 Ne buyurdı göre o Şâh-ı Rusul
Nice bağladı reh-Nümâluğa bil
Bir 'amel yoğ durur ki efzal ola
Aç karının toyurmağdan dedi bil¹²⁸⁹

¹²⁸⁸Bu mısraı şu şekilde de okumak mümkündür:

"Hağ helâldan virüp dir ye me al"

¹²⁸⁹toyurmağdan: toyurmadan B2.

XVII

4b قال النبي صلعم مآين قطرة أحبُّ الى الله من قطرة دمعٍ من خشيةِ الله

Akıdup göz yaşını nâliş kıl
Olasın Hâk katında tâ mergüb
Havf u haşyetle katre-i eşküñ
Gibi olmaya Hâk'ka bir maħbüb

XVIII

قال النبي صلعم الموتُ تحفةُ المؤمنِ صدق رسول الله

Armağân oldu mü'mine çün mevt
Ne revâdur ki 'âkıl ide hâzer
Şûretâ gerçi oldu cısr-i mehib
Ma'nide dostı dosta vâşıl ider

XIX

قال النبي صلعم الكيسُ من دان نفسه وعملِ لما بعدَ الموتِ

75 'Âkıl oldur ki nefsinı ma'lüb
Eyleyüp şâ'at ide kable'l-fevt
'Amel üzre olup tedârük ide
Lâzım olan ne ise ba'de'l-mevt

XX

قال النبي صلعم والأحمقُ من أتبع نفسه هواها وتمنى على الله الأمانى

Aħmağ oldur ki nefsinı bilmez
Tâbi' eyler hevâsına her bâr
Hâk'dan ummaz beşâlet üzre gezer
Ne 'ibâdet kılur ne ħod bir kâr

XXI

قال انبي صلعم الذهب في الدنيا يريح القلب البدن

5^a 80 Kıadr-i hācette iste dūnyāyı
 Çoğı eyler Hūdā katında deni¹²⁹⁰
 Zühd ile olsa kişi dūnyāda
 Kıalbi rāhat olur dağı bedeni

XXII

قال النبي صلعم والرغبة في الدنيا تكبر الهمة والحزن

‘Ukalādan dinür mi şol kimse
 Ğam fenā olanuñ izine başa¹²⁹¹
 Rağbet eylerse kişi dūnyāya
 Çoğ olur ğāyetiyle ğuşşa taşā

XXIII

قال النبي صلعم خیار المؤمن القانع وشرارهم الطامع

Hayr-ı mü‘min odur didi Server
 Ola az nesne-y-ile ol kıāni‘
 Tama‘ı kıo ki hürmete düşürür
 Olur eşrārdan olan tāmī‘

¹²⁹⁰Çoğıu.... deni : Hāq katında çoğı ider bedeni B2.

¹²⁹¹fenā: fezā B2.

XXIV

قال النبي صلعم إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَبْدٌ

- 85 Bu muhakkak ki şerr-i nās olur
Rüz-ı mahşerde şöyle 'ında'llāh¹²⁹²
Gidere kendüzinüñ ahiretin
Gayrınıñ dünyesi için iy şāh

XXV

قال النبي صلعم إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَنْظُرُ إِلَى مَنْ يَجْرُ إِذَا رَأَهُ بَطْرًا

Nazar-ı rahmet eylemez Bāri
Şu kişiye libāsın ide dirāz
Giyer iseñ eger uzun bari
Yā tekebbür idüp ye eyleme nāz

XXVI

قال النبي صلعم إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي عَمَلُ قَوْمِ لُوطٍ

- 5b Penbe-i ğafletin gider güşun
Baña tut naql idem ne dir Server¹²⁹³
90 Katı korkum budur ki ümmetüme
'Amel-i Kāvın-i Lût ire çün har

¹²⁹²olur: oldur B2.// Şöyle: bilki B2.

¹²⁹³ne dir: B1'de yok.

XXVII

قال النبي صلعم إِنَّ البتَّ الَّذِي فِيهِ الصُّورُ لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ

Bu muhakkak şü hānede ki şuver
Eger olurs' aña melek gelmez
Şanma kırtulasın günāh yazıcı
Ola ol gelmeyen melek bilmez

XXVIII

قال النبي صلعم كُونُوا فِي الدُّنْيَا أَضْيَافًا صِدْقِ عَم

Olunuz tekye-gāh-ı 'ālemde
Gūiyā bir kişi olur mihmān
Milkige virmediler anı size
Bir iki gün zayıfsız anda hemān

XXIX

قال النبي صلعم كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَائِدٌ سَبِيلٍ وَعَدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ

95 Olagör bu ribāṭ-ı dūnyāda
Gūyia bir ġarīb ye bir reh-rev
Kendūñ ehl-i kıbūrdan add it
Olacaqdur ye sevme yāhūd sev

XXX

قال النبي صلعم كَهَيِّ بِالْمَوْتِ وَاعْظًا

‘Ukalā neylesün naşihat ü pend
Mevt olupdur aña tamām nāşih¹²⁹⁴
Rihlet-i yār-i hem-dem ü ihvān¹²⁹⁵
Oldı herbiri vā‘ız-i vāzih

XXXI

6a

قال النبي صلعم من احبَّ لِفَاءِ اللّٰهِ احَبَّ اللّٰهُ لِفَاءِهُ مَنْ كَرِهَ لِفَاءِ اللّٰهِ كَرِهَ اللّٰهُ لِفَاءِهُ

Bir kişi sevse Hâk liķāsını
Seve anun da Hâk liķāsını
Ehl-i idrāk olana rüşendür
‘Aylesinüñ nice hâfāsını

100

XXXII

قال النبي صلعم مَنْ شَرَّهُ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ اللّٰهِ ظَيَّنَّ (كيف) مَنْزِلَتَ اللّٰهِ عِنْدَهُ

Kim ki bilmek dilerse mertebesin
Neye irişdi der-geh-i Hâk’da
Nażar itsün ki kendü yanında
Ne kadar meretebe bulur Hâk da

XXXIII

قال النبي صلعم الْمَرْءُ مَعَ مَنْ احَبَّ

Hazer it hem-dem olma bed-käre
Böyle buyurdu Server-i Ebrâr
Kişi sevdügile kopar imiş
Şulehâyı qarîn idin her-bâr

¹²⁹⁴O olupdur aña tamām: kāfidür anlaraB2.

¹²⁹⁵Rihlet-i: Rihlet ü B2.

XXXIV

مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ مَثَلُ الدَّارِيِّ اِنْ لَمْ يَجِدْكَ مِنْ عَطْرِهِ عَلَّقَكَ مِنْ رِيحِهِ

- 105 Şulehâ-y-ile otıran kimse
Güyyâ hem-dem oldu 'atğara
Gerçi virmezse aña 'ıtrından
Büyı irer dimâğa bir päre

XXXV

6b

قَالَ النَّبِيُّ صَلَعَمَ مَثَلُ الْجَلِيسِ السَّوِّءِ مَثَلُ صَحَابِ
الْكَبْرِ اِنْ لَمْ يُحْرِقْكَ مِنْ شَرَارِ نَارِهِ عَلَّقَكَ مِنْ نَتْنِهِ

Yaramazlar otıran kimse¹²⁹⁶

- Aldı kibriti güyyâ deste
Destüñe gerçi irmez ise şerer¹²⁹⁷
İrişüp büyı eyleye ğaste

XXXVI

قَالَ النَّبِيُّ صَلَعَمَ الْقَاعَةُ كَمْ لَا يَغْنَى

- İsteriseñ ki bir dükenmez genc
Kani' ol âza âzı terk eyle
110 Hiç çanâ'at gibi dükenmez genc
Olmıya i'tikâdı berk eyle

¹²⁹⁶Yaramazlar: yaramazlarla B2.

¹²⁹⁷Destüñe: Deste ger B2. // irişüb: ire bed B2.

XXXVII

قال النبي صلعم لَيْسَ الْغِنَاءُ مِنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ إِنَّمَا الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

Kişi çok māl ile ğanī olmaz
Ol degüldür ğinā ki çok ola māl
Bilki oldur ğinā-yı nefse ire
Māli çoğ olana çok ola vebāl

XXXVIII

قال النبي صلعم كُتْرَةُ الصَّحكِ تُصِيبُ الْقَلْبَ

Keşret-i daħke olmañuz mā'il
Kişinüñ ħalbini ider mürde
Hayy olan anı ihtiyār itmez
Lāyık olur mı mürde dil merde

XXXIX

قال النبي صلعم لَا يُفْنِي حَنْدَرٌ مِنْ قَدَرٍ

115 Atıcak nāgehān ħažā ħavsi
Hedefe ire vara sehm-i ħader
7a Nāfi' olmaz muħarrer anı bil
Ne ħadar andan eyleseñ de ħazer¹²⁹⁸

¹²⁹⁸andan eyleseñ de: eylesen de cedd ü B2.

XL

قال النبي صلعم الهم نصف الهرم

Halveti Muhyi 'nün sözün güş it
Nev-cüvân olasın tamâm her-dem
Büd u nâ-bûda olma hiç gam-gîn
Gam u guşsa çün oldı nışf-ı herem

XLI

قال النبي صلعم من شاب شيبة في الاسلام كانت له نورا يوم القيمة

120 Bir kişi saç şakal ağarda eger
Hüsn-i islâm ile se'âdetdür
Rûz-ı maşer¹de nür olur aña
Mü'minine 'aceb beşâretdür

XLII

قال النبي صلعم من أحب عمل قوم خيرا كان او شرا كمن عمله

Kişi bir kavmün işini sevse
Hayr eger şer ne olur ise o kâr¹²⁹⁹
Güyyâ işlemiş durur anı
Hayra meyl eyle şerri ço her-bâr

¹²⁹⁹olur: oldı B2.

XLIII

قال النبي صلعم مَنْ نَصَرَ إِخَاهُ بِظَعْرِ الْغَيْبِ نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

Bir kişi yardım itse bir yäre
Hâzır olmadın anda ol yäri
Dünye vü âhıretde yardım ide
Hiç şek eyleme aña Bâri

XLIV

قال النبي صلعم مَنْ هَمَّ بِذَنْبٍ ثُمَّ تَرَكَهُ كَانَتْ لَهُ حَسَنَةٌ

125 Bir kişi bir günâha kıadir olup¹³⁰⁰
Yine terk itse haşyet-i Hâk'dan
7b Virilürmiş aña nice hasenât
Luţf ü ihşân ü Feyz-i Muţlak'dan

XLV

قال النبي صلعم لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

Bir kişide emânet olmaz ise
İremez ol kemâl-i imâna
Kâmil olmaz dinildi dîni tamâm
Kim ki tırmaya 'ahd ü peymâne

¹³⁰⁰kâdir: kıaşıd B2.

XLVI

قال النبي صلعم الدينُ شَيْنُ الدينِ

Faḥr-i 'Ālem Muḥammed-i 'Arabî
Buyurur deyn oldı 1301 سَيْنُ دِينِ

130

Ḳādir olduġuña göre ḥarc it
'Ārsızlık saña mı ḳaldı hemîn

XLVII

قال النبي صلعم ما فتح رجلٌ على نفسه بابٌ مسئلةٍ إلا فتح الله عليه بابٌ فقرٍ

Nefsine bāb-ı cerri açsa kişi¹³⁰²

Açar aña Ḥudā faḳr ḳapusın

Gözi toymaz ġınāya irmeye hiç¹³⁰³

Genc-i Ḳarūnı virse de hepisin

XLVIII

قال النبي صلعم لا تعجبوا بعملِ عاملٍ حتى تنظروا به ما يختم له

'Aceb itmeñ göricek a'māli

Nazar eyleñ soñına n'olsa gerek

Evvelā nice nesne hoş görünür

Kimse bilmez ne ḥāl olur giderek

1301“dinde kusurdur” Başlıktaki hadisden nâkıs iktibar yapılmıştır.

1302kişi: bir kimse B1./ḳapusın: ḳapısın B2.

1303toymaz: toyup B2.

XLIX

قال النبي صلعم لا تسبوا السلطان فإنه في (ظلّ) الله في أرضه يايي إليه مظلوم

- 8^a 135 Sögmegör şâh-1 'äleme zinhâr
Zıll-1 Hâk'dur muhâkkağ ol ma'lûm
Gerçi ğafletle zulm ider ammâ
Hoş geçer sāyesinde çok mazlûm

L

قال النبي صلعم لا يستر عيبك عبدا في الدنيا إلا ستره الله يوم القيمة

- Bir kişi gizler ise ger 'aybın
Anı rüsvây eyleme zinhâr
Setr iden 'ayb-1 'abdi dünyâda
Rûz-1 maşşer de setr ide Settâr

LI

قال النبي صلعم ان افضل الصدقة اصلاح ذات البين

- 140 İki dost beynin eylemek işlâh
Oldı taḥkiğ efzâlu şadağa¹³⁰⁴
Gördüñ iki kişi küsişmişdür
Birbiriyle barışdur it kelimât

¹³⁰⁴şadağa: şadağat B2.

LII

قال انبي صلعم يحشر المتكبرون أمثال الدر يوم القيمة

Hor bakma cihân içinde kese
Kendüni görme kimseden a'lâ
Haşr olurmuş tekebbür eyleyici
Aşğar-ı nemleden dağı ednâ

LIII

قال النبي صلعم إن الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل

Hiç elden koma du'â-i şîrîn
Def' ola dir iseñ kažâ tiri
İnene inmeyene nâfi' olur
Kâdir oldukça eyle tedbiri

LIV

الايمن بالقدر يذهب الهم والحزن

8b 145 Giderür hemm ü hüzni hiç komaz¹³⁰⁵
Kadere şıdquñ olsa her ne kadar
Râhat isterseñ olagör rāžı
Ne ki oldı ise kažâ vü kader

¹³⁰⁵hiç: dilde B2.

LV

قال النبي صلعم لا تنزروا فإن النذر لا يفنى من القدر

Nezri koñ nezr ile kaḫā dönmez
Nezr ile hāşıl ola şanma murād
Her ne taḫdir idüp ise Allāh
Anı bir nesne olımazdur dād¹³⁰⁶

LVI

قال النبي صلعم علامة حبّ الله حبّ زكّر الله تعالى

150 Ḥubb-ı zıkr oldı çünki ḥubb-ı Hudā
Sever isen Hudā'yı zākir ol
Şıdḫ ile ḫoma zıkrini dilden
Ola tā ki seni de zākir ol

LVII

قال النبي صلعم الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذكر الله تعالى

Didi dünyāya Aḫmed-i Muḫtār
Kendü mel'ün' içindeki mel'ün¹³⁰⁷
İlle zıkr-i Hudā degül anda
Zıkrı iden çok olmaya meftün¹³⁰⁸

¹³⁰⁶idüp ise: eyledi B2.//dād: rād B2.

¹³⁰⁷Kendü: Kcndü key B1.

¹³⁰⁸zıkrı iden çok: zıkr iden Ḥaḫḫ'ı B2.

LVIII

قال النبي صلعم تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَنَةٍ

Kişi evşâf-ı Hakk'ı zikr itmek¹³⁰⁹

Hayr olur bir sene 'ibâdetten

Ko yüri hâb-ı ğafleti gözün aç

Hayr olunmaz sineyle tã'atdan

LIX

قال النبي صلعم قَيِّدُوا النَّعْمَ بِالشُّكْرِ طَائِفًا وَحَشِيَّةً

9a 155 Rişte-i şükr ile ni'am murğın

Bâgla şâyed k'[anı] kaçırmasın

Çatı vaşî durur muhağğak bil

Çaçtı ise çatı kaç iresin¹³¹⁰

LX

قال النبي صلعم مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الطَّيْلَ لَمْ يَشْكُرِ الْكَبِيرَ

Buyurubdur o Server-i 'Älem

Aza şürk itmeyen çoğa itmez

Bir içim şuyı bilmeyen nādân

Dökse deryâyı başına toymaz

¹³⁰⁹zikr itmek: fikr itmek B2.

¹³¹⁰isc: ise de B2.

LXI

قال النبي صلعم مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى

Nāsa şükr itmeyen kişi Hakk'a
Şâkir olmaz demiş durur Aḥmed
160 Zāhir iḥsānı bilmeyen eḥmak
Hakk 'atāsını bilmek oldu eb'ad

LXII

قال النبي صلعم كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكَيْ مَا سَمِعَ

Bir haber virdi ol Ḥabib-i ilāh¹³¹¹
Lāzım oldu saña anı'ı rgürmek
Yiter imiş kişiye işm-i günāh
Her işitdügini haber virmek¹³¹²

LXIII

قال النبي صلعم مَنْ مَسَىٰ إِلَىٰ طَعَامٍ لَمْ يُدْعَ إِلَيْهِ فَهَدَىٰ سَارِقًا وَخَرَجَ اخْرَاجًا

Bir kişi bir ta'āma da'vetsiz
Varuben olsa kaşđ ile ḥāzır¹³¹³
Sāriқан dāhil oldu bil taḥkik
Āḥizen çıkmış oldu ol ḥāsir

¹³¹¹ol: ki B2.

¹³¹²Her işitdügini: İşitdügini hep B1.

¹³¹³varuben olsa: varub olursa B2.

LXIV

قال النبي صلعم أَلْبَلَاءُ مُوَكَّلٌ بِالْمَنْطِقِ صَدَى ع م

- 165 Sözi her demde az ü öz söyle
Söze çünki müvekkel oldı belā
Kimse bu çavle itmedi inkār
Rāzı ol dime sende aña be lā

LXV

قال النبي صلعم لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْنُهُ عَنْ عَيْبِ النَّاسِ (طوبى)

Gökcek ol kimse kendü ‘aybına
Bağa baqmaya gayra ola beri
Ne revā il gözindeki çöpi
Göre görmeye kendüde dügeri

LXVI

قال النبي صلعم أَلْمُؤْمِنُ مِرَاتُ الْمُؤْمِنِ

- 170 Bilinürmiş kişi çarınından¹³¹⁴
Mü’minüñ mü’min oldı mir’atı
Nice görüñdi ise āyinede
Görinür hem-deminde hālātı

¹³¹⁴Bilinürmiş kişi: bilinür her kişi B2.

LXVII

قال النبي صلعم مَنْ عَذَّبَ لِسَانَهُ كَثُرَ إِخْوَانُهُ

Her kime kim virildi tatlu dil
Çok olur aña bilmiş ol ihvân
Herbirinüñ varursa hânesine
Getürürler öñine hün-ı hân

LXVIII

قال النبي صلعم إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْرِكُ بِحَسَنِ خَلْقِهِ دَرَجَةَ قَائِمِ اللَّيْلِ (وَصَائِمِ النَّهَارِ)

Didi Faḥr-ı cihân Şâh-ı Rusul
Hüsni-i hulk ile irişür mü'min
Gündizin şâyim ü gice kâyim
Derecâtına olagör mükün

LXIX

10^a قال النبي صلعم الْمَجَالِسُ مَعَ الْأَمَانَةِ

175 Söylenen güft[ü] güyü meclisde
Her birin söyleme didi Server
Keşf-i sırr eyleyen olur hâ'in
Keşf-i sırr eyleme şakın ser vir

LXX

قال النبي صلعم ما من مسلم يرد عن عرض أخيه إلا كان كحفا على الله إن يرد
عنه نار جهنم

İrzını şaklasa kişi dostuñ
Hakq olur ki Hudā-yı ‘azz ü Cell
Nār-ı duzahdan anı hıfz eyler
Fehm ohndise müşkilüñ ola hall

LXXI

قال النبي صلعم يعباد الله تدأوا فإن الله لم يضع داء
إلا وضع له شفاء غير داء واحد ألهم

180 Her maraž ki ola devā idiñüz¹³¹⁵
Kodı Allāh cümle derde devā
İllā şol pirlık derdine degül¹³¹⁶
Mevt-i ahsen gibi şifā vü nevā

LXXII

قال النبي صلعم من التمس رضا الله سخط الناس كاهه الله تعالى مؤنة الناس التمس
رضا الناس بسخط الله وكله الله تعالى إلى الناس

10b Hax rızāsın dilerse halkı koyup
Zarar-ı nāsı def‘ ide Allāh¹³¹⁷
Halk rızāsın dilerse HālİK aña¹³¹⁸
Zarar-ı nāsı ırgürür her gāh

¹³¹⁵ola: olur B2.

¹³¹⁶degül: olamaz B2.

¹³¹⁷ide: ider B2.

¹³¹⁸HālİK aña: HālİKı qor B2.

قال النبي صلعم لَانظَهْرُ السَّمَانَةِ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمَهُ اللهُ وَيَبْتَلِيكَ

Gülme bir ‘aybını görüp dostuñ
Seni uğrada rahm ide aña Hâk
İşde vardum dimez kişiye belâ
‘Ākıbet fikrin eyle hâlüne bak

LXXIV

قال النبي صلعم قَوْمُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ

185 Gelse eşrâf meclise ta‘zîm
Eylegör dem-be-dem لَوْجُهُ اللهُ
Hâk’ı ta‘zîm durur hemîn bi-şekk
Sevgülü kullara ri‘âyet i şâh

LXXV

قال النبي صلعم الْمُؤْمِنُ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ اِنَا اِشْتَكَى

عَيْنُهُ اِشْتَكَى كَلَّهُ وَاِنْ اِشْتَكَى رَأْسُهُ اِشْتَكَى كَلَّهُ

Ne belâ gelse gayra saña durur
Bir cisim gibidür kamû mü’mîn
Kişinüñ başı ağrısı ye gözi
Cümle cismi de agrur ol mûkîn

LXXVI

قال النبي صلعم الرزق اشدُّ طلبًا للعبدِ مِنْ اَجَلِهِ

190 Zīnhār olma rızq için ğam-hār
Ta‘ab ü zaḥmeti қо çekme emek
Rızqı artuq taleb ider ‘abdi
Ecelinden ne şüphe eyle ne şek

LXXVII

قال النبي صلعم حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَوَيْصِمُ

11a Buyurur iki ‘alemün Faḥrı
Bize keşf eyleyüp nice ğaybın
Şevküñ artuq olursa bir şey’e
Ne görürsün ne işidür ‘aybın

LXXVIII

قال النبي صلعم إِنَّ قَلِيلَ الْعَمَلِ مَعَ الْعِلْمِ كَبِيرٌ وَكَبِيرُ الْعَمَلِ مَعَ الْجَهْلِ قَلِيلٌ

Bu muḥakkaḳ durur ki az ‘amel
Çoğ olur ‘ilm ile didi Server
Çoḳ ‘amel cehl ile olurmış az
Cāhil olma bilindi ise ḥaber

LXXIX

قال النبي صلعم أَحَبَّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الْأَتَقِيَاءُ الْأَخْفِيَاءُ

195 Hâk katında budur eḥabbu ‘ibād
Havf u ḥaşyetle muttakilerdür
‘Abd-ı muhlis olup لَوْ قَبِهَ اللَّهُ
Tâ‘at eylerse muhtefilerdür

LXXX

قال النبي صلعم مَنْ كَانَ آخِرَ كَلِمَةٍ لِإِلَهِ الْأَلَّهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

İrişüp ‘ömrüñ âhirine kişi
Dir ise لِإِلَهِ إِيَّ اللَّهِ
Cennet’e dâhil ola didi Resül
Hâlveti Muhyî komağıl her-gâh

LXXXI

قال النبي صلعم كَفَّارَةُ الذُّنُوبِ النَّدَامَةُ

200 ‘Abd-ı ‘âziz olur mı hiç hâli
İşi dâyim zünüb ile ‘ışyân
Çün nedâmet-niger ola anı
Koma şıdk ile dem-be-dem bir an¹³¹⁹

¹³¹⁹Şıdk ile dem-be-dem: dilden nedâmeti B2.

LXXXII¹³²⁰

إِذَا أَغْتَابَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَهُ فَإِنَّهُ كَفَّرَتْهُ

Bir қаза-y-ile bir kişi ğıybet
Eylese itsün oldem istiġfār
Vāşıl olmadın aña ol kelimāt
Tevbe eyleser 'afv ider Ğaffār

LXXXVIII

11b

قال النبي صلعم إذا اشتكى المؤمن أخضه نذرك من الذنوب

Derdlü dillere ola diyü şifā
Ne buyurdı gör ol Ṭabīb-i kulüb¹³²¹
Her kaçan ğasta olsa bir mü'min
Çomaz ol ğastalık ol demde zünüb¹³²²

LXXXIV

قال النبي صلعم من اشتري ثوباً بعشرة دراهم وفي ثمنه برهم واحد
من حرام لم يقبل الله تعالى صلوته مادام عليه

205 Alsa on aqçaya kişi bir şevb
Şemeninde biri olursa ğarām¹³²³
Ħağ қаbul eylemez şalātın anuñ
Giye mādām olursa da iħrām

¹³²⁰Bu hadis B2'de yok.

¹³²¹Derdlü dillere: Dil-i bimāra B2. // gör ol: göre B2.

¹³²²ol: o B2.

¹³²³Şemeninde: Semeninden B2.

LXXXV

قال النبي صلعم عُلِبُ الْحَلَالِ جِهَادُ

İster isen ki kendi cânında¹³²⁴

Bulasın dāyimā şevāb-i ğazā

Dem-be-dem t̄alib ol ħelāle hemin

Vire H̄aḡ bī-ħisāb ecr ü cezā

LXXXVI

قال النبي صلعم لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْمَلُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى

جِنَاحَ بَعُوْضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةً مَاءٍ

H̄aḡ katında olaydı dūnyānuñ

Ḳadri bāl-i meges ḡadar iy cān

210 Bir içim şuyla şıvarmaz idi

Kāfiri ḡanda ide şāh-ı cihān

LXXXVII

قال النبي صلعم لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ

لَا تُغْنِي تَالِيًا وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ

Ādem oġlunuñ olsa iki vādi

Sīm ü zer gevheriyle mal-a-māl

Daḡı isteyüben gözi toymaz¹³²⁵

Tola ḡāk ile cevfi olup pā-māl

¹³²⁴ki: B1'de yok. / cânında: ḡānuñda B2.

¹³²⁵Daḡı isteyüben: Bir daḡı isteyüp B2.

LXXXVIII

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كِبَرٍ خَتِيئَةٍ

Server-i kā'ināt Faḥr-ı cihān
Ne buyurdu bize işit direm¹³²⁶
Ḥubb-ı dünyā çün oldı re's-i zünüb
Nice bir ḥubb-ı cāh ü ḥubb-ı direm

LXXXIX

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَكَ الدُّنْيَا رَأْسُ كِبَرٍ فَضِيلَةٍ

215 Her fa'ilet ki var cihān içre
Cümleñ re'si terk-i dünyādur
Aḥiret mühre de olursa ḳoma
Ṭalib olma olursa dünyā dürr

XC

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَغْبِطَنَّ فَاجِرًا بِنِعْمَةٍ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا هُوَ لَاقِي بَعْدَ مَوْتِهِ

Fācirüñ ni'metine ğıbṭa itme
Ne bilürsin ki uḥrā nice olur¹³²⁷
12^b Ba'zikes bunda rif'atiyle geçer
Pest olup menzili ne veche olur¹³²⁸

¹³²⁶işit: işit ki B2.

¹³²⁷uḥrā: āhiri B2.

¹³²⁸menzili ne veche: anda menzili evce B2.

XCI

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعْمُ الْمُرْغِ يَطِيرُ بِهَيْمَتِهِ كَالطَّيْرِ إِجْتَاخِيهِ

220 Himmetiyle ider kişi tayaran
Nitekim murğ uçar açup per ü bäl
Açuben bäl-i himmet it pervâz
İrmeye dir iseñ ne vehm ü hayâl

XCII

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تَكُونُوا تَقْوَمُونَ وَلَا تَقْوَمُونَ

Cennet'e dâhıl olmaz ol kimse¹³²⁹
Mü'min-i şâdık olmaz ise ger
Mü'min-i kâmil olmaz ol kimse
Seve Hâk dostların derûnda meger

XCIII

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعْمُ الْأَمَانَةِ تَجْرُّ الرِّزْقَ وَالْخِيَانَةُ تَنْعِقُ الرِّزْقَ

Her işinde emânet üzre olan
Baħr-ı ni'met içinde ola ğarik
Her işinde hıyânet üzre olan
Nâr-ı ħırmân içinde ola ħarik

¹³²⁹ol: o B2.

XCIV

قال النبي صلعم من أصبح منكم أمناً في سريره معافاً في جسده عندة قوت يومه فأنما خيرت الدنيا

- 225 Dâhil olsa şabağa bir kimse
Nefsine emn ile şahîh cesed
Kût-ı yevmiyyesi olursa eger
Cümle dünyâyı virdi aña Ehad¹³³⁰

XCV

قال النبي صلعم لاتصحب الملائكة رفقة فيها كلب أو جرس

- Yoldaş olmaz şu kârbâne melek
Kelb olursa refîk yâhu çeres¹³³¹
Hâcet ola meger hırâset içün
Ol zamanda olursa olmaz be's¹³³²

XCVI

13a قال النبي صلعم إن المستنار متوتع

- Meşveret eyleyen kişi taḥkîk
Emn üzre ḥu zûrlar eyler¹³³³
230 İki üç fikri bir yire getürüp
Cem'- ârâ iderse gör neyler

¹³³⁰Ehad: Hudâ B2.

¹³³¹yâhu çeres: yâ bang derâ B2.

¹³³²olmaz be's: dime çera B2.

¹³³³üzre: üzrine B2.

XCVII

قال النبي صلعم التَّوَدُّةُ فِيكَ شَيْئٌ خَيْرٌ إِلاَّ فِي عَمَلِ الآخِرَةِ

Cümle işde te'enni hayr oldı¹³³⁴

İllā tã'ât-ı âhîretde degül

سَارِعُوا diyü emr oldı añā

Zirā bâkî degül hevâ ile gil¹³³⁵

XCVIII

قال النبي صلعم المرء على ريبين خليله ظننظره أحدكم من يخالده

Diler iseñ ki bir kesün hâlin

Bilesin nicedür ço çekme emek

Nazar it üstüne hemîn anuñ

Kişi dostı dinind'olur bî-şek

XCIX

قال النبي صلعم حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ حَسَنِ الْعِبَادَةِ

235 Hüsni-zann üzre ol kamu nâsa

Hüsni-zann eyle hoş 'ibâdetdür

Mü'min olan şalâha haml eyler

Bu 'ibâdet dime bu 'âdetdür

¹³³⁴oldı: olındı B2.

¹³³⁵hevâ ile gil: âb ile gil B2.

C

قَارَ النَّبِيُّ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا يُعِيشُونَ وَتُحْشَرُونَ كَمَا تَمُوتُونَ

- 237 Zākir ol Hāḳḳ'ı dem-be-dem iy yār
 Hīn-ı nıhletde tā ki zıkr ide dīl
 Dirlüğüñ nice ise mevtüñ odur
 Ölüme göre ola haşruñ bil¹³³⁶

13b HĀTİME-İ RİSĀLE¹³³⁷

Bu yiter cümleye naşihat ü pend
 Olduñ ise bu remze ger dānā

- 240 Çoma ḳalbüñde fikr-i aḡyārı
 Zākir ol her nefesde var cānā

Burada āḫir oldı cümle kelām
 Pendümi gūş eyle aḡyānā

'Āmil olmaḳdadur kemāl hemīn
 'Āmil olan ḳişi olur binā

Dīde-i cānı aç naḡar eyle
 Olmaduñ ise eger nā-binā

Bir du'ādur murād olan sizden
 kim du'ā eyler ise aḡyānā

- 245 Raḡmet itsün Hūdā dinilen Hāḳ
 Vire Cennet'de ḫāne-i Mīnā

¹³³⁶Ölüme: Mevtüñe B2.

¹³³⁷Bu bölüm B2'de yok.

Diyelüm cümlemüz gelün âmîn
Hep kabûl ola bu du'â vü şenâ

HADİSLERİN TÜRKÇE MEALLERİ

I- Ameller (in kıymeti) ancak niyete göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan odur. (*Buhârî*, Bedeu'l-Vahy-1; *Müslim*, imâret-155.)

II- Müslim, bütün müslümânların dilinden ve elinden emin ve sâlim olduğu kimsedir. (*Buhârî*, imân-4, 5; *Rikâk*-26; *Müslim*, imân-64, 65; *Tirmîzî*, Kıyâmet-52, imân-12.)

III- Asıl hakîkî muhâcir, Allâh'ın nehyettiklerini terk eden kimsedir. (*Râmûzu'l- Ehâdîs*, s. 230/3.)

IV- Sizden biriniz, kendi nefsi için istediğini kardeşi için de istemedikçe hakiki mü'min olamaz. (*Müslim*, imân-71, 72; *Buhârî*, imân-7.)

V- Başkalarını çok kötüleyenlerden olmayınız.

VI- Dünyada ipekli giyen kimse âhirette giyemez. (*Buhârî*, Libâs-25; *Müslim*, Libâs-11-21.)

VII- Dünyada, haram olan içkiyi içip sonra ondan tevbe etmeyen kimseye, âhirette içki (Cennet meyi) haram olur. (*İbni Mâce*, Eşribe-2, *Ebf Dâvûd*, Eşribe-5.)

VIII- Hak yolunda ayakları tozlanan kimseye Allâh Cehennem ateşini haram kıldı. (*Buhârî*, Cum'a-18, *Cihâd*-16; *Tirmîzî*, Fezâilü'l Cihâd-7.)

IX- Hasta olduğu veya yolculuk ettiği zaman bir kula, mukîm iken, veya sıhhatte iken işlemekte olduğu ibadetin benzeri, yazılır. (*Buhârî*, *Cihâd*-133.)

X- Hediyeyeleşiniz. Muhakkakki hediye gönüldeki düşmanlığı giderir. (*Tirmîzî*, *Velâ*-6; *Ahmed b.Hanbel*, II/405.)

XI- Kalbler, kendisine ihsan edeni sevmesi üzerine yaratıldı. (İ, I/1063.)

XII- Güzel söz sadakadır. (*Buhârî*, *Cihâd*-128, *Edeb*-34; *Müslim*, *Zekat*-26.)

XIII- Mü'min kardeşini sevindirmen, bağışlanma sebeplerindedir. (İ I/2500.)

XIV- Allâhu Teâlânın mü'mine hediyesi, kapısındaki dilencidir. (*Câmiu's- Sağîr*, II/9588.)

XV- Mal, takva sahibi olmaya ne güzel yardımcıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2821.)

XVI- Aç bir insanın karnını doyurmaktan daha faziletli bir amel yoktur.

XVII- Allâh'a, Allâh korkusundan dolayı akan göz yaşından daha sevimli gözyaşı yoktur.

XVIII- Ölüm, mü'minin hediyesidir. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2667.)

XIX- Akıllı kimse o kimsedir ki nefsine hükm edip ölümden sonrası için çalışandır. (*Tirmîzî*, Kıyâmet-25; *İbni Mâce*, Zühd-31.)

XX- Ahmak, nefsinin arzularına tâbi olan ve Allâh'dan sonsuz isteklerde bulunan kimsedir. (*Tirmîzî*, Kıyâmet-25; i, Zühd-31.)

XXI- Dünyâda zühd üzre olan kişinin kalbi ve bedeni rahat eder. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1425.)

XXII- Dünyâyâ rağbet gam ve kederi çoğaltır.

XXIII- Mü'minlerin hayırlıları kanâatkâr, onların şerlileri ise tamahkâr olanlarıdır. (*Câmiu's- Sağîr*, II/3972.)

XXIV- Allâh katında, kıyâmet gününde insanların en şerlisi, başkasının dünyası için kendi ahiretini yıkandır. (*İbni Mâce*, Fiten-11.)

XXV- Allâh azgınlık ve kibirden dolayı izârını uzatıp yerde sürükleyen kimseye (kıyâmet gününde merhamet bakışıyla) bakmaz. (*Ahmed b.Hanbel*, II/409; *Buhârî*, Libâs-1.)

XXVI- Ümmetim için korktuğum şeylerin en konkuncu Lût Kavninin amelidir. (*Tirmîzî*, Hudûd-24; Hudûd-12.)

XXVII- İçinde resimler olan eve melekler girmez.

XXVIII- Dünyada misâfir gibi olunuz. (*Câmiu's- Sağîr*, II/6433.)

XXIX- Sen dünyâda yabancı kimse gibi yâhud yolcu gibi ol ve nefsini kabir ehlinden say. (^{Buhârî} Rikâk-3; *Tirmîzî*, Zühd-25.)

XXX- Vâiz olarak ölüm kâfidir. (*Câmiu's- Sağîr*, II/6245.)

XXXI- Her kim Allâh'a kavuşup görmeyi arzu ederse, Allâh da ona kavuşup görmeyi sever. Her kim de Allâh'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allâh da ona kavuşmaktan hoşlanmaz. (*Buhârî*, Rikâk-41; *Müslim*, Zikr-14, 16-18.)

XXXII- Ne mutlu o kimseye ki, Allâh katında kendi yerini bilir ve kendi yanında Allâh'ın yerine bakar. (^{Buhârî} Birr-73.)

Müslim,

XXXIII- Kişi sevdiği ile beraberdir. (*Buhârî*, Edeb-96; *Müslim*, Birr-165.)

XXXIV- Sâlih bir kimse ile oturmak attarla bir arada bulunmaya benzer, ıtrından sana vermese bile kokusu sana ulaşır.

XXXV- Kötü ile oturan kibrit imalatçısı ile oturana benzer, ateşinin kıvılcımı seni yakmasa bile kötü kokusu sana ulaşır.

XXXVI- Kânâat, tükenmeyen bir hazînedir. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/1900.)

XXXVII- Malı çok olan kimse zengin değildir. Muhakkakki zengin nefsi, zengin olan kimsedir. (*Buhârî*, Rikâk-15; *Müslim*, Zekât-120; *Tirmîzî*, Zühd-40.)

XXXVIII- Çok gülmek kalbi öldürür. (*Tirmîzî*, Zühd-2; *İbni Mâce*, Zühd-19, 24.)

XXXIX- Kaderden kaçmak faydasızdır. (*Ahmed b. Hanbel*, V/234.)

XL- Gam, keder, ihtiyarlağın yarısıdır. (*Kesfü'l-Hafâ*, II/2886.)

XLI- Bir kimse müslüman olarak saçını ağartırsa eger, o ağartmış olduğu saç onun için kıyâmet gününde bir nur olur. (*Tirmîzî*, Fazâilü'l-Cihâd-9; *Nesâî*, Cihâd-26.)

XLII- Bir kavmin hayır veya şer işini seven kişi, onu işlemiş gibi olur.

XLIII- Kim ki kardeşine gıyâbında yardım ederse, Allâh da ona dünyâ ve âhirette yardım eder. (*Câmiu's-Sağîr*, II/9062.)

XLIV- Bir kişi bir günah işlemeye azm etse sonra onu terk etse, ona bir sevab yazılır. (Farklı bir rivayet için bkz. *Buhârî*, Rikâk-32, *Müslim*, İmân-206-207, 209.)

XLV- Emin olmayan kimsenin İmânı yoktur. Sözünde durmayan kimsenin de dînî yoktur. (*Ahmed b. Hanbel*, III/935, 154, 210, 251.)

XLVI- Boç dinde kusurdur, ayıptır. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1326.)

XLVII- İhtiyâcı olmadığı halde isteme kapısını aralayan kimseye Allâh da fakirlik kapısını aralar. (Farklı bir rivayet için bkz. *Tirmîzî*, Zühd-17; *Ahmed b. Hanbel*, I/193, 418.)

XLVIII- Bir işin sonunu görmeden onun hakkında hüküm vermeyiniz. (*Câmiu's-Sağîr*, II/9828.)

XLIX- Sultana sövmeyiniz. Muhakkakki o Allâh'ın yeryüzündeki gölgesidir. Mazlumların herbiri onun himayesine sığınır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/9788.)

L- Bir kul diğer bir kulun aybını dũnyâda örtmez ise, Allâh da kıyâmet gününde onun aybını örtmez. (*Müslim*, *Birr*-71; *Ahmed b. Hanbel*, VI/145, 160.)

LI- En kıymetli sadaka iki kişi arasını ıslah etmektir. (I, *Edeb*-50; *Tirmizî*, *Birr*-26.)

LII- Kibir sahibleri kıyâmet gününde en düşük bir seviyede haşrolunurlar. (*Tirmizi*, *Kıyâmet*-45; *Ahmed b. Hanbel*, II/179.)

LIII- Muhakkakki duâ' inmiş (vuku bulmuş) veya inmemiş (vuku bulmamış) kazaya faydalıdır. (*Tirmizi*, *Daavât*-101; *Ahmed b. Hanbel*, V/234.)

LIV- Kadere imân üzüntü ve kederi giderir. (*Câmiu's- Sağır*, I/3101.)

LV- Nezir etmeyiniz. Muhakkak ki nezir (adak) kaderde olan bir şeye fayda vermez. (*Müslim*, *Nezr*-5; *Nesâf*, *imân*-26.)

LVI- Allâh sevgisinin alâmeti, Allâh'ın zikrini sevmektir. (*Câmiu's- Sağır*, II/5450.)

LVII- Dünya melûndur. İçindekiler de melûndur. Ancak Allâh'ın zikri hariç. (*Tirmizî*, *Zühd*-14; *İbni Mâce*, *Zühd*-3.)

LVIII- Bir saatlik tefekkür, bir senelik ibâdetten hayırlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1004.)

LIX- Nimetleri şükür ile bağlayınız. Muhakkakki o vahşidir. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1907.)

LX- Aza şükr etmeyen kimse, çoğa da şükr etmez. (*Ahmed b. Hanbel*, IV/278, 375.)

LXI- İnsanlara şükr etmeyen Ahlâh'a şükr etmez. (*Tirmizî*, *Birr*-35; *Ahmet b. Hanbel*, II/258, 290, 303...)

LXII- Kişiye günah olarak her işittiğini haber vermesi kâfidir. (*Ebî Dâvûd*, *Edeb*-80.)

LXIII- Davet edilmediği yemege giden kimse, hırsız olarak girmiş, çalarak çıkmış olur. (*Ebâ Dâvûd*, *Et'ame*-1.)

LXIV- Belâ söze bağlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/926.)

LXV- Ne mutlu insanların ayıbıyla meşgul olmayıp kendi ayıbıyla meşgul olan kimseye (*Keşfü'l-Hafa*, II/1673.)

LXVI- Mü'min mü'minin aynasıdır. (*Ebî Dâvûd*, *Edeb*-49; *Tirmizî*, *Birr*-18.)

LXVII- Lisânı tatlı olan kimsenin kardeşleri çok olur.

LXVIII- Mü'min güzel ahlakıyla gecelerini namaz, gündüzlerini oruçla geçiren kimselerin derecesine yükselir. (*Ebi Dâvûd*, Edeb-7.)

LXIX- Meclisler emânetle beraberdir. (*Ebi Dâvûd*, Edeb-32; *Tirmîzî*, *Birr*-39.)

LXX- Müslüman kardeşinin ırzını koruyan kimsenin Cehennem ateşinden korunması Allâh'ın üzerine bir haktır. (*Tirmîzî*, *Birr*-20; *Ahmed b. Hanbel*, VI/449-450.)

LXXI- Ey Allâh'ın kulları tedâvî olunuz. Çünkü Allâh yaşlılık dışında şifâsı olmayan hiçbir hastalık yaratmadı. (*Câmiu's- Sağîr*, II/61.)

LXXII- Kim ki insanların rızâsı yerine Allâh'ın rızâsını arar ise insanların ona verebileceği her şeyde Allâh ona yeter. Kim ki Ahlâh'ın hilâfına insanların rızâsını ararsa Allâh onun işlerini insanlara bırakır. (*Tirmîzî*, *Züld*-65.)

LXXIII- Kardeşinin başına gelene sevinip ortaya çıkarma. Allâh ona rahmet edip, seni (o belâyâ) uğratabilir. (*Tirmîzî*, *Kıyâmet*-54.)

LXXIV- Büyüklerinize saygı gösteriniz. (*Câmiu's- Sağîr*, II/6164.)

LXXV- Mü'minler tek bir kişi gibidir. Kişinin başı yada gözü ağrısa bütün vücudu rahatsız olur. (*Müslim*, *Birr*-68; *Ahmed b. Hanbel*, IV/271-272.)

LXXVI- Kul, rızkı ecelinden daha çok talep eder. (*Câmiu's- Sağîr*, II/4564.)

LXXVII- Bir şeyi çok sevmek (insanı) kör ve sağır eder. (*Ebi Dâvûd*, Edeb-116, 35.)

LXXVIII- Muhakkak ki ilim ile beraber yapılan az amel çoğalır, cehaletle beraber yapılan çok amel ise azalır. (*Câmiu's- Sağîr*, II/6152.)

LXXIX- Allâh'a en sevimli kullar günah ve haram işlemekten sakınanlardır. (*İbni Mâce*, *Fiten*-16.)

LXXX- Son nefesinde "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimse Cennet'e girer. (*Buhârî*, *Cenâiz*-1, *Ebi Dâvûd*, *Cenâiz*-16.)

LXXXI- Günahların kefareti pişmanlıktır. (*Ahmed b. Hanbel*, I/289.)

LXXXII- Sizden biriniz bir kardeşi için gıybet ederse, hemen tevbe etsin. Tevbe gıybet için kefarettir.

LXXXIII- Mü'min hasta olduğu zaman, hastalığı sebebiyle günahlarından temizlenir. (*Câmiu's- Sağîr*, I/447.)

LXXXIV- Bir kimse on dirheme bir elbise satın alsa, elbisede bir dirhem haram olsa, haram devam ettiği müddetteçe Allâh onun namazını kabul etmez. (*Ahmed b. Hanbel*, II/98, 45.)

LXXXV- Helal taleb cihaddir.

LXXXVI- Allâh katında dünyanın değeri bir sinek kanadı kadar olsaydı, ondan kâfire bir içim su bile vermezdi. (*Tirmîzî, Zühd-13.*)

LXXXVII- Şâyed âdem oglunun iki vadi dolusu malı olsaydı, üçüncüsünü isterdi. Onun gözünü ancak toprak doldurur. (*Müslim, Zekât-117; Buhârî, Rikâk-10, 49.*)

LXXXVIII- Dünyâ sevgisi, tüm günahların başıdır. (*Câmiu's- Sağır, I/3662.*)

LXXXIX- Dünyayı terk etmek her fazîletin başıdır.

XC- Günahkara ni'meti dolayısıyla gıpta etme. Sen onun öldükten sonraki durumunun nasıl olacağını bilemezsin. (*Câmiu's- Sağır, II/9834.*)

XCI- Kuşun kanatlarını açıp uçtuğu gibi, kişi de himmetiyle uçar.

XCII- Siz, îman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz. Sevişmedikçe de îmân etmiş sayılmazsınız.

XCIII- Emânete riâyet rızkı toplar. Hıyânet ise rızka mâni olur. (*Câmiu's- Sağır, I/3081.*)

XCIV- Sizden birisi îmânından emîn olarak sabahlar, vücudu sağlam, yanında da bir günlük rızkı bulunursa, sanki bütün dünya onun emrine amâde kılınmış gibi olur. (*Tirmîzî, Zühd-34; İbni Mâce, Zühd-9.*)

XCV- Melekler, Köpek veyâ çan bulunan bir (kervana) dost olarak eşlik etmezler. (*Müslim, Libâs-104, Tirmîzî, Cihâd-25.*)

XCVI- Muhakkak ki istişare olunan şey güvenlidir. (*Tirmîzî, Zühd-39, Edeb-87; İbni Mâce, Edeb-37.*)

XCVII- Teenni her işde hayırlıdır. Ancak âhiret işlerinde değildir. (*Câmiu's- Sağır, I/3388.*)

XCVIII- Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse dost edineceği kimseyi iyi seçsin. (*Tirmîzî, Zühd-45; Ahmet b. Hanbel II/303, 334, 35.*)

XCIX- Güzel zan, güzel ibadetdendir. (*Ebî Dâvûd, Edeb-81, Cenâiz-13; Tirmîzî, Daavât-115.*)

C- Yaşadığınız gibi ölürsünüz. Öldüğünüz gibi de dirilirsiniz.

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

13'üncü beyitte geçen "Meşâbih" kelimesi Beğavî (516/1122) nin tertip ettiği bir eserdir. 4434 hadîs ihtiva etmektedir. Eser Kütüb-i Sitte ve Dârimî'nin Sünen(Dârimî)i'ne dayanmaktadır. (İ.Lüffi Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, İstanbul, 1985, s. 100).

129'uncu beyitte geçen "Şeynüd-dîn" sözü "Dinde kusurdur." anlamında olup Başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

185 ve 196'ncı beyitlerde geçen "Li vechillâh" sözü "Allâh rızası için" anlamına gelmektedir.

232'nci beyitte geçen "Sâri'ü" fiili "koşuşmak" anlamında olup Âl-i İmrân Sûresi- 133'den iktibastır.

VİSÂLİ'NİN GÜL-İ SAD-BERG İSİMLİ
MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMESİNİN METNİ

GÜL-İ ŞAD-BERG VÂLİDE-İ PÂDİŞÂH-I CİHÂN
SULTÂN MUHAMMED HAN

1^b Hamd-i bî-hadd ve şenâ'-i lâ-yu'ad ol Hâlık-ı bî-Zevâl ü Kâdir-i Lâ-yezâl Allâh'uñ cenâb-ı Kibriyâ ve 'azamet-i bî-riyâsına şezâ-dur ki irâdet-i ezeliyye ve meşiyet-i lem-yezeliyyesinde kâmin olan onsekizbiñ 'âlemi şahrâ-yı imkân ve beydâ-i lâ-mekân a'ni verâ'-i idrâk-i 'ukûl-ı beşer olan deryâ-yı cûd-ı bî-kerândan iklim-i . كُنْ فَكُنْ 'e çıkarub 'avâlim-i nâsût ü melekûtın numûdâr-ı 'âlem-i ceberût ve lâhûtı kıldı ve salat-ı bî-gâye ve selâm-ı mâ lâ-nihâye ol şâh-ı levlâk ve bâ'ış-i hûkât-ı eflâk olan Resûl-ı mevdûd ve Hâbîb-i Rabbü'l Vedûd'a menûtdur ki rûh-ı pâk-ı şerîfi muqtedâ-yı ervâh-ı tavâyif-i Nebî vü Rusul ve cism-i tâb-nâk-i latîfi 'âmme-i mevcûdât ve kâffe-i mahlûkâta mürşid ve hâdî's-sübül oldu. Li-Müellifihi:

2^a Sâyebân olmadın yidi eflâk
Sâyedâr olmadın bu tûde-i hâk
Halk olan nûr-ı fahr-ı 'âlemdür
Mebde-i kül o şâh-ı 'âlemdür

Pes ma'lûmât-ı ezeliyye-i ilâhî ve maqđûrât-ı lem-yezeliyye-i nâ-mütenâhîde meknûn ü muzmer olan merâtib-i ervâh ve medâric ve ma'âric-i eşbâh şüret-i zühürda bî-iştibâh mütefavite olmağ üzere cilvegeç olmadan ma'lûm ve mefhûmdur ki be-müb-teğâ-yı fehvâ-yı وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ her kırm-ı şeref-maqrûn ve sa'âdet- râyâtda hûtbe-i 'âliyye ve sikke-i nâ-

miyye ve tuğrâ-yı garrâ-yı sâmiyye şâhibi olan pâdişâh-ı zıllu'l-lâh ve hârnî-i şer'-i muṭahhar-i Resûlullâh Li-Müellifihi:

Hâris-i dîn ü millet-i Nebevî
Şu'le-efrûz-i şem'-i Muştafavî
Cânîşin-i Resûl-i 'arş-i mekîn
Muhyi-i dîn-i Hakk ü şer'-i metin

NEŞİR: Hâfız-ı şer'-i şerif-i Muḥammedî ve muḳtebis-i nûr-ı zât-ı Latîf-i Ahmedî olmağla bî-reyb ü şek şems-i kevneyn ve seyyidü'ş- şeqaleyn ile rutbe-i 'aliyye ve derece-i celiyyede müşterek oldukları cihetden ânâ'-i mülevvinden es'ad-ı sâ'ât ve eşref-i evkât şalavât-ı hamsda ol zübde-i 'âlem ve güzide-i benî âdem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ḥazretlerinüñ rûḥ-ı mükerrem ve merḳad-i muḥteremlerine efḍal-i şalavât ve ekmel-i taḥiyyât cebr-i mâfat iblâğ kılınmağdan şofra cânisini olan hem-meşreb ve hem-semiy-yi güzini.

Kıṭ'a li-mü'ellifihi:

Bir bedendür bu 'âlem-i nâsût
Fâhr-ı 'âlem durur hemîn ana cân
Rub'-ı meskûn daḥı beden gibi dür
Cân-ı 'âlem durur Muḥammed Ḥan

olan pâdişâh-ı ḥayyü'z-zât ve melekiyyi'ş-şifât sultân-ı rub'-ı meskûn ü şeş cihât

خَلَّدَ اللَّهُ خِلَافَةَ الرَّاهِرَةِ وَابَدَ شَوْكَةَ الْبَاهِرَةِ إِلَى يَوْمِ الْعُرُصَاتِ

Sultân bin Sultân Sultân Muḥammed Ḥan İbni Sultân Murâd Ḥan Ḥazretlerinüñ vücûd-ı şerif ve 'unşur-ı latüfleri âfât-ı semâviyye ve 'âhât-ı 'arâziyye ve ḥatâ vü ḥatar ü beliyyeden maşûn ü maḥfûz olmağ da'avâtı mü'minân ve mü'minât ve müslimîn ve müslimâtdan her ferde farz belki zimmet-i himmetlerine deyn ü karz olduğı verâ-i ḥafâda olmaduğı gibi dürr-i yekta-yı vücûd-i şerif ve gevher-i bî-hemta-yı cism-i naziflerine manende-i şadef ve tâbende-i şems-i taḥt-ı baḥt ve der-yâ-bende-i tâc-ı 'ızz ü şeref 'afifetü'z-zamân Fatmetü'd-devrân seyyidetü'n-nisvân a'nî vâlide-i pâdişâh-ı cihân ve mâye-i

emn ü emân zemîn ü zemân hazretlerinin zât-ı kerîmetü'ş-şîfat
ve cemîletü's-simâtları. Ve şemarât-ı vücûd-ı pür-cûd

3b نَارِ الرَّارِ وَتَرَارِ الْوُجُودِ olan cevân-baht ü şâyeste-i tâc ü taht sülâle-i
saltanat netîce-i devlet-i şahş-zâdegân Hazretlerinin dağı
vücûd-ı şerîf çün dürr-i mazbûḡ ve 'unşur-ı laḡîf hem-çü ḡalḡ-i
menzûḡları ḡaḡâ vü ḡaḡar beliyye ü âarardan sâlim ve berî
olmaları da'avâtı müstecâbe ve teslimât-ı müstetâbesi ezimme-i
cumhûr-i mesbûḡü's-suḡûre farz ü vâcib ve lâzım ü lâzib olduḡı
zâhir-i ḡayr-i mestûrdur. Binâ'en 'alâ zalik dâ'i-i dirîne ve abd-i
kemterine Muḡammed Vişâli-yi Kûtahyevî'nüñ devḡa-i
iḡbâlinde sâḡsâr-ı Murâdî dehr-i dün ü ḡaddâr ve zamân-ı
buḡalemûn-ı nâ-hem-vâruñ şive-i tündbâdisinden nihâl-i bîd-
vâr niçe yıllar bî-berg ü bâr lertzân ve şarşar-ı bârîdi gibi terâ-
küm-i ḡam ve tezâḡüm-i hemm temâdisinde ravza-i âmâlinde
ḡonça-i fuâdı baş ḡöstermeḡe mahall-i mekân ve çâre-i imkân
bulmayub su-be-su çerşm-i mezellet ü inkisâr ve ḡaraf be-ḡaraf
dîde-i ḡasret ü intizâr ile ni-nigerân üzre olup meydân-ı ḡazâ-
meḡâ ve feza-yı cefâ iḡtizâda beyt:

Divârı ḡam esâsı belâ arş ü ferşî âb
Mihnet serâ-yı dünyî 'aceb ḡâne-ḡarâb

ser-i rîzâ-yı çerḡân-ı belâ eline rabḡ ile ser-gerdânîḡ 'âleminde
ve bihoşîḡ eleminde müstezâd:

Teslim ü rîzâ ḡapladı milk-i dil ü cânı
İy şâḡ-ı cihânım

diyü cevelân idüp vıfḡınca. الأُمُورُ مَرْهُونَةٌ بِأَوْ قَاتِنَهَا Temme-i müstezâd
Başş-ı ezeli vaktin arar ḡözlesin anı
İy râḡat-ı cânım

Burc-ı ikbâl ve menzil-i 'ızz ü iclâle ḡariş ü ḡazır ve müşrib
nâzır iken Beyit:

4a

Böyledür böyle emr-i كُنْ فَيَكُونُ
Vaktine her umûr ola merhûn

NEŞİR: İttifak-ı 'mâyet-i Bârî dest-yârî vü tevfiğ-ı hidâyet
 Settârî bahtiyârî vü hevâdârlıkile baht-i vajgün ve tâlî-i 'i dün ü
 ser-nigün reh-nümün olub نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ
 hıtab-ı 'âmından kısmet-i ezeliyye ve وَضَى اللَّهُ أَمْرًا وَجَفَّ الْقَلَمُ
 kelâm-ı şavâb encâmından hışşe-i lem-yezeliyyesi dürre-i tac ü
 tahtuñ sadef-i bâhire ğurre-i ibtihâc-ı bahtuñ cebin-i zâhiresi
 olan sulţân vesî'u'l- in'âm ve'l-ihsânüñ teksir-i vücûh-ı hayrât
 ve tevkiir-ı esbâb-ı müberrâtlarına bi'l-ğuduvvi ve'l-asal dâl
 ü dâ'i-i serdar-ı umûr-i cerri'l-'âde serdar-ı ağâyan-ı bâb-ı
 dâru's- sa'âde şâkirü'l-mesâ'ileri رَدِّ بَخِيرٍ كَفَاعِلِهِ
 ğarra-yı beşâret mażmûndan behredâr

وَمَنْ قَضَى حَاجَةَ الْمُسْلِمِ قَضَى اللَّهُ حَوَاجَتَهُ سَبْعِينَ مَرَّةً

mübteğâ-yı muğarrâ-yı işâret meşhûndan hışşe güzâr olmağ
 himmetine sâlik ü râġib ve mefhum-i hadişeyn-i şerifeynle
 'amel sa'adetine yetişmek fikri ğâlib olmasıyla ol deryâ-yı
 şefkat ve baħr-ı re'fetüñ telâţum-ı emvâc-ı mekremet ve
 teraküm-i efvâc-ı merħametlerinden dâ'ileri hakkında tezkire-i
 şerif fermâ-yı fermân ve emr-i iktirânlarından katre-i ihsân-ı bî-
 imtinân nümayan buyurulmağ bâbında dâmen dermeyân mer-
 bes-i birr-i mebrûr ve sa'y-ı meşküre mütesaddi olmaya niçe
 yıllar bi-berk ü bâr lertzân olan şahsâr-ı murâdin berümend ü
 ğüşâd baş göstermege maħall ü mekân ve çâre vü imkân
 bulmayub hayrân ü sergerdân kalan ğonça-i fuâdin *Gül-i Sad-berg*
 gibi ħandân ü şâd idüp *Maħrûse-i Burusa* صَانَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَنِ الْبَأْسِ
 da kırk açça ile Müfû Aħmed Paşa Medresesi'nden ma'zül olub
 muqaddimât-ı pâyeyi mevleviyyet olan ħâric medresesine
 istiħkâk mertebesine vâşıl olmağ ki bir ni'met-i 'aliyyedür
 devâmla maħrûn ve menzilet-i ħilyedür ki idrâri-yi insirâmdan
 maşûndur. Ol katre-i ihsân bu ni'met-i ğayr-ı müterakkiyye
 mażhar düşünce deryâlar gibi cereyân itmek mażhar-ı ni'met-i
 dâimesi olan Sulţân-i kerimetü's-şân ve semiyetü'l-'unvân
 ve'l-mekânüñ mażhariyyetleri ve yevmen fe yevmen müte'âkub
 ve mütezâyid olan ni'met ü fütüvvetleri ki ħağlarında fâyiz ü
 râyız olan eltâf-ı mütevâfire-i ilâhî ve a'tâf-ı mütekâşire-i
 nâmütenâhî a'ni devâm ü ömr ü devlet-i padişâh-ı kıvâm-ı kâdr ü
 şevket salţanat-ı cihân penâhileridür bu mevhibe-i kübrâ ve

4b

5a

‘atıyye-i ‘uzmalar için her nefes zimmet-i pür-himmatlerine maqđür-ı beşer mertebesi edası vâcib olan şükr-i Hâk ni‘meti ol menba‘-ı katre-i ihsân olan tezkire-i şerifeleri maħza sevk-i ilâhî ile każâ bâbında cüyan ü püyan eylemek gibi olduğı erbâbü’l-bâb katında zâhir-i bî-hicâb olmağın dâ‘i-yi bî-dâ‘i ve fakîr-i şâkirü’l- mesâ‘ilerinüñ nâgâh güş ü cân ve şımâh-ı cinân mübeşşirât-ı hafıyyeden nidâ-yı ğaybi ve nevâ-bahş-ı lâ-reybi bu yüzden aĝâh eyledi ki iy fakîr-i pürtaķşir ve iy zerre-i ĥakîr-i pür-teşvîr müteferri‘ât ‘ilâve-i ni‘- met-i ĥayâtuñ ve mütemmimât-ı ĥavâyic-i benîn ü benânüñ müeddâ-yı istirâĥat-ı eyyam-ı ta‘ülüñ ve müktezâ-yı istisâb-ı ‘ulüm-i diniyye ve âliyyede tül ü dirżz-ı istimâlet-i zemân-ı taĥşilüñ ve intizâm-ı umûr-ı dîn ü dünyâ ki güyâ yâr-ı ĝâr-ı refiküñ gibi mücellâ ve sâ‘ı وَلَوْلَا الْاِعْتِبَارَات لِبَطَلَت الْحِكْمَةُ 1 mektezâsınca niçe günler kübrâ-yı taĥşil ve şu‘râ-yı ta‘ülüñ kuñ gibi tekmil-i ‘arazuñı müris ü dâ‘i düşen ĥâric manşıbına istühkâkuñ ki fi’l-ĥaķıķa bir mertebedür ki rûz-merre velâ yenkaķı‘ müstemirr ü dâyim olacak idrârı ve dîn ü dünyâ ümrâ- nın ifâde iden vaķ‘-ı vaķârı ve ‘arz-i i‘tibârı müstelzim ü müstevcibdür. İmdi bu ni‘met-i nâdirenüñ كَمَا يَنْبَغِي عَلَيْهِ ki edası vâcib olan ĥaķ şükri sebep-i mün‘ım-i şüveri olan سَاحِبَةُ senâ-i cenân ile mücerred zikr ü fikri degüldür belki bu ni‘met-i müstekırr ü ĝayr-ı munķatı‘anuñ هُوَ حَقَّةٌ şükr-i dâyimi saķ fikr-i vecdi mesâķ-ı ‘acz ü kuş-ı vaz‘ itmek ile bir şuĝl bî-nażir ü sa‘y-ı dil-pezire bezl-i himmet ü şarf-ı ‘azimet idüp iştiĝâl gösterme ve nâm-ı nâmisin *Gül-i Şad-berg-i Vâlide-i Pâd-şâh-ı İlhân* diyü nâm-ı ĝüzinlerine mużâf kılub şadr ü ‘unvân-ı kîr- virmek ile ravza-i ‘âlemde bir gül-i sūrî göstermekdür gül-i bî-hâr ü nevâdır rûzigâruñ nevâyıĥ ü revâyıĥ-ı miskiyesiyle meşâm-ı cihâniyan mutlaşıl müncer-i r ve ila yevmi‘l- kıyâm nik nâmı ve sa‘adet encâb-ı üñ şekker-i’ şükri elsine-i beni ademde gül gibi müker- A bâdi olur bir eşer peyda vü hüveyda itmekdür sen daĥı bî-ĥasbi‘l-maqđür taķâş-s-ı şükr-i ni‘met-i Hâk

5b

6a

I

قال رسول الله صلى الله وسلم إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

Şāh-ı Kevneyn Hâce-i Şağaleyn
Niyete haşr kıldı çün ‘ameli
Şol ‘amel k’anda olmaya niyyet
Ol binādur ki olmaya temeli

II

نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

Niyet-i pāk ile ‘amel idegör
Var iken eyelük itmege kudret
Hayrı niyyetle kılsa mü’min olan
‘Amelinden hayırlıdur niyyet

III

الصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلَاءَ تَزِيدُ الْعَمْرَ

7b

Her beliyâtı redd idüb şadağa
Kişinüñ ‘ömrini ziyāde kıılır
Rızqını çoğ ü ‘ömrin artuğ iden
Bāb-ı hayrâtını güşāde kıılır

IV

مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهْوَرُ

Hakk’ı sev mäsivāya meyli қо
Tāhir it kalbi şola aña nūr

Dünye fikrinden el yumağ için
Oldı miftâh her şalâta tahür

V

الدُّنْيَا مَرْزَعَةُ الْآخِرَةِ

Âhîret mezra'ı durur dünyâ
Aç gözüñ gâfil olma vakti geçer
Hayr ü şer her ne tohm ekerse kişi
Dünyede âhîretde anı biçer

VI

أَمَرْنَا أَنْ يَتَكَلَّمَ بِقَدْرِ عَقُولِ الْبَشَرِ

Söz güherdür şimâh-ı cânuñ uyar
Ne buyurdu işit o Hayr-i beşer
Hakk' uñ emri budur ki söyleye yüz
Añladuğı kadar 'ukül-ı beşer

VII

الرِّيَاةُ لِحَظَّةٌ

8a Hayra gir kıl ziyâret aĥbâbı
Eglenüb ħalblerine virme keder
Laĥzadur dir ziyâreti ħü Resül
Laĥzadan artuĝı ziyâde gider

VIII

ولكنَّ امرأً مانوَاهُ

Hayra kıl niyyetüni cehd eyle
Beşeriyet ider kişi yañılur
Didi Hayru'l-Beşer ki her âdem
Ĥayr ü şer niyyet itdüĝini bulur

IX

الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَى نُورٍ

Her şalâtuñ irişmedin vaĥti
Şarĥ budur abdest itmekdür
Âbdest üzre âbdest itmek
Nür üstüne nür inmekdür

X

إِنَّا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ خَيْرًا مَطَرَهُمْ بِالْيَلِّ وَنَسَمَهُمْ بِالتَّهَارِ

Yoĝ iken yir ü gökü var iden
Dilese ħullarına ĥayr itmek
Gice gündüz virür gün ü yaĝmur
Bol olur yer yüzinde ot ekmek

XI

(اهل) القرآن اهل الله وخاصته

8b

Sevdügiçün Hâk ehl-i Qur'an'ı
 Kıldı Hâk' a Resûli ehl-i muzâf
 Hâş kulları Hâk' uñ anlardur
 Anları sevmemek degül inşâf

XII

اذا احب الله عبدا لم يضرب رقبته

Her kaçan sevse bir kulin Allâh
 Anı şaklar günâha olsa yakın
 Münkire meyl kılmaz âdem olan
 Zenbe olmaz yakın ehl-i yakın

XIII

تخلقوا باخلاق الله

Hulkuñı gökçek eyle iy mü'min
 Yâd kıl yâd hulq-ı Rahmânı
 Şu'bedür hüsn-i hulq imândan
 Toylağıl hulkuñ ile ihvânı

XIV

منهومان لا يشبعان منهم العلم ومنهموم المال

Aşdağ-ı şâdık antaş-ı nâtik
 Menba'-ı 'ilm ü hilm ü nik- hışâl
 Didi 'alemde toylayub ola ac
 Tâlib-i 'ilm olanla tâlib-i mâl

XV

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ كَفَرَ

9a Mü'min olan şalātu terk itmez
Kaşd ile terk iden olur kâfir
Cehd kııl itmesün seni ol terk
Sehv ile terk iden olur hâsir

XVI

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلَّمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

Müslim oldur eliyle dilinden
Müslümânlar hemîşe sâlim ola
Kâdir iseñ qarınca incitme
Hayf ü ahyaf aña ki zâlim ola

XVII

مَنْ حَمَلَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا كَتَبَ اللَّهُ اسْمَهُ فِي دَفْتَرِ الصُّلْحَى وَالْفَقْهَى

Kırk hadîş-i şerîfüm ezber idüb
Ümmetümden okuyanun adın
'Ulemâ defterinde yazub İlâh
Fuqahâ ile haşr ide yarıñ

XVIII

الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَ جَارِهِ مِنْ بَوَائِقِهِ

Mü'min ol kimsedür haqîkatde
Şerr ü şürinden ola cârî emîn
Yoklanur bunda koñşu koñşudan
Şorlur anda dağı eyle hemîn

XIX

إِذَا تَحَيَّرْتُمْ فِي الْأُمُورِ فَاسْتَمِينُوا مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ

9b

Düşse deryâ-yı hayrete bir iş
Çekmese bir kenâra 'akl ü fuhûl
Var maķâbirden isti'ânet kıl
Fas̱tעינאו durur kelâm-ı Resûl

XX

الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَا وَإِذَا أَوْعَدَ عَفَا

Va'desine dürüst olup mü'min
Cânla va'desine ide vefâ
Âdemilik durur eger tev'id
Eylese ķorkm' eylemez O cefâ

XXI

التَّكْبَرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ

Ehl-i kibre tevâzu' itmeye gör
Ki tevazu' temellük eylemedür
Mütekebbir olana kibr itmek
Bî- tereddüd taşadduk eylemedür

XXII

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ وَشَرُّ النَّاسِ مَنْ يَصُرُّ النَّاسَ

Ķâdir oldukça eylük eyleyegör
Nâmuñ 'âlemde ola ħayrû'n-nâs
Kişi dünyâya gelmemek yegdür
Âdı olmaķdan ise şerrû'n-nâs

XXIII

الايْمَانُ نِصْفَانِ نِصْفَهُ فِي الشُّكْرِ وَنِصْفُهُ فِي الصَّبْرِ

10^a Şah-ı Yeşrib Muhammed-i 'Arabî
İdüb imân-ı mü'mini taşnif
Nısfını şükre nişfi şabra virür
Şâkir ü şâbırı ider tavşif

XXIV

مَنْ أَكَلَ مَعَ مَغْفُورٍ الذَّنْبَ غُفِرَ لَهُ

Her kimünle yiyüb içerse kişi
Âhir anlarıñ ile haşr olısar
'Abd-ı mağfûrı yüzi şuyına Hâk
Niçe 'âşi'i Cennet'e koyısar

XXV

البَخِيلُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَإِنْ كَانَ عَابِدًا وَالسَّخِيُّ لَا يَدْخُلُ النَّارَ وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا

Cennet'e girmeye bañil âdem
Gerçi 'âbidler içre fâ'ik ise
Nârı görmez sañi olursa kişi
Ne kadar 'âşi ise fâsık ise

XXVI

الرَّحْمَةُ نَزَلَتْ عِنْدَ زِكْرِ الصَّالِحِينَ

Şülehâ zikri olduğı yirde
Rağmetü'llah hemişe nâzil olur
İsteyen rağmetini Allâh'unñ
Şülehâ zümresine mâ'il olur

XXVII

الْعَيْنِ عَنِ الْقَلْبِ لَا يَغْنِي الْمَالِ

10^b

Mâl-ı dünyâya mâlik olsa harîş
Gözi toymaz sen âni şanma ğani
Devlet anuñ ğinâ-yı qalbi ola
Mâla kâdir degülken ola saĥi

XXVIII

أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ حُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُعْثُ فِي اللَّهِ

Sev Hâk'ı vü Hâk'ı sevenleri sev
İtmek istersen efdal-i a'mâl
Buyruĝın tutmayana buĝâ eyle
Bulasın tâ maĥabbetinde kemâl

XXIX

عِزُّ الدُّنْيَا بِالْمَالِ وَعِزُّ الْآخِرَةِ بِالْأَعْمَالِ

Didi şâh-ı Rusul Hâbib-i Hudâ
Dünyenüñ 'izzetini mâl iledür
Âĥiret 'izzetin buyurdu hem
'Amel-i hâliş ile hâl iledür

XXX

فَضْلُ الْعَالَمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَى رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي

'Âlimi 'âbid üzr' idüb tafzîl
Didi şâh-ı Rusul o Hayrü'n-Nâs
Ümmetümden eñ alçaĝıyla benüm
Şeref ü fażlum ile aña kıyaş

XXXI

الحمولُ رحمةٌ والشَّهْرَةُ أفةٌ

11^a Râhat iden bu dâr-ı keşretde
Künc-i vaḥdetde dâyim oldı ḥamül
Şöhreti sevdi âfete irişüb
Nefs ü şeyṭân hevâsın itdi qabül

XXXII

حُسْنُ الْإِسْلَامِ تَرْكُ مَا لَا يَعْينُهُ

Gökçek itmek dilerseñ islâmuñ
Kelimâtuñı kılma beyhüde
Ḥayr' açub a'zı şerre sâkit olan
İki dünyâda ire maqşüda

XXXIII

صَلَاةُ الشَّبَعَانِ كَمَلُّ الشُّكْرَانِ

Aç iken kıl 'ibâdet iy mü'min
Kılma toq didi ol ki Ḥaḳ Nebi'dür
Toq qarınılıaruñ şalâtı için
Sekrânuñ temellüki gibi dir

XXXIV

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأُمُورِ وَيَنْعَضُ سِفَافِهَا

Cehd idüb himmetüñi kıl 'âli
Seni maḥbüb idine tâ ki İlâh
Bî-mürüvvet ḥâsıs olanlar için
Buğz ider didi Ḥaḳ Resûlu'llâh

XXXV

طَلَبَ الْعِلْمَ فَرِيضَةً لِكُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ

11b

'ilm-i dîn istemek farîza durur
Müslim ü müslimeye dünyâda
Dîn 'ilmine dürüşen bulısar
Âhîret devletini 'uqbâda

XXXVI

الدُّنْيَا سَاعَةٌ فَاجْعَلْهَا طَاعَةً

İntikâm alanuñ bu dünyâdan
'Ömrinüñ varı tâ'at ile geçer
Oldı dünyânuñ 'ömri bir sâ'at
Gözüñ açub yumunca olda geçer

XXXVII

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ

Başıdur didi her hañi'ātuñ
Hubb-ı dünyâ için Rasûlu'llâh
Bakma dünyâ-yı dūna zerre kadar
İltifât itmedi Hâbibu'llâh

XXXVIII

أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَنِ الْوَجْوهِ

İhtiyâc ile ölseñ 'âlemde
Hâcet 'arz itme turş rüya sakın
Yüzi gökçekden iste n' isterseñ
Anlar ihsâna oldılar çü yakın

XXXIX

الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

12^a Ağniyâ zümresinden olmayanuñ
Hüsn-i hulķı ğınâ-yı muğni olur
Tatlu sözi toyursa bir açı
Şadaķa eylemek sevâbı bulur

XL

ظَبُّ الْمُؤْمِنِ خَزِينَةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ

Beklerüñ dünyede hazineleri
Ağzına deñlü tobtoludur māl
Ķalb-i mü'min daĥı hazîne durur
Ķubb-ı Raĥmān içinde mālā māl

XLI

مَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللَّهُ وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ

Meskenet ehlini sever Allāh
Menzili Ħaķ katında a'lādur
Kibr-i şeytānla büyüklenenüñ
Ķadrin alçaķ kılıcı mevlādur

XLII

الصُّبْحَةُ تَمْنَعُ الرَّزْقَ

Ni'meti kapularını Rezzāķ
Feth ider kullarına vaķt-i seĥer
Seĥr uykusu rızķı māni'dür
Şubĥ-ĥiz ol nevimden eyle ĥazer

XLIII

تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي زَاتِ اللَّهِ

12b

Ne kadar kâmil olsa 'aql-ı beşer
Zât-ı bi-çünü eylemez idrâk
Fikr idegör şîfât-ı zâtını
Olagör sen de şâhib-i idrâk

XLIV

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرْجِ

Uğrasañ bir każâya ekserden
Şabr kılamak durur rızâ-yı şabûr
Şabrdur her server için miftâh
Şabr iden 'âkıbet olur mesrûr

XLV

الْقَنَاءُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى

Ezelüñ kısmetine ol râzî
Virdigi ni'metine ol kâni'
Bul kanâ'atde كَنْزٌ لَا يَفْنَى
Kılma hırşî hużûruña mâni'

XLVI

لَا تُؤَدِّ جَارِكُمْ بُخَارِ هَدْرِكُمْ

Kadr-i taqvâyı kaynat iy kardaş
Ne pişürseñ yi koñşular ile
Büy-ı ta'muñla bunda câri yaqub
Yakma cânuñı anda nâr ile

XLVII

أَكْرَمُوا الضَّيْفَ وَلَوْ كَانَ كَافِرًا

13ª Kâfir olursa dağı zayfuñ eger
Bağma küfrine eyle ikrâmı
Zayf Hâk'dan kişiyе rahmetdür
Qâdir oldukça eyle in'âmı

XLVIII

زُرِّعْنَا تَزْوَرُ حُبًّا

Dostlardan mağabbet isterseñ
Anları var ziyârete gec gec
Kişi tez tez gelen ehibbâsın
Tiz gelenlerle bir sever mi hec

XLIX

فِكْرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً

Fikr kıl emr-i Hâk'dan bir sâ'at
Olasın dîn yolında tâ âgâh
Altmış yıl ibâdet itmekden
Hayrlu kıldı fikrünü Allâh

L

دَعْوَةُ الْقُرْبَانِ مَقْرُونَةٌ بِالْإِجَابَةِ

Beddu'adan şağın ğarib âdem
Bu cefâhânedede olur mağzûn
Ğurebânuñ du'asını Allâh
Eyleyüpdür icâbete mağrûn

LI

الدُّنْيَا جَيْفَةٌ وَطَا لِبَهَا كِلَابٌ

13b

Mâl-ı dünyâya cife didi Resûl
 Tâlib-i cife olma hem-çü kilâb
 Bakma dünyâ-yı duna âgâh ol
 İste Hâk'dan hermişe hayr ü şavâb

LIII

رَبِّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَالْعَطَشُ

Şâyim ol kimsedür hâkikatda
 Cümle a'zâsı dahı şâyim ola
 Niçe şâyim olur ki şavmından
 Açhğile şusuzluğu kıala

LIII

الدُّنْيَا فَطْرَةٌ فَاعْبُرُوهَا وَلَا تُعَمِّرُوهَا

Köpridür bil bir adı dünyânuñ
 Eglenüb kıalma sa'y idüb tiz giç
 Kıлма hırşuñ binâsını ta'mir
 Köpri üstünde tırmaz [asla] hiç

LIV

مَنْ بَلَغَ أَرْبَعِينَ وَلَمْ يَأْخُذْ وَ عَصَا فَقَدْ عَصَا

İricek kırk yaşına bir âdem
 Kesr-i nefis için elde tuta 'aşâ
 Tütmasa kibr idüb yahud tutsa
 إِنَّهُ كَانِ رَجَبُهُ وَعَصَا

LV

تَرَكُ الدُّنْيَا رَأْسُ كَيْ عِبَادَةٍ

14^a

Her ibâdet için baş iy mü'min
Terk-i dünyâdur olmağıl gâfil
Âh dünyâ muzahrafatı durur
Âhiret devletin' olan hâmil

LVI

ظُوبُ الشُّعْرَاءِ مَخَازِنُ الرَّحْمَنِ

Şu'arâ kullarını Allâh'uñ
Didi medh eyleyüp o Fağr-ı cihân
Zâtları vâridâta maẓhardur
Kâlbleridür mağâzin-i Rağmân

LVII

خَضَلْتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

Şems-i kevneyn buyurdu mü'minde
Buğl ile sũ'-i hulğ cem' olmaz
Oldı mü'minler iki 'âlemde
Hũsn-i hulğ ü seğâ-y-ile mũmtâz

LVIII

نَوْمُ الْعَالِمِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْجَاهِلِ

'Ilme terğib ider seni sulğân
Ma'nide kırtarur feşâhatdan
'Âlimũñ dir ki nevmi hayrludur
Câhilũñ itdügi 'ibâdetden

LIX

الْجَاهِلُ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ

14b Hakk'a maḥbūbrāk durur cāhil
'Ābid olan baḥilden olsa saḥī
Şu'be durur seḥāvet imāndan
Ehl-i imān olup saḥī ol aḥī

LX

مَنْ قَضَى حَاجَةَ الْمُسْلِمِ قَضَى اللَّهُ حَوَائِجَهُ سَبْعِينَ مَرَّةً

Müslim ü ehl-i 'ilmüñ ehl-i kerem
Hâcetinden birini kılssa kazâ
Dünyede âhiretde Hakk anuñ
İde yetmiş havâyicini kazâ

LXI

الْحَرِيصُ مُحْرَمٌ

Tıfl gibi neye gerekse ḥariş
Olma ekşer ḥariş olur maḥrûm
Kıl tevekkül her işde Allāh'a
İrişür âdeme olan maḥsûm

LXII

لَا يَزِيدُ الْعَمْرُ إِلَّا الْبِرَّ

'Ömr uzunluğun isteyen âdem
Birre şarf ide 'ömrinüñ varın
Tül-ı 'ömr ile ḥayr iden bunda
Anda Hakk'un görür o didârın

LXIII

الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ

15^a Kesbe terğib idüb o şâhid-i Hâk
Didi الْكَاسِبُ حَبِيبُ اللَّهِ
Kesbüñ ile geçinmege sa'y it
Seni maħbüb idine tâ ki ilâh

LXIV

الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ

Ümmehātuñ ayağı altında
Diyü buyurdı Cennet'i ol şâh
Ata Hâk'ı anadan artuğdur
Anlara öf dimekdür ulu günâh

LXV

لَا عَنَاءَ مَعَ التَّوْبَى وَلَا فَقْرٌ مَعَ صَلَاةِ الصُّبْحِ

Şubh-ħiz ol nevimden eyle hâzer
Faqr görmez şalât-ı şubhı kılan
Bil zinâyı ğınâyı mâni'dür
Bay olur mı o fi'l-i kubbı kılan

LXVI

مَنْ أَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

Zi-sa'âdet ki eyleyüb tevħid
Hâk Resüline iden ikrârı
Hâk şehâdet ider Resülu'llâh
Anlar üzre harâm ider nârı

LXVII

مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ

15^b

Merhametsiz olanlar Allāh'ıñ

Görmeye ahiretde rahmetini

Merhamet ehlidür gören yarın

أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ rahmetini

LXVIII

لَا يَرْزُقُ الْقَضَاءَ إِلَّا الدُّعَاءُ

Üstüne toğrulursa bir kazâ

Cehd kıl karşı vir du'â siperin

Mü'min-i şâlihuñ du'âsıyla

Şavılır dir Resûl kazâ zararın

LXIX

عَدْلٌ سَاعَةٌ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سَبْعِينَ سَنَةً

'Adle sa'y eyle terk idüb cevri

Hzet it zulmü 'âdet itmekden

Hzayrdur 'adl kılma bir sâ'at

Yitimiş yıl 'ibâdet itmekden

LXX

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلِيًّا جَاهِلًا

Câhil olanı Hzâk veli kılmaz

Cümle ehl-i vilâyet 'ilm iledür

Evliyâ kulları hep Allāh'ıñ

Vahy ü ilhâm ü 'ilm ü hilm iledür

LXXI

مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنْابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ

16ª Niyyetin hâliş itse mü'min olan
Kırk şabaḥ Hâk'a nâle vü zârı
Menba'-yı hikmet oluben ḳalbi
Diline vâridât olur cârı

LXXII

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالتَّائِسِ أَجْمَعِينَ

Sev Resûl-i Hudâyı mü'min ol
Anı sevmek iki cihâna deger
Sev ziyâde atañdan oḡluñdan
Sini anlardan ol ziyâde sever

LXXIII

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

Şâh-ı Levlâk mefḥar-ı eflâk
İḥveyi mü'mine ḳılur maḳşûr
Mü'mini ḳardaşuñ gibi hoş gör
Bulasın âhîretde ḥor ü ḳuşûr

LXXIV

أُطْلِبُ الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ

'İlm-i dîni taleb farîza durur
Mü'min ol dâyim ehl-i 'ilm ile ol
Rehber-i Hâk'dur 'ilm ü ehl-i 'ilm
Çîn ilindise ehlini ara bul

LXXV

الْعِلْمُ عِلْمَانِ عِلْمُ الْأَبْدَانِ ثُمَّ الْأَرْيَانِ

16b

Menba‘-ı ‘ilm ü hikmet ol sultân
Eyledi ‘ilmi ikiye taqsim
‘İlm-i ebdân-ü ‘ilm-i dîn üzre
Tıbbâ terğib idüp ider taqdim

LXXVI

مَنْ عَشَقَ وَكَمَّ وَعَفَّ وَمَاتَ وَهُوَ نَهِيْدٌ

Didi maħbûb-ı Hağ ki her kimse
Merd ü zen ümmetümden ‘aşık olur
Şabr idüb ‘aşk-ı pāk‘ ölenler hep
Şühedâ zümresine lâhık olur

LXXVII

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الشُّجَاعَ وَلَوْ بِقَتْلِ حَيَّةٍ

Hağ bahâdur olanları seviser
Eger öldürseler de bir mârı
Ef‘i-i nefsi katıl müşkildür
Mâr-ı hışmuñ helâk ide Bâri

LXXVIII

سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ

سَيِّدُ الْقَوْمِ كَانَ خَادِمُهُمْ

Diyü buyurdı seyyid-i ‘Âlem
Mü‘mine hizmet itmeden kaçmaz
Ululuk bulmağ isteyen âdem

LXXIX

النَّاسُ اِثْنَانِ عَالِمٌ وَمَتَعْلَمٌ وَالْبَاقِي عَمَجٌ

17^a

Müte'allim birisi 'âlimdür
Diyü buyurdu Kâmil-i insân
Bu ikisinden olmayan hemcek
Varlığı yokluğu olur yeksân

LXXX

أَعَدَّا عَدْوًا نَفْسَكَ بَيْنَ جَنِّيكَ

Uyma zinhâr nefs-i bed-hâhe
Saña andan büyük 'adü yoçdur
İki cenbinüñ ortasında yatur
Hile vü had'ası anuñ çoçdur

LXXXI

ظَلَبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ مِنَ اصْبَاعِ الرَّحْمَنِ يَطْبِهَا كَيْفَ يَشَاءُ

Mü'min olanlaruñ olur çalbi
Aşba'in ortasında Raḥmānuñ
Nice isterse döndürür anı
Ḥaqq'a dön Ḥaqq'a varsa imānuñ

LXXXII

التَّكْلُفُ سُومٌ فَإِنَّهُ لَا يَدُومُ

Ḥaqq Resüli didi tekellüfe şüm
Külfete düşme virme cāna naşab
Şüm olan nesnede devam olmaz
Muḥsin ol mübrim olma gözle edeb

LXXXIII

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لِإِلَهِ إِلَّا اللَّهُ

17^b

Efđal-i zıkr it ehl-i tevhid ol
İtmek istersen efđal-i a'mâl
Nür-ı zıkr ile ıalbüni tenvir
İde dâyim o Ğâlik-ı Müte'al

LXXXIV

ان اسرع الدعاء دعوة غائب الغائب

Eyleyüpdür icâbete esra'
Ğâybâne du'aları Allâh
Zerre deñlü du'âda rû-yı riyâ
Olsa kılmaz kabül anı ilâh

LXXXV

إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ

Kizbden kork dir saña iy kardaş
Şâdıku'l-ıavlı olan Resül-i Güzin
Cümle edyânda kızb oldu Ğarâm
Şâdıq ol kardaş oldu şıdk ile din

LXXXVI

أَلَيْدُ الْعَلِيَّا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

Muhsin ol mümsik olma muhtâcuñ
İhtiyâcın görüb kıl ihsanı
Yed-i 'ulyâyı Ğayra şarf ideni
Toylaya rahmetiyle Rahmâni

LXXXVII

لَا يَرُدُّ دَعْوَةَ عَنْ ثَلَاثِ الصَّائِمِ وَالْإِمَامِ الْعَدْلِ وَالْمَظْلُومِ

18a Üç kişinin du'asını Allâh
Eyleyüpdür icâbete maqrûn
Biri 'âdil imâm biri şâyim
Biri mazlûmdur k'olur maḥzûn

LXXXVIII

الضَيْفَ إِذَا نَزَلَ نَزَلَتِ الْبَرَكَاتُ وَإِذَا خَرَجَ خَرَجَ يَدُ نُوْبِ أَهْلِهِ

Bereketle konar konuk evüne
Hoş görüp anı virme kalbe keder
Rızık-ı Hakkuñ kişi naşibin yir
Gider olduğda zenbin alu gider

LXXXIX

دَعْوَةُ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ يَظْهَرُ النِّعَابِ مُسْتَجَابَةٌ

Çardaşıçün du'â iden müslim
Zahr-ı gayb itse müsteḥab olısar
Yüze yüz olmadan kişiye du'â
Gaybane olsa müsteḥab olısar

XC

اتَّقُوا الْيَهُودَ وَلَوْ كَانَتْ بَعْدَ سَبْعِينَ الْمِائَةِ

Kork Yehüdu'l- aşldan iy mü'min
Dime yetmiş baḥın Yehüd ötedür
Furşatuñ gözler içmege kanuñ
Tatlu cânuñ gerekse di öte dur

XCI

الْمُؤْمِنُ مِرَاتُ الْمُؤْمِنِ

18^b

İde mir'ât-ı kalbi mü'min olan
Mü'mine karşı tutsa pāk ü şāf
Kasve-i kalbini münāfık olan
Mü'mine karşı bilmeye inşāf

XCII

الظلم ظلمات يوم القيمة

Kādir oldukça 'adle sa'y idegör
İster isen olasın ehl-i necāt
Yevm-i maḥşerde tırıcak 'araşāt
Zālimüñ zülmidür olan zülümāt

XCIII

دم على الطهارة يوسع عليك الرزق

Buyururdur o Seyyidü's-seḫaleyn
Mü'min olanlar ola kalbi vesî'
Dāyimü'l-dem olup ṭahāret ile
Rızqını anlar eyleye tevsî'

XCIV

الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ

Şaburlu kulları yüzine açar
Raḫmeti kapularını Fettāḥ
Mü'min-i şābir ol 'acül olma
Şabrdur bāb-ı Cennet'e miftāḥ

XCV

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ تَلَاوَةُ الْقُرْآنِ

19a Şāh-ı Yeşrib Muḥammed-i ‘Arabi
Buyruğı ümmete sa‘âdetdür
Didi itmek tilâvet-i Qur‘ân
Mü‘mine eżal-i ‘ibâdetdür

XCVI

حرمة مال المؤمن كدمه

Mü‘minüñ kanı gibi iy qardaş
Mâlı dağı saña bil oldı harâm
Âdem iseñ harâma meyl itme
Bulagör dâr-ı huldda ‘âlî maqâm

XCVII

الوضوء سلاح المؤمن والصوم جنة

Nefs ü şeytân çerisini şıyanuñ
Cünnesi şavmıdur vuzûsı silâh
Qomaz elden yarağı mü‘min olan
Eylemez bunlaruñla şulh ü şalâh

XCVIII

الشباب شعبة من الجنون

Ol Resül-i Güzin ü Faḥr-ı cihân
Şu‘bedür dir cünündan çü şebâb
Devlet anuñ ki nefse gâlib olup
Qazana genc yaşında ḥayr ü şevâb

XCIX

اقْتُلُوا الْأَعْمُونَ إِنَّكُمْ فِي الصَّلَاةِ

- 19b Cehd idüb esvedeyni öldüre gör
Bulunursañ şalât içinde eger
Âdeme eylük eylemez anlar
Kara düşmân ider kişiye zarar

C

مَنْ قَرَعَ بَابًا وَلَجَّ وَلَجَّ

- Key şağın her murâda kesme ümîd
Dime eglenme ile vaqti geçer
Dağk-1 bâb eyleyüp dönüp gitme
Lecc idüp bekleyen kapuyu açar

HADİSLERİN TÜRKÇE MEALLERİ

- I- Muhakkak ki ameller niyetlere göredir. (*Buhârî*, Bedeu'l-Vahy-1; *Müslim*, İmâret-155.)
- II- Mü'minin niyeti, amelinden daha hayırlıdır. (*Buhârî*, Bedeu'l-Vahy-1; *Müslim*, İmâret-155.)
- III- Sadaka, belayı def eder, ömrü uzatır. (Yakın manalı başka bir hadîs için bkz. *Tirmizî*, III/168.)
- IV- Namazın anahtarı temizliktir. (*Tirmizî*, Tahâret-3; *Ebî Dâvûd*, Tahâret-31.)
- V- Dünya ahiretin tarlasıdır. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/1320.)
- VI- Bize, insanların akılları erdiğince konuşmamız emredildi. (*Kesfü'l-Hafâ*, I/592.)
- VII- Ziyaret kısa olur.
- VIII- Herkese niyetinin karşılığı verilir. (*Buhârî*, Bedeu'l-Vahy-1; *Müslim*, İmâret-155.)

IX- Abdest üstüne abdest almak, nur üstüne nurdur. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2898.)

X- Allah bir çavme hayır dilediği zaman gece yağmur, gündüz güneş verir. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/188.)

XI- Kur'ân ehli olanlar, Allâh ehli ve O'nun hâs (kullarıdır). (*İbni Mâce*, I/78.)

XII- Allâh bir kulunu sevdiği zaman onu günahların zararlarından korur.

XIII- Allâh'ın ahlakıyla ahlaklanınız.

XIV- İki harîs vardır ki doymazlar: Birisi ilme susamıştır doymaz. Öbürü de mala karşı hırslıdır doymaz. (Darimî; *Sünen*) , I/81, 338, 339, 341.)

XV- Namazı kasdi olarak terk eden kâfir olur. (*Nesâî*, Salât-8; *Tirmîzî*, İmân-9.)

XVI- Müslüman, müslümanların dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir. (*Buhârî*, İmân-4-5, Rikâk-26; *Müslim*, İmân-64-65.)

XVII- Ümmetinden kırk hadîs ezberleyen kimsenin ismini Allâh, süleha ve fukaha defterine yazar. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2463.)

XVIII- Mü'min, komşusunun şerrinden emin olduğu kimsedir. (Farklı rivâyeti için bkz. *Buhârî*, Edeb-29; *Müslim*, İmân-73.)

XIX- İşlerinizde hayrete düşdüğünüz zaman mezar ehlinden yardım dileyiniz.

XX- Kerem sahibi vaad ettiği zaman vaadinde durur. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1925.)

XXI- Kibirliye kibr etmek sadakadır.

XXII- İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanıdır. Şerlisi ise insanlara en çok zararı dokunandır. (*Câmiu's-Sagîr*, II/4044.)

XXIII- İmân iki kısımdır: onun yarısı şükürde, yarısı sabırdadır. (*Câmiu's-Sagîr*, I/3106.)

XXIV- Günahı bağışlanan biri ile yemek yiyenin günahı bağışlanır. (*Keşfü'l-Hafâ* II/2394.)

XXV- Cimri kişi âbid bile olsa Cennet'e giremez. Cömert ise fâsık dahı olsa Cehennem'e girmez.

XXVI- Rahmet, Sâlihler Allâh'ı zikrettiği zaman iner.

XXVII- Gerçek zengin kalbi zengin olan kimsedir, malı çok olan değil. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1809.)

XXVIII- En efdal amel, Allâh için sevmek ve Allâh için bu'z etmektir. (*Dârimî, Sünnet-2.*)

XXIX- Dünyanın izzeti mal, âhiretin izzeti ise amel ilemdir.

XXX- Âlimin âbid üzerine üstünlüğü, benim ümmetinden en alçak adama üstünlüğüm gibidir. (*Câmiu's-Sağîr, II/5858.*)

XXXI- Mütevâzî olmak rahatlaktır. Şöhret ise âfettir.

XXXII- İslâmın güzelliği, boş konuşmayı terketmektedir. (*Tirmîzi, Zühd-11; İbni Mâce, Fiten-12.*)

XXXIII- Tok olarak namaz kılmak, sarhoşun yaltaklanmasına benzer.

XXXIV- Allah yüce işleri sever, adi işlerden hoşlanmaz. (*Câmiu's-Sağîr, I/1889.*)

XXXV- İlm öğrenmek her müslümân erkek ve kadına farzdır. (*İbni Mâce, Mukaddime-4.*)

XXXVI- Dünya kısa bir andan ibarettir. Onu da ibadetle geçir. (*Keşfü'l-Hafâ, I/ 1331.*)

XXXVII- Dünya sevgisi, her kötülüğün başıdır. (*Câmiu's-Sağîr, I/3662.*)

XXXVIII- Hayrı güzel yüzlülerden talebediniz. (*Keşfü'l-Hafâ, I/394.*)

XXXIX- Güzel (iyi) söz, sadakadır. (*Buhârî, Cihad-128; Edeb-34; Müslim, Zekât- 56.*)

XL- Mü'minin kalbi, Allâh'ın yeryüzündeki hazinesidir.

XLI- Allâh, tevâzu gösterenin kadrini yüceltir, tekebbür edenin alçaltır. (*Keşfü'l-Hafâ, I/2445.*)

XLII- Sabah uykusu rızka mâni olur. (*Ahmed b.Hanbel, I/73.*)

XLIII- Allâh'ın ni'metleri üzerinde düşünün, ancak Allâh'ın zâtı üzerinde fazla düşünmeyin. (*Câmiu's-Sağîr, I/3348.*)

XLIV- Sabır, sevincin, mutluluğun anahtarıdır. (*Keşfü'l-Hafâ, I/159.*)

XLV- Kanaat, bitip tükenmeyen bir hazinedir. (*Keşfü'l-Hafâ, II/1900.*)

XLVI- (Pişirdiğiniz yemeğin) kokusuyla dahi olsa komşunuza eziyet etmeyiniz.)

XLVII- Kâfir de olsa misafire ikramda bulununuz.

XLVIII- Seyrek ziyâret et ki sevgin artsın. (*Keşfü'l-Hafâ, I/1412.*)

XLIX- Bir saatlik tefekkür yetmiş yıllık ibadetden daha hayırlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ, I/1004.*)

L- Gariblerin duâsı kabule yakındır. (Başka bir rivâyeti için bkz. *Keşfü'l-Hafâ*, I/ 1303.)

LI- Dünyâ bir leştir ve onun tâlibleri ise köpeklerdir. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1313.)

LII- Nice oruç tutan kişiler vardır ki açlık ve susuzluktan başka birşey elde edemezler. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1365.)

LIII- Dünya bir köprüdür onu geçiniz ta'mir etmeyiniz.

LIV- Kişi kırkına erişip eline asa almasa isyan etmiş olur.

LV- Dünyâyı terk her ibâdetin başıdır.

LVI- Şâirlerin kalbleri, Rahmân'un mahzenidir. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1909.)

LVII- Mü'minde şu iki haslet bir arada bulunmaz: Cimrilik ve kötü ahlak. (*Tirmîzî* Birr-41.)

LVIII- Âlimin uykusu câhilin ibâdetinden hayırlıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2865.)

LIX- Hak katında câhil cömert, cimri abidden daha sevgilidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4804.)

LX- Müslüman, başka bir müslümanın ihtiyaçlarından birini giderse, Allâh da onun yetmiş ihtiyacını giderir. (*Buhârî*, Mezâlim-3, İkrâh-7; *Müslim*, Birr-58.)

LXI- Harîs (hırslı) olan mahrum olur.

LXII- Ömrü ancak sadaka uzatır. (*Tirmîzî*, Kader-6; *İbni Mâce*, Mukaddime-10.)

LXIII- (Helal yoldan) kazanan Allâh'ın sevgili kuludur. (Ali Yardım, "Mesnevi Hadîsleri" isimli Yeterlilik Tezinde bu cümlenin hadîs kaynaklarında mevcut olmadığını söylemektedir. Ali Yardım'a göre bu sözü, âyet ve hadîslerden istifade ederek islam büyüklerinin söylemiş olması muhtemeldir. (Daha fazla bilgi için bkz. Ali Yardım, *Mesnevi Hadîsleri*, Yüksek İslam Enstitüsü Öğretim üyeliği için hazırlanan basılmamış Yeterlilik Tezi, kayseri 1970, s. 27.)

LXIV- Cennet anaların ayağı altındadır. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1078.)

LXV- Zina ile beraber zenginlik olmaz. Sabah namazı ile beraber de fakirlik olmaz.

LXVI- Allâh'dan başka İlâh olmadığını ve Muhammed'in Onun Rasûlu olduğunu tasdik eden kimseye Allâh, Cehennem ateşini haram kılar. (*Buhârî*, Cihâd-102; *Müslim*, İmân-47.)

LXVII- Merhamet etmeyene merhamet edilmez. (*Buhârî*, Edeb-18, 27; *Müslim*, Fazâil-65.)

LXVIII- Kazayı ancak duâ def' eder. (*Tirmîzi*, Kader-6.)

LXIX- Bir saatlik adalet, yetmiş yıllık ibâdetden hayırlıdır.

LXX- Allâh câhili velî yapmaz. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2185.)

LXXI- Kim kırk sabah yaptıklarını Allâh rızası için yaparsa, kalbindeki hikmet diline ulaşır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2361.)

LXXII- Sizden biriniz beni anne ve babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha fazla sevmedikçe iman etmiş olamaz. (*Buhârî*, îmân-8; *Müslim*, îmân-69, 70.)

LXXIII- Muhakkak ki mü'minler kardeştir. (Bu metin Hucurat Süresi-10'da aynen geçiyor. Farklı bir rivâyeti için bkz. *Ebâ Dâvûd*, Edeb-49.)

LXXIV- İlimi Çin'de bile olsa isteyiniz. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/397.)

LXXV- İlim, ilm-i ebdân ve ilm-i edyân olmak üzere iki kısımdır.

LXXVI- Kim âşık olur, onu gizler, iffet içinde yaşar ve ölürse şehid olur. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2538.)

LXXVII- Muhakkak ki Allâh şecaatli olanları sever şâyet bir yılan öldürseler bile.

LXXVIII- Kavmin efendisi, onun hizmetçisidir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4751.)

LXXIX- İnsanlar iki kısımdır: âlim veya tâlib, diğerleri ahmaktır. (*Dârimî*, Mukaddime-32.)

LXXX- Düşmanınızın en kuvvetlisi içinde bulunan nefsinizdir. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/412.)

LXXXI- Müminin kalbi Rahman'un iki parmağı arasındadır. Onu dilediği yöne döndürür. (Değişik bir rivayeti için bkz. *Ahmet b. Hanbel*, II/173.)

LXXXII- Gösteriş, uğursuzluktur. Onda ısrar edilmez.

LXXXIII- En faziletli zikir "Lâ ilâhe illâllâh" dır. (*İbni Mâce*, Edeb-55.)

LXXXIV- Gizlice yapılan duâ hemen kabul olunan duâlardandır. (*Tirmîzî* Birr-50, *Ebû Dâvûd*, Vitr-29.)

LXXXV- Yalandan korkunuz. (*Müslim*, Birr-102-105; *Tirmîzi*, Birr-46.)

LXXXVI- Cömert el, cimri elden hayırlıdır. (*Buhârî*, Vasaya-9, Rikak-11; *Muslim*, Zekat-94-97.)

LXXXVII- Oruçlu, âdil imâm ve mazlûm kişilerin duâsı reddedilmez.

LXXXVIII- Ziyaretçi geldiği zaman bereketle gelir, çıktığı zaman (hane) ehlinin günahlarıyla çıkar. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1643.)

LXXXIX- Müslüman, müslüman kardeşi için gıyâbında duâ etse kabul olunur. (Farklı bir rivayeti için bkz. *Müslim*, Zikr-87.)

XC- Yahûdîden sakınınız, şâyet yetmiş göbek sonra bile olsa.

XCI- Mü'min mü'minin aynasıdır. (*Ebû Dâvûd*, Edeb-49.)

XCII- Zülüm, kıyâmet gününde zulumdur. (*Buhâri*, Mezâlim-8; *Tirmîzî*, Birr-83.)

XCIII- Her zaman tahâret üzere ol rızkın genişler.

XCIV- Sabır, Cennet'in anahtarıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/1590.)

XCV- En faziletli ibâdet Kur'ân tilâvetidir. (*Câmiu's-Sagîr*, I/1304.)

XCVI- Mü'minin kanı gibi malı da haramdır. (Başka bir rivayet için bkz. *Ahmed b. Hanbel*, I/446.)

XCVII- Abdes mü'minin silahı, oruc ise kalkanıdır. (*Keşfü'l-Hafâ*'da hadîsin ikinci kısmı var. Bkz. II/1633.)

XCVIII- Gençlik, delilikten bir şu'bedir. (*Câmiu's-Sagîr*, II/4928.)

XCIX- Şâyet namazda bile olsanız yılan ve akrebi öldürünüz. (*Ebû Dâvûd*, Salat-165, *İbni Mâce*, İkâmet-146.)

C- Kim bir kapıyı çalar ve açılması için ısrar ederse içeriye girmeye muvaffak olur.

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

Mensur Sebeb-i te'lif bölümünde geçen "kün fekân" sözü "varlık âlemi" manasında kullanılmıştır. Kur'ân'da Kün feyekûn (Allâh Ol der, o da hemen oluverir.) şeklinde çok geçmektedir. Bkz. Bakara Sûresi-117, Âl-i İmrân Sûresi-47-59.

Halk olan nûr-ı Fahr-ı 'alemdür

Mebde-i kül o şâh-ı 'alemdür

Bu beyitte, "Ey Câbir(Râvî) Allah önce senin peygamberinin nurunu yarattı." anlamındaki hadîse telmih vardır. Hadîsin arapça metni: "Evvelü mâ halekâ'llâhu nûra nebiyyike" şeklindedir.

“Ve refa’anā ba’zahum fevka ba’ain derecāt” cümlesi “kimi derece derece diger kiminin üstüne çıkardık.” anlamında olup Zuhrûf Sûresi-32’den nâkıs iktibas yapılmıştır.

“Halledallâhu hilâfetu’z-zâhire...” sözü “Allâh onun hilafetini dâim etsin ve apaçık belli olan büyüklüğünü kıyâmete kadar ebedi kılsın.” anlamında duâ cümlesidir.

“Sultân bin Sultân Sultân Muhammed Han İbni Sultân Murâd Han” ile kastedilen Sultan, ondördüncü Osmanlı Padişahı III. Mehmed (1595-1603) dir.

“Vâlîde-i pâdişâh-ı cihân” Ondördüncü Osmanlı padişâhı III. Mehmed (1595-1603)’in vâlidisi Safiye Sultan’dır.

“Ve derârî nâdirü’l-vücûd” sözü “Nâdir olan vücud incileri” anlamındadır.

“El-umûru merhûmetün bi-evkâtihâ” cümlesi “işler zamanına emânettir” manasında Arapça atasözüdür.

“Naĥnu ħasemnâ beynehüm ma’işetehüm” sözü “Biz onların (dünya ve ahiretteki) maîşetlerini aralarında taksîm ettik.” anlamında olup Zuhruf Sûresi-32’den nâkıs iktibas yapılmıştır.

“Ve ħaziye’llâhu emren ve ceffe’l-ķelem” cümlesi “Allahın takdir ettiği işleri yazan kalemin mürekkebi kurumuştur.” anlamındadır.

“Dâllün bi-ĥayri ke fâ’ilihi” cümlesi “Hayra delalet eden onu işleyen gibidir” anlamında Hadîs-i Şerîftir.

“Ve men ħazâ ħacete’l-müslimi” hadîsi “müslüman, başka bir müslümanın ihtiyaçlarından birini giderirse Allâh da onun yetmiş ihtiyacını giderir.” manasındadır. (*Buĥâri*, Mezâlim-3, İkraĥ-7; *Müslim*, Birr-58. Aynı hadîs ve manzum tercümesi için bkz. Visâfî, LX’inci hadîs.)

“Şânehu’llâhu Te’âlâ ‘ani’l-be’si” sözü “Allâhu Te’âlâ onu kötülüklerden korusun” manasında bir duâ cümlesidir.

“Ve levlâ el-i‘tibârât...” sözü “İtibar olmasıydı hikmet bâtil olurdu.” anlamındadır.

“Kemâ yenbağî ‘ahdihi” “Ahdinin gerektirdiği gibi.” anlamındadır.

“Şâhibetül-in‘âm ve‘l-ihsân” sözü “Nimet ve ihsanlar sâhibi” anlamına gelmektedir.

“Kemâ hüve haqquhu” sözü “Hakkıyla, hakkı olduğu gibi” anlamındadır.

“Behre-i şâkir kemâl-i ni‘metest” cümlesi Farsça olup “Şükr edenin nasibi nimetin kemâlidir.” anlamına gelmektedir.

“Elsinetü‘l-halk aqlâmü‘l-hakk” cümlesi “İnsanların lisanları Hakkı’n kalemleridir.” anlamındadır.

XIX’uncu hadîs, dördüncü mısradaki geçen “Feste‘inü” sözü “yardım isteyiniz.” anlamında olup Başlıktaki hadîsten nâkıs iktibas yapılmıştır.

XXXVI’nci hadîs metninde geçen “Sâ‘at” kelimesi; altmış dakikalık zaman manasına değil, kısa bir müddet, an anlamına gelmektedir.

XLV’inci hadîs üçüncü mısradaki geçen “Kenzün lâ-yefnâ” sözü “Bitmeyen hazine” anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîsden nâkıs iktibas yapılmıştır.

LIV’üncü hadîs dördüncü mısra da geçen “İnnehu hânin Rabbehu ve ‘aşâ” sözü “Rabbine hiyanet etmiş ve isyân etmiş olur.” anlamındadır.

LXIII’üncü hadîs ikinci mısradaki geçen “El-kāsibu habibu‘llâh” cümlesi “Helâl yoldan kazanan Allah’ın sevgili kuludur.” anlamına gelmekte olup başlıktaki hadîs metni aynen iktibas edilmiştir.

LXVII’nci hadîs dördüncü mısradaki geçen “irhamu‘r-râhimîn” sözü “mehhametlilerin en merhametlisi” anlamında olup Âraf Sûresi- 151, Yûsuf Sûresi, 64, 92, Enbiyâ Sûresi- 83’de geçmektedir.

LXXVIII'inci hadîs birinci mısradada geçen “Seyyidü'l-ķavmi kâne ħâdimuhum” cümlesi başlıktaki hadîs metnine “kâne” kelimesi ilâve edilmek suretiyle tekrarlanmış şeklidir.

İSMÂİL BELİĞ'İN GÜL-İ SAD-BERG İSİMLİ MANZUM YÜZ HADİS TERCÜMESİNİN METNİ

17^b Bismillâhi'r-Raĥmâni'r-Raĥîm

1 Minnet ol mün'ime kim bî-pâyân
Perveriş-yâbı anuñ ħalk-ı cihân

Sufra-i ni'metinüñ şubĥ ü mesâ
Rîze-çîn-i keremi şâh ü gedâ

Ėudret-i nânına yoĥ ketm-i ebed
Sâyil dergehini itmez red

Lâne-sâz eylemedin câne teni
Ėısmetüñ itmiş idi ħalk O Ėanî

5 Eyleyüp levĥ-ı cebîne imââ
Zımn-ı Allâh ile ferdâ ferdâ

Defter-i نَحْنُ قَسَمْنَا da Celîl
Ėulunuñ ħısmetine oldu kefil

Ėuvvet-i şâni'a-i Yezdânî
Ėâkden eyledi ħalk insânı

Âdemî maĥzarı ikrâm itdi
Lâyık-ı ĥil'at-i islâm itdi

Âdemî mazharı ikrâm itdi
Lâyık-ı hil'at-i islâm itdi

Beden-i fıtratuñ itdi şâyân
Revnağ-ı efzâ-yı libâs-ı imân

10 Neyyir-i zâtuñ idüp müstevfâ

Tâbiş-i endâr-ı كَرَمًا

Nûr ile qalbi anuñ zeyn oldı
Nâ'il-i devlet-i dâreyn oldı

Mağz-ı luftundan O kân-ı re'fet
Bizi Mağbûbuna itdi ümmet

**NA'T-I ŞERİF VE BÂ'İŞ-İ TE'LİF-İ İN GÜL-İ SAD-BERG - İ
NEV-ÇİDE GÜLZÂR-I EĞADİŞ-İ ŞERİF ĖAĖRET-İ
MUĞHAMMEDÜ'L- MUŞTAFÂ 'ALEYHİ'S-SELÂM**

Deste deste gül-i sad-berg-i selâm
Ola işâr reh-i Ėayr-i enâm

Vâşıl-ı qabr-i 'ıtır tâ ki ola
İthâf-ı Ėarem-i pâki ola

18^a 15 Zâına bâ'iş olup 'arż ü semâ
Kâ'inât oldı anuñçün peydâ

Lem'a-pâş olmasa ol mağla'-ı nûr
Heft- Ėân-ı felek itmezdi zuhûr

Dağı gerdişte degülken eflâk
Şânına geldi Livâ-yı Levlâk

Olsa dil-teşne nola 'âlemyân
Yüzi şuyına anuñ oldı cihân

Ravza-i enverine şâm ü seher
Büse- hâhında gelür şems ü kamer

20 'Anber-i şeble bu çarh-ı gerdân
Micmer-i bezmine olmaz şâyân

Cüylar kıddine olmış mâ'il
Oldı her serv-i sehî pâ-der-gil

Bâgda nâle ider bülbüller
Oldı şermende-i rüyı güller

Sâ'il-i kâse be-kef her zerrin
Sünbül- âşüfte [vü] zülf-i miskin

Ravza-i pâk-i Resül-i Ekrem
Sünbülü itse olur şeyh-i Harem

25 Lâle dâğ urdı dile pinhâmı
Nergisi itse nola der-bânı

Şeb-i mi'râc eyâ Nür-ı Cemil
Ġâşiye-dâruñ olur Cebrâ'il

قَاب قَوْسَيْنِ -i çü-nür-ı dide

Güzerân itmiş idi âyinede

Bezm-i hâşında o dem eyledi Hâk
Nür-ı vechine seni müstagrağ

'Özr idüp vaşfına dirsem kâfi
Şâni'-i 'âlem anuñ vaşşâfi

30 Çâr-yârına dağı ola müdâm

رضى الله يوم قيام
ال

رَوَى عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَفِظَ
أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَصِيحًا عَالِمًا وَكَتَبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
شَاهِدًا وَشَفِيعًا

Bu hadîş üzre idüp tarḥ-ı fütür
Hâtırâ itmiş idi böyle huṭür

Ola şad dâne eḥâdiş-i şerîf
Gül-i Şad-berg aña nâm-ı laṭîf

18^b Her hadîşün [ki] ola naḳli şaḥîḥ
Çıka bir beyt ile maâmûnı şarîḥ

Olmaya zıkr-i şerîfi tafşil
Hıfzı tâ kim ola anuñ teshil

35 Bu tetebbü'le dil-i ḥâḥişger
Eyledi nice eḥâdişe nazâr

Sübḥa-i dür gibi şad dâne laṭîf
Elüme girdi eḥâdiş-i şerîf

Bir hoş-âyende edâ ile temâm
İḥtiyâr eylemedüm ṭül-i kelâm

Nükte-i müşkili ehl-i 'irfân
Bir işâretle ider ḥall hemân

'Ayb ıtnâb ile olmaz ma'yüb
İḥtişâr oldu süḥande maṭlûb

40 Rûz ü şeb vird-i zebâne dâ'im
Her hadîşün ki me'âli lâzım

'Afv ide vâkıf olan noķsānum
Sen kerem eyle baña sulṭānum

Ne kadar itdüm ise sehv ü ḥaṭā
'Aybuma bakma eyā kân-ı aṭā

Çeşm-i şefkatle idüp her nigeḥi
Sāgar-ı ḥāhişim itmeye teḥi

Ümmetinden bir alāy bendeleriz
Rû-siyeh mücrim-i şermendeleriz

45 Bakma noķsānımıza şād eyle
Rûz ü ferdā bizi azād eyle

Dem-i āḥirde olup bize mu'ın
Eyle imānı ḥaṭādan sen emīn

Luṭf ü iḥsānına şāyān eyle
Cümlemiz lâyıķ-ı ğufrān eyle

Bu varaķ pāremi maḥşerde Resül
Dār- ümidüm ide luṭfi-y-le қаbul

Menfe'at- yāp olan pāk nihād
Bir du'ā ile belīg'i ide şād

**DER-SİTĀYİŞ-İ SULTĀN AḤMED ḤĀN İBNÜ'S-SULTĀN
MEḤMED ḤĀN VE ŞADR-I MA'DELET 'UNVĀN DĀMĀD-I
ŞEHİNŞĀH-I CİHĀN İBRĀHĪM PAŞĀ (YESSİRİHÜ MĀ YEŞĀ')**

50 Demdür iy ḥāme-i rengīn-raķam
Şevk ile eyle benānumda nağam

Böyle hoş lehçe ile peyveste
Ne revâdur olasin dem-beste

19a Dergeh-i Hakk'a olup dest-güşâ
Şâh-ı devrâna dahı eyle du'â

Hakk anuñ devletün efvün itsün
Dil-i a'dalarını hün itsün

Dâd ile dehri o zıll-ı Yezdân
Ser-te-ser itmededür âbâdân

55 Devr-i 'adlinde cihân âsüde
Ehl-i dil zevkle hay ü huda

Bâ- huşûş ola o Şadr-ı 'âlî
Munţazam itmede her ahvâli

Dâd-ı Hakk'dur o kerem mu'tâdı
Hem vezîri ide hem dâmâdı

Geldi 'ahdinde cihâna râhat
Oldı zîb-efgen-i rû-yı devlet

Luţf idüp ehl-i dile ol Dâver
Dil-i vîrâneni âbâd eyler

60 Bermekî gibi olup Zât-ı kerîm
Nâm-ı pâkidür anuñ İbrâhim

Gelmedi böyle Hidiv -i efham
Merhamet- kânî Vezîr-i a'zam

Ne Vezîr Âşaf-ı şâh-ı devrân
Câ'ize-dâde-i ehl-i 'irfân

Kethüdā bik gibi bir dānā-yı
Eylemiş emrine fermān-rāyı

Ḥasenü'l-ḥulḳ kerimü'l-ḥaşlet
Ma'dinü'l-luṭf selimü'l-ḥılḳat

65 Genc-i luṭfindan eyā ḳadr-i mecīd
Dest-gīr ol iderüm böyle ümīd

Dil-i ḡam-gīni ne var şād eyle
Yüz sürem Ravza' ya imdād eyle

Çok zamāndur iderüm sa'y-i sedīd
Rüyet-i Ḳabr-i Resül'i ümīd

Olmadı neyleyeyin imkānı
Beden-i vüs'atimüñ dermānı

Gelmeden cisme fütür-ı pīri
Piş-ez-in eyleyelüm tedbīri

70 Tuhfe-i Nābī ;olup ḥacca sebeb
Çekmedi rāh-ı talebde o ta'ab

Gül-i şad-berg 'üm ile ben de ne var
Nazar-ı luṭfuñla olsam düçār

İlticā-yı der-i devlet itdüm
Ka'be' ye ya'nī 'azimet itdüm

19b Luṭfını bedreḳa-i rāh eyle
Cebhe fersüde-i dergāh eyle

İltifātuñla añā eyle nigāh
Gele āsān Beligā' ya o rāh

I

قال النبي صلى الله عليه وسلم مَنْ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

75 Eyleyen besmeleyi vird-i zebân
Ola şâyeste-i 'afv ü gufrân

II

عن أنس لجامع الصغير أَفْضَلُ الْقُرْآنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Silk-i âyetde olup dürr-i nazîm
Maṭla'-ı Fâtiḥa -ı nazm-ı Kerîm

III

عن عبادة الصامت مشارق أَفْضَلُ عِبَادَةِ أُمَّتِي تَلَاوَةُ الْقُرْآنِ نَظْرًا

Efzâl-i ṭâ'at imiş âgâh ol
Nazar- endâz-ı kelâmu'llâh ol

IV

عن جابر ابن مسعود لجامع الصغير نَعَمَ الشَّفِيعُ الْقُرْآنَ الصَّاحِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

Kim ki 'Furqân' a ola nâsiye-sâ
Rûz-ı maḥşer de ola şefî' aña

V

عن ابن عباس جامع الصغير أَشْرَفُ أُمَّتِي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ

Medḥ idüp didi Şefî'-i Maḥşer
Eşrefî ümmetimüñ ḥâfızlar

VI

عن ابن عباس جامع الصغير احسنوا الاصوات بالقران

80 Bülbül- âsâ iderek şavt-ı hüsün
Okı Qur'an 'ı hoş elhân ile sen

VII

عن ابي هريرة مشارق إِنَّ الدِّينَ نَصِيحَةٌ لِلَّهِ

Ġayret-i dîn iden ehl-i şalâh
Pend ile eyler ‘uşâtı ıslâh

VIII

لذبة الاخير العلماء اطباء

20a Beden-i dîne gelince hâlecân
Ehl-i dânişdür aña çâre-resân

IX

عن زياد ابن الحارث جامع الصغير مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ تَكَفَّلَ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقِهِ

Tâlib-i ‘ilm olanuñ rızkına Hâk
Eyleye didi kefâlet muñlak

X

عن ابي هريرة خامع الصغير مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْعِلْمِ سَلَكَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ

Râh-ı dânişde idenler sür’at
Dâhil-i Cennet olurmuş elbet

XI

عن ابي عباس جامع الصغير طلب العلم ساعة خير من قيام ليلة

85 Kâ’im olmağdan ise vaqt-i mesâ
Eyle bir sâ’atini ‘ilme fedâ

XII

مصابيح الجاعل اقرب الى الكفر من بياض العين الى سوادها

Câhilüñ küfre yaqınından güvâh
Didede mişli sefid ile siyâh

XIII

زبدة الاخير صحبة الجاهل نقصان في الدين

Nola erbāb-ı kemāl itse hāzer

Cühelā şuhbetidür dine zarar

XIV

عن عايش جامع الصغير من خير خصال الصائم السواك

Çirk-i dendānı nola itmeye pāk

Rūze- dārāna gerekdür misvāk

XV

الوضوء سلاح المؤمن

Māsivā leşkerine virmez emān

Āb-dest mü'mine tiğ-i bürrān

XVI

عن انس وجابر جامع الصغير من مات على الوضوء مات شهيداً

90 Āb-desti-y-le iden naql-i beķā

Ola vābeste-i silk-i şühedā

XVII

عن ابن عباس جامع الصغير مِفْتَاحُ مِفْتَاحِ الصَّلَاةِ الظُّهُورُ

20b Fetḥ ola anuñ ile faẓl-ı şalāḥ

Pāklık oldı namāza miftāḥ

XVIII

عن ابن عمرو جامع الصغير أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ الصَّلَاةُ لَوْ تَبَّهَا

Eyle mevlāya ḥulūş ile niyāz

Tā'atüñ efzālu vaḳtiyle namāz

XIX

عن عايش مشارق بَيْنَ الْعَبِيدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرَكُ الصَّلَاةَ

Eyle biş vaḳti edā olma ḥaşin
Giderek olmayasın küfre yaḳin

XX

الْجَمَاعَةُ رَحْمَةٌ

Hisse-yāb olmağa eyle ḥurmet
Mü'mine şaff-ı cemā'at raḥmet

XXI

عن ابى عريره جامع الصغير لَا يَرُدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَا

95 Seyl-i seyf olsa eger dest-i kaḳā
Anı red eylemez illā ki du'ā

XXII

عن عايش جامع الصغير دَعْوَةُ الْإِخِ لِإِخِيهِ لَا يَرُدُّ فِي الْغَيْبِ

Eyle iḥvāna gıyābında du'ā
Müstecāb ide anı tā ki Ḥudā

XXIII

عن ابن عباس جامع الصغير أَفْضَلُ الدُّعَا دُعَاؤُ الْمَرْءِ لِنَفْسِهِ

Ola bī-şüphe icābet be-ḳazā
Kendü nefsinde olan ḥayr-du'ā

XXIV

خَيْرُ الدُّعَا الْإِسْتِغْفَارُ

Cürmine nādım olup ḳıl tekrār
Oldı çün ḥayr du'ā istiğfār

XXV

دعاء اطفال اُمِّي مُسْتَجَابٌ

Hiç şek yokdur eyā nîk-hîşāl

Ola maḳbûl du‘â-i eṭfāl

XXVI

21^a عن ابن درداء جامع الصغير اغتموا الدعاء عند الرقة فانها رحمة

100 Ke[d]er-engîz iken[de] eyle du‘â

İde maḳrûn-ı icâbet Mevlâ

XXVII

لَا صَلَوةَ إِلَّا بِقِرَاءَةٍ

Başka Ḳur‘ân ‘a idüp sa‘y müdâm

Her namâz oldı tilâvetle tamâm

XXVIII

الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ تَقَى

Mescid[i] ṭâ‘at içün müstevfâ

Ehl-i taḳvâya maḳâm itdi Ḳudâ

XXIX

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ قَبْرِي سَمِعْتُهُ

Şalavât [virdi] baña şıdḳ ile ḳûl

Didi ben gûş iderüm anı Resûl

XXX

مَنْ زَارَنِي مَيِّتًا فَكَأَنَّمَا زَارَنِي حَيًّا

Ḳabrime didi olan nâşıye-sâ

Beni görmüş gibi **حَيًّا مَثَلًا**

XXXI

يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِالشَّفَاعَةِ

105 Ehl-i dūzah'dan nice [ola] 'uşāt
Bula maḥşer'de şefâ'atle necât

XXXII

وَ وَيْلٌ لِّلْأَعْيَابِ مِنَ النَّارِ

Müşkil olmasa eger nâr-ı caḥim
Andan itmezdi beni ḥaşyet-i bîm

XXXIII

مَخَافَةُ اللَّهِ رَأْسُ كُلِّ حِكْمَةٍ

Bâ'îş-i hikmet olur ḥavf-ı Hudâ
Ma'şiyetden idegör sende ibâ

XXXIV

عن عمار جامع الصغير كَهَيِّ بِالمَوْتِ وَأَعْيَابًا

'İbret isterseñ eger eyle nigâh
Ḥal-i mevtâya varup gâh-be-gâh

XXXV

مَوْتُ الغَرِيبِ شَهَادَةٌ

Künc-i ğurbetde olan vâsıl-ı Ḥaḳ
Şühedâya olur elbet mülḥaḳ

XXXVI

عن ابى هريرة مشارق السَّفَرِ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَزَابِ

110 Dâr-ı ğurbetde ğaribe her câ
Qıı'adur deşt-i cezâdan güyâ

XXXVII

عن عائش جامع الصغير صَلَّةُ الرَّحْمِ تَزِيدُ فِي الْعَمْرِ

Vaṭanuñ yād iden gāh-be-gāh

‘Ömrini eyleye efzün Allāh

XXXVIII

عن عبد الله ابن زبير جامع الصغير عَزَابُ أُمَّتِي فِي دُنْيَاهَا

21^b Mü’m-in-i hāliş ola bir ümmet

Dehr-i fānide çeker hāv f ü zaḥmet

XXXIX

الدُّنْيَا حَرَامٌ عَلَىٰ أَهْلِ الْآخِرَةِ

Sûri mâtemdür anuñ itme gümān

Ehl-i ‘ukbāya ḥarām oldu cihān

XL

الْمَوْتُ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ وَحَسْرَةٌ لِلْمُنَافِقِ

Mevt içün didi şefi’-i ‘araşāt

Rāḥat-ı mü’m-in ola, kayd-ı ‘uşāt

XLI

الْمُؤْمِنُ حَتَّىٰ فِي الدَّارَيْنِ

115 Mü’m-in-i hāliş olan pāk meniş

İki ‘ālemde görür āsāyiş

XLII

وَيَغْفِرُ الشَّهِيدُ كُلَّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ

Defter-i cürm-i şehid ola resid

‘Afv ola cümle kıla ḥaqq-ı ‘abid

XLIII

عَفْوُ الْمُلُوكِ أَبْقَى لِلْمُلْكِ

Keyd-i düşmenden emîn ola mülük
Eylese milket-i 'afva sülük

XLIV

الظُّلْمُ ظُلَمَاتُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ

'Adl ile eyle cihânı âbâd
Zulmet-i rûz-ı cezâdur bi-dâd

XLV

رِضَاءُ اللَّهِ فِي رِضَاءِ الْوَالِدَيْنِ

Hağ rızasında olan her bâri
Vâlideynüñ ola fermân-dârı

XLVI

أَكْرَمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسَنُوا أَرْبَابَهُمْ

120 Vâlid-i müşfik olan tab'-ı selim
Eyler evlâdına âdâb ta'lim

XLVII

خَيْرُ الْأَبَاءِ مَنْ عَلَّمَكَ

Didi evlâda odur efzal-ı eb
Eyleye ilm ile ta'lim-i edeb

XLVIII

عَظَّمُوا إِيْمَانَكُمْ

Hâşıl it mertebe-i insâni
Sa'y idüp eyle bülend imâni

XLIX

عن ابى هريره مشارق أَلْحَيَاءُ زِينَةُ الْإِيمَانِ

Reng-i gül gibi olup zib-nümâ
Gül gül eyler ruḥ-1 imānı ḥayā

L

الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ

Nışf-1 imān didi şabra Resül
Şabr iden maḥlabına ola vüşül

LI

الصِّيَامُ نِصْفُ الصَّبْرِ

125 Rûze-dâr olsa nola Ḥaḳḳ'a qarîb
Rûzeve ḥuyger didi nışf-1 şekîb

LII

22a عن ابى مسعود مشارق تَسْتَحِرُّوْا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَهٖ

Her gice eyle sahûr 'âdet
Oldı hengām-1 seher çün bereket

LIII

أَفْضَلُ خُلُقِ التَّوَّاضِعِ

Ser-firâz olmağa lâyıḳ ser-ver
Her kimi görse tevâzu'lar ider

LIV

الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ

Rıfḳ ile söyleyelüm nâsa nām
Hikmetüñ başı imiş rıfḳ-1 kelām

LV

السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ

Silk-i takrîre viren tâze nizâm
Eyler âgâz-ı suhan ba'de selâm

LVI

اسْتَكْبَرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ

130 İktisâr ile kim olur mahşer
Biri birine şefi' mü'minler¹³³⁸

LVII

الصُّمْتُ يُوْرثُ الْحِكْمَةَ

Ehl-i hikmetden olan merd-i suhan
Nuḡka yol virmez olur beste-dehen

LVIII

أَفْضَلُ اللِّسَانِ لِسَانُ صِدْقٍ

Kelimâtında olan rast-nümâ
Fażl ile hâşıl ide qadr-i 'alâ

LIX

الْحَدِيثُ يُنْجِي وَيُكْرِبُ مِنْهُ

Rast-gü olki sözünde bî-bâk
Oldı 'âlemde durüg ehli helâk

LX

إِنَّ اللَّهَ طَمَعَالِي لِيَنْضَبَ إِذَا مَدَحَ النَّاسَ

Fâsıķı medḡ kılan müstevfâ
Ola şâyeste-i qahr-ı Mevlâ

¹³³⁸Bu mısraın vezni bozuktur.

LXI

جَمَالُ الرَّجُلِ فَصَاحَةُ لِسَانِهِ

135

Feyz-i Bāri'den olan cilve-resā
Ādeme mehçe imiş hüsn ü behā

LXII

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

Pertev-i zātına olmaqla delil
Sever erbāb-ı cemāli O cemil

LXIII

الْحُبُّ يُتَوَارَثُ

Eyler evlādına anuñ irāş
Oldı kālā-yı maḥabbet mirāş

LXIV

الْمُرْمَعُ مَنْ أَحَبَّ

Kime dil-dāde ise bunda tamām
Ḥaşr ola anuñ ile rüz-ı kıyām

LXV

زِنَاءُ الْعُيُونِ النَّظَرُ

22b

Seyr-i didār diyü iy güm-rāh
İtme nā-maḥreme dervāne nigāh

LXVI

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الشَّابَّ التَّائِبُ

140

Ḥaḫ seni eyleye tā pīr-i kühen
Tevbe-kār ol daḫı nev-sāle iken

LXVII

عن ابن عباس زُيْدَةُ الْأَخْيَارِ الرَّضَاعُ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ

Şirdür tıfl-ı bed-ahlâka sebeb
Dâyeye ola müşâbih meşreb

LXVIII

كُلُوا الْحَلَالَ وَاجْتَنِبُوا الْحَرَامَ

İctinâb eyle harâm ola vebâl
Kesb idüp eyleyegör ekl-i helâl

LXIX

طَلَبُ الْحَلَالِ جِهَادٌ

Bi-ta'ab girmez ele genc-i murâd
Taleb-i rızq-ı helâl idi cihâd

LXX

أَفْضُ الْأَعْمَالِ أَصْعَبُهَا

Ecrini zahmete göre bulur
Amelüñ hayrı meşakkatle olur

LXXI

عن عبد الله مشارق أكرموا الخبز فان من بركات السماء والارض

145 Kût-ı 'uzmâdur eyâ tab'-ı selim
İdegör zire-i nâna ta'zim

LXXII

يُمُوتُ الْقَلْبُ مِنْ كَثْرَةِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ

Mest ider kalbi didi çünkü Resül
Eyleme keşret ile ekli kabül

LXXIII

صَحِكَ الْجَائِعُ خَيْرٌ مِنْ بُكَاءِ الشَّيْعَانِ

Girye-i merd-i şikem-perverden
Hānde-i cāyi' imiş müstaşsen

LXXIV

خَيْرُ الرِّزْقِ مَا يَكْفِي

Gezme hāhişger olup eṭrāfı
Saña yetmez mi bu rızq-ı kâfî

LXXV

سَرَّ النَّاسِ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ

Fuḡarāsuz şaşın ekl itme ta'ām
Saña nām olmaya tā şerr-i nām

LXXVI

الْفُقْرَاءُ أَصْدِقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى

150 Olsun iy ehl-i ġınā āgāhuñ
Fuḡarā şādıķıdur Allāh'uñ

LXXVII

مَنْ لَيْسَ الْخَيْرُ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبِمْهُ فِي الْآخِرَةِ

Giyse dünyāda ḡarir itse ḡıram
Hulle-i Cennet aña ola ḡaram

LXXVIII

الْجَنَّةُ دَارُ الْأَبْرَارِ

23ª Dem-be-dem nā'il olup didāra
Cilve-gāh ola behişt ebrāra

LXXIX

الْعَيْرَةُ مِنَ الْإِيمَانِ

Sâlik-i rāh-ı ḥaḳa hem-rāh ol
Ġayret imāndan imiş āgāh ol

LXXX

الْبَطَالَةُ نَفْسِ الطَّب

Sa'y-i tā'atle cihāndan güzer it
Teng ider ḳalbi beṭālet ḥazer it

LXXXI

أَعْمَلُوا فَمَا مَيَسَّرَ لِمَا خُلِقَ لَهُ

155 Mümkün olduğu kadar eyle 'amel
Kesb-i ṭa'ata sen iy 'abd-ı ezel

LXXXII

مَنْ قَامَ بِاللَّيْلِ حَسَنًا وَجَهْدًا بِالنَّهَارِ

Olsa bir 'ābid ü şālih şeb-ḥiz
Rūyı bakḍukça olur şevk-engiz

LXXXIII

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ تَقَى

Müstemirren bir 'amel itse güzer
Hoş gelür Ḥaḳḳ'a olursa kemter

LXXXIV

أَصْدُ كُلِّ الزَّارِ الْبَيْرُزْمُ

Bedene her maraḳ-ı kem nāzil
Ġālibā ola şovuḳdan ḥāşıl

LXXXV

الْمَعْدَةُ بَيْتُ كُلِّ الدَّاءِ

Bu şifā-nāmeden ol kim āgāh
Maraẓa mi'de imiş menzil-gāh

LXXXVI

الْمُعَالَجَةُ بِالْأَضْدَارِ

160 Bu hadiş üzre bilindi ki 'ılāc
Maraẓuñ ẓıddına oldu muhtāc

LXXXVII

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

Her 'amel kim muẓırr ü nāfi'dür
Ādemüñ niyyetine rāci'dür

LXXXVIII

لَا تَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ

Meşveret ehline noqşān olmaz
Şoñra bir işde peşimān olmaz

LXXXIX

مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ

Görse bir hacetini iḥvānuñ
Haq revā ide recāsuñ anuñ

XC

فُضِّلَ الْعَالِمُ عَلَى الْعَابِدِ كَقَضِيٍّ عَلَى أُمَّتِي

'Ālimüñ 'ābid ile mānendi
Ümmetüm ile benüm gibi didi

XCI

عن انس جامع الصغير حُسْنُ الْخُلُقِ نِصْفُ الدِّينِ

- 165 Şöhre-yâb ola 'ulüvv-i şānuñ
Nik-hü nıfı imiş imānuñ

XCII

23b عن عبد الله ابن عمر جامع الصغير اسْتَعِينُوا عَلَى الرِّزْقِ بِالصَّدَقَةِ

- Fuğara-bîn olan sade derün
Rızqını ide taşadduqla füzün

XCIII

للطبرانی عن ابن علی جامع الصغير اطعموا الطعامَ واطيبوا الكلامَ

- 'Ālemüñ halkı olur kühkenüñ
Olsa eḡ'ām ile şīrīn suḡanuñ

XCIV

الْفَنَى عَنِ النَّفْسِ

- Dinse lāyıkdur aña ehl-i ġinā
Kendi nefsinde ide cūd-ı senā

XCV

آفةُ الدِّينِ الْهَوَى

- Yemm-i tā'atda şakın eyle ḡazer
Keşti-i dine hevā ide żarar

XCVI

عَلَامَةُ حُبِّ اللَّهِ حُبُّ ذِكْرِهِ وَعَلَامَةُ بُحْضِ اللَّهِ بُعْضُ ذِكْرِهِ

- 170 Düşse bir albe eger ḡubb-i İlāh
Şu'li her laḡza olur zikr-i İlāh

XCVII

زِكْرُ اللَّهِ شِفَاءُ الْقُلُوبِ

Zikr-i Mevlâdur olan dâle-resâ
Dil-i bîmâr-ı günâhkâre şifâ

XCVIII

عن أبي هرير جامع الصغير الذِّكْرُ خَيْرٌ مِنَ الصَّدَقَةِ

Zikr-i tevhid-i Hudâ 'azze ve cel
Şadağa virmeden oldu efđal

XCIX

اتَّقُوا مَوْتَكُمْ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Eyle mevtaya şahâdet telkîn
Ola tâ mağfîret-i Haqq'a yakîn

C

مَنْ كَانَ آخِرَ كَلِمَةٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَخَلَ الْجَنَّةَ

Ehl-i Cennet didi ol hayr-ı enâm
Eyleyen hatm-i şahâdetle tamâm

Hâtîme-i Suhan

175 Haqq'a minnet bu gül-i tâze vü ter
Ol ârâyiş ü destâr-ı hüner

Tab'ıma virdi Hudâ feyz-i şu'ür
Bir iki günde hemân itdi zühür

Bu leâfettele görenler anı
Şemm iden büyn olur hayrânı

Bāġbān itse sezā mäh-ı nevi
Nev-şüküfte gül-i bāġ-ı Nebevî

Cāme-i ıab'-ı Belîġ olsa nevar
Dil-i şuride meşel aña hezār

180 Öyle bir gül ki ıtutup her süyü
Haşra dek gitmeye seng ü büyü

Dergehinden anuñ oldur me'mül
Tuhfemi ide ıuşūr ile ıabül

İ'tizāruñ yiter iy hāme bu dem
Sāl tārîhini de eyle raşam

Ba'de ez elfi mürür-ı a'vām
Yüz otuz altıda hatm oldu kelām

Rü-nümā şod in *Gül-i Şad-berg-* i zibā ez-gülşen-i eġādiş-i şerîf-i nāzenin-i Hudā 'an yed-i 'abdiz-za'if en-naġif el-muġtāc ilā 'ināyeti'l-meliki'l-laıif es-Seyyid İsmā'il ibn Seyyid İbrāhım Belîġa el-Ma'rūf beyne'l-ehāli Şāhin Emir-zāde ġafera zünübehümā ve sefere 'uyübehümā. Ve eıthafe hāzihi'l- hediyeti'l- behiyye ilā müsnedi's- Seniyye a'lemü'l-'ulemā'ü'l-muġaıķıķin efāalü'l- fuızalā ve'l-müdeıķıķin mevlānā ve Seyyidinā Muġammed(Kethüda-zade) efendi el-ma'rūf beyne'l-mevāli Kethüda-zāde el-ıāıı bi-maġrüse-i Kāhire sābıķan nāle ma yetemennāhu fi'd-dareyn ve 'ammera'llāhu te'alā bi-ıurreti'l- 'ayn maġdüm-ı mükerrem ve necili mufahġam. Âmin.

HADİSLERİN TÜRKÇE MEALLERİ

I- Allāh, "Bismillahirrahmanirrahim" diyen kimsenin geımiş günahlarını baġışlar.

II- Kur'ân'ın en faziletli kısmı "
(*Câmius-Saġîr*, I/1288.)

“ *اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* ” dir.

III- Ümmetimin en fazîletli ibadeti Kur'ân okumaktır. (*Câmius-Sağîr*, I/1305,)

IV- Kur'ân, kıyâmet günü sahibine (ehline) ne güzel şefaattçidir. (ed-*Dârimî*, Fezâilü'l-Kur'ân-1.)

V- Ümmetimin en şerefliileri, Kur'ân'ı ezberleyenlerdir. (*Keşfü'l-Hafâ*, I/370.)

VI- Sesinizi Kur'ân ile güzelleştiriniz. (*Buhârî*, Tevhîd, 40, 52; *Müslim*, Müsâfirîn- 232, 233; *Nisâî*, iftitah-83.)

VII- Muhakkak ki din, Allâh'ın nasihatıdır. (*Buhârî*, îmân-46; *Müslim*, îmân-95; *Tirmîzî*, Birr-17.)

VIII- Âlimler, dinin tabibleridir.

IX- İlim talep eden kimsenin rızkını Allâh tekeffül eder. (*Câmius-Sağîr*, II/8838.)

X- Kim ilim yolunu tutarsa Cennet yolunu tutmuş olur. (*Ebâ Dâvûd*, İlm-1; *Buhârî*, İlm-10; *Tirmîzî*, Kur'ân-10.)

XI- Bir saatlik ilim talebi, bir gecelik namazdan daha hayırlıdır. (*Câmius-Sağîr*, II/5269.)

XII- Câhilin küfre yakınlığı, gözün beyazının siyahına yakınlığından daha fazladır.

XIII- Câhilin sohbeti dinden yoksundur.

XIV- Oruçlunun misvak kullanması güzel huylardandır. (*Câmius-Sağîr*, II/8247.)

XV- Abdest mü'minin silahıdır.

XVI- Abdestli olarak ölen kimse şehit olur.

XVII- Namazın anahtarı temizliktir. (*Tirmîzî*, Tahâret-3; *Ebî Dâvûd*, Tahâret-31.)

XVIII- Amellerin en faziletlisi, vaktinde kılınan namazdır. (*Müslim*, îmân-140.)

XIX- Kul ile küfür arasında namazın terki vardır. (*Müslim*, îmân-134; *Ebî Dâvûd*, Sünnet-15; *Tirmîzî*, îmân-9.)

XX- Cemaat rahmettir (*Keşfü'l-Hafâ*, I/1074.)

XXI- Kazâyı duâdan başka birşey def edemez. (*Tirmîzî*, Kader-6; *Ahmed b.Hanbel*, v/277, 280, 282.)

XXII- Kardeşin kardeşi için gıyabında yaptığı duâ reddedilmez. (*Câmius-Sağîr*, I/4200.)

XXIII- En faziletli duâ, kişinin kendi nefsi için yaptığı duâdır. (*Câmius-Sağîr*, I/1250.)

XXIV- Duâma hayırlısı "isti'far"dır. (*Câmius-Sagîr*, II/4002.)

XXV- Ümmetimin çocuklarının duâsı kabul olunur.

XXVI- Rika anandı duâ etmeyi ganimet biliniz. Çünkü o rahmettir. (*Kesfû'l-Hafâ*, I/440.)

XXVII- Namaz ancak kırâat ile olur. (Benzer bir hadîs için bkz. *Nesâf*, İftitah-54.)

XXVIII- Mescid, her takva sahibinin evidir. (*Câmiu's-Sagîr* II/9203.)

XXIX- Kim benim kabrim üzere salavat getirirse ben onu iştirim.

XXX- Benim ölümü ziyâret eden , dirimi ziyâret etmiş gibi olur (*Kesfû'l-Hafâ*, II/2493.)

XXXI- Kavim ateşten şefâatle çıkar. (*Buhârî*, Rikâk-51; *Tirmîzî*, Cehennem-9, 10.)

XXXII- Cehenemde yanacak topuklarınıza yazık. (*Buhârî*, ilm-3, 30; *Müslim*, Tahâret-25, 28.)

XXXIII- Allâh korkusu her hikmetin başıdır. (*Kesfû'l-Hafâ*, I/1350.)

XXXIV- Vâiz olarak ölüm kâfidir. (*Câmiu's-Sagîr*, II/6245.)

XXXV- Garib öldüğü zaman şehit olur. (*İbni Mâce*, Cenâiz-21.)

XXXVI- Sefer, azabdan bir parçadır. (*Buhârî*, 'Ümre-19; *İbni Mâce*, Menâsik-1.)

XXXVII- Sılayı rahm, ömrü uzatır. (*Câmiu's-Sagîr* II/5002.)

XXXVIII- Ümmetimin azabı dünyadadır. (*Câmiu's-Sagîr*, II/5411.)

XXXIX- Dünyâ, ahiret ehli üzerine haramdır. (*Câmiu's-Sagîr*, II/4569.)

XL- Ölüm mü'min için rahatlık, münâfik için hasrettir.

XLI- Mü'min iki dünyada da diridir.

XLII- Şehidin bütün günahları afv olunur. (*İbni Mâce*, Cihâd-10, *Müslim*, İmâret-119.)

XLIII- Hükümdarların bağışlaması, mülklerini bâki kılar. (*Câmiu's-Sagîr*, II/5439.)

XLIV- Zülüm, kıyâmet gününde zülmetlerdir. (*Buhârî*, Mezâlim-8; *Tirmîzî*, Birr-83.)

XLV- Allâh rızâsı, ana ve babanın rızâsındadır. (*Câmiu's-Sagîr*, II/4456.)

XLVI- Çocuklarınıza ikram ediniz ve onların ahlakını güzelleştiriniz. (*İbni Mâce*, Edeb-3.)

XLVII- Babaların en hayırlısı, seni eğitendir.

XLVIII- İmanınızı yüceltiniz.

XLIX- Haya, îmânın süsüdür. (*Buhârî*, îmân-3, 16, Edeb-77; *Müslim*, imân-57, 59.)

L- Sabır, îmânın yarısıdır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/5130.)

LI- Oruç, sabrın yarısıdır. (*Tirmîzî*, Da'vât-86; *İbni Mâce*, Sıyâm-44.)

LII- Seher vakti kalkınız çünkü seherde bereket vardır. (*Buhârî*, savm-20; *Müslim*, Sıyâm-45.)

LIII- En faziletli ahlak, tevâzudur.

LIV- Rıfk, hikmetin başıdır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4529.)

LV- Selâm, kelâmdan öncedir. (*Tirmîzî*, İsti'zân-11.)

LVI- Kardeşlerinizden herbirine değer veriniz. Muhakkakki her mü'minin kıyâmet gününde şefâti vardır.

LVII- Susan kimse, hikmetin vârisidir.

LVIII- En faziletli söz, doğru sözdür. (Başka bir rivâyeti için bkz. *Keşfü'l-Hafâ*, I/455.)

LIX- Doğruluk kurtarır, yalancılık helak eder.

LX- Muhakkakki Allâhu Teâlâ insanların yüzüne karşı medh edene gazab eder.

LXI- Erkeğin yüz güzelliği, Lisanın güzelliğindedir. (*Câmiu's-Sağîr*, I/3599.)

LXII- Muhakkak ki Allâh güzeldir, güzeli sever. (*Müslim*, îmân-147; *Ahmed b.Hanbel*, IV/133.)

LXIII- Sevgi, (insanlara) birbirinden mîrâs olarak kalır.

LXIV- Kişi, sevdiği ile beraberdir. (*Buhârî*, Edeb-96; *Müslim*, Birr-165.)

LXV- Gözlerin zinâsı (nâmahreme) bakmakla olur. (Farklı rivâyet için bkz. *Keşfü'l-Hafâ*, I/1431.)

LXVI- Muhakkak ki Allâh tevbekar genci sever. (*Câmiu's-Sağîr*, I/1866.)

LXVII- Süt emme, huyları değiştirir. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4525.)

LXVIII- Helal yiyiniz, haramdan sakınınız.

LXIX- Helal peşinde koşmak, cihaddır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/5273.)

LXX- En faziletli amel, zor olandır.

LXXI- Ekmeğe hürmet ediniz. Muhakkak ki o, göğün ve yerin bereketindedir. (*Câmiu's-Sağîr*, I/1426.)

LXXII- Kalbin ölümü yeme ve içmenin çokluğundandır.

LXXIII- Açın gülmesi, tokun ağlamasından hayırlıdır.

LXXIV- Rızkın hayırlısı kâfi olanıdır. (*Ahmet bin Hanbel, I/172, 180, 187.*)

LXXV- İnsanların en şerlisi, yemeği tekbaşına yiyendir.

LXXVI- Fakirler, Allâh'ın gerçek dostlarıdır.

LXXVII- Dünyada ipek elbise giyen erkek, âhirette elbise giyemez. (*Buhârî, Libâs-25; Müslim, Libâs-11, 21.*)

LXXVIII- Cennet, doğru sözlü insanların yurdudur.

LXXIX- Gayret, imandandır. (*Câmiu's-Sağır, II/5824.*)

LXXX- Tembellik kalbi daraltır.

LXXXI- Amel ediniz, çalışınız, çünkü herkes niçin yaratılmışsa o, kendisine kolaylaştırılmıştır. (*Buhârî, Kader-4, Tevhid-44; Müslim, Kader-6, 7, 8.*)

LXXXII- Gece (ibadet için) kalkan kimsenin gündüz yüzü güzel olur. (*İbni Mâce, İkâme-174.*)

LXXXIII- Allâh'a göre amellerin en sevimsisi, azda olsa devamlı olanıdır. (*Müslim, Müsafirin-215, 216; İbni Mâce, Zühd-28.*)

LXXXIV- Bütün dermansızlıkların aslı soğuktur. (*Câmiu's-Sağır, I/1087.*)

LXXXV- Mide, her türlü hastalığın evidir.

LXXXVI- Bir hastalığın ilacı zıddı iledir.

LXXXVII- Ameller niyetlere göredir. (*Buhârî, Bedeu'l-Vahey-1; Müslim, imâret-155.*)

LXXXVIII- İstişâre eden kimse pişman olmaz.

LXXXIX- Bir kimse kardeşinin ihtiyacına yetişirse Allâh da onun ihtiyacına yetişir. (*Buhârî, Mezâlim-3, İkrâh-7; Müslim, Birr-58.*)

XC- Fazilette 'âlimin âbid (İbadet eden mü'min bir kul)e üstünlüğü, benim ümmetime üstünlüğüm gibidir. (*Câmiu's-Sağır, II/5858.*)

XCI- Güzel ahlak dinin yarısıdır. (*Buhârî, Edeb-39; Müslim, Birr-14, 15.*)

XCII- Fakiri yiyecek, içecek şey üzere sadaka ile gözetiniz. (*Câmiu's-Sağır, I/987.*)

XCIII- En güzel yemeği yediriniz ve en güzel sözlerle konuşunuz. (*Câmiu's-Sağır, I/1099.*)

XCIV- Zenginlik insanın nefsendendir. (*Buhârî, Rikâk-15; Müslim, Zekât-120.*)

XCV- Dinin afeti, hevadır.

XCVI- Allah sevgisinin alameti O'nun zikrini sevmektir. (*Câmiu's-Sağîr*, I/545.)

XCVII- Allâhın zikri kalplere şifâdır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4330.)

XCVIII- Zikir, sadakadan hayırlıdır. (*Câmiu's-Sağîr*, II/4350.)

XCIX- Lâilâhe illâllah diyen ölülerinize (şahitlik) yapınız.

C- Son sözü "Lâilâhe illâllah" olan kimse Cennet'e girer. (*Buhârî*, Cenâiz-1; *Ebû Dâvûd*, Cenâiz-16.)

METİNDE AÇIKLANMASI GEREKEN BAZI HUSUSLAR

6'ncı beyitte geçen "Naḥnü ḳasemnâ" sözü "Biz taksim ettik" anlamında olup Zuhruf-Sûresi 32'den nâkıs iktibas edilmiştir. Âyetin tamamının meâli: "Biz onların dünya ve âhiretteki mâişetlerini aralarında taksim ettik; yani rızıklarını tayin ve takdir ettik." şeklindedir.

10'uncu beyitte geçen "ḳad keremnâ" sözü "Biz hakîkaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık" anlamında olup İsrâ Sûresi-70'den iktibas edilmiştir.

17'nci beyitte geçen "Levlâk" sözü "Sen olmasaydın" anlamına gelmektedir; bir hadîs-i kudsîden alınmıştır. Es- Sağâni hadîsin asılsız olduğunu söyler. (El-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Dâife* C. I, s. 7) Aliyyü'l-Kârî ise, haberin asılsız olmakla birlikte taşıdığı mananın doğru olduğunu belirtir. (Aliyyü'l-Kârî, *El-Mevzûât* s. 67-68.)

27'nci beyitte geçen "ḳâbe ḳavseyn" sözü "iki yay kadar." anlamında olup Necm Sûresi-9'dan iktibas edilmiştir.

30'uncu beyitte geçen "Rażiyâllâhu ilâ yevmi'l-ḳiyâm" cümlesi "Allâh kı-yâmete kadar ondan razı olsun." anlamında duâ cümlesidir.

30 ile 31'inci beyitler arasında geçen "Ruviye 'an Enes... men hafaza ümmeti erba'ine..." hadîsi "Ümmetimden 40 hadîs ezberleyenleri Allâh kıyâmet gününde Fakihler ve âlimlerle beraber diriltir. (haşreder.) manasındadır. (*Keşfü'l-Hafâ*, II/2463.)

XXX'uncu hadîsde geçen "Hayyen meşelen" sözü "canlı olarak" anlamındadır.

İNDEKS

- Âb-ı Kevser 185, 186
 Abdullah 136, 179
 Abdullah (bk. Abdullah İbni Ömer)
 Abdullah İbni Ahmed 353
 Abdullah İbni Mes'ûd 6, 343, 344, 347,
 350
 Abdullah İbni Ömer 6, 134, 340
 Abdullah İbni Selâm 328, 350
 Abdülkadir (Kadrî Çelebi) 51
 Abdüllatif (bk. Lâtîfî)
 Abu'd-Derdâ 6, 7
 Abû Saîd al-Hudri 6
 Abû Said al-Hudrî İbni Arabî 7
 Acem 360
 Afyon 34, 47
 Ahmed (bk. Muhammed-Hz. Peygamber-
)
 Ahmed b. Hanbel 342, 348, 380, 382,
 428, 430, 431, 469, 470, 471,
 472, 473, 474, 509, 511, 512,
 540, 542, 543
 Ahzab Sûresi 353
 Âişe 353, 384, 475, 512
 Âlî (Gelibolulu) 9, 13, 67
 Ali Emîrî 30, 32
 Ali İbni Ebî Tâlib 6, 8, 105, 166, 313,
 339, 349
 Ali Şîr Nevâî 9
 Aliyyü'l-Kârî 351, 432, 544
 Aliyyü'l-Murtaza (bk. Ali İbni Ebî Tâlib)
 Aliyyübni Ebî Tâlib (bk. Ali İbni Ebî
 Tâlib)
 Amr 353
 Amr İbni As 190
 Amru'l-As 136
 Anadolu Türk Edebiyatı 42
 Anas b. Malik (bk. Enes bin Mâlik)
 Anuşirvan 9
 Ârâf Sûresi 514
 Arfe Dağı 319
 Arş 40, 217, 283, 338, 369, 373, 413
 Âsâr-ı Nev 89
 Ayasofya Bl. 58
 Âyişe 47, 159, 160, 164, 233, 234, 238,
 292, 295, 320, 339, 343, 347, 349
 Azerî Tükçesi 32
 Azrâ 389
 Bâğ-ı Adn 371
 Bahrü'l-Hakâyık 33
 Bakara Sûresi 353, 384
 Behram bin Hâkim 341
 Belgrad 58
 Beliğ 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22,
 23, 24, 25, 26, 27, 80, 81, 83, 90,
 91, 515, 521, 539
 Benî İsrâil 298, 348, 385
 Berkuk 30
 Bermekî 84, 520
 Beytullah 361
 Bilâl 318
 Bilâl bin Ümâme 349
 Bû Bekr (bk. Ebûbekir)
 Bû Saîd (bk. Ebû Saîd Hudrî)
 Buhârî 17, 47, 69, 70, 72, 130, 134,
 151, 170, 185, 193, 206, 285,
 338, 339, 340, 341, 342, 343,
 344, 345, 346, 347, 348, 350,
 379, 381, 383, 427, 428, 429,
 430, 431, 434, 469, 470, 471,
 473, 474, 507, 508, 509, 510,
 511, 512, 513, 540, 541, 542,
 543, 544
 Bursa 80, 479
 Bursalı Celîlî 9
 Bürîde 315
 Câbir İbni Abdullah el Ensârî 140, 338,
 512
 Câmiu's-Sağîr 18, 89, 338, 345, 349,
 379, 380, 382, 383, 427, 428,
 429, 430, 431, 470, 471, 472,
 473, 474, 508, 509, 510, 511,
 512, 539, 540, 541, 542, 543, 544
 Cebrâil 105, 149, 352, 432, 517
 Cehennem 40, 49, 62, 86, 257, 338,
 339, 344, 407, 428, 430
 Cem 116
 Cennet 11, 31, 40, 52, 62, 77, 143,
 145, 146, 154, 166, 185, 188,
 199, 236, 239, 240, 244, 245,
 257, 262, 266, 277, 286, 287,
 296, 306, 324, 329, 337, 338,
 339, 340, 341, 343, 344, 345,
 347, 349, 350, 360, 366, 375,
 382, 409, 411, 415, 417, 429,
 431, 436, 461, 465, 468, 469,
 474, 488, 498, 505, 508, 510,
 523, 538, 541, 543
 Cermi bin Kâbil 346
 Cibrîl 103, 352
 Concardance 18
 Çakan, İsmâil Lütîfî 475
 Çelebioğlu, Âmil 49

- Çin 500
 Çolpan İlhan (Halep Emîri) 30, 31
 Dâî 31
 Damad İbrahim Paşa 84, 85, 519, 520
 Darîr (Erzurumlu Mustafa) 5, 10, 29, 30, 31, 32, 92
 Dârimî 380, 430, 475, 508, 509, 511, 540
 Dîvân (Halvetî Muhyî) 68
 Dîvân (Lâtîfî) 58
 Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler
 Mazmunlar ve Mefumlar 351
 Duhan Süresi 41, 340
 Dukakin-zâde Yahya 9
 Ebî Abdurrahman 344
 Ebî bin ka'b 341, 353
 Ebî Ka'b 198
 Ebî Mûsâ 300
 Ebî Ömer 340
 Ebî Umâme el-Bâhilî 344
 Ebû Eyyûb-Ensarî Vakfı 58
 Ebû Dâvûd 47, 130, 136, 140, 148, 179, 338, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 427, 428, 429, 431, 469, 472, 473, 474, 507, 511, 512, 540, 544
 Ebû Derdâ 293, 316, 347, 349
 Ebû Hafs 130
 Ebû Hüreyre 2, 3, 6, 154, 169, 182, 188, 196, 259, 262, 264, 266, 273, 283, 297, 305, 306, 309, 321, 327, 338, 339, 340, 345, 346, 348, 349, 350, 372, 382
 Ebû Mûsâ el-Eş'arî 346, 348
 Ebû Saîd Hudrî 201, 298, 341, 348
 Ebû Zer 210, 290, 341, 347
 Ebûbekir (Halife) 8, 105, 343
 El-Akra b. Hâbis 342
 El-Elbânî 351, 432, 544
 El-Mevzûât 351, 544
 El-Muvattâ 430
 Elem neşrah 352
 Elmalılı Hamdi Yazır 352
 En'am Süresi 353
 Enbiyâ Süresi 514
 Enes 199, 237, 263, 325, 341, 343, 344, 345, 545
 Enes bin Mâlik 6, 148, 151, 195, 249, 253, 302, 338, 340, 342, 348, 349, 350
 Enîsü'l-Füsehâ 58
 Ercenk 351
 Ertaylan, İ.Hikmet 49
 Erteng 351
 Erzurum 30
 Erzurum Atatürk Üniv. Ktp. 74
 Erzurum İl Halk Ktp. 68
 Es-Sâgânî 432, 544
 Es-Seyyid İsmâil İbn Seyyid İbrahim (bk. Belîğ)
 Eski Anadolu Türkçesi 32
 Eski Türkiye Türkçesi 50
 Esmâ binti Umeyş 222, 342
 Esmâü Süveri'l-Kur'ân 58
 Etrâk 363
 Evs 346
 Evsâf-ı İbrahim Paşa 58
 Evsâf-ı İstanbul 58
 Eyyûb (Peygamber) 172
 Fâtiha 41, 198, 522
 Ferâhnâme 6, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 27, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 43, 47, 48, 50, 90, 92, 93, 94, 95, 122, 335
 Ferş 99
 Fethü'l-Barî 1
 Firdevs-i Tûsi 37, 120
 Fuâd Köprülü 33
 Furkân 522
 Fuzûlî 16
 Füsûl-i Erbaa 58
 Fütûhu's-Şam 30, 31
 Germiyan 33, 39, 49
 Göçgün, Önder 68
 Gül-i Sad-berg (Âlî) 9
 Gül-i Sad-berg (Belîğ'in eseri) 13, 14, 15, 16, 17, 18, 24, 27, 81, 82, 85, 86, 88, 89, 94, 515, 516, 518, 521, 539
 Gül-i Sad-berg (Halvetî Muhyî'nin eseri) 8, 13, 14, 15, 16, 68, 69, 70, 433, 435
 Gül-i Sad-berg (Visâlî'nin eseri) 10, 13, 14, 16, 27, 74, 75, 79, 80, 476, 479, 480, 481
 H.Mahmut Efendi Bölümü 66
 H.Selimağa Kütüphanesi 68
 Hacer 215
 Hadîs Edebiyatı 475
 Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları 1
 Hak Dînî 352
 Halep 30
 Halil Paşa 39, 127
 Halvetî Muhyî 8, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 68, 72, 73, 94, 433, 434, 448, 461
 Hamza Bey 127
 Hamza Bey (Beylerbeyi) 39
 Hanif-zâde 94
 Hâric Elli Medresesi 76
 Hâtem-i Tay 116, 352, 356, 384
 Hatîb (Hatiboğlu'nun babası) 111
 Hatiboğlu 6, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 42, 44, 48, 49, 90, 95, 105, 106, 113, 124, 336

- Hayber 339
 Hıta Ülkesi 35, 113
 Hızır 371, 375
 Hicâz 214, 230
 Hind 360
 Hoca Sadeddin Efendi 51
 Honas Kalası 33, 39, 49, 124
 Hucurat Sûresi 511
 Hulle-i Cennet 534
 Huzeyfe 270, 345
 Huzeyme 284
 Isparta 51
 İtkan 353
 İblis 134, 270, 367
 İbn Abdullah b. Sa'd (bk. Hatem-i Tay)
 İbni Abbas 182, 224, 228, 230, 251,
 279, 340, 342, 343, 346
 İstanbul 475
 İbni Beşîr 304
 İbni Habîs 224
 İbni Hacer Askalanî 1
 İbni Hatîb (bk. Hatiboğlu)
 İbni Kemâl (bk. Kemâl Paşa zâde)
 İbni Mâce 340, 342, 343, 345, 380,
 382, 383, 427, 428, 429, 430,
 469, 470, 471, 473, 474, 508,
 509, 511, 512, 541, 542
 İbni Mâlik (bk. Ka'b b. Mâlik)
 İbni Mes'ûd 7, 232, 239, 243, 251, 285,
 330, 343, 344
 İbni Nu'mân 312
 İbni Ömer 7, 176, 206, 288, 341, 346,
 347
 İbnü'l-Cevzî 380
 İbrahim (bk. Damad İbrahim Paşa)
 İbrâhim (Peygamber) 172
 İbrahim Paşa 39, 125
 İbrahim Sûresi 383
 İhlâs Sûresi 41, 352
 İlyas (Peygamber) 371
 İmrân bin Hüsayn 341
 İncîl 198, 299, 341, 348
 İnsan Sûresi 384
 İran 9, 351
 İsâ 99, 373, 395
 İsfendiyâr 117
 İskender 396
 İskenderiye 30
 İsrâ Sûresi 544
 İstanbul 58
 İstanbul Bayezit Genel Ktp. 68
 İstanbul Üniv. Ktp. 80
 İstanbul Yapı Kredi Bankası Fuâd
 Köprülü Kitapları 51
 İznik Medresesi 33
 Ka'b b. Mâlik 162, 163, 339
 Ka'b b. Mürrer 339
 Kâbe 30, 85, 215, 224, 230, 374, 401,
 521, 10214, 31963
 Ka'bu'l-Ahbâr 157
 Kabr-i Resûl 85
 Kadrî 13, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 23,
 24, 25, 26, 51, 53, 54, 56, 57, 94,
 354, 362, 366, 372
 Kadrî (Kayserili) 51
 Kadrî Efendi 51
 Kal'a-i Honas (bk. Honas Kalası)
 Kalem Sûresi 352
 Kamer Sûresi 352
 Kanûnî Sultan Süleyman 58, 61, 62, 66,
 67, 94
 Karaman 30
 Karamanoğlu İbrahim Bey 50
 Karatay, F. Edhem 29
 Kasas Sûresi 386
 Kasîde-i Bür'e Şerhi 74
 Kastamonu 58
 Katâda 308
 Katâda bin Nûman 349
 Kefevî 58
 Kemâl Paşa-zâde 13, 67, 68
 Keşfü'l-Hafâ 18, 89, 352, 353, 354,
 379, 380, 381, 382, 427, 428,
 429, 430, 431, 432, 470, 471,
 472, 507, 508, 509, 510, 511,
 512, 540, 541, 542, 545
 Kethüda-zâde 85, 88, 521
 Kırk Hadîs 16
 Kisrâ 117
 Klâsik Türk Edebiyatı 47, 92
 Kur'an 2, 3, 4, 26, 40, 55, 57, 63, 78,
 87, 90, 105, 129, 194, 195, 196,
 199, 202, 229, 230, 232, 340,
 352, 362, 397, 508, 512, 522,
 526, 539, 540
 Künûzü'l-Hakâik 427, 429, 430
 Kürsî 369, 373
 Kütahya Germiyanoglu Medresesi 74, 80
 Kütahya 74
 Kütüb-i Sitte 18, 47, 50, 53, 475
 Lâhût 425
 Lâîfî 9, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23,
 24, 25, 26, 58, 59, 60, 65, 66, 67,
 68, 93, 94, 388, 397, 426
 Letâyif-nâme 33, 50
 Levend, Âgah Sırrı 351
 Levend, Âgah Sırrı Bl. 74
 Lût Kavmi 26, 183, 340, 413, 443
 Macar 47
 Macar İlimler Akademisi Kütüphanesi 33
 Mahşer 522, 531
 Mâide Sûresi 353
 Makâlât-ı Hacı Bektaş Velî 33
 Makil bin Yesâr 339
 Mâni-i Çin 351

- Mantiku't-Tayr 378
 Manzum Kırk Hadîs Tercümesi (Âlî) 67
 Manzum Yüz Hadîs Tercümesi (Kadrî)
 13, 14, 15, 24, 51, 56, 354
 Mecmua-i latîf (Bkz.Gül-i Sad-berg-
 visâli-) 75
 Medîne 328, 329, 350
 Mehmed III 74, 79
 Mekke 41, 131, 214, 215
 Melekût 425
 Melik Mansur Ali 30
 Mesâbih 17, 69, 70, 72, 73, 89, 434,
 475
 Mescid-i Aksâ 351
 Mescid-i Haram 351
 Mesiha 375
 Mesnevî Hadîsleri 510
 Meşâriku'l-Envâr 29, 89
 Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 67
 Mevlânâ Tacüddin İbrahim 33
 Mevlid 74
 Mevzûat 380
 Mısır 30, 58
 Mînâ 468
 Mi'râc 148, 351
 Miftâhu Kunûzü's-Sünne 18
 Mihrimah Sultan Medresesi 51
 Milk-i Yunan 113
 Millet Kütüphanesi 30, 31
 Mişkâtü'l-Envâr 7, 10
 Molla Câmî 16
 Mu'az İbni Cebel 219
 Mu'kil İbni Seyyâr 172
 Mu'sa 274
 Muaz İbni Cebel 166, 342
 Muhakemetü'l-Lügateyn 9
 Muhammed (bk.Hatiboğlu)
 Muhammed (Hz.Peygamber) 10, 30, 36,
 37, 39, 48, 54, 96, 102, 105, 106,
 112, 116, 119, 129, 130, 131,
 137, 140, 149, 154, 156, 158,
 165, 169, 172, 179, 200, 229,
 276, 277, 279, 285, 286, 288,
 290, 293, 294, 304, 315, 316,
 327, 331, 351, 352, 354, 360,
 362, 364, 365, 366, 368, 390,
 391, 396, 407, 423, 450, 453,
 455, 477, 481, 488, 506, 510, 516
 Muhammed (Kethüda-zâde) 539
 Muhammed (Visâli) 74
 Muhammed Ağa 39
 Muhammed Ağa (Vezir) 125
 Muhammed b. Ali 6
 Muhammed Hasan el-Halil el-Tebrizî 30
 Muhammed Mustafa (bk.Muhammed-
 Hz.Peygamber-)
 Muhammed Visâli-yi Kütahyevî 79, 478
 Muhyî 68
 Muhyiddin Gülşenî (Edirneli) 68
 Muhyiddin İbn Arabî 7, 10
 Murâd II 33, 35, 36, 37, 39, 42, 49, 50,
 116, 118, 334, 337
 Mus'ab 274
 Mûsâ (Peygamber)) 385, 397
 Mushaf 229, 230, 343, 399, 427
 Mustafâ (bk.Muhammed-Hz.
 Peygamber)
 Muvatta 47
 Mü'min Süresi 353
 Müdğam 339
 Müfî Ahmed Paşa Medresesi 76, 479
 Mülk Süresi 33
 Müslim 17, 47, 69, 70, 72, 130, 134,
 151, 170, 185, 193, 206, 285,
 339, 342, 343, 345, 347, 348,
 349, 379, 380, 381, 383, 427,
 428, 429, 430, 431, 434, 469,
 470, 471, 472, 473, 474, 507,
 508, 509, 510, 511, 512, 513,
 540, 541, 542, 543
 Nâbî 16, 84, 521
 Namaz 26, 63
 Nas Süresi 386
 Nazmü'l-Cevahir 58
 Necm Süresi 351, 352, 432, 544
 Nehcül Feradîs 6
 Nesâî 47, 134, 340, 353, 381, 382, 427,
 429, 431, 472, 508, 541
 Nev'î 9
 Niğde 74
 Nûman bin Beşîr 348
 Osman (Halife) 8, 105
 Osman-zâde Tâib 29
 Osmanlı Müellifleri 67
 Ömer 105, 130, 185, 193, 228, 229,
 256, 257, 276, 338, 340, 342, 344
 Ömer (Darîr'in dedesi) 30
 Ömer (Halife) 8
 Ömer İbni As 338, 340
 Ömer İbni Şuayb 350
 Pertevniyal Bl. 67
 Piriştineli İsâ Mesîhî 9
 Ramazan b. Muhammed 33
 Ramhurmuzî 5
 Râmûzu'l-Ehâdîs 469
 Ravza 85, 521
 Râz-nâme 58
 Recm âyeti 353
 Revan 29
 Rodos 58
 Rumeli 58
 Rüstern 117
 Rüstern-i Zâl 116
 Sa'd İbni Ebî Vakkas 345
 Sad 346
 Sadrazam Damad İbrahim Paşa 81

- Safiye Sultan 74, 79, 513
 Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih
 Tercemesi 352
 Sahrâ-yı Tîh 363, 385
 Sasaniyân 351
 Selçuk Dergisi 68
 Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Daîfe 351, 432, 544
 Siyer-i Nebî 30, 31
 Sultan (Bkz.Safiye Sultan)
 Sultan Ahmed Han İbnü's-Sultan
 Mehmed Han 81, 519
 Sultan Mahmud 37, 120
 Sultan Muhammed Han İbni Sultan
 Murad Han 477, 513
 Sultan Murad (bk. Murad II)
 Sûre-i Duhân 41, 196
 Suyûtî 353
 Sübhatü'l-Uşşâk 6, 9, 13, 14, 15, 16,
 50, 58, 60, 66, 67, 68, 93, 388,
 392, 394
 Süleyman (Peygamber)) 396
 Süleyman Han (Kanûnî) 396
 Süleymaniye Kütüphanesi 58, 66, 67
 Sünen (Darîmî) 508
 Sürûr efzâ 68
 Şah Murad İbni Muhamed Han (bk.
 II.Murad)
 Şah Murad (bk. II.Murad)
 Şam 30
 Şapur 351
 Şeddâd İbni Veys 235, 343
 Şibh-i Cezîre 385
 Tâhâ 352
 Tahâvî 157
 Tarih-i Silsile-i Ulema 79
 Tekâsür Sûresi 352
 Temîm Dârî 349
 Terceme-i Şerîf (Bkz. Gül-i Sad-berg-
 Visâfî-)
 Tevrat 198, 341
 Tezkiretü's-Şuarâ 58
 Tirmîzî 47, 134, 136, 142, 145, 162,
 166, 176, 182, 190, 203, 316,
 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344,
 345, 346, 349, 350, 351, 353,
 379, 380, 381, 382, 383, 427,
 428, 429, 430, 431, 469, 470,
 471, 472, 473, 474, 507, 508,
 509, 510, 511, 512, 540, 541, 542
 Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 29
 Tuhfe-i Mekkî 11, 30
 Tuhfe-i Nâbî 84
 Tuhfetü'l-Hüsna 29
 Tûr-i Sîna 385
 Ubâde İbni Sâmit 330
 Ubbad bin Sâmit 350
 Ümmül Kur'ân (Fâtiha) 198, 341
 Vâmık 389
 Vâlîde Sultan (bk.Safiye Sultan)
 Ve'd-Duhâ 352
 Vesîletü'l-İrfan 74
 Veys İbni Mâlik 281
 Vezîr Âsaf 520
 Visâfî 10, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22,
 23, 24, 25, 26, 27, 74, 75, 76, 79,
 80, 94, 476, 513
 Yahûdî 78, 233, 401
 Yardım, Ali 510
 Yâsîn Sûresi 41, 196, 340, 352
 Yemen 58
 Yesrib 488, 506
 Yunan Ülkesi 35
 Yusuf (Darîr'in babası) 30
 Yûsuf Sûresi 353, 514
 Yusuf u Zeliha 30
 Yüz Hadîs ve Yüz Hikaye 5, 10, 29, 30,
 31, 32, 92
 Zebûr 299, 348
 Zemzem 215
 Zevaidü'l-Müsned 353
 Zeyd İbni Hubeyş 353
 Zeyd İbni Sabit 353
 Zeynüddin Ahmed 352
 Zuhuf Sûresi 513, 544
 Zübdetü'l-Ahyar 89
 Zülfekâr-ı Ali 61, 396